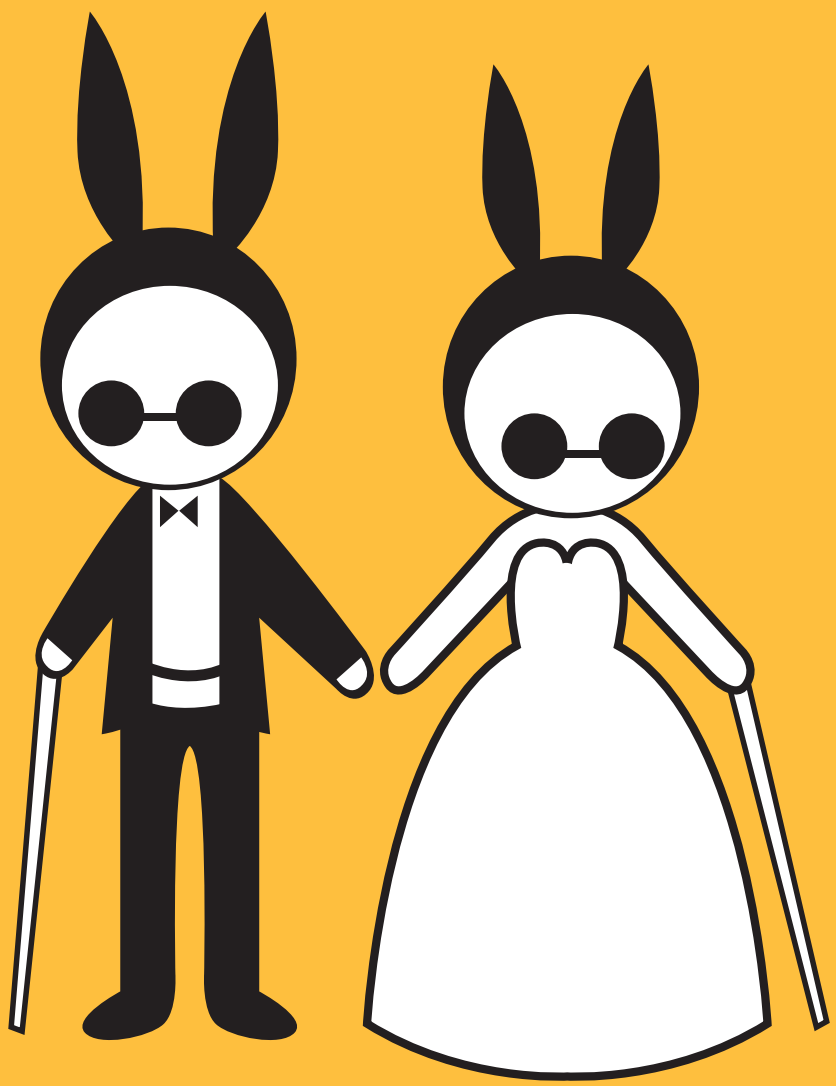
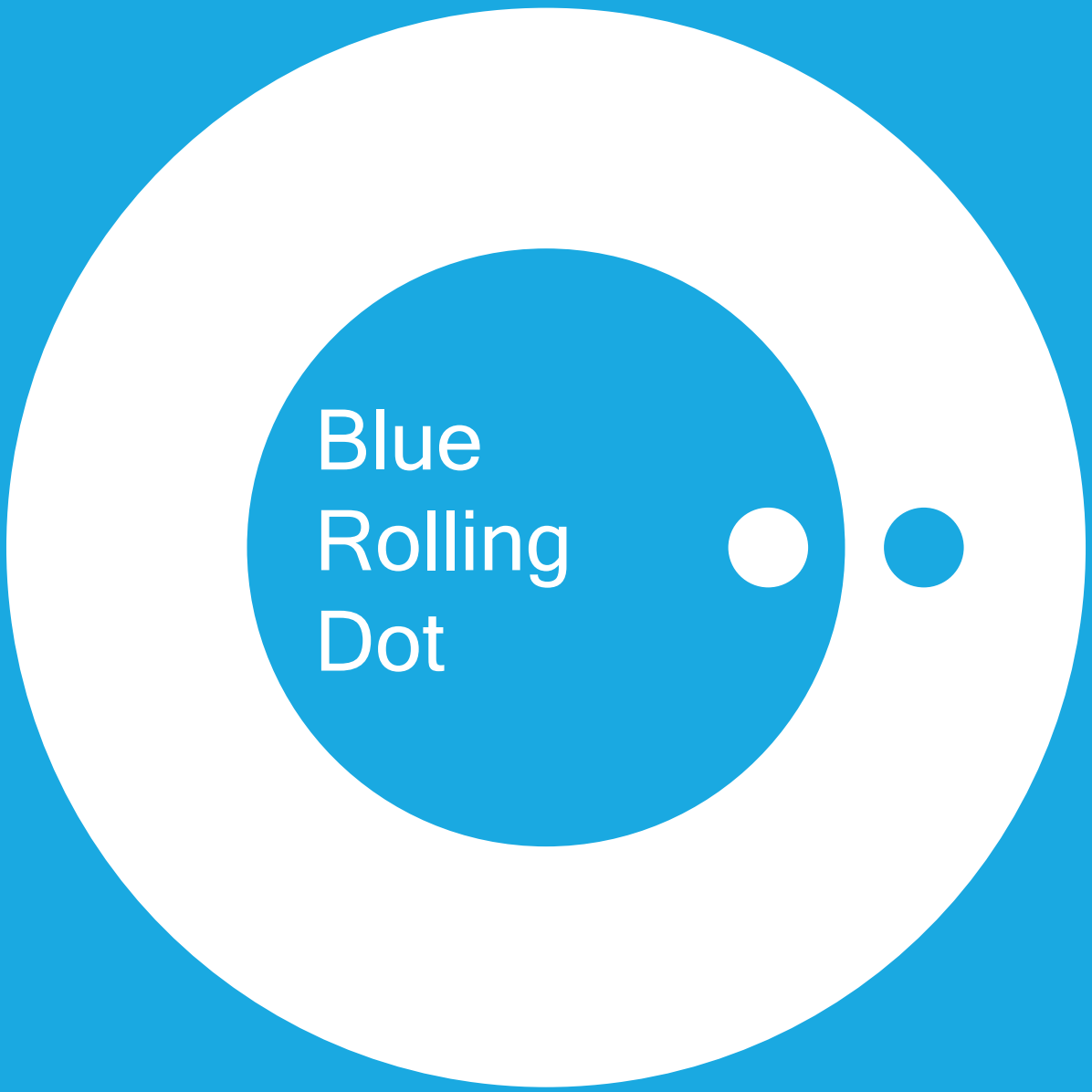
SCOOP
หาหาสาระ(ผูก)พัน
PART 1

Blue Rolling Dot

โดย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

Blue
Rolling
Dot

Scoop นานาสาระ(ผูก)พัน

ISBN 978-974-299-237-8

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,000 ชุด (กรกฎาคม 2559)

ที่ปรึกษา..... แพทย์หญิงวัชรา ริ้วไพบูลย์
บรรณาธิการ..... อัปสร จินดาพงษ์
ผู้เขียน..... สุวิทย์ วงศ์รุจิราวาณิชย์ / webmaster@Bluerollingdot
ออกแบบ/ศิลปกรรม..... เศรษฐพงษ์ ดีอุด
ประสานงานวิชาการ
และการผลิต..... อัปสร จินดาพงษ์ / แพรว เอี่ยมน้อย
ประสานงานเนื้อหา..... ธวัชชัย แสงธรรมชัย / สุทธิโชค จรรยาอังกูร
เรียบเรียงผลงานและ
พิสูจน์อักษร..... บริษัท วาย น็อต โซเชียล เอ็นเตอร์ไพร์ส จำกัด
ผู้จัดพิมพ์..... สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.)
ที่อยู่..... 88/39 อาคารสุขภาพแห่งชาติ ชั้น 4 กระทรวงสาธารณสุข ซ.6
ถ.ติวานนท์ 14 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์/โทรสาร..... 0 2832 9200 / 0 2832 9201
โรงพิมพ์..... บริษัท สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิสชิ่ง จำกัด
โทร. 0-2903-8257-9

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักงานหอสมุดแห่งชาติ

scoop นานาสาระ(ผูก)พัน.-- นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
กระทรวงสาธารณสุข, 2559. 194 หน้า. -- (Blue Rolling Dot).

1. คนพิการ--บริการที่ได้รับ. 2. คนพิการ--การดำเนินชีวิต. I. ชื่อเรื่อง.
362.4
ISBN 978-974-299-237-8

Blue Rolling Dot

แหล่งข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในความพิการและคนพิการ
สร้างแรงบันดาลใจในการคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสังคมให้น่าอยู่
ลดข้อจำกัด เพิ่มความสะดวก
เอื้อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสุขภาวะที่ดีได้อย่างเท่าเทียมกัน

บทนำจากผู้ริเริ่มแนวคิด

จากจุดเริ่มต้นของการเป็นนิตยสารออนไลน์ (Online Magazine) และเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Online Community) ในชื่อว่า BlueRollingDot (www.bluerollingdot.org) สู่สิ่งพิมพ์ในรูปแบบชุดหนังสือทั้งหมด 8 เล่ม ที่จัดทำขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อขยายโอกาสการเข้าถึงองค์ความรู้ที่ได้มีการรวบรวมและนำเสนอผ่าน website ที่คนทุกคนสามารถเข้าถึงได้ นั่นคือ website accessibility มาเป็นรูปแบบ pocket book ฉบับกะทัดรัด

แนวคิดของการพัฒนา BlueRollingDot คือการนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับชีวิตรอบด้านของคนพิการที่ครอบคลุมในหลายๆ มิติ ไม่ว่าจะเป็น การประกอบอาชีพ นวัตกรรมเทคโนโลยี องค์ความรู้ การออกแบบ ศิลปะ บันเทิง รูปแบบการดำเนินชีวิต หรือวิธีการง่ายๆ ที่ผู้อ่านจะได้รับความรู้เพื่อช่วยเหลือคนพิการ สร้างทัศนคติเชิงบวก เปิดใจรับมุมมองอีกด้านของสังคม และอยู่ร่วมกันได้บนสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย รวมถึงข้อมูลข่าวสารหรือสาระสำคัญบางเรื่องในสังคมที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อน ก็ได้นำมาผ่านกลั่นกรองบนฝีไม้ลายมือมือนักเขียนหลายๆ คน ถ่ายทอดมุมมองต่างๆ มาเป็นเรื่องราวที่สร้างแรงบันดาลใจในการคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสังคม ลดข้อจำกัด เพิ่มความสะดวกให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสุขภาวะที่ดีได้อย่างเท่าเทียมกัน

แพทย์หญิงวัชรา ริ้วไพบูลย์
ผู้อำนวยการกลุ่มภารกิจและผู้จัดการงานวิจัย
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

บทบรรณาธิการ

ทำไมต้อง BlueRollingDot หากแปลตรงๆ ตัว ก็คงสื่อความหมายได้ว่า จุดกลิ้งสีฟ้า แล้วอะไรคือ จุดกลิ้งสีฟ้า ชื่อนี้หลายคนอาจไม่คุ้นเคย หรือได้ยินแล้วมีความแปลกใหม่ แต่จะน่าสนใจหรือน่าดึงดูดไหมนั้น เราลองมาดูที่มาของ BlueRollingDot กันก่อนสักนิด ซึ่งกว่าจะออกมาเป็นชื่อนี้ หลายหลายคน หลากหลายความคิด หลากหลายประสบการณ์ หลายหลายความแตกต่างที่ร่วมกันเข้ามาช่วยกัน ร่วมคิด ร่วมหารือ ร่วมแลกเปลี่ยน ร่วมพูดคุย ไม่ว่าจะเป็นทีมงานของสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ หรือ สสพ. (ก่อนหน้านั้น สสพ.คงความเป็นเครือสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข หรือสวรส. จนผนวกมาเป็นทีมงานของสวรส.ในปัจจุบันนี้) และที่ขาดไม่ได้คือทีมงานของบริษัท วาย น็อต โซเชียล เอ็นเตอร์ไพร์ส จำกัด นำทีมโดย น้องอู๋ ธวัชชัย แสงธรรมชัย ที่ได้เข้ามาเป็นคนจุดชนวนประกายการทำนิตยสารและสังคมออนไลน์ รวมถึงได้สรรหาทีมนักเขียนมากฝีมือเข้ามาเป็นทีมทำงาน โดยการร่วมคิดร่วมทำในครั้งนี้ น้องอู๋ได้บอกกับพวกเราว่า เป็นการสร้างการเรียนรู้ใหม่ โดยกระโดดออกจากเรื่องคนพิการ ความพิการเดิมๆ มาสู่การสร้างคำนิยามที่ไม่คุ้นเคย แต่ยังคงความเกี่ยวข้องอยู่

กลับมาคำถามที่ว่า ทำไมต้อง BlueRollingDot เราเห็นพ้องกันว่า ใช้ blue เพราะสีน้ำเงินเป็นสีสัญลักษณ์ของความพิการทั่วโลก ส่วน rolling นั้นต้องการสื่อถึงการกลิ้งไปข้างหน้า การขยับ การหมุน การเคลื่อนที่ไปด้วยกัน เพื่อสร้างสังคมที่เท่าเทียม มาถึง dot ก็พยายามจะหมายถึงคนที่เป็นกลุ่มเล็กๆ หรือคนตัวเล็กตัวน้อยในสังคม พอนำมารวมๆ กัน ชื่ออาจแปลกแต่นิยามความหมายดี เราทุกคนจึงตกลงที่จะใช้ชื่อ BlueRollingDot มีความหมายโดยรวมว่า “คนกลุ่มเล็กๆ ที่รวมกลุ่มกันเคลื่อนที่ไปข้างหน้าเพื่อสร้างสังคมที่มรความเท่าเทียมทั้งที่เป็นกลุ่มคนพิการและคนทั่วไปในสังคม” นี่จึงเป็นที่มาของชื่อนี้

Scoop นาหาสาระ(ผูก)พัน บทความเล่มนี้ จะมาเรียนรู้และทำความเข้าใจคนทำงานในสังคมบนมิติที่แตกต่างกัน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกของนักเขียน ที่คนทำงานจะมาเปิดใจให้เห็นแนวความคิด ความรู้สึก ลองก้าวเข้าไปมองการขับเคลื่อนขบวนงานของแต่ละฝ่าย การทุ่มเทเสียสละบางสิ่งที่เป็นส่วนตัว เพื่อแลกกับบางสิ่งที่ได้มาซึ่งส่วนรวม และมาพร้อมกับความภาคภูมิใจ อาจมีบางมุมที่เรามองไม่เห็นเบื้องลึกเบื้องหลัง ความคิดคนทำงานเหล่านี้จะช่วยสร้างการรับรู้ในมุมมองใหม่ๆ ให้คุณสามารถสร้างคุณค่าต่อตัวเอง สังคม ลดช่องว่างที่เกิดขึ้นและเชื่อมโยงให้เห็นถึงความผูกพันคนทุกคนเข้าด้วยกัน!!

อัปสร จินดาพงษ์

สารบัญ

รศ. บุญสนอง รัตนสุนทรากุล กับ ‘อารยะสถาปัตย์’ งานออกแบบเพื่อความเท่าเทียมกัน	1
ขับเคลื่อนชีวิตบนรถเข็นสู่โลกภายนอกกับ ‘Wheel Go Round’	8
Web Accessibility เว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ คืออะไร? คลิกอ่านอย่างด่วนจ้า!!	14
‘ต่อพงศ์ เสลานนท์’ ทีวีดิจิตอล : พื้นที่สื่อแห่งความเท่าเทียม	23
‘รถเมล์ชานต่ำ’ ทางเลือกแห่งความคุ้มค่า : ‘คุณภาพชีวิต’ หรือ ‘งบประมาณ’?	33
ฟื้นฟูร่างกายด้วย ‘ไทเก็ก’ คืนสู่เส้นทางชีวิตที่ ‘สุขใจ’	53
‘มณเฑียร บุญตัน’ 1 ปีบนเวทีพิการโลก : ภาพสะท้อนสู่สังคมพิการแบบไทยๆ	64
‘Put the right man on the right job’ ทางออกของ ‘แรงงานคนพิการ’	74

‘ชูเวช เดชดิษฐรักษ์’ Gen-V for Disability สร้างมุม สร้างคน สร้างโลกใหม่ให้ความพิการ	91
‘O&M’ ก้าวแรกสู่ชีวิตใหม่ในโลกไร้แสง	102
‘ดร.ไวยวุฒิ วุฒิอรรถสาร’ มายาคติความพิการในสื่อบันเทิงไทย	115
‘คนพิการไร้สัญชาติ’ ความทับซ้อนแห่งวังวนปัญหาเรื่อง ‘สิทธิ’	126
สารพันเรื่อง ‘ล่ามภาษามือ’ ยกระดับ-พัฒนา-สู่ภาษาที่ ‘เท่าเทียม’	140
‘ครูพายุ’ ณัฐศักดิ์ ท้าวอุดม ความฝันริมขอบสระเพื่อ ‘เด็กพิการ’	158
เปิดใจ เปิดมุมคิด คนทุพพลภาพมืออาชีพ ‘ปรีดา ลิ้มนนทกุล’ Ashoka Fellows 2014	169

ที่มา : http://matters.madisoncollege.edu/

รศ. บุญสนอง รัตนสุนทรากุล กับ ‘อารยะสถาปัตย์’ งานออกแบบเพื่อความเท่าเทียมกัน

เขียนโดย : สุวิทย์ วงศ์รุจิราวาณิชย์, วันที่ 20 พฤศจิกายน 2556

การออกแบบ นอกจากจะต้องมีความสวยงามแล้ว สิ่งสำคัญที่นักออกแบบจะมองข้ามไม่ได้ ก็คือ การทำให้สิ่งที่กำลังสร้างสรรค์นั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้ดี สอดคล้องกับรูปแบบพฤติกรรมของการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน โดยเฉพาะกับงานออกแบบเพื่อผู้ใช้ที่มีความหลากหลาย เช่น คนพิการ เด็กเล็ก ผู้สูงวัย วันนี้ทีมงานจาก Blue Rolling Dot ได้รับเกียรติจาก **รศ. บุญสนอง รัตนสุนทรากุล** คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง อธิบายแนวคิดของ อารยะสถาปัตย์ (Universal Design) กับการพัฒนาประเทศ และเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับนักออกแบบ

ประเทศไทยกับอารยะสถาปัตย์

เมืองของเรายังไม่พร้อมสำหรับคนพิการอย่างเต็มร้อยครับ แม้ว่าในช่วง 4 - 5 ปีที่ผ่านมา นักออกแบบจะเริ่มคำนึงถึงงานออกแบบเพื่อคนพิการมากขึ้น แต่เราก็ยังไม่สามารถเข้าถึงหัวใจหลักของงานออกแบบเพื่อคนเหล่านั้น เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน เราสามารถแบ่งพื้นที่การใช้งานออกเป็น 3 ส่วนหลักๆ

1.พื้นที่สาธารณะ เช่น ถนน ทางเดินเท้า สะพานข้ามถนน สัญญาณไฟจราจร ป้ายรถเมล์ ฯลฯ คำว่า พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่ที่คนทุกคนสามารถใช้งานร่วมกันได้ แต่เมื่อเราสังเกตในรายละเอียดเราจะพบว่า พื้นที่บางแห่งที่ดูเหมือนจะออกแบบเพื่อคนพิการทางสายตา เช่น ทางเดินเท้า ที่เริ่มมีการปูพื้นเบรลล์บล๊อค (พื้นบล๊อคซีเมนต์สี่เหลี่ยมสีเหลืองที่มีปุ่มวงกลมกระจายไปบนแผ่น และลายเส้นขนาน) ถ้ามองในแง่ของนโยบายก็ถือว่าเป็นแนวคิดที่ดี แต่ในด้านของการปฏิบัติ ช่างผู้รับเหมาที่ทำหน้าที่ปูพื้นเบลล์บล๊อคขาดความเข้าใจ บางครั้งปูพื้นเบลล์บล๊อคโดยไม่คำนึงถึงความสูงของคนพิการทางสายตา ส่งผลให้คนพิการท่านนั้นเดินจนหัว ชนใต้บันไดทางข้ามถนน บางครั้งเดินชนป้ายจราจร บางครั้งเดินไปชนแผงขายของที่ตั้งอยู่บนทางเท้า เป็นต้น นอกจากนี้ การติดตั้งตู้โทรศัพท์ ป้ายโฆษณา ฯลฯ บนทางเดินเท้าบางแห่ง กลับไม่ได้คำนึงถึงพื้นที่ที่เหมาะสมบนทางเดินเท้า แทนที่จะสร้างประโยชน์กลับกลายเป็นสิ่งกีดขวางทางเดิน อย่าว่าแต่คนพิการเลยครับ ขนาดคนตาดีอวัยวะครบอย่างเรายังเดินลำบากเลย

2.ส่วนทางเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่สาธารณะกับอาคารหรือพื้นที่ที่ให้บริการ สิ่งสำคัญในจุดนี้ก็คือ การนำทางให้ผู้ที่ใช้พื้นที่สาธารณะเดินเข้าอาคาร หรือเข้าสู่พื้นที่บริการได้อย่างสะดวก โดยสามารถแบ่งงานออกแบบเป็น 2 ส่วนหลัก คือ การออกแบบพื้นที่ทางเชื่อมต่อที่ทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าสู่อาคารหรือพื้นที่บริการได้ง่าย เช่น ทางลาดเอียงสำหรับเข้าอาคารที่จะต้องไม่มีความชัน และลื่นเกินไป เพื่อให้ผู้ที่ใช้รถเข็นสามารถใช้งานได้ง่าย และการออกแบบป้ายสัญลักษณ์ที่จะต้องมีขนาดของป้าย ตำแหน่งการติดตั้ง ลักษณะตัวอักษร รวมถึงสีที่เหมาะสม เพื่อให้คนพิการหรือแม้กระทั่งผู้สูงอายุที่สายตาไม่ค่อยดีสามารถมองเห็นได้ง่าย

3.การออกแบบภายในอาคาร รวมไปถึงจุดสัมผัส (Touch Point) เป็นจุดที่เชื่อมต่อระหว่างผู้ใช้กับพื้นที่ภายในอาคารหรือพื้นที่ที่ให้บริการ เช่น เราอาจจะมีทางลาดเอียงสำหรับผู้ที่นั่งรถเข็นที่ต้องการใช้เรือด่วนเจ้าพระยา แต่คำถามที่ตามมาคือ ในเรือด่วนลำนั้นมีพื้นที่รองรับรถเข็นที่เหมาะสมและปลอดภัยหรือไม่ หรือ เรามีอักษรเบลล์ภายในลิฟท์สำหรับคนพิการทางสายตา แต่เรามีระบบเสียงเพื่อแจ้งให้คนพิการทราบหรือไม่ว่า ลิฟท์กำลังหยุดอยู่ที่ชั้นไหน เป็นต้น

แต่ถ้าเราพิจารณาเป็นจุดๆ เราจะเห็นว่า เราเหมือนจะมีครบนะ เช่น เรามีทางสำหรับผู้ที่นั่งรถเข็นสามารถขึ้นเรือที่ท่าสาทรได้แต่ทางสำหรับรถเข็นมีไม่ครบทุกท่า, ลิฟท์โดยสารเพื่อคนพิการสำหรับใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสก็มีนะครับ แต่มีไม่ครบทุกสถานี เป็นต้น เพราะความ ‘ครบ’ ที่เราคิดว่า ‘มี’ กลับไม่ได้ถูกไตร่ตรองอย่างละเอียดมากพอ ส่งผลให้เมืองไม่สามารถรองรับคนพิการหรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษได้เต็มประสิทธิภาพ

ที่มา : http://norskform.no/PageFiles/1912/Slideshow/a_rampe.JPG

เข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อการเข้าถึงของทุกคน

ถ้ามองลักษณะของการทำงานโดยกว้างๆ เราจะมีทีมงานบริหารเป็นผู้กำหนดนโยบายที่มาพร้อมกับวิสัยทัศน์ กลยุทธ จากนั้นก็จะมีผู้ที่นำนโยบายไปสานต่อการทำงาน เพื่อให้นโยบายที่วางแผนไว้เกิดเป็นรูปธรรม แต่หลายๆครั้ง ที่ทีมงานหรือแม้กระทั่งผู้ปฏิบัติขาดความเข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริง ส่งผลให้เกิดงานออกแบบที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างสูงสุด อย่าว่าแต่ออกแบบเพื่อคนพิการเลยครับ แม้แต่ออกแบบเพื่อให้ผู้ใช้บริการทั่วไปก็ไม่สามารถใช้งานได้สะดวก ยกตัวอย่าง เช่น เวลาเราขึ้นรถขนส่งสาธารณะบางคัน เราต้องขึ้นบันไดสูงๆ อีกสองสามขั้นกว่าจะเข้าสู่พื้นที่ภายในรถ คำถามที่ตามมาคือ แล้วคนพิการที่นั่งรถเข็นจะสามารถใช้รถขนส่งสาธารณะเหล่านี้ได้บ้าง หรือแม้กระทั่งคนชราผู้สูงอายุก็อาจจะขึ้นบันไดด้วยความลำบาก เป็นต้น ดังนั้นนอกจากนโยบายแล้ว สิ่งสำคัญก็คือ ทุกฝ่ายจะต้องเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของนโยบายต่างๆ เหล่านั้น เพื่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่สามารถตอบโจทย์ตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างสูงสุด เพื่อสร้างมาตรฐานแห่งการเข้าถึงที่สามารถทำให้คนปกติ คนพิการและผู้ที่ต้องการความช่วยเหลืออยู่ร่วมกันได้ และปัจจัยหลักที่สำคัญที่มองข้ามไม่ได้ก็คือ การนำแนวคิดของอารยะสถาปัตย์มาใช้ในงานออกแบบพื้นที่เหล่านี้

อารยะสถาปัตย์กับงานออกแบบ

คำว่าอารยะสถาปัตย์นั้น หมายถึง ศาสตร์ของงานออกแบบทุกสาขาที่ทำให้คนทุกกลุ่มสามารถใช้งานร่วมกันได้ นักออกแบบจะต้องขจัดอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้งานโดยคำนึงถึงผู้ใช้อย่างสูงสุด เช่น จะเลือกวัสดุในการออกแบบทางเดินสาธารณะอย่างไรเพื่อให้คนพิการทางสายตาสามารถเดินทางบนท้องถนนได้ และผู้ใช้ทั่วไปก็สามารถสัญจรได้ปกติ ไม่ลื่นหกล้ม ไม่เดินชนสิ่งกีดขวาง หรืออีกหนึ่งตัวอย่างที่ผมพบในประเทศญี่ปุ่น ทางภาครัฐมีการออกแบบสัญญาณเสียงเพื่อเตือนให้ผู้ใช้ถนนทราบว่า มีคนพิการทางสายตากำลังรอข้ามถนนอยู่ โดยเสียงที่ออกมาไม่ได้เป็นเสียงที่สร้างความรังควานต่อโสตประสาทเลย แต่กลับเป็นเสียงที่ชวนฟัง ผมได้ยินเสียงนี้เมื่อ 10 กว่าปีที่ผ่านมาในสมัยที่ใช้ชีวิตอยู่ที่นั่น และในปัจจุบันพอผมกลับไปที่ญี่ปุ่น ผมก็ยังได้ยินเสียงเดิมแบบนี้อีก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจต่องานออกแบบโดยนำหลักแนวคิดของอารยะสถาปัตย์มาใช้อย่างต่อเนื่อง

แนวคิดเบื้องต้นสำหรับงานออกแบบเพื่อคนพิการ

ก่อนอื่นเราต้องเข้าใจคนพิการก่อน ว่าเขาเหล่านั้นต้องการอะไร ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคนพิการเหล่านั้น ไม่ต้องการความสงสารจากคนปกตินะ แต่เขาเพียงแค่ต้องการให้เราเข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะ อาคาร การใช้ผลิตภัณฑ์ หรืองานบริการ เท่านั้น ดังนั้น ถ้าเราออกแบบเพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิตได้เหมือนกับเรา แม้ว่าคนพิการอาจจะใช้เวลามากขึ้นนิดหน่อย แต่ถ้าเขาสามารถเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ได้เหมือนกับเรา ความเท่าเทียมก็จะเกิดขึ้น ดังนั้นหลักการของการคำนึงถึงผู้ใช้ (User-Centered Design) จึงเป็นสิ่งสำคัญที่นักออกแบบไม่ควรมองข้าม

การนำองค์ความรู้ของงานออกแบบอารยะสถาปัตย์เข้าสู่การเรียนการสอน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ที่พระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง มีหลักสูตรถึง 17 หลักสูตร เริ่มตั้งแต่การดูแลพื้นที่ขนาดใหญ่อย่าง หลักสูตรการวางผังเมือง หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์ที่ผลิตสถาปนิก นักออกแบบภายใน นักออกแบบอุตสาหกรรม รวมไปถึงงานสื่อสาร อย่างภาควิชานิเทศน์ศิลป์ และท้ายที่สุดกับการสร้างสุนทรียะ ผ่านงานจิตรกรรม ประติมากรรม ฯลฯ ความหลากหลายของหลักสูตร ล้วนมีการเชื่อมต่อซึ่งกันและกัน สิ่งสำคัญที่มอบให้เป็นนโยบายก็คือการให้อาจารย์ทุกท่านปลูกจิตสำนึกถึงแนวคิดในการออกแบบเพื่อสังคม ชุมชน หรือแม้กระทั่งสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากงานวิจัย หรือโปรเจ็กต์ระหว่างการศึกษาที่นักศึกษาได้นำความต้องการของคนพิการ หรือผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาผลงาน แม้ว่าเราจะไม่สามารถกำหนดเป็นหลักสูตรเฉพาะได้ทั้งหมด แต่อย่างน้อยขอให้เราได้สร้างนักศึกษาที่มีจิตสาธารณะในการสร้างสรรค์งานออกแบบเพื่อผู้ใช้ทุกกลุ่ม

ภาครัฐหรือเอกชนกับนโยบายในการพัฒนาชีวิตของคนพิการ

จริงๆ แล้ว ภาครัฐจะมีนโยบายจัดตั้งศูนย์พัฒนาอาชีพคนพิการ หรือกองทุนส่งเสริมและพัฒนาชีวิตคนพิการอยู่แล้ว แต่สิ่งที่ขาดหายไปก็คือ การเชื่อมต่อพัฒนาอาชีพเหล่านั้นให้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของตลาด ดังนั้น เราควรที่จะบริหารเงินกองทุนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยศึกษาความต้องการที่แท้จริงของตลาดแรงงาน และพัฒนาฝีมือแรงงานให้ตรงกับความต้องการนั้นๆ มากกว่าการเปิดศูนย์ฝึกอาชีพที่ไม่สามารถผลิตสินค้าที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่แท้จริง เช่น หนึ่งในโรงงานผลิตชิ้นส่วนไฟฟ้าในประเทศญี่ปุ่น ที่ป้อนส่งชิ้นส่วนให้กับบริษัท Sony ได้ว่าจ้างแรงงานจากผู้ป่วยที่เป็นโรคออทิสติก โดยมีตัวเลขสูงถึง 90% ของผู้ใช้แรงงานทั้งหมด ส่วนเหตุผลที่ว่าจ้างแรงงานประเภทนี้ ไม่ได้เกิดจากความสงสาร แต่เพราะความสามารถของผู้ป่วยออทิสติกที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป เพราะผลจากการวิจัยพบว่าผู้ที่มีภาวะออทิสติกชอบทำงานซ้ำๆ ใช้ทักษะง่ายๆ โดยที่ตัวเขาเองไม่รู้สึกเบื่อ ดังนั้นผู้บริหารจึงนำผลวิจัยนี้ไปออกแบบลักษณะงานที่สอดคล้องกับความสามารถของผู้ป่วยออทิสติก โดยให้เขาทำหน้าที่ตัดปลอกพลาสติกบริเวณปลายสายไฟ แล้วนำลวดทองแดงที่โผล่ออกมาไปใส่ในช่อง จากนั้นไขสกรูยึดติด ด้วยรูปแบบงานซ้ำๆ ในลักษณะนี้ คนทั่วไปก็อาจจะเบื่อ แต่สำหรับคนที่มีภาวะออทิสติกแล้วกลับเป็นเรื่องธรรมดา และสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่มีอุปสรรค ซึ่งนั่นถือว่าเป็นการออกแบบงานที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ป่วยออทิสติก ส่งผลให้เขารู้สึกภูมิใจที่สามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับเขาและครอบครัว

สิ่งสำคัญคือ ‘ความเข้าใจ’ ไม่ใช่ ‘สงสาร’

การเป็นอารยะประเทศ ไม่ได้วัดกันที่เงิน ไม่ได้วัดที่มูลค่าทางเศรษฐกิจ ไม่ได้วัดที่จำนวนตึกสูงๆ หรือถนนที่สวยที่สุด แต่การเป็นอารยะประเทศ คือ การที่ประชาชนทุกคนมีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น และพร้อมที่จะช่วยสร้างโอกาสดีๆ ให้กับคนเหล่านั้น สิ่งสำคัญที่เราควรเริ่มต้นก็คือ การเปลี่ยนวิธีคิดที่เรามีกับคนพิการหรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือมากกว่าการเปลี่ยนทางกายภาพโดยที่เราไม่เข้าใจ เพราะเขาเหล่านั้นต้องการ ‘ความเข้าใจ’ มากกว่าคำว่า ‘สงสาร’ เราก็ควรให้โอกาส มอบความรู้ และเพิ่มพูนปัญญา เพื่อให้เขาสามารถดำเนินชีวิตเหมือนเช่นคนปกติทั่วไป นอกจากนี้ผู้บริหารบ้านเมือง หรือแม้แต่ผู้บริหารองค์กรขนาดเล็กควรจะเริ่มต้นเรียนรู้และทำความเข้าใจว่าสภาพเงื่อนไขของคนพิการเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไร เราต้องเปลี่ยนความหดหู่ให้เป็นความอิ่มเอิบ หรือความเศร้าสร้อยให้เป็นความเบิกบาน และสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ก็คือ การปลูกฝังให้คนทุกคนมีจิตใจที่เป็นสาธารณะ เพื่อให้เราสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

ที่มา : http://www.archdaily.com/776148/musholm-extension-aart-architects

ขับเคลื่อนชีวิตบนรถเข็นสู่โลกภายนอกกับ ‘Wheel Go Round’

เขียนโดย : สุวิทย์ วงศ์รุจิราวาณิชย์ , วันที่ 15 ธันวาคม 2556

วันนี้ Blue Rolling Dot มีโอกาสพบเลือดใหม่วัยหนุ่มสาวที่เต็มไปด้วยพลังสร้างสรรค์กับโครงการ Wheel Go Round พื้นที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้ที่ต้องใช้ชีวิตบนรถเข็น ทีมงานประกอบด้วย (จากซ้ายไปขวา) ลิปดา จารุเธียร (ลิป), เภธรา ริมชลา (ตูน), พร้อมพร เพ็ญศิริพันธุ์ (ปิ่น), นันทรัตน์ สิระสุทธิรัตน์ (เจน), และ นัฐวุฒิ วัชรียานุกูล (เอ) ทั้งหมดเริ่มต้นจากการรวมตัวทำโครงการศึกษาวิจัยในขณะศึกษาอยู่ที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาโท ด้านบริหารธุรกิจ (หลักสูตรนานาชาติ) จากโครงการเพื่อการศึกษาสู่การเปิดโอกาสพัฒนาแนวคิดให้สามารถใช้งานได้จริง เพื่อให้ผู้ที่ใช้ชีวิตบนรถเข็นสามารถหมุนวงล้อเคลื่อนชีวิตออกจากบ้านสู่โลกภายนอกได้ง่ายขึ้น

ต้นตอแรงบันดาลใจ

แนวคิดของ Wheel Go Round เริ่มต้นโดยการศึกษาข้อมูลจากญาติของเพื่อนที่ใช้ชีวิตอยู่บนรถเข็น สู่การหาข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ที่ต้องใช้ชีวิตบนรถเข็นทั่วไป ทำให้ทีมงานทราบว่า การจะออกจากบ้านของพวกเขาเหล่านั้นไม่ง่ายเหมือนเราซึ่งมีแขนขาปกติ จะออกไปไหนท่องเที่ยวแห่งใด ก็สามารถทำได้ง่าย แต่สำหรับผู้ที่ใช้ชีวิตบนรถเข็น เขาเหล่านั้นจะต้องศึกษาข้อมูลมากมายว่าพื้นที่ที่ต้องการจะไปได้ถูกออกแบบเพื่อรองรับการใช้งานหรือไม่ทำให้ต้องใช้

ระยะเวลามากกว่าคนปกติ อีกทั้งเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเดินทางได้อย่างอิสระ จุดนี้เองคือต้นตอแรงบันดาลใจที่ทำให้ทีมงานตัดสินใจพัฒนาโครงการ โดยมุ่งหวังที่จะสร้างพื้นที่ส่วนกลางเพื่อให้ผู้ที่ใช้รถเข็น รวมไปถึงบุคคลทั่วไปสามารถแบ่งปันข้อมูลอันเป็นประโยชน์ เพื่อให้ผู้ที่ใช้รถเข็นสามารถศึกษาข้อมูลข่าวสารก่อนออกจากบ้านได้สะดวกมากขึ้น

โจทย์หลักในการทำงาน

จากแรงบันดาลใจสู่การตั้งโจทย์คำถามที่ทีมงานต้องการค้นหาคำตอบว่า *“ถ้ามีพื้นที่ส่วนกลางที่รวบรวมข้อมูลข่าวสารของสถานที่ที่รองรับการใช้งานของผู้ที่นั่งบนรถเข็น เขาเหล่านั้นจะออกจากบ้านมาหรือไม่?”* ทีมงานได้ทำการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมทั้งในส่วนของการสัมภาษณ์ความต้องการของผู้ใช้รถเข็นโดยตรง และเริ่มทำการสำรวจสถานที่ที่รองรับการใช้งาน จากนั้นนำข้อมูลเบื้องต้นที่ได้มาสร้างกิจกรรมครั้งแรกภายใต้ชื่อ ‘We wheel watch a movie’ กิจกรรมชมภาพยนตร์ที่เมกกะบางนา หลังจากการจัดกิจกรรมนี้ทำให้ทีมงานทราบว่า ผู้ที่ต้องใช้ชีวิตบนรถเข็นอยากออกนอกบ้านและทำกิจกรรมต่างๆ เหมือนคนปกติ บางท่านตั้งแต่นั่งรถเข็นมา เขาไม่เคยเข้าโรงหนังอีกเลยเพราะภายในโรงภาพยนตร์ เช่น ทางลาด บริเวณที่นั่งชมไม่ได้ถูกออกแบบไว้สำหรับผู้ที่ใช้ชีวิตบนรถเข็น ส่งผลให้เขาต้องนั่งอยู่ตามพื้นที่ทางเดินด้านข้าง เป็นต้น

จากการเรียนรู้สู่การพัฒนา

ทีมงานนำสิ่งที่เรียนรู้จากกิจกรรมครั้งแรกมาปรับปรุงพร้อมเปิดตัวกิจกรรมครั้งที่ 2 ภายใต้แนวคิด ‘Family Rally at Museum Siam’ เป็นกิจกรรมที่ Wheel Go Round เชิญชวนผู้ใช้รถเข็นและครอบครัวเดินทางเข้าชมพิพิธภัณฑ์มิวเซียมสยาม นอกจากความรู้ที่ได้รับระหว่างการเข้าชมแล้ว ยังเพิ่มกิจกรรมเช่น การเล่นเกม การเปลี่ยนเครื่องแต่งกายถ่ายภาพ การหาภาพของเด็กที่หายไป การหาข้อมูลตอบคำถาม ฯลฯ ซึ่งสามารถเพิ่มสีสันพร้อมความสนุกสนานระหว่างการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีบุคคลภายนอกอุทิศเวลาเข้ามาเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือโครงการอีกด้วย สื่อให้เห็นว่าคนทั่วไปพร้อมยื่นมือช่วยเหลือคนพิการด้วยความเต็มใจในทุกครั้งที่มีโอกาส อีกทั้งการศึกษาพื้นที่ล่วงหน้าอย่างละเอียดทำให้ทีมงานสามารถเลือกสถานที่ที่เหมาะสมกับผู้ใช้ชีวิตบนรถเข็น และสามารถวางแผนการทำงานได้คล่องตัวมากขึ้น

ตบท้ายด้วยกิจกรรมครั้งที่สาม ‘ฮูล่า เฮฮา พัทยา พาเพลิน’ กับแรลลี่ กรุงเทพ - พัทยา ที่ทีมงานก้าวข้ามพื้นที่ในเมืองกรุงสู่การเดินทางไปต่างจังหวัด ตลอดการเดินทางมีเกมให้เล่นเหมือนกับแรลลี่ขับรถทั่วไป พร้อมแวะสถานที่ท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง กิจกรรมครั้งนี้เป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นว่า ผู้ใช้รถเข็นสามารถใช้ชีวิตนอกบ้านได้ และนี่คือจุดผลักดันที่ทำให้ทีมงาน Wheel Go Round หันมาพัฒนาข้อมูลเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางในการให้ข้อมูลข่าวสารเบื้องต้นสำหรับผู้ที่ใช้รถเข็น

สร้างฐานข้อมูลเชื่อมทุกจุดของการเดินทาง

ทีมงานเริ่มต้นสร้างโครงข่ายออนไลน์ผ่านทาง Facebook : WheelGoRound เพื่อเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร กิจกรรม แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว และเผยแพร่ความรู้เบื้องต้นสำหรับผู้ที่ใช้รถเข็น จากนั้นทำการพัฒนาเว็บไซต์ โดยได้รับความร่วมมือจากโครงการ Mocrosoft YouthSpark ที่ส่งทีมงานมาร่วมพัฒนาอย่างจริงจัง ส่งผลให้เกิดเว็บไซต์ www.wheelgoround.in.th รวมไปถึงการสร้างแอพพลิเคชั่นบนสมาร์ทโฟนเพื่อสร้างฐานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ให้กับผู้ใช้รถเข็น ทั้งนี้สถานที่ที่ผู้ใช้รถเข็นสามารถเข้าไปใช้บริการควรครอบคลุม 4 ส่วนสำคัญดังนี้

1.ที่จอดรถเฉพาะสำหรับผู้ใช้รถเข็น โดยจำเป็นต้องมีพื้นที่ว่างด้านข้างอย่างน้อย 1 เมตร พร้อมป้ายสัญลักษณ์ที่ชัดเจน และใกล้กับทางเข้าอาคาร เพื่อสร้างความสะดวกสบายสูงสุด

2.ทางลาดสำหรับเข้าอาคารและพื้นที่ภายใน จะต้องมีความกว้างไม่ต่ำกว่า 90 เซ็นติเมตร และมีความชันที่เหมาะสมตามอัตราส่วน 1:12 ทั้งนี้พื้นที่ภายในโดยรวมไม่ควรมีขั้นบันได หรือมีพื้นที่ต่างระดับไม่เกิน 2 เซ็นติเมตร

3.ลิฟท์โดยสารภายในอาคาร ควรมีความกว้างไม่น้อยกว่า 90 เซ็นติเมตร และยาวไม่น้อยกว่า 1.40 เมตร

4.ห้องน้ำ จะต้องมีป้ายสัญลักษณ์ชัดเจน มีพื้นที่ภายในห้องน้ำที่รถเข็นสามารถหมุนโดยรอบได้ ส่วนประตูควรเป็นประตูแบบสไลด์ หรือประตูแบบเปิดออก มีราวจับที่มั่นคง พร้อมก๊อกน้ำที่ควรเป็นแบบโยกหรือระบบอัตโนมัติ เป็นต้น

ข้อมูลทั้ง 4 หัวข้อนี้ถือว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับผู้ใช้รถเข็น

ทั้งนี้บนหน้าเว็บไซต์ได้มีการแบ่งหมวดหมู่ของสถานที่เป็น แหล่งท่องเที่ยวและช้อปปิ้ง ร้านอาหาร โรงแรม และเส้นทางการเดินทาง โดยระบุตำแหน่งสถานที่บนแผนที่ เพื่อให้ผู้ใช้ได้รับข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้องพร้อมสามารถดูรูปภาพประกอบ นอกจากนี้ผู้เข้าชมเว็บไซต์สามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการส่งต่อข้อมูลอันเป็นประโยชน์ เพียงส่งภาพของสถานที่ที่พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ใช้รถเข็นผ่านทางเว็บไซต์ หรือ Facebook และในอนาคต ผู้ใช้สามารถแบ่งปันข้อมูลพร้อมรูปภาพได้ง่ายขึ้นผ่านแอพพลิเคชั่นที่กำลังอยู่ในช่วงพัฒนาสำหรับใช้บนมือถือแบบสมาร์ทโฟน

ทีมงานทั้ง 5 กับภาระหน้าที่ที่ร่วมด้วยช่วยกัน

แม้ว่าการพัฒนาโครงการ Wheel Go Round เริ่มต้นจากโครงการที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียน แต่ทีมงานได้นำความถนัดของแต่ละท่านมาแบ่งปันหน้าที่ที่เหมาะสม เพื่อขับเคลื่อนโครงการให้สามารถเคลื่อนตัวได้จริง ในเบื้องต้นเนื้อหางานได้ถูกแบ่งออกเป็น 5 หมวดหมู่ ดังนี้

1. ฝ่ายสำรวจสถานที่ ทำหน้าที่ถ่ายภาพ สำรวจสิ่งอำนวยความสะดวก ระบุตำแหน่งของสถานที่นั้นๆ เป็นต้น
2. ฝ่ายติดต่อเชื่อมข้อมูลกับเครือข่ายชุมชน สังคม เพื่อสร้างการรับรู้
3. ฝ่ายดูแลกิจกรรม พร้อมหาผู้สนับสนุน
4. ดูแลเว็บไซต์
5. ร่วมพัฒนาโครงสร้างเว็บไซต์และแอพพลิเคชั่นบนสมาร์ทโฟน

แม้ว่าแต่ละท่านจะมีหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจนในแต่ละส่วน แต่ทุกท่านสามารถยื่นมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้การพัฒนามีประสิทธิภาพสูงสุด

เป้าหมายของ Wheel Go Round ในอนาคต

ทีมงานอยากจะปั้นให้ Wheel Go Round เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารและพื้นที่สังคมออนไลน์ของผู้ใช้รถเข็น โดยมุ่งหวังให้ทุกคนนึกถึง Wheel Go Round เมื่อพูดถึงผู้ใช้ชีวิตบนรถเข็น นอกจากนี้ทีมงานต้องการผลักดันให้ผู้ประกอบการ เจ้าของอาคาร หรือผู้ดูแลพื้นที่สาธารณะ หันมาใช้แนวคิดอารยะสถาปัตย์ผนวกเข้ากับงานออกแบบ เพื่อปรับพื้นที่ให้เหมาะสมกับผู้ต้องการความช่วยเหลือ เมื่อฐานข้อมูลต่างๆ ถูกพัฒนาให้สามารถใช้งานได้เต็มประสิทธิภาพแล้ว เราก็สามารถใช้เป็นเครื่องมือทางการตลาดในการขับเคลื่อนธุรกิจท่องเที่ยวภายในประเทศ พร้อมแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการต้อนรับชาวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศด้วยรถเข็นเช่นกัน

ทั้งหมดนี้ คือ แนวคิดตั้งต้นจากโครงการเล็กๆ ในรั้วมหาวิทยาลัย ที่กำลังถูกฟูมฟักให้เติบโตเป็นโครงการที่สามารถสร้างศูนย์รวมของสังคมคนใช้รถเข็น วันนี้ทีมงานทั้งหมดสำเร็จการศึกษาเป็นมหาบัณฑิต แต่ทั้งหมดยังคงมุ่งมั่นพัฒนาโครงการ Wheel Go Round อย่างต่อเนื่อง เพราะเส้นทางกว่าขวบปีที่ผ่านมาได้สอนให้เขาเรียนรู้ว่า เราสามารถสร้างคุณค่าเพื่อใครบางคนบนโลกใบนี้ได้ และสิ่งนี้เองที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับทุกท่านอย่างเท่าเทียมกัน

อ้างอิง : Wheel Go Round, Facebook: Wheel Go Round

ที่มา : http://www.emunicipality.com/wp-content/uploads/2015/12/web-accessibility.jpg

Web Accessibility เว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ คืออะไร? คลิกอ่านอย่างด่วนจ้า!!

เขียนโดย : สุวิทย์ วงศ์รุจิราวาณิชย์ , วันที่ 20 มกราคม 2557

เคยหรือไม่? ที่เผลอเข้าเว็บไซต์บางแห่งแล้วกดปุ่มพลาดกลายเป็นพื้นดำตัวอักษรสีฟ้าดูยาก แล้วเริ่มคิดว่า ใครออกแบบเว็บไซต์หน้าตาสีสันเป็นอย่างนี้ ดูแล้วปวดหัว แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความปวดหัวของคุณ คือ ความสบายตาของผู้ใช้บางกลุ่มที่สามารถอ่านตัวอักษรได้เมื่อสีบนพื้นหลังและตัวอักษรเป็นสีมีความแตกต่างสูงเท่านั้น และนี่คือ แนวคิดของการออกแบบเว็บไซต์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ (Web Accessibility) เหตุเพราะโลกอินเทอร์เน็ตกลายเป็นช่องทางการสื่อสารติดต่อ พร้อมทั้งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ขนาดใหญ่ที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงเนื้อหาต่างๆ จากทั่วโลกได้เพียงปลายนิ้วสัมผัส

สำหรับบุคคลทั่วไปที่มีอวัยวะครบ 32 ประสาทสัมผัสทำงานปกติ การท่องเว็บไซต์เข้าหาข้อมูลสามารถทำได้ง่าย ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหา ภาพถ่าย คลิปวิดีโอ ภาพอินโฟกราฟฟิก ก็สามารถคลิกดูได้ทันที แต่สำหรับบุคคลบางกลุ่ม เช่น ผู้ที่มีปัญหาทางการได้ยิน สายตาเลือนลาง ผู้สูงอายุ ฯลฯ การท่องเน็ตตะลุยโลกออนไลน์สามารถทำได้ยากกว่าคนปกติทั่วไป ดังนั้น ความจำเป็นในการออกแบบเว็บไซต์สำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง Web Accessibility ศาสตร์ของการออกแบบที่ผู้สร้างเว็บไซต์จะต้องเรียนรู้พร้อมนำมาปรับใช้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือสามารถเข้าถึงข้อมูล เข้าใจเนื้อหา รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้เขาเหล่านั้นสามารถโต้ตอบ พูดคุยบนเว็บไซต์ได้เหมือนกับคนปกติ หรืออย่างน้อย

จะต้องได้องค์ความรู้ที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด โดยมีองค์กรหลักอย่าง The World Wide Web Consortium (W3C) ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับมาตรฐานของเว็บไซต์เพื่อให้นักพัฒนานำไปปฏิบัติ เช่น เรื่องของ HTML5, มาตรฐานของ Browser หรืออย่างเรื่องเว็บไซต์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ (Web Accessibility) ที่เรากำลังพูดถึงในบทความนี้

ที่มา : http://netdna.webdesignerdepot.com/uploads/2015/04/featured15.jpg

มาตราฐานในการพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้

W3C ได้กำหนดมาตรฐาน Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนสามาถเข้าถึงได้ ปัจจุบันเรากำลังใช้เวอร์ชั่น WCAG 2.0 โดยที่กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้นำแนวทางของ WCAG 2.0 มาปรับใช้เป็นเวอร์ชั่นของไทยภายใต้ชื่อ TWCAG 2010 ทั้งนี้มาตรฐานของการพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้จะต้องสามารถรองรับกลุ่มผู้ใช้ที่นอกเหนือไปจากคนปกติ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มคนพิการทางสายตา กลุ่มคนพิการทางการได้ยิน กลุ่มคนพิการทางด้านอื่นๆ และกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สูงสุด แต่อาจจะไม่ครอบคลุมไปถึงทุกๆ คน เช่น คนพิการทางด้านสติปัญญา เป็นต้น มาตราฐานของ WCAG 2.0 ประกอบไปด้วย 4 หลักการสำคัญดังนี้

1. สามารถรับรู้ได้ (Perceivable)

จะต้องพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนสามารถรับรู้ได้ เช่น การใส่ข้อความประกอบกับภาพในเชิงบรรยาย เพื่อให้คนพิการทางสายตาสามารถเข้าใจถึงรายละเอียดของภาพที่นำมาใช้ผ่านการฟัง, การใส่ข้อความตัวอักษรประกอบคลิปวิดีโอ เพื่อให้คนพิการทางการได้ยินสามารถทำความเข้าใจกับคลิปวิดีโอผ่านการอ่านตัวอักษร หรือการกำหนดสีของพื้นหลังและสีตัวอักษรให้มีความแตกต่างเพื่อให้ผู้ที่มีสายตาเลือนลางสามารถอ่านข้อมูลได้ เช่น เมื่อคุณกดสัญลักษณ์รูปหน้ากระดาษสี่เหลี่ยมที่ปรากฏอยู่ ณ มุมบนด้านขวาของเว็บไซต์ Blue Rolling Dot พื้นด้านหลังสีขาวจะเปลี่ยนเป็นพื้นสีดำ ในขณะที่ตัวอักษรจากเดิมสีดำจะถูกปรับเป็นสีฟ้าในส่วนของเนื้อหา เพื่อให้

ผู้ที่มีสายตาเลือนลางสามารถอ่านข้อมูลได้ หรือการกดสัญลักษณ์ตัวอักษร A ที่มีให้เลือกสามขนาดทางมุมขวาของเว็บไซต์เดียวกัน จะเป็นการขยายตัวอักษรเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถอ่านเนื้อหาของเว็บไซต์ได้ง่ายขึ้น เป็นต้น

2. สามารถใช้งานได้ (Operable)

คำว่าเข้าถึงได้ ไม่ได้หมายถึงว่าจะต้องใช้เม้าส์เป็นตัวช่วย มาตรฐานของ WCAG กำหนดไว้ว่าการท่องเว็บไซต์จะต้องสามารถเข้าถึงโดยใช้แป้นพิมพ์ (Key Board) โดยผู้ใช้สามารถควบคุมการทำงานผ่านแป้นพิมพ์เพื่อเข้าถึงเนื้อหาและโครงสร้างบนหน้าหน้าเว็บไซต์ได้ นอกจากนี้ การใส่ตัววิ่งที่เป็นตัวอักษรจะต้องไม่เคลื่อนที่เร็วเกินไป เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถอ่านข้อความได้ทัน หรือการเปลี่ยนภาพก็ไม่ควรสลับภาพอย่างเร็ว เช่น เปลี่ยนภาพ 3 รูปในหนึ่งวินาที สาเหตุเพราะการเปลี่ยนรูปอย่างรวดเร็วบนหน้าเว็บไซต์อาจทำให้ผู้ใช้งานบางกรณีเกิดอาการชัก (Seizure) รวมไปถึงการวางรูปแบบแพทเทิร์นบนหน้าเว็บไซต์ที่สามารถเข้าใจง่ายจะช่วยให้ผู้ท่องเว็บรู้ว่าตัวเองกำลังอยู่ในตำแหน่งใดบนหน้าจอของเว็บไซต์นั้นๆ

3. สามารถเข้าใจได้ง่าย (Understandable)

ผู้ใช้สามารถเข้าใจความหมาย วัตถุประสงค์ และหน้าที่ของชิ้นส่วนที่ปรากฏบนเว็บไซต์ได้ง่าย รวมไปถึงการออกแบบเว็บไซต์จะต้องออกแบบโดยให้ยึดผู้ใช้งานเป็นหลัก (User-centered Design) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถคาดเดาการวางข้อมูลเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบ และท้ายที่สุดเวลาเกิดข้อผิดพลาดขณะใช้งาน เว็บไซต์จะต้องแนะนำวิธีใช้ หรือวิธีการแก้ปัญหาให้ได้ เช่น ในกรณีที่เรากรอกรายละเอียดส่วนตัวเพื่อลงทะเบียนสมัครสมาชิกเว็บไซต์ บางครั้งเราอาจจะกรอกข้อมูลไม่ครบ หรือใช้ชื่อ (User Name) ที่ซ้ำกับผู้ใช้ก่อนหน้านี้ เว็บไซต์จะต้องมีข้อความแจงรายละเอียดว่ามีจุดใดที่เรากรอกข้อมูลผิดบ้างและจะต้องแก้ไขอย่างไร เพื่อให้ผู้ใช้สามารถกลับเข้าไปแก้ได้ตรงจุด

4. รองรับได้หลากหลาย (Robust)

รองรับกับเทคโนโลยีทั่วไป รวมไปถึงเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ และผู้ใช้ทุกกลุ่มให้ได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมาตรฐานในปัจจุบันเรียกว่า XML เป็น Extensible Markup Language ที่สามารถต่อยอดแปรเปลี่ยนสำหรับอนาคตได้

ทั้ง 4 หลักการที่กล่าวมา เปรียบเสมือนกับการสร้างมาตรฐานในการพัฒนาเว็บไซต์เพื่อให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกันในทุกๆ ส่วนบนหน้าจอที่แสดงผลผ่านเว็บไซต์ คล้ายๆ กับแนวคิดของอารยะสถาปัตย์ที่ออกแบบให้ผู้ใช้ทุกคนสามารถเข้าอาคารได้ เล่น มีทางลาดเอียงสำหรับผู้ใช้รถเข็น มีอักษรเบรลล์สำหรับคนพิการทางสายตา มีห้องน้ำที่ผู้ใช้รถเข็นสามารถใช้งานได้สะดวก มีพื้นที่จอดรถสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือโดยเฉพาะในตำแหน่งใกล้ๆ กับประตูทางเข้าเป็นต้น เพื่อสร้างความเสมอภาค และสร้างโอกาสในการเข้าถึงได้เหมือนกับ หรือใกล้เคียงกับคนปกติมากที่สุด

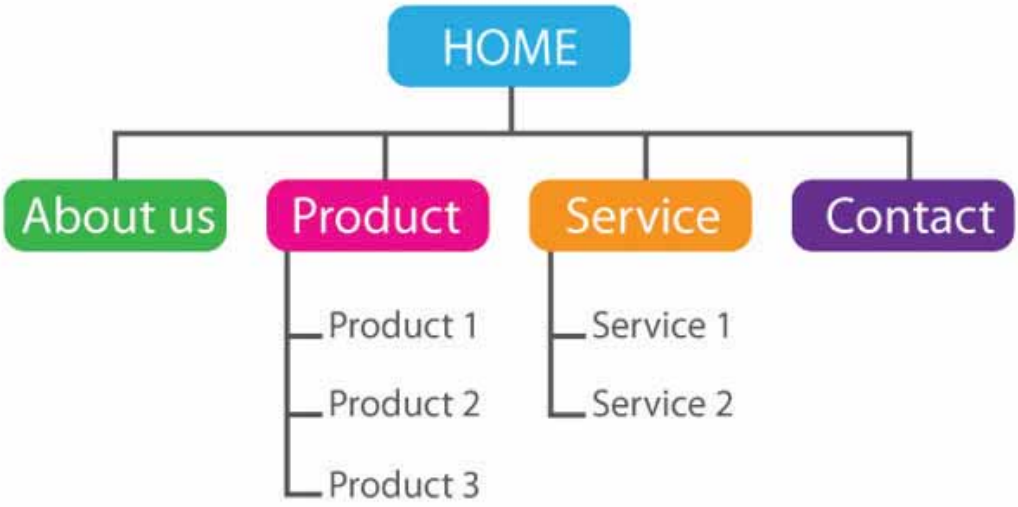
โครงสร้างการพัฒนาเว็บไซต์

เว็บไซต์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ (Web Accessibility) อาจจะมีหน้าตาคล้ายๆ กับเว็บไซต์ทั่วไปที่คุณเคยเห็น แต่ในความคล้ายที่ว่านี้ นักพัฒนาเว็บไซต์ได้แบ่งโครงสร้างในการพัฒนาเป็น 2 ส่วนหลักคือ

1. XHTML เป็นโครงสร้างของเนื้อหาที่จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจได้ง่าย

2. CSS เป็นเทคโนโลยีในการออกแบบตกแต่งบนหน้าเว็บไซต์เพื่อให้ผู้ใช้สามารถท่องเว็บได้อย่างเป็นระบบ เข้าถึงเนื้อหาง่าย อีกทั้งยังเป็นส่วนช่วยให้เว็บไซต์มีความสวยงาม

ในกรณีที่ผู้ใช้ที่มีความพิการทางสายตา ทีมงานจะเน้นการออกแบบโครงสร้างของ XHTML เพื่อให้เขาสามารถรับฟังข้อมูลเนื้อหารวมไปถึงการท่องเว็บไซต์ผ่านการกดแป้นพิมพ์ได้อย่างสะดวกที่สุด ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้ใช้สามารถมองเห็นได้แต่อาจจะไม่ชัดเจน การพัฒนาเว็บไซต์จะเน้นไปที่โครงสร้างของ CSS เพื่อพัฒนาในส่วนของงานตกแต่ง และการมองเห็น

สิ่งสำคัญที่นักพัฒนาเว็บไซต์ไม่ควรมองข้ามก็คือ การจัดโครงสร้างให้ชัดเจนในส่วนของเนื้อหาบนหน้าเว็บไซต์ เช่น จากหน้า HOME ไปสู่เมนูหลัก เช่น About us, Product, Service, Contact การแบ่งโครงสร้างที่ชัดเจนจะช่วยให้ผู้ใช้สามารถทราบว่าอะไรเป็นเมนูหลัก อะไรเป็นเนื้อหารอง รวมไปถึงในส่วนของการใช้ภาษาจะต้องเป็นลักษณะคำพูดที่เข้าใจได้ง่าย ไม่สลับซับซ้อน ถ้ามีรูปภาพจะต้องมีคำอธิบายชัดเจนในเชิงบรรยาย หรือถ้าเป็นคลิปวิดีโอ อาจจะต้องคำบรรยายใต้ภาพ (Caption) ปรากฏอยู่ทางด้านล่างของคลิปวิดีโอ หรืออาจจะมีภาษามือควบคู่กันไปด้วย

เกณฑ์วัดมาตราฐานของเว็บไซต์

ทั้งนี้ เกณฑ์วัดมาตราฐานของเว็บไซต์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ (Web Accessibility) ถูกแบ่งไว้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับ A

คือเว็บไซต์ที่พอจะเข้าถึงได้ในระดับพอใช้ เป็นแนวทางขั้นต่ำสุดที่นักพัฒนาเว็บไซต์จะต้องทำ โดยเว็บไซต์จะต้องมีโครงสร้างที่ผู้ใช้ทุกคนสามารถเข้าใจได้ง่าย เช่น การแบ่งหัวข้อหลัก หัวข้อรอง ไปจนถึงเนื้อหา ในกรณีที่มีภาพจะต้องเป็นภาพที่มีคำอธิบายเพิ่มเติมด้วย

2. ระดับ AA

คือ เว็บไซต์เข้าถึงได้ ลดอุปสรรคในการเข้าถึงได้ในระดับดี เป็นแนวทางขั้นกลางที่ควรจะทำ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงที่มากกว่าระดับ A เช่น จะต้องช่วยให้ผู้ใช้ที่มีสายตาเลือนลางสามารถอ่านข้อมูลเนื้อหาบนเว็บไซต์ได้ โดยการเปลี่ยนสีพื้นหลังพร้อมตัวอักษรให้มีความแตกต่างในระดับสูง เช่น การใช้ตัวอักษรที่เหลืองบนพื้นด้านหลังสีดำสำหรับหัวข้อเด่น และใช้ตัวอักษรสีฟ้าบนพื้นดำในส่วนของเนื้อหา นอกจากนี้เว็บไซต์จะต้องมีขนาดตัวอักษรให้เลือก 3 ขนาด เล็ก กลาง ใหญ่ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถขยายขนาดตัวอักษรเพื่อการมองเห็นที่ดี ใต้ภาพ (Caption) ปรากฏอยู่ทางด้านล่างของคลิปวิดีโอ หรืออาจจะมีภาษามือควบคู่กันไปด้วย

ขับเคลื่อนชีวิตบนรถเข็นสู่โลกภายนอกกับ 'Wheel Go Round'

วันนี้ Blue Rolling Dot มีโอกาสพบเลือดใหม่วัยหนุ่มสาวที่เต็มไปด้วยพลังสร้างสรรค์กับโครงการ Wheel Go Round พื้นที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้ที่ต้องใช้ชีวิตบนรถเข็น ทีมงานประกอบด้วย (จากซ้ายไปขวา) ลิปดา จารุเอี่ยร (ลิป), เกรียา วิมชลา (ตูน), พร้อมพร เพิ่มศิริพันธุ์ (ปิน), นันทรัตน์ สิระสุทธิรัตน์ (เจน), และ นัฐวุฒิ วัชรียานุกูล (เอ) ทั้งหมดเริ่มต้นจากการรวมตัวทำโครงการศึกษาวิจัยในขณะศึกษาอยู่ที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาโทด้านบริหารธุรกิจ (หลักสูตรนานาชาติ) จากโครงการเพื่อการศึกษาสู่การเปิดโอกาสพัฒนาแนวคิดให้สามารถใช้งานได้จริง เพื่อให้ผู้ที่ใช้ชีวิตบนรถเข็นสามารถหมุนวงล้อเคลื่อนชีวิตออกจากบ้านสู่โลกภายนอกได้ง่ายขึ้น

ขับเคลื่อนชีวิตบนรถเข็นสู่โลกภายนอกกับ 'Wheel Go Round'

วันนี้ Blue Rolling Dot มีโอกาสพบเลือดใหม่วัยหนุ่มสาวที่เต็มไปด้วยพลังสร้างสรรค์กับโครงการ Wheel Go Round พื้นที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้ที่ต้องใช้ชีวิตบนรถเข็น ทีมงานประกอบด้วย (จากซ้ายไปขวา) ลิปดา จารุเอี่ยร (ลิป), เกรียา วิมชลา (ตูน), พร้อมพร เพิ่มศิริพันธุ์ (ปิน), นันทรัตน์ สิระสุทธิรัตน์ (เจน), และ นัฐวุฒิ วัชรียานุกูล (เอ) ทั้งหมดเริ่มต้นจากการรวมตัวทำโครงการศึกษาวิจัยในขณะศึกษาอยู่ที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาโทด้านบริหารธุรกิจ (หลักสูตรนานาชาติ) จากโครงการเพื่อการศึกษาสู่การเปิดโอกาสพัฒนาแนวคิดให้สามารถใช้งานได้จริง เพื่อให้ผู้ที่ใช้ชีวิตบนรถเข็นสามารถหมุนวงล้อเคลื่อนชีวิตออกจากบ้านสู่โลกภายนอกได้ง่ายขึ้น

ขนาดตัวอักษร
ให้เลือก 3 ขนาด เล็ก กลาง ใหญ่

ตัวอักษรขนาดกลาง

ตัวอักษรขนาดใหญ่

3. ระดับ AAA

คือ เว็บไซต์ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับดีมาก เป็นแนวทางขั้นสูงสุด เพื่อให้ผู้ใช้ทุกกลุ่มสามารถเข้าถึง และใช้งานเนื้อหาเว็บไซต์ได้สูงสุด เช่น จะต้องใช้ภาษาง่ายๆ ในการเขียนบทความเพื่อให้ทุกคนสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย การท่องเว็บไซต์ผู้ใช้จะต้องสามารถเข้าถึงได้ทุกกรณีด้วยแป้นพิมพ์เท่านั้น และจำเป็นจะต้องมีภาษามือกำกับผ่านการดูวิดีโอทุกครั้ง เป็นต้น

นอกจากตัวอย่างที่นำเสนอ ยังมีข้อกำหนดในแต่ละระดับมาตรฐานสำหรับการออกแบบเว็บไซต์อีกมากมาย เพื่อให้นักพัฒนาสามารถออกแบบเว็บไซต์ที่เอื้ออำนวยต่อการรับรู้ของผู้ใช้ทุกกลุ่ม สำหรับเว็บไซต์ของ สสส. สสพ. และ Blue Rolling Dot ที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้ เป็นเว็บไซต์ที่ได้มาตราฐานในระดับ AA ท่านสามารถทดลองดูรูปแบบของ Web Accessibility ได้จากสัญลักษณ์ A และสัญลัษณ์เครื่องหมายหน้ากระดาษทางมุมขวาด้านบน หรือจะทดลองใช้โปรแกรมการอ่านออกเสียงบนหน้าจอสำหรับผู้พิการทางสายตาได้ โดยคลิ๊กดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ตัวช่วยเหลือการเข้าถึงเว็บไซต์

อ้างอิง : Thai Web Accessibility, 9 Expert, THWCAG, สัมภาษณ์นักพัฒนาเว็บไซต์
คุณฉัตรชัย ทุติยานนท์ จากธุรกิจเพื่อสังคม Opendream

ที่มา : https://getflywheel.com/wp-content/uploads/2015/04/01_accessibility.jpg

‘ต่อพงศ์ เสลานนท์’

ทีวีดิจิตอล : พื้นที่สื่อแห่งความเท่าเทียม

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 2 พฤษภาคม 2557

วงการโทรทัศน์เมืองไทยกำลังจะก้าวเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีการออกอากาศจากระบบอนาล็อกเป็นระบบดิจิตอล หรือจำนวนสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดินที่จะเพิ่มจาก 6 ช่อง เป็น 54 ช่อง (ช่องอนาล็อกเดิม 6 ช่อง และช่องดิจิตอล 48 ช่อง)

แต่ใครจะรู้บ้างว่า นั่นเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงเท่านั้น เพราะการมาถึงของทีวีดิจิตอลในครั้งนี้ยังส่งผลโดยตรงไปยังกลุ่มคนหลากหลายที่อยู่ในสังคม ซึ่งที่ผ่านมาพวกเขาขาดโอกาสทางการรับสื่ออย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นคนพิการ ผู้สูงอายุ หรือแม้แต่เด็กและเยาวชน โดยในโมเดลใหม่ที่ทางคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) กำหนดให้มีสถานีโทรทัศน์แบบสาธารณะเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มคนเหล่านี้โดยตรง รวมไปถึงการส่งเสริมมุมมองของสังคมที่มีต่อพวกเขาอย่างถูกต้อง และเหมาะสมอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่า ทุกวันนี้ประเด็นนี้ยังถูกพูดถึงในสังคมน้อยมาก เพราะหลายคนมองว่า นี่ไม่ใช่ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ดังนั้น ทาง BlueRollingDot.org จึงถือโอกาสนี้พูดคุยกับ **ต่อพงศ์ เสลานนท์** นายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ในฐานะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านคนพิการและผู้ด้อยโอกาสในคณะกรรมการบริหารกองทุนวิจัยและพัฒนากิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมเพื่อประโยชน์สาธารณะ สำนักงาน กสทช. เพื่อขยายภาพกันแบบชัดๆ ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับคนพิการ (และคนอื่นๆ) หลังเปลี่ยนผ่านสู่ยุคทีวีดิจิตอล

ชีวิตของคนพิการจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรหลังจากที่ระบบทีวีดิจิตอลเกิดขึ้นในประเทศไทย

เราอย่าเพิ่งเอาชีวิตคนพิการแยกออกจากชีวิตของคนในสังคม เราควรมองแบบ Integrate คือมองร่วมกันก่อน ซึ่งถ้ามามองปัญหาในสังคมไทยทุกวันนี้ ส่วนตัวผมเองคิดว่า เรื่องสำคัญคือ ประชาชนมีพื้นฐานที่จะเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตหรือพัฒนาตัวเองเพื่อต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ไม่เท่าเทียมกัน หลายคนอาจจะมองว่าปัญหาตรงนี้อาจจะมาจากถิ่นกำเนิด ฐานะทางเศรษฐกิจ มาจากอะไรได้สารพัดล้านแปด แต่สิ่งหนึ่งที่ผมมองว่าเป็นพื้นฐานที่ทำให้คนเราได้เปรียบเสียเปรียบกว่าบนโลกใบเดียวกัน สังคมเดียวกัน ก็คือ เรื่องข้อมูลข่าวสาร และความรู้ ซึ่งถ้าเราจะเอาสิ่งเหล่านี้ไปคาดหวัง กับกระทรวงศึกษาธิการ หรือระบบของรัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาก็คงไม่ใช่

ผมมองว่าการศึกษา มันอยู่ในทุกอิริยาบถ เพียงแต่ว่าเรามองมันออกหรือเปล่าว่า นั่นคือการศึกษา มันคือ Concept ของการศึกษาตลอดชีวิต ความหมายคือ ทุกเรื่องราวที่เราเผชิญกันอยู่เป็นการศึกษาหมด แม้กระทั่งเราใส่เสื้อตัวนี้ แล้วตั้งคำถามว่าผ้าผืนนี้ทอมาจากอะไร แล้วไปคำตอบ มันก็เป็นการศึกษาแล้ว หรือทำไมเรากินข้าวไป 6 ชั่วโมงแล้วหิว อะไรแบบนี้ก็คือการศึกษาได้ ซึ่งตรงนี้ผมว่าเป็นสิ่งที่คนในสังคมไทยกำลังขาด เพราะเราไปมองแต่การศึกษาในเชิงรูปแบบ มันก็เลยยุติตรงที่พอจบปริญญาก็แล้วกันไป

จุดพื้นฐานที่ต่างกันของคนในสังคมไทย คือ พื้นฐานที่เกี่ยวกับความรู้และการแสวงหาความรู้ต่างๆ ซึ่งผมคิดว่ามันคือ คีย์หลักที่ทำให้คนเรามีวิถีชีวิตและความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองหรือก้าวไปสู่จุดที่ดีขึ้นแตกต่างกันไป เพราะฉะนั้นมันเลยมีปรากฏการณ์ว่า คนบางคนจบการศึกษาชั้นน้อยๆ แต่เขามีความขวนขวาย มีวิธีการเรียนรู้ของตัวเอง เขาก็สามารถเติบโตได้

ที่มา : https://patnews.wordpress.com/2012/10/15/

พูดง่ายๆ คือ ทีวีดิจิตอลเป็นคีย์สำคัญที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความคิดหรือการศึกษาของผู้คนในสังคม

จะบอกว่าทีวีมีผลต่อการปรับเปลี่ยนหรือเปล่า ผมไม่รู้ แต่การเข้าถึงระบบข้อมูลข่าวสารทั้งหมดของสังคมไทยมีผล เมื่อคนมีเจตจำนง ถามว่าเขาจะเข้าถึงตรงไหนได้อย่างไร สังคมในประเทศชาติที่เจริญ เขาทำให้คนโตด้วยความหวังนะ แล้วความหวังจะเป็นตัวกำกับชีวิตให้เดินอยู่กับร่องกับรอย จะทำอะไรก็ไม่เฉไฉไปทางใดทางหนึ่งแบบสุดโต่ง ซึ่งสำหรับผม ระบบข้อมูลข่าวสารของประเทศ มันเป็นตัวที่สร้างความรู้ สร้างความหวัง สร้างประกาย สร้างโอกาส แนวคิดต่างๆ ก็มาตอบกับจุดอ่อนที่ผมพูดโดยตรง เพราะองค์กรที่มีหน้าที่ออกแบบทีวีดิจิตอลนี้เขาออกแบบให้เกิดความหลากหลาย และด้วยความดำรงอยู่ มันต้องอยู่ด้วยคุณภาพ จะมาเป็นรายการแบบนั่งโฆษณาเป็นครึ่งชั่วโมงก็คงไม่ใช่ หรือจะถูกจำกัดพื้นที่ด้วยเรตติ้งอย่างเดียวก็คงไม่ใช่ เพราะทุกวันนี้พื้นที่มันมีมากแล้ว ซึ่งตรงนี้จะช่วยทำให้คนอยู่กับสิ่งที่ตัวเองสนใจได้นานขึ้นและก็ได้ข้อมูลที่ลึกขึ้น เยอะขึ้น แล้วจากนั้นคุณก็อาจจะไปต่อยอดที่โซลเซียลมีเดียก็ได้

แต่ที่ผ่านมา ต้องยอมรับว่า สำหรับคนพิการเอง การเข้าถึงสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ก็อยู่ในขั้นที่จำกัดมาก ทีวีดิจิตอลที่ออกมาจะช่วยเปลี่ยนแปลงตรงนี้ได้มากน้อยแค่ไหน

ถ้ามองเชิงสังคมแบบ Integrate (องค์รวม) ผมว่าหากทุกคนเขาพัฒนา คนพิการก็ต้องพัฒนาด้วยเหมือนกัน แต่ถ้ามามองในเชิงปัญหาอุปสรรค ผมคิดว่ามีอยู่ 3 ส่วน ส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นเบสิกเลยคือการเข้าถึงอุปกรณ์ ซึ่งมันจะมีตั้งแต่เรื่องสตางค์นะ แต่ทาง กสทช. ก็คงช่วยเรื่องค่าซื้อ Set Top Box ซึ่งตรงนี้ก็มีเบื้องหลังการผลักดันอีกเยอะแยะที่จะทำให้เกิดกล่องที่ได้มาตรฐาน ส่วนเรื่องที่ 2 คือ การเข้าถึง Content (เนื้อหา) ซึ่งจะเป็นปัญหาของคนหูหนวกกับตาบอดค่อนข้างมาก ต่อไปทีวิดิจิตอลจะมีบริการที่เรียกว่า Audio Description คำบรรยายแทนภาพ (AD), Closed Caption คำบรรยายแทนเสียง (CC) และจอล่ามภาษามือเยอะขึ้นในทุกช่อง ส่วนเรื่องการเข้าไปเป็นผู้ผลิตเนื้อหารายการนั้น ก็ต้องขึ้นอยู่ในตัวพวกเราเองด้วยว่ามีความสามารถถึงไหมที่ผ่านมา เรื่องนี้มีปัญหาอยู่ 2 เรื่อง คือ พื้นที่กับตัวคุณภาพ ซึ่งพื้นที่ไม่ใช่ปัญหาใหญ่แล้วในปัจจุบัน พื้นที่มีเยอะมาก มันมีที่ที่เราสามารถจะเข้าไปร่วมผลิตได้เต็มไปหมด ส่วนเรื่องคุณภาพและรูปแบบรายการ ก็คงจะต้องคิดว่าจะนำเสนออย่างไร เขาถึงจะมาดูเรา เพราะนี่คือ ทีวีสาธารณะที่ทุกคนดูได้ ที่สำคัญอย่าใช้ความเห็นอกเห็นใจของคนในสังคมต่อคนพิการมาทำให้คุณภาพลดลงเพราะเราต้องทำให้ทุกคนชม ไม่ใช่แค่คนพิการชมเท่านั้น

ส่วนเรื่อง 3 ก็คือ การที่สื่ออาจจะสร้างทัศนคติที่ผิดเกี่ยวกับคนพิการ ซึ่งเราทำเรื่องนี้มาเป็นสิบปี โดยเฉพาะยุคหลัง คือโลกของความคิดสร้างสรรค์ เราไปจำกัดคนยาก เขาบอกว่าสื่อโดยพื้นฐานนั้นมาจากความสร้างสรรค์และจินตนาการ จินตนาการก็มาจากสิ่งแวดล้อม มาจากบริบทของคนที่จินตนาการว่าเขารู้หรือไม่รู้อะไร เขาจินตนาการได้ เขาคิดจากสิ่งที่เขามองไม่เห็นได้ แล้วเขาก็สร้างเป็นละคร เป็นภาพยนตร์ เป็นสารคดี เป็นเกมโชว์วาไรตี้ต่างๆ ออกมา เพราะฉะนั้นในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมา เราถึงเป็นเหตุการณ์แบบสิทธัตถะ (เอมเมอรัล) มีเหตุการณ์แบบรายการ

ปากโป้ง ซึ่ง กสทช. ก็เขามาดูแลตลอด มีการ Learning by doing กับกลุ่มรายการที่ทำอยู่ เพื่อให้เขารู้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งต้องห้าม ซึ่งถ้าลองย้อนกลับมาดู กว่าเมืองไทยจะเข้มแข็งในเชิงการเป็นนิติรัฐได้นั้น มันมีฎีกาเป็นหมื่นเป็นแสนฎีกา สังคมโทรทัศน์ไทยถ้าเอาจริงๆ ก็เพิ่งเริ่มยุคใหม่ แล้วมันก็มีการเรียนรู้เริ่มไปกับสังคม ต่อให้สิ่งนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามหรือไม่เหมาะสมก็ตาม

เป็นการสร้างทัศนคติใหม่ให้เกิดขึ้นกับสังคม

ให้เกิดขึ้นกับผู้ผลิตก่อน แล้วก็ไปสู่รายการที่เขาผลิต แล้วถึงไปสู่สังคม ซึ่งตอนนี้คนพิการก็ปรากฏตัวมากขึ้น มีส่วนร่วมมากขึ้น หลายคนอย่างทีมงานที่ทำเรื่องคนพิการ เขาก็รู้แล้วนะว่าเรามีตัวตน ใครจะทำอะไรก็คิดถึงเราบ้างนะ คิดถึงหักอกหัวใจเราบ้างว่าทำแล้วจะไปกระทบกระเทือนเพื่อนเราหรือเปล่า ซึ่งเมื่อก่อนกลุ่มคนพิการเป็นกลุ่มที่ Invisible ไม่มีใครมองเห็น เพราะฉะนั้นเวลาคนจินตนาการ เขาจะไม่ถามเราว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ถูกหรือผิด ใช่หรือไม่ แต่พอเราปรากฏกายขึ้นมาในสังคม เขาก็ต้องถาม ซึ่งการนำเสนอบางที ก็อาจจะเป็นการนำเสนอสิ่งที่ผิดเพื่อบอกสิ่งที่ถูกได้ ดังนั้นเราอย่าเพิ่งไปฟันธงว่าตรงนี้นำเสนอผิดพลาดเพราะมันคือการเรียนรู้ ซึ่งต้องเปิดโอกาส แต่ขณะเดียวกันคุณก็ต้องเปิดโอกาสให้คนที่ถูกกระทำเหมือนกัน

นอกจากเรื่องการสร้างทัศนคติที่ถูกต้อง คนพิการมีบทบาทอย่างไรต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงในเรื่องทีวีดิจิตอลนี้บ้าง

หลายเรื่อง อย่างตัวผมเองก็มีส่วนในเรื่องการจัดทำแผนแม่บท วางแผนเรื่องความถี่ การประมูล จัดผังช่องรายการ ผมเกี่ยวหมด คือ โอเคแหละ ผมอาจจะไม่ได้รับผิดชอบทั้งหมด แต่ความหมาย คือ คนหูหนวกก็เริ่มเข้าไปผลิต คนพิการก็เริ่มมีพื้นที่สื่อเยอะแยะเต็มไปหมด แล้วต่อไปมี AD - CC หรือจอล่ามมากขึ้น คนก็ยิ่งนึกถึงคนพิการมากขึ้น ในขณะที่รายการที่กำลังด่าคนพิการอยู่หรือพูดในทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง คุณก็ต้องทำ AD - CC ให้เขาด้วย เพราะฉะนั้นทุกรายการจะต้อง Concern (ให้ความสนใจ) กับเรื่องนี้

แต่ก็ต้องยอมรับว่า ในแง่ของเครื่องมือก็ยังไม่ได้พร้อมเสียทีเดียว

ถ้าผมสวมหมวกเฉพาะคนพิการโดยไม่ได้สวมใบอื่นเลย ผมก็คงจะบอกว่ามันยังขาดตรงนั้น ตรงนี้ แต่ผมสวมหมวกของ Policy maker (ผู้จัดทำนโยบาย) ด้วย ผมคงต้องบอกว่าเรารู้แล้ว แต่เราจะหวังผลในวันเดียวคงไม่ได้ ต้องให้เวลา และต้องช่วยกันมาดูว่า จุดที่เป็นฐานตั้งต้นมันถูกหรือยัง ถ้าฐานผิด ตึกที่งอกขึ้นมาก็เป็นตึกที่ผิด ดังนั้นเราต้องทำให้ฐานมันถูก ตึกที่ออกมาจะได้เป็นตึกที่ถูก ซึ่งในเชิงการเข้าถึงมันมีพื้นที่หรือรากฐานตรงนี้แน่นอน ขณะที่พื้นที่ของการผลิต ผมเข้าใจว่าช่องทีวีสาธารณะก็จะมีพื้นที่ให้คนพิการเข้าไปทำ หรือแม้กระทั่งช่องทั่วไป ตัวผมเองก็ถูกเชิญให้เป็นพิธีกรรับเชิญของบางช่อง ซึ่งตรงนี้ทำให้เห็นว่ามีพื้นที่หลายรูปแบบอยู่ สาม-ในส่วนของการผลิตเนื้อหาอื่นๆ เรามี กสทช. ที่ยืนอยู่ข้างเรา คือ หมายถึงว่าเขาจะเป็นสื่อกลางระหว่างเรากับผู้ผลิตให้หันหน้าเข้ามาหากัน ในลักษณะไตรภาคี คือ ผู้ประกอบการ ผู้บริโภคหรือกลุ่มคนพิการ และผู้ที่ทำหน้าที่กำกับ เวลามีปัญหาอะไรก็มาพูดคุยได้

ที่มา : http://www.ontapblog.com/wp-content/uploads/2014/08/95364966.jpg

ประเด็นไหนที่ถือว่าทำได้ยากที่สุด

ทั้ง 3 จุดนี้ถือว่ายากหมด อย่างจุดที่ 3 ที่มันยาก เพราะมันไม่ได้มีแค่เรื่องคนพิการ เพราะกลุ่มคนเปราะบางนั้นไม่มีแค่คนพิการ เพียงแต่กลุ่มคนพิการเป็นกลุ่มที่ปรากฏกาย มีตัวตนให้เขามองเห็น เราก็ต้องเป็นตัวอย่างในการปกป้องกลุ่มอื่นด้วย แต่เราคงไม่ได้ Overcame ว่ารู้ทุกเรื่อง เพียงแต่ทำให้เขาเกิดสำนึกในทางระมัดระวัง เข้าใจสิ่งที่นำเสนออย่างถ่องแท้ แต่ทั้งนี้จุดที่ยากสุด เราได้ทำผ่านไปแล้วคือกล่อง Set Top Box 25 ล้านกล่อง ที่จะกำลังจะแจก ซึ่งจะมีระบบ AD-CC เป็นมาตรฐาน และไม่ใช่แค่ประเทศไทย แต่ผมผลักดันให้เป็นมาตรฐานอาเซียนเลย เช่นเดียวกับเรื่องความถี่ที่จะเอา AD-CC ผ่านเข้าไปซึ่งมีมูลค่าเป็นพันล้าน ก็ทำไปแล้ว คือ มันไม่ได้ถูกแปลงเป็นเงินหรอก แต่มันถูกเผื่อเอาไว้ในชุดความถี่ของแต่ละช่อง

คือทุกวันนี้ยังไม่เกิดขึ้นจริงในสังคม แต่ถ้าระบบต่างๆ พร้อมก็ทำได้เลย

ถูกต้อง เพราะนี่คือสิ่งที่ยากที่สุด เนื่องจากมัน คือ ตัวทรัพย์สิน เป็นทรัพยากรซึ่งต้องจัดทำขึ้น เพื่อให้เกิดบริการเหล่านี้แก่ประชาชน เพราะแต่เดิม ช่อง 3-5-7-9-11 ในอดีตนั้นทำไม่ได้ เนื่องจากไม่มีทรัพยากรที่เพียงพอ ดังนั้น โจทย์ที่เราอยู่ในขณะนี้ มันมาไกลถึงเรื่องจะทำอย่างไรให้ผู้ผลิตเขาเต็มใจทำและมีความรู้ในการทำ ไม่ใช่ทำแบบมั่วๆ แล้วไม่มีคนดูเราก็ไม่เอา โดยการทำนโยบายให้เป็นปฏิบัติได้นั้นก็มีตั้งแต่เรื่องการออกกฎ ซึ่งต้องมีทั้งการบังคับและส่งเสริมไปพร้อมๆ กัน รวมไปถึงการจัดอบรม อย่างเรื่อง AD - CC อย่างน้อยๆ ก็ต้องมีคนตาบอดมาให้คำปรึกษาว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นถูกต้องไหม เป็นสิ่งที่เราอยากดูไหม ไม่ใช่คิดเอาเอง ซึ่งตรงนี้ก็กลับมาที่เรื่องของไตรภาคีที่ผมพูดนั่นเอง

ที่ผ่านมาผู้รับใบอนุญาตใส่ใจเรื่องนี้มากน้อยแค่ไหน

เขายังไม่ใส่ใจตรงนี้หรอก เพราะเขาก็ต้องเอาตัวเองให้รอดก่อน แต่ในขณะที่เขากำลังร่อแร่ เราก็ต้องเตรียมตัวให้พร้อม พอวันที่เขาพร้อม เราถึงค่อยไปเจอเขา มันจะได้ไม่เป็นภาระที่สำคัญมันมีกฎ กสทช. บังคับอยู่ เราก็พูดกันง่ายขึ้น

พูดง่ายๆ ก็คือสื่อไทยจำเป็นต้องถูกบังคับ

สื่อทั้งโลกแหละ อย่าพูดแค่สื่อไทยเลย ผมไม่เคยเจอประเทศไหนที่ไม่บังคับแล้วทำได้ เพราะมันเป็นเรื่องของภาระทางการผลิต องค์กรกำกับทั่วโลกจึงต้องทำให้ผู้ผลิตเห็นความสำคัญเรื่องนี้ และมีกลไกอย่างเช่น กองทุน กสทช. เข้าไปช่วยลดภาระของเขา ประเทศที่เป็นตัวอย่างเรื่องนี้ได้ดีที่สุดแห่งหนึ่งก็คือประเทศอังกฤษ บังคับเข้มมาก เข้มกว่าไทยหลายเท่า อย่าง AD - CC เขาบังคับให้มี 80 - 90 เปอร์เซ็นต์ของรายการทุกรายการ แต่ทั้งนี้ เขาก็มองว่าเทคโนโลยีของเขาไปถึง เวลาพูดออกมามันแปลงเป็น Word ได้หมดเลย คือ Voice Recognition (ระบบรู้จำเสียง) เขาดีกว่าเมืองไทยเยอะ ถ้าวันหนึ่งเมืองไทยพูดออกมาแล้วแปลงเป็นตัวอักษรที่สะกดถูกต้องได้หมดและรวดเร็วเพียงพอ มันก็บังคับได้ 80 - 90 เปอร์เซ็นต์ แต่ทุกวันนี้ยังไม่ใช่

แล้วการทำงานร่วมคณะกรรมการ กสทช. มีปัญหาบ้างหรือไม่

ก็เป็นเรื่องๆ ไป บางที กสทช.อาจจะยังไม่เข้าใจ Concept เรื่อง Access (การเข้าถึง) มากเท่าที่ควร ในบางส่วนนะ ผมไม่ได้หมายถึงทุกคน แล้วยิ่งถ้าเราทำเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่ม เขาจะบอกว่าเป็นเรื่องของมึงไม่ใช่เรื่องของกู เพราะฉะนั้นมุมที่ผมนำเสนอตลอดเวลา อย่างเรื่อง AD - CC ก็คือถ้าใครไม่อยากอยู่จนแก่ก็เป็นเรื่องของคุณ แต่ผมบอกได้ว่าคนแก่ทุกคนมีปัญหาเรื่องพวกนี้หมด แล้วเขาก็จะมีสิทธิ์ได้ใช้บริการเหล่านี้ในอนาคต

สิ่งที่ผมขายก็คือ คนพิการกับความพิการอย่าไปปนกัน ความพิการเกิดขึ้นได้กับทุกคน คนพิการคือคนที่มีบัตรคนพิการ เป็น Medical model (แนวคิดทางการแพทย์) แต่ความพิการเป็น Social model (แนวคิดทางสังคม) เกิดขึ้นได้กับทุกคนในสังคมทุกขณะ เพราะอะไรที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เขาถึงจะรู้สึกว่ามันสำคัญ นี่เป็นกฎของธรรมชาติ สังคมที่เศรษฐกิจเข้มแข็ง ต่อไปในอนาคต ปัจเจกชนก็จะเข้มแข็ง พอปัจเจกชนเข้มแข็งเขาจะนึกถึงเรื่องของตัวเองเป็นหลัก ขณะนี้เราอาจจะยังไปไม่ถึงจุดนั้น แต่ในวันหนึ่งเราก็ต้องถึงจุดนั้น ดังนั้นการนำเสนอประเด็นอะไรก็แล้วแต่ เราต้องบอกว่า มันไม่ใช่ประเด็นเฉพาะ แต่เป็นเรื่องที่กระทบทุกคน

นี่คือบริการทางสังคม ซึ่งต่อให้ต้องลงทุนด้วยงบประมาณมหาศาลแต่ก็ยังคุ้มที่จะทำ

ถูกต้อง เพราะการลงทุนทางสังคม เราอย่าไปมองในเชิงกำไร แต่ถ้าเราจะให้ภาคธุรกิจทำด้วย เราก็ต้องมีทางออกให้เขา เช่นการลดค่าธรรมเนียมต่างๆ การได้โปรโมตตัวเองเป็น CSR หรือแม้แต่การให้รางวัลต่างๆ ต้องทำคู่กัน ทั้งการบังคับและการส่งเสริม

เมื่อสื่อเป็นเรื่องของทุกคน การสร้างช่อง 12 ซึ่งเป็นสถานีโทรทัศน์สำหรับคนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาสในสังคมขึ้นมายังถือเป็นเรื่องจำเป็นไหม

ในขณะที่ช่องมากขึ้น พื้นที่มากขึ้น โดยทั่วไปเขาจะหาจุดเป้าหมายที่เป็น Nice Market (ตลาดเฉพาะกลุ่ม) เพื่อ Keep (เก็บ) ไว้ก่อน ซึ่งคงไม่ใช่เรื่องผิด ถ้าเราจะมีพื้นที่ของเราเพื่อตอบโจทย์คนของเรา แต่ทั้งนี้ก็ต้องนึกเสนอว่าคนอื่นเขาต้องดูได้ด้วย เพราะนี่คือ สาธารณะ ดังนั้นพื้นที่จึงเป็นประเด็นรอง แต่คุณภาพรูปแบบต่างๆ ต่างหากที่เป็นประเด็นหลัก

แสดงว่าช่อง 12 อาจจะมีหน้าที่คล้ายๆ เป็นพื้นที่ทดลองของการนำเสนอรูปแบบใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับคนพิการใช่หรือไม่

ผมว่าเราไม่ควรจะทดลองกับชีวิตจริง แต่เราควรจะมีสิ่งที่เรามั่นใจก่อนไปนำเสนอ แล้วค่อยปรับอีกที คือทดลองได้ แต่ก็ทำอย่างมีคุณภาพ เพราะถ้าเราทำแย่ก็เท่ากับเรากำลังสร้างประสบการณ์ที่แย่กับผู้บริโภคจำนวนหนึ่ง ทำให้เขามีความรู้สึก Bad Attitude กับช่องสาธารณะ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่มีความรับผิดชอบ

แต่ทั้งนี้ ส่วนตัวผมเองก็ไม่ได้ให้น้ำหนักอะไรกับช่องนี้เท่าใดนัก 100 เปอร์เซ็นต์ ผมให้ประมาณ 10 - 20 เปอร์เซ็นต์เอง เพราะจริงๆ มันควรมีทุกที่ ทุกช่อง และมันควรจะบาลานซ์กันด้วยรูปแบบ ด้วยการเข้าถึง คือ ผมเข้าใจว่าทุกช่องคงมีความหลากหลาย แต่ Content ทางสังคมอาจจะมาอยู่ในช่อง 12 มากหน่อยก็ได้ เพราะผมเชื่อว่าช่องที่ทำธุรกิจ ก็คงจะต้องนำกลุ่มต่างๆ ในสังคมมานำเสนอด้วย แต่อาจจะอยู่ในรูปแบบที่เป็น Commercial (เพื่อการค้า) มากกว่า

เท่าที่มองดูผู้ผลิตในสื่อปัจจุบันคิดว่ามีคุณภาพเพียงพอหรือไม่

ต้องแยกเป็น 2 ส่วนนะ คือรายการที่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการกับผู้ผลิตที่เป็นคนพิการ คือ เราต้องเอาอะไรสักอย่าง ถ้าเราจะเอาประโยชน์แบบมหาชน เราก็ต้องเอารายการที่เกี่ยวข้องกับคนพิการที่มีคุณภาพ โดยไม่ต้องสนใจว่าใครผลิต แต่เราก็ต้องควบคุมกำกับเนื้อหาอย่างถูกต้อง แต่ถ้าเป็นคนพิการที่มีความเป็นมืออาชีพมากพอ คุณก็ไปผลิตโดยไม่ต้องเกี่ยวว่าเป็นเนื้อหาคนพิการจะเป็นรายการวาไรตี้เลยก็ได้ ใครห้ามคุณ ถ้าเก่งจริงไปแข่งตลาดใหญ่เลย ไม่ต้องมาต้วมเตี้ยมขอเวลาในช่องเล็กๆ หรอก

นอกจากเรื่องทีวีดิจิตอลแล้ว ทีวีดาวเทียมก็ยังมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของคนในสังคม ปัจจุบันจำเป็นจะต้องเข้าไปจัดการเรื่องนี้ด้วยหรือไม่

ผมคิดว่าการต่อสู้ของเราต้องอยู่กับสิ่งที่เป็นสาธารณะ ถ้าเราบอกว่าระบบขนส่งสาธารณะ คือ ถนน เราก็คงสู้จุดนั้น แต่เราคงไม่ไปสู้ถนนเอกชนที่เข้าบ้านคน เหมือนกัน ดิจิตอลทีวี 48 ช่อง คือ ถนนสาธารณะที่เราต้องส่ง ส่วนพวกช่องเคเบิ้ลทีวี ทีวีดาวเทียมเป็นเหมือนถนนเอกชน ใครอยากเข้าก็เข้าไป

คือต้องเข้าใจก่อนว่า เรามีเวลาจำกัด เราไม่ได้มีอำนาจรัฐอยู่ในมือ เวลาเราสู้ก็ต้องเลือกสู้ในจุดที่มี Impact (ผลกระทบ) ต่อคนหมู่มากบน Basic Service ของประชาชน ถ้าใครอยากสู้จุดอื่นก็สู้ไป แต่ผมไม่สู้ เพียงแต่ตอนนี้เราทำ Basic ของเราถูกต้อง พอต่อไปเมื่อเทคโนโลยีนี้กลายเป็นเรื่องทั่วไป ราคาถูก คนอื่นเขาจะไปทำก็เป็นเรื่องง่าย แต่ทุกวันนี้มันยังไม่ใช่เรื่องทั่วไป และสงสัยว่าราคาจะแพง

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมด คิดว่าต้องใช้เวลานานสักเท่าไหร่

ผมคิดว่าทั้งเรื่องกฎ ทั้งความพร้อม ต้นปี 2558 ก็คงจะได้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว แต่มันคงไม่ใช่ทั้งหมด อย่าง AD - CC ในต่างประเทศที่เขาทำนั้นเป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไปนะ ปีแรก 1 ชั่วโมง ปีที่สอง 2 ชั่วโมง หรืออย่างเมืองไทยใบอนุญาต 15 ปี เขาบังคับ 80 - 90 เปอร์เซ็นต์ใน 15 ปีนะ คือต้องให้โอกาสเขา

ซึ่งในปี 2558 นี้ ผมคิดว่าคงได้เห็นตัว CC ก่อน เพราะเป็น Universal ที่สุด ใครๆ ก็ใช้ได้ มีตาไม่ตาก็ใช้ได้ หรืออย่าง AD ก็เป็น Universal เหมือนกัน เพราะคนที่ไม่ได้ใช้ตาตอนดูทีวีก็ใช้ได้หมด ตอนขับรถ ทำกับข้าว แต่จอล่ามเป็นเทคโนโลยีเฉพาะกลุ่ม ไม่ได้ตามสนองทุกกลุ่ม เพราะฉะนั้น AD - CC จะมีสัดส่วนมากกว่าจอล่าม ดังนั้นคนพิการคนไหนไม่เก่งภาษา คุณก็ต้องฝึก ต้องพัฒนาตัวเองด้วย เหมือนคุณจะแปล Textbook เป็นภาษาไทยหมดก็คงไม่ได้ คุณต้องฝึกภาษาอังกฤษเพื่อให้รู้เรื่องด้วย

นอกจากการเตรียมความพร้อมแล้ว ความยั่งยืนก็เป็นอีกสิ่งที่ต้องจับตา เพราะหลายๆ ครั้งที่เกิดเหตุการณ์ เช่นทำไปแล้วไม่คุ้มค่า ไม่มีคนสนใจ แล้วก็เลิกทำไปในที่สุด คุณต่อพงศ์มองประเด็นนี้อย่างไร

ความยั่งยืนนั้นอยู่ที่ตัวคนพิการ ถ้าเราใส่ใจและทำให้คนพิการออกมาสู่สังคมมากขึ้นเรื่อยๆ และเป็นกลุ่มคนที่มีกำลังซื้อ ยังไงพวกเขาก็ต้องสนใจเรา คือเมื่อก่อนคนพิการนั้นไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจเลย แต่เมื่อเราเปลี่ยนวิธีคิดจากเบี้ยยังชีพเป็นเบี้ยคนพิการ ทุกคนมีค่าหัวหมด อย่างน้อยคุณก็มีเงินปีละ 6,000 บาท แล้วก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมูลค่าตรงนี้ เป็นตัวแปรของคนพิการต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งก็ย่อมจะมีผลต่อผู้ผลิตรายการที่หล่อเลี้ยงตัวเองด้วยโฆษณาตามไปด้วย ดังนั้นสมมติคนพิการประกาศจะไม่ใช่แชมพูยี่ห้อนี้ เพราะคุณไปสนับสนุนรายการที่มันเฮงซวย ดูสิต่อไปจะกล้าทำอะไรไหม นี่แหละคือความยั่งยืน

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : สมภาพ สัตย์เพริศพราย

ที่มา : https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/crossmediapolicies.jpg

‘รถเมล์ชานต่ำ’ ทางเลือกแห่งความคุ้มค่า : ‘คุณภาพชีวิต’ หรือ ‘งบประมาณ’?

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 15 พฤษภาคม 2557

ยืดเยื้อมานานร่วมปี สำหรับการซื้อรถโดยสารประจำทางล็อตใหม่จำนวน 3,183 คัน ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) เหตุผลสำคัญที่ทำให้เรื่องนี้คาราคาซัง เพราะถูกต่อต้านของกลุ่มประชาชนกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มคนพิการที่นั่งวีลแชร์ เนื่องจากคุณสมบัติของรถประจำทางที่กำลังจะสั่งซื้อมานี้ไม่ได้ตอบสนองประชาชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอที่กลุ่มผู้เคลื่อนไหวเรียกร้อง คือ ให้ ขสมก. จัดซื้อรถประจำทางแบบไม่มีบันได ทั้งหมด เพราะนอกจากประชาชนทุกคนไม่ว่าจะมีสภาพร่างกายอย่างไรจะสามารถใช้ได้อย่างสะดวกแล้ว รถแบบนี้ยังถือเป็นมาตรฐานที่ทั่วโลกไม่จะเป็นในยุโรป อเมริกา หรือประเทศในเอเชียที่เจริญแล้ว อย่างญี่ปุ่น หรือสิงคโปร์ใช้เป็นรถบริการขนส่งสาธารณะ

จากการต่อสู้ครั้งนี้ ในที่สุด ทาง ขสมก.ก็ยอมเปลี่ยนรูปแบบรถประจำทางมาเป็นรถแบบไร้บันได หรือรถเมล์ชานต่ำ (Low Floor Bus) ทว่าการเปลี่ยนนั้น เป็นการเปลี่ยนเพียงแค่บางส่วน เพราะตามร่างขอบเขตงานของงาน (Terms of Reference: TOR) โครงการจัดซื้อรถโดยสารใช้เชื่อเพลิงก๊าซธรรมชาติ (NGV) จำนวน 3,183 คัน ด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์

ครั้งที่ 10 เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2557 ทาง ขสมก. มีมติให้จัดซื้อรถประจำทางแบบไร้บันได เฉพาะรถปรับอากาศ จำนวน 1,524 คันเท่านั้น ส่วนรถประจำทางแบบธรรมดาอีกจำนวน 1,659 คันนั้น ไม่ได้มีกำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนว่าจะเป็นรถเมล์แบบมีบันไดหรือไม่ แต่ก็มีแนวโน้มสูงว่าจะเป็นรถแบบมีบันได และเพื่อให้คนที่นั่งรถเข็นนั่งสามารถใช้บริการได้ ทาง ขสมก. จึงมีบริการพิเศษเป็นตัวยก หรือลิฟต์ เพื่อนำคนที่นั่งวีลแชร์เข้าสู่ตัวรถแทน

แม้บริการนี้ ผู้นั่งวีลแชร์จะสามารถใช้บริการขนส่งสาธารณะได้แล้ว แต่สิ่งที่ทาง ขสมก. จัดมาให้ก็ไม่เป็นที่พอใจของเครือข่ายภาคประชาชนเท่าใดนัก เพราะความประสงค์ของเครือข่ายมีเพียง ‘รถเมล์ชานต่ำ’ เท่านั้น และพวกเขาก็ยืนยันที่จะสู้ในเรื่องนี้ให้ถึงที่สุด เพื่อให้ได้รถประจำทางตามประสงค์ แม้สุดท้ายจะต้องขึ้นโรงขึ้นศาลก็ตาม

ถึงตรงนี้ หลายคนอาจจะสงสัยว่า เหตุใดเรื่องรถประจำทางนี้ถึงกลายเป็นเรื่องใหญ่ไปได้ เพราะต้องยอมรับว่า ก่อนหน้านี้คนพิการไม่เคยออกมาเรียกร้องในประเด็นนี้มาก่อน ดังนั้น BlueRollingDot จึงขอนำเสนอเรื่องราวของปัญหานี้ว่า เกิดจากอะไร และทำไมต้องเป็น ‘รถเมล์ชานต่ำ’ เท่านั้น ที่สำคัญบริการขนส่งสาธารณะในพื้นที่กรุงเทพมหานครควรจะดำเนินไปในทิศทางใดจึงจะเรียกว่าคุ้มค่าและได้ประโยชน์สูงที่สุด

ขึ้นรถเมล์ลำบากกว่าที่คิด!

แต่ก่อนจะไปถึงเรื่องการซื้อรถ เพื่อให้ภาพแบบชัดๆ คงต้องเล่าถึงการขึ้นรถประจำทางของคนพิการเสียก่อนว่ามีอุปสรรคและปัญหาอย่างไรบ้าง พวกเขาถึงต้องออกมาเรียกร้องให้จัดซื้อรถเมล์แบบชานต่ำเช่นนี้

อาภาณี มิตรทอง ผู้เริ่มรณรงค์แคมเปญจัดซื้อรถเมล์ที่ทุกคนใช้ร่วมกันได้ ในเว็บไซต์ Change.org เล่าว่า คนที่นั่งวีลแชร์ส่วนใหญ่ไม่มีใครขึ้นรถประจำทาง และคงไม่มีใครคิดจะขึ้นด้วย เพราะการขึ้นแต่ละครั้งจะต้องมีคนอย่างน้อย 5 - 6 คนคอยช่วยเหลือ โดย 3 - 4 คน ทำหน้าที่อุ้มคนพิการ ส่วนอีก 2 คนก็ช่วยกันยกรถเข็น ซึ่งกว่าจะเสร็จสิ้นก็กินเวลาร่วมๆ 10 นาทีแล้ว

ที่สำคัญไม่ใช่แค่คนนั่งวีลแชร์เท่านั้นที่เข้าไม่ถึง คนกลุ่มอื่นๆ อย่าง ผู้สูงอายุ ผู้ที่แบกของหนักๆ หรือคนพิการทั่วๆ ไป ต่อให้ขึ้นรถเมล์ได้ แต่ก็เป็นอย่างยากลำบาก เพราะสุดท้ายก็ต้องมาเจออุปสรรคเรื่องบันไดอยู่ดี

อย่างเช่น **ทรงกฤต พนาเรือง** พ่อค้าขายของกิ๊ปช็อปซึ่งพิการมาตั้งแต่เด็กๆ เนื่องจากเส้นประสาททำงานไม่สัมพันธ์กับสมอง ทำให้เขาใช้ร่างกายได้เพียงแค่ท่อนบน ส่วนแขนก็ใช้ได้เพียงแขนขวาเท่านั้น แต่ก็ต้องใช้บริการรถประจำทางเพราะไม่มีทางเลือก

“เวลาขึ้นรถเมล์ ขาผมชอบไปเกี่ยวกับบันไดขั้นแรก แล้วประตูเองก็เล็ก กว่าจะโหนตัวขึ้นได้ก็ลำบากหน่อย วิธีที่ผมใช้ก็คือดึงตัวเองขึ้น ลากขาขึ้นอย่างนอนเลย บางทีมันก็บาดขา บางทีก็เกี่ยว เวลาลงก็ยิ่งลำบาก ต้องเอามือลงก่อน จากนั้นก็ไถลตัวลงไป แล้วคนช่วยก็มีน้อยมาก หลายครั้งก็เจออุบัติเหตุ ขายังขึ้นไม่เสร็จ แต่รถเมล์ออกแล้ว ผมก็ล้มตัวหลุดออกไปเลย โชคดีที่แค่ถลอกนิดหน่อย คือ ที่ผ่านมา ผมว่ารถเมล์ไม่ค่อยอยากรับคนพิการเท่าไหร่ เขาจะชอบบอกว่าน้องมาทำไม มาให้เกะกะคนอื่น น่าจะอยู่บ้านเฉยๆ แต่เราก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะทุกคนต้องทำมาหากิน”

ขณะที่ **ทองดี โชคพุก** ซึ่งประสบอุบัติเหตุหล่นจากรถจนสะโพกหลุดต้องใส่เบรส หรือโลหะสำหรับดามขารัดตั้งแต่สะโพกลงมา เพราะขาจริงไม่มีแรง เล่าประสบการณ์การขึ้นรถเมล์ว่าลำบากมากๆ เพราะพอใส่เบรสแล้วทำให้ขางอไม่ได้ เวลาก้าวขึ้นบันไดก็ต้องคอยระมัดระวางให้ดี เพราะถ้าก้าวพลาดก็มีสิทธิ์ล้มได้ง่ายๆ เหมือนกัน

“เคยมีเหมือนกันที่รถกำลังจะออกแต่เราก้าวขาขึ้นไม่ทัน หัวเราก็จะพุ่งไปข้างในเลย ส่วนขาที่ใส่เบรสก็จะไปติดอยู่ที่บันไดขั้นที่ 2 ส่วนเวลาจะลงก็ต้องเอาขาข้างดีลงก่อน บางทีที่คนเบียดหนักๆ เราก้าวไม่ทัน ก็พุ่งตกลงไปข้างนอก จำได้ว่าขาข้างดีมันก็รับไม่ไหวพับไปเลย เพราะฉะนั้นการขึ้นรถเมล์จึงเป็นเรื่องหนักมากๆ แต่สุดท้ายก็ต้องขึ้น เพราะถ้าจะให้ไปขึ้นรถตู้หรือแท็กซี่ก็คงไม่ไหว เงินเดือนเราน้อย”

เช่นเดียวกับ **อุดม อ่อนนาเลน** ชายตาบอดซึ่งต้องใช้บริการรถเมล์จากพุทธมณฑลสาย 6 เพื่อมาทำงานที่จามจุรีสแควร์ทุกวัน เล่าว่า ถึงเขาจะเจอปัญหาน้อยกว่าคนกลุ่มอื่น แต่บันไดก็เป็นอุปสรรคพอสมควร ยิ่งสภาพของรถเมล์ไทยด้วยแล้ว ยิ่งหนักเพราะแต่ละสายมีมาตรฐานของบันไดไม่เท่ากัน บางคันบันไดสูง บางคันบันไดชัน ซึ่งเขาก็ต้องช่วยเหลือตัวเองด้วยการใช้ไม้เท้าคอยแตะไป เหมือนขึ้นบันไดสะพานลอย

“ต้องยอมรับว่าการขึ้นรถเมล์มีความเสี่ยงเหมือนกัน เพราะปัญหาที่เราเจอมีทั้งรถจอดไม่สนิท รถไม่จอดตรงฟุตบาธ หรือแม้แต่เรื่องบันไดเอง ซึ่งถ้าเป็นรถเมล์ที่ไม่มีบันได มันน่าจะสะดวกกว่า เพราะก้าวนิดเดียวก็ลงถึงพื้นแล้ว มันก็ช่วยลดความเสี่ยง คือผมก็คิดว่า ที่ผ่านมาคนตาบอดไทยเองก็พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่ออยู่ให้ได้ แต่ถ้ามีสิ่งอำนวยความสะดวกเข้ามา คุณภาพชีวิตเราก็จะดีขึ้นและปลอดภัยมากขึ้น”

3 - 4 ตัวอย่างที่เล่านี้ถือเป็นเพียงส่วนเล็กๆ ของปัญหาทั้งหมด ทว่าที่ผ่านมาหลายคนรวมทั้งตัวคนพิการเองกลับรู้สึกเคยชิน และไม่คาดหวังทางออกที่ดีกว่าเท่าใดนัก เพราะถึงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 54 จะระบุไว้ว่า ‘บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ’ แต่ภาพความจริงกลับแตกต่างอย่างสิ้นเชิง เพราะเรื่องนี้แทบไม่เคยถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง เนื่องจากหลายคนยังมองว่าคนที่นั่งวีลแชร์และคนพิการเป็นคนส่วนน้อยของสังคม

โอกาสทองของคนพิการ

เมื่อรถประจำทางไม่ใช่ทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับคนพิการ หลายคนจึงหันไปเลือกใช้บริการรถสาธารณะประเภทอื่นๆ ซึ่งมีอัตราค่าบริการสูงกว่ากันมาก เช่นรถแท็กซี่ หรือรถไฟฟ้า

แต่แล้ววันหนึ่งโอกาสก็มาถึง เมื่อทาง ขสมก. มีนโยบายเตรียมจะจัดซื้อรถประจำทางใหม่จำนวน 3,183 คันตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2556 ซึ่งถือเป็นจำนวนที่สูงมากเมื่อเทียบกับการซื้อครั้งที่ผ่านมา และได้มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนว่ารถประจำทางที่จะจัดซื้อใหม่ควรจะเป็นอย่างไร

โดยในร่าง TOR นี้จะต้องมีการกำหนดคุณสมบัติของรถที่คนพิการเข้าถึงได้ ตามประกาศกรมการขนส่งทางบก เรื่อง กำหนดลักษณะ ขนาด และคุณสมบัติของเครื่อง อุปกรณ์สำหรับรถที่จะมีไว้ใช้อำนวยความสะดวกแก่คนพิการ พ.ศ.2555 ซึ่งให้ทางเลือกไว้ 2 ทาง คือ

1. ‘รถเมล์ที่ใช้เครื่องยก’ หรือ ‘รถเมล์ติดลิฟต์’ ซึ่งจะมีการติดตั้งแป้นยกขนาดความกว้างไม่น้อยกว่า 80 เซนติเมตร ยาวไม่น้อยกว่า 1.20 เมตร โดยต้องรับน้ำหนักคนพิการและรถคนพิการได้เหมาะสมและปลอดภัยเมื่อใช้งาน

2. ‘รถเมล์แบบไม่มีบันได’ หรือ ‘รถเมล์ชานต่ำ’ ซึ่งต้องมีทางลาดเข้าตัวรถขนาดความกว้างไม่น้อยกว่า 80 เซนติเมตร โดยเมื่อวางเทียบกับทางเท้าต้องมีความลาดชันไม่เกินกว่า 1 ต่อ 8 ในแนวตั้งต่อแนวราบ และกรณีที่วางเทียบกับระดับพื้นดินต้องมีความลาดชันไม่เกินกว่า 1 ต่อ 3 ในแนวตั้งต่อแนวราบ โดยต้องรับน้ำหนักคนพิการและรถคนพิการได้เหมาะสมและปลอดภัยเมื่อใช้งาน และกรณีที่มีความยาวมากกว่า 1.20 เมตร ต้องมีอุปกรณ์ป้องกันมิให้รถคนพิการตกจากทางลาดด้วย

ซึ่งตามร่าง TOR ครั้งที่ 1 - 5 ทาง ขสมก.ตัดสินใจเลือกรถเมล์ประเภทแรก แต่เครือข่ายคนพิการกลับไม่เห็นด้วย เพราะนอกจากสาธารณชนจะใช้ประโยชน์ไม่ได้เต็มที่แล้ว รถแบบนี้ยังไม่เหมาะกับสภาพการจราจรในกรุงเทพฯ ที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบ เนื่องกว่าจะยกลิฟต์ออกมาแล้วขนคนพิการเข้าไปได้ต้องใช้เวลานานมาก ทำให้คนพิการยิ่งกลายเป็นตัวปัญหา ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับรถที่ไม่มีบันไดที่คนพิการสามารถเคลื่อนตัวเข้าไปเอง

“รถเมล์ติดลิฟต์เป็นเทคโนโลยี เมื่อ 20 ปีที่แล้ว คือสมัยก่อนในต่างประเทศ เขามองว่าการที่คนพิการจะเข้าถึงรถเมล์ได้ก็ต้องใช้ลิฟต์ แต่พอมาถึงยุคนี้ การติดลิฟต์ ค่าใช้จ่ายก็สูง การดูแลก็ยาก และยังใช้เวลาในการขนส่งเยอะ ที่สำคัญรถติดลิฟต์ไม่ได้ครอบคลุมคนพิการทุกประเภท คนตาบอดหูหนวกก็ใช้ไม่ได้ ใช้ได้เฉพาะคนนั่งรถเข็น ซึ่งมันก็เป็นการแยกกลุ่มแยกประเภทคนในสังคมออกมา” อาภาณีกล่าว

ด้วยเหตุนี้เครือข่ายคนพิการจึงเริ่มออกมาเคลื่อนไหว ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงคือ การเข้าไปพูดคุยกับหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และผู้อำนวยการ ขสมก. รวมไปถึงการจัดเสวนาเกี่ยวกับเรื่องรถเมล์ชานต่ำอย่างต่อเนื่อง โดยมีการเชิญภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วม ส่วนทางอ้อมก็คือ การใช้สาธารณชนเข้ามาช่วยกดดันให้รัฐบาลหันมาสนใจเรื่องนี้ ไม่ว่าจะเป็นการเปิด Facebook รถเมล์เพื่อประชาชนทุกคนต้องขึ้นได้ Bus for All - Thailand หรือแม้แต่การเข้าไปสร้างแคมเปญใน Chang.org

“ถ้าเราอยากให้คุณภาพชีวิตของคนพิการดีขึ้น ก็คงไม่ใช่แค่เรื่องของการมีงานทำ มีการศึกษา หรือหลักประกันสุขภาพ แต่เรามองว่าการจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี เราต้องเข้าให้ถึงระบบบริการ ซึ่งการขนส่งสาธารณะนั้นเป็นระบบขั้นพื้นฐานที่คนพิการจำเป็นต้องเข้าถึง เพื่อที่จะได้ไปเข้าถึงระบบอื่นๆ ต่อได้ เพราะหากระบบขนส่งสาธารณะไม่เอื้อ แล้วใครจะไปทำงานได้ ให้ขึ้นรถแท็กซี่อย่างเดียวก็ไม่ไหว ดังนั้นเมื่อมีโครงการซื้อรถเมล์เกิดขึ้น เราจึงมองว่านี่คือโอกาสที่ดีจะสร้างการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะของประเทศไทยด้วย และมันยังเอื้อต่อคนส่วนหนึ่งซึ่งถูกแยกออกจากสังคมให้ได้กลับเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เต็มที่” อาภาณีย้อนถึงจุดเริ่มต้นการทำงาน

“ตอนแรกเรารณรงค์เฉพาะในกลุ่มคนพิการ แต่ตอนหลังรู้สึกว่าคงไม่ได้ เพราะสุดท้ายจะกลายเป็นรถเมล์เฉพาะกลุ่มคนพิการ เราจึงกลับมานั่งคิดว่าจะทำอย่างไรให้รถเมล์แบบนี้เป็นของทุกคนทุกกลุ่มในสังคม เพราะฉะนั้นเป้าหมายของแคมเปญนี้ คือ ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมและตระหนักว่า รถเมล์นั้นไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่งเท่านั้น”

โดยเป้าหมายที่วางเอาไว้ก็ คือ การคัดค้านรถเมล์ติดลิฟต์ เพราะเป็นบริการที่ใช้ได้เฉพาะกลุ่มเท่านั้น และพยายามขายเรื่องรถเมล์ชานต่ำว่า ไม่ใช่เพียงคนพิการเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ แต่ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ หรือคนพิการชั่วคราวที่ประสบอุบัติเหตุหรือป่วยก็ได้ใช้ด้วย ซึ่งในที่สุดก็ผู้ร่วมสนับสนุนมากเกือบ 70,000 รายชื่อ

“ปัญหาของ ขสมก. คือเขาแยกประเด็นไม่ออกว่า การทำเพื่อคนพิการกับการทำเพื่อคนในสังคมไม่ควรแยกจากกัน แต่ สุดท้ายการจะบริการอะไรให้คนพิการจึงกลายเป็นเรื่องของการสงเคราะห์ไปหมด ซึ่งเราก็ต้องทำให้เขาเห็นว่านี่ไม่ใช่เรื่องการสงเคราะห์แต่เป็นเรื่องของความเท่าเทียม”

จากการรณรงค์อย่างต่อเนื่องนี้เอง ในที่สุด ขสมก. ก็เริ่มเปิดโอกาสให้รถเมล์ชานต่ำเข้ามาอยู่ในร่าง TOR แต่ปัญหาก็คือ ทาง ขสมก. ก็ยืนยันจะซื้อรถเมล์ไร้บันไดในสัดส่วนเพียงแค่ 50 เปอร์เซ็นต์อยู่ดี ท่ามกลางกระแสข่าวลือหนาหูตามหน้าหนังสือพิมพ์ เช่น เว็บไซต์ Manager Online มีบทความเรื่อง ‘ชำแหละ TOR รถเมล์ NGV ล็อคสเปคแบ่งเค้กจีน - ญี่ปุ่น’ ออกมา โดยอ้างแหล่งข่าวจากกลุ่มผู้ผลิตรถภายในประเทศว่า มีการแบ่งผลประโยชน์ในแต่ละกลุ่มไว้ตั้งแต่แรกแล้ว โดยบริษัทรถรายใหญ่จากญี่ปุ่นจะได้รถร้อน 1,659 คัน ส่วนรถปรับอากาศอีก 1,524 คันจะเป็นของค่ายรถจีน

ขณะที่เครือข่ายคนพิการเอง นอกจากจะมีการเคลื่อนไหวด้วยการประท้วง วางพวงหรีดหน้ากระทรวงคมนาคมแล้ว หลายคนๆ ก็ตั้งข้อสังเกตอีกว่า เมื่อ ขสมก. สามารถจัดซื้อรถเมล์ชานต่ำได้ แล้วทำไมไม่จัดซื้อทั้งหมด

แพง-วิ่งไม่ได้-ไม่เหมาะกับกรุงเทพฯ?

“ถ้าเราซื้อรถมาแล้วใช้ไม่ได้ทุกสภาพถนน เราคงไม่ซื้อหรอก เพราะมันเสียเงินเปล่า”

คือ คำตอบที่ **พล.อ.พฤณท์ สุวรรณทัต** รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ซึ่งกำกับดูแล ขสมก. กล่าวขึ้นเพื่อยืนยันการตัดสินใจของคณะกรรมการจัดทำร่าง TOR

โดยรัฐมนตรีฯ ขยายความว่า พื้นที่ในกรุงเทพฯ มีข้อจำกัดมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผิวถนน หรือแม้ภูมิอากาศที่อาจจะเกิดความปรวนแปร เช่น น้ำท่วมขัง ซึ่งทั้งหมดนี้ คือ อุปสรรคที่ทำให้รถเมล์ชานต่ำที่มีความสูงประมาณ 40 เซนติเมตรอาจไม่เหมาะสำหรับการวิ่งในเมืองหลวงของประเทศไทย

“ผมไม่แน่ใจด้วยซ้ำว่าคนพิการที่ใช้วีลแชร์สามารถใช้วีลแชร์บนฟุตบาธในกรุงเทพฯ ได้ทั่วจริงหรือเปล่า เพราะฟุตบาธบ้านเราไม่ได้เรียบเหมือนของต่างประเทศ มันต้องมีการปรับอะไรหลายอย่าง ทั้งกายภาพของตัวถนนเอง หรือความลาดเอียงของถนนที่ข้ามคลองต่างๆ เพราะกรุงเทพฯ มีคลองจำนวนมาก พอรถยาว 12 เมตรวิ่งไป ท้องรถก็อาจจะครูดกับพื้นถนนได้รถ Low Floor จะใช้เป็นประโยชน์มากที่สุด คือ ในสนามบิน และหลายๆ ประเทศก็ใช้ในที่พื้นที่เฉพาะ คือ ไม่ได้วิ่งทั่วทั้งหมด อย่างรถที่วิ่งจากเมืองหลวงไปตามขอบของเมืองหลวง เขาก็ใช้รถอีกประเภทหนึ่ง”

นอกจากความพร้อมในเรื่องพื้นที่แล้ว งบประมาณก็เป็นประเด็นสำคัญที่ พล.อ.พฤณท์ หยิบขึ้นมาพูด เพราะทาง ขสมก. ได้กำหนดราคากลางสำหรับซื้อรถโดยสารแบบธรรมดาไว้ที่ประมาณ 3.8 ล้านบาท และรถปรับอากาศ 4.5 ล้านบาท ซึ่งตัวเลขนี้กำหนดเอาไว้ตั้งแต่เมื่อ

4 ปีก่อน ขณะที่รถชานต่ำคันหนึ่งมีราคาสูงถึงคันละ 5 ล้านกว่าบาท และนี่ยังไม่รวมค่าซ่อมบำรุงในกรณีที่รถเกิดมีความเสียหายเมื่อเข้ามาวิ่งจริงๆ

“หลักการของเราก็คือ ต้องตอบสนองได้ทั่วถึง ถ้าทำไม่ได้ทั้งหมดก็ต้องทำได้ส่วนหนึ่งอย่างลิฟต์ ผมเข้าใจว่า ราคาแพงเหมือนกัน แต่สุดท้ายเราก็ต้องเลือกระหว่างจะเอาลิฟต์หรือรถที่วิ่งไปแค่ปีเดียวแล้วเครื่องยนต์เสีย เราจะเอาอะไร ก็ต้องเปรียบเทียบกัน ซึ่งผมคิดว่าคณะกรรมการเขาคงจะพิจารณาอย่างดีที่สุดแล้ว และที่ผ่านมาต้องยอมรับว่าในเขตเมืองมีคนที่นั่งวีลแชร์ประมาณ 4 หมื่นคนเท่านั้นเอง ขณะที่คนทั่วไปที่ใช้บริการ ขสมก. มีเกือบ 4 ล้านคน”

เพราะฉะนั้น การจัดซื้อรถประจำทางครั้งนี้ จึงเปรียบได้กับการพบกันครึ่งทาง โดยทุกฝ่ายต่างก็ได้ประโยชน์ เพราะประชาชนไม่ว่าจะเป็นคนทั่วไปหรือคนพิการเองก็สามารถใช้ประโยชน์จากรถสาธารณะนี้ได้ ขณะที่ทาง ขสมก. เองก็สามารถนำงบประมาณที่ได้จัดสรรมาลงทุนอย่างคุ้มค่าที่สุดเช่นกัน

“ผมคิดว่า ในส่วนของรถที่ติดแอร์ฯ ซึ่งเป็นรถ Low Floor ทาง ขสมก.ก็คงจะมีการกำหนดเส้นทางให้วิ่งอย่างจำกัด คือวิ่งอยู่ในขอบเขตที่เป็นเมืองจริงๆ ส่วนรถร้อน ก็จะต้องวิ่งให้ถึงขอบปริมณฑลให้ได้ ซึ่งพื้นที่ตรงนั้นมีความสูง - ต่ำของพื้นที่ผิวจราจรที่หลากหลาย ที่ผ่านมามีคนพิการเข้ามาคุย ซึ่งเราเข้าใจว่า เขาก็คงอยากได้ (รถเมล์ชานต่ำ) ทั้งหมด และทางคณะกรรมการฯ เองก็อยากได้เหมือนกัน แต่เมื่อมันทำไม่ได้ เราจะไปฝืนทำก็ไม่ได้เช่นกัน เพราะถ้าซื้อมาแล้วรองรับทุกพื้นที่ไม่ได้ คณะกรรมการฯ ก็ถูกสอบสวนตายเลย”

โดยล่าสุดทาง ขสมก.ได้กำหนดเส้นทางที่รถชานต่ำจะวิ่งแล้ว ประกอบด้วย ถนนพหลโยธิน, สุขุมวิท, ลาดพร้าว, เพชรบุรี, พัฒนาการ, พระราม 6, พระราม1, เพลินจิต, สามเสน, พระราม 4, ราชดำเนิน, เจริญกรุง, วงแหวนตะวันออก, วงแหวนตะวันตก, เพชรเกษม, อินทรพิทักษ์, บางนา - ตราด, รามอินทรา, ตากสิน,, ประชาธิปก, ติวานนท์, พระราม 2, เอกชัย - จอมทอง, แจ้งวัฒนะ, รัตนาธิเบศร์, งามวงศ์วาน, บรมราชชนนี, รัชดาภิเษก, อโศกมนตรี, รามคำแหง, สุขสวัสดิ์, วิภาวดีรังสิต, ประดิษฐ์มนูธรรม และราชพฤกษ์

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ พล.อ.พฤณท์ ชี้แจงมานี้กลับถูกตั้งข้อสงสัยค่อนข้างมาก เพราะที่ผ่านมาก็มีการนำเสนอข้อมูลอีกชุด ซึ่งขัดแย้งกับฝ่ายกระทรวงคมนาคมและ ขสมก. โดยสิ้นเชิง

เช่นเรื่องความพร้อมทางภูมิสถาปัตยกรรม ก่อนหน้านี้ทาง ขสมก.เคยทดลองวิ่งรถประจำทางแบบไร้บันไดแล้วพบว่ามีพื้นที่บริเวณเชิงสะพานจำนวน 11 จุดที่รถเมล์ชานต่ำวิ่งไม่สะดวกจริงๆ คือเส้นทางก่อสร้างรถไฟฟ้าบนถนนเพชรเกษม, บริเวณทางเลี้ยวซ้ายแยกดินแดง

ถนนพระราม 9, สะพานคลองบางซื่ออย่านสะพานควาย, ถนนทหาร สะพานแดง บางซื่อ, คลองวัดสะพานสูง ถนนสามเสน บางลำพู, สะพานบนถนนกรุงเทพกรีฑา ตัดถนนลาดกระบัง ซึ่ง 6 จุดนี้อยู่ในพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร ขณะที่สะพานข้ามคลองสามัคคีหน้าสถานีบริการธารทิพย์, เส้นทางข้ามคลอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (แจ้งวัฒนะ), ถนนประชาชื่นตัดถนนสามัคคี, ถนนยกระดับในถนนฟาร์มจระเข้ และสะพานคลองซุง ใต้สะพานพระราม 5 อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

แต่จากการพูดคุยกับ **จุมพล สำเภาพล** รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (กทม.) ก็ได้รับคำยืนยันมาว่า ปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานครได้รับการสะสางไปแล้ว เพราะฉะนั้นหาก ขสมก. ตัดสินใจซื้อรถเมล์ชานต่ำเข้ามาวิ่งในพื้นที่จริง กทม. ก็มีความพร้อม 100 เปอร์เซ็นต์

“ในต่างประเทศ เขามีภูมิประเทศเป็นภูเขาบ้าง เป็นวิวบ้าง เขาก็ยังใช้รถเมล์ชานต่ำ ขณะที่กรุงเทพฯ มีพื้นที่ราบเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการให้รถเมล์ชานต่ำเข้ามาวิ่งก็คงไม่ใช่ปัญหา หรืออย่างสะพานข้ามคลองพันกว่าแห่งก็มีการกำหนดให้มีความลาดเอียงประมาณ 4 - 5 เปอร์เซ็นต์อยู่แล้ว ทำให้ไม่เป็นอุปสรรคต่อการวิ่ง อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่กรุงเทพฯ นั้นมีพื้นที่อยู่บนดินอ่อนปากแม่น้ำเจ้าพระยาเหนือ ซึ่งทับถมกันเป็นหมื่นๆ ปี ก็อาจจะเกิดการทรุดตัวของโครงสร้างที่ไม่อยู่บนผิวตลอดเวลาบ้าง เช่นบริเวณคอสะพาน เวลาใช้ไปนานๆ ระดับที่เราเคยออกแบบไว้ก็จะเพิ่มความลาดเอียงมากขึ้น ซึ่งทาง กทม. ก็พยายามเข้าไปซ่อมแซม เพื่อให้ใช้งานได้ตลอดเวลา ซึ่งไม่ใช่เรื่องยุ่งยากเลย หรืออย่างพื้นที่ 6 จุดในกรุงเทพฯ ที่เราไปสำรวจร่วมกับทาง ขสมก. ตอนนี้ก็มีการปรับซ่อมไปแล้วและรถชานต่ำก็วิ่งได้ตามปกติ”

และเพื่อความป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในอนาคต รองผู้ว่าฯ ก็เสนอให้ ขสมก.แจ้งมายัง กทม.ก่อนว่าจะใช้ให้รถชานต่ำวิ่งผ่านเส้นทางใด เพื่อที่จะได้มีการสำรวจและปรับปรุงพื้นที่ให้มีความเหมาะสมโดยเร็ว

ส่วนเรื่องทางเท้า ทาง กทม.ก็มีความพยายามจะปรับให้ได้มาตรฐาน เพราะเรื่องนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องเฉพาะคนที่นั่งรถเข็นเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงความปลอดภัยในชีวิตของบุคคลทั่วๆ ไปอีกด้วย โดยปัจจุบันมีการซ่อมแซมและปรับปรุงให้มีพื้นที่ลาดสำหรับคนที่ใช้วีลแชร์ ในโซนที่เป็นโบราณสถาน เมืองเก่า ย่านธุรกิจ แหล่งท่องเที่ยว และจุดเชื่อมต่อการเดินทาง ซึ่งคาดว่าจะใช้เวลาประมาณ 2 ปีก็น่าจะปรับปรุงได้ครบถ้วนสมบูรณ์

ขณะที่คนในเครือข่ายคนพิการอย่าง **วันเสาร์ ไชยกุล** ซึ่งร่วมต่อสู้กับอาภาณีมาตลอด ได้หยิบยกประเด็นที่รัฐมนตรีฯ บอกว่า ประเทศที่ใช้รถประจำทางชานต่ำก็ยังใช้รถชานสูงควบคู่ไปด้วยว่าเป็นความจริง แต่เป็นความจริงที่เล่าไม่หมด เพราะรถชานสูงเหล่านั้นเป็นรถรุ่นเก่า

ที่ต่างประเทศกำลังจะโละทิ้งหมดแล้ว และส่วนใหญ่ก็ไม่ได้วิ่งในเขตเมือง แต่ใช้เป็นรถสำหรับวิ่งในพื้นที่ต่างจังหวัด

“ถ้าเราซื้อรถทั้ง 2 แบบ ประเทศไทยจะกลายเป็นประเทศที่ตลกที่สุดในโลก ผมคิดว่าที่ผ่านมา ขสมก. ไม่ได้มองถึงปัญหาจริงๆ เพราะวัตถุประสงค์ของการออกแบบรถเมล์ชานต่ำก็คือ ต้องการหาระบบขนส่งที่ตอบสนองการใช้งานในเมือง และลดการปล่อยพลังงานด้วย ดังนั้นภายในรถจึงมีการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ครบหมด เพราะฉะนั้นหาก ขสมก. มองเรื่องความคุ้มค่าแสดงว่าเขาพูดไม่หมด เพราะเขาไม่ได้มองความคุ้มค่าในเรื่องคุณภาพชีวิตด้วย”

เมื่อเป็นเช่นนี้ การจัดซื้อรถตามร่าง TOR ครั้งที่ 10 จึงไม่ใช่การพบกันครึ่งทางเนื่องจากปัจจุบันในกรุงเทพฯ มีรถประจำทางวิ่งเป็นหมื่นๆ คัน เมื่อมาเทียบกับจำนวน 3,183 คัน ถือเป็นตัวเลขที่น้อยมากๆ

ไม่เพียงแค่นั้น วันเสาร์ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราคาของรถประจำทาง ซึ่งได้รับจากผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบรถยนต์ว่า จริงๆ แล้ว ทาง ขสมก. สามารถจัดซื้อในราคาที่ต่ำกว่างบประมาณที่ตั้งไว้มาก โดยในรายงานได้แยกส่วนประกอบของรถออกเป็น 395 ชิ้น ซึ่งผลก็คือ ขสมก. สามารถจัดซื้อรถโดยสารแบบธรรมดาโดยไม่รวมภาษีมูลค่าเพิ่ม 7 เปอร์เซ็นต์ได้ในราคาต่ำสุดที่ 715,301.04 บาท ขณะที่ราคารถโดยสารปรับอากาศอยู่ที่ 1,110,770.44 บาท

ซึ่งข้อมูลเรื่องราคานี้เองที่ทางคณะอนุกรรมการของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ได้รวบรวมขึ้นบวกกับข้อมูลเรื่องอุปกรณ์จากรถฝั่งยุโรปซึ่งสเปกสูงกว่าที่ ขสมก. กำหนด แต่กลับมีราคาต่ำกว่า ส่งกลับไป ขสมก. เพื่อให้แก้ไขตัวเลขราคากลางที่สูงเกินจริง เพราะนี่คือการสะท้อนความไม่โปร่งใสของโครงการ

“เวลาเราพูดเรื่องตัวเลขนี้ขึ้นมา ทาง ขสมก. ก็จะอ้างกลับว่า มันเป็นเรื่องของผู้ประกอบการอีกเจ้าที่พยายามจะแข่งกัน ซึ่งตรงนี้เราไม่รู้ แต่สิ่งที่เห็นก็คือ เขามีข้อมูล ซึ่งข้อมูลก็ละเอียดถึงขั้นน็อตตัวเท่าไหร่ ค่าแรงวันเท่าไหร่ ขณะที่ ขสมก. ไม่มีข้อมูลให้เราเลย แต่จะมีลักษณะเป็นถามปากต่อปาก เช่น ไปสอบถามราคารถของศาลายา Link มาแล้ว คันหนึ่งราคา 7 ล้านบาท แต่ว่ารถของศาลายานั้นเป็นของเบนซ์”

จากเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เอง อาภาณีจึงวิเคราะห์ว่าปัญหาจริงๆ ของการเลือกซื้อรถเมล์ คือความจริงใจของตัว ขสมก. เอง เพราะที่ผ่านมาหน่วยงานอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นกรุงเทพมหานคร กรมทางหลวง กรมทางหลวงชนบท เทศบาลนครนนทบุรี เทศบาลตำบลบางปู และบริษัท บางกอกแลนด์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ซึ่งรถโดยสารของ ขสมก. วิ่งผ่านต่างก็พยายามปรับตัวเพื่อทำให้รถเมล์ชานต่ำวิ่งได้ ขณะที่ ขสมก. กลับพยายามหาข้ออ้างต่างๆ เพื่อไม่ซื้อรถเมล์ชานต่ำ

“ทุกครั้งที่ ขสมก. ตอบเราถึงเรื่องคุณภาพชีวิต เขาพูดถึงคุณภาพชีวิตของคนใน ขสมก. แต่ไม่ได้พูดถึงคุณภาพชีวิตของประชาชน เขาอ้างว่าจะมีประชาชนใช้บริการของ ขสมก. ประมาณ 3 - 4 ล้านคน จากจำนวนคนพิการแค่ 4 หมื่นคน ถามว่าถ้าการจัดบริการแล้วคุณเอาจำนวนมาวัดนั่นไม่ใช่การบริการสาธารณะ แต่เป็นธุรกิจค้ากำไร ขณะเดียวกัน คุณก็พยายามโยนความผิดให้คนพิการ โดยบอกว่าเหตุที่รถเมล์ 3 พันกว่าคันยังออกไม่ได้เป็นเพราะกลุ่มคนพิการ ถ้าคุณอยากได้รถเมล์ใหม่ก็ให้ไปคุยกับกลุ่มคนพิการให้เขายอม เหมือนเป็นการบอกว่าคนพิการเป็นกลุ่มที่มีปัญหามากสุดในสังคมและพยายามเรียกร้องเพื่อความต้องการของตัวเอง ซึ่งถ้าเราเรียกร้องจริงๆ มันจบไปตั้งนานแล้วตั้งแต่รถเมล์ติดลิฟต์ แต่เราเรียกร้องความเท่าเทียมกันในสังคม”

ทัศนคติ...เรื่องต้องแก้

ไม่ใช่เพียงแค่ ขสมก. เท่านั้นที่เครือข่ายภาคประชาชนต้องเผชิญ อีกหนึ่งปัญหาที่เรียกว่าสั่งสมมานานเป็นสิบๆ ปีและน่าจะแก้ยากที่สุด ก็คือ ความเชื่อของคนในสังคม

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ ในโลกโซเชียลเน็ตเวิร์กที่พูดถึงการจัดซื้อรถเมล์ชานต่ำอย่างกว้างขวาง เช่น *“ถ้าซื้อรถชานต่ำแล้วเกิดมีน้ำท่วมจะเป็นอย่างไร”* หรือ *“ซื้อมาแล้วคนพิการจะใช้จริงหรือเปล่า เดี๋ยวก็เหมือนกับโครงการเก่าๆ ที่ทำแล้วแต่ไม่ใครมาใช้”* หรือบางคนก็ลากไปถึงพฤติกรรมของคนขับรถเมล์บางคนที่ไม่ชอบตรงป้าย ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของเครือข่ายคนพิการที่จะต้องหาคำตอบที่สมเหตุสมผลและมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

โดยประเด็นเรื่องน้ำท่วม อาภาณีบอกว่า ไม่ใช่แค่ประชาชนเท่านั้นที่ตั้งข้อสังเกต แต่ ขสมก. ยังนำมาเป็นประเด็นหนึ่งที่จะไม่จัดซื้อรถชานต่ำด้วย

“เขาบอกว่ากรุงเทพฯ น้ำท่วมถึง 70 เซนติเมตร แต่ความจริงแล้วไม่ใช่เพราะน้ำไม่ได้ท่วมทุกปี และถ้าเป็นน้ำท่วมขังเต็มที่ก็ประมาณ 10 - 20 เซนติเมตรเท่านั้นเอง ซึ่งก็เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องหาวิธีจัดการเพราะคุณกู้เงินมาแล้วหลายหมื่นล้าน ไม่ใช่หน้าที่ของ ขสมก. ที่จะต้องเอารถเมล์ไปวิ่ง ที่สำคัญเวลาน้ำท่วม คุณก็ไม่ได้เอารถเมล์ไปวิ่ง คุณใช้รถของทหารลุยเข้าไปตลอดแล้วคุณก็มารออีกจุดหนึ่งเพื่อรอผู้โดยสารต่อ หรือไม่คุณก็อาจจะใช้รถเก่าที่เป็นรถชานสูงเข้าไปวิ่งแทนก็ได้ เพราะคงไม่มีใครบ้าจะให้เอารถคันละ 2 ล้านไปวิ่งให้เสียหรอก”

ส่วนประเด็นที่คนจะไม่ใช้จริงๆ นั้น นักวิชาการคมนาคม อย่าง **ผศ.ดร.จิตติชัย รุจนกนกนาฏ** อาจารย์ประจำคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็มองว่าคงต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเขาเสนอให้ทำในลักษณะโซนนิ่ง ที่มุ่งเน้นไปยังจุดที่คนพิการใช้งานบ่อยๆ เช่นรถเมล์ที่ผ่าน หน้าโรงพยาบาลต่างๆ หน่วยงานราชการบางแห่ง สถานศึกษาบางแห่ง หรือสถานีขนส่ง แต่ทั้งนี้ต้องปรับทั้งระบบไม่ใช่แค่รถเมล์ แต่ยังรวมไปถึงทางเท้า พื้นถนน ซึ่งมีมาตรฐานและสามารถใช้ได้จริง

“สิ่งที่คนมองกันเยอะก็คือ มันจะคุ้มค่าต่อการลงทุนหรือเปล่า แล้วถ้าเกิดลงทุนเป็นแสนๆ แต่คนพิการขึ้นแค่ 1 คนสู้จัดแท็กซี่หรือแจกคูปองเพื่อให้เดินทางทางอื่นเลยไม่ดีกว่าเหรอ เพราะฉะนั้นถ้าจะทำจริงๆ ก็อาจจะเริ่มจากจุดที่คนพิการใช้เยอะๆ ก่อนและค่อยๆ ขยับไปเหมือนกับเรื่องจักรยานในกรุงเทพฯ ตอนแรกก็มีคนไม่เห็นด้วย ซึ่งถึงตอนนี้ก็ยังมีอยู่ แต่เมื่อให้เวลาและจัดพื้นที่ที่เหมาะสมก็สามารถวิ่งได้ถึงจะไม่ครบทั้งวงจรก็ตาม”

อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของคนพิการกลับมีความเห็นต่างออกไป อาภาณีบอกว่าการทำเป็นโซนนิ่งเป็นการจำกัดสิทธิในการดำรงชีวิตอย่างอิสระ เพราะชีวิตคนพิการไม่ได้มีแค่นั้น

และถือเป็นการเลือกปฏิบัติ เธอเชื่อว่าหากรถที่จัดซื้อเป็นรถชานต่ำทั้งหมด คนพิการจะออกมาใช้แน่นอน เพราะทุกวันนี้ทาง กทม. มีบริการรถแท็กซี่ติดลิฟต์อยู่ 10 คัน ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ และต้องเพิ่มจำนวนเป็น 30 คัน

ที่สำคัญ รถเมล์ชานต่ำจะต้องให้บริการในพื้นที่หลากหลายไม่ใช่เฉพาะจุด เพราะกรณีนี้เคยมีตัวอย่างให้เห็นแล้ว คือรถไฟฟ้า BTS ที่มีบริการลิฟต์สำหรับคนพิการแค่บางสถานี ทำให้คนพิการไม่สามารถใช้บริการได้อย่างเต็มที่

“เมื่อก่อน รถไฟฟ้ามีลิฟต์ให้แค่ 5 สถานี ถามหน่อยว่าใครจะออกมา ขึ้นที่หมอชิตจะมาลงที่อโศก แต่ที่อโศกไม่มีลิฟต์ คนพิการเขาก็ใช้ไม่ได้ เช่นเดียวกัน ถ้ารถเมล์ชานต่ำ 3,000 กว่าคันนี้มีครบทุกสาย แล้วมีระบบเลือกการเดินทางได้ต่อเยอะ เช่นขึ้นรถเมล์ไปต่อไป BTS ไปต่อ BRT คนพิการก็ออกมาใช้เยอะ”

ขณะที่เรื่ององค์ประกอบต่างๆ เช่น ทางเท้า พื้นถนน หรือแม้แต่ภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งบางคนมองว่า ควรจัดการให้เรียบร้อยสมบูรณ์เสียก่อน อาภาณีก็มองว่าการมาถึงรถเมล์ชานต่ำจะเป็นตัวเร่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสิ่งเหล่านี้

“ถ้าคุณไม่ยอมเสี่ยง การพัฒนาความเปลี่ยนแปลงจะไม่เกิดเลย เพราะจะไม่มีใครเห็นปัญหา สิ่งที่เกิดวันนี้คือ ความตื่นตระหนก ยังไม่เกิดปัญหาแต่คุณคาดการณ์ไปก่อนแล้วว่า มันวิ่งไม่ได้”

เพราะฉะนั้น หากมีการให้ความรู้อย่างต่อเนื่องและตัวอย่างที่ชัดเจน ประชาชนก็จะรับทราบและเรียนรู้ไปเองว่า อะไรคือสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับชีวิตของพวกเขา

ที่มา : http://www.deklanghong.com/sites/default/files/cover-picture/1400678918-2510694499-o.jpg

ที่มา : http://www.music.mahidol.ac.th/salayalink/images/salayalink_en.png

ศาลายาลิงค์ รถชานต่ำแห่งความเป็นจริง

ขณะที่สังคมไทยกำลังเต็มไปด้วยข้อถกเถียงเรื่องรถชานต่ำวิ่งได้หรือไม่ แต่ความจริงแล้วในพื้นที่กรุงเทพฯ เองก็มีรถเมล์ชานต่ำให้บริการอยู่เหมือนกัน ที่สำคัญเส้นทางนี้ยังเป็นเส้นทางที่วิ่งออกไปต่างจังหวัด และก็ไม่ได้อยู่รายชื่อสถานที่ที่ ขสมก. วางแผนจะนำรถไม่มีบันไดไปวิ่งด้วย

นั่นคือ ‘ศาลายาลิงค์’ บริการรถโดยสารของมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งให้บริการระหว่างเส้นทางสถานีรถไฟฟ้าวงเวียนใหญ่ - มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา มาตั้งแต่ปี 2552

“ช่วงนั้นเรามี World Saxophone Congress แล้วมีนักแซกโซโฟนจากทั่วโลก 700 - 800 คน เข้ามาในเมืองไทย แต่การจัดงานที่ศาลายานั้นลำบากมาก เพราะการเดินทางสัญจรมันไม่สะดวก เราก็มานั่งคิดว่าจะช่วยอะไรได้บ้าง เพราะฉะนั้นเราจึงคิดศาลายาลิงค์ขึ้นมา เพื่อไปเชื่อมกับรถไฟฟ้า BTS โดยตอนนั้นผมขอเงินมหาวิทยาลัย 10 ล้านบาทได้รถจากจีน 4 คัน เป็นรถแบบมีบันได แต่ใช้อยู่ได้ประมาณ 2-3 ปีก็พัง ที่จริงเราก็อยากจะเลิกนะ แต่เลิกไม่ได้ เพราะตอนหลังเราให้บริการทั้งนักศึกษา ทั้งแฟนๆ ที่มาชมคอนเสิร์ต ซึ่งเขายังรู้สึกว่ามันสะดวกปลอดภัยก็เลยตัดสินใจซื้อรถเบนซ์จากเยอรมันจำนวน 4 คัน และก็เป็นรถ Low Floor” **รศ.ดร. สุกรี เจริญสุข** คณบดีวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในฐานะผู้ริเริ่มโครงการกล่าว

สาเหตุที่ตัดสินซื้อรถชานต่ำนั้น นอกจากจะทำให้ผู้ใช้รู้สึกปลอดภัยแล้ว หากพิจารณาสถาปัตยกรรมของวิทยาลัยฯ ก็จะพบว่ามีการออกแบบก่อสร้างเอื้ออำนวยให้คนพิการทั้งหมด มีทั้งทางลาด ลิฟต์ ซึ่งทั้งหมดคือเครื่องหมายของความเจริญ และยังเป็นการเอื้อเฟื้อให้แก่ผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสและสิทธิเท่าเทียมกับคนทั่วไปในสังคม

แม้ที่ผ่านมาจะมีหลายคนบอกว่า รถประเภทนี้ไม่เหมาะจะมาวิ่งในพื้นที่กรุงเทพฯ แต่สำหรับมุมของคณบดีฯ แล้วกลับมองว่า ถ้าคิดเช่นนั้นก็ตั้งคำถามกลับว่า แล้วเมื่อไหร่ถนนของเมืองไทยจะพร้อม

“ถนนทั่วโลกควรจะเหมือนกันหมด คือต้องเรียบ แล้วรถที่วิ่งบนถนนก็ควรจะเรียบ แล้วอย่างนั้นมันเป็นคำผิดของถนนหรือความผิดของคนที่ทำถนน มันเป็นความผิดของรัฐที่ดูแลถนน เรื่องราคาก็เช่นกัน Low floor อาจจะแพง แต่ต้องไม่ลืมว่าของดีแล้วถูกมันไม่มีหรอก มันต้องลงทุน แล้วการลงทุนเพื่อผู้ด้อยโอกาสหรือการลงทุนเพื่อการศึกษา มันเป็นทรัพยากรที่สิ้นเปลื้องแต่ต้องลงทุน เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรของประเทศ แต่ถ้าคุณไม่ลงทุนกับเขา แบบนี้คนที่ด้อยโอกาสก็กลายเป็นขยะของสังคม แต่ถ้าเราอยากทำให้เขามีค่าของความเป็นคนก็ต้องทำให้เขาช่วยตัวเอง ซึ่ง Low Floor ทำให้เขาช่วยตัวเองได้”

“ส่วนเรื่องความคุ้มหรือไม่คุ้ม ผมถามหน่อยว่าปีหนึ่งๆ บริษัทขายรถในประเทศไทยเขาผลิตรถกี่คัน เขาทำเป็นล้านๆ คันต่อปีเลยนะ แล้วคันหนึ่งอย่างต่ำก็ 5 แสนบาทแล้ว รวมแล้วก็ 5 แสนล้านบาท ถามว่าหากคุณเอาเงินไปสร้างถนนขนรถกับให้รถขนคนอะไรคุ้มกว่ากัน เรื่องนี้มันอยู่คุณจะมองอะไร ก็เหมือนกับการที่ผมทำวิทยาลัยดนตรีนี้ เราลงทุนมากนะ ทั้งอาคารสถานที่ เครื่องไม้เครื่องมือ แต่กลับมีคนบอกว่าไม่คุ้ม นักเรียนก็น้อย เก็บค่าเล่าเรียนก็แพง ลงทุนเป็นร้อยล้านพันล้าน แพง! แล้วมหาวิทยาลัยควรทำสิ่งเหล่านี้หรือเปล่า ถ้าไม่ควรทำก็ไปเปิดวิชาปล้นแบงก์ดีกว่าจะได้รวย มหาวิทยาลัยควรทำสิ่งที่ดีๆ อย่างน้อยที่สุด มหาวิทยาลัยได้ชื่อว่าเป็นโลกทดลอง เป็นโลกอยู่ในอนาคต เพื่อให้คนรู้สึกว่าหากดีแล้วก็ค่อยไปปฏิบัติต่อในสังคม การที่มีศาลายาลิงค์ก็เพื่อเป็นโลกทดลองให้แก่สังคม ส่วนจะดีหรือไม่ คงต้องสังคมต้องเป็นคนพูด ไม่ใช่ผม”

ซึ่งจากการให้บริการรถชานต่ำมา 3 ปีพบว่าศาลายาลิงค์ไม่มีปัญหาและเป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่ใช้บริการ แม้ราคาจะสูงกว่าเมื่อเทียบกับรถโดยสารประจำทางทั่วๆ ไป คือ 30 บาทก็ตาม

“เรื่องนี้เป็นหุ้นส่วนของความเจริญ เพราะเวลาเขาเห็นว่าคนพิการขึ้นได้ รถเข็นขึ้นได้ เฮ้ย! มันดีจังเลย แค่นี้ก็คุ้มแล้ว แล้วคำว่าดีจังเลย มันแทงใจดีนะ เพราะมันสะท้อนว่าในประเทศนี้คุณจะเชื่อถือใครได้บ้าง คุณเชื่อถือคนขับเมล์ได้หรือเปล่า เชื่อคนขับแท็กซี่ได้หรือเปล่า เชื่อคนขับรถตู้ได้หรือเปล่า เมื่อเราเดินทางแล้วเชื่อถือใครไม่ได้ สังคมน่ากลัวไหม เพราะฉะนั้นเราจึงควรช่วยกันสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่สังคม”

สำหรับแนวทางในอนาคตของศาลายาลิงค์ รศ.ดร.สุกรี กล่าวทันทีว่า ไม่มี เพราะไม่คิดว่าบริการรถประจำทางเป็นหน้าที่ของอาจารย์สอนดนตรี และที่ผ่านมาก็ทำออกมาได้ดีที่สุดแล้ว

ที่มา : http://www.music.mahidol.ac.th/salayalink/data/images/img3.jpg

“ถ้าผมไปอยู่เยอรมัน อยู่อเมริกา อยู่อังกฤษ ไม่มีสิทธิ์ทำเรื่องนี้หรอก เพราะเขามีรถบนดินใต้ดิน มีรถสาธารณะที่ดีแล้ว คนปกติหรือคนที่ทำอาชีพอื่นไม่ต้องไปทำ ผมเป็นคณบดีวิทยาลัยดุริยางคศิลป์มาทำ บ้าหรือเปล่า! แต่ต้องทำ เพราะมีความจำเป็น คือ หากเราทำดนตรีดีๆ แล้วคนไม่อยากมาเนื่องจากเดินทางไม่สะดวก เราเสียใจนะ แต่ถ้าวันไหน กทม. หรือ ขสมก. มีการขนส่งที่ดี บริการประชาชนดี ผมเลิกเลย ยกรถให้เลย”

ปัจจุบันศาลายาลิงค์มีรถประจำอยู่ 5 คัน แบ่งเป็นรถชานต่ำ 4 คันและรถแบบมีบันได ซึ่งซื้อมาตั้งแต่ครั้งแรกอีก 1 คัน โดยสาเหตุที่ยังใช้รถแบบมีบันได เนื่องจากเป็นรถคันเล็กจึงถูกนำไปใช้ในช่วงกลางวันซึ่งมีคนใช้บริการค่อนข้างน้อย และยังเป็นคันสำรองเวลาที่รถชานต่ำมีปัญหาอีกด้วย

ศึกครั้งนี้...ถอยไม่ได้

ผ่านมา 1 ปีเต็ม การต่อสู้เรื่องรถเมล์กำลังจะถึงปลายทางแล้ว เพราะถึงจะมีเสียงเรียกร้องและร้องเรียน ทั้งจากภาคประชาชนหรือองค์กรอิสระอย่าง ปปช. แต่ดูเหมือน ขสมก. ก็ยังยืนยันที่ใช้ร่าง TOR ในลักษณะเดิม

สิ่งเดียวที่ภาครัฐบอกกับประชาชนได้ในวันนี้ ก็คือ ขอให้รอในโอกาสต่อไป

“เรายืนยันว่า เราไม่ได้ทอดทิ้งคนพิการ สมมติในงวดนี้เราจัดหาไม่ได้ เราก็ไม่ได้หยุดอยู่แค่นี้ เพราะรถทั้งหมดที่วิ่งอยู่ประมาณ 8,000 คัน ทั้งรถเก่า รถเอกชน รถร่วม ยังไงเราก็ต้องซื้อในล็อตต่อไป โอกาสที่จัดหาสำหรับคนพิการที่ใช้วีลแชร์ก็ยังมีอยู่” พล.อ. พฤณท์กล่าว

แต่สำหรับภาคส่วนของประชาชนแล้ว เรื่องนี้คงไม่ได้จบง่ายๆ ซึ่งตัวผู้รณรงค์เองก็แสดงความพร้อมที่จะใช้ศักยภาพทุกอย่างที่มีเพื่อต่อต้านเรื่องนี้ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการทางสังคมหรือกฎหมายก็ตาม

โดยในส่วนของมาตรการทางสังคมนั้น หากมีการจัดซื้อจริง คนพิการก็คงจะบอยคอตไม่ใช่บริการ เพราะหากใช้ก็เท่ากับยอมรับความไม่ถูกต้องให้เกิดขึ้นในสังคม

“ถ้าเราออกไปใช้ เราก็เป็นเหยื่อของความผิดพลาดครั้งยิ่งใหญ่ เพราะคนในสังคมจะมองว่าคนพิการเรื่องมาก ออกมาแล้วทำให้รถติด ใช้เวลานาน กลายเป็นภาระของสังคมแทน ถือเป็นการคุกคามและสร้างความรุนแรงทางจิตใจให้คนพิการให้เกิดมากขึ้น ที่สำคัญลองคิดดูการจะให้คนพิการมาอยู่บนเครื่องยกแล้วยกตัวขึ้นสูงประมาณ 50 เซนติเมตร ถามหน่อยใครจะเสี่ยงเพราะเกิดล้มไปหรือเครื่องเสียก็อาจจะเกิดความพิการซ้ำซ้อนขึ้นมาได้” อาภาณีชี้ภาพแบบชัดๆ

ขณะที่มาตรการทางกฎหมาย เวลานี้มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทยได้ทำหนังสือข้อคิดเห็นต่อร่างขอบเขตของงาน ฉบับที่ 9 โครงการจัดซื้อรถโดยสารใช้เชื้อเพลิงก๊าซธรรมชาติแล้ว พร้อมข้อเรียกร้องต่างๆ เช่นหากมีการจัดร่างฉบับต่อไปควรจะกำหนดว่าไปว่า รถเมล์ที่จะจัดซื้อเป็นรถที่ไม่มีบันไดและลิฟต์ และภายในรถก็ต้องมีระบบอำนวยความสะดวกให้คนพิการ ผู้สูงอายุและทุกคนในสังคมให้สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้คนพิการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำร่าง TOR ในครั้งต่อๆ ไปด้วย

และหากข้อเรียกร้องดังกล่าวไม่ได้รับการตอบสนอง หรือ ขสมก. ยังยืนยันที่ปฏิบัติตามแนวทางเดิมก็คงต้องส่งเรื่องไปถึงศาลปกครองเพื่อฟ้องร้องในประเด็นของการเลือกปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมต่อไป ซึ่งสุดท้ายอาจจะนำมาสู่การล้ม TOR แต่ทั้งนี้อาภาณีก็ยืนยันว่า ถ้าเหตุการณ์เป็นเช่นนั้นก็ไม่รู้สึกเสียดาย เพราะถ้าได้สิ่งที่ต้องการจริงๆ ต่อให้ใช้เวลานาน 1 - 2 ปีก็ไม่ถือว่าเสียหายอะไร แต่ยอมปล่อยให้ ขสมก. จัดซื้อรถเมล์ชานสูงติดลิฟต์แล้ว รถพวกนี้อยู่ในท้องถนนไปไม่ต่ำกว่า 20 - 30 ปี และโอกาสที่รถชานต่ำจะถูกนำมาใช้จริงก็คงเป็นไปได้ยากขึ้น

แม้วันนี้แนวทางการจัดซื้อรถประจำทางล็อตใหม่ของ ขสมก. จะยังไม่รู้หัวรู้ก้อย แต่การที่สังคมเริ่มเรียนรู้และรับทราบเกี่ยวกับบริการขนส่งสาธารณะของบ้านเรามากขึ้นว่า ที่ผ่านมาสถานการณ์เป็นอย่างไร และในอนาคต ระบบบริการสาธารณะจะก้าวไปสู่ทิศทางใด ก็ถือเป็นนิมิตหมายที่ดีสำหรับการพัฒนาสังคมนี้ให้กลายเป็นบ้านเมืองที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้อย่างแท้จริง

ถึงตรงนี้มีเพียงสิ่งเดียวที่น่าจับตาดูเป็นพิเศษ ก็คือ การตีความเรื่องความคุ้มค่าในจิตใจของผู้คนว่าระหว่างเงินกับคุณภาพชีวิตจะเลือกอะไร และสุดท้ายพวกเขาจะกล้าออกมาต่อสู้กับสิ่งนั้นหรือไม่ ซึ่งสำหรับคนเล็กๆ อย่างเครือข่ายคนพิการได้ตัดสินใจแล้วว่า ขอเลือกคุณภาพชีวิต เพราะเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของคนพิการเท่านั้น แต่เป็นการสร้างความมาตรฐานความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นจริง ในสังคมที่เรียกตัวเองว่า ‘สังคมประชาธิปไตย’

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : จตุพงศ์ รุ่งเรืองเดชาภัทร์

ฟื้นฟูร่างกายด้วย ‘ไทเก็ก’ คืนสู่เส้นทางชีวิตที่ ‘สุขใจ’

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 22 พฤษภาคม 2557

คนพิการหลายคนที่เดินทางมาที่นี่ ชีวิตของเขาเหมือนจบลงไปแล้วตั้งแต่ร่างกายทำงานไม่ครบสามสิบสอง แววตานั้นดูเศร้าหมองและว่างเปล่า ระยะเวลาหลายปีที่รักษาในโรงพยาบาลไม่ได้ทำให้ร่างกายที่ขาดหายฟื้นคืนมาได้เท่าไร ความหวังที่จะมีชีวิตปกติเลือนหายไปทุกที บางทีการมาที่นี่อาจเป็น *‘ความหวังสุดท้าย’* ในการรักษา

ห้องแห่งนี้ไม่ได้มีเครื่องไม้เครื่องมือมากมาย มีเพียงเก้าอี้ แผ่นแทรมโพลีน กับอาจารย์ผู้สอนศาสตร์การออกกำลังกายแห่งตะวันออกที่เรียกว่า ‘ไทเก็ก’ ดูเผินๆ เหมือนการร่ายรำมวยจีน แต่ความลึกซึ้งกลับอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า ‘ชี่’ หรือพลังชีวิต ซึ่งจะโคจรไปทั่วร่างกายพร้อมกับฟื้นสภาพส่วนที่ขาดหายขึ้นมา เป็นการออกกำลังกายอย่างหนึ่งที่นำไปสู่อายุวัฒนะหรือมีอายุยืนยาว ผู้ป่วยต้องทำด้วยตนเอง ทำซ้ำแล้วซ้ำเล่า เหมือนการออกกำลังกายด้วยการวิ่ง เดิน ว่ายน้ำ

*...สิ่งสำคัญอยู่ที่ **‘ใจ’** ล้วนๆ*

ในเวลาไม่กี่ชั่วโมง เมื่อร่างกายไม่เกร็งและเคลื่อนไหวเนิบช้าตามจังหวะลมหายใจ พวกเขารู้สึกเหมือนสิ่งมหัศจรรย์เกิดขึ้น ร่างกายที่เคยแข็งเป็นหินและเย็นชืดมานาน บัดนี้กลับรู้สึกว่ามีไออุ่นโคจร บ้างเริ่มขยับได้บ้างอย่างเหลือเชื่อ เขายิ้มออก ความหวังความฝันที่หายไปเริ่มกลับคืนมา การเดินทางสู่ชีวิตใหม่กำลังจะเริ่มขึ้น...

ไทเก็ก : การออกกำลังกายสู่อายุวัฒนะ

นับเป็นเวลากว่า 5 ปีแล้ว ที่ **อ.มงคล ศริวัฒน์** ได้ทดลองนำไทเก็กมาใช้บำบัดผู้ป่วยที่เป็นโรคหลอดเลือดในสมอง หรืออัมพฤกษ์ อัมพาต โรคนี้เมื่อหลอดเลือดในสมองผิดปกติจะทำให้ร่างกายบางส่วนใช้งานไม่ได้ เกิดเป็นความพิการ อาจารย์พบว่าศาสตร์ตะวันออกอย่างไทเก็กสามารถช่วยเหลือคนไข้กลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี

“ประมาณปี 2550 - 2551 ผมได้รับทุนให้ไปสอนแพทย์พยาบาลเพื่อนำความรู้ไปใช้กับผู้ป่วย พยาบาลคนหนึ่งในโรงพยาบาลบางปะกงที่เรียนกับผม เขาไปเจอคนไข้ถุงลมโป่งพองคนหนึ่งกำลังจะออกจากโรงพยาบาล แต่เขาออกไม่ได้เพราะเมื่อถอดหน้ากากออกซิเจนออกเขาจะหยุดหายใจ พยาบาลคนนี้ก็เลยไปฝึกให้คนไข้หายใจ แค่ 10 - 15 นาที ค่าออกซิเจนก็สูงขึ้น พอถอดออกเขาก็หายใจได้เอง พยาบาลอีกคนนำไปใช้กับคุณแม่ที่อัมพาตครึ่งซีก ฝึกท่าปรับลมหายใจท่าเดียว ยกมือขึ้นหายใจเข้า กดมือลงหายใจออก เวลาผ่านไปเดือนครึ่งเขากลับไปดูแม่ปรากฏว่าแม่ทำท่านี้ทุกวัน และด้านที่เป็นอัมพาตเริ่มมีความรู้สึก สามารถบอกได้ว่านิ้วไหนเป็นนิ้วไหน ผมก็เลยเริ่มสนใจที่จะนำไทเก็กมาใช้กับผู้ป่วย”

ในตำแหน่งหน้าที่การงาน อ.มงคล เป็นอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แต่มีความสนใจเกี่ยวกับไทเก็กมาตั้งแต่สมัยเรียนปริญญาโท ฝึกฝนตนเองจนมีความรู้ไทเก็กระดับแถวหน้าคนหนึ่งในเมืองไทยและเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาไทเก็กมาโดยตลอด

“ไทเก็ก คือ การปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งของลัทธิเต๋า เขาฝึกออกกำลังกายแบบไทเก็กเพื่อให้สุขภาพแข็งแรง ต้นกำเนิดของไทเก็กมาจากปรมาจารย์จางซางฟง สำนักบู๊ตึ๊ง เมื่อประมาณ 800 ปีที่แล้ว ท่านเอาแนวคิดเต๋า เรื่องความสมดุล ‘หยิน-หยาง’ สร้างท่าการเคลื่อนไหวขึ้นมาชุดหนึ่งเรียกว่า ‘ไทเก็ก’ ในเมืองจีนยังมีสำนักเส้าหลินที่เอาแนวคิดศาสนาพุทธมาใช้ในการเคลื่อนไหวเหมือนกันคือมวยเส้าหลิน ต่อมาก็เกิดตระกูลมวยขึ้นเต็มไปหมด”

“สิ่งที่เหมือนกันของเส้าหลิน บู๊ตึ๊ง หรือแม้กระทั่งโยคะของอินเดีย คือ มีรากฐานมาจากศาสนา คือ เขาเชื่อว่าการออกกำลังกายเป็นหนทางในการบรรลุธรรม เพราะเมื่อทำไปจิตจะสงบจนถึงขั้นบรรลุธรรมได้ คือทำไปจะเกิดสติ สตินำไปสู่สมาธิ สมาธินำไปสู่การบรรลุธรรม ขณะเดียวกันก็มีการปรับสภาพร่างกายเป็นลำดับขั้นขึ้นไป”

การรำไทเก็กมีหลักการสำคัญ คือ ใช้จิตนำการเคลื่อนไหวของร่างกาย จากนั้นเคลื่อนไหวร่างกายตามออกไป โดยท่วงท่าการเคลื่อนไหวนั้นเป็นไปอย่างเนิบช้า มีจังหวะสัมพันธ์กับลมหายใจเข้า - ออก เช่น หายใจเข้าสุดยกมือขึ้น หายใจออกสุดลดมือลง ร่างกายส่วนต่างๆ จะต้องไม่เกร็ง ปล่อยสบายตามธรรมชาติ คนปฏิบัติจะรับรู้ได้ถึงความเบาสบาย

เมื่อมีองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ จิตที่สงบนิ่ง การเคลื่อนไหวที่เนื่องกับลมหายใจ และลมหายใจ ก็จะเกิดสิ่งที่ความเชื่อแบบเต๋าเรียกว่า ‘ชี่’ หรือพลังชีวิต ในโยคะเรียกว่า ‘ปราณ’ หรือ ‘ลมปราณ’ ซึ่งไม่ปรากฏในวิชาแพทย์แผนตะวันตก ทั้งชี่และปราณเดิมหมายถึงลมหายใจ เพียงแต่ถ้าแปลแบบไทยหมายถึงพลังชีวิต ชี่ตัวนี้จะโคจรไปตามส่วนต่างๆ ในร่างกาย จากจุด ‘ตันเถียน’ ซึ่งอยู่บริเวณท้องน้อยจมเข้าไปกลางลำตัว ผ่านอวัยวะภายในไปจนถึงปลายสุดของร่างกาย 5 ส่วน จากนั้นจะโคจรกลับมา คนที่รำไทเก็กไปสักระยะจะรู้สึกเหมือนมีไออุ่นไหลเวียน การโคจรของชี่จะทำให้ร่างกายแข็งแรง เพราะเวลาที่ชี่อยู่ในร่างกายจะทำให้เนื้อเยื่อ อวัยวะภายใน เลือดทำงานได้มากขึ้นกว่าเดิม อวัยวะเหล่านี้จะได้รับการบำรุงจากชี่ ส่งผลให้อายุยืนยาวดังที่เรียกว่าเป็นศาสตร์แห่งอายุวัฒนะ ขณะเดียวกันก็ช่วยฟื้นสภาพร่างกายที่สึกหรอให้กลับคืนมา

เดิมปรามาจารย์จางซางฟง สร้างท่าการเคลื่อนไหวไว้ 14 ท่า ต่อมาลูกศิษย์พัฒนาต่อยอดท่าขึ้นอีกมากมาย ปัจจุบันมีชุดท่ารำหลายชั้น ตั้งแต่ 14 ท่า 24 ท่า 42 ท่า 81 ท่า จนถึง 105 ท่า สำหรับผู้ป่วย อาจารย์แนะนำว่าอาจใช้เพียงไม่กี่ท่า ซึ่งต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับอาการของผู้ป่วยคนนั้นๆ โดยที่ท่าที่เลือก ควรแก้ปัญหาของผู้ป่วยได้

ที่มา : http://pr.moph.go.th/iprg/news_pic/IMG_5582.JPG

โครงการเปลี่ยนชีวิต

โครงการไทเก็กเพื่อการบำบัดฟื้นฟูผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองเรื้อรัง ของ อ.มงคล ไม่ได้เน้นสอนโดยตรงกับตัวผู้ป่วย แต่เป็นการสอนคนที่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยอย่างแพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล เรียกคนกลุ่มนี้ว่า 'ผู้บำบัด' เพื่อให้นำทักษะความรู้ไปใช้กับผู้ป่วยได้ทุกวัน และติดตามพัฒนาการของผู้ป่วยได้ใกล้ชิด เปรียบเหมือนเป็นการสร้าง 'ครู' ขึ้นมา โดยที่ลูกศิษย์แต่ละคนก็มีปัญหาไม่เหมือนกัน ดังนั้นหน้าที่ของครูก็คือ มองให้ออกว่าลูกศิษย์แต่ละคนมีปัญหาอะไร จากนั้นก็แนะนำลูกศิษย์ให้ตรงจุดเพื่อที่เขาจะได้ดูแลตนเองต่อไปได้

โครงการนี้เริ่มต้นฝึกกลุ่มผู้บำบัดก่อน ใช้ระยะเวลานาน 4 เดือน โดยอบรมเดือนละครั้ง จากนั้นนำไปลองใช้กับกลุ่มคนไข้หลอดเลือดในสมองที่เป็นมาแล้วตั้งแต่ 2 - 10 ปี เพราะคนไข้กลุ่มนี้ เคยรักษาด้วยวิธีปกติแล้วไม่ค่อยได้ผลจึงอยากทดลองบำบัดด้วยศาสตร์แบบอื่นบ้าง นอกจากนี้ยังสามารถนำไทเก็กไปประยุกต์ใช้กับผู้พิการแขนขาได้ด้วย

"คนที่ร่างกายผิดส่วน ความสมดุลในร่างกายจะเสียไปด้วย เช่น คนที่แขนขาดจะมีอาการตัวโย้ พอตัวเริ่มเอียงแนวสันหลังก็เริ่มบิด โครงสร้างร่างกายก็เปลี่ยน อวัยวะภายในก็เริ่มเสียไป เช่น ตับอาจจะถูกกด คนส่วนใหญ่ไม่รู้คิดว่าแขนขาขาดเท่านั้นเอง ซึ่งไทเก็กจะช่วยเข้าไปสร้างสมดุลได้ เช่นให้จิตสร้างแขนขาที่ขาดไปขึ้นมาเพื่อให้ร่างกายสมดุล และชี่หรือพลังงานโคจรได้ครบไปหล่อเลี้ยงส่วนต่างๆ ให้ดี"

จุดมุ่งหมายของการอบรม คือ ทำให้ผู้บำบัดมีความรู้ไทเก็กระดับหนึ่ง นอกจากรู้ท่วงท่าและหายใจเป็นแล้วต้องมีความสามารถในการฟังแรง รู้ว่าคนไข้เกร็งส่วนไหน ร่างกายของเขาเป็นอย่างไร จะแก้ได้อย่างไร จึงจะนำไปสู่การรักษาที่ได้ผล

เมื่อจบการอบรมก็จะให้กลุ่มผู้บำบัดลองนำความรู้ไทเก็กที่ฝึกฝนไปใช้กับผู้ป่วย ซึ่ง อ.มงคล และทีมงานก็จะตามไปประเมินการบำบัดโดยเชิญผู้ป่วยมาแต่ละครั้งนาน 3 วัน 2 คืน คนไข้ต้องตัดทุกอย่างออกไปให้หมดเพื่อฝึกไทเก็กอย่างเดียว จากนั้น อ.มงคล ก็จะประเมินการบำบัดของผู้บำบัด ขณะเดียวกันก็ช่วยแก้ปัญหาให้ผู้ป่วยแต่ละคนไปด้วย

คนไข้รายหนึ่งร่างกายซีกซ้ายใช้งานไม่ได้ อาจารย์สอนให้ใช้จิตสร้างมือซ้ายที่สมบูรณ์ขึ้นมาโดยไม่ต้องสนใจมือข้างที่ไม่มีแรง เวลารำให้จิตวาดมือออกไปก่อน แล้วร่างกายจะเคลื่อนตาม ที่สำคัญร่างกายต้องไม่เกร็ง แล้วชี่ที่อยู่บริเวณท้องน้อยจะเริ่มโคจรไปยังฝ่ามือฝ่าเท้า ไปถึงแม้กระทั่งปลายสุดมือซ้ายที่จิตสร้างขึ้นมา พอชี่โคจรไปถึงส่วนที่ใช้งานไม่ได้ มือข้างที่เคยเย็นชืดก็เริ่มอุ่น แสดงว่าจิตสามารถดึงพลังงานที่สมองหมดความรับรู้ไปแล้วให้ถึงปลายนิ้วได้ สักพักจะมีความรู้สึกเหมือนอะไรวิ่งจากปลายนิ้ว เริ่มมีความรู้สึก ถ้าทำต่อเนื่องไปเรื่อยๆ นิ้วก็จะมีความรู้สึกขึ้นมา

การฝึกดังกล่าวเทียบเคียงได้กับการรักษาผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง ตามหลักวิทยาศาสตร์ที่เพิ่งเริ่มต้นได้ประมาณ 10 ปี นักวิจัยทดลองกับผู้ป่วยที่อัมพาตซีกขวา โดยนำกระจกมาวางให้เห็นแขนซ้ายที่เป็นปกติ คนป่วยก็จะเห็นเหมือนมีมือสองข้างที่สมบูรณ์ จากนั้นเอาดินสอลูบที่มือซ้าย ผู้ป่วยก็จะรู้สึกว่าถูกลูบอยู่ ในขณะเดียวกันก็มองเห็นมืออีกข้างในกระจกถูกลูบด้วย เหมือนเป็นการไปหลอกสมอง ก่อให้เกิดการพัฒนาเซลล์สมองขึ้นมาทำงานแทน สักพักเซลล์สมองก็จะเชื่อมขาเข้าหากัน ส่วนที่ตายแล้วก็ปล่อยไป แต่ด้วยแขนยังมีอยู่ ประสาทสัมผัสมีอยู่ เพียงแต่ตัวรับเสียหาย พอเซลล์สมองเชื่อมกันแล้วก็จะเริ่มขยับได้ ในทางเดียวกัน การที่ไทเก็กสอนให้ใช้จิตสร้างมือขึ้นมา ก็เหมือนเป็นการใช้จิตกระตุ้นสมอง ผลักดันให้เซลล์สมองที่ไม่ถูกทำลายหาทางงอกขามาชนกัน เพื่อให้เกิดการรับรู้ขึ้นใหม่

อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการเคลื่อนไหวแบบไทเก็ก คือ การใช้ข้อต่อเป็นหลักในการเคลื่อนไหวแทนการใช้งานกล้ามเนื้อเพื่อลดการเกร็ง อาจารย์ยกตัวอย่างคนไข้คนหนึ่งที่มีร่างกายซีกซ้ายอ่อนแรง ขายืนได้แต่ไม่มีพลัง เวลาเดินต้องลากขา อาจารย์จึงสอนวิธีการใช้ร่างกายใหม่โดยช่วยเปิดจุดลมหายใจให้ร่างกายไม่เกร็ง จากนั้นให้เขาฝึกใช้ชี่หรือพลังจากท้องน้อยส่งมาที่สะโพก สะโพกส่งพลังต่อให้ไปรวมกันอยู่ที่หัวเข่า ทำให้หัวเข่ามีพลัง เพราะถ้าเข่าแข็งแรงไม่บิดไปบิดมาจะทำให้เดินได้ จากนั้นฝึกส่งพลังไปที่ฝ่าเท้าด้วยการถีบออกไป หลังให้คนไข้ใช้พลังจากเข่าลองถีบแทรมโพลีนไม่กี่ชั่วโมง เขาก็สามารถยืนเองได้โดยเข่าไม่ล้ม ต่อมาเขาสามารถเดินไปตักข้าวโดยที่วางไม้เท้าเอาไว้ที่โต๊ะได้ สิ่งสำคัญคือการจัดการทรงตัวให้สมดุล ที่เหลือก็ใช้ร่างกายตามสภาพที่มี เรียกว่าจัดการใช้ร่างกายใหม่ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ส่วนใหญ่แล้วใช้เวลาฝึกไม่กี่ชั่วโมง คนไข้ก็สามารถเห็นความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะคนไข้ที่ตั้งใจและมีสมาธิ

“หลายคนสงสัยว่าทำไมคนไข้ฟื้นได้เร็ว ทั้งที่บางคนรักษาในโรงพยาบาลอยู่หลายปีกลับไม่ได้ผลดี จริงๆ แล้วคนทั่วไปเวลาฝึกไทเก็กจะเห็นประโยชน์ช้า เพราะร่างกายแข็งแรงอยู่แล้ว แต่คนป่วยจะฟื้นได้เร็ว เพราะร่างกายของเขาพร้อมจะฟื้นอยู่แล้วรอแค่เจอทางที่ถูกต้อง ไทเก็กเชื่อว่าทุกชีวิตดีขึ้นได้เสมอ เมื่อรู้จักบำรุงถูกทางก็ฟื้นคืนได้ ถ้าผู้ป่วยไม่เชื่อว่าจะหายก็ไม่มีทาง ถ้าไม่ฝึกก็ไม่มีทาง เหมือนทางพุทธคือต้องมีฉันทะก่อน คิดว่าฉันจะหาย ฉันจะทำด้วยตัวของฉันเอง”

“องค์ประกอบสำคัญอยู่ที่คนป่วยต้องกลับไปฟื้นสภาพด้วยตัวของเขาเอง หลังจากฟื้นสภาพแล้ว เราจะแนะนำท่าเพิ่ม แก้ไปทีละส่วน บางส่วนที่ยังไม่ถึงเวลาแก้ก็รอไปก่อน อีกอย่างที่แตกต่างกับกายภาพบำบัดคือเราไม่ใช่คนบำบัดให้กับเขา แต่เราเป็นคนสอนแล้วเขาต้องฟื้นเอง”

หลายคนที่มาฝึกกับ อ.มงคล แล้วจึงต้องกลับไปฝึกต่อเอง หรือให้พยาบาลที่มาฝึกคอยดูแล ส่วนใหญ่แล้วไม่นานนักร่างกายก็ค่อยๆ ดีขึ้น ซึ่งไม่เพียงส่งผลอย่างใหญ่หลวงต่อตนเอง แต่ยังแผ่ความสุขไปยังคนรอบข้างด้วย เหมือนกับว่า ‘คุณค่าในตัวเอง’ ที่เคยหายไปค่อยๆ กลับคืนมา

“ก่อนมา บางคนเคยพยายามฆ่าตัวตาย บางคนก็ปิดตัวเองกับสังคม รับตัวเองไม่ได้ รับความรู้สึกที่คนภายนอกมีต่อตัวเองไม่ได้ แต่พอมาอยู่ด้วยกันแล้วเห็นว่าคนนั้นก็เป็นคนนี้ก็เป็น เห็นคนอื่นฝึกก็ลองฝึกบ้าง พอรู้สึกว่านั่งได้ดีขึ้น ผ่านไปประมาณครึ่งวัน ผมเห็นเขาเริ่มยิ้ม เริ่มมีความสุข มันเป็นความสุขมาจากข้างใน คนเราพอพลังชีวิตกลับมามันก็เหมือนต้นไม้ที่มีชีวิต หลายอย่างก็ดีขึ้น ความสัมพันธ์ในครอบครัว เขาอาจจะลดน้ำหนัก คุมอาหารได้ด้วย เพราะไม่ต้องแสวงหาความสุขจากการกินแล้ว”

แม่ ลูกสาว และชีวิตใหม่

หลังเข้าร่วมโครงการ หลายสิ่งหลายอย่างของหลายครอบครัวก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น อย่างเช่นเรื่องราวของครอบครัวเล็กๆ ครอบครัวหนึ่ง...

ก่อนหน้านี้คุณยายสุทิน บุญประเสริฐ วัย 78 ปี ป่วยเป็นโรคหลอดเลือดสมองมาตั้งแต่อายุ 60 ปีส่งผลให้ร่างกายซีกขวาทั้งหมดเป็นอัมพาต แขนข้างขวาหงิกเกร็ง หลายครั้งที่คุณยายหงุดหงิด อารมณ์ฉุนเฉียว เมื่อทำอะไรได้ไม่ถนัดเหมือนเก่า

“ตอนแรกฉันท้อมาก กะว่าอยู่แค่ 2 เดือนก็พอแล้ว จะตายก็ช่างมัน ด้านที่เป็นมันหนักมาก มันเหมือนเอาหินมาถ่วงไว้เลยลูก แต่ตอนหลังก็พยายามสู้ คิดว่าฉันจะเดินให้ได้ ก็เลยมีกำลังใจสู้ต่อ ตอนนี้ถึงรู้ว่ากำลังใจสำคัญที่สุดเลย”

เดิมคุณยายเป็นโรคความดัน วันหนึ่งร่างกายด้านขวารู้สึกเจ็บชา ปวดแปลบขึ้นไปถึงสมอง หลังจากนั้นร่างกายซีกขวาก็หมดความรู้สึก กลายเป็นอัมพาตครึ่งซีก คุณยายพยายามทำกายภาพ-บำบัดมาอย่างต่อเนื่อง ผ่านไป 3 ปีจึงเริ่มเดินเองได้ แม้จะเป็นการเดินแบบลากขาทั้งขาไปก็ตาม เริ่มช่วยเหลือตนเองได้บ้าง ทำกับข้าวได้เล็กน้อย แม้การฝึกกายภาพจะทำให้ข้อไหล่ไม่ติด กล้ามเนื้อไม่ลีบ แต่ร่างกายด้านขวาก็ยังไร้ความรู้สึกเช่นเดิม

วันหนึ่งในปี 2551 **วราภรณ์ บุญประเสริฐ** ลูกสาวที่เป็นพยาบาลวิชาชีพระดับชำนาญการ หัวหน้างานสุขภาพจิต โรงพยาบาลเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ได้เข้าโครงการฝึกไทเก็กกับ อ.มงคล เพื่อนำไปใช้ด้านสุขภาพ

เธอพบว่าไทเก็กสามารถเปลี่ยนตนเองให้ใจเย็นลง เข้าใจคนอื่นมากขึ้น จึงได้ลองนำวิชาความรู้มาใช้กับคุณแม่บ้าง โดยนำไทเก็กมาผสานกับท่ากายภาพบำบัดที่แม่ทำอยู่ก่อนแล้ว ใช้ลมหายใจประกอบท่าบริหาร ทำให้การทำกายภาพบำบัดแต่ละครั้งมีท่วงท่าที่ช้าลงแต่ราบรื่นขึ้น เป็นการเคลื่อนไหวที่สัมพันธ์กับจิตและลมหายใจ

“เราฝึกเกี่ยวกับการหายใจ การรับรู้ความบกพร่องส่วนต่างๆ เทคนิคเพื่อการปรับแก้ไข ผู้ป่วย การติดตามลมหายใจ ทำให้หายใจช้าลง รู้สึกว่าร่างกายผ่อนคลาย เราใจเย็นมากขึ้น จึงลองเอามาฝึกให้แม่ ตอนแรกแม่บอกว่าทำไม่ได้หรอก แล้วแขนอีกข้างจะให้ทำยังไง เขาอยากให้มันทำได้ด้วยเพราะอยากแก้ที่มันไม่ปกติ เราก็บอกให้คุณแม่หลับตา เพราะเราอยากให้ตัดความกังวลอื่นๆ ออกไป ให้นึกว่าทำไปด้วยกันทั้งสองมือ พอแม่ไม่กังวลแล้ว เขาก็รู้สึกเหมือนมือขวาที่ไม่สมบูรณ์มันเคลื่อนตามมือซ้ายขึ้นมาด้วย”

ส่วนคุณยายก็ช่วยเสริมถึงการฝึกไทเก็กช่วงแรก รวมไปถึงเทคนิคที่ อ.มงคล ได้นำมาสอน

“อาจารย์บอกฉันว่า คุณยายเรื่องลมปราณจะถูกจะผิดช่างมันเถอะ ขอให้ทำไปเรื่อยๆ มันจะดีขึ้นทุกส่วน สำหรับเรา ท่าตายตัวไม่มีหรอก เราก็ทำเท่าที่เราทำได้ ใหม่ๆ ยังทำไม่ค่อยได้ ก็พยายามหายใจแรงๆ เข้าออกให้สุดปอด ให้ปอดขยายเต็มที่ พอทำทุกวันมันก็ค่อยๆ ดีขึ้น มันไม่ประเดี๋ยวประด๋าวหรอก”

ผ่านไปราวเดือนครึ่ง ลูกสาวกลับไปเยี่ยมก็พบว่าแขนขวาของแม่ที่เป็นอัมพาตเริ่มรับรู้ดีขึ้น เริ่มรู้ว่ามือถึงตักเมื่อไร และพอทดลองให้แม่เอามือขวาไพล่หลังแล้วทดลองจับนิ้ว คุณยายก็สามารถตอบถูกว่านิ้วไหนที่ถูกจับ แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ที่มือขวาเริ่มกลับคืนมา เมื่อมีพัฒนาการที่ดีขึ้น เห็นความก้าวหน้าในร่างกายของตนเอง คุณยายก็มีกำลังใจฝึกต่อมา มีท่าใหม่ๆ เพิ่มขึ้น หลายเดือนต่อมาก็เริ่มมีแรงหมุนหัวนอตเบาๆ ได้ เริ่มติดกระดุมเสื้อได้ การเดินก็ดีขึ้น จนปัจจุบันสามารถใช้มือขวาช่วยมือซ้ายให้ทำทุกอย่างได้เหมือนคนปกติ เช่น เย็บจักร ตัดเสื้อผ้าใส่เอง หุงข้าวให้คนในครอบครัวทุกเช้า ทำงานบ้าน ทำสวน ฯลฯ ทั้งหมดเริ่มมาจากการนำไทเก็กมาใช้ออกกำลังกายทุกวัน

นอกจากผลลัพธ์ที่ดีที่เกิดขึ้นกับร่างกาย คุณยายสุทิน ยังได้รับเชิญให้ไปสอนผู้ป่วยอัมพฤกษ์อัมพาตในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นลูกศิษย์ที่คุณยายเคยสอนในสมัยรับราชการครู โดยคุณยายสอนทั้งไทเก็ก พร้อมๆ กับให้กำลังใจให้คนอื่นลุกขึ้นมาออกกำลังกาย ซึ่งการไปให้กำลังใจคนอื่นนี้เหมือนได้นำศักยภาพความเป็นครูที่เคยมีกลับมาใช้อีกครั้ง

“ฉันไปบอกว่าถ้าอยู่เฉยๆ มันไม่ดีขึ้น เราต้องพยายามใช้มัน แม่เย็บผ้าแม่ก็พยายามใช้อีกข้าง ยกหม้อข้าวก็พยายามใช้มันด้วย ถ้าไม่ใช้มันก็ทำไม่ได้ เพราะมันไม่อยากทำอยู่แล้ว ไอ้ข้างนั้นมันปวด ปวดเป็นร้อยเท่าพันเท่าเหมือนจะแตก แต่แม่ทนได้ ชินแล้วเหมือนมันเป็นเรื่องธรรมดา ลูกศิษย์มันฟังเรามันก็ร้องไห้ กำลังใจสำคัญที่สุดเลย ถ้าคนขี้เกียจก็ตายเลย นอนอย่างเดียวก็เป็นแผลกดทับ” คุณยายเล่าถึงสิ่งที่นำไปบอกผู้ป่วยคนอื่น

“แม่คงรู้สึกว่าเขามีคุณค่าในตัวเองมากขึ้น ได้ไปเป็นแรงบันดาลใจให้คนอื่นๆ อีกมายมาย เขาดูมีความสุขมากกว่าเดิม” พยาบาลวัย 50 ปีกล่าวด้วยรอยยิ้มแห่งความสุข เมื่อได้เห็นคนที่ตนเองรักที่สุดมีความสุข

ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นไม่ได้หมายความว่า การฝึกไทเก็กสามารถช่วยรักษาผู้ป่วยหลอดเลือดสมองให้หายได้เป็นปลิดทิ้งได้ทุกคน เพียงแต่ศาสตร์การรออกกำลังกายแบบตะวันออกนี้อาจเป็นอีกวิธีที่ช่วยส่งเสริมรักษาตามปกติให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นดังตัวอย่างที่ได้กล่าวไป ไทเก็กเป็นการฝึกร่างกายที่เนิบช้า ไม่ได้สร้างอันตรายหรือความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุใดๆ และกระทำได้แม้มีร่างกายไม่ครบสามสิบสอง เพียงแต่ต้องใช้ความมานะอดทนตั้งใจทำให้เป็นนิสัยเท่านั้น จึงนับเป็นทางเลือกที่น่าสนใจในการดูแลสุขภาพของคนพิการอีกทางหนึ่ง

บทสรุป : การออกกำลังกายกับคนพิการ

มีคำกล่าวในแวดวงนักวิทยาศาสตร์การกีฬาว่า *“การออกกำลังกายไม่เคยมีผลเสียกับใคร ถ้าทำอย่างถูกต้อง”* แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่สำคัญในการออกกำลังกายได้เป็นอย่างดี แต่สำหรับคนพิการที่มีความบกพร่องของร่างกาย ต่างไปจากคนปกตินั้นควรออกกำลังกายอย่างไรจึงจะเหมาะสม **รศ.พ.ต.ดร.รุ่งชัย ชวนไชยะกูล** รองคณบดีฝ่ายวิจัยและวิชาการ วิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ให้คำตอบไว้อย่างน่าสนใจ

“การออกกำลังกายคล้ายกับการกายภาพบำบัดแต่ก็ไม่เหมือนกัน การออกกำลังกายเป็นการกระทำที่ Active คือมันมีความหมายของตัวเอง แต่การกายภาพบำบัดเป็น Passive คือ ต้องมีนักกายภาพมาช่วย เช่นการใช้เครื่องกระตุ้นไฟฟ้าต้องมีคนยกให้ แต่ก็คล้ายกันตรงที่

เป็นการดำรงสภาพกล้ามเนื้อเอาไว้ ถ้าไม่ทำอะไรกล้ามเนื้อจะติด กล้ามเนื้อลด กล้ามเนื้อไม่ยืดหยุ่น แต่ทั้งนี้การจะทำต้องมีความเข้าใจ จึงควรปรึกษาแพทย์หรือนักกายภาพเสียก่อน”

ดร.รุ่งชัย กล่าวว่าคนพิการไม่ควรออกกำลังกายไปอย่างไร้จุดหมาย แต่การออกกำลังกายควรมีเป้าหมายไปที่การช่วยเสริมสมรรถภาพของร่างกายให้ใช้งานแทนส่วนที่บกพร่องได้ ซึ่งจะออกกำลังกายด้วยวิธีใดควรคำนึงถึงพื้นฐานความพิการของตนเอง

คนพิการด้านการมองเห็นสามารถทำทุกอย่างได้เหมือนคนปกติ มักจะไม่มีปัญหาเมื่อใช้ชีวิตอยู่ในสถานที่ที่คุ้นเคย เช่นอยู่ในบ้าน ที่ทำงาน แต่มักมีปัญหาเมื่อต้องออกมาข้างนอกเจอสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย เขาอาจจะสะดุดล้ม ดังนั้นการออกกำลังกายของคนกลุ่มนี้ ไม่จำเป็นต้องสร้างกล้ามเนื้อให้ใหญ่โต แต่ต้องสามารถพยุงตนเองให้ลุกขึ้นได้เมื่อล้ม

คนพิการด้านการได้ยิน อาจไม่ต้องออกกำลังกายด้านร่างกายมากนัก แต่ควรฝึกสัญชาตญาณในการมองที่เข้ามาทดแทนการได้ยิน

คนพิการด้านร่างกาย เช่น แขนขาพิการ ต้องช่วยตัวเองได้เมื่อเกิดปัญหา เช่นถ้าท่อนล่างพิการทั้งหมดก็มักมีปัญหาก้นกบเสียดสีเกิดบาดแผล เพราะฉะนั้นต้องฝึกให้ใช้มือทั้งสองข้างยืนตัวเองขึ้นมาแล้วค้างไว้ 5 นาที เพื่อลดการกดทับ ร่างกายหนัก 60 กิโลกรัมก็ต้องพยายามฝึกให้แขนแต่ละข้างรับน้ำหนักได้ข้างละ 30 กิโลกรัม เพื่อให้ยันตนเองขึ้นมาได้ แต่ด้านร่างกายพิการครึ่งซีก เช่นด้านขวาไม่รับรู้ ก็ต้องออกกำลังเพื่อให้กล้ามเนื้อที่มีอยู่ทดแทนกันได้ ถ้าน้ำหนัก 60 กิโลกรัม ข้างที่ดีควรจะรับได้ 40 กิโลกรัม ข้างที่ไม่ดีอาจจะรับได้สัก 20 กิโลกรัม โดยต้องไม่ทิ้งข้างที่พิการต้องพยายามใช้

ที่มา : http://glenysbrown.com/wp/wp-content/uploads/2015/02/qigong_people-1024x683.jpg

เพราะเหตุนี้ ดร.รุ่งชัย จึงมีข้อแนะนำในการออกกำลังกายสำหรับคนพิการแบบง่ายๆ เพื่อเป็นเทคนิคของตัวคนพิการเอง รวมไปถึงคนที่อยู่รอบข้างด้วย ดังนี้

1. ดูสภาพร่างกายของตนเองก่อน ทำใจล่วงหน้าว่าอาจใช้เวลาไม่น้อยกว่าจะเห็นความก้าวหน้า ต้องพยายามสร้างกำลังใจให้ทำต่อเนื่องจนเห็นผล

2. ออกกำลังกายเป็นกลุ่ม เพราะการรวมเป็นกลุ่มทำให้มีกำลังใจอยากทำต่อเนื่องได้นาน โดยไม่เบื่อ ภายในกลุ่มมักมีการถ่ายทอดการเรียนรู้ มีคนหาข้อมูล มีคนให้กำลังใจทำไปด้วยกัน ทำให้ได้ประสิทธิภาพกว่าทำเองเพียงลำพัง

3. บางกรณีที่คนป่วยมีโครงสร้างร่างกายที่ไม่มั่นคง หรือเป็นโรคที่อาจเกิดภาวะเสี่ยงเมื่อออกกำลังกาย เช่น ข้อเสื่อม โรคหลอดเลือดหัวใจ ควรปรึกษาแพทย์ก่อนออกกำลังกาย

4. ควรเลือกการออกกำลังกายที่ปลอดภัย ระวังการออกกำลังกายที่เป็นการซ้ำเติมตัวเอง

การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับตัวเองจะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น นอกจากร่างกายหลั่งฮอร์โมนแห่งความสุขเมื่อออกกำลังกายแล้วยังทำให้รับรู้ได้ถึงคุณค่าของตนเอง เกิดความรักในตนเอง อาจกลับเข้าสู่สังคมได้ นับว่าเป็นประโยชน์ทั้งนั้น

เรื่อง : ปณัสย์ พุ่มริ้ว
ภาพ : อ.มงคล ศรีวัฒน์, วราภรณ์ บุญประเสริฐ
ข้อมูลประกอบการเขียน : โครงการวิจัยไทเก็กเพื่อการบำบัดฟื้นฟูผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองเรื้อรัง ภายใต้งบสนับสนุนทุนวิจัยมุ่งเป้า วช. ปี 2556 บริหารจัดการทุนโดยแผนงานสร้างเสริมสมรรถนะฯ สวรส.

ที่มา : http://www.xn--22c0c0hr1b8cc2cr6npa.com/wp-content/uploads/2015/02/020858_1312_1.jpg

‘มณเฑียร บุญตัน’ 1 ปี บนเวทีพิการโลก : ภาพสะท้อนสู่สังคมพิการแบบไทยๆ

เขียนโดย webmaster, วันที่ 2 มิถุนายน 2557

เป็นข่าวใหญ่โตเมื่อครั้งที่ **อ.มณเฑียร บุญตัน** อดีตสมาชิกวุฒิสภาแบบสรรหา 2 สมัยซ้อน ได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิคนพิการแห่งสหประชาชาติ (CRPD) วาระปี 2556 - 2559 ราว 2 ปีก่อน

แต่ทว่าถึงวันนี้กลับมีน้อยคนที่จะทราบว่า อาจารย์เข้าไปทำหน้าที่อะไรในตำแหน่งนี้กันแน่ และที่ผ่านมาประเทศไทยได้ประโยชน์หรือเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

BlueRollingDot จึงถือโอกาสนัดพูดคุยกับ อ.มณเฑียร เพื่อให้ช่วยเล่าถึงภารกิจบนเวทีโลก ซึ่งอาจารย์ก็กรุณาฉายภาพกันเห็นกันแบบรายละเอียด รวมถึงเลยไปพูดถึงสถานการณ์เรื่องคนพิการในบ้านเรา โดยเฉพาะในระดับโครงสร้างซึ่งต้องยอมรับว่ายังมีปัญหาอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นเชิงของกฎหมายหรือการบังคับใช้ก็ตาม

1 ปี ที่เข้าไปทำงานในฐานะสมาชิกคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิคนพิการแห่งสหประชาชาติ อาจารย์ต้องทำอะไรบ้าง

ก่อนอื่นเราต้องเข้าใจบทบาทของคณะกรรมการชุดนี้ก่อน คณะกรรมการชุดนี้เป็นกลไกในการติดตามตรวจสอบ ประเมินการปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการซึ่งเป็นหนึ่งในอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน 9 ฉบับที่องค์การสหประชาชาติมี และประเทศไทยก็เป็นภาคีหรือรัฐที่เป็นสมาชิกของอนุสัญญาฉบับนี้ ด้วยความเป็นสมาชิกนี่เองจึงเท่ากับว่าเรามีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฉบับนี้ และพอมีพันธกรณีปุ๊บเราก็มีสิทธิในการส่งผู้แทนไปรับเลือกโดยรัฐภาคีทั้งหมด ซึ่งผมก็เป็น 1 ใน 18 คนที่ได้รับเลือกเมื่อ 2 ปีที่แล้ว และก็เริ่มปฏิบัติหน้าที่ในปีที่แล้ว

การเข้าไปทำหน้าที่นี้ก็เป็นไปตามข้อบทที่ 35 ของอนุสัญญาฯ โดยต้องทำหน้าที่หนึ่ง-พิจารณารายงานหรือ Country Reports เป็นรายงานของรัฐภาคี คือพอเมื่อประเทศต่างๆ ให้สัตยาบันแล้ว หลังจากนั้น 2 ปีต้องส่งรายงานประจำรัฐภาคีว่าประเทศนั้นๆ ได้ปฏิบัติตามอนุสัญญาอย่างไรบ้าง หลังจากนั้นก็ต้องส่งรายงานทุกๆ 4 ปี โดยปัจจุบันนี้ ประเทศภาคี 144 ประเทศ ส่งรายงานมาแล้วประมาณ 60 ประเทศ คณะกรรมการพิจารณาแล้วเสร็จไปแค่ 13 ประเทศ เพราะฉะนั้นคงเข้าใจว่าการพิจารณารายงานของแต่ละประเทศนั้นใช้เวลานาน เนื่องจากมันมีขั้นตอน คือแต่ละประเทศจะมีรายงานหลักหรือรายงานที่รัฐบาลของแต่ละประเทศจัดทำขึ้น แล้วยังมีรายงานคู่ขนานหรือ Shadow Reports ซึ่งอาจจะเป็นองค์กรด้านประชาสังคม อาจจะเป็นองค์กรคนพิการ องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนอื่นๆ จัดทำส่งไป ซึ่งพอรายงานส่งไปแล้ว คณะกรรมการฯ ก็จะเลือกคนใดคนหนึ่งขึ้นมาเป็นผู้จัดทำรายงานประจำประเทศนั้นๆ ในนามของคณะกรรมการฯ ซึ่งคนทำรายงานนั้นก็จะต้องอ่านอย่างทะลุปรุโปร่ง ทั้งรายงานของรัฐบาลและรายงานของภาคประชาสังคม อ่านเสร็จก็ต้องจัดทำประเด็นข้อซักถาม แล้วก็ส่งกลับไปที่รัฐภาคีนั้นๆ รัฐภาคีก็ต้องส่งกลับมาเป็นลายลักษณ์อักษร จากนั้นก็ส่งผู้แทนมาชี้แจงที่เจนีวา เมื่อชี้แจงเสร็จคณะกรรมการฯ ก็จะมอบให้ผู้จัดทำรายงานประเทศนั้นไปจัดทำร่างข้อเสนอแนะแล้วมาถกกันอีกทีหนึ่งแล้วก็ส่งกลับไปให้ประเทศนั้นๆ ต่อไป

ส่วนเรื่องที่สอง กรณีที่ประเทศใดเป็นรัฐภาคีแล้วสามารถเลือกเป็นเพียงภาคีในตัวอนุสัญญาหรือข้อบทหลักอย่างเดียวหรือจะเป็นภาคีในพิธีสารเลือกรับด้วย ซึ่งพิธีสารเลือกรับนี้ไม่ได้อยู่ในตัวอนุสัญญาหลักเหมือนเป็นเอกสารอีกตัวหนึ่ง เขาเรียกว่า Optional Protocol โดยเหตุที่ไม่ได้รับการบรรจุไว้ในเอกสารหลักของอนุสัญญาเพราะมีหลายประเทศไม่สบายใจในเนื้อหาสาระของพิธีสารเลือกรับเนื่องจากมันว่าด้วยการเปิดโอกาสให้คนพิการที่ถูกละเมิดสิทธิ คือเมื่อดำเนินการร้องทุกข์ต่อกระบวนการภายในประเทศจนหมดสิ้นแล้วและยังไม่ได้รับความเป็นธรรมก็สามารถร้องเรียนมายังคณะกรรมการฯ ได้ ซึ่งบางประเทศเห็นว่าการเปิดช่องในการสื่อสารแบบนี้อาจจะนำมาสู่การแทรกแซงกิจการภายในของประเทศตนได้ ประเทศไทยก็เป็น

หนึ่งประเทศที่ยังไม่ให้สัตยาบันในพิธีสารเลือกรับ ส่วนประเทศที่ให้สัตยาบันในพิธีสารเลือกรับมีประมาณ 80 ประเทศ

การที่ประเทศไทยยังไม่ลงสัตยาบันพิธีสารเลือกรับมีผลอย่างไรบ้าง

จริงๆ ประเทศไทยก็เป็นภาคีในพิธีสารเลือกรับในอนุสัญญาฉบับอื่นด้วย เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบต่อสตรี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งก็มีพิธีสารเลือกรับเหมือนกัน แต่ว่าอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการนั้นอยู่ในระหว่างการดำเนินการเพื่อจะให้สัตยาบันในพิธีสารเลือกรับ อันนี้แหละที่ผมคิดว่าความเปลี่ยนแปลงที่เป็นเนื้อเป็นหนังยังไม่เกิดขึ้นประเทศไทย เพราะการที่เราได้ไปทำหน้าที่นั้น ได้อ่านรายงานของประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งยังไม่ถึงคิว ซึ่งหากถามว่ามีผลโดยตรงต่อประเทศไทยแล้วหรือยัง ‘ยัง’ แต่ถึงยังนั้นก็มีผลโดยอ้อม เพราะพอไปประชุมทีไรก็จะมีคนถามว่าเมื่อใดประเทศไทยจะให้สัตยาบันในพิธีสารเลือกรับ เพราะเราเป็นประเทศที่ Active การยกร่างอนุสัญญาฯ ตั้งแต่เริ่มต้น แล้วผมเองก็เป็นคณะกรรมการฯ ด้วย ตรงนี้จึงมีผลให้ประเทศไทยต้องเร่งให้สัตยาบันในพิธีสารเลือกรับ ซึ่งขณะนี้ทราบว่ากระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กำลังเร่งแปลพิธีสารเลือกรับเป็นภาษาไทยอยู่ จากนั้นก็ต้องเวียนส่งไปยังกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ถ้าไม่มีใครคัดค้านก็จะต้องมีมติคณะรัฐมนตรี

อีกเรื่องหนึ่งก็คือ ประเทศไทยถึงคิวที่จะต้องเสนอรายงานในปี 2559 หรือปี 2016 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของผมที่จะดำรงตำแหน่งกรรมการฯ ในเทอมแรก เพราะฉะนั้นก่อนจะถึงปี 2016 สิ่งที่ประเทศไทยต้องตื่นตัว ซึ่งทราบว่าขณะนี้รายงานที่ทำโดยรัฐบาลได้ส่งไปแล้ว แต่ยังไม่มีรายงานฉบับคู่ขนานเลย ผมก็พยายามจะกระตุ้นว่าองค์กรคนพิการหายไปไหนหมด เราเอออออห่อหมกกับภาครัฐแล้วหรือ ไม่มีประเทศไหนในโลกที่เขาปล่อยให้มีรายงานของรัฐบาลฉบับเดียว ถ้าเป็นอย่างนั้นก็แสดงว่าเราสมรู้ร่วมคิดกับรัฐบาลในการไม่เปิดช่องให้คนพิการได้สะท้อนข้อเท็จจริงใช่หรือไม่ และถามว่ารัฐบาลทำตามอนุสัญญาฯ ได้สมบูรณ์ครบถ้วนหรือไม่ ก็ไม่ เพราะฉะนั้นจึงจำจะต้องมีรายงานฉบับคู่ขนานที่เสนอโดยองค์กรที่เป็นอิสระไม่อยู่ในอาณัติของรัฐบาล ไม่เช่นนั้นก็จะเท่ากับเราว่ายอมจำนนต่อรัฐบาล

เพราะเหตุใดองค์กรภาคประชาสังคมจึงไม่ขยับตัวเท่าที่ควร

อาจเป็นความทรนงขององค์กรคนพิการในประเทศไทยก็ได้ว่าเราสามารถทำงานกับหน่วยงานภาครัฐได้ เหมือนเป็นหุ้นส่วนพอสมควร แม้แต่กรรมการแห่งชาติเราก็มีโควตาเกินกึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด ซึ่งไม่มีองค์กรภาคประชาสังคมกลุ่มไหนที่มีโครงสร้างการเป็นหุ้นส่วนในระดับนโยบายมากขนาดนี้

แต่ความรู้สึกทรนงในความสำเร็จนี้ มันทำให้เรารู้สึกว่า ‘อิ่ม’ ซึ่งตรงนี้เป็นอันตราย เพราะเรากำลังตกอยู่ในความประมาท เราต้องสร้างความรู้สึกว่าเรายังอยู่ห่างไกลความสำเร็จ เรายังประสบกับการเลือกปฏิบัติอยู่ทุกเมื่อชั่ววัน ดังนั้นเราจึงต้องทำงานหนักขึ้น โดยเฉพาะระดับรากหญ้า ระดับคนหาเช้ากินค่ำ ระดับคนที่ยังไม่มีงาน ตรงนี้ต้องโฟกัสให้มากขึ้น แต่ถ้าเรารู้สึกอิ่มหนำสำราญ หลงว่ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการก็มีเงินมากกว่าเพื่อน เพราะตอนนี้ก็ขึ้นระดับ 6,000 ล้านบาทแล้ว เราจะไม่มีความรู้สึกเลยถึงความจำเป็นที่ต้องไปเขียนรายงานเงา แต่ถ้าลองหันไปดูคนพิการในชนบท ไปดูโครงสร้างพื้นฐานทางด้านสถาปัตยกรรม อาคารสถานที่ ขนส่งสาธารณะ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ มันมีการเลือกปฏิบัติ เว็บไซต์เกิน 95 เปอร์เซ็นต์ ผมก็ไม่สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก ขนส่งสาธารณะที่เราผลักดันก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ ฟุตบาทในกรุงเทพฯ ก็น่าทุเรศ คือ ต้องเอาความเป็นจริงมาพูด อย่าเอาแต่ความสำเร็จบนกระดาษ

ทุกวันนี้กองทุนฯ ที่เงินมากที่สุดในอาเซียนแล้วและก็คงจะมีมากขึ้นต่อไปเรื่อยๆ แต่ต้องระวังให้ดีนะ พวกนักการเมืองเขามีวิธีบังคับข้าราชการ คือ ในขณะที่เวลาจะขอเงินส่วนหนึ่งมาทำโครงการโดยองค์กรภาคประชาสังคมหืดขึ้นคอนะ เพราะกรรมการส่วนหนึ่งเป็นข้าราชการ ซึ่งเขาจะมีความเข้มงวดต่อองค์กรภาคประชาสังคม แต่เวลานักการเมืองบีบมา เขาไม่สามารถเข้มงวดกับนักการเมืองได้ ไม่แน่นักการเมืองอาจจะขอทีเดียวพันล้านก็ได้ ดังนั้นถ้าตราบใดเราไม่ตื่นรู้สักวันหนึ่งกองทุนฯ 6,000 - 7,000 ล้านก็อาจจะหายไปในชั่วพริบตาได้

ถ้าตราบใดเราไม่ตื่นรู้
สักวันหนึ่งกองทุนฯ
6,000 - 7,000 ล้าน
ก็อาจจะหายไป
ในชั่วพริบตาได้

ถ้าลองเปรียบเทียบสถานการณ์คนพิการในต่างประเทศกับประเทศไทยถือว่าแตกต่างกันมากแค่ไหน

ขึ้นอยู่กับว่าเปรียบเทียบกับประเทศอะไร ถ้าเปรียบเทียบกับประเทศที่มีสถิติในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับมาตรฐาน เช่น ในยุโรป ของเราก็ยังถือว่าอยู่ห่างไกลเพราะเรายังกระเสือกกระสน ดิ้นรนระหว่างการขยายโอกาสกับการขจัดการเลือกปฏิบัติ เรายังอยู่กึ่งๆ กลางๆ บางเรื่องซึ่งเขาถือว่ามันหมดสมัยแล้ว เราก็ยังอุตส่าห์ไปศึกษาดูงานแล้วยังยินดีปรีดาไปด้วย เช่น โรงงานในอารัก หรือโรงงานปิดที่จ้างคนพิการไปทำงาน แต่ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายแรงงาน ได้ค่าจ้างต่ำกว่าแรงงานขั้นต่ำ เป็นกึ่งโรงเลี้ยงกึ่งโรงงาน ซึ่งเรื่องนี้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการถือว่าเป็นวิธีการที่ล้าหลังและละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยซ้ำไป แต่ประเทศไทยก็ยังขนคนไปดูงานแล้วยังคิดจะมาตั้งโรงงานในอารักในประเทศอีก ตรงนี้ผมจะคัดค้านให้ถึงที่สุด เราควรจะต้องหาระบบที่สนับสนุนให้คนพิการได้มีงานทำในระบบการจ้างงานทั่วไปให้ได้

อีกเรื่องหนึ่งที่คิดว่าเมืองไทยจะต้องอนุวัฒน์ตามไม่ช้าก็เร็ว นั่นคือ ระบบการสนับสนุนการตัดสินใจของคนพิการ คำนี้เป็นคำที่สังคมไทยต้องเรียนรู้พอสมควรเพราะในกฎหมายไทยเรามีคนพิการที่ถูกมองว่าไม่สามารถเป็นผู้แทนตนเองตามกฎหมายได้ ซึ่งขัดต่อหลักของ CRPD หลักการนี้ไปเชื่อว่าเพราะเหตุว่าเขาพิการ เขาจึงสูญเสียความสามารถทางกฎหมายที่จะเป็นผู้แทนตัวเอง เคยได้ยินคำนี้ใช่ไหม เป็นผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ตรงนี้กฎหมายไทยยังมีระบบนี้อยู่ โชคดีที่ศาลเท่านั้นที่เป็นคนกำหนดว่าใครจะเป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีคนพิการที่ถูกมองว่าเป็นผู้ไร้ความสามารถโดยปริยายแล้วก็มีคนอื่นตัดสินใจแทนเขาโดยไม่คำสั่งศาล เรื่องนี้ในทางอนุสัญญาว่าด้วยคนพิการ ถือเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตอนนี้อาจจะยังไม่เห็นชัด แต่เมื่อเราให้สัตยาบันในพิธีสารเลือกรับก็จะมีคนพิการแห่กันไปร้องเรียนในประเด็นเหล่านี้กันมากมายอย่างแน่นอน

แสดงว่ากฎหมายบ้านเรายังมีปัญหามาก โดยเฉพาะการให้สิทธิที่คนพิการพึงจะมีเท่าที่ควร

ตรงนี้ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่ง คือ กฎหมายบ้านเราถึงจะยังไม่เทียบชั้นกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการอย่าง 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านก็ต้องถือว่ากฎหมายคนพิการของไทยยังอยู่ในระดับมาตรฐานดีที่สุดในอาเซียน แต่เมืองไทยไม่ได้มีปัญหาในเรื่องตัวบทของกฎหมาย ประเทศไทยมีปัญหาในเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย เช่นรัฐบาลส่วนใหญ่ พรรคการเมืองส่วนใหญ่เวลาจะกำหนดนโยบาย เขาไม่ได้ดูเจตนารมณ์ของกฎหมาย เขาดูแต่นโยบายที่ขายได้หรือที่เราเรียกว่าประชานิยมซึ่งจะทำให้เขาได้คะแนนแล้วกลับมามีอำนาจได้เรื่อยๆ แต่เนื่องจากรัฐบาลเองก็ไม่ได้สนใจศึกษาการบังคับใช้กฎหมาย เราจึงเห็นได้ว่าการกำหนดนโยบายของรัฐบาลก็ดี การจัดสรรทรัพยากรต่างๆ โดยรัฐบาลก็ดีขัดต่อตัวบทบัญญัติของกฎหมายเป็นอุปสรรคทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีปัญหา

อีกประการหนึ่งก็คือตัวประชาชนเองไม่ตระหนักรู้ในสิทธิของตัวเอง เพราะฉะนั้นแทนที่จะออกมาเรียกร้อง ออกมาทวงถาม ออกมาติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมายของหน่วยงานภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นตัวรัฐบาลเองหรือภาคราชการก็ดี ประชาชนของเราก็ยังไม่มีความเข้มแข็งเพียงพอ ดังนั้นแทนที่จะเข้าถึงสิทธิก็กลายเป็นไม่สามารถเข้าถึงสิทธิได้ เมื่อไม่สามารถเข้าถึงสิทธิได้ กฎหมายเลยยังไม่มีผลเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร แต่ถามว่าเลวลงไหม มันก็ไม่ได้เลวลง มันดีขึ้นแต่ก็ไม่ได้ดีขึ้นในระดับที่น่าพอใจ

แต่ถึงอย่างนั้นก็ควรจะมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่ดีเพราะในการแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ครั้งที่ 1) ในปี 2556 เราไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขสาระสำคัญบางอย่างเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิได้อย่างเต็มที่ เราแก้ได้ประมาณครึ่งทาง เช่น เราไม่สามารถสถาปนาคณะกรรมการขจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมแก่คนพิการในขณะนี้ยังมีฐานะเป็นแค่อนุกรรมการภายใต้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และถ้าทุกอย่างไปผูกเอาไว้ที่เดียวกันหมด นายกฯ ปีหนึ่งไม่เคยเป็นประธานในการประชุมเลย โอกาสในการชี้ขาดตัดสินเรื่องการเลือกปฏิบัติก็คงไม่เกิดเพราะเรื่องการเลือกปฏิบัติมันไม่ได้มีแต่ระดับนโยบายอย่างเดียวแต่ยังมีการเลือกปฏิบัติในชีวิตประจำวันเกิดขึ้นเป็นพันๆ หมื่นๆ ราย ฉะนั้นถ้าเราไม่มีคณะกรรมการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการที่มีสถานะกึ่งๆ คู่ขนานกับคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ การขับเคลื่อนเจตนารมณ์ของอนุสัญญาฯ ก็จะเป็นไปได้ยาก

เรามองได้ไหมว่าที่ผ่านมาคนพิการเองก็ไม่ได้แสดงพลังเพียงพอว่าตัวเองก็มีสิทธิมีเสียงเท่าที่ควร

เราต้องมอง 2 ระดับคือในระดับที่เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของคนพิการซึ่งต้องยอมรับว่าเราเป็นองค์กรภาคประชาชนที่เข้มแข็งและกัดไม่ปล่อยเมื่อเทียบกับเครือข่ายอื่นในภาคสังคม เพราะเราถือเป็นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเดียวที่มีกฎหมายเข้มข้นขนาดนี้ กลุ่มพลังทางสังคมอื่นที่ต่อสู้มากมายยังไม่มีกฎหมายดีๆ ขนาดนี้เลย แม้แต่กลุ่มเป้าหมายที่ถือว่าเข้มแข็งทั้งปริมาณและคุณภาพอย่างสตรี กฎหมายที่มีก็เป็นไปในลักษณะแตกฉานซ่านเซ็น เป็นจิ๊กซอว์หมดเลย เช่น ขจัดความรุนแรงในครอบครัว เรื่องนามสกุล เป็นกฎหมายที่กระจัดกระจายเป็นเรื่องๆ ไป คนพิการจึงมีพลังในการต่อรองไม่น้อย แต่มันยังไม่ได้รับการขยายผลเชิงปริมาณ พูดง่ายๆ คือ ในเชิงระดับแกนนำหรือระดับองค์กรที่อยู่ตามเมืองใหญ่ เราค่อนข้างทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพพอสมควร แต่ปริมาณคนพิการส่วนใหญ่นั้นอยู่ในชนบท แล้วคนเหล่านี้ไม่มีพลังต่อรองเลย เมื่อไม่มีพลังต่อรองจึงไม่อยู่ในสายตาของฝ่ายการเมือง อันนี้แหละเป็นปัญหาโดยเฉพาะการบังคับใช้การติดตาม การทวงถามและการตรวจสอบ

พูดง่ายๆ คือกลุ่มคนพิการไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของนักการเมือง

มันเป็นนโยบายเศษเนื้อข้างเขียง ไม่ได้เป็นนโยบายที่มีสาระสำคัญอะไรของรัฐบาลแต่ละชุด คือ เขาไม่ได้เกลียดเรานะ แต่เขามองว่าจำนวนคนพิการนั้นไม่ได้มีนัยสำคัญเพียงพอที่จะส่งผลกระทบต่อคะแนนเสียงทางการเมืองของเขา เขาปรามาสพลังทางการเมืองของคนพิการมาก ไม่เหมือนการหาเสียงของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาที่เขาถือว่าพลเมืองอเมริกันที่เป็นคนพิการนั้นมีจำนวน 1 ใน 4 ของประชากร ดังนั้นเวลาหาเสียงของผู้สมัครฯ จึงต้องพูดเรื่องคนพิการทุกครั้ง เป็นเวลา 20 กว่าปีแล้ว

อาจารย์พอมีวิธีการดึงพลังจากคนพิการที่อยู่ในชนบทหรือกลุ่มเชิงปริมาณนี้บ้างไหม

ก็ต้องอาศัยบทบัญญัติของกฎหมายด้วย ต้องอาศัยเงินกองทุนที่เรามีอยู่เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระดับรากหญ้าให้ได้ อันนี้เป็นหลักการพื้นฐานทั่วไปเลยนะ ถ้าประชาชน X ไม่ว่ากลุ่มไหนก็แล้วแต่อยู่กระจัดกระจายไม่สามารถรวมตัวกันหรือรวมตัวกันในฐานะเป็นลูกหาบหรือทหารเลวมันก็ไม่มีประโยชน์ เขาพาไปไหนก็ไป แต่ถ้าเกิดการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มีระบบการจัดองค์กรที่ดี มีธรรมาภิบาล มีระบบการสร้างผู้นำที่ดี มีการตรวจเช็ค ถ่วงดุลตรวจสอบกันเองได้ ก็จะมีพลังในการขับเคลื่อนนโยบายระดับรากหญ้าได้ด้วย เพื่อตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ตรวจสอบการทำงานขององค์กรระดับท้องถิ่นได้ด้วย เพราะฉะนั้นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่เราได้ใส่ไว้ใน พรบ. ปี 2556 คือคำว่า ‘ศูนย์บริการคนพิการ’ ซึ่งศูนย์นี้จะทำให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นขององค์กรคนพิการ

โดยลักษณะของศูนย์บริการคนพิการนี้จะเป็นศูนย์ซ้อนองค์กร สมมติเรารวมตัวกันเป็นชมรมแล้วเราไม่ทำอะไรเลย สมาคม ชมรมจะมีอันเป็นไหม ก็ไม่ แต่มันก็ไม่ก้าวหน้าไปไหน ปีหนึ่งเราอาจจะมานั่งกินเหล้ากันสักครั้งเพื่อประชุมรับรอง มีใครล้มหายตายจากไปบ้าง มีใครได้รับโล่รางวัลแสดงความยินดีโห่ร้องแค่นั้นเอง แต่ถ้ามีศูนย์ฯ มันจะเกิดความคิดแล้วว่าเราจะทำอย่างไรให้ศูนย์ฯ นี้มีความเจริญงอกงาม สมาชิกมีความพอใจ ทำอย่างไรถึงจะผ่านมาตรฐานองค์กร ทำอย่างไรถึงจะสร้างมูลค่าเพิ่มให้ศูนย์ของเรา คือจะมีนวัตกรรมทางสังคมเกิดขึ้น ซึ่งผมเชื่อว่าศูนย์ฯ นี้จะเป็นตัวสร้าง ตัวเสริมพลังให้คนพิการระดับรากหญ้า และเป็นตัวตอบโจทย์คำถามก่อนหน้านี้ว่ากฎหมายเราก็มีใช่ไหม กองทุนเราก็มีใช่ไหม โครงสร้างระดับบนเราก็เกิดครึ่ง ใช่! แต่พอถึงระดับรากหญ้าแล้วหลวมหมดเลย ดังนั้น เมื่อองค์กรระดับรากหญ้ารวมตัวกันมากขึ้น มีศูนย์บริการเป็นพันๆ แห่ง คราวนี้แหละพลังที่จะทำให้ฝ่ายการเมืองเห็นความสำคัญ และกำหนดนโยบายไม่ให้เราเป็นแค่เศษเนื้อข้างเขียงอีกต่อไป

แต่ถึงจะเกิดศูนย์บริการคนพิการได้จริง อาจารย์มั่นใจได้อย่างว่าการใช้เงินจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการจะเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพจริงๆ

ตรงนี้ก็ต้องย้อนกลับไปที่การแก้ไข พรบ. ส่งเสริมฯ ปี 2556 คือนอกจากเรื่องคณะกรรมการขจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมแก่คนพิการที่เราทำไม่สำเร็จแล้ว อีกเรื่องที่ไม่สำเร็จและทำให้ผมน้อยใจจนถึงทุกวันนี้ คือ กองทุนฯ ยังไม่เป็นนิติบุคคล เพราะตอนนั้นกฤษฎีกากับฝ่ายราชการฮั้วกันแล้วไปเกลี่ยกล่อม ส.ส., ส.ว. ให้บล็อกโหวตจนผมประสบความพ่ายแพ้ทั้งในสภาล่างและสภาสูง เมื่อกองทุนฯ ยังไม่เป็นนิติบุคคล สุดท้ายจึงเป็นได้แค่ลูกไก่ในกำมือของหน่วยราชการ และข้าราชการเขามีความกลัวเป็นเจ้าเรือน เขาจึงต้องสร้างเกาะป้องกันตัวเองขึ้น กองทุนฯ เงินไหลเข้าเป็นท่อขนาด 6 นิ้ว แต่เงินไหลออก 5 มิลลิเมตร มันก็โป่งพองขึ้นเหมือนอึ่งอ่าง ผมก็กลัวว่าท้องมันจะแตกเสียก่อน

สาเหตุที่เราต้องการให้กองทุนฯ เป็นนิติบุคคลก็เพื่อให้กองทุนฯ สามารถบริหารจัดการตัวเอง กำหนดกฎระเบียบหลักการที่ยืดหยุ่น แต่ไม่ใช่เหลิงหรือหลงระเริงทำตามใจตัวเอง คือ เมื่อเป็นนิติบุคคลก็ต้องทำให้ส่วนรวมเข้าไปตรวจสอบได้มากขึ้นด้วย นั่นหมายความว่ายืดหยุ่นในการระบายแต่มั่นคงในเรื่องของการตรวจสอบ ทุกวันนี้มันตึงไปหมด มันหนืดไปหมด ต้องแก้เพื่อให้เกิดสภาพคล่องขึ้นในชุมชนคนพิการ เพราะกองทุนฯ นั้นเป็นความหวังของเรา เป็นท่อน้ำเลี้ยงที่ไม่ต้องเป็นหนี้บุญคุณใคร ถ้าท่อน้ำเลี้ยงที่มาจากการบริจาคเป็นหนี้บุญคุณไหม ถ้าเป็นท่อน้ำเลี้ยงที่นักการเมืองหอบใส่กระเป๋ามาให้เป็นหนี้บุญคุณไหม แต่ถ้าเป็นท่อน้ำเลี้ยงตามบทกฎหมาย มีฐานะเป็นนิติบุคคล ทุกคนมีสิทธิเข้ามามีส่วนร่วม ตัดสินปัญหาร่วมกัน มีหลักเกณฑ์ชัดเจน ซึ่งเรื่องพวกนี้ต้องไปพร้อมกันไป ไม่เช่นนั้นคุณสร้างศูนย์บริการคนพิการตรงปลายแต่ท่อน้ำเลี้ยง 5 มิลลิเมตร สุดท้ายเราก็จะได้ศูนย์ฯ ที่ดิ้นพะงับๆ เหมือนเจอภัยแล้ง

แต่กว่าจะเป็นจริงได้ก็ดูเหมือนต้องฝ่าฝันอุปสรรคอีกเพียบเลย

มันเป็นความไม่มีประสิทธิภาพของระบบการบริหารราชการแผ่นดิน ทางออกที่ดีที่สุด คือ เราต้องปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่ ต้องปฏิรูปให้เกิดการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง ถ้าตราบใดที่อำนาจยังกระจุกอยู่ศูนย์กลาง วิธีการปฏิบัติราชการก็จะเป็นแบบนี้ แต่ถ้าเกิดการกระจายแล้วมีส่วนร่วม เราก็จะเกิดการพัฒนาอย่างมีทิศทางและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน โดยเฉพาะภาคบริการนั้นอย่าเก็บไว้ในภาคราชการเลยเพราะยิ่งเก็บไว้ก็ยิ่งทำไม่ทัน เราควรกระจายความรับผิดชอบไปสู่ภาคสังคมมากขึ้น ทุกวันนี้การทำงานระบบกระทรวง ทบวง กรมนั้นแข็งตัวมาก มันไม่มีการลากเส้นโยง ถ้าเป็นกราฟแท่งก็เป็นกราฟแบบตั้งๆ ดังนั้นโมเดลที่เรากำหนดขึ้น ใน พรบ. ส่งเสริมฯ ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งในการทำเป็นกราฟที่มีเส้นโยงหากันหมด เพราะศูนย์บริการคนพิการไม่ใช่ศูนย์ราชการ แม้จะเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นตามผลของกฎหมายก็ตาม คือ สมาคมหรือชมรมจะรวมตัวกันตั้งเป็นศูนย์ฯ ก็ได้ เพียงแต่ต้องได้รับการรับรองแล้วต่อไปคุณจะไปยื่นมือทำงานกับกรมไหน กระทรวงไหนได้หมด ตรงนี้แหละจะเป็นประโยชน์มากกับระดับรากหญ้า

สมาคมหรือชมรม
จะรวม
ตัวกันตั้งเป็นศูนย์ฯ ก็ได้
เพียงแต่ต้องได้รับการรับรอง
แล้วต่อไปคุณจะไปยื่นมือ
ทำงานกับกรมไหน
กระทรวงไหนได้หมด
ตรงนี้แหละจะเป็นประโยชน์
มากกับระดับรากหญ้า

ตลอด 6 ปีที่อาจารย์เข้ามาเป็นสมาชิกวุฒิสภา อาจารย์คิดว่าตัวเองสามารถผลักดันเรื่องต่างๆ ได้มากแค่ไหน

ก็ผลักดันจนมี พรบ. ฉบับแก้ไขออกมา แต่ก็ยังไปไม่ถึงดวงดาวเพราะติดปัญหาใน 2 เรื่อง ที่ว่านี้ คือระบบการเมืองไม่ต้องไปพูดถึง เพราะเราไม่อยู่สายตาของเขาอยู่แล้ว ขณะที่ระบบข้าราชการเองก็ยังจมอยู่ในวิธีคิดที่ว่า รัฐย่อมรู้ดีกว่าประชาชน ประชาชนยังโง่ ดังนั้นอะไรที่จะเป็นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ราชการก็จะกลัวเขาจะไม่กล้าและคิดว่าจะทำให้เกิดความเดือดร้อน เป็นธรรมชาติของการบริหารระบบราชการแบบรวมศูนย์ เพราะฉะนั้นเราก็ต้องไม่ยอมจำนน ต้องพยายามเดินหน้าแต่ไม่ใช่ลักษณะเป็นปรปักษ์ เราต้องค่อยๆ ให้การศึกษาให้แนวคิด ค่อยๆ ล็อบบี้กันไป ผลักดันกันไป ทุกวันนี้เราก็พยายามทำงานเป็นหุ้นส่วนกับภาคราชการกับภาคการเมือง แต่มันมีข้อจำกัดเพราะเขามองว่าเรารู้น้อย ในขณะเดียวกันเราก็ต้องกลับไปดูเงาหัวตัวเองด้วยว่าเรามีธรรมาภิบาลจริงไหม องค์กรคนพิการรวมตัวกันหลอกต้มเอาเงินไปแบ่งกันกินหรือเอาไปทำงานจริง คือผมคิดว่าองค์กรประชาสังคมบางทีก็หน้าไหว้หลังหลอกเหมือนกัน หลายองค์กรบอกว่าทำไมเราต้องทำบัญชีด้วย ทำไมเราต้องทำใบโครงการด้วย หรือขอกันฟรีๆ ดีๆ ด้วยวาจาไม่ได้หรือ มันไม่มีที่ไหนหรอกในโลกนี้ เมื่อคุณเรียกร้องหาธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐ ตัวเราเองก็ต้องมีธรรมาภิบาลเช่นกัน

ถึงวันนี้เป้าหมายสูงสุดเกี่ยวกับคนพิการที่อาจารย์วางไว้ในใจเป็นอย่างไร

คนพิการต้องตระหนักรู้ เป็นเจ้าของสิทธิและสามารถพิทักษ์สิทธิของตัวเองได้ การรวมตัวของคนพิการทุกระดับมีเหตุมีผลมีธรรมาภิบาล ที่สำคัญเราต้องเป็นหุ้นส่วนในการกำหนดกรอบโชคชะตาของสังคมนี้ร่วมกับคนอื่นด้วย ไม่ใช่ผู้รับประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นผู้ร่วมรับร่วมให้เหมือนประชากรกลุ่มอื่น ซึ่งการจะไปถึงจุดนั้นได้ เราต้องปลดแอกวิธีคิดของสังคมไทยให้อยู่ห่างไกลความเป็นสังคมฐานความรู้สึกหรือที่ผมเรียกว่าสังคมเวทนานิยมซึ่งมักจะใช้ความรู้สึกในการวินิจฉัยความดีความชั่ว ความถูกต้องความผิด ทุกวันนี้เราปลูกฝังให้คนเรียนวิทยาศาสตร์ แต่เรามีความสุขกลับการแทงหวย มีความสุขกับการดูหมอดูดวง เฮ้ย! เราเรียนสายวิทย์มา ทำไมสนใจแต่เรื่องพวกนี้ แสดงว่าเรากำลังมีความสุขกับความรู้สึกไง เพราะฉะนั้นเราจะต้องช่วยกันคลายปมตรงนี้ให้ได้ เพื่อให้สังคมไทยก้าวล่วงพ้นจากสังคมฐานความรู้สึกเป็นสังคมฐานความรู้คิด และคนพิการก็จะไม่ถูกปฏิเสธ และสังคมก็จะเข้าใจคนพิการตามความเป็นจริง

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : สมภาพ สัตย์เพริศพราย

‘Put the right man on the right job’ ทางออกของ ‘แรงงานคนพิการ’

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 12 มิถุนายน 2557

19,167 คน คือ จำนวนคนพิการที่มีงานทำตลอดปี 2556 ซึ่งหากเทียบกับอัตรางานที่ถูกกำหนดไว้ตามกฎหมายเพื่อรองรับคนพิการทั้งหมด 54,287 ตำแหน่ง เท่ากับว่ามีคนพิการอยู่ในระบบงานเพียงร้อยละ 35

ตัวเลขที่ไม่ถึงครึ่งนี้ หากไปเทียบต่อกับจำนวนคนพิการทั่วประเทศที่ทางกระทรวงสาธารณสุขได้สำรวจเอาไว้เมื่อปลายปี 2556 ซึ่งพบว่ามีสูงถึง 1.9 ล้านคน โดยในจำนวนนี้ได้ขึ้นทะเบียนคนพิการแล้ว 1.3 ล้านคน ก็จะเท่ากับว่าสัดส่วนของคนพิการที่มีงานทำจะเหลือเพียง 1 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

จริงอยู่ที่ตลอด 6 - 7 ปีมานี้จะมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง เพื่อให้ผู้ประกอบการต้องจ้างคนพิการมากขึ้น แต่ดูเหมือนผลลัพธ์ที่ออกมาจะยังไม่น่าพอใจเท่าใดนัก บางคนคิดว่าปัญหานี้เกิดขึ้นจากตัวนายจ้างไทยไม่ยอมจ้างคนพิการ บ้างก็รู้สึกว่ากฎหมายไทยไม่สามารถบังคับได้จริง และอีกไม่น้อยที่เชื่อฝังใจว่า คนพิการไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะทำงานได้เหมือนคนปกติ เพราะฉะนั้นรัฐจึงควรจะเป็นผู้อุดหนุนดูแล ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของบริษัทห้างร้านต่างๆ

ด้วยเหตุนี้เอง Blue Rolling Dot จึงขอรับอาสาทำหน้าที่ไขความจริงเรื่องนี้ เพื่อทุกฝ่ายจะได้เห็นปัญหาร่วมกันและเดินไปสู่แนวทางการแก้ไขที่ได้ผลจริงๆ เพราะเราเชื่อว่าปัญหาใดๆ ในโลกย่อมมีทางออก...เพียงแต่ต้องเลือกที่จะออกใน 'ทางที่ถูกต้อง' เท่านั้นเอง

'กฎหมาย' ประตูบานแรกสู่เส้นทางงาน

แต่เดิมคนพิการในประเทศไทยจัดเป็นบุคคลที่ไม่มีตัวตนในสังคมหรือไม่มีใครให้ความสนใจมากนัก คนพิการมักจะถูกตีภาพออกมาในเชิงของบุคคลที่ต้องการได้รับความสงเคราะห์ เป็นภาระของสังคมที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองหรือทำงานได้ ทั้งความจริงแล้ว คนพิการก็คือมนุษย์ทั่วไปที่ต้องดำเนินชีวิตเหมือนกับทุกคน ต้องกินต้องอยู่ ต้องใช้ชีวิตให้ผ่านพ้นไปให้การไม่มีงานทำก็เท่ากับไม่มีเงิน ไม่มีคุณค่าในการดำรงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

ทางออกหนึ่งที่หลายคนเชื่อว่าน่าจะแก้ปัญหาได้มากที่สุด ก็คือ การออกกฎหมาย เพราะถ้าไม่มีกฎหมายก็ไม่การบังคับ พอไม่มีการบังคับก็ไม่มีการปฏิบัติ แต่ปัญหาคือ กฎหมายที่ออกมาฉบับแรก อย่าง 'พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534' ไม่สามารถขจัดปัญหาได้อย่างแท้จริง เพราะถึงจะมีมาตรา 17 ที่ระบุให้สถานประกอบการจ้างคนพิการทำงานในสัดส่วนที่เหมาะสม ไม่เช่นนั้นก็ต้องส่งเงินเข้ากองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแทน แต่พอมาขยายเป็นกฎกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม กลับเปิดช่องให้สถานประกอบการโดยระบุว่าหากไม่มีคนพิการมาสมัครหรือรับสมัครแล้วไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดคือคนพิการ 1 คนต่อพนักงาน 200 คน ก็ขอให้แจ้งมาที่กรมประชาสงเคราะห์ภายในวันที่ 30 มกราคมของทุกปี แล้วจะได้รับการยกเว้นไม่ต้องส่งเงินเข้ากองทุนฯ ในปีนั้น จนกระทั่งในปี 2550 ซึ่งมีการตรา 'พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550' (มีการแก้ไขเพิ่มเมื่อ พ.ศ. 2556) ขึ้นมาทดแทน สถานการณ์ก็พลิกจากหน้ามือเป็นหลังมือ เพราะในกฎหมายฉบับดังกล่าวได้มีการขยายความเรื่องแรงงานคนพิการจากเดิมที่มีเพียงมาตราเดียวเป็น 6 มาตรา คือมาตรา 33 - 38 และมีการกำหนดวิธีจัดการปัญหาที่หลากหลายและครอบคลุมมากขึ้น รวมทั้งยังนำมาตรการทางภาษีเข้ามาช่วยอีกด้วย

อย่างใน **มาตรา 33** ระบุให้สถานประกอบการจ้างคนพิการเข้าทำงานตามอัตราส่วนที่เหมาะสม โดยกฎกระทรวงแรงงานได้มีการกำหนดอัตราส่วนคนพิการ 1 คนต่อพนักงาน 100 คน ซึ่งนายจ้างที่ทำตามวิธีนี้มีสิทธินำค่าจ้างคนพิการมาหักเป็นรายจ่ายได้ 2 เท่าของค่าใช้จ่ายจริง

มาตรา 34 ระบุว่าหากไม่มีการจ้างคนพิการก็ให้ส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแทน ซึ่งหากเลือกวิธีนี้ก็เท่ากับนายจ้างจะต้องส่งเงินเข้ากองทุนวันละ 300 บาทต่อวัน หรือคิดเป็น 109,500 บาทต่อลูกจ้างคนพิการ 1 คนต่อปี และถ้าจ่ายช้าก็ต้องจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ของจำนวนเงินที่ไม่ได้ส่งเข้ากองทุน แต่ข้อดีก็คือสามารถนำเงินที่จ่ายเข้ากองทุนฯ มาหักเป็นรายจ่ายได้ 1 เท่าของค่าใช้จ่ายจริง

มาตรา 35 มีไว้สำหรับผู้ที่ไม่ต้องการจ้างคนพิการเข้าทำงานและไม่ประสงค์จะจ่ายเงินเข้ากองทุนฯ ก็สามารถใช้วิธีให้สัมปทานแทน ด้วยการจัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ จัดจ้างเหมาช่วงงาน จ้างเหมาบริการโดยวิธีกรณีพิเศษ ฝึกงาน หรือจัดให้มีอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก ล่ามภาษามือ หรือให้ความช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการก็ได้ โดยมีระยะเวลาการให้สัมปทานไม่น้อยกว่า 1 ปี แต่วิธีนี้จะไม่ได้รับการยกเว้นทางภาษี

มาตรา 36 เป็นการบังคับให้นายจ้างต้องเลือกสักวิธีใน 3 มาตราแรก หากไม่ยอม ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ มีสิทธิอายัดทรัพย์สินของนายจ้างจำนวนเท่ากับที่ค้างส่งกองทุนฯ

มาตรา 37 เป็นการจูงใจให้นายจ้างจัดสิ่งอำนวยความสะดวกโดยตรงให้แก่คนพิการ เช่น การสร้างอาคาร หรือยานพาหนะ ถ้าทำก็มีสิทธิ์นำค่าใช้จ่ายตรงนี้ไปลดหย่อนภาษีในปีนั้นๆ ได้

มาตรา 38 ระบุว่านายจ้างที่จ้างคนพิการเกิน 60 เปอร์เซ็นต์ของพนักงาน ในระยะเวลาไม่น้อยกว่า 180 วัน มีสิทธิได้รับการยกเว้นภาษีในปีนั้น หรือไม่ก็สามารถนำค่าจ้างคนพิการมาหักเป็นรายจ่ายได้ 3 เท่าของค่าใช้จ่ายจริง

ผลพวงหลังออกมาตรการเหล่านี้มาแล้ว นอกจากจะปิดช่องโหว่เก่าๆ ที่กฎหมายเดิมเคยสร้างไว้แล้ว ยังถือเป็นการจูงใจให้เกิดการปฏิบัติตามมาอีกด้วย

ศ.วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และประธานมูลนิธิสากลคนพิการ ในฐานะอดีตสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และผู้ผลักดันกฎหมายดังกล่าว ฉายภาพถึงสถานการณ์ว่า ทุกวันนี้เกิดการจ้างงานคนพิการอย่างกว้างขวาง เพราะผู้ประกอบการจำนวนมากพยายามตามหาคนพิการเข้ามาร่วมงาน เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบความคุ้มค่าระหว่างการจ้างงานคนพิการกับการจ่ายเงินเข้ากองทุนฯ แล้ว พบว่าการจ้างคนพิการคุ้มกว่ามาก เพราะไม่ว่าจะเลือกวิธีไหนก็ต้องเสียเงินเหมือนกัน แต่ถ้าเลือกวิธีจ้างถึงเสียเงินไปแต่ก็ยังได้ผลกลับไปและที่สำคัญก็คือได้สิทธิประโยชน์ทางภาษีที่สูงกว่าด้วย

“กฎหมายคนพิการบ้านเราถือเป็นนวัตกรรมที่ต่างประเทศไม่มี โดยเฉพาะเรื่องการจ้างงาน เพราะเราเน้นการจูงใจให้เกิดการจ้างงานหรือสร้างงานให้แก่คนพิการ แล้วเรายังเปิดช่องทางในเรื่องวิธีการอีกว่าคุณจะจ้างงานด้วยวิธีไหนก็ได้ เพียงแต่คุณต้องมาตกลงกับกรมจัดหางาน แล้วก็มีวิธีใหม่ๆ เกิดขึ้นเยอะ เช่นการให้สัมปทาน ซึ่งตอนนี้มีหลายแห่งสนใจ อย่างห้างแห่งหนึ่งเขาร่วมมือกับเครือข่ายคนพิการด้วยการเปิดร้านให้คนพิการ คือหากคนพิการอยากจะมาขายของเขาพร้อมจะให้พื้นที่เลย โดยงดเว้นค่าเช่าเพื่อทดแทนการจ่ายเงินเข้ากองทุนฯ ซึ่งบางทีค่าเช่าก็อาจจะถูกกว่าเงินที่ต้องจ่ายเข้ากองทุนฯ แต่สิ่งที่เขาได้มากกว่าก็คือ CSR (ภาพลักษณ์เรื่อง

ความรับผิดชอบต่อสังคม) เพราะเขาสามารถใช้ตรงนี้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านชาวช่องมาซื้อผักผลไม้ที่คนพิการนำเข้ามาขายได้”

แต่ทั้งนี้ต้องยอมรับว่า การทำกฎหมายลักษณะนี้ย่อมสุ่มเสี่ยงต่อการถูกมองว่าใช้ทัศนคติเรื่องความน่าสงสารมาเป็นเครื่องมือต่อรองให้คนพิการมีงานทำ ซึ่งสำหรับ ศ.วิริยะ แล้วก็ไม่ได้ปฏิเสธแต่อย่างใด เพียงแต่อยากให้มองในมุมที่แตกต่างบ้าง เพราะนี่อาจจะเป็นประตูด่านแรกที่จะทำให้นายจ้างเปิดใจยอมรับคนพิการและเป็นโอกาสที่คนพิการจะพิสูจน์ฝีมือตัวเองว่า ‘ความพิการไม่ใช่อุปสรรคต่อการทำงาน’

“ถ้าเปรียบเทียบระหว่างวงเวียนชีวิตกับวิธีนี้แบบไหนดีกว่ากัน เพราะคุณกำลังช่วยทำให้คนพิการกลายเป็นพลังของสังคม ถือเป็นพันธกิจของหน่วยงานที่มีกำไรที่จะต้องร่วมกันเปลี่ยนสิ่งที่เป็นภาระของสังคมให้มาเป็นพลังของสังคม หรือคุณจะอยากเก็บเรื่องพวกนี้เป็นภาระเอาไว้ และเมื่อเขาไม่เป็นภาระเขาก็มาทำงาน ทำงานก็เสียภาษี และยังเป็นพลังให้แก่คนอื่น คนอื่นก็จะเห็นว่าพิการทำได้ ฉันก็ทำได้เหมือนกัน”

อย่างไรก็ตาม ถึงกฎหมายฉบับนี้จะครอบคลุมและก้าวหน้าสักเพียงใด แต่เมื่อมาดูเหมือนตัวเลขของคนพิการที่อยู่ในระบบงานก็ยังมีน้อยกว่าตำแหน่งทั้งหมดมาก ซึ่งตรงนี้อาจจะเป็นการสะท้อนว่า กฎหมายคงสามารถบรรเทาปัญหาได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น

ก้าวข้าม ‘กรรมมหาชน’

‘กรรมมหาชน’ คือ คำนิยามที่ ศ.วิริยะ ชี้ให้เห็นว่าคือ อุปสรรคสำคัญที่ทำให้คนพิการไม่มีงานทำ เพราะหลายคนรู้สึกขัดแย้งกับตัวเองเวลาที่ต้องใช้งานคนพิการ แนวคิดพวกนี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับนายจ้างเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นในครอบครัวของคนพิการเอง ซึ่งผลที่ตามมาก็คือคนพิการก็ไม่มีความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง และขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะทักษะเรื่องการทำงาน

“สังคมไทยเราเชื่อเรื่องเวรกรรม แล้วก็เชื่อว่าคนพิการไม่มีความสามารถน่าสงสาร การใช้งานคนพิการเป็นเรื่องเวรกรรม พ่อแม่ก็เลยถือคติที่ว่าลูกพิการคนเดียว ฉันเลี้ยงได้ ดังนั้นงานหนักของเราก็คือจะดึงคนพิการออกมาจากอ้อมอกพ่อแม่เพื่อมาพัฒนาได้อย่างไร บางคนขนาดลูกจะเดินออกไปข้างนอกด้วยตัวเองยังไม่ยอมเลย ต้องอยู่บ้านเฉยๆ ตรงนี้เป็นเรื่องใหญ่จะไปโทษพ่อแม่เขาก็ไม่ได้ เพราะมันเป็นแบบนี้มาตั้งแต่ไหนแต่ไร”

นอกจากเรื่องทัศนคติแล้ว เรื่องของคุณภาพชีวิตของคนพิการเองก็ยังมีปัญหาอยู่มาก โดยเฉพาะเรื่องการศึกษา เพราะต้องยอมรับว่าทุกวันนี้บริษัทห้างร้านในเมืองไทยต่างวัดคุณค่าของคนด้วยการศึกษา แต่พอหันมาดูมาตรฐานการศึกษาของคนพิการในสังคมไทยกลับอยู่ในขั้นที่น่าเป็นห่วง

จากข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า ในปี 2550 คนพิการทั้งประเทศที่มีอายุตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปจำนวน 1,864,810 คน ได้รับการศึกษาประมาณร้อยละ 75.7 แบ่งเป็นระดับก่อนประถมศึกษา ร้อยละ 59.5 ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 8.1 ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 6.4 ระดับอนุปริญญา ร้อยละ 0.6 และระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า ร้อยละ 1

วิไลวรรณ เทียงดาห์ ผู้อำนวยการกลุ่มงานเศรษฐกิจแรงงานมหภาค สำนักเศรษฐกิจแรงงานกระทรวงแรงงาน วิเคราะห์ว่า จริงๆ แล้วประเด็นนี้เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของประเทศ เพราะเมื่อคนพิการเข้าสู่ระบบการศึกษาน้อยก็ย่อมจะเข้าไปสู่ระบบการทำงานภาคปกติน้อยตามไปด้วย

ที่ผ่านมากระทรวงแรงงานเองก็พยายามแก้ปัญหานี้อยู่ตลอด เช่นกรมจัดหางานก็จัดกิจกรรมนัดพบระหว่างผู้ประกอบและแรงงาน และคนพิการเองก็มาลงทะเบียนจำนวนหนึ่ง แต่ก็ยอมรับว่ากระบวนการบางอย่างอาจจะทำได้ไม่เต็มที่ เช่นการฝึกแรงงานซึ่งกิจกรรมตรงนี้ไปผูกพันกับงบประมาณแผ่นดิน แล้วทางกระทรวงฯ เองก็ไม่ได้ฝึกแค่คนพิการเท่านั้น แต่ฝึกทุกกลุ่มเป้าหมายตามนโยบายของรัฐบาล

และเมื่อมองไปยังข้อมูลเรื่องการทำงานของตัวคนพิการเอง ส่วนใหญ่เลือกจะทำงานอิสระ ซึ่งตรงนี้ถือว่าเกินขอบเขตอำนาจของกระทรวงฯ เพราะไม่สามารถบังคับให้คนพิการออกมาทำงานในระบบได้หากไม่สมัครใจ

“หน้าที่ของกระทรวงแรงงานก็คือ ควานหาตัวคนพิการให้เข้าไปสู่สถานประกอบการให้ได้มากที่สุด ซึ่งก็เป็นไปตามกฎกระทรวงเรื่องสัดส่วน แต่อุปสงค์กับอุปทานมันคนละเรื่องกัน เพราะฉะนั้นปัญหาจึงไม่ได้อยู่ที่กระทรวงแรงงาน แต่อยู่ที่ระบบอยู่ที่โครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้เขามาทำงานได้ เรื่องความพร้อมของคนพิการที่จะเข้ามาสู่ตลาด หรือแม้แต่ตำแหน่งยังที่ยังไม่เปิดกว้างให้คนพิการมากนัก คือมีปัญหาหลากหลาย แล้วเรื่องนี้เราก็ไปบังคับไม่ได้ คุณอยากทำงานไหม ต้องเป็นความประสงค์ของเจ้าตัวที่อยากออกมาข้างนอก เราถึงจะช่วยได้ถูก”

เพราฉะนั้นหากต้องการแก้ไขปัญหาก็ต้องขจัดมายาคติเดิมเรื่องความพิการออกไปให้ได้ก่อน ขณะเดียวก็ต้องพัฒนาคุณภาพของคนพิการเองให้พร้อมออกไปสู่ตลาดแรงงาน โดยปัจจุบันมีโรงเรียนในการฝึกอาชีพคนพิการทั้งของรัฐและเอกชนเกิดขึ้นหลายแห่ง ซึ่งภารกิจของโรงเรียนเหล่านี้ นอกจากจะฝึกอาชีพแล้ว อาจจะต้องช่วยจัดหางานให้ด้วย

หนึ่งในโมเดลที่ถือว่าประสบความสำเร็จมากที่สุด เพราะสามารถผลักดันคนพิการเข้าสู่ระบบงานได้หลายพันคนก็ คือ ‘มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ’ เพราะนอกจากจะมีส่วนงานของมูลนิธิฯ แล้วยังมีโรงเรียน ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์จัดหางาน และอื่นๆ อีกมากมายอยู่ภายใน

อ.มานพ เอี่ยมสอาด ผู้จัดการมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ เล่าว่าปัจจุบันทางมูลนิธิกำลังหาทางเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการให้ดีขึ้น ไม่ว่าคุณภาพการศึกษา ทักษะฝีมือแรงงาน รวมไปถึงช่องทางการหางานหลังจากฝึกเสร็จ เพราะคนพิการที่เข้ามาอยู่ในมูลนิธิฯ หลายๆ คนก็ไม่เคยเรียนหนังสือมาก่อน หรือบางคนก็เพิ่งมาพิการทีหลัง ซึ่งกลุ่มหลังต้องเข้าสู่กระบวนฟื้นฟูจิตใจและร่างกายถึงจะไปฝึกต่อได้ โดยกระบวนการหนึ่งที่เขาหยิบขึ้นมาใช้ก็คือ ‘การสร้างแบบอย่างให้เห็น’ เพื่อให้คนที่เข้ามาเกิดกำลังใจและไม่ย่อท้อต่อการต่อสู้ชีวิต

“วิธีรับสมัครของเราอย่างแรกก็คือ ให้สอบข้อเขียนก่อน ทั้งเรื่องความรู้ทั่วไป เชาว์ปัญญา คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษอีกนิดหน่อย จากนั้นเราก็สัมภาษณ์ ดูว่าเขาพูดจารู้เรื่องไหม ซึ่งส่วนใหญ่เราก็เอาสัก 90 เปอร์เซ็นต์นั่นแหละ คัดออกก็คือพวกที่สอบได้ 0 คะแนน ซึ่งพอเข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้ เราก็จะมีงานให้ทำ โดยมีคนพิการนี่แหละมานั่งทำงานให้เห็น ซึ่งตรงนี้ก็จะช่วยให้เขารู้สึกว่าอย่างน้อยๆ ตัวเองก็สามารถทำได้ และถ้าตั้งใจจริงก็มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จเหมือนกับพี่ๆ หลายคนที่วันนี้ได้ทำบริษัทใหญ่ๆ ทำงานธนาคาร ทำงานห้าง ทำงานเป็นครู”

โดยหลักสูตรที่ทางมูลนิธิฯ จัดสอนนั้นก็มีหลากหลาย เช่นหลักสูตรคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะเน้นหลักไปที่การผลิตบุคลากรด้านโปรแกรมเมอร์ โดยวุฒิการศึกษาขั้นต่ำที่รับคือต้องจบ ม.3 ขณะที่หลักสูตรช่างอิเล็กทรอนิกส์ หลักๆ พื้นฐานก็ต้องจบ ป.6 หรือแม้แต่คนที่ไม่เคยเรียนหนังสือมาเลยก็รับเอาไว้เหมือนกันเพื่อสอนความรู้ขั้นพื้นฐานให้และหากคนกลุ่มนี้ต้องการต่อยอดทางมูลนิธิฯ ก็พร้อมจะสนับสนุน

“หากเป็นคนพิการที่เรียนหนังสือพร้อมฝึกอาชีพ พอเข้ามาปุ๊บเราจะให้เขาเลือกก่อนเลยว่าอยากเรียนอะไร จากนั้นเราก็มีดูองค์ประกอบต่างๆ ว่าเป็นไปได้ไหม เช่นแขนขาดแล้วมาเลือกช่างอิเล็กทรอนิกส์ ก็คงเป็นไปไม่ได้ เราก็จะแนะนำควรไปทางอื่นไหม คุณแขนขาดแต่ยังใช้คอมพิวเตอร์ได้นะ หรือแม้แต่งาน Call Center ก็เป็นอาชีพที่เหมาะมากกว่า แต่ของแบบนี้สุดท้ายก็อยู่ที่ความพยายามของเขาว่าอยากทำงานแค่ไหน”

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องการศึกษานี้ อ.มานพ ก็บอกว่าทุกวันนี้เริ่มคลายกังวลไปเยอะแล้ว เพราะในกฎหมายฉบับใหม่ระบุว่าให้คนพิการเรียนฟรีจนถึงระดับปริญญาตรี ทำให้คนพิการที่กำลังเติบโตมีโอกาสในชีวิตมากขึ้น แต่ที่ยังน่าเป็นห่วงอยู่ก็คือ คนพิการรุ่นเดิมๆ ที่ไม่ได้เรียนหนังสือและยังอยู่ในวัยทำงานอยู่ในปัจจุบันนี้

งานตรงคน - คนตรงงาน

พอเห็นทิศทางของสถานการณ์ด้านการศึกษาและแนวทางการเรียนรู้ด้านอาชีพของคนพิการไปแล้ว คราวนี้ก็มาถึงโจทย์สำคัญ คือ วิธีการพัฒนาอย่างไรให้คนพิการสามารถเข้าไปอยู่ในระบบอุตสาหกรรมได้จริงๆ

อ.มานพ เล่าว่า ทุกวันนี้สถานประกอบการจำนวนมากต้องการคนพิการเข้ามาทำงาน แต่ติดปัญหาสำคัญ คือ หาคนพิการไม่เจอตัว และถึงเจอตัว หลายๆ แห่งก็ไม่รู้จะใช้งานคนพิการอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

“จากประสบการณ์สถานประกอบการวิ่งไปทั่วเลยนะ ทั้งสำนักจัดหางาน, อบจ., พก. (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ) แต่ปัญหาคือมันมาไม่ถึงองค์กรคนพิการไง เหมือนต่างคนต่างร้องกันคนละที่ คนพิการไม่มีงานทำก็นั่งร้องอยู่ในบ้าน สถานประกอบการอยากได้คนพิการก็ร้องอยู่ตรงไหนไม่รู้ ก็เลยไม่มีใครได้ยินใคร จนกระทั่งมีใครไม่รู้ไปบอกเขาให้มาหามหาไถ่ฯ ถึงได้คำตอบว่าต้องทำอย่างไร คือ จริงๆ เราก็ไม่อยากพูดว่าเราดีนะ แต่เราเปิดโรงเรียนฝึกอาชีพมา 25 ปี และศูนย์จัดหางานมา 15 ปี ดังนั้นเราก็เชื่อว่าเราหางานให้คนพิการได้โดยเฉพาะถ้าเทียบกับพวกสมาคมต่างๆ เพราะพวกนั้นเรื่องพิทักษ์สิทธิ์เขาทำได้ แต่เรื่องหางานเราเชื่อว่าทำได้ดีกว่า เพราะธุรกิจไม่ได้ทำกันง่ายๆ อย่างผมทำเป็นสิบปีถึงได้ธุรกิจเล็กๆ ที่สำคัญผมมีบุคลากรพร้อม แล้วเราก็ไม่ได้สนับสนุนแค่ในจังหวัดชลบุรีเท่านั้น แต่อุดหนุนไปทั่วประเทศ ภูเก็ต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือมาเลเซีย คำถามก็คือราชการซึ่งก็รู้จักเรานะ แต่ทำไมไม่ส่งมาให้เรา โดยเฉพาะเรื่องความต้องการของสถานประกอบการ เราช่วยได้” อ.มานพ ขยายความในประเด็นปัญหาแรก

ส่วนประเด็นที่ 2 อ.มานพ เสนอว่าก่อนอื่นสังคมต้องเปิดวิสัยทัศน์เกี่ยวกับเรื่องอาชีพให้กว้างที่สุด เพราะบางคนก็มักจะยึดติดกับภาพลักษณ์ขององค์กร อย่างเช่นหากพูดถึงบริษัทรักษาความปลอดภัย อาชีพเดียวที่คนจะนึกถึงก็คือ รปภ. ทั้งที่ความจริงแล้ว ภายในบริษัทไม่ได้เพียงแค่ตำแหน่งนี้เท่านั้น

“ปัจจุบันธนาคารฮ่องกงเซี่ยงไฮ้ก็จ้างลูกศิษย์ผมไปเป็นโปรแกรมเมอร์ของธนาคาร คอยดูแลไฟล์เซิร์ฟเวอร์ หรือพวกโรงแรม คนจะชอบนึกถึงแต่พวกงานบริการ แต่จริงๆ แล้วมีงานออฟฟิศด้วย ซึ่งคนพิการก็เข้าไปทำได้ แม้แต่ รปภ. ถามว่าคุณจะมาจ้างคนพิการให้มาไล่จับคนร้ายได้หรือเปล่า ไม่ได้หรอก แต่ผมก็พยายามคิดงานให้เป็นเป็นคนโทรปลุก รปภ. แทนได้ไหม เที่ยงคืนรอบหนึ่ง ตีสองรอบหนึ่ง ตีสี่อีกรอบ”

เมื่อเปิดความคิดได้แล้วก็เป็นหน้าที่ของตัวบริษัทเองว่ามีความประสงค์อยากจะได้คนพิการมาทำงานด้านไหน เพื่อที่โรงเรียนจะได้ฝึกได้ถูก เช่นโรงงานอยากได้คนพิการไปต่อสายไฟ โรงเรียนก็อาจจะทำหลักสูตรพิเศษเน้นไปที่การต่อสายไฟเลย พูดง่ายๆ ก็คือ สร้างงานตามความต้องการของสถานประกอบ หรือไม่ก็อาจจะเป็นการเจรจาเพื่อตั้งหน่วยงานใหม่ๆ มารองรับโดยเฉพาะหากบริษัทนั้นต้องการคนพิการ มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก อย่างที่เห็นๆ กันอยู่ก็เช่น บริการ *137 ของ AIS ซึ่งเป็นบริการยกเลิกการรับข้อความโฆษณาผ่านระบบมือถือ Call Center ที่รับสายตรงนี้เป็นคนพิการทั้งหมด ซึ่งการทำแบบนี้นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามกฎหมายแล้วยังสามารถเปลี่ยนทัศนคติของบริษัทใหญ่ๆ ที่มีต่อคนพิการได้อีกด้วย

“เป็นความโชคดีที่ผมเป็นโรงเรียน พอผู้ประกอบการมาก็เลยพาเขาไปดูได้เลยว่าคนพิการทำอะไรได้บ้าง อย่างเซ็นทรัล เขาเห็นว่าเรามีงาน Call Center เขาก็เปิด Call Center ของ Power Buy ให้ผมเลย เขาเห็นผมมีห้องซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เขาก็เปิดศูนย์ซ่อมให้ผม ส่วนตัวเราเองก็พยายามประชาสัมพันธ์ให้บริษัทนั้นบริษัทนี้ว่า สนใจจะรับคนพิการเข้าทำงานไหม ซื้อผลิตภัณฑ์คนพิการไหม โดยเราจะเลือกพูดเรื่องจ่ายเงินเข้ากองทุนฯ เป็นเรื่องสุดท้าย คือเราช่วยตัวเองด้วย ช่วยกฎหมายด้วย เพราะกฎหมายที่ออกมาเป็นเชิงบังคับ”

“ที่สำคัญ ถ้าผู้ประกอบการให้งานที่ตรงกับความสามารถของคนพิการ เขาก็สามารถทำได้ดีไม่แพ้คนทั่วไป อย่าง AIS มาจ้างผมทำ Call Center เขาบอกว่าปกติพนักงานของเขารับสายต่อวันต่อคน 240 สาย แต่สำหรับมหาไถ่ฯ เอาไป 180 สายก็พอ ทำๆ ไป ปรากฏว่าคนพิการเขารับได้เยอะ เชื่อไหมทุกวันนี้คนพิการเรารับสายวันหนึ่ง 300 กว่าสาย เกินมาตรฐานไปตั้ง 60 สาย ตรงนี้แหละที่เราเรียก Put the right man on the right job แต่ถ้าคุณให้ผมไปยกของวันหนึ่งผมก็คงยกจะยกไม่ได้สักชิ้น”

แต่ถึงแนวทางของภาคเอกชนจะเข้มแข็งเพียงใด หากแต่ภาครัฐไม่เอาจริงเอาจัง ก็คงประสบความสำเร็จได้ยาก ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดและถูกระบุไว้ในกฎหมาย ก็คือ การประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวางหรือแม้แต่การผลิตสื่อโฆษณาดีๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการจ้างงาน ซึ่งทุกวันนี้เรียกว่าเห็นความเคลื่อนไหวน้อยมาก

จากการพูดคุยกับ **นภา เศรษฐกร** ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (พก.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ทำให้ทราบว่าตอนนี้หน่วยราชการเองก็ตื่นตัวกับเรื่องนี้ไม่น้อย เพราะนอกจากจะมีการจัดอบรมเรื่องวิชาชีพให้คนพิการแล้วยังมีการพัฒนาระบบการจ้างงานที่ได้มาตรฐาน โดยมีการระบุถึงตำแหน่งงาน ประเภทคนพิการที่ผู้ประกอบการจะรับสมัครเพื่อเป็นข้อมูลให้แก่ทั้งสองฝ่าย

“ปัจจุบันเรามีเว็บไซต์ชื่อ ‘ตลาดงานคนพิการ.com’ เพราะที่ผ่านมาสถานประกอบการไม่รู้ว่าจะค้นหาคนพิการที่ไหน แล้วคนพิการเองก็ไม่ทราบว่าที่ไหนอยากรับคนพิการ เราก็มีเว็บไซต์ตรงนี้ขึ้นมา โดยเราจะมีแบบฟอร์มขึ้นมาสำหรับคนพิการว่าต้องการจะสมัครงานหรือฝึกอาชีพหรือฝึกทักษะการดำเนินชีวิต แล้วท่านก็กรอกว่าตัวเองต้องการทำงานประเภทไหน จบวุฒิการศึกษาอะไร ที่อยู่หรือสถานที่ทำงานที่ท่านพึงประสงค์มีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง ส่วนสถานประกอบการเองก็จะกรอกเหมือนกันว่า เขาต้องการคนพิการมาทำงานด้านไหน มีสวัสดิการรายได้อย่างไรบ้าง เสร็จแล้วแอพพลิเคชันในเว็บไซต์ก็จะทำการจับคู่กัน เช่น นาย ก. ต้องการทำงานนี้จะเหมาะกับสถานประกอบการที่ไหน ซึ่งทั้งสองฝ่ายจะเห็นข้อมูลที่ matching กัน จากนั้นเขาก็ไปสมัครของเขาเอง ส่วนเรื่องที่คนพิการจะรู้ว่าเขาได้งานหรือไม่ เราก็จะมีระบบเตือน หรือโทรถามส่งอีเมล์ วิธีการใดๆ ก็ตามไปที่สถานประกอบการหรือคนพิการที่ matching กันว่าได้งานทำหรือไม่ ถ้ายังเราก็ค้นหาคำตอบก่อนว่าเป็นเพราะอะไร จากนั้นก็แก้ปัญหา เช่น เพิ่มทักษะการทำงานให้สูงขึ้น ซึ่งผ่านมา 3 เดือนที่เว็บไซต์เผยแพร่มีคนพิการได้งานแล้ว 205 คน”

เตรียมตัวสู่เส้นทางงาน

สิ่งที่อธิบายมานี้ถือเป็นเพียงแนวทางกว้างๆ ที่จะทำให้เห็นว่าคนพิการมีทางออกอย่างไรในเรื่องการทำงานเท่านั้น เปรียบได้กับการชี้ทางให้เห็น แต่อย่างว่าทางแต่ละทาง ย่อมมีสิ่งกีดขวางเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นการที่คนพิการจะทำงานได้ ไม่ใช่แค่มีคน มีงานก็จบ แต่ต้องมีการเตรียมตัวให้พร้อมเวลาที่ลงสนามจริงๆ ด้วย

โดยตัวละครหลักๆ ของเรื่องนี้ มีอยู่ 3 ตัว หนึ่ง-ตัวคนพิการเอง สอง-ตัวผู้ประกอบการและสาม-ผู้จัดหางาน ซึ่งในส่วนของผู้จัดหางานนั้นถือว่าต้องรับภาระหนักสุด เพราะนอกจากจะต้องเป็นผู้ให้คำแนะนำแก่คนพิการแล้ว บางทีก็อาจจะต้องลุกลามไปถึงขั้นจัดการชีวิตให้คนพิการเลยเดียว อย่างกรณีของมูลนิธิพระมหาไถ่ฯ

“การหางานให้คนพิการคนหนึ่ง ไม่ใช่เอาชื่อคนพิการมาแล้วบอกให้คุณไปบริษัท ก. เอาเบอร์ไปแล้วโทรหาเขาได้เลย แค่นี้มันไม่จบนะ กระบวนการเตรียมตัวให้คนพิการมีเรื่องเยอะแยะไปหมด อย่างผมมีบริการที่ชื่อว่า 1479 สำหรับหางานให้คนพิการ ซึ่งพอเขาโทรมาหาเราแล้ว เช่นคุณอยากเป็นพนักงานธุรการเหรอ เราก็ต้องมาดูว่าเขาทำได้หรือเปล่า ใช้คอมพิวเตอร์เป็นไหม ใช้โปรแกรมออฟฟิศได้เปล่า ถ่ายเอกสารส่งแฟกซ์ได้ไหม หรือแม้แต่เสื้อผ้าหน้าผมเป็นอย่างไร ถ้าไว้หนวดเฟิ้มถามหน่อยใครจะรับ อันนี้คือ ต้องเตรียมความพร้อม พอเตรียมเสร็จก็ส่งคนพิการไปสัมภาษณ์ที่บริษัท เรามีรถไปส่งถึงที่เลยนะ พอได้งานเราก็ไปพาเข้าไปหาห้องเช่า พูดง่ายๆ ก็คือดูแลเขาเพราะเขาไม่มีประสบการณ์ หรือแม้แต่เรื่องเงิน ถามหน่อยพอเข้าไปมีที่ไหนจ่ายเงินเดือนเลย ไม่มีหรอก แต่จะเอาที่ไหนกิน ต้องเดินทางทุกวัน เราก็มีบริการให้กู้หรือก็บอกนายจ้างไปเลยว่า คุณสนับสนุนก่อนได้ไหม มีกระบวนการเจรจา และพอเข้าไปเราก็ต้องติดตามอีก 1 อาทิตย์แล้วทำได้ไหม มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ขณะเดียวกันก็ต้องถามสถานประกอบการอีกว่าเป็นอย่างไร”

ขณะที่ตัวคนพิการเองก็ต้องพยายามช่วยเหลือตัวเองด้วย โดยเฉพาะการทำให้นายจ้างเห็นว่ามีศักยภาพไม่แพ้คนปกติเลย อย่าง **ภัทร ตันติเฉลิมวงศ์** พนักงานฝ่ายบุคคลและฝ่ายจัดหาแรงงานให้ฝ่ายผลิตของบริษัทแห่งหนึ่งซึ่งพิการทางการเคลื่อนไหวต้องใช้ไม้เท้าเป็นตัวช่วยในการเดิน

“เรื่องงานนี้อยู่ที่ตัวบุคคลนะ ถ้าเรามีความสามารถ มีความตื่นตัวทางด้านการศึกษา คนก็จะมองข้ามเรื่องความพิการไป แต่ทั้งนี้ก็ต้องคำนึงด้วยว่าเราเป็นคนพิการแบบไหนทำอะไรได้ทำอะไรไม่ได้ อย่างงานที่ผมทำซึ่งต้องเดินตลอด แต่ผมใช้ไม้เท้าช่วยก็เลยไม่ค่อยมีปัญหา แต่ถ้าเป็นวีลแชร์ก็คงหมดสิทธิ์ เพราะฉะนั้นเรื่องสถานที่ทำงานถือเป็นเรื่องใหญ่ ควรจะหาสถานที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้วย แต่หลายๆ ที่ก็เริ่มจัดหาให้แล้วนะ แม้จะเป็นส่วนน้อยก็ตาม”

นอกจากความสามารถแล้ว ทัศนคติและความขยันหมั่นเพียรก็เป็นเรื่องสำคัญ คนพิการต้องตระหนักอยู่เสมอว่าตัวเองอยู่ในฐานะของหน่วยกล้าตายเพื่อที่คนพิการรุ่นหลังๆ จะได้มีที่ยืนในสังคมของการทำงาน

“ผมจะบอกคนพิการที่ออกจากมหาไถ่ฯ ตลอดว่า คุณไปทำงานต้องไม่ลืมว่าคุณไม่ได้ไปด้วยตัวของคุณเอง แต่ยังมีคนพิการที่อยู่ข้างหลังคุณอีกเป็นร้อยเป็นพันเป็นหมื่นเป็นแสน ถ้าคุณไปแล้วไม่รับผิดชอบ นั่นก็หมายความคนพิการรุ่นหลังๆ ก็จะไม่ได้งานทำ แล้วแนวคิดแบบนี้จะถูกปลูกฝังกันมารุ่นต่อรุ่น” อ.มานพ กล่าวถึงเคล็ดลับสำคัญในการทำงาน

ส่วนเรื่องของการสื่อสารนั้น ถือเป็นปัญหาเฉพาะกลุ่ม เช่นกลุ่มคนหูหนวก เนื่องจากภาษามือเป็นภาษาที่มีความเฉพาะและมีคนที่เข้าใจน้อยมาก แต่ทั้งนี้หลายๆ หน่วยงานก็หาทางแก้ไขปัญหา เช่นมูลนิธิสากลคนพิการของ ศ.วิริยะ ก็เริ่มพัฒนาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เรียกว่า ‘บริการล่ามภาษามือทางไกล’

วิธีใช้ก็ง่ายๆ เพียงแค่คนหูหนวกมีโทรศัพท์แท็บเล็ต โดยจะมีจอภาพใหญ่ประมาณหนึ่งติดตัวเอาไว้ และเวลาที่ต้องการจะสื่อสารกับนายจ้าง หรือบุคคลทั่วไปก็เพียงแค่โทรศัพท์เข้ามาที่หมายเลข 1472 ซึ่งจะมีล่ามภาษามือประจำอยู่ ล่ามจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างนายจ้างกับคนหูหนวก โดยบริการนี้ทวีปเอเชียมีเพียง 3 ประเทศเท่านั้นที่ให้บริการคือ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และไทย โดยเชื่อว่าภายในปี 2558 นั้นจะเห็นผลในเชิงรูปธรรมมากขึ้นอย่างแน่นอน เพราะทาง กสทช. ได้ให้ทุนสำหรับการทำโครงการ 5 ปีในวงเงิน 300 ล้านบาท

ไม่เพียงแค่นั้นเพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปี 2558 คนพิการเองก็จำเป็นต้องพัฒนาทักษะของตัวเองให้มากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องภาษาอังกฤษ ซึ่งจะถือเป็นข้อด้อยของแรงงานไทยทั้งพิการและไม่พิการตลอดมา เพราะต่อให้เรามีฝีมือสูงกว่า เทคโนโลยีมากกว่าแต่ถ้าเกิดสื่อสารไม่ได้ก็ไม่ประโยชน์อยู่ดี

“หากอาเซียนเปิด ผมไม่รู้ว่าคนพิการจากต่างประเทศจะบุกเข้าเมืองไทยหรือเปล่า แล้วใช้กฎหมายเดียวกันหรือเปล่า สมมติว่าคนพิการต่างด้าวทำงานแล้วแทนการจ้างงานได้คนพิการไทยตายเลยนะ แล้วไหนจะเรื่องภาษาอีก คนพิการต่างประเทศเขาเก่งกว่าเรา เขมร เวียดนาม พม่าเขาเก่งภาษาอังกฤษกันหมด แถมค่าแรงก็ถูกกว่า เอาง่ายๆ ผมเปิดธุรกิจ Call Center แล้วเกิดผมจ้างต่างประเทศเหมือนจ้างคนไทย ในอนาคตผมอาจจะจ้างคนพวกนี้มาทำแทนก็ได้หรือไม่ผมก็อาจจะเปิดที่ประเทศนั้นเลย คุ้มกว่ากันมาแค่ต่อสายเข้ามาในประเทศก็จบ” อ.มานพ กล่าว

ส่วนตัวผู้ประกอบการนั้น หลักๆ เองก็ต้องทำความเข้าใจด้วยการพูดคุยกับคนพิการให้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบ ข้อจำกัดในการทำงาน รวมไปถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้คนพิการสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและตัวนายจ้างเองก็จะได้มีความสบายใจในการร่วมงาน

นิธิวดี ตันประสาทปริญญา ผู้จัดการบริษัท อินเนอซิส จำกัด บริษัทผู้ผลิตเครื่องแบบยูนิฟอร์ม ซึ่งรับคนพิการเข้าทำงานมาแล้วหลายปีเล่าถึงสาเหตุว่า เห็นบริษัทของสามีจ้างคนพิการก็เลยอยากลองจ้างดูบ้าง ซึ่งพอจ้างจริงๆ ก็พบว่าคนพิการมีศักยภาพไม่แพ้คนปกติเลย หากได้รับการถ่ายทอดเรื่องวิชาชีพอย่างถูกต้อง

“เรื่องพิการส่วนไหนก็สำคัญนะ ถ้าเขาตาบอดก็คงจะเย็บผ้าไม่ได้ แต่สิ่งที่สำคัญมากกว่าคือเราก็ต้องคุยกับเขาว่า เขาพอใจจะทำอาชีพนี้หรือไม่ ถ้าสมมติเขาพอใจเราก็พัฒนาต่อได้ แต่ถ้าไม่เราก็ไม่อยากฝืน ซึ่งวิธีการรับคนนั้น เราติดต่อทางมหาไถ่ฯ ไป ซึ่งเขาก็เปิดโอกาสให้เราลองไปดู แล้วเขาก็จัดเด็กขึ้นมาให้กลุ่มหนึ่ง ทางเราก็จะเห็นว่าคนนี้ไปได้คนนี้ไปไม่ได้ โดยสัมผัสจากความตั้งใจบวกกับความมานะพยายาม อย่างบางคนใช้ได้มือเดียว อีกข้างใช้ได้ถึงแค่ข้อศอก ยังมาตัดงานให้เราได้เลย ซึ่งการทำแบบนี้มีข้อดีคือเราจะได้ไม่เสียเวลากันทั้งสองฝ่าย”

ส่วนวิธีการปรับตัว นิธิวดีบอกว่าเครื่องอำนวยความสะดวกเป็นเรื่องใหญ่ โดยต้องพูดคุยกับตัวคนพิการก่อน เพื่อจะได้ปรับสถานที่ได้ถูกและเหมาะสม เช่นทางขึ้นทางลดจำเป็นต้องเป็นทางลาดไหม ถ้าเขาบอกไม่ต้องก็อาจจะไม่ต้องแก้ไข หรือห้องน้ำจำเป็นต้องมีราวสำหรับจับไหม ถ้าจำเป็นก็ทำให้ เพราะคนพิการเองมักจะมีความภูมิใจที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามปรับทัศนคติของเพื่อนร่วมงานที่ไม่ใช่คนพิการ ทำให้เขาเห็นว่าจริงๆ แล้วมนุษย์ทุกคนล้วนมีคุณค่า และต้องการโอกาสทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นทุกคนจึงควรเข้าใจความแตกต่างและช่วยให้คนที่ด้อยกว่าสามารถฝ่าฝันปัญหาต่างๆ ไปได้ด้วยดี

“น้องๆ ส่วนใหญ่ไม่เคยทำงานข้างนอกมากก่อน เพราะฉะนั้นเขาจะไม่ค่อยรู้วิธีการหรือระเบียบขั้นตอนการทำงาน บางคนไม่เคยทำงานในกรุงเทพฯ ด้วย เพราะฉะนั้นเราก็ต้องมีการบอกรายละเอียดให้ชัดเจน รวมไปถึงจัดสวัสดิการให้เช่นมีอาหารให้ 3 มื้อ พอเขาเริ่มรู้จักเส้นทางมากขึ้น เขาก็อาจจะหันไปกินข้างนอกก็ได้ พูดง่ายๆ ก็คือนายจ้างจะต้องให้ความสนใจกลุ่มนี้เป็นพิเศษ ต้องใจเย็นและให้เวลาในการฝึกเพื่อให้เขากลายเป็นลูกจ้างที่มีประสิทธิภาพ”

นานาปัญหา...มรสุมที่ต้องแก้ไข

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่กล่าวมานี้ ถือเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่ง (แต่เป็นส่วนที่สำคัญที่สุด) ของปัญหาการจ้างงานคนพิการเท่านั้น เพราะถ้ามองให้ลึกถึงสถานการณ์จริงจะพบว่ายังมีปัญหาเชิงเทคนิคอีกมากรอให้แก้ไขอยู่ เช่นเรื่องทุจริตหรือความพยายามจะเลี่ยงกฎหมายของผู้ประกอบการบางคน

จากการเปิดเผยของ ศ.วิริยะ พบว่า มีบริษัทบางแห่งทำ 'บัญชีผี' คือเอาคนพิการมาใส่ชื่อเป็นลูกจ้าง แล้วก็จ่ายเงินให้เดือนละ 1,000 - 2,000 บาท โดยให้อยู่บ้านไม่ต้องมาทำงาน แต่ทางบริษัทขอเอาชื่อไปทำประกันสังคมเพื่อเป็นยืนยันสถานภาพลูกจ้าง เพื่อจะได้ไม่ต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนฯ ซึ่งปัจจุบันนี้ ผู้รับผิดชอบก็พยายามแก้ไขกันอยู่แต่คงต้องใช้เวลาอีกสักระยะ

"เราพยายามไล่ติดตามดู หาเจอก็ไล่บี้ให้จ่ายเงินเข้ากองทุนฯ แต่ยังไม่ถึงขั้นดำเนินคดีอาญา แต่ถ้าต่อไปมีเยอะก็คงต้องดำเนินคดี เพราะมันเป็นการทำผิดกฎหมายหลายข้อ เรื่องแรกเลยคือคุณแจ้งความเท็จต่อพนักงาน สอง-คุณทำเอกสารปลอม สาม-คุณเลี่ยงภาษี เพราะคุณเอาไปหักค่าใช้จ่ายตามจำนวนเต็ม สมมติคุณจ่าย 1,000 บาท แต่คุณไปหัก 9,000-15,000 บาท"

หรือแม้แต่เรื่องความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ซึ่งถือเป็นปัญหาคลาสสิกมาทุกยุคทุกสมัย เพราะอย่างที่ทราบว่าเรื่องการจ้างงานคนพิการนี้อยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน

ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงคมนาคม ฯลฯ โดยเฉพาะ 2 กระทรวงแรก ถือว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในฐานะของผู้ดูแลเรื่องผู้ประกอบการกับผู้ดูแลเรื่องคนพิการ ซึ่งจากข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญคนหนึ่ง ทำให้ทราบว่าการประสานงานก็ไม่ค่อยราบลื่นเท่าที่ควร

“จริงๆ ควรจะมีองค์กรมารองรับเรื่องนี้โดยเฉพาะแล้วสนับสนุนเงินลงมาน่าจะได้ผลมากกว่า เพราะปัญหาทุกวันนี้คือ คุณให้งานมาแต่ไม่ได้ให้เงินมา แล้วแต่ละฝ่ายก็จะบอกว่านั่นมันไม่ใช่งานฉัน คือเรื่องจัดหางานเป็นเรื่องของกรมจัดหางาน ขณะที่เรื่องเก็บเงินเข้ากองทุนเป็นของ พม. เงินก็เลยมาอยู่ที่ พม. แล้วเวลาจะเอาเงินไปใช้ก็ใช่ไม่ได้เพราะ พม. เป็นคนถือเงินอยู่ เวลาอยากได้เงิน พม. ก็บอกให้มาขอซิ แล้วตอนขอก็มีกระบวนการยุ่งยากไปหมดกว่าจะอนุมัติมาได้ ทางนู้นก็บอกว่ายุ่งยากจังเลยไม่ทำดีกว่า”

แต่ทั้งนี้ ผอ.นภา ในฐานะผู้บริหารหน่วยราชการก็ชี้แจงเรื่องนี้ถือเป็นเรื่องธรรมชาติ ซึ่งก็คงต้องแก้ไขกันไป โดยปัจจุบันนี้ก็มีความพยายามสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานมากกว่าเก่าเพื่อลดช่องว่างและทำให้เกิดการบูรณาการขึ้น เพราะทุกหน่วยงานต่างมีเป้าประสงค์เดียวกัน คือ ทำอย่างไรก็ได้ให้คนพิการมีศักยภาพในการทำงานมากขึ้น

ทางเลือกที่ 3 สร้างงานด้วยตัวเอง

แม้จะมีปัญหาและอุปสรรคมากมายที่ทำให้คนพิการเข้าสู่ระบบงานแบบปกติได้ แต่ก็ใช่ว่าสุดท้ายแล้วโอกาสของคนพิการจะหมดลงอย่างสิ้นเชิง เพราะถ้าว่าตามตัวบทกฎหมายแล้วก็ยังมีทางเลือกอีกมากให้คนพิการได้ทำ อย่างเช่นมาตรา 35 ที่ว่าด้วยการให้สัมปทาน

ด้วยเหตุนี้จึงเริ่มมีการรวมกลุ่มของคนพิการในการสร้างอาชีพขึ้นด้วยตัวเอง เพราะอย่างน้อยพวกเขาก็คือ บุคคลที่เข้าใจกันเองมากที่สุด แม้หลายคนจะบอกว่า คนพิการควรจะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ไม่ควรจะแบ่งแยกออกมา แต่ในโลกของความจริงแล้ว เรื่องนี้ยังทำได้ยากมาก หรือทำได้เฉพาะคนพิการบางประเภทเท่านั้น เช่น คนพิการที่นั่งวีลแชร์ หรือคนพิการที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการก็มีบริการให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ยแก่คนพิการที่ต้องการประกอบอาชีพอิสระในวงเงินไม่เกิน 40,000 บาท โดย ผอ.นภา บอกว่าตอนนี้ได้ดำเนินการไปแล้วเกือบแสนราย

เช่นเดียวกับ อ.มานพ และมูลนิธิพระมหาไถ่ฯ ก็เริ่มพัฒนาธุรกิจที่เรียกว่า Social Enterprise หรือธุรกิจเพื่อสังคมมากขึ้น โดยวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ปัญหาคนพิการไม่มีงานทำ โดยการสร้างงานให้คนพิการ หรือแม้แต่การทำธุรกิจร่วมกับสถานประกอบการ

“สถานประกอบการอาจจะสั่งผลิตภัณฑ์จากเรา ผมก็เอากลุ่มคนพิการที่เลยวัยที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ไหว เอามารวมกลุ่มอยู่กับผมแล้วมาทำงาน อันนี้ก็คือ ธุรกิจเพื่อสังคม แล้วผมยังมีแนวคิดอีกว่า หากเรากลุ่มกันแล้วไปตั้งธุรกิจของเขาเอง มันก็เป็นสิ่งที่ดี หรือคนพิการที่เป็นมูลนิธิ เป็นสมาคมที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ปัจจุบันนี้ปากกัดตีนถีบ เป็นอาสาสมัครทั้งนั้นเลย ไม่มีเงิน แต่ถ้าองค์กรเหล่านี้เขามีธุรกิจของเขาเอง เช่นโลตัสให้พื้นที่สมาคมคนพิการจังหวัดเชียงใหม่ สมาคมฯ ก็มีพื้นที่ขายสินค้า เงินก็เข้าสมาคมฯ แล้วก็สามารถนำไปทำกิจกรรมของสมาคมฯ ได้โดยไม่ต้องแบมือขอใคร ตรงนี้ก็ถือเป็นอีกธุรกิจหนึ่งซึ่งผมว่าดี เพราะรายได้ที่เกิดขึ้นไม่ได้เอามาแจกจ่ายแบ่งปันใคร แต่เอามาช่วยสังคม”

แต่ทั้งนี้ก็ต้องควบคุมไม่ให้เกิดธุรกิจที่ซ้ำซ้อนจนเกินไป อย่างทุกกลุ่มทำน้ำยาล้างจานเหมือนกันหมด เพราะจะทำให้สินค้าล้นตลาด และเสน่ห์ของความเป็นสินค้าคนพิการลดตามไปด้วย

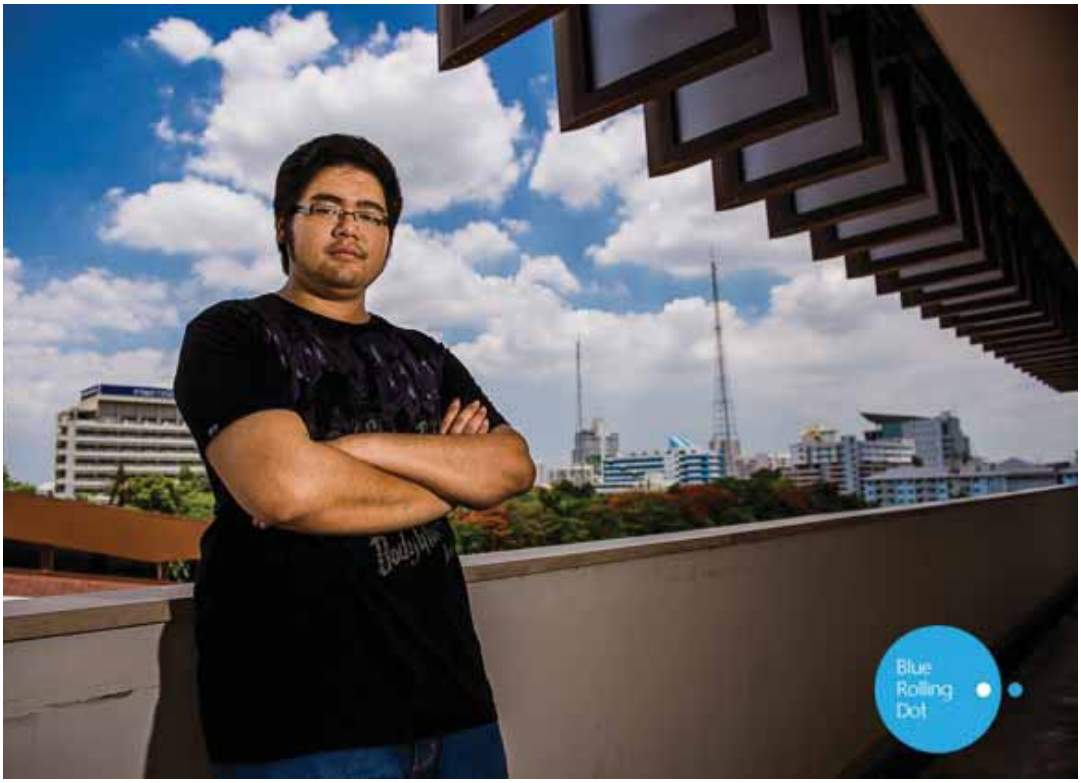
แนวทางเช่นนี้ นอกจากจะเป็นทางเลือกของคนพิการแล้ว ยังเหมาะกับกลุ่มคนพิการที่มีปัญหาหนักๆ โดยเฉพาะการปรับตัวเข้าสังคม เช่นคุณแม่ที่มีลูกพิการทางสติปัญญา **พัชรา มั่งศิลป์** ปัจจุบันนี้ เธอและผู้ปกครองอีกหลายคนได้รวมกลุ่มกันเป็นโรงงานสกรีนที่ชื่อว่า ‘ศูนย์นวัตกรรมเพื่อคนพิการทางสติปัญญา’ เพื่อให้ลูกๆ หลานๆ ได้ฝึกทำงานจริง

“ลูกมีไอคิวประมาณ 60 กว่าแต่เราก็เชื่อว่าลูกเรียนได้ก็ดันจนจบ ปวช.แต่พอไปสมัครงานแล้วไม่ที่ไหนรับเพราะความสามารถของเขาไม่เหมือนปกติ พอต่อมาเราได้ทราบจากสมาคมเพื่อคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทยว่าเขามีโครงการเตรียมความพร้อมก่อนทำงานก็เลยเอาลูกมาเข้าหลักสูตร ซึ่งพอเข้ามาจริงๆ ก็พบว่าแต่ละคนไม่เหมือนกันเลย ไอคิวไม่เท่ากันก็เลยมาปรึกษาในกลุ่มผู้ปกครองว่ารวมตัวกันดีไหม แล้วหางานให้ลูกทำ ช่วงแรกก็เป็นจิตอาสา ตอนหลังก็มีคนมาอบรมเรื่อง Social Enterprise แล้วเขาก็ถามว่าถ้าหากพวกคุณมีเงินคุณจะทำอะไรก็เสนอว่าทำโรงงานแล้วก็จ้างลูกเราเอง ซึ่งในกลุ่มมีอยู่คนหนึ่งที่เปิดโรงงานสกรีนจากนั้นก็เลยเริ่มตั้งโรงงานกัน”

“โรงงานนี้เป็นเพียงโมเดลให้เด็กพิการเห็นภาพจริงของโรงงาน เพราะเขาไม่เหมือนคนปกติ ซึ่งข้อดีของการทำแบบนี้นอกจากจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้แล้ว ตัวผู้ปกครองเองก็ได้เปลี่ยนทัศนคติเหมือนกัน คือไม่ใช่เทคแคร์ลูกเขาคนเดียว แต่ถ้าคุณอยู่ศูนย์นี้ก็ต้องดูแลลูกทุกคน เห็นเด็กทุกคนเป็นเหมือนลูกตัวเอง ซึ่งถือเป็นภาระที่หนักมาก และที่สำคัญก็คือต้องเชื่อว่าเด็กทุกคนทำงานได้ เพราะถ้าเชื่อว่าทำไม่ได้ก็ไม่มีวันทำได้ อย่างเด็กคนหนึ่งนั่งน้ำลายยืด แต่เขาก็ทำงานได้ พูดง่ายๆ คือเด็กทุกคนมีศักยภาพหมดเพียงแต่ว่าเราดึงออกมาได้อย่างไร คือสังคมต้องให้โอกาสเขา ขณะเดียวกันเราก็ต้องปลูกฝังให้เด็กเห็นว่า เขาเป็นคน มีสิทธิในสังคมสามารถเดินออกไปได้อย่างมั่นใจและไม่กลัวใคร ไม่ใช่นั่งห่อเหี่ยวและรู้สึกว่าตัวเองเป็นแค่คนพิการ พูดง่ายๆ คือเปลี่ยนข้างในให้ได้ก่อน เราถึงจะเปลี่ยนสังคมข้างนอกได้”

ถึงวันนี้สังคมจะยังไม่เปิดโอกาสให้คนพิการในเรื่องการทำงานมากเท่าที่ควร แต่ด้วยระบบและความตั้งใจของหน่วยงานที่อยู่รอบข้างรวมไปถึงคนพิการเองก็พอจะเห็นแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์กันบ้าง เพียงแต่ต้องยอมรับให้ได้ว่า สังคมไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างพลิกฝ่ามือ หากแต่ต้องอาศัยเวลา โอกาสและแนวทางที่ถูกต้อง สุดท้ายผู้คนก็จะเห็นว่า ความพิการก็เป็นเพียงแค่มายา ความสามารถและความตั้งใจต่างหากที่เป็นของจริง

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ขอบคุณภาพประกอบจาก อ.มานพ เอี่ยมสอาด และมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ

‘ชูเวช เดชดิษฐรักษ์’ Gen-V for Disability
สร้างมุม สร้างคน สร้างโลกใหม่ให้ความพิการ

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 28 พฤษภาคม 2557

เป็นเวลาร่วมปีแล้วที่ชายหนุ่มวัย 20 กว่าๆ อย่าง **ชูเวช เดชดิษฐรักษ์** หนึ่งในสมาชิกของกลุ่ม Gen-V กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เข้ามาทำงานเพื่อสังคม ตัดสินใจเดินเข้าสู่เส้นทางในประเด็นที่เป็นปัญหาคลาสสิกมากที่สุดในสังคมไทย อย่างเรื่อง ‘คนพิการ’

ที่ผ่านมาเขาได้สร้างผลงานที่เป็นรูปธรรมออกมาแล้วมากมาย ตั้งแต่การสร้างค่ายให้คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจคนพิการในมิติต่างๆ มากขึ้น การลงพื้นที่หรือจัดเวทีตามชุมชนในต่างจังหวัดเพื่อให้คนพิการที่ไม่มีปากมีเสียงสามารถลุกขึ้นมาพูดในสิ่งที่พวกเขาต้องการได้ รวมไปถึงการทำงานผ่านสื่อ เพื่อสร้างทัศนคติใหม่ในวงกว้าง ด้วยการผลิตโปสเตอร์ คลิปวิดีโอ ผ่านเฟซบุ๊คในชื่อกลุ่ม ‘Gen-V for Disability’ ซึ่งเป็นการแตกยอดจากกลุ่ม Gen-V ที่เขาทำงานเคลื่อนไหวอยู่ และล่าสุดเขายังเป็นหัวหน้าโครงการอาสาสมัครเพื่อการดำรงชีวิตอิสระ ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ พุทธมณฑล

Blue Rolling Dot จึงชักชวนชายหนุ่มผู้นี้มาร่วมพูดคุยว่า อะไร คือแรงดลใจที่ทำให้คนรุ่นใหม่อย่างชูเวชตัดสินใจลงมาทำงาน รวมไปถึงเส้นทางและอนาคตของเขาในฐานะของนักพัฒนาภาคประชาสังคมด้านคนพิการ

อยากให้เล่าที่มาของกลุ่ม Gen-V for Disability

จริงๆ แล้วเรื่อง Gen-V นี้ยาวมาก คือ ชื่อ Gen-V นี้มาตอนน้ำท่วม ช่วงปี 2554 ซึ่งตอนนั้นเกิดการรวมตัวของคนรุ่นใหม่ ภายใต้มูลนิธิโกมลคีมทอง โดยมีเครือข่ายจากเด็กค่ายทั่วประเทศ แล้วพี่กระรอก (วีรพงษ์ เกรียงสินยศ) เลขาธิการมูลนิธิสุขภาพไทยก็ตั้งชื่อเล่นให้พวกเราว่า Gen-V แต่พอเวลาผ่านไปแต่ละคนก็สนใจอะไรที่แตกต่างกันมากขึ้น อย่างบางคนก็ไปทำเรื่องเด็กที่คลองเตยเปิดโรงเรียนสอนดนตรี บางคนก็กลับไปบ้านเกิดทำโปรเจ็กต์ของตัวเอง ส่วนผมนี้เรียนกายภาพบำบัดที่มหาวิทยาลัยมหิดล แล้วก็ทำงานผูกพันเกี่ยวข้องกับคนพิการมาตลอด ซึ่งพอเราทำงานชุมชนไปสักพัก ก็เริ่มเห็นว่าการตั้งรับอยู่ในโรงพยาบาลนั้น ถึงเราจะเรียกตัวเองว่าทำงานชุมชน แต่จริงๆ ก็ไม่ได้เป็นการทำงานชุมชน เพราะคนพิการ 2,000-3,000 คน ต่อนักกายภาพบำบัดแค่ 2 คนในเขตอำเภอหนึ่ง สัดส่วนมันต่างกันลิบเลย แล้วก็ยังมีข้อจำกัดของคนพิการอีกหลายๆ ส่วน ตั้งแต่การเดินทางมารักษาหรือผู้ดูแลไม่สามารถจะหยุดงานมาได้ ยังไม่รวมเรื่องภายในจิตใจของเขาเองซึ่งในฐานะนักวิชาชีพเอง ผมมองว่าเราไม่สามารถสร้างพลังให้แก่คนพิการได้เท่ากับคนพิการสร้างพลังให้ตัวเอง เพราะเราเองก็อ่านหนังสือมากมายเกี่ยวกับงานสายกรรมกร ซึ่งเขามีเชื่อว่าถ้าจะแก้ปัญหา ผู้ถูกกดขี่ต้องลุกขึ้นมาจัดการเอง ประกอบกับตอนนั้นพี่สันติ รุ่งนาสวน ผู้อำนวยการศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ พุทธมณฑล ก็เข้ามาสอนที่คณะในช่วงปีสุดท้ายของการเรียนก็เลยขอเบอร์กันไว้ เผื่อจะได้ทำอะไรร่วมกันในอนาคต

ตอนนั้นคุณสันติเข้ามาสอนหรือให้แนวคิดอะไร

เขาให้โจทย์ว่าถ้าจะทำโปรเจ็กต์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ คุณจะทำอย่างไร แล้วก็ให้เขียนลงกระดาษโฟลว์ชาร์ตกัน โดยภาพที่คิดตอนแรกนั้นไม่ซับซ้อนอะไรเลย เพราะด้วยความที่เราทำงานอาสากันมาก่อน เราก็จะถนัดงานประเภทรวมพลออนไลน์ ให้คนสมัครออนไลน์เข้ามา จากนั้นเราก็มาแตกยอดว่ากลุ่มเป้าหมายของคนพิการมีอยู่ 4 ระดับคือคนพิการ ครอบครัว ชุมชน สังคม แล้วเราจะให้น้ำหนักและชักจูงคนในสังคมให้ดูแลคนพิการอย่างไร ซึ่งตอนเขียนเราก็แค่คนนั้นสัมพันธ์กับคนนี้ คนนี้ไปเกี่ยวพันกับคนนั้น

แต่โชคดีว่าตอนที่ลงรายละเอียด เราได้ไปหยิบเอาโมเดลจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่ทำงานเรื่องการสร้างพลังคนในชุมชนต่างๆ เพื่อให้เกิดการรวมตัวกันได้มาทดลองทำ ประจวบกับก่อนหน้านั้น ผมได้เข้าไปฝึกงานใน สปสช. (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ) ก็เลยได้เห็นกระบวนการที่องค์กรคนพิการสามารถจัดการกันเองได้ อย่างโมเดลของ IL (สภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการประเทศไทย) ซึ่งเขามีศูนย์อยู่ประมาณ 15 ศูนย์ แต่ทว่าจากการสรุป

ถอดบทเรียน เราพบว่าการขยายงานต่อทำได้ลำบากมาก เพราะมีข้อจำกัด 1-2-3-4 จากตรงนั้นเอง ผมก็เลยตัดสินใจว่า ต้องทำเรื่องนี้ เพราะเรามองเห็นแล้วว่าตรงนั้นมีรูรั่วแบบนี้ ตรงนี้มีโครงสร้างแบบนั้น ก็เลยมาคุยกับพี่สันติอย่างจริงจังถึงโปรเจ็กต์ที่อยากทำ

ก่อนหน้านี้คุณบอกว่าพลังของคนพิการต้องมาจากการคนพิการเอง แต่การที่คุณชูเวชไม่ใช่คนพิการแล้วจะสามารถทำโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพได้จริงหรือ

จริงๆ มันมีกลไกบางอย่างอยู่เช่น Counseling หรือการให้คำปรึกษาจากเพื่อน ซึ่งการจะสร้างนักให้คำปรึกษาที่ดีที่สุด ก็คือ สร้างจากคนที่มีฐานประสบการณ์เดียวกันให้มากที่สุด เช่นปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เราคงไม่สามารถแก้ปัญหาได้ดีเท่ากับเด็กในพื้นที่เอง เราจึงต้องจับคนเหล่านี้มาฝึก อันนี้ก็เป็นเรื่องพื้นฐานของการเยียวยากันเอง แต่ท้ายที่สุดสำหรับโปรเจ็กต์นั้น สิ่งที่คาดหวังที่สุดในระดับชุมชนคืออยากให้เกิดองค์กรคนพิการในชุมชนที่เราเลือกสรรมาแล้วประมาณ 7 แห่ง คือให้เขาเติบโตอย่างเข้มแข็ง อย่างน้อยๆ คนพิการในพื้นที่มีโอกาสก็ควรจะได้เข้ามาเป็นแกนนำในท้องถิ่น ได้ทำองค์กรของตนเองให้เป็นโมเดลในการพัฒนาต่อไป

ซึ่งในกรณีของศูนย์บริการคนพิการ ตาม พรบ. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เราก็เห็นโอกาสอยู่ เพราะว่ามันจะทำให้คนพิการเขาถึงบริการต่างๆ โดยจัดบริการกันเอง แต่ปัญหาคือ มาตรฐานของศูนย์บริการนั้นมีค่อนข้างมาก เช่นมีเรื่อง ISO หรือมีเรื่องที่คนพิการต้องเข้าไปจัดการเยอะอยู่ เพราะฉะนั้น ตอนนี้เราก็เลยหวังแค่ระดับเบสิกก่อนคือ เขาสามารถบริหารจัดการกิจกรรมในพื้นที่เองได้ ระดมทรัพยากรได้ หาเพื่อนได้ และต่อมาก็คือจดแจ้งเป็นองค์กรคนพิการเพื่อเข้านั่งอยู่สภาท้องถิ่นในชุมชนได้ และต่อไปถึงค่อยไปสู่ขั้นศูนย์บริการที่ชัดเจน

พอได้ลงไปทำงานจริงๆ คิดว่าประเด็นไหนเป็นเรื่องที่ทำได้ยากสุด

สิ่งที่ยากสุด คือ สิ่งที่ควบคุมไม่ได้ เช่นนัดแกนนำคนพิการมาวันนี้ แต่ถึงเวลาครอบครัวบอกไม่ให้ไป เพราะไม่อยากอาบน้ำแต่งตัวใหม่แต่คนพิการอยากมา หรือนัด อบต. เพื่อลงพื้นที่ด้วยกัน ประสานกันเรียบร้อย พอใกล้เวลานัดโทรมาบอกว่าช่วงบ่ายติดงานเลี้ยง ซึ่งจริงๆ แล้วไม่ถือว่าเป็นปัญหาเสียทีเดียว แต่เป็นโอกาสให้แกนนำ (คนพิการ) ในพื้นที่จะได้พิสูจน์ตัวเอง เพราะการที่ท้องถิ่น (องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) เขาจะจัดให้ความสำคัญให้เราอยู่ในอันดับหลักได้นั้นคุณต้องทำให้เขาเห็นว่า เมื่อฉันเสียเวลามาแล้วก็ต้องได้งาน เพราะฉะนั้นเวลาประสานงานเราจะให้คนในพื้นที่ทำ ส่วนเราจะ Take Action น้อยมากๆ เพื่อให้เขาได้สื่อสารระหว่างกันมากที่สุด

“ผมมองว่าเราไม่สามารถ
สร้างพลังให้แก่คนพิการ
ได้เท่ากับคนพิการ
สร้างพลังให้ตัวเอง”

แต่อย่างว่า งานในแต่ละชุมชนก็มีความแตกต่างซับซ้อน มีวิธีการลงรายละเอียดหรือวางหลักการอย่างไร เพื่อให้สามารถนำไปใช้กับชุมชนอื่นๆ ได้ด้วย

ในความเป็นจริงไม่มีสูตรสำเร็จสำหรับงานในพื้นที่ เพียงแต่เราต้องเข้าใจความซับซ้อนว่าปัจจัยที่มันเกี่ยวข้องกับงานชุมชนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งไม่ใช่เฉพาะแค่คนพิการ แต่ยังมีเรื่องอย่างโครงสร้างอำนาจในชุมชนกับความสัมพันธ์ของครอบครัวของกลุ่มเป้าหมายว่าเขามีความเชื่อมโยงกันอย่างไร หรือแม้แต่เรื่องแผนที่ บ้านนี้ใกล้บ้านนี้ แกนนำของเราอยู่ตรงนี้ คืออาศัยว่าเรามีจุดแข็งอย่างไร แล้วเราจะใช้จุดแข็งนั้นในทิศทางไหน บางทีวัดเป็นศูนย์กลางสำคัญและเป็นผู้เล่นหลักขององค์กร บางทีท้องถิ่นเป็นผู้เล่นหลัก บางทีเอกชนเป็นผู้เล่นหลัก เราก็ต้องค้นหาต้นทุนของชุมชนนั้นให้เจอ เพราะเราไม่มีทางรู้ดีเท่ากับคนในชุมชน ต้องอาศัยแกนนำที่เราไปจัดตั้งขึ้นมาไปคิดว่าจะทำอย่างไรต่อ จะระดมทุนอย่างไร

ลองยกตัวอย่างให้ฟังสักชุมชน

ก็มีที่ตำบลศีรษะทอง จังหวัดนครปฐม นี่ก็เป็นพื้นที่ที่เราได้ลงไปทำกระบวนการตั้งแต่เดือนธันวาคม ปีที่แล้ว ตอนนั้นก็รวมตัวประมาณ 30-40 คนมานั่งคุยกัน มีทั้งคนพิการครอบครัว แล้วก็มีการแยกวงคุยกันก็ระดมปัญหามาได้ชุดหนึ่ง แล้วเราก็ถามต่อว่าปัญหาพวกนี้ควรจะจัดการอย่างไร ซึ่งเรื่องนี้เขาอาจจะนึกไม่ถึง เพราะท่าทีตอนแรกของเขาก็คือพวกเราจะ

มาแจกอะไร อันนี้ก็เป็นภาพจำที่หลายๆ คนไปช่วยกันสร้างรอเอาไว้ หากมาช่วยคนพิการแล้วจะต้องให้ ซึ่งไม่จำเป็น และเมื่อมีการพูดคุยกันเสร็จ เขาก็คาดหวังว่าอยากจะให้เกิดการรวมตัวเพื่อแก้ปัญหา อยากจะดึงงบประมาณต่างๆ ในชุมชนเพื่อดูแลคนพิการ รวมไปถึงจัดต้องศูนย์บริการคนพิการกันเองด้วย ซึ่งคนที่มี Passion มากคือ ครอบครัวที่มีลูกเป็นออทิสติก เพราะเขาก็กลัวว่าเมื่อตัวเองตายไปแล้วลูกจะอยู่อย่างไร จากนั้นเราไปก็ถามต่อว่าจะแก้ไขปัญหาอย่างไร เพราะเราแทบไม่มีข้อมูลอะไรไปบอกเทศบาลเลย แล้วข้อมูลที่ อสม. เก็บมาบางคนตายไปแล้ว ยังมีข้อมูลอยู่เลย หรือบางทีไปถึงบ้านแล้วไม่เจอ อสม. ก็ติ๊กให้เลย ข้อมูลก็เลยคลาดเคลื่อนมาก แม้แต่แพทย์เองเวลาจะรับรองว่าคนนี้มีความพิการประเภทอะไรก็ยังเขียนผิด เช่นบางคนสมองส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นส่วนสั่งการในการควบคุมอวัยวะมีปัญหา ขณะที่ส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหรือควบคุมอารมณ์มันยังอยู่ แต่แพทย์บางคนก็ตัดสินไปแล้วว่าคนนี้พิการทางสติปัญญา เมื่อข้อมูลแบบนี้ยังเชื่อถือไม่ได้ ก็มีวิธีเดียวคือ คุณต้องลงไปเห็นปัญหาเอง และที่สำคัญเวลาเก็บข้อมูลต้องชวนท้องถิ่นลงไปด้วย เพื่อให้เป็นปัญหาร่วมกัน เวลาคุยกันทีหลังมันจะได้ง่าย

ซึ่งกระบวนการตรงนี้ เราใช้วิธีจัดงานขึ้นมาในลักษณะของค่ายเก็บข้อมูล ซึ่งในค่ายก็จะมีการระดมอาสาสมัครมาประมาณ 20 คน เพื่อช่วยเก็บข้อมูล สำหรับสาเหตุที่ต้องใช้บุคคลภายนอกร่วมกับบุคคลภายในก็เพราะว่าความลับของข้อมูลบางส่วน คนพิการเองก็ไม่กล้าพูด เช่นสมมติแม่ยืนอยู่ แม้แม่จะทุบทำร้ายเขา เขาก็ไม่กล้าพูดว่าแม่เขาทำไม่ดี หรือสามีที่โดนภรรยาดูแลไม่ดี ทำร้าย หยิก อาจจะเพราะจากแรงกดดันก่อนที่จะพิการก็ได้ ตรงนี้ไม่ตัดสิน เพียงแต่เรารู้ว่าคนพิการและคนดูแลแบกรับความกดดันมากฉะนั้นไม่ควรจะให้ข้อมูลในขณะที่อยู่ด้วยกัน ดังนั้นอาสาสมัครของเราจึงมีหน้าที่ประกบ คือแกนนำคนพิการก็คุยกับคนพิการ ส่วนอาสาสมัครก็ไปชวนคุยกับครอบครัวในอีกจุดหนึ่ง รวมไปถึงท้องถิ่นหรือ อสม. ที่พาเราลงก็ต้องมีคนกันไว้ด้วยเหมือนกัน เพราะบางข้อมูลคนพิการอาจจะไม่อยากให้ อสม. หรือท้องถิ่นรู้ ซึ่งเราสังเกตได้จากท่าทางบางอย่าง เช่น จะพูดแล้วเหลือบไปมองก็แสดงว่า เราต้องหามากันไว้แล้ว นี่ก็เป็นกระบวนการหนึ่งเพื่อที่จะได้ข้อมูล ซึ่งแน่นอนว่าพอจบค่าย ข้อมูลที่เก็บได้นั้นไม่มีทางครบหรอก เพราะคนพิการในพื้นที่มีเยอะมาก

แต่สิ่งที่เราให้ความสำคัญมากกว่า ก็คือตัวแกนนำจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรหรือจะทำอะไรต่ออย่างบางคนอาจจะลงไปเก็บข้อมูลเพิ่ม บางคนอาจจะเปลี่ยนแปลงตัวเองในระดับกายภาพ เช่น ไม่ได้อาบน้ำมา 5 ปีแล้ว เช็ดตัวอย่างเดียวเพราะไม่รู้จะอาบน้ำอย่างไร แต่พอมาอยู่ค่ายก็เริ่มจะเรียนรู้วิธีการอาบน้ำ หรือบางคนเพิ่งออกมานอนนอกบ้านครั้งแรกหลังพิการ ซึ่งพอเป็นสังคมรวมหมู่ก็ทำให้ความมั่นใจนั้นมากขึ้น เพราะอย่างน้อยๆ เขาก็ได้เห็นต้นแบบ เช่นพี่สันติซึ่งพิการระดับ C5-C6 หยิบจับอะไรไม่ได้แล้ว แต่ก็ยังออกมาทำงานได้ มันก็เลยเหมือนเป็นต้นแบบที่สะท้อนว่าขนาดคนพิการรุนแรงเขายังทำได้ ทำไมเขาจะทำไม่ได้ ซึ่งตรงนี้เราสังเกตได้จากบางคนที่กลับออกไปแล้วได้รับการยอมรับมากขึ้น มีการจัดทำสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตมากขึ้น เพราะพวกเขากล้าที่จะพูดในสิ่งที่ตัวเองต้องการ

ปัญหาหนึ่งที่มาพร้อมกับการพัฒนาคือเรื่องเงินทุน คุณมีวิธีการจัดการเรื่องพวกนี้อย่างไร

ถ้าเป็นงานในเรื่อง UD (Universal Design) ทาง พก. (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ) ก็จะมีทุนสำหรับการจัดสภาพมาให้ เช่นจังหวัดละ 5 หลัง หลังละ 20,000 บาท แต่ปัญหาคือบางหลังก็ใช้แค่ 3,000 บาท แต่สุดท้ายก็ต้องถูกบังคับใช้ให้หมด หรือบางหลังต้องใช้ 70,000 บาท แต่ก็ไม่มีตังค์แล้ว คือขอบเขตของเงินแทนที่จะใช้ตามความเป็นจริงแต่มันทำไม่ได้ และต่อให้สถาปนิกที่ พก.แนะนำมาจะเก่งมากและเข้าใจงานชุมชนดีแค่ไหน แต่พอถูกจำกัดด้วยงบประมาณก็เลยกลายเป็นอะไรไม่รู้ ยิ่งเวลาเจอท้องถิ่นที่ไม่โอเคหรือไม่เห็นความสำคัญด้วยแล้ว ก็จะมีการอ้างกฎหมายมหาดไทยอีกว่าไม่มีหน้าที่ในการสงเคราะห์ แต่กฎหมายของคนพิการดันไปบอกว่าท้องถิ่นมีหน้าที่ ก็เลยกลายเป็นว่าขัดกันระหว่างข้อกฎหมาย ดังนั้นเวลาที่เราทำงานโดยไม่มีฐานของชุมชนคนพิการมารองรับก็เลยกลายเป็นว่า คนพิการ 1 คน ต้องต่อสู้กับอะไรอีกเยอะแยะ ผ่านการตัดสินจากท้องถิ่นโดยไม่มีคนปกป้อง บางทีค่าเหล็กค่าปูนท้องถิ่นก็เอาไปแล้ว จ้างคนแต่ไม่ส่งคนมาช่วยก็มีเยอะแยะ เพราะฉะนั้นเราถึงบอกว่า การที่คนพิการต้องจัดการกันเองถือเป็นเรื่องสำคัญ แต่ยังดีที่ตอนนี้เราได้ร่วมมือกับบริษัทตาแสง ของพี่พลอย กษมา แย้มตรี ลองสร้างโมเดลขึ้นมาในเรื่องงาน UD และล่าสุดก็มีโอกาสได้พูดคุยกับหลายๆ มหาวิทยาลัยที่สอนเรื่องสถาปัตยกรรมให้ลองเอานักศึกษามาร่วมกับเราใน 7 ชุมชนที่ทำอยู่

ฟังๆ ดูเหมือนว่าคุณและทีมงานกำหนดบทบาทตัวเองในฐานะที่ปรึกษาและไม่พยายามจะแทรกแซงงานของแกนนำคนพิการมาก มีวิธีอย่างไรที่จะรักษาจุดยืนตรงนี้ไม่ให้เกิดการล้ำเส้นจนเกินไป

เราวางตัวเองในฐานะของเพื่อนตลอด แม้แต่แกนนำในชุมชนเราก็ไม่เคยคิดว่าเขาเป็นคนของเราเลย คือมันเป็นหลุมที่เอ็นจีโอรุ่นเก่าหลายๆ องค์กรเคยขุดถมทับตัวเองมาแล้ว และเขาก็สอนเราว่า ถ้าเอ็งทำงานแบกปูนอยู่ เอ็งจะตายแบบข้านี่แหละ เพราะฉะนั้นถ้าจะทำงานนี้ก็ต้องเชื่อมั่นว่าเขาคือเพื่อน และมีความสามารถในการจัดการตัวเองได้ แม้แต่สิ่งที่เขาบอกอยากให้ช่วยเราก็ต้องถามเขาว่า ทำไมไม่ลองทำแบบนี้ดู คือ พยายามอย่าทำตัวเป็นผู้ยิ่งใหญ่รู้ดีเพราะความจริงงานหลายๆ ส่วนเราก็ไม่ได้รู้เท่าเขา

ถ้าให้วัดความสำเร็จของการทำงานชุมชน คุณคิดว่าน่าจะอยู่ที่จุดไหน

ผมเชื่อว่าความสำเร็จของงานพัฒนาในสายนี้ไม่ใช่สิ่งก่อสร้าง แต่เป็นกลไกว่าคุณได้สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการแค่ไหน เช่นคนพิการคนนี้ท่อปัสสาวะตันตอนกลางคืน ตื่นเช้ามาจะต้องอักเสบติดเชื้อ ถ้าเกิดกรณีแบบนี้คุณต้องโทรหาศูนย์เราอย่างเดียวหรือเปล่า หรือต้องโทรหาท้องถิ่นเพื่อพาไปโรงพยาบาล คือที่ผ่านมามันไม่ได้ไงเขาไม่รู้จะหาใครสุดท้ายก็จะกลับมาที่เรา แล้วเราก็จะกลายเป็นองค์กรอุปถัมภ์อีกองค์กรหนึ่งที่รอวันล่มสลายเพราะแบกรับภาระอยู่เรื่อยๆ เรื่องพวกนี้สำคัญมาก พอเราเอาข้อมูลย้อนกลับไปที่ อบต.บางปัญหามันไม่จำเป็นต้องลงมือแก้เลยด้วยซ้ำ แค่เอาข้อมูลให้แล้วเขาก็จัดการให้ แต่สิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อแกนนำคนพิการได้พิสูจน์ตัวเอง และทำให้เห็นว่านี่เป็นปัญหาของคุณ

ที่ผ่านมาแนวคิดการทำงานองค์กรคนพิการถูกแยกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ IL (Independent Living) ซึ่งเน้นให้คนพิการจัดการตัวเอง กับ CBR (Community based rehabilitation) ซึ่งเน้นให้ชุมชนเป็นฐานสำหรับคนพิการในการฟื้นฟู ซึ่งพอมันติดคำว่าฟื้นฟู คนพิการก็เลยถูกมองเป็นคนไข้อยู่เสมอ และแนวคิด CBR ก็เป็นแนวคิดที่ท้องถิ่นเป็นใหญ่อยู่แล้วตามฐานวัฒนธรรมของไทยเกี่ยวกับอำนาจนิยมและโครงสร้างอำนาจของท้องถิ่น ดังนั้นพอใช้แนวคิดนี้ไปจับ การคานงัดหรือการต่อรองระหว่างองค์กรคนพิการกับองค์กรทางท้องถิ่นก็เลยต่างกันมาก แต่แนวคิด IL นี้เราเชื่อว่าคุณจัดการตนเองได้ เราเลยต้องเน้นไปที่แกนนำว่า อบต. เปลี่ยนได้ตามวาระ แต่ถ้าแกนนำสามารถพิสูจน์ตัวเองและทำให้ชุมชนทั้งชุมชนเห็นได้ต่อให้กี่ อบต. คุณก็เอาอยู่หมด

นอกจากงานชุมชนแล้ว ทราบมาว่าคุณยังพยายามจะส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้มาทำงานตรงนี้ด้วย มีวิธีการหรือกระบวนการอย่างไรในการดึงคนเหล่านี้เข้ามา

เรามีการให้ทุนประมาณ 20 ทุน ทุนละประมาณ 20,000 บาท ผ่านการทำงาน 3 ประเภท หนึ่ง-ส่งเสริมสุขภาพเน้นพวกนักศึกษาแพทย์ สอง-ปรับสภาพแวดล้อมเน้นพวกสถาปนิก และกลุ่มสุดท้ายสำคัญมาก คืองานสื่อสาร ให้ไปทำงานโปรดักชัน อย่างคลิป 1-2 นาที แล้วเราจะปล่อยสปอตตามเคเบิลทีวีต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งอยู่ในเครือข่ายของ สสส. หรือทางออนไลน์

ทั่วไป และอาจจะต้องทำซับภาษาอังกฤษด้วยเพื่อให้ประเทศอื่นๆ ได้ใช้ด้วย โดยอาสาสมัครนี้เข้ามาผ่านค่ายเก็บข้อมูล หรือโอกาสต่างๆ เช่นในการจัดเวที ซึ่งเราก็จะหล่อเลี้ยงเด็ก 3 กลุ่มนี้เรื่อยๆ ให้เป็นภาคีของเรา จนประมาณปีหน้าเราก็จะปล่อยทุน และทาบทามเด็กที่เข้าใจ Feel งานคนพิการให้ลองมาทำ

คุณรู้ได้อย่างไรว่าเด็กคนไหนเหมาะเด็กคนไหนไม่เหมาะ

จริงๆ เราอยากเปิดโอกาสสำหรับทุกคน แต่เนื่องจากเราอยู่มูลนิธิโกมลคีมทอง ซึ่งเขามีทุนให้เด็กค่ายกว่า 200 ชมรมทั่วประเทศ และเราก็อยู่มาหลายปีแล้วก็เลยพอเห็นว่าเด็กเป็นอย่างไร เด็กสนใจเรื่องนี้จริงหรือเปล่า และการทำค่ายของเด็กบางคนก็มีลักษณะเฉพาะตัวว่าไปเที่ยว หรือไปสร้างอะไรที่ไม่ต้องการ ยิ่งมาทำงานคนพิการแล้วไปในสิ่งที่คนพิการไม่ต้องการผลมันไม่ใช่แค่ศูนย์แต่เป็นลบ ดังนั้นเราจำเป็นต้องจัดพื้นที่เปิดพื้นที่ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด อย่างค่ายนี้ถือเป็นเบสิก หรือจัดเวทีแล้วเด็กกลุ่มนี้มาบ่อยๆ เราก็ต้องสอนการจัดกระบวนการเป็นผู้นำแล้ว เริ่มจากง่ายๆ ก่อน อย่างพวกสันทนาการเล็กๆ เวลาเราไปจัดเวทีตามพื้นที่ต่างๆ ก็ค่อยๆ เทรนด์มอบโจทย์ใหม่เรื่อยๆ พอวันหนึ่งที่เขาเข้าใจเขาจะอยากทำอะไรพวกนี้ต่อด้วยตัวเอง

แต่การนำความคิดของเครือข่ายให้หลุดไปจากค่านิยมที่สังคมฝังเอาไว้ก็สำคัญ

มันก็มีกระบวนการของมันอยู่ เป็นกระบวนการที่ IL มีอยู่แล้วเราก็หยิบเข้ามาใช้และดัดแปลงนิดหน่อย อย่างการสัมผัสสภาวะความพิการ บางแห่งเขาก็อาจจะให้ปิดตา ลองใช้ไม้เท้า เราก็หยิบมาประยุกต์ใช้แต่ทำเป็นเกม หรือพวกคำต้องห้าม เช่นคนพิการหรือผู้พิการ แต่วิธีการพวกนี้ก็ได้ผลแค่ระดับหนึ่ง เพราะคนที่ปรับเปลี่ยนท่าทีเวลาพูดคุยกับคนพิการ แต่ในใจลึกๆ อาจจะคิดอีกเรื่องหนึ่งก็ได้ ซึ่งแค่นี้บางคนก็พอใจแล้วเพราะมันสร้างบรรยากาศในการอยู่ร่วมกัน แต่ถ้าจะให้เข้าใจจริงๆ ว่าคนพิการมีข้อจำกัดแบบนี้ต้องลงไปเห็นเอง แล้วค่อยมาถอดบทเรียน ซึ่งระหว่างถอดบทเรียน เราก็ชวนคุยไปเรื่อยๆ ว่าปลายทางควรเป็นอย่างไร บางทีข้อเสนอของอาสาสมัครนี่แหละที่มาช่วยพัฒนางานเราในหลายๆ ครั้ง

ผมว่าคนรุ่นใหม่ในวัยนักศึกษาหรือวัยทำงานต้นๆ ยังพอเปลี่ยนได้ง่าย แต่พอถึงช่วงวัยทำงาน บางคนก็จะเห็นข้อจำกัดของตัวเอง เราก็อาจจะใช้วิธีเปรียบเทียบความพิการว่ามันคือข้อจำกัด ซึ่งหลายคนก็จะเข้าใจมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่อยู่กับข้อจำกัดหลายๆ อย่างเช่น ตื่นมาตี 5 ต้องทำงานแล้วต้องมาเจอรถติดอยู่บนทางด่วน กว่าจะถึงกี่โมงไม่รู้ พอเลิกงานยังต้องเจอรถติดอีก แล้วกลับมานอน เป็นวงจรชีวิตที่ซ้ำไปซ้ำมาเหมือนเครื่องจักรที่ตายแล้ว เพราะฉะนั้นเวลาพูดว่าคนพิการก็เจอแบบนี้เหมือนกัน เขาก็จะเข้าใจ เพราะฉะนั้นผมจึงเห็นว่าโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นได้ แต่สิ่งที่ทำให้เรื่องนี้ไม่ไปไหนก็คือพวกแนวคิดเรื่องเวทนาสังคมสงเคราะห์

ตรงนี้ก็เหมือนเป็นการสำทับสิ่งที่คุณบอกว่าการสื่อสารในวงกว้างเป็นเรื่องสำคัญ

ใช่ครับ แต่ที่ผ่านมาเรากำหนดงบในส่วนนี้น้อยมาก เพราะจากประสบการณ์ เราเชื่อว่าคนรุ่นใหม่มีศักยภาพในการช่วยสร้างสื่อ เพราะฉะนั้นสื่อที่ดีที่สุดนั้นไม่ได้มาจากเราคิดเอง แต่เป็นการสร้างความมีส่วนร่วมและเปิดพื้นที่ให้คนช่วยกันสร้างสื่อให้กับประเด็นนี้ ซึ่งเราก็อยากพิสูจน์เหมือนกันว่าวิธีการทำงานสื่อโดยองค์กรอาสาสมัครมันมีจุดแข็งแบบนี้ ใช้งบน้อย แต่เปิดโอกาสให้คนเข้ามาร่วม บางคลิปที่ทำออกมา 1-2 นาที ภายใต้งบ 3,000 บาท แต่เมื่อเราปล่อยคลิปในแต่ละครั้ง คนก็จะมาแล้วว่าจะมีกิจกรรมอีกเมื่อไหร่ ดังนั้นการที่คนยังติดตามแฟนเพจอยู่เรื่อยๆ จึงเป็นโอกาสหนึ่งที่เราจะได้ทำงานสื่อประเภทต่างๆ เช่นการทำ Info graphic เพื่อสนับสนุนงานส่วนนี้ อย่างล่าสุด เรื่องรถเมล์ชานต่ำ เราก็ได้ทำ Info graphic ขึ้นมา เพียงแต่ตอนนี้ เราอาจจะผ่อนๆ ลงไปบ้าง ไม่ค่อยได้บริหารจัดการในแฟนเพจสักเท่าไหร่ เพราะวุ่นกับงานในชุมชนเสียเยอะ แต่หลังจากนี้ก็ถือเป็นโอกาสสำหรับคนที่อยากทำงานในเรื่องนี้ โดยเฉพาะงานสื่อ เรายินดีมากครับ เนื่องจากปัจจุบันเราได้ทำ Review งานวิจัยเรื่องคนพิการจากองค์กรต่างๆ เป็นข้อมูลตั้งๆ เตรียมเอาไว้แล้ว รอเพียงแต่คนที่มีฝีมือเข้ามาช่วยทำให้เป็น Info graphic เท่านั้นเอง

ถ้าลองประเมินตัวเองกับผลงานที่ผ่านถือว่าสอบผ่านไหม

ผมว่าตัวเองยังใหม่มากสำหรับวงการนี้ และสิ่งที่ทำอยู่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดหรือแม้แต่แนวทางหรือกรอบงานที่วางไว้ ผมเชื่อว่ามีคนคิดก่อนหน้าผมมาหลายร้อยปีแล้ว แต่ที่ยังอยู่ในจุดนี้ก็แสดงว่ามันยังไม่ดีพอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทักษะการทำงานชุมชน การเข้ามาเชื่อมประสานกับองค์กรในชุมชนต่างๆ เราก็ยังทำได้ไม่ดีเท่าที่เราอยากจะเห็น การสื่อสารสาธารณะภายใต้งบประมาณที่จำกัด เราก็เชื่อว่าในโลกยุคนี้ศักยภาพของคนรุ่นใหม่ ทำได้เจ๋งกว่าเราแน่นอน เพียงแต่ว่าเราจะเปิดโอกาสให้เขาอินกับมันหรือเปล่าในลักษณะที่ไม่ใช่การสังคมสงเคราะห์หรือเวทนิยม

“โอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นได้ แต่สิ่งที่ทำให้เรื่องนี้ไม่ไปไหน ก็คือพวกแนวคิดเรื่องเวทนาสังคมสงเคราะห์”

ทำงานด้านคนพิการมาประมาณ 1 ปี เห็นความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากน้อยแค่ไหน

ก็เปลี่ยนในหลายๆ ระดับ อย่างตัวผมเองก็เปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อบริหารจัดการงานในหลายๆ ส่วน ทั้งการเปิดโอกาสซึ่งต้องเด็ดขาดมากขึ้น ส่วนทีมงานเองก็ประสานกันได้ดีขึ้น เข้าใจมากขึ้น อย่างเมื่อก่อน เขาจะไม่เข้าใจว่าการสร้างการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นเวลาที่ทำโดยเปิดพื้นที่ให้คนอื่นมาช่วยทำด้วย มันก็ยังเป็นอะไรที่ขัดๆ กับคนที่มาแนวฉันเป็นดาวรุ่งฉันเก่ง ฉันชอบทำงานคนเดียว ซึ่งมันไม่ใช่ค่านิยมของเรา ดังนั้นจึงต้องจูนทัศนคติหลายๆ ส่วนพอมาในระดับชุมชน แกนนำบางที่ เช่นที่ศรีษะทองมาบอกเราว่า เดี๋ยวเขาจัดกิจกรรมเองจะไม่รอทางส่วนกลางอย่างเราแล้ว เราก็ดีใจมากเลย เพราะเราเห็นพวกเขาจากจุดเริ่มต้นเล็กๆ บางคนตอนแรกแค่มานั่งฟังเฉยๆ ไม่พูดไม่จา แต่พอเวลาผ่านไปเรื่อยๆ ก็เริ่มกล้า หลายคนกลับไปเรียนหนังสือ หรือแม้แต่ตอนย้ายพื้นที่มาทำที่คลองขลุง แกนนำที่ศรีษะทอง นครชัยศรี หรือกระทุ่มล้มก็ยังตามมาช่วย คือ มันเชื่อมประสานกัน เหมือนฉันเข้าใจอารมณ์ของคุณนะว่าเวลาทำของแบบนี้มันเหนื่อยยังไง แล้วหากมีพื้นที่อื่นอีกก็จะลงไปช่วยทุกครั้ง ซึ่งสำหรับผมแล้วมันเป็นความสัมพันธ์ที่ต่อให้เงินเป็นล้านก็ซื้อไม่ได้

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : สมภาพ สัตย์เพริศพราย
ขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ที่เอื้อเฟื้อสถานที่

“ในโลกยุคนี้ศักยภาพของคนรุ่นใหม่ ทำได้เจ๋งกว่าเราแน่นอน
เพียงแต่ว่าเราจะเปิดโอกาสให้เขาอินกับมันหรือเปล่า”

‘O&M’ ก้าวแรกสู่ชีวิตใหม่ในโลกไร้แสง

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 25 ตุลาคม 2557

สำหรับเราส่วนใหญ่ในโลกใบนี้ ทักษะการดำรงชีวิตอย่างการเดิน ยืน กิน นอนคงเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ แต่สำหรับคนบางกลุ่ม เพียงแค่อวัยวะในการมองเห็นไม่สามารถทำงานได้เช่นคนทั่วไป ก็อาจทำให้พวกเขาทำเรื่องเหล่านี้ได้ไม่สมบูรณ์นัก หรือแม้แต่ขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้มัน เช่นที่ควรเป็น เพราะความห่วงใยที่คนรอบข้างมีให้ในฐานะ ‘คนตาบอด’

บางคนอาจเคยใช้ชีวิตธรรมดาในโลกสว่างไสวที่มองเห็นทุกสิ่งรอบตัวได้แจ่มชัด เมื่อวันหนึ่งโลกของเขามืดลง ชีวิตอันปกติสุขก็กลับเต็มไปด้วยความลังเล จากเคยมั่นใจในตนเองกลับต้องหันไปพึ่งพาคนใกล้ชิด แม้เส้นทางสู่อนาคตที่เคยฝันก็คล้ายจะขาดลงไปด้วย

ทว่าโอกาสยังมีอยู่เสมอสำหรับผู้ที่กล้าเดินออกจากความกลัว ประตูสู่เส้นทางใหม่ที่จะทำให้พวกเขา ‘คนพิการทางการเห็น’ สามารถใช้ชีวิตได้อีกครั้งอย่างภาคภูมิใจนั้น คือสิ่งที่เรียกว่า ‘O&M’

วิชาแห่งชีวิตของคนพิการทางการเห็น

ชื่อสั้นๆ ของ O&M นั้น มาจากคำว่า Orientation and Mobility Training หรือ **การฟื้นฟูสมรรถภาพคนตาบอดด้วยการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว**

หลายคนอาจไม่ทราบว่าคนพิการทางการเห็นมีข้อจำกัดบางประการในการเคลื่อนไหว แม้แต่เรื่องที่คนธรรมดามองว่าเป็นเรื่องง่าย สาเหตุหนึ่งเกิดจากการขาดการฝึกฝน เช่น ครอบครัวของคนตาบอดแต่กำเนิดบางคนอาจจัดการทุกเรื่องในชีวิตประจำวันให้ตั้งแต่เกิดเพราะความสงสาร หรือหลีกเลี่ยงที่จะพาคนพิการด้านนี้ออกสู่สังคมเพราะความอาย เรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นแม้แต่กับคนที่พิการทางการเห็นภายหลัง ความห่วงใยของคนรอบข้างอาจทำให้พวกเขาขาดทักษะในการช่วยเหลือตนเองและกลายเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาคนใกล้ชิดอย่างมาก มีคนพิการทางการเห็นน้อยรายที่ผ่านการฝึกฝนอย่างเหมาะสมจนสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนปกติในสังคมได้อย่างมีความสุข

O&M จึงเข้ามีบทบาทช่วยในเรื่องนี้ แบ่งเป็น 2 เรื่องหลัก คือ Orientation หมายถึง การให้คนพิการทางการเห็นทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมที่ตนเองอยู่ และ Mobility คือ การเคลื่อนไหวหรือการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง การฝึกนี้จะช่วยให้คนพิการทางการมองเห็นมีบุคลิกภาพที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุขและรู้สึกปลอดภัย และที่สำคัญคือ การมีชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพที่ร่างกายเอื้ออำนวย

วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นหนึ่งในสถาบันแรกๆ ที่เปิดให้มีการเรียนการสอนวิชา O&M โดยเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรระยะสั้นเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการเห็น เปิดสอนทุกปี ปีละ 2 ครั้ง โดยไม่มีค่าใช้จ่าย

“วิชานี้มันเปลี่ยนชีวิตของคนตาบอด ถ้าเราเห็นว่าคนคนหนึ่งมีผู้ปกครองหรือญาติพยุงมากอดคอกันมาเลย เราก็มองว่า เอ๊ะ เดินไม่ได้เหรอ พอเรามานั่งพูดคุย ให้เริ่มเดิน ก็เดินได้ ปรับปรุงเรื่องการทรงตัว เอาไม้เท้าให้ใช้ จากเดิมลากเท้าก็เริ่มเดินยกขา เดินแบบก้มๆ พอมีไม้เท้าก็เริ่มหลังตรงหน้าตรง รับรองภายในหนึ่งอาทิตย์เปลี่ยนค่ะ ทุกอย่างเริ่มดีขึ้น สุขภาพดีขึ้น บุคลิกดีขึ้น ความมั่นใจมา” **อ.นุชนาฏ โต๊ะดี** หรือ **ครูนุช** วิทยากรและครูฝึก O&M บอกถึงความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ง่ายๆ จากคนที่ผ่านหลักสูตรนี้

หลักสูตร O&M ของวิทยาลัยราชสุดา มีระยะเวลาเพียง 1 เดือน รวมการฝึกทั้งหมด 120 ชั่วโมง ซึ่งถือว่าสั้นมากเมื่อเทียบกับหลักสูตร O&M ในสถาบันอื่นๆ แต่ระยะเวลาอันสั้นนี้ก็เปลี่ยนชีวิตของคนพิการทางการเห็นมานักต่อนักแล้ว

ก้าวแรกสู่ความเปลี่ยนแปลง

เนื่องจากเป็นหลักสูตรระยะสั้น วิทยาลัยราชสุดาจึงเปิดรับคนพิการทางการเห็นเข้ามาเรียน O&M เพียงครั้งละ 10 คนเท่านั้น เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุดในเวลาอันจำกัด จึงมีรายชื่อผู้สมัครต่อคิวเข้าเรียนยาวเหยียดในสมุดบันทึก ซึ่งมีทั้งคนพิการแต่กำเนิดและคนพิการภายหลัง ก่อนถึงเวลาเรียน 2 สัปดาห์ เจ้าหน้าที่จะโทรศัพท์ไปแจ้งตามคิว เพื่อนัดหมายการเข้าเรียน

ในวันแรกของหลักสูตร เมื่อคนพิการทางการเห็นเดินทางมาถึง จะมีการสัมภาษณ์ตัวคนพิการรวมทั้งครอบครัวเพื่อทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมของคนพิการไปด้วย มีการประเมินการเคลื่อนไหวโดยให้ทดลองเดิน นั่ง ขึ้นลงบันได เพื่อดูบุคลิกภาพ หากเป็นคนที่มองเห็นบางส่วนก็จะประเมินได้จากท่าเดินของเขา เช่นคนที่มองเห็นด้านข้างก็จะเดินเอียงข้างเป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะถูกบันทึกไว้เป็นข้อมูลเฉพาะตัวของแต่ละคนเพื่อใช้ในกระบวนการฝึก O&M ต่อไป

หลังจากนั้นจะพาคนพิการเข้าสู่หอพักซึ่งผู้เรียน O&M จะต้องใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ตลอดระยะเวลา 1 เดือน การฝึกเริ่มขึ้นนับตั้งแต่ก้าวแรกที่คนพิการเดินเข้าสู่ห้องพักของพวกเขา คนพิการจะต้องนำสัมภาระออกจากกระเป๋ามาจัดวางในห้องด้วยตนเองแล้วจดจำตำแหน่งให้ได้ เพราะพวกเขาจะต้องใช้ห้องนี้อีก 30 วันโดยไม่มีคนใกล้ชิดคอยดูแล

และในเช้าวันรุ่งขึ้น คนพิการทางการเห็นทุกคนก็กลายเป็นนักเรียนเต็มตัว ครูฝึก O&M จะไปรับที่หอพักแล้วสอนการเดินลงมาชั้นล่าง นำเดินไปยังโรงอาหาร แนะนำให้รู้จักร้านค้าและการใช้เงิน เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วก็เดินทางไปยังห้องเรียน เส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่ทุกคนต้องเดินทุกวัน และไม่มีใครรู้ล่วงหน้าว่า นับจากวันถัดไป พวกเขาต้องเดินไป-กลับด้วยตนเองโดยไม่มีครูฝึกคอยรับ-ส่ง

“ต้องบีบค่ะเพราะเวลาเราน้อย เขาก็จะเริ่มกระตุ้นตัวเองว่าฉันต้องจำให้ได้ บางคนบอกว่าฉันจำไม่ได้เลย ก็เกาะเพื่อนไปก่อน อาทิตย์แรกพี่ยอม อาทิตย์ที่สองพี่จะไปอยู่ระหว่างทางเริ่มกันไม่ให้ไป สุดท้ายเมื่อรู้ว่าเราจะต้องมาคอยแยก ก็ต้องเริ่มจำ แล้วพี่ก็ให้เดินเดี่ยว หลังจากนั้นเราจะให้เขาออกไปข้างนอกด้วย” ครูนุชบอก

อาณาบริเวณของห้องเรียน O&M นั้น ไม่ใช่แค่ห้องสี่เหลี่ยมเล็กๆ แต่คือพื้นที่ของทั้งวิทยาลัยจนถึงภายนอกอีกด้วย พวกเขาจะได้เรียนรู้เทคนิคการใช้ไม้เท้าในสภาพแวดล้อมต่างๆ จากพื้นที่เล็กๆ เช่นหอพักกับโรงอาหาร ขยับไปรอบๆ วิทยาลัย ข้ามฝั่งไปมหาวิทยาลัยมหิดล ทำความรู้จักกับพื้นผิวทางเดินที่หลากหลาย เช่น การเดินตามอิฐบล็อกหรือหินในสนามหญ้า การเดินหลบหลีกต้นไม้บนคันนา หลังจากนั้นจึงฝึกการเดินทางด้วยรถประจำทาง รถไฟฟ้าบีทีเอส รถไฟ กระบวนการฝึกฝนนี้จะทำให้คนพิการทางการเห็นไปยังสถานที่ต่างๆ ได้ เช่น ไปซื้อของที่ตลาด ไปพบแพทย์ ทำธุระต่างๆ ที่จำเป็นแล้วเดินทางกลับด้วยตัวคนเดียวซึ่งคนพิการทางการเห็นบางคนอาจไม่เคยทำเช่นนี้มาก่อนเลยในชีวิต

นอกจากการเดินทางแล้ว จะมีการสอนทักษะในชีวิตประจำวันทั้งหมดในหลักสูตรนี้ด้วย ตั้งแต่การแปรงฟัน การรินน้ำ การเตรียมและปรุงอาหาร การจับจ่ายซื้อของ ฯลฯ เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเบื้องต้น เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ การอ่านอักษรเบรลล์ ซึ่งสองเรื่องหลังจะเป็นเพียงการแนะนำอย่างสั้นๆ หากคนพิการสนใจก็สามารถสมัครเรียนหลักสูตรเหล่านี้เพิ่มเติมได้ฟรี

และในวันปิดหลักสูตร เมื่อครอบครัวของคนพิการมารับกลับบ้าน พวกเขาจะได้เห็นผลของการฝึกฝนผ่านอาหารที่คนพิการทำด้วยตนเอง มีการสรุปการเรียนรู้โดยฉายให้ครอบครัวเห็นภาพตั้งแต่วันแรกที่คนพิการเข้ามาสู่วิทยาลัยราชสุดา จนกระทั่งวันจบการศึกษา เพื่อครอบครัวจะได้มองเห็นพัฒนาการและให้โอกาสพวกเขาทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองเมื่อกลับไปอยู่บ้าน

การยอมรับตนเองคือก้าวสำคัญที่สุด

ไม่ใช่ว่าผู้เรียน O&M ทุกคนจะเปลี่ยนชีวิตตนเองได้หลังจากจบการศึกษา เพราะปัจจัยอันดับแรกและสำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะได้รวดเร็วก็คือ 'การยอมรับความพิการ' ทั้งตัวคนพิการเองและคนใกล้ตัว

"สภาพจิตใจที่อยากจะหาย การยอมรับตัวเองเป็นปัจจัยอันดับหนึ่งที่ทำให้ฝึกสำเร็จ อีกข้อหนึ่งก็คือญาติ วันแรกที่ผู้ปกครองมา เราจะมีการพูดคุยก่อน ถ้าครอบครัวสนับสนุน คนพิการคนนั้นก็จะเก่ง บางครอบครัวมาดูตอนที่สอน พอคนพิการกลับไปบ้าน จะไปห้าง ให้ไปเลย แต่แอบตามดูเหมือนที่ครูแอบ ดูว่าเขาเจอปัญหาอุปสรรคอย่างไร แก้อย่างไร เขาทำได้ไหม และหลังๆ ก็เริ่มไม่ต้องไปแล้ว ปล่อยได้เพราะเริ่มไว้เนื้อเชื่อใจ ถ้ามีครอบครัวอย่างนี้คนพิการจะฝึกสำเร็จ แต่ประเภทที่ 'ไม่นะ ถ้าไปกับฉัน ห้ามเอาไม้เท้าออกมาใช้ คนจะว่าฉันว่าไม่ดูแล' ประเภทนี้ก็จะทำให้คนพิการขาดความมั่นใจ" อ.นุชนาฏ บอกเล่า

เจน ชัยเดช เป็นตัวอย่างที่ดีของเรื่องนี้ เขาเป็นเคยอาจารย์หนุ่มไฟแรงที่สอนวิชาเคมีและคณิตศาสตร์ในหลากหลายสถาบัน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมหาวิทยาลัย ทว่าในปี 2547 อาการติดเชื้อขึ้นสมองได้ทำลายประสาทสัมผัสของร่างกายซีกขวา ส่งผลให้กล้ามเนื้อลีบจนไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ รวมถึงทำให้ตาบอดทั้งสองข้าง หลังจากการฟื้นฟูร่างกายอยู่หนึ่งปีเต็ม เขาไม่รีรอที่จะก้าวต่อไปบนเส้นทางสายใหม่

“ตอนนั้นผมคิดอย่างเดียวว่า ผมจะทำกิจวัตรประจำวันด้วยตัวเองได้อย่างไรบ้าง เพราะตอนนั้นอยู่ที่บ้านมีคนทำให้ทุกอย่างเลย เสื้อผ้าแม่เป็นคนซักให้ อาหารแม่ก็ทำไว้ให้ กินข้าว กินอะไรแม่ก็ตักใส่จานไว้ ผมมีหน้าที่ตักใส่ปากแค่นั้นเอง เรื่องล้างจานล้างแก้วแม่ทำให้หมดเลย แต่ผมจะอยู่ในบ้านอย่างเดียวต่อไปไม่ได้ เพราะถ้าจะให้ผมไม่ได้ออกไปไหน ไม่ได้ทำกิจกรรมอะไรเลย ความรู้สึกมันเหมือนกับเป็นภาระให้กับที่บ้าน”

หลังจากค้นหาสถานที่ฟื้นฟูสมรรถภาพทางการเห็นอยู่ประมาณ 1 ปี จึงได้รับคำแนะนำจากเพื่อนอาจารย์ ให้รู้จักกับวิทยาลัยราชสุดา หลังสงกรานต์ปี 2549 เขาก็กลายเป็นนักเรียนคนหนึ่งในหลักสูตรฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการเห็นของครูนุช

เจนได้รับการทดสอบการเดินเหมือนนักเรียนคนอื่นๆ โดยเริ่มจากการไม่ใช้ไม้เท้าก่อน ซึ่งก็ทำให้เข้ารู้ทันทีว่าไม้เท้าขาวจำเป็นแค่ไหน

“คือให้เรียนรู้ก่อนว่า ถ้าไม่ใช้ไม้เท้าบุคลิกของเราจะเป็นยังไง จะไม่ได้เดินแบบปกติ ขาหนึ่งจะยื่นไปก่อนแล้วควานดูว่ามีอะไรขวางไหม มือจะไปตลอด แล้วค่อยคืบไปทีละคืบ ทำให้บุคลิกการเดินเราไม่ดีด้วย ตอนนั้นผมก็เริ่มรู้สึกแล้วว่าไม้เท้ามันจำเป็น”

หลังจากนั้น เขาได้เรียนรู้ทักษะการใช้ไม้เท้าในสภาพแวดล้อมต่างๆ จากพื้นที่เล็กๆ ในวิทยาลัยก็ขยับออกไปข้างนอก หัดใช้รถโดยสารทุกประเภท ในระหว่างที่หัดเดินนั้น เจนพบว่าเขาไม่รู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างพื้นถนนที่เป็นคอนกรีตกับพื้นหญ้า ซึ่งเป็นผลมาจากประสาทสัมผัสที่ถูกทำลาย จึงต้องเพิ่มเรื่องการออกกำลังกายเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งเขาต้องทำอย่างสม่ำเสมอจนถึงทุกวันนี้

“ผมใช้เวลาประมาณ 2 เดือนก็จบ กลับไปบ้านครั้งแรกเลย เดินทางจากวิทยาลัยราชสุดากลับบ้าน ไปถึง แม่อยู่ที่บ้านคนเดียว ก็ประหลาดใจว่ากลับมาได้ยังไง ผมก็อธิบายว่าเรียนมาแล้ว ครูเขาสอนมา”

ตลอดระยะเวลาเรียน ครอบครัวและคนรอบข้างเขาให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้อยู่เหสมอ น้องชายเป็นคนมาส่งเขาเมื่อเริ่มเรียนวันแรก พี่ชายคอยดูแลการกินไม่ขาด ขณะที่น้องชายอีกคนหนึ่งช่วยสนับสนุนเรื่องการเงิน นอกจากนี้เพื่อนฝูงยังหมั่นแวะมาเยี่ยมเยียน ทำให้เขามีแรงใจมุ่งมั่นที่จะฝึกฝนจนสำเร็จ

ในระยะนั้น หลักสูตรยังมีเวลาการเรียน 2 เดือน โดยเป็นหลักสูตรที่ได้เรียนอักษรเบรลล์และคอมพิวเตอร์อย่างเต็มรูปแบบ ผลของการฝึกฝนก็เป็นที่น่าพอใจ เพราะความมุ่งมั่นเรียนรู้ ทำให้ทุกวันนี้เจนกลายเป็นบุคลากรคนหนึ่งของวิทยาลัยราชสุดา ความสนใจด้านเทคโนโลยี

ที่มีอยู่เดิมทำให้เขากลายเป็นอาจารย์สอนคอมพิวเตอร์สำหรับคนพิการทางการเห็น นอกจากนั้น การที่เคยสอนคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ยังทำให้เขามีโครงการส่วนตัวที่จะเป็นครู อาสาสอนวิชาเหล่านี้แก่เด็กนักเรียนตาบอดในโรงเรียนธรรมิกวิทยา ที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีด้วย ถือเป็นความโชคดีเพราะวิชาในด้านนี้สำหรับคนตาบอดยังขาดบุคลากรอีกมาก เจนยังพักอยู่ที่หอพักของวิทยาลัยราชสุดา เพราะการอยู่คนเดียวจะช่วยให้เขาพึ่งพาที่บ้านน้อยลง ทั้งหมดนี้ทำให้ครอบครัวของอาจารย์หนุ่มรู้สึกวางใจในอนาคตของเขา

“คนรอบข้างผมครอบครัว แม่ น้องชาย พี่ชาย ทุกคนจะมองว่าผมอยู่รอดแล้ว หมายความว่าถ้าสักวันหนึ่งแม่ผมต้องจากไป หรือพี่น้องแยกออกไปแต่งงานมีครอบครัว ผมอยู่ลำพังคนเดียวได้ และทุกวันนี้ผมเอง จากเดิมที่เป็นภาระ ผมก็กลายเป็นตัวหลักคนหนึ่งในครอบครัว เพราะฉะนั้นถ้ายอมรับแล้วว่าตัวเองเป็นคนพิการ ใจจะเปิด พอใจเปิด การเรียนการสอนทุกอย่างเราจะรับได้ และจะมีการฝึกฝนได้ ทักษะต่างๆ ของเราก็จะพัฒนาได้” เจนย้อนนึกถึงตัวเองว่า ถ้าเมื่อ 8 ปีก่อนเขาไม่ยอมรับความพิการที่กำลังเผชิญคงไม่มีวันได้เดินกลับเข้าสู่เส้นทางที่รักนี้อีกครั้ง

เรียนรู้การพึ่งพาเมื่อจำเป็น

แม้ O&M จะสอนให้คนพิการทางการเห็นพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด แต่แน่นอนว่าข้อจำกัดทางสายตาย่อมทำให้ไม่สามารถทำอะไรด้วยตนเองได้ทุกเรื่อง พวกเขาจึงต้องเรียนรู้การขอความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากผู้อื่นด้วย

“ในความเป็นจริงแล้ว ไม่ใช่ว่าเราจะทำเองได้ทั้งหมด เช่นคุณใช้ไม้เท้าเดินปั๊บ ไม่ใช่คุณจะไปได้โดยที่ไม่ต้องถามใคร แต่เอาเป็นว่าคุณถามน้อยที่สุด การเรียนนี้จะทำให้คุณกล้าไปหาหมอตามนัดโดยที่คุณไม่ต้องสนใจว่าญาติของคุณว่างหรือไม่ คุณไม่ต้องเลื่อนนัดเพราะญาติคุณไม่ว่าง คุณออกไปขอความเหลือจากคนข้างนอก และไปหาหมอได้ตามนัด นั่นคือสิ่งที่คุณจะต้องทำได้เมื่อมาเรียนที่นี่” เป็นคำอธิบายของครูนุชที่มีให้แก่ลูกศิษย์คนพิการทางการเห็น

“เราจะมีสถานการณ์จำลอง สมมติไปถึงป้ายรถเมล์ ไม่มีคนเลย แต่รถมาคุณจะทำยังไง จะใช้คำถามยังไงเพื่อจะถามคนบนรถ เช่น ถามว่า ‘สาย...ใช่ไหมครับ’ ถ้าใช่ เขาจะบอกว่าใช่แล้วจอดรอ แต่ถ้าไม่ใช่ เขาจะบอกว่าไม่แล้วก็ไป เมื่อขึ้นรถแล้ว คุณจะต้องไปขอความช่วยเหลือบนรถ บอกกระเป๋า เขาลืมแน่ๆ คุณจะต้องกะระยะทางให้ได้ว่าประมาณเท่าไร มันมีสะพานไหม ข้ามทางรถไฟไหม มีเลี้ยวไหม เมื่อเราสังเกตได้ว่าระยะเวลาประมาณนี้มันน่าจะถึงแล้ว เราค่อยถามคนข้างๆ ‘ขอโทษนะครับ ถ้าถึงโรงพยาบาล...แล้วช่วยบอกด้วยนะครับ’ ถ้าเขาไปไม่ถึงเขาจะบอกคุณเอง”

“และเมื่อลงไป ทำอย่างไรจึงจะเข้าไปในโรงพยาบาล ไม่ใช่ให้คนพาไปหาหมอถึงที่ไปแค่ทางเข้าโรงพยาบาลก็พอ แน่นอนว่ามีคนเข้าออกโรงพยาบาล คุณไม่ต้องถามคนออกเพราะเขาจะกลับบ้าน คุณยืนเลยทางออกมานิดหนึ่ง คนที่เดินสวนคุณไปเพื่อจะเข้านี่แหละที่คุณขอความช่วยเหลือเขาได้ ให้เขาพาคุณไปติดต่อเจ้าหน้าที่ หลังจากนั้นเป็นหน้าที่พยาบาลแล้ว นี่คือสิ่งที่เราสอน”

จาก O&M สู่การอยู่ร่วมกันในสังคม

มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่เปิดสอนหลักสูตรฟื้นฟูสมรรถภาพสำหรับคนพิการทางการเห็น มีสำนักงานสาขาในหลายจังหวัดทั่วประเทศ ที่นี่มีโครงการฟื้นฟูสมรรถภาพคนตาบอดโดยชุมชน ซึ่งนอกจากจะเน้นการฝึก O&M ให้คนพิการทางการเห็นพึ่งพาตนเองได้แล้ว ยังทำให้คนพิการเลิกเก็บตัวอยู่ในบ้านออกมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนด้วย

สันติศักดิ์ มะเริงสิทธิ์ หัวหน้าโครงการฟื้นฟูสมรรถภาพคนตาบอดโดยชุมชน ให้ข้อมูลว่า แต่เดิมมูลนิธิธรรมิกชนฯ เน้นการฝึกอาชีพให้แก่คนตาบอด แต่ก็พบข้อจำกัดหลายอย่างซึ่งเกิดจากการที่คนพิการทางการเห็นไม่ได้รับการฝึกทักษะชีวิตที่เหมาะสม คือหากครอบครัวไม่ทำทุกอย่างให้ก็มักทิ้งให้คนพิการอยู่แต่ในบ้านและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทมักไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการช่วยเหลือดูแลคนพิการเท่าที่ควร ทำให้คนพิการกลายเป็นภาระและน้อยนักที่จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงเริ่มมีโครงการฟื้นฟูสมรรถภาพคนตาบอดโดยชุมชนขึ้นเพื่อเข้าถึงคนพิการทางการเห็นในชนบทเหล่านี้

“คนที่มีความบกพร่องทางสายตา ถ้าเป็นตั้งแต่กำเนิดหรือเป็นมาตั้งแต่เล็กๆ จะมีข้อจำกัดในการเรียนรู้มาก ยิ่งในวัยเด็กจะเห็นได้ชัด เขาจะไม่รู้ว่า ‘รถ’ คือ อะไร ‘แก้ว’ ‘จาน’ คือ อะไร เพราะไม่เคยเห็น การเรียก ‘พ่อ’ หรือ ‘แม่’ ก็ยังเป็นเรื่องยากเพราะเด็กเรียนรู้การพูดจากการสังเกตรูปปากของผู้ใหญ่ การเดินวิ่งนั่งก็ยากที่จะให้เขารู้ว่าเป็นอย่างไร ครอบครัวเขาก็ไม่รู้ น้อยนักที่จะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ ส่วนมากจะมีความพิการซ้อน เราจึงต้องฝึกเขา ทั้งการออกกำลังปอด การบริหารลิ้น แม้กระทั่งการเอาน้ำหวาน เอาน้ำผึ้งป้ายปาก หรือการฝึกกล้ามเนื้อ”

เท่ากับว่ายิ่งพบคนพิการทางการเห็นได้ไวเท่าไรยิ่งดี มูลนิธิธรรมิกชนฯ จึงอาศัยเครือข่ายของคนในชุมชนต่างๆ เมื่อได้รับการแจ้งว่ามีคนพิการทางการเห็นอยู่ในชุมชนใด ก็จะมีคณะทำงานไปเยี่ยมเยียนถึงบ้าน ชักชวนให้มาเข้าโครงการฟื้นฟูสมรรถภาพก่อนจะแนะนำให้ฝึกอาชีพ

การเข้าไปชักชวนคนตาบอดอาจไม่ประสบความสำเร็จตั้งแต่ครั้งแรก ต้องใช้ความพยายามหลายครั้ง สร้างความคุ้นเคยจนกระทั่งคนพิการรู้สึกไว้วางใจและเปิดใจพูดคุยด้วย หลังจากนั้นจึงจะมีการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้วางแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของแต่ละคน คนพิการส่วนใหญ่มักต้องการฝึกอาชีพเป็นอันดับแรก แต่ทางโครงการวางเงื่อนไขว่าทุกคนจะต้องผ่านการฝึก O&M ก่อนจึงจะเข้าสู่การฝึกอาชีพได้ ซึ่งทำให้เห็นว่า O&M มีความสำคัญมาก ผลคือนอกจากการมีอาชีพเลี้ยงตนเองแล้วยังส่งผลต่อบุคลิกภาพและการปฏิสัมพันธ์ลดความรู้สึกแปลกแยกระหว่างคนพิการกับคนรอบข้าง

“ธรรมิกชนใช้คำว่า ‘ก้าวแรก’ เพราะ O&M คือ ก้าวแรกที่จะเปลี่ยนชีวิตของเขาไปสู่การพัฒนาให้ดีกว่าเดิม ตั้งแต่เรื่องของการช่วยเหลือตนเอง อย่างน้อยคุณก็เข้าร่วมกับสังคมที่คุณอยู่ได้ สามารถไปพูดคุยกับเขาได้ ในด้านกายภาพ ผมคิดว่าเขาดูดีขึ้นเยอะ เขาจะมีขวัญและกำลังใจดีขึ้นมาก อย่าลืมว่าคนตาบอดเขาก็อยากแสดงศักยภาพของเขาเหมือนกัน แต่บางครั้งในครอบครัวหรือสังคมก็ไม่ให้โอกาสเขา เขาจึงมักคิดว่าตัวเองไม่มีคุณค่า”

ไม่เพียงพัฒนาศักยภาพคนพิการเท่านั้น ทางโครงการฯ ยังทำงานกับชุมชนที่มีคนพิการทางการเห็นอยู่ เพื่อให้เกิดการเปิดรับพวกเขาเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้ง่ายขึ้น

“เราต้องให้คนเหล่านั้นได้รับรู้ในเรื่องของเทคนิคและวิธีการด้วย เพราะเขาจะได้เข้าไปช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำกับคนตาบอดได้ คนในชุมชนมีโอกาสที่จะรู้จักคนพิการที่อยู่ในชุมชนมากกว่าเรา ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ดูแลที่มีประสบการณ์มีคนตาบอดอยู่ในครอบครัว หรือจิตอาสาที่อยู่ในชุมชน ช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เราก็ต้องทำงานกับคนเหล่านี้”

“มุมมองของคนที่อยู่ในชุมชน คนที่อยู่ในครอบครัวของเขาจะดีขึ้น ส่วนมากได้รับการให้เกียรติทางสังคมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเช่น อบต. เทศบาล หรือสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพราะเขาจะกลายเป็นคนพิการที่มีศักยภาพ เขาแสดงความสามารถให้สังคมได้รับรู้ เช่นทอเสื่อได้ ถักเปล ทอผ้าได้ คนตาบอดมีศักยภาพที่ยอดเยี่ยมเลย ผมบอกได้” สันติศักดิ์กล่าว

“ธรรมิกชนใช้คำว่า ‘ก้าวแรก’ เพราะ O&M คือก้าวแรก ที่จะเปลี่ยนชีวิตของเขาไปสู่การพัฒนาให้ดีกว่าเดิม”

.....

ก้าวสู่ชีวิตใหม่ด้วย O&M

ฉลาด ตะวัน เป็นอีกคนหนึ่งที่ได้ผ่านกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพของมูลนิธิธรรมิกชน และเปลี่ยนจากคนพิการที่ท้อแท้มามีความหวังอีกครั้งหลังการฝึก O&M

“ผมเริ่มมองไม่เห็นประมาณปี 2539 เพราะอุบัติเหตุ รถที่ผมนั่งไปมันชนกับกองดิน แล้วผมไม่ได้รัดเข็มขัด หัวฟาดกับกระจกรถแล้วกระจกเข้าตา” ฉลาดเริ่มเล่าย้อนอดีตให้ฟัง อุบัติเหตุครั้งนั้นทำให้เขาซึ่งอยู่ในวัยต้นสามสิบต้องทิ้งอาชีพรับราชการในกรุงเทพฯ กลับมาอยู่บ้านที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จากเคยทำทุกอย่างเองได้ก็กลายเป็นพึ่งพาคนอื่นทุกเรื่อง ทำให้เขาทำใจไม่ได้

“เครียดมาก การดำเนินชีวิตไปไหนมาไหนก็ไม่สะดวก ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นยังไง ไม่อยากไปพบหน้าใคร มันไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง อายที่ต้องกลายเป็นคนตาบอด ไม่กล้าออกจากบ้าน ก็ต้องให้ญาติพี่น้อง ให้แม่หาข้าวให้กิน ให้แม่เลี้ยงอยู่สองปีกว่า”

เมื่อเจ้าหน้าที่จากโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดร้อยเอ็ดมาหาเขาถึงบ้าน แม้จะประหลาดใจแต่ก็ยังทำใจยอมรับความพิการของตนเองไม่ได้ เขาจึงปฏิเสธที่จะไปเรียน จนถึงการเยี่ยมบ้านในครั้งที่สาม อ.ประหยัด ภูหนองโอง ผู้ก่อตั้งมูลนิธิธรรมิกชนฯ เป็นผู้มาชักชวนด้วยตนเอง จึงทำให้เขาใจอ่อน ยอมก้าวออกจากบ้านเป็นครั้งแรก

"ตอนที่ตาดีผมเคยดูแกในโทรทัศน์ แกเป็นคนตาบอดที่เก่งนะ พอดีแกมาหาที่บ้าน จุดนี้แหละทำให้เรารู้สึกว่า เอ้า อาจารย์มาหาเราเลยเหรอ คนระดับนั้นมาหาเรา เขาเห็นเราได้ยังไง เราอยู่บ้านนอกชนบทไม่มีใครรู้จักแต่แกตามมาถึงบ้านได้ นั่นเป็นจุดที่ทำให้เรายอมไปโรงเรียนคนตาบอด"

เมื่อไปถึงโรงเรียนที่ร้อยเอ็ด เขาก็พบกับจุดเปลี่ยนที่ทำให้เขาเกิดความมุ่งมั่น

"ที่นั่นมีคนเหมือนเราอยู่เป็นร้อย มันชื้นขึ้นมาเลยนะ รู้สึกว่าไม่ได้อยู่ตัวคนเดียวในโลก เด็ก 4-5 ขวบเขาก็มองไม่เห็น แต่เขาร่าเริง วิ่งเล่นหยอกกันเป็นปกติ วิ่งมาชนเราก็ขอโทษแล้วก็ไปสนุกสนานต่อ แต่เรากลับมานั่งเครียดไม่ทำอะไร มันก็ยิ่งทำให้เรามีกำลังใจขึ้นมาว่าเราก็เห็นโลกนี้มา 30 ปีแล้ว ผ่านอะไรมามากมายกว่าพวกเขา มันเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้เรามีกำลังใจที่จะทำอะไรมากขึ้น"

ฉลาดใช้เวลาเรียน O&M อักษรเบรลล์ และฝึกอาชีพประมาณหนึ่งปี เขาบอกว่าตัวเองเรียน O&M ได้ช้าเพราะความกลัว ในขณะที่เรียนอักษรเบรลล์ได้อย่างรวดเร็ว เพราะคุ้นเคยกับการอ่านสมัยที่ยังตาดี สิ่งที่ทำให้เขาภูมิใจมาก คือ การกลับบ้านเองได้เป็นครั้งแรก ทั้งที่ต้องนั่งรถหลายต่อข้ามจังหวัดจากร้อยเอ็ดไปยังกาฬสินธุ์

"วันแรกที่ผมต้องฝึกกลับบ้านเอง ผมบอกที่บ้านว่าผมจะไม่กลับนะ ครูที่สอนบอกว่าคุณต้องฝึกตัวเอง จะรอให้เขามารับเราตลอดไม่ได้ จากที่บอกว่าจะไม่กลับผมก็กลับ พอมาถึงบ้านญาติก็ตกใจว่ามาได้ยังไง เราก็ภูมิใจว่ากลับเองได้ หลังจากนั้นครูก็พยายามให้กลับเองโดยญาติไม่ต้องมารับ"

ปัจจุบัน ฉลาดสามารถทำทุกอย่างด้วยตนเองได้ ด้วยไม้เท้าขาวคู่กาย เขาสามารถเดินทางตั้งแต่ระยะใกล้ๆ อย่างไปซื้อของที่ร้านค้าใกล้บ้าน ไปร้านนวดเพื่อประกอบอาชีพ จนถึงการนั่งรถประจำทางออกไปประชุมที่กรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด ฉลาดเป็นตัวแทนโรงเรียนสอนคนตาบอดจังหวัดกาฬสินธุ์จึงทำให้เขาต้องเดินทางบ่อยครั้ง เทียบกับตอนที่ยังตาดีแล้ว เขาบอกว่าทำอะไรได้ประมาณ 80% ซึ่งถือเป็นโชคของเขาแล้ว และบอกอย่างเชื่อมั่นว่าอยากให้คนพิการทางการเห็นเช่นเดียวกับเขา ก้าวออกจากบ้านมาฝึก O&M ด้วย เพียงเริ่มต้นเรียนรู้จากการใช้ไม้เท้าขาว ก็สามารถไปได้ทุกที่

“ไม้เท้าเป็นเครื่องป้องกันตัวเองไม่ให้เราชนสิ่งกีดขวาง และทำให้คนอื่นรู้ว่าเราเป็นคนพิการ เขาจะได้ให้ความช่วยเหลือเราได้ ส่วนใหญ่ถ้าคนเห็นเราใช้ไม้เท้าเขาก็จะเข้ามาถามลองมาฝึกเถอะครับ มันเป็นการช่วยเหลือตัวเองเบื้องต้นที่คนตาบอดเราต้องทำก่อนที่จะไปทำอย่างอื่นเลย หลังจากนั้นเรื่องอาชีพและเรื่องอื่นๆ ก็จะตามมา ไม้เท้าขาว คือ เครื่องใช้แทนดวงตาของเราที่จะทำให้เราปลอดภัยระหว่างที่เราเดินไป”

สถานที่เปิดสอน O&M

ปัจจุบันมีการเปิดสอนวิชา O&M ในหลายที่ทั่วประเทศ ทั้งในสถานพยาบาลและองค์กรคนพิการต่างๆ O&M ยังเป็นรายการบริการในชุดสิทธิประโยชน์ที่สามารถขอเบิกจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติได้ แม้บุคลากรยังมีค่อนข้างน้อย แต่ก็มีโครงการความร่วมมือที่จะผลิตครูผู้ฝึกสอนในด้านนี้ออกมาให้มากขึ้น เพื่อให้คนพิการทางการเห็นมีหนทางไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีได้ มีคนพิการทางการเห็นหลายร้อยคนที่เปลี่ยนชีวิตตนเองใหม่หลังจากก้าวเข้ามาฝึกฝน O&M ขอเพียงมีความกล้าและการยอมรับในตนเอง อาจเป็นเรื่องยาก และไม่อาจทำให้ทุกอย่างกลับคืนมาเช่นเคยคาดหวัง แต่อย่างน้อย เส้นทางใหม่ก็ไม่ได้ตีบตันในความมืดมิด

“ชีวิตของคนทุกคนยังมีเส้นทางที่จะเดินต่อไป การที่มองไม่เห็น มาตาบอดภายหลัง หรือมีข้อจำกัดในการเห็นมันทำให้ชีวิตเราเปลี่ยน ใช่ แต่มันไม่ได้มีแต่แย่ลง มันดีขึ้นได้ด้วยใจของเรา ด้วยการที่เราเปิดใจมาฝึกสิ่งต่างๆ เพิ่มเติม มีเครื่องช่วย มีวิธีการเรียนรู้ มีอีกหลายศาสตร์ที่จะช่วยให้เราเดินไปในเส้นทางใหม่ ไม่ท้อและไม่ทำร้ายตัวเอง ให้กำลังใจตัวเอง แล้วคนรอบข้างก็จะเป็นแรงให้เรา ทำให้เขาเชื่อมั่นแล้วทุกอย่างมันจะกลับมา เส้นทางนั้นอาจทำให้เราไปถึงฝันเดิมได้ แล้วคุณอาจจะคิดว่าการที่คุณมองไม่เห็นนี้มันเป็นโอกาสของคุณก็เป็นได้” อ.นุชนาฏ จากวิทยาลัยราชสุดา ปิดท้ายไว้อย่างน่าคิด

เรื่อง : นริศรา สายสงวนสัตย์
ขอบคุณภาพประกอบจาก วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล

“ชีวิตของคนทุกคนยังมีเส้นทางที่จะเดินต่อไป
การที่มองไม่เห็น มาตาบอดภายหลัง
หรือมีข้อจำกัดในการเห็นมันทำให้ชีวิตเราเปลี่ยน
ใช่ แต่มันไม่ได้มีแต่แย่ลง
มันดีขึ้นได้ด้วยใจของเรา”

‘ดร.ไวยวุฒิ วุฒิอรรถสาร’ มายาคติความพิการในสื่อบันเทิงไทย

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 2 กรกฎาคม 2557

หากจะกล่าวว่าสื่อบันเทิงเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้คนในสังคมไทยมากที่สุดก็คงไม่ใช่เรื่องที่เกินเลยความจริง เพราะไม่ว่ายุคไหนสมัยไหน คนไทยก็ยังเสพติดละครโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์อย่างไม่เสื่อมคลาย บางคนเชื่อด้วยซ้ำว่า ตัวละครในละครกับนักแสดงนั้นมีพฤติกรรมเหมือนกัน ด้วยเหตุนี้จึงไม่ใช่เรื่องแปลกเลยว่า ทำไมคน ในสังคมไทยจึงมองคนพิการในลักษณะของบุคคลที่น่าสงสารเวทนา และต้องการการสงเคราะห์ช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา แม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและมีกฎหมายเพื่อให้เห็นว่าคนพิการมีสิทธิและศักดิ์ไม่แพ้คนทั่วไป เพราะนี่คือภาพที่ถูกตอกย้ำในสื่อบันเทิงมาไม่ต่ำกว่า 30-40 ปี

เมื่อปัญหาเรื่องมายาคติที่เกี่ยวพันกับคนพิการในสังคมฝังรากลึกเช่นนี้ คำถามก็คือพอจะวิธีใดที่จะทำให้คนไทยหลุดพ้นจาก ‘บ่วงความเชื่อ’ เสียที Blue Rolling Dot จึงไปพูดคุยกับ **ดร.ไวยวุฒิ วุฒิอรรถสาร** จากสาขาวิชาเทคโนโลยีการถ่ายภาพและภาพยนตร์ คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เนื่องจากอาจารย์ถือเป็นนักวิชาการที่มีความสนใจเรื่องการเข้าถึงสื่อที่เกี่ยวข้องกับคนพิการมากที่สุดคนหนึ่ง

ยืนยันได้จากผลงานที่เกี่ยวกับความพิการซึ่งออกมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง ‘การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของคนหูหนวกไทย’ ซึ่งเป็นการศึกษาการประกอบสร้างความหมายในด้านตัวตนของคนหูหนวก ผ่านพื้นที่สื่อ 3 อย่าง คือ สื่อภาพยนตร์ สื่อกิจกรรม และสื่อใหม่ รวมไปถึงบทความเกี่ยวกับสื่อ และคนพิการต่างๆ เช่น ‘ภาพยนตร์กับคนพิการ’ ‘การศึกษาคำบรรยายที่เหมาะสมสำหรับการรับรู้ภาพยนตร์ของคนหูหนวก’ ฯลฯ

ภาพรวมของการรับรู้เรื่องคนพิการผ่านสื่อในปัจจุบันเป็นอย่างไร

คงต้องอารัมภบทก่อนว่า ผมได้ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการประกอบสร้างความจริงบางอย่างขึ้นมาซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับคนพิการ เมื่อศึกษาลงไปจริงๆ ก็เริ่มเห็นว่าความพิการมันถูกให้ความหมายโดยบางสิ่งบางอย่าง อย่างเมื่อก่อนเวลาเรามองคนพิการ เขาก็จะเชื่อว่าคนพิการเกิดมาพร้อมกับอำนาจลึกลับบางอย่าง เช่น คนตาบอดสมัยบรรพกาลก็จะถูกว่าเป็นเทพหรือผู้หยั่งรู้ แต่พอยุคสมัยเปลี่ยนเนื่องจากคนมีความรู้มากขึ้น วิธีการอธิบายปรากฏการณ์ของโลกของคน ของความจริงก็เปลี่ยนจากความเชื่อมาเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งก็จะมองว่าคนพิการเป็นคนไม่ปกติ ผิดปกติจากความเจ็บป่วย จากเชื้อโรค แต่สังคมไทยมันไม่ได้แบ่งขาดว่าจะเชื่อวิทยาศาสตร์หรือไสยศาสตร์มันคละๆ กันไปหมด เพียงแต่ว่าจังหวะนั้นสิ่งนั้นจะถูกหยิบยกขึ้นมาเช่น สมมติว่าเวลาเราไปต่างจังหวัดไกลโพ้นเลยแล้วเกิดเจอคนพิการที่บังเอิญเป็นหมอดูที่ทำนายแม่นมากๆ ขึ้นมา คนพิการคนนั้นก็อาจจะถูกยกย่อง ในขณะเดียวกันเมื่อคนพิการคนนั้นเดินทางจากที่ไกลโพ้นมาในเมืองเพื่อรักษาตัวเขาจะกลายเป็นผู้ป่วยทันที ความพิการก็เลยไม่หยุดนิ่งเพียงแต่ว่าจะมีอะไรมาบอกเขาว่าเป็นคนพิการแบบผิดปกติหรือคนพิการแบบมีอำนาจ เหมือนกัน เมื่อเวลาความพิการถูกนำเสนอผ่านสื่อมันก็จะมีผลิตผลบางอย่างเกิดขึ้น เพราะสื่อบางสื่อมีอำนาจในตัวเอง เช่น คัมภีร์ทางศาสนาบางศาสนาบอกว่าคนพิการมาจากการทำบาป ความจริงก็แค่ตัวหนังสือเท่านั้นเอง แต่บังเอิญมันไปผ่านสิ่งที่เรียกว่าสื่ออย่างคัมภีร์ทางศาสนาบางศาสนาเป็นสิ่งที่มีอำนาจก็เลยกลายเป็นว่าคนพิการถูกให้ความหมายตามนั้นโดยทันที

ที่มา : http://www.majorcineplex.com/uploads/movie/1434/cover_1434.jpg

แล้วถ้าเป็นสื่อปัจจุบันเป็นสื่ออะไร ก็สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ หรือสื่อภาพยนตร์ ซึ่งบางสื่ออย่างสื่อภาพยนตร์มันมีทั้งภาพทั้งเสียงแล้วยังสร้างความเสมือนจริงขึ้นมา ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่คนที่รับสารผ่านสื่อนั้น เวลาที่เขามองคนพิการ ซึ่งบางเรื่องก็บอกว่าคนพิการเป็นคนน่าสงสาร คนที่ชมสื่อก็จะคล้ายๆ กับว่ามีประสบการณ์ตามไปด้วย ก็เลยเหมารวมเลยว่าคนพิการจะต้องเป็นแบบที่สื่อพูดทุกคน

ถ้าเป็นสื่อโทรทัศน์ก็คงยิ่งชัดเจน

ใช่ เพราะสื่อโทรทัศน์จะเป็นพวกมาเร็วมาบ่อย ถ้าเป็นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองก็จะบอกว่าเป็นการผลิตซ้ำ (Reproduction) ถามว่าแนวโน้มต่อไปจะเป็นอย่างไร อันนี้บอกลำบาก เพราะถ้าดูตามบริบทแล้วในสังคมต่างประเทศคนพิการ เขาจะมีการรวมตัวเพื่อเรียกร้องเรื่องสิทธิมนุษยชนแล้วก็เรียกร้อง แล้วก็มีไฮปาร์กมาเดินเรียกร้องสิทธิ ขณะที่บ้านเรายังค่อนข้างน้อยอยู่อาจจะไม่เข้มแข็ง หรือไม่ทางสังคมไทย ก็เชื่อเรื่องสิทธิเสรีภาพน้อยกว่าต่างประเทศ สังเกตได้จากมีเรื่องคนพิการปรากฏในพื้นที่สื่อน้อยมากหรือถ้าเกิดปรากฏขึ้นก็จะปรากฏในเรื่องที่ไม่ปกติ เช่น คนพิการถูกข่มขืน คนพิการไปฆ่าคนพิการด้วยกัน คือ ไม่ใช่ในฐานะของคนด้วยกัน

แสดงว่าการสร้างตัวละครคนพิการผ่านสื่อกำลังมีปัญหา

ถ้าเรามองแบบคร่าวๆ หรือไวๆ แนวโน้มก็คงเป็นแบบนั้น แต่พอผมไปศึกษามันก็มีภาพยนตร์หรือสื่อบางตัวไปเป็นปากเป็นเสียงให้คนพิการเหล่านั้นเหมือนกันนะ คือถ้าแบ่งตามยุคของภาพยนตร์ว่าด้วยคนพิการก็จะมี 2-3 ยุค ถ้าเป็นหนังเงียบ คนพิการก็จะถูกแกล้งถูกหลอกหรือทำให้ตลกโปกฮา เป็นเรื่องของการดูถูกเหยียดหยาม พอหนังเริ่มมีเสียงคนพิการก็ถูกตีภาพเป็นปีศาจหรือจิตวิปลาส อาจจะเป็นคนหลังค่อมที่แอบฆ่าคน แต่พอมายุคหลังๆ เหมือนว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคนพิการได้ถูกเปลี่ยนแปลงไป เช่น คนพิการไม่ได้พิการด้วยตัวเขาแต่สังคมทำให้เขาพิการ อย่างทหารที่กลับมาจากสงครามแล้วกลายเป็นคนแขนขาขาด แบบนี้ก็จะนำเสนอภาพความพิการอีกลักษณะหนึ่ง

ที่มา : http://www.adintrend.com/scoop/images/1107/833konbay02.jpg

แต่ถ้าลองสังเกตจะพบสื่อบันเทิงบ้านเรายังผลิตงานแบบซ้ำๆ เช่นบ้านทรายทองก็ทำมาแล้วไม่รู้กี่รอบ

ถูกต้อง แต่เราก็ต้องเข้าใจด้วยว่าทำไมถึงต้องผลิตซ้ำ ถ้าว่าตามทฤษฎีสื่อสารมวลชนต้องบอกว่า สื่อแบบนี้ไม่ว่าจะวิทยุ โทรทัศน์ส่วนหนึ่งเกิดมาเพื่อธุรกิจ เพราะการดำเนินการนั้นต้องมีอุปกรณ์ทั้ง Pre-Production, Production, Post-Production แล้วยังต้องใช้คนหลายสิบคนถึงจะผลิตงานออกมาได้ เขาจึงต้องการโฆษณามาสนับสนุนรายได้การผลิตเพื่อรับประกันความเสี่ยงต่อการขาดทุน ดังนั้นจึงต้องหยิบเรื่องที่เคยประสบความสำเร็จมาก่อน อย่างบ้านทรายทอง เราจะเปลี่ยนตัวละครเดิมได้ไหม ยังไงก็ต้องมี ‘ชายน้อย’ อยู่วันยังค่ำ ซึ่งถ้าวิเคราะห์หนึ่ง-คือตัวสื่อเองมีลักษณะเป็นแบบนี้ มันจึงง่ายต่อการผลิตซ้ำ สอง-สื่อเองก็เป็นสื่อที่มีอิทธิพล ถ้าความพิการไม่ได้ถูกเปลี่ยนจากต้นขั้ว มันก็จะถูกทำแบบนี้แหละ แต่ถามว่ามีโอกาสไหมที่มันจะถูกเปลี่ยนจากต้นขั้ว คำตอบคือมี แต่ตัวผู้กำกับ คนเขียนบท กลับมุมมองคนพิการใหม่ไม่ได้มองด้านลบ มองในด้านความสามารถของเขา

“คนพิการก็จะถูกแกล้งถูกหลอก
หรือทำให้ตลกโปกฮา
เป็นเรื่องของการดูถูกเหยียดหยาม
พอหนังเริ่มมีเสียงคนพิการ
ก็ถูกตีภาพ
เป็นปีศาจหรือจิตวิปลาส”

ที่มา : http://static.siamdara.com/column/2015/11/20/column2015112020053.jpg

อย่างตัวละคร ‘ชายน้อย’ ในบ้านทรายทอง พอเป็นไปได้ไหม

อาจจะลำบากเพราะตัวละครเดิมมันถูกกำหนดคาแรกเตอร์เอาไว้ตั้งแต่แรกสมัยที่เป็นวรรณกรรมแล้วว่าต้องเป็นแบบนี้ เว้นแต่ผู้กำกับเปลี่ยนวิธีเล่าหรือมุมมองของเรื่องใหม่ แต่ถ้าเป็นเรื่องใหม่ไปเลยอาจจะเป็นไปได้มากกว่า เช่น Children of a Lesser God ซึ่งเป็นเรื่องของคนหูหนวกแล้วเรื่องก็ดำเนินตามคนหูหนวกคนนี้ ที่สำคัญก็คือ เขาเอาคนหูหนวกจริงๆ มาเล่นมันเป็นการเอาเจ้าของคนพิการมาเล่นเอง ซึ่งผลก็คือ มันได้นำเสนอมุมมองที่เป็นมนุษย์จริงๆ ว่าคนพิการก็ยังมีความต้องการเหมือนคนปกตินี่แหละ ต้องการมีความรัก คือ การประกอบสร้างไม่ได้มาจากคนปกติแต่มาจากคนพิการเอง หรือในประเทศไทยก็มีตัวอย่างเหมือนกัน เช่นเรื่อง ‘ผู้ชายชื่อต้นผู้หญิงชื่อนุช’ ซึ่งคนที่เล่นเป็นนุชก็เป็นคนพิการทางการได้ยิน

พูดง่ายๆ ก็คือสื่อบันเทิงแบบนี้เป็นการพยายามสร้างทัศนคติใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคม

ถ้าเทียบงานวิจัยที่ผมเคยทำ โดยเฉพาะเรื่องภาพยนตร์ เรามีวิธีการอ่านภาพยนตร์ 2 ลักษณะ หนึ่ง-ถ้าอยากรู้ว่าภาพยนตร์เรื่องไหนเป็นอย่างไรก็ไปให้ถึงตัวผู้กำกับหรือคนเขียนบทแล้วก็สัมภาษณ์เขาเลย เพราะเราให้ความสำคัญกับผู้สร้างแล้วเราจะรู้เลยว่าคุณคิดอย่างไรกับคนพิการ หรือสาเหตุอะไรที่คุณเอาคนพิการมาแสดงซึ่งกระบวนการผลิตลำบากมาก กว่าจะซักซ้อมกว่าจะทำความเข้าใจ แต่เผอิญผมใช้การวิจัยอีกแบบหนึ่งคือการตีความจากตัวหนังแล้วก็มาดูว่าแบ่งสัดส่วนการประกอบสร้างของตัวละครว่า เราจะเชื่อได้อย่างไรว่าผู้กำกับหรือคนสร้างให้ความสำคัญกับคนพิการมากกว่าจะมองเขาเป็นตัวตลก จากนั้นก็เอาหนังมาวิเคราะห์เลยว่าคุณนุชจากเรื่องผู้ชายชื่อต้นผู้หญิงชื่อนุชได้แสดงอารมณ์ด้านเดียวไหม หรือคุณนุชต้องการพึ่งพิงอย่างเดียว ช่วยเหลือคนอื่นไม่ได้ แต่พอดูหนังเรื่องนี้แล้วไม่ใช่ กลับกลายเป็นนุชเสียอีกที่สามารถ

ทำให้ประคองรักกับต้นซึ่งเป็นคนตาบอดไปได้ เพราะส่วนหนึ่งนุชให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และเปลี่ยนภาพคนพิการที่พึงพิงอย่างเดียว กลายเป็นคนพิการนี่แหละประคับประคองคนพิการด้วยกัน หรือแม้กระทั่งทำตัวเองเพื่อพิสูจน์ความรักกับพ่อแม่ซึ่งเป็นคนปกติและไม่มีความเชื่อมั่นว่าทั้งคู่จะรักกันได้กลับมาสนับสนุนความรักของทั้งคู่ การตีความแบบนี้เป็นการสะท้อนว่าผู้กำกับได้สร้างมุมมองอีกหนึ่ง ซึ่งเป็นด้านบวกให้แก่ตัวละคร

แต่ทั้งนี้ก็ต้องยอมรับว่า ภาพรวมของตัวละครที่เป็นคนพิการส่วนใหญ่ก็ยังถูกมองในแง่ลบอยู่ คือใช้แนวคิดดั้งเดิมเลย ต้องพึ่งพาหรือเป็นตัวปัญหาที่ทำให้เรื่องมันเดินได้จากความพิการของเขาหรือไม่ก็เป็นตัวประกอบที่ไม่มีบทบาทอะไรมาก ขณะที่สื่อซึ่งบอกว่าคนพิการไม่ได้มีความแตกต่างจากคนปกติแบบนี้ยังมีน้อยอยู่มาก โดยเฉพาะเนื้อหาที่นำเสนอในมุมว่าคนพิการก็มีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีความรัก โลภ โกรธ หลงเหมือนกัน เพียงแต่เขาผิดแปลกจากคนทั่วไป ซึ่งคำว่าผิดแปลกอาจจะหมายถึงอวัยวะเขาไม่ครบ หรือไม่ก็เขาไม่ครบทางด้านระบบการสื่อสาร อย่างคนปกติเดินมากับคนหูหนวก 2 คน เราไม่รู้เลยนะว่าคนไหนเป็นคนหูหนวก คนไหนเป็นคนปกติ ถ้าไม่มีการสื่อสาร ซึ่งถ้าพูดในประเด็นนี้คนพิการบางประเภทเขาจะบอกว่าเขาไม่ใช่คนพิการ เขาเป็นคนปกติ แต่เขาใช้ภาษาของเขาคล้ายๆ เป็นชนกลุ่มน้อย เพราะฉะนั้นถามว่า ถ้าเราจะสู้รบปรบมือกับเรื่องแบบนี้มันลำบาก เพราะคนพิการเหล่านี้ไม่ได้เป็นเจ้าของสื่อเองโอกาสน้อยมากที่คนตาบอด หูหนวกจะมาผลิตสื่อเอง เพราะฉะนั้นวิธีที่จะทำให้แนวโน้มมันดีขึ้นอย่างแรกคุณต้องคิดก่อนว่า คนพิการก็คือมนุษย์คนหนึ่งกลุ่มหนึ่ง ถ้ามันมีความคิดแบบนั้นก็จะเกิดการผลิตสื่อที่สอดคล้องกับคนพิการ

ที่มา : http://www.m39studios.com/wp-content/uploads/2012/12/20100607042929-3.jpg

ส่วนเรื่องวิธีการนั้น ผมยังไม่แน่ใจนะว่าจะได้ผล แต่เท่าที่ไปสืบค้นมา อย่างหนังเรื่อง เราสองสามคน คุณเรียว กิตติกร ผู้กำกับเคยให้สัมภาษณ์ว่า ความรักที่เกิดขึ้นระหว่างคนหูตึงกับคนปกติมันไม่ใช่เรื่องผิดปกติ แต่มันเป็นเรื่องที่วิเศษมาก คือ จะต้องมีธรรมชาติของมนุษย์สักอย่างจึงทำให้ 2 คนนี้เกิดความรักขึ้นมาได้ และการที่คนๆ หนึ่งต้องการทำให้คนพิการหรือคนผิดปกติรักตัวเอง หรือคนพิการจะทำตัวให้ตนเองได้รับความสนใจจากคนปกติ มันต้องใช้พลังอย่างมาก ตรงนี้ถึงเป็นเรื่องที่น่าจะนำเสนอก็เลยเกิดหนังเรื่องนี้ขึ้นมา เพราะฉะนั้นถามว่าทำไมผู้กำกับจึงคิดพล็อตแบบนี้ขึ้นมา เพราะเขามองเรื่องความพิการเป็นแรงผลักดันหรือแรงบันดาลใจบางอย่างให้เกิดเหตุการณ์แบบนี้ต่างหาก คือถามว่าการที่เข้าไปเวิร์กช็อป หรือทำงานกับคนพิการมันช่วยได้ไหม คิดว่าได้ แต่โอกาสที่คนในโลกปกติอย่างเราจะเดินเข้าไปคุยกับคนที่เขาคุยภาษามือกันอยู่ โอกาสมันน้อยมาก ยกเว้นจะต้องไปเจอกันจริงๆ ที่สำคัญคือว่า อะไรที่ทำให้คนปกติกับคนพิการไปเจอกันได้ มันก็ต้องเกิดจิตสำนึกก่อนว่าเขาเป็นมนุษย์เหมือนกัน ไม่ใช่มองเป็นความแตกต่าง

แสดงว่าการที่สื่อไทยยังไม่หลุดพ้นมายาคติเรื่องนี้ไปได้ เพราะไม่มีประสบการณ์

ถือเป็นสาเหตุหนึ่ง แต่ผมว่าจิตสำนึกน่าจะสำคัญมากกว่า โดยเฉพาะการมองว่าเขาก็เป็นคนเหมือนกัน เชื่อไหมตอนผมทำวิจัยช่วง เริ่มแรกผมยังใช้ชุดความคิดที่มองเขาเป็นคนผิดปกติอยู่เลย คือ เอาสื่อไปทำให้เขาพัฒนาขึ้น โดยผมเอาสื่อไปทดลองกับคนหูหนวกแล้วจะทำอย่างไรให้เขารับรู้สิ่งที่นำเสนอ แต่ตอนนี้ผมคิดว่าตรงนั้นไม่ใช่ปัจจัยหรอก ปัจจัย คือ เรามีทัศนคติและจิตสำนึกกับคนเหล่านี้หรือเปล่า เพราะสื่อมันมาทีหลัง ถ้าเราไปอยู่ในโลกของความเป็นจริง เปิดใจและเข้ากลุ่มเขา คุยกับเขา แค่สื่อตรงให้ได้ผมเชื่อว่าอะไรๆ จะดีขึ้น

ถามจริงๆ เท่าที่เคยสำรวจมา คนพิการเขาพอใจหรือยอมรับกับสิ่งที่สื่อถ่ายทอดแค่ไหน

ผมเคยฉายสื่อทดลองนะ มันก็มี 2 กลุ่ม หนึ่ง-คือ ปฏิเสธเลยว่าสิ่งที่สื่อเสนอนั้นไม่ใช่ เช่นเอาเรื่อง Bangkok Dangerous ที่พระเอกหูหนวกและเป็นมือปืนฆ่าคน คนหูหนวกที่ผมไปสัมภาษณ์เขาบอกว่า คนหูหนวกไม่ทำแบบนี้ แต่พอไปสอบถามอีกพื้นที่หนึ่งเขาบอกว่ามีโอกาส คำถามก็คือทำไมคนหูหนวกเหมือนตอบไม่เหมือนกัน เหตุผลก็คือโลกทัศน์ของแต่ละกลุ่มไม่เหมือนกัน อย่างกลุ่มแรกที่ผมไปถาม เขาอยู่แต่ในชุมชน มีแต่ภาษาของเขาและสื่อสารกันเอง โอกาสที่เขาจะไปสู่สังคมข้างนอกมีน้อย ขณะที่อีกกลุ่มที่ผมไปถามเขาเป็นนักเรียนต่างประเทศ

ทุกวันนี้เห็นรายการโทรทัศน์ไทยหยิบความพิการมาเป็นจุดขาย ล่าสุดก็มีรายการ Blind Test ทางไทยรัฐทีวี คิดว่าจะสามารถช่วยทำให้สถานการณ์ดีขึ้นได้หรือไม่

ก็ยังดีกว่าไม่ทำอะไรเลย ซึ่งกรณีของไทยรัฐทีวี ถ้าจำไม่ผิดคือให้คนตาบอดชิมอาหารแล้วก็บอกความเอร็ดอร่อย คือ เรายกความ Expertise (ความชำนาญพิเศษ) ไปให้คนพิการที่ตาบอด คือปกติเราจะมองคนตาบอดว่าถ้าไม่ขายลอตเตอรี่ก็ต้องนวดใช่ไหม แต่นี่ คือสร้าง

ความหมายใหม่ให้เขาในเรื่องการชิมอาหาร เพราะเขาไม่มีตา สีสันของอาหารไม่สามารถมาหลอกเขาได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เขาแสดงออกมา คือ รสชาติของอาหารจริงๆ นี่คือการสร้างความหมายใหม่ขึ้นมา เพราะความพิการถามว่านี่คือความผิดปกติไหม ในมุมมองของเราในขณะที่ยังแข็งแรงอยู่ ก็อาจจะมองว่าผิดปกติ แต่ในอนาคตคุณจะรับประกันได้อย่างไรว่าคุณจะไม่หูหนวก ถ้าคุณแก่อายุ 90 หรือเมื่ออวัยวะการสัมผัสมันเสื่อมถอยลงไป คือ มนุษย์ปกติใกล้ความพิการขึ้นไปทุกที ถ้าเรามองแบบนี้จะไม่เห็นคนพิการเป็นอื่น มันอาจจะยากแต่ดีกว่าไม่มี

แต่มันก็สะท้อนว่าผู้ผลิตหลายรายก้าวพ้นโจทย์เรื่อง ‘ขายไม่ได้’ ไปได้แล้ว

ก็ต้องขึ้นอยู่ว่าเขาใช้โจทย์ไหน ถ้าเขายังใช้โจทย์ว่าผลิตมาแล้วต้องมีผู้ชมจำนวนเยอะและได้รับการยอมรับ ก็ต้องถามก่อนว่า คำว่าขายได้หรือขายไม่ได้เป็นมุมมองของใคร ถ้าบอกว่าขายไม่ได้อาจหมายความว่าผู้ผลิตใช้มุมมองที่ไม่เหมือนตลาดทั่วไปในการมอง ซึ่งในตลาดทั่วไปยังมองคนพิการในความหมายเดิมอยู่ มันจึงต้องถูกผลิตออกมาจากตลาดที่มอง แต่ถ้าเกิดมีผู้ผลิตคนใดคนหนึ่งหยิบยกเอาความขายได้ในมุมมองใหม่ขึ้นมา เช่นเป็นคนพิการที่ช่วยเหลือมนุษย์หรือเป็นคนพิการที่มีความสามารถพิเศษ ผมว่าตรงนี้มันขายได้เหมือนกัน อย่างเช่นตอนนี้มีคนมีชื่อเสียงหลายคนที่เป็นคนพิการไม่มีแขนไม่มีขา เช่น Nick Vujicic หรืออย่างคลิปที่เห็นใน Youtube ตรงนี้ก็เป็นความขายได้แบบหนึ่ง

นอกจากเรื่องการขายได้-ขายไม่ได้แล้ว อีกโจทย์หนึ่งที่ถือว่าหนักไม่แพ้กันคือ ‘การคิดแทน’ คิดว่าส่งผลกระทบอย่างไร

ส่งผลแน่นอน เพราะเราไม่สามารถคิดแทนคนพิการได้ 100% อย่างผมไม่มีทางรู้หรอกว่าคนตาบอดคิดอย่างไร เพราะผมไม่ใช่คนตาบอด แต่เราย้ายมุมมองจากคนที่อยู่ห่างเขามากๆ ให้มาอยู่ใกล้เขาที่สุดได้ คือ เราอาจจะคิดไม่เหมือนเขาทั้ง 100% แต่อย่างน้อยเราก็ไม่ได้มองจากมุมที่แตกต่างมากนัก

ถ้าลองเปรียบเทียบกับสังคมต่างประเทศ มายาคติเรื่องความพิการผ่านสื่อนั้นแตกต่างกันไหม

อันดับแรกต้องย้อนมาถึงวิธีคิดระหว่างคนไทยกับคนตะวันตก อย่างคนไทยที่ยังมองว่าคนพิการยังต้องได้รับการอุปถัมภ์ ช่วยเหลืออยู่ เช่นขายลอตเตอรี่ ช่วยหน่อยๆ อาจเป็นเพราะว่าฐานคิดของคนไทยเป็นเรื่องของบุญกรรม สิ่งที่ทำมาตั้งแต่อดีตชาติ คนปกติจึงมีหน้าที่ไปช่วยไปทำบุญกับคนพิการ แต่ฝรั่งเขาจะมองอีกอย่าง คือ คุณพิการแต่คุณยังมีสิทธิ มีที่จอดรถคนพิการ คุณสามารถขึ้นรถเมล์สาธารณะได้เพราะเขาทำให้คุณ คุณก็คือมนุษย์หนึ่งคน อาจจะมีสิทธิถึงว่าเราล้อเล่นในความพิการของเขาก็ได้ ซึ่งผมคิดว่าคนพิการต่างประเทศอาจจะรู้สึกว่าตัวเองไม่ได้ด้อยอะไรมาก เพราะเขาถือว่าสังคมยอมรับเขาด้วย ตรงนี้คือความต่างระหว่างตะวันตกกับไทย ถามว่าอันไหนมันดีกว่า บอกไม่ได้ บางคนคนพิการก็อาจจะเอาความอ่อนด้อยของเขามาเป็นเงื่อนไขต่อรองกับอำนาจบางอย่างก็ได้ ซึ่งเราก็เคยเห็นกันอยู่

คนไทยมีความพร้อมแค่ไหนที่จะเปิดรับมุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับความพิการ

มันมีพัฒนาการของมัน จากเดิมเวลาที่มีลูกหลานพิการเขาจะเก็บไว้ในบ้าน แต่ตอนหลังกฎหมายออกมาว่าคุณต้องส่งให้เรียน 12 ปี และมีโรงเรียนคนพิการเปิดเยอะขึ้นจนปัจจุบันมีถึงระดับอุดมศึกษา แต่ถามว่าความคิดของคน โอกาสที่จะเปลี่ยนไปถึงขนาดที่ว่าเราอยู่กับคนพิการได้อย่างปกติสุขหรือเปิดเผย ผมว่าเส้นทางนั้นคงอีกสักระยะหนึ่ง เพราะมันไม่ใช่เรื่องเพียงแค่ระดับชุมชนคุยกัน แต่การบังคับใช้กฎหมายก็ต้องเข้มแข็งด้วย

แต่ถ้าเราเอาภาพยนตร์เรื่องผู้ชายชื่อต้น ผู้หญิงชื่อนุช ในปี 2535 เป็นหมุดหมายของการสร้างความหมายใหม่ให้ความพิการไทย คิดว่าได้ผลแค่ไหน

ผมว่าหนังเรื่องนี้มาก่อนกาล เพราะช่วงนั้นผมยังต้องตั้งคำถามเลยว่าคนทำหนังเรื่องนี้เขาเก่งนะ เพราะเขาสามารถทำให้คนพิการสามารถดูหนังรู้เรื่องด้วย ซึ่งหนังปัจจุบันมีไหมถ้าหนังไทยผมยังไม่เห็นเรื่องไหนที่จะชัดเท่าหนังเรื่องนี้ โดยเฉพาะเรื่องของการยอมรับความสามารถของคนพิการ

อาจารย์กำลังจะพูดว่านี่คือความล้มเหลวของการสื่อความหมายใหม่

ถ้าเทียบเป็นเชิงปริมาณก็ต้องถือเป็นเปอร์เซ็นต์ที่น้อย แค่คุณโสภณ ฉิมจินดา ซึ่งเป็นพิธีกรรายการล้อเล่นโลก เขาเคยพูดว่าคนพิการจะยกความผิดให้คนปกติทั้งหมดก็ไม่ได้ ตัวคนพิการนั่นแหละที่ต้องออกมา อย่างตัวเขาถ้าเขานอนอยู่บ้าน เขาก็ยังเป็นคนพิการอยู่ แต่เขาพยายามออกมา เดินทางใช้ชีวิตแบบปกติ คือ ไม่ใช่แค่หวังให้คนปกติมองเขาว่าไม่ใช่คนพิการเท่านั้น แต่ตัวเขาก็ต้องเชื่อว่าตัวเองว่าไม่ใช่คนพิการด้วย นั่นแหละถึงจะประสบความสำเร็จ แล้วทุกวันนี้ก็เริ่มมีโครงการบางโครงการที่ส่งเสริมให้คนพิการลุกขึ้นมา เช่น ให้เด็กตาบอดถ่ายภาพ ซึ่งถึงเขาจะมองไม่เห็นแต่เขาก็สามารถผลิตสื่อออกมาได้ เปลี่ยนตัวเองจากผู้รับสารเป็นผู้ผลิตเสีย คนหูหนวกเดี๋ยวนี้ก็มีการจัดประกวดหนัง ทำหนังสั้นขึ้นมาได้ คือ ขณะที่คนปกติเข้ามาอยู่ในโลกของคนพิการ คนพิการก็ต้องเข้าไปอยู่ในโลกของคนปกติด้วยมันถึงจะเป็นไปได้ แต่ถ้าย้อนมาตอบคำถาม ณ ปัจจุบัน ผมก็ยังคิดว่าสัดส่วนของสื่อโดยเฉพาะหนังพูดถึงคนพิการในด้านบวกก็ยังน้อยอยู่

พอวิเคราะห์ได้ไหมว่าการที่ภาพยนตร์เรื่องผู้ชายชื่อต้น ผู้หญิงชื่อนุช ไม่ได้ประสบความสำเร็จทางด้านรายได้เท่าที่ควร ทำให้ผู้ผลิตไม่กล้าจะผลิตงานที่สุดทางแบบนั้นออกมาอีก

อาจเป็นไปได้และเป็นไปไม่ได้ กรณีที่เป็นไปได้ คือ ถ้าเรามองหนังเป็น Mass Media หรืออุตสาหกรรมภาพยนตร์ที่ต้องผลิตเพื่อฉายเอากำไร ให้คนดูมากๆ ในโรงภาพยนตร์แบบนี้เป็นไปได้ยาก แต่ถ้าผลิตในฐานะของหนังที่ดูได้ทางสมาร์ทโฟน Youtube หรือ Facebook ตรงนี้เป็นไปได้ เพราะทุกวันนี้เจ้าของสื่อไม่ได้มีเพียงแต่คนที่อยู่ในอุตสาหกรรมใหญ่ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งอันละพันละน้อยเล็กๆ ซึ่งคนพิการสามารถเข้าถึงสื่อตรงนี้ได้ เพราะฉะนั้นถ้าจะสู้กันอาจจะต้องไม่พึ่งแต่สื่อกระแสเท่านั้น แต่ใช้สื่อใหม่มาช่วย และถ้าจะแข่งใน Mass Media จริงๆ ก็ต้องช่วยเขา เช่น อย่าให้เขาไปแข่งในลู่เดียวกัน แต่ต้องมีลู่พิเศษให้อย่าง Thai PBS หรือแม้แต่หนังเองก็เหมือนกัน หากมีใครลุกขึ้นมาหนังแนวนี้ รัฐบาลก็ต้องสนับสนุนไม่อย่างนั้นลำบาก

แต่วิธีที่ผมเชื่อว่าได้ผลมากที่สุดก็คือ กลุ่มคนพิการควรจะต้องโดดเข้าไปเป็นตัวสื่อเองเลย อย่างคุณโสภณ หรือคุณกฤษนะ ละไล คือ ไม่ต้องรอให้เขามาทำข่าวหรือสารคดีให้ตัวเอง หรือไม่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่าง กสทช. (คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ) ก็ควรจะกำหนดลงไปเลยว่าต้องมีสื่อสำหรับกลุ่มนี้ด้วย เพราะถามว่าเขาต้องการไหม เรามองว่าเขาเป็นคนในสังคม บางคนอยู่ในบ้านอยู่แล้ว แต่เปิดทีวีมายังมีแต่เรื่องของคนปกติอีก บางทีเขาก็อาจจะอยากได้เสพสื่อที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาบ้าง เช่น ตัวละครตัวหนึ่งเป็นคนหูหนวกอยู่ในละครหลังข่าว แต่ก็ต้องกำหนดด้วยว่าไม่ใช่เสนอมุมเดียวเป็นตัวตลกหรือถูกกระทำอย่างเดียว

ถ้าจะแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมและทำให้เกิดความยั่งยืน เราควรจะทำอย่างไร

ถ้ามองทางกายภาพก่อน เราต้องเข้าใจว่าความพิการไม่ได้มีหนึ่งเดียวแต่มีหลายประเภท เพราะฉะนั้นความพิการไม่เท่ากันแล้ว คนหูหนวกกับคนตาบอดต้องการสื่อในลักษณะที่ต่างกันแล้ว ดังนั้นเราจึงต้องจัดโหมดการเข้าสื่อให้เหมาะสมกับประเภทความพิการด้วย เช่น คนหูหนวกอาจจะต้องมีภาษามือ หรือ Closed Caption (คำบรรยายแทนภาพ) ส่วนคนตาบอดก็ต้องมี Audio Description (คำบรรยายแทนเสียง) ให้ ถ้าคิดจะทำให้กลุ่มนี้เขาถึง แต่ถ้าพิการทางการเคลื่อนไหวตรงนี้ก็คงรับสื่อได้ไม่มีปัญหา คราวนี้มาดูที่เนื้อหาก็อย่างที่คุยกันว่าต้องสร้างทัศนคติใหม่ อย่าใช้คำทางด้านลบ อย่างคนหูหนวกเขาพอใจกับคำว่าหูหนวกมากกว่าใบ้ เพราะคำว่าใบ้แปลว่าโง่ คนที่ไม่ได้ยินกับคนโง่นั้นต่างกัน ซึ่งเรื่องนี้ผู้ผลิตต้องมีจิตสำนึกอยู่เสมอว่า ตนเองมีความรับผิดชอบกับคนทุกกลุ่มไม่ใช่แค่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

คิดว่าต้องใช้เวลาอีกนานไหมกว่าทัศนคติเรื่องความพิการที่ถูกต้องจะสามารถเกิดขึ้นในบ้านเราได้จริงๆ

คงต้องใช้เวลาและใช้ทุนมหาศาล แต่จริงๆ ผมค่อนข้างไว้ใจสื่อที่เป็นสื่อใหม่มากกว่า เพราะหากเราตัดเรื่องของจำนวนคนเข้าถึงและเรื่องของทุนออกไปจะพบว่าสื่อใหม่สามารถปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสารได้เลย เช่น Facebook แล้วการปฏิสัมพันธ์ได้เลยนั้นทำให้ผู้สร้างกลายเป็นผู้รับได้ทันที ขณะเดียวกันผู้รับสารก็สามารถกลายเป็นผู้สร้างสารได้ทันที ที่สำคัญมันทำลายความหมายบางอย่างที่โลกกายภาพได้แช่แข็งเอาไว้แล้ว เช่น คนขาด้วนก็เป็นคนขาด้วนในโลกกายภาพ แต่ในสื่อใหม่ คนขาด้วนกลายเป็นอะไรก็ได้ เช่นสามารถนำเที่ยวได้ผ่านโลกโซลเซียลมีเดีย พื้นที่ของสื่อใหม่จึงเป็นพื้นที่ที่จะเปิดโอกาสให้คนพิการสามารถสอดแทรกตัวเองเข้าไปได้

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : สมภาพ สัตย์เพริศพราย

‘คนพิการไร้สัญชาติ’
ความทับซ้อนแห่งวังวนปัญหาเรื่อง ‘สิทธิ’

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 24 กรกฎาคม 2557

ความพิการเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งในการใช้ชีวิตของมนุษย์ การมีอวัยวะไม่ครบสมบูรณ์ทำให้หลายคนไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หลายกรณี รัฐซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าของคนพิการนั้นจำเป็นต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ตั้งแต่การฟื้นฟูไปจนถึงจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการใช้ชีวิต

แต่นอกจากความพิการทางร่างกายแล้ว ความพิการทางสัญชาติหรือการเป็นคนไร้สัญชาติก็ถือเป็นอีกอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้คนซึ่งมีสถานะชายขอบอยู่ก่อนแล้ว ยิ่งด้อยโอกาสมากขึ้นอีก เพราะต้องกลายเป็นบุคคลนอกกฎหมาย ที่ไม่มีประเทศใดในโลกให้การยอมรับ จนไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน ที่แต่ละรัฐจัดให้พลเมืองของตนเองได้

ความไร้รัฐไร้สัญชาติมีที่มาจากหลายรูปแบบ นับตั้งแต่การย้ายถิ่นฐานข้ามประเทศอย่างไม่ถูกกฎหมาย การเป็นบุคคลที่ไม่มีเอกสารระบุตัวตนหรือที่เรียกว่าคนไร้รากเหง้า ไปจนถึงการที่พ่อแม่ของคนผู้นั้นไม่ยอมแจ้งเกิดให้ ทั้งหมดล้วนเป็นที่มาของปัญหาคนไร้สัญชาติทั้งสิ้น แต่ที่น่าสนใจคือ สาเหตุหนึ่งของความไร้รัฐไร้สัญชาติในคนพิการไม่ได้มาจากชาติกำเนิดหรือความบกพร่องไม่รู้กฎหมายของบุพการี แต่กลับมาจากการถูกทอดทิ้งตั้งแต่แรกเกิดเพราะความพิการจนทำให้หลายคน ซึ่งมีข้อมูลบ่งชี้ว่าเป็นคนสัญชาติไทยแต่กลับถูกบันทึกไว้ในทะเบียนราษฎรไทยว่าเป็น ‘คนไร้สัญชาติ’

‘เด็กหญิงผักกาด’ แม่พม่า-เกิดไทย-ไร้สัญชาติ

หากใครเข้าไปในห้องเก็บเอกสารของโรงพยาบาลพบพระ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก จะเห็นเด็กหญิงตัวน้อยวัย 7 ขวบคนหนึ่ง นอนอยู่ในนั้นคอยยิ้มทักทายผู้คนที่ผ่านไปมา เด็กหญิงคนนี้มีชื่อว่า ‘น้องผักกาด’ เธอถูกแม่ทิ้งไว้ ให้โรงพยาบาลพบพระเลี้ยงดูตั้งแต่เกิดเพราะป่วยเป็นโรคงวงช้างมีอาการกะโหลกศีรษะบวมอันเนื่องมาจากน้ำในสมองมีมากเกินไป ความผิดปกติดังกล่าวทำให้น้องผักกาดไม่สามารถนั่งได้เหมือนเด็กทั่วไป เช่นเดียวกับการช่วยเหลือตัวเองอย่างการเคี้ยวข้าวก็ทำไม่ได้

“เดิมแม่ของน้องผักกาดอยู่ในประเทศพม่า แต่มาฝากท้องอยู่ที่โรงพยาบาลพบพระ ตอนนั้นแพทย์ทำอัลตราซาวด์แล้วพบว่าเด็กในครรภ์มีหัวที่ใหญ่ผิดปกติ ตอนนั้นโรงพยาบาลพบพระยังไม่มีศักยภาพในการทำคลอดเด็กลักษณะนี้ เลยต้องส่งตัวแม่ของน้องไปทำคลอดที่โรงพยาบาลแม่สอด ตอนนั้นผมยังทำงานอยู่ที่โรงพยาบาลแม่สอด แต่ไม่ได้เจอน้อง จนหลังจากนั้น 6-7 เดือน จึงย้ายเข้ามาที่โรงพยาบาลพบพระ แล้วก็เห็นน้องอยู่ที่นี่แล้ว”

นพ.ศักดิ์บัญชา สมชัยมงคล ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพบพระยังจำเรื่องราวตอนเห็นน้องผักกาดครั้งแรกได้ดีในตอนนั้นเด็กคนนี้อายุเพียง 6 เดือน ขนาดตัวไม่ต่างจากเด็กรุ่นราวคราวเดียวกัน แต่ศีรษะกลับมีขนาดใหญ่กว่ามาก

“เมื่อผ่าตัดทำคลอดแล้ว แพทย์พบอาการป่วยทางสมองของน้องจึงให้ความเห็นว่าน้องมีโอกาสรอดชีวิตไม่มาก ทางโรงพยาบาลแม่สอดจึงส่งน้องกลับมาที่โรงพยาบาลพบพระเพื่อดูแลต่อ ส่วนแม่เมื่อเห็นลูกพิการประกอบกับตัวเองยากจนจึงฝากน้องไว้กับโรงพยาบาล”

ในวันนั้นทุกคนต่างคิดว่าน้องผักกาดคงมีชีวิตอยู่ได้ไม่นานจึงไม่ได้พาน้องไปแจ้งเกิด ทำให้ไม่มีสูติบัตรยืนยันการเกิด ที่จะใช้รับรองความเป็นบุคคลในตัวน้อง

เวลาผ่านไป 7 ปี ความโชคดีประกอบกับการดูแลอย่างดีของโรงพยาบาลพบพระ ทำให้น้องผักกาดยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงทุกวันนี้ แต่ผลจากการไม่ได้ไปแจ้งเกิดก็ทำให้น้องผักกาดต้องตกเป็นคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ ที่รัฐจัดให้ ทั้งเรื่องหลักประกันสุขภาพ ไปจนถึงเบี้ยคนพิการ ภาระในการดูแลค่ารักษาพยาบาลรวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของน้องผักกาดจึงตกอยู่กับโรงพยาบาลทั้งหมด

“ตามปกติโรงพยาบาลจะได้งบประมาณเป็นก้อนจากกระทรวงสาธารณสุขตามจำนวนคนสัญชาติไทยในอำเภอ ซึ่งบางคนใช้มากบางคนใช้น้อย ทางโรงพยาบาลต้องนำเงินส่วนที่เหลือมาเกลี่ยเพื่อใช้เป็นค่ารักษาพยาบาลน้องผักกาด ซึ่งก็เป็นวิธีเดียวกับที่ทางโรงพยาบาลทำให้คนไร้สัญชาติคนอื่นๆ ที่ไม่มีเงินจ่ายค่ารักษาพยาบาลในพื้นที่”

น้องผักกาดเป็นคนไร้สัญชาติจริงหรือไม่?

เมื่อฟังจากประวัติที่ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพบพระเล่าจะเห็นว่าแม่ของผักกาดเป็นคนจากประเทศพม่า แต่น้องผักกาดเกิดในโรงพยาบาลแม่สอดในประเทศไทย กรณีนี้ตามกฎหมายถือว่าน้องผักกาด สามารถยื่นคำร้องขอสัญชาติไทยตามหลักการเกิดได้ ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 7 ทวิ วรรคสอง ซึ่งเปิดช่องให้ผู้ที่เกิดในประเทศไทยหลังวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2535 สามารถยื่นคำร้องขอสัญชาติไทยได้ แต่ปัญหาที่พบ คือ น้องผักกาดไม่ได้แจ้งเกิด ทำให้ไม่มีเอกสารหลักฐานที่จะใช้ไปยืนยันว่าตนเองเกิดในไทยได้ จนกลายเป็นอุปสรรคต่อการยื่นคำร้องขอสัญชาติไทยตามมาตรา 7 ทวิ วรรคสอง

อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ยังเปิดช่องให้สามารถนำบุคคลที่น่าเชื่อถือซึ่งรู้เห็นการเกิดของน้องผักกาดอย่างน้อย 2 คนมาเป็นพยานในการยื่นเรื่องได้

“การช่วยเหลืออาจจะมี 2 ด้านคือสุขภาพกับการรับรองของรัฐ จะรับรองเป็นคนสัญชาติไทยได้หรือไม่ต้องดูว่าเกิดไทยหรือเปล่า พ่อหรือแม่สัญชาติไทยหรือเปล่า ถ้าเกิดในไทยหลังวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2535 ก็ต้องไปยื่นตามมาตรา 7 ทวิ แต่มันต้องฝ่าขั้นตอนการพิสูจน์การเกิดก่อน เพราะเราต้องจำให้ได้ก่อนว่าคนทำคลอดชื่ออะไร อันนี้หมอก็ต้องรื้อฟื้นให้ได้ว่าหมอหรือพยาบาลที่ทำคลอดชื่ออะไร” **รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร** อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งทำงานด้านคนไร้สัญชาติมาตลอด เล่าให้ฟังถึงแนวทางการช่วยเหลือด้านสัญชาติ ผ่านกรณีของนักผักกาด

“คนไร้สัญชาติทั่วไปที่เกิดในประเทศไทยมาตรา 7 ทวิ หรือมาตรา 23 เปิดช่องไว้แล้ว ถ้ารู้กฎหมายก็สามารถเดินทางไปที่อำเภอยื่นเรื่องด้วยตัวเองได้ แต่กับน้องผักกาด ถ้าเราไม่ช่วยเขาก็ทำเองไม่ได้ เอกสารเกี่ยวกับตัวน้องก็ต้องรื้อกลับมาดูให้หมดเพราะมันผ่านมาหลายปีแล้ว”

“ถ้าหาไม่ได้น้องผักกาดก็จะกลายเป็นคนที่ไม่สามารถหาหลักฐานยืนยันที่มาของตัวเองได้ หรือที่เรียกว่าคนไร้รากเหง้า แต่ทุกคนก็จำได้ว่ามีการพาแม่ของน้องผักกาดไปส่งที่โรงพยาบาลแม่สอด อันนี้น่าฟ้องคดียืนยันการเกิดนะ คือ หมอเป็นคนบอกให้ไปส่งแม่น้อง มันก็น่าจะเป็นไปได้แล้วว่าน้องผักกาดเกิดในไทยต่อให้เราหาคนที่ทำคลอดน้องไม่ได้”

ทุกวันนี้ทีมงานบางกอกคลินิก ซึ่งเป็นคลินิกกฎหมายของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่โรงพยาบาลพบพระในด้านการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลของน้องผักกาด ขณะที่ในส่วนของหลักประกันสุขภาพก็ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กร Save the children ในการออกทุนซื้อ ‘กองทุนท.99’ ซึ่งเกิดจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 15 มกราคม 2556 ที่กำหนดให้กระทรวงสาธารณสุขดำเนินการตรวจสุขภาพ และประกันสุขภาพให้กับคนต่างด้าวที่ไม่ได้อยู่ในระบบประกันสังคมในราคาปีละ 2,800 บาท

แม้การช่วยเหลือน้องผักกาดจะมีมาอย่างรอบด้านแต่จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ยังเป็นการจัดการภายในพื้นที่และจากภาคเอกชน

กำแพงสัญชาติขวางสวัสดิการรัฐ

ความเป็นคนพิการทางสมองของน้องผักกาดก็น่าจะเพียงพอแล้วสำหรับการเป็นผู้ทรงสิทธิ์ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ซึ่งเมื่อดูในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 มาตรา 20 ก็กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าคนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะตลอดจนสวัสดิการ และความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ โดยมีรายละเอียดปลีกย่อย 10 ข้อ หนึ่งในนั้น คือ การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยกระบวนการทางการแพทย์และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการและสื่อส่งเสริมพัฒนาการ โดยไม่มีกำหนดในพระราชบัญญัติฯ ว่าต้องเป็นคนมีสัญชาติไทย ซึ่งหากเป็นไปตามนี้จะตรงตามหลักการไม่เลือกปฏิบัติต่อเชื้อชาติในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities - CRPD) ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2551 ที่ผ่านมา

แต่อุปสรรคที่ทำให้คนพิการไร้สัญชาติไม่ได้รับสิทธิตามมาตรา 20 คือ มาตรา 19

“เวลาดูกฎหมายถ้าดูที่ตัวอักษรจะไม่เห็นอะไร แต่ถ้ามาดูเข้าไปจะเห็นว่าความเป็นผู้ทรงสิทธิก็อยู่ที่ความเป็นมนุษย์ ฉะนั้นพอไปดูมาตรา 19 ที่บัญญัติไว้ว่าเพื่อประโยชน์ในการได้รับสิทธิตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 มาตรา 20 คนพิการ

อาจยื่นคำขอมีบัตรคนพิการต่อนายทะเบียนกลาง นายทะเบียนจังหวัด ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ในกรณีคนพิการเป็นผู้เยาว์ ผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือกรณีที่คนพิการมีสภาพพิการจนไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตัวเองได้ ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์หรือผู้ดูแลคนพิการแล้วแต่กรณีจะยื่นคำขอแทนก็ได้แต่ต้องนำหลักฐานแสดงว่าเป็นคนพิการไปยื่นต่อนายทะเบียนแล้วแต่กรณีด้วยอันนี้คืออุปสรรคอีกอันหนึ่ง” รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ ฉายภาพของกฎหมายไทยในปัจจุบันให้ฟัง

กฎหมายสองข้อนี้ดูเหมือนจะไม่มีปัญหาอะไรแต่เมื่อดูไปที่ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการ การออกบัตร และการกำหนดเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจออกบัตรประจำตัวคนพิการ การกำหนดสิทธิหรือการเปลี่ยนแปลงสิทธิ และการขอสละสิทธิของคนพิการและอายุบัตรประจำตัวคนพิการ พ.ศ.2556 ซึ่งข้อ 6 บัญญัติว่า ‘คนพิการซึ่งมีสัญชาติไทยไม่ว่าจะอยู่ในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่นอาจยื่นคำขอมีบัตรต่อสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์บริการคนพิการระดับจังหวัด หรือหน่วยงานของรัฐ ตามที่ผู้อำนวยการหรือผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศกำหนด แล้วแต่กรณี เมื่อถึงตรงนี้จะเห็นว่าคนสัญชาติไทยเท่านั้นที่จะขอขึ้นทะเบียนเพื่อมีบัตรประจำตัวคนพิการได้’

“คำถามคือน้องผักกาดพิการไหม ต้องได้รับการจดทะเบียนก่อนไหมถึงพิการ ไม่ต้องจดทะเบียนมันก็พิการอยู่แล้ว ถามว่าเรามีอนุสัญญาผูกพันไหม มี พ.ร.บ.เราดูแลคนพิการใช่ไหม...ใช่ แต่ในทางปฏิบัติกลับมีระเบียบบอกว่าจะทำทะเบียนคนพิการได้ต้องมีสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านแล้วการที่จะส่งเสริมสวัสดิการต่างๆ มันจะต้องมีบัตรประจำตัวคนพิการ มันไปผูกกันเป็นช่วงๆ ทำให้คนไร้สัญชาติเข้าไม่ถึงกองทุนคนพิการ”

เมื่อเห็นปัญหาในทางปฏิบัติ ในช่วงที่มีการปฏิรูปกฎหมายเมื่อปี 2556 จึงมีการเสนอให้แก้กฎหมายฉบับนี้ขึ้น โดยได้เพิ่มมาตรา 19/1 ซึ่งระบุว่าคนพิการซึ่งไม่มีสถานภาพทางทะเบียนราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร อาจได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากรัฐ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบขึ้นมา

“คราวนี้กรรมการฝ่ายหนึ่งบอกว่าต้องได้รับการทำบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนหรือบัตรเลข 0 จากกรมการปกครองก่อน สุดท้ายผลของความคิดอย่างนี้แม้จะทำให้คนเข้าถึงสวัสดิการคนพิการเพิ่มขึ้น แต่ก็จะทำให้มีคนพิการที่มีบัตรเลข 0 กับคนพิการที่ไม่มีบัตรเลข 0 อยู่ดีเพราะบางคนอาจจะไร้รัฐโดยสิ้นเชิงซึ่งทำให้ไม่มีบัตรเลข 0 ก็ได้ นั่นหมายความว่าประเทศไทยยังคงเลือกปฏิบัติเหมือนเดิม”

‘ครอบครัวนะโป๊ะเชอ’ หนึ่งครอบครัว สองบรรทัดฐาน

กรณีตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิทธิของคนพิการที่เกิดจากปัญหาด้านสัญชาติอีกกรณี คือ ครอบครัวของนะโป๊ะเชอ แม่เฒ่าชาวกะเหรี่ยงเชื้อสายไทย วัย 80 ปี แห่งบ้านห้วยดินหม้อ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

‘นะโป๊ะเชอ’ มีลูก 8 คน ในจำนวนนี้มี 3 คนที่เป็นโรคพิการทางสมอง คือ ‘คิลี้’ ลูกคนที่ 4 ‘เกะโพ’ ลูกคนที่ 7 และ ‘เก้วา’ ลูกคนสุดท้อง ปัญหาคือเมื่อลูกทั้งสามคนพิการทางสมองทำให้นะโป๊ะเชอไม่พาทั้งสามคนมาแจ้งเกิด จนปัจจุบันพวกเขากลายเป็นคนไร้ไร้สัญชาติ ในขณะที่แม่และพี่น้องคนอื่นๆ มีสัญชาติไทยกันหมด

ในกรณีนี้ การแก้ไขปัญหาสัญชาติไม่ใช่เรื่องยาก เพราะหากพิสูจน์ได้ว่าทั้งสามคนเป็นลูกของนะโป๊ะเชอจริงก็จะได้รับการบันทึกว่าเป็นคนสัญชาติไทยทันที แต่สิ่งที่ยาก คือ ครอบครัวของนะโป๊ะเชอ อาศัยในหมู่บ้านห่างไกลต้องอาศัยรถ ซึ่งก็มีแต่รถของร้านค้าซึ่งเข้าออกหมู่บ้านเพียงวันละเที่ยวในการโดยสารเข้าเมือง แต่ถ้าจะเดินทางด้วยตัวเองต้องใช้เวลาหลายวัน การพาลูกทั้งสามคนซึ่งช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ไปแจ้งเกิดที่ที่ว่าการอำเภอแม่ระมาดจึงเป็นเรื่องที่หนักหนาสำหรับแม่วัยชรารายนี้

“สมัยก่อนจะไปที่อำเภอต้องใช้เวลาเป็นวัน ตอนนั้นไม่รู้หรอกว่าแจ้งเกิดไปทำไมรู้แค่ว่าต้องไปประทับหัวแม่มือที่อำเภอ แต่ลูกสามคนช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เลยตัดสินใจว่าไม่พาไปด้วยดีกว่า” นะโป๊ะเชอเล่าถึงความยากลำบากในการเดินทางของตัวเองให้ฟังผ่านล่ามชาวกะเหรี่ยงซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

และไม่ใช่เพียงแค่ลูกสามคนเท่านั้น ในครอบครัวนี้ยังมีคนที่พิการทางสมองอีกหนึ่ง คือ ลูกของเจ้ที ลูกสาวคนโตของนะโป๊ะเชอ แต่ด้วยความที่เจ้ทีแจ้งเกิดลูกของตัวเอง ทำให้ลูกของเธอได้สิทธิต่างๆ ครบถ้วนตามที่คนที่สัญชาติไทยพึงจะได้รับ ไม่ว่าจะเป็นการขึ้นทะเบียนคนพิการและบัตรประจำตัวคนพิการ

จากกรณีดังกล่าวเห็นได้ชัดว่าการมีสัญชาติไทย ตามทะเบียนราษฎรกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนพิการ ได้รับหรือไม่ได้รับสิทธิในสวัสดิการของรัฐ เหมือนครอบครัวของนะโป๊ะเชอที่มีคนพิการ 4 คนในครอบครัว แต่กลับได้รับสิทธิประโยชน์ไม่เท่ากันเพียงเพราะถูกบันทึกทะเบียนราษฎรต่างกัน

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าทั้งกรณีของน้องผักกาดและครอบครัวของนะโป๊ะเชอ มีความเป็นไปได้สูงว่าทั้งหมดเป็นคนสัญชาติไทยแต่ถูกบันทึกว่าเป็นคนไร้สัญชาติ จนทำให้เสียสิทธิในสวัสดิการต่างๆ ที่รัฐจัดให้คนพิการ

ซึ่งเรื่องนี้ รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ ได้ลองเสนอทางออกที่น่าสนใจ คือ ให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือนั้น ควรจัดหานักกฎหมายที่สามารถกำหนดสัญชาติได้มาทำงานร่วมกันแทนที่จะดูเอกสารของกรมการปกครองเพียงอย่างเดียว

“ตรงนี้ควรจะดูที่สัญชาติไม่ใช่ดูที่บัตรแล้ว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ก็มีนักกฎหมายที่สามารถกำหนดสัญชาติได้ จึงไม่ควรเอาความล่าช้าของกรมการปกครองเป็นข้อจำกัดในการทำตามกฎหมายที่ตัวเองรับผิดชอบมาเป็นข้อจำกัดของคนพิการ เราต้องยอมรับว่า กรมการปกครองทำงานช้ามาก คนสัญชาติไทยจำนวนไม่น้อยยังถือว่าเป็นคนต่างด้าวในทะเบียนราษฎรไทย”

“สำนักคนพิการ (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ) ต้องเป็นตัวของตัวเอง แล้วนักกฎหมายที่กำหนดสัญชาติเป็นนั้นในประเทศไทยก็มี ถ้าไปเจอคนพิการที่น่าจะเป็นคนสัญชาติไทย สำนักคนพิการอาจต้องให้เงินสนับสนุนการพิสูจน์สัญชาติไทย การฟ้องคดีในศาลปกครองซึ่งกรณีนี้ถึงไม่อาจจะทำให้เขากลับมามองเห็นได้ แต่คุณภาพชีวิตจะดีขึ้นถ้ามีบัตรประชาชน การดูแลคนพิการต้องดูแลที่จะบรรเทาความยากลำบากด้วย ไม่ใช่ต้องไปซื้อไม้เท้าให้เขาหรือคิดแต่จะไปซื้อเครื่องช่วยฟังเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเข้าไปดูแลเขาเพิ่มความช่วยเหลือให้รอบด้านมากขึ้นให้เขาอยู่ได้ในความพิการของเขา”

แก้สิทธิ-ขยายโอกาส สร้างศักดิ์ศรีของความเป็น ‘คน’

การแก้ปัญหาไม่ว่าจะเป็นการปรับนโยบาย หรือการออกเงินช่วยเหลือเพื่อพิสูจน์สิทธิต่างๆ นั้นถือเป็นการแก้ไขปัญหาที่ได้ผลเพียงชั่วคราวเท่านั้น เพราะอุปสรรคสำคัญที่ทำให้คนเหล่านี้เข้าไม่ถึงสิทธิก็คือ กฎหมาย

ชูศักดิ์ จันทยานนท์ นักกฎหมายและประธานมูลนิธิออทิสติกไทย ในฐานะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เล่าให้ฟังถึงที่มาที่ไปของระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการฯ กำหนดให้คนที่จะขึ้นทะเบียนคนพิการต้องมีสัญชาติไทยว่าเกิดจากการที่ระบบราชการไทยต้องการความโปร่งใสในการจ่ายเงิน

“จริงๆ หน่วยราชการไทยก็อยากจะให้คนไร้สัญชาติด้วย แต่ว่างบประมาณเนี่ยเวลาจ่ายงบมันต้องมีว่าจ่ายให้กับใคร มันต้องมีเลข 13 หลัก ถ้าจ่ายผิดก็จะเกิดปัญหากับหน่วยงานของเขาเอง สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินก็ต้องตรวจสอบ หน่วยงานก็จะมีปัญหาในการทำงาน นี่คือพื้นฐานของปัญหาเลย”

โดยชูศักดิ์เล่าประสบการณ์ของตัวเอง หลังจากผ่านการทำงานกับหน่วยงานรัฐหลายแห่งว่า แต่กลุ่มจะมองทิศทางของปัญหาต่างกันไป หากเป็นสายปกครองจะมองว่าเรื่องความมั่นคงของรัฐเป็นหลัก และมองว่าคนไร้รัฐไม่ควรจะได้รับสิทธิอะไรมากมายนัก โดยเฉพาะเรื่องการเงิน ขณะที่สายนักพัฒนาจะมองต่างกันไป เพราะอย่างน้อยๆ ก็จะเห็นว่าคนไม่ว่าจะเป็นสัญชาติไทยหรือไร้รัฐก็ควรจะได้รับสิทธิพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวเอง

“ผมนั่งประชุมกับหน่วยงานรัฐก็มีการถกกันว่า ถ้าเป็นคนกลุ่มนี้สมควรได้รับสิทธิหรือไม่ คำตอบคือในเมื่อไม่ใช่คนไทยก็ไม่ต้องรับสิทธิ มันเป็นเงินภาษีของคนไทยแต่ว่าเราก็อ้างหลักสิทธิมนุษยชนซึ่ง พ.ร.บ.การศึกษา ซึ่งเขียนไว้ค่อนข้างดีนะ เพราะไม่ระบุเรื่องความเป็นคนไทย แต่ พ.ร.บ. คนพิการระบุไว้เรื่องของบัตร ต้องเป็นคนพิการไทย อันนี้จริงๆ ตอนเขียนผมไม่ได้เขียนนะ เราก็ใช้หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ว่าฝ่ายกระทรวงการคลังบอกว่าไม่ได้ถ้าไม่เขียนจะจ่ายงบประมาณไม่ได้ หน่วยงานก็จะทำงานลำบากและจะมีปัญหาเรื่องการทุจริตเพราะไม่มีหลักฐาน กระทรวงการคลังเลยบอกว่าต้องเขียน กฤษฎีกา (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา) ก็เชื่อตามนั้น ผมก็เถียงไม่ออกก็ต้องปล่อยไปตามสภาพแต่ พ.ร.บ.ใหม่ที่ออกเมื่อปี 2556 ที่เราก็ได้แก้ไขเรื่องนี้เอาไว้แล้ว”

ขณะที่ รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ มองการแก้ไขปัญหาในระยะยาวควรมีการแก้กฎระเบียบโดยเฉพาะส่วนที่เป็นการเลือกปฏิบัติออกไป ส่วนการให้ความดูแลในระดับที่แตกต่างกันระหว่างคนสัญชาติไทยกับคนต่างด้าวรวมถึงคนไร้สัญชาติก็เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ หากเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักมนุษยธรรม

“ในระยะยาวต้องแก้กฎหมายให้มันดี ระเบียบที่มันไปเลือกปฏิบัติด้วยเหตุของความเป็นสัญชาติไทยในทะเบียนราษฎรต้องเอาออก ประการที่ 2 เป็นไปได้ที่เราจะดูแลคนพิการต่างกัน คนที่มีสัญชาติไทยควรจะได้รับการดูแลดีที่สุดเพราะอย่างน้อยก็แปลว่ามีส่วนร่วมทางสังคมกับไทย คือเห็นด้วยที่คนสัญชาติไทยต้องดูแลที่สุดแต่ต้องดูที่กฎหมายสัญชาติ ไม่ใช่ไปดูที่ทะเบียนราษฎร คนต่างชาติที่มีส่วนร่วมทางสังคมกับประเทศไทยก็ควรได้รับสวัสดิการคนพิการเท่าคนไทย เพราะการจ่ายภาษีไม่ได้ขึ้นกับสัญชาติอย่างเดียว มันขึ้นกับว่าใครมีเงินได้ในประเทศไทยด้วย เช่น อาจกำหนดว่าถ้าทำงานในไทยอาศัยในไทยเกินกว่า 10 ปี ถ้ามีคนใดในครอบครัวหรือตัวเองตกเป็นคนพิการก็จะได้สวัสดิการคนพิการเกรดเอ อาจมีเกรดบี คือ เกรดของคนซึ่งพึ่งเข้ามาแล้วเราต้องดูแลเพราะปัญหามนุษยธรรมอันนี้ก็เป็นสิ่งพื้นฐานที่สุดที่เขาจะอยู่ได้ท่ามกลางความพิการของเขา”

ส่วนเรื่องการศึกษา ซึ่งถือเป็นหัวใจของการพัฒนาศักยภาพชีวิตมนุษย์นั้น ก็อย่างชูศักดิ์กล่าวไว้ข้างต้นว่า มีปัญหาน้อยกว่าการเข้าถึงกระบวนการสาธารณสุขยิ่งนัก เพราะปัจจุบันมีการนำงบจากค่าใช้จ่ายรายหัวของเด็กสัญชาติไทยที่ได้รับจากจากกระทรวงศึกษาธิการมาเฉลี่ยใช้กับเด็กไร้สัญชาติในโรงเรียนซึ่งมีเด็กไร้สัญชาติ เพียงแต่อาจจะยังไม่ครอบคลุมความต้องการสำหรับเด็กทั้งหมด โดยเฉพาะเด็กพิการ ที่ต้องการอุปกรณ์ความช่วยเหลือมากกว่าเด็กทั่วไป

“ในสถานศึกษาที่ทำมาตั้งแต่ปี 2540 ก็คือ แม้ว่าเด็กไม่มีสัญชาติเขาก็ให้การศึกษาเพราะว่ามันเกลี่ยกับค่าศึกษารายหัวปกติ ได้ อันนี้เด็กพิการก็ได้รับไปด้วย แต่ว่าพอจะทำแผนการสอนหรือจะให้คูปองสำหรับคนพิการ เด็กกลุ่มนี้ก็จะไม่ได้ ส่วนเรื่องสังคมอื่นๆ นี้ไม่ต้องพูดถึงเลย เช่น เรื่องเบี้ยคนพิการไม่ได้แน่นอน สวัสดิการอื่นๆ ก็แทบจะไม่มี แต่ในเรื่องสวัสดิการทางสังคมทางรัฐไม่ได้เลือกปฏิบัตินะ พูดง่ายๆ คือเขายินดีจ่ายให้สำหรับบางอย่างไม่ต้องใช้บัตรประจำตัวคนพิการแต่บางอย่างที่ต้องใช้บัตรก็ให้ไม่ได้”

และอีกหนึ่งหนึ่งที่ยังคงเป็นปัญหาคาราคาซังถึงทุกวันนี้ ก็คือเรื่องอาชีพ โดยปัจจุบันกฎหมายแรงงาน กำหนดให้คนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยหรือคนต่างด้าวสามารถประกอบอาชีพได้เพียง 27 อาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาชีพใช้แรงงานและช่างฝีมือ และที่ผ่านมาหากลองเทียบระหว่างคนไร้สัญชาติกับคนต่างด้าวแล้ว พบว่าคนต่างด้าวมีสิทธิเข้าถึงงานมากกว่าคนไร้สัญชาติ ซึ่งบางคนก็เกิด เติบโต และเรียนหนังสือในเมืองไทยเสียอีก

“ทางออกของเรื่องนี้ก็คือ การทำนโยบายให้ชัดเจน แรงงานต่างด้าวเรายังมีได้เลย ทำไมแรงงานพิการไร้สัญชาติเราจะทำไม่ได้ เพียงแต่ใครจะเริ่ม ซึ่งตามความเห็นผม เรื่องค่าแรงอาจจะเท่ากัน เพราะเขาใช้แรงงานเหมือนกัน ไม่ใช่บอกคนนี้แล้วไร้แล้วจะราคาพิเศษ ทุกวันนี้สิ่งหนึ่งที่เขากลัวคือไม่มีฐานอำนาจในการทำ เพราะว่ามันว่าเกี่ยวพันกับหลายเรื่องมาก ถ้าจะทำก็ต้องแยกเฉพาะกรณีให้ดี โดยเราอาจจะเปิดให้คนไร้สัญชาติที่มีถิ่นพักอาศัยอยู่ในประเทศไทยเติบโตในเมืองไทยเคยรับสิทธิมากมายพอสมควร เราก็ให้โอกาสเขามีอาชีพพึ่งตัวเองได้”

ทว่า การแก้ไขกฎหมายอย่างเดียวคงไม่สามารถขจัดปัญหาได้หมด เพราะประเด็นหนึ่งที่ทั้งชูศักดิ์และ รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ มองว่าน่าจะช่วยทำให้เรื่องนี้สำเร็จลุล่วงได้ก็คือ การนำเงินจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งปัจจุบันมีเงินสูงถึงระดับ 5-6 พันล้านบาทแล้ว เข้ามาช่วยเหลือ แต่เรื่องที่หนักกว่าคือจะเข้าถึงกองทุนฯ อย่างไรไม่ให้มีปัญหาตามมา เพราะกองทุนฯ ในปัจจุบันไม่ได้เป็นเงินของภาครัฐ

“การให้ความช่วยเหลือคนพิการที่มีสัญชาติไทยกับคนไร้สัญชาติ ถึงอย่างไรก็ไม่สามารถให้เท่ากันได้เพราะถ้าเท่ามันจะต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก แล้วในเชิงนโยบายก็ไม่สามารถให้ได้อยู่แล้ว แต่เราสามารถให้ได้ในสิ่งที่จำเป็นต้องเท่าเทียมกัน จริงๆ ถ้าจะเอาเงินกองทุนฯ ไปแก้ปัญหา ก็ต้องทำแบบสมควรแก่เหตุ โดยเฉพาะเรื่องความเป็นมนุษย์ อะไรที่เป็นบริการ

ที่จำเป็นก็ควรจะให้เขา อาจไม่ต้องถึงขั้นให้บริการที่เป็นประชานิยม เช่นเบี้ยคนพิการ เพราะมันอาจจะเกินความจำเป็นไป แต่อะไรที่ทำให้เขาอยู่รอดก็ควรจะจัดให้เขา เช่น ประกันสุขภาพ อุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวก ไม่อย่างนั้นเขาก็เดินไม่ได้ เรื่องอะไรต่างๆ ที่ทำให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอีกระดับหนึ่ง ควรจะให้ที่เป็นพื้นฐาน" ประธานมูลนิธิออทิสติกไทยขยายความ"

"ตอนนี้ผมคิดว่าไม่ยากหรอกก็แค่ทำเป็นเกณฑ์ออกมา แค่มีมติก็ทำได้แล้ว ขอให้กระทรวงการคลัง สำนักงบประมาณยอมรับเรื่องนี้ เพราะกองทุนคนพิการไม่ใช่เงินรัฐบาลมันเป็นเงินที่ไปเก็บกับนายจ้างมา แล้วกฎหมายก็ให้อำนาจกรรมการอยู่แล้ว ซึ่งกรรมการก็มีสองประเภท ก็คือผู้แทนของหน่วยงานราชการกับประเภทที่เป็นผู้แทนองค์กรคนพิการ ผู้แทนองค์กรนั้นบางคนก็ยังล้าสมัยอยู่ แต่ก็มีแค่เปอร์เซ็นต์เดียวที่เหลือก็ก้าวหน้าหมด แต่พวกราชการก็ยังมีที่ยึดอำนาจนิยมอยู่ มองเรื่องกติกาอยู่ อันนี้อันที่จริงทำได้เลยถ้าเราจะช่วยกันทำเรื่องนี้"

และอีกประเด็นที่สำคัญมากที่สุด ซึ่งชูศักดิ์บอกว่าเป็นปัญหาของประเทศไทยมานานแสนนาน คือข้อมูลที่ถูกต้อง เพราะที่ผ่านมาการสำรวจ โดยเฉพาะจำนวนในบ้านเรามีปัญหาอย่างมาก ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ได้สำเร็จเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นตอนนี้ถึงเวลาแล้วที่บ้านเราจะสร้างฐานข้อมูลต่างๆ ขึ้น และไม่ใช่เพียงแค่คนพิการ หรือคนไร้รัฐเท่านั้น แต่ต้องทำทุกเรื่อง เพื่อให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีระบบ และหน่วยงานต่างๆ จะได้เข้าถึงข้อมูลได้ เพื่อให้เกิดบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคสังคมจริงๆ เสียที

ทฤษฎีความคุ้มค่าในโลกคนไร้รัฐ

อย่างไรก็ตาม โจทย์หนึ่งที่ทำให้คนจำนวนมากคิดและเป็นกังวลมากที่สุดอย่างหนึ่ง ก็คือ ความคุ้มค่าที่ภาครัฐจะต้องลงทุน และลงงบประมาณเพื่อให้คนไร้รัฐได้รับสิทธิในการดำรงชีวิต เพื่อทำให้เห็นภาพชัดเจน **ดร.นพ.พงศธร พอกเพิ่มดี** นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข เสนอแนวทางจัดการปัญหาหลักประกันด้านสาธารณสุขว่า ก่อนอื่นควรจะแบ่งแยกคนไร้รัฐออกเป็นกลุ่ม เพราะแต่ละกลุ่มก็จะมีขอบเขต เงื่อนไขและความคุ้มครองที่แตกต่างกัน

“ถามว่าคนไร้สัญชาติกับคนไทยต่างกันยังไง คนไทยเองยังต่างกันเลยมีตั้งสามกองทุน คนไร้สัญชาติก็ต้องถามว่ากลุ่มไหน คนไร้สัญชาติมีตั้งหลายกลุ่ม มีบุคคลที่กำลังรอพิสูจน์สิทธิก็กลุ่มหนึ่ง ประมาณ 400,000-500,000 คนที่กระทรวงสาธารณสุขบริหารอยู่ กลุ่มที่ไม่มีเลขอะไรเลยก็กลุ่มหนึ่ง ก็ต้องเจาะจงว่ากลุ่มไหน หากเป็นกลุ่มต่างด้าวที่มีตัวตน เป็นพม่า ลาว กัมพูชามีสัญชาติระบุชัดเจนก็ทำให้มันถูกต้องแค่นั้นเอง ทำให้มันได้รับการป้องกันที่เรียบร้อยก็จบ คนที่ได้ประโยชน์จากเขาเช่นนายจ้างก็ต้องจ่ายหรือตัวเขาเองก็ต้องจ่าย อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มคนที่รอพิสูจน์สัญชาติไทย ตรงนี้อยู่ที่ว่าเราตั้งโจทย์ยังไง ถ้าตั้งโจทย์ว่าคนเหล่านี้ คือ คนไทยแต่ว่ารอพิสูจน์ซึ่งเมื่อพิสูจน์ก็จะได้เป็นคนไทยทั้งหมด ก็ควรได้สิทธิเหมือนคนไทยเพราะอยู่ระหว่างรอ คนกลุ่มนี้เขารอระบบราชการในการพิสูจน์ ถ้าพูดถึงสิทธิมนุษยชนเขาก็ต้องได้ ส่วนกลุ่มที่สามคือกลุ่มที่ยังไม่รู้อะไรเลย ซึ่งถามว่าจะเท่าคนไทยหรือไม่ก็บอกยากเพราะเขาไม่ใช่คนไทย”

การแบ่งประเภทคนนี้ทำให้ง่ายต่อการวางแผนและการบริหารจัดการในอนาคต และยังทำให้คนอีกจำนวนหนึ่งสามารถเข้าถึงสิทธิที่พึงจะได้ได้รวดเร็วขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่ารัฐจะละเลยกลุ่มคนที่พิสูจน์อะไรไม่ได้ เพราะสุดท้ายแล้ว หากรัฐไม่ดำเนินการอะไรเลย ผลกระทบก็จะตกอยู่กับคนไทย เพราะสุดท้ายคนเหล่านี้ ก็คือภาระของประเทศไม่ทางตรงก็ทางอ้อม โดยเขายกตัวอย่างเหตุการณ์โรคคอตีบระบาด เมื่อปี 2556 เพื่ออธิบายความคุ้มทุนในการดูแลสุขภาพของคนต่างด้าวรวมถึงคนไร้สัญชาติที่อาศัยในประเทศไทย โดยมองว่าหากไม่มีการดูแลด้านสุขภาพที่ได้มาตรฐานให้กับคนกลุ่มนี้ ปัญหาที่ตามมาจะส่งผลกระทบต่อคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และเมื่อถึงเวลานั้นรัฐอาจต้องใช้งบประมาณในการรักษามากกว่างบที่ใช้ในการป้องกันหลายเท่า

“ถ้าย้อนกลับไปเมื่อสองปีที่แล้วเป็นตัวอย่างชัดเจนที่เกิดโรคคอคีบในเมืองไทย แต่คนไม่ค่อยรู้ แล้วก็เป็นที่มาว่าปีนี้คนไทยทุกคนต้องฉีดกระตุ้นวัคซีนโรคคอตีบทั้งประเทศ ปีนี้กำลังเริ่ม อันนี้ก็ชี้ให้เห็นถึงประเทศไทยในอดีตที่ไม่ค่อยมีการเคลื่อนไหวของแรงงานระหว่างประเทศ ประกอบกับคนไทยได้รับวัคซีนที่ดีโรคนี้ก็เลยหายไป แล้วอยู่ดีๆ เมื่อมันระบาดขึ้นมาเราก็สันนิษฐานว่าเกิดจากประเทศเพื่อนบ้านที่นำเข้ามาซึ่งบังเอิญไทยไม่มีนโยบายกระตุ้นวัคซีน หลังจากสิบปี ภูมิคุ้มกันจึงลดลงทั้งประเทศ ก็เลยเหมือนเป็นพื้นที่ที่สะอาด พอมีคนมาปล่อยก็กระจายอย่างรวดเร็ว”

“ถ้าเราให้บริการด้านสุขภาพกับคนต่างด้าวที่เข้ามาในประเทศไทยในระดับที่ควรจะเป็น เหตุการณ์แบบนี้มันก็คงไม่เกิด ซึ่งมันก็ต้องจัดการทั้งระบบให้เป็นมาตรฐานเลยว่าคนกลุ่มนี้ต้องได้รับอะไร เหมือนเวลาเราไปต่างประเทศ เข้าประเทศนี้เขาจะถามเลยว่าคุณต้องได้รับอะไรบ้าง ก็ต้องจัดระบบกันใหม่หมด อยู่ที่จะจัดกันแบบไหน การลงทุนพวกนี้ มันดีกว่าที่เรามารอแก้ปัญหาเหมือนอย่างเช่นวัณโรค เท้าช้าง เอดส์ ถ้าจัดการให้ดีมันก็แพร่สู่คนไทยน้อยลง ผมคิดว่าคงต้องจัดการอย่างนี้”

แม้หลายชาติจะออกมาชื่นชมว่ากฎหมายคนพิการของเมืองไทย จะก้าวหน้ากว่าหลายๆ ประเทศ แต่ถ้าลองเทียบกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ของสหประชาชาติแล้ว ก็ยังมีอีกหลายประเด็นที่ยังเป็นปัญหาอยู่ แน่นอนเรื่องพวกนี้คงจะโทษว่าเป็นความผิดของกฎหมายหมดก็คงไม่ได้ เพราะกลไกหลักนั้นอยู่ที่คนซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายว่ามีแนวคิดเช่นใด หากเขาผู้นั้นตระหนักและรับรู้ว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะถือสัญชาติใดๆ ก็ตามควรจะมีสิทธิการเข้าถึงบริการต่างๆ ขั้นพื้นฐานเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ ปัญหาเหล่านี้ก็คงไม่เกิดขึ้น หรือหากเกิดขึ้นก็คงจะพอเยียวยาให้แผลนั้นทุเลาและไม่ลุกลามต่อไปได้ เพราะต้องไม่ลืมว่า ปัญหาของมนุษย์ย่อมเกี่ยวพันกันไปหมด

อย่างเรื่องไร้รัฐถือเป็นตัวอย่างที่ดี เพราะว่ามันไม่ใช่แค่เรื่องของความมั่นคงเท่านั้น หากแต่ยังโยงไปถึงระบบสาธารณสุข เศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและอื่นๆ อีกมากมาย และที่สำคัญนี่ยังเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการวัดคุณภาพและการจัดการปัญหาของประเทศนั้นๆ ว่าเป็นเช่นใดด้วย

เรื่อง : อาทิตย์ โชติสัจจานันท์
ภาพ : อาทิตย์ โชติสัจจานันท์ และกลุ่มบางกอกคลินิก

ที่มา : http://www.ody-news.com/wp-content/uploads/2014/06/DSC09286.jpg

สารพันเรื่อง ‘ล่ามภาษามือ’ ยกระดับ-พัฒนา-สู่ภาษาที่ ‘เท่าเทียม’

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 29 กรกฎาคม 2557

ภาพคนกำลังทำมือไปมาที่มุมจอโทรทัศน์เกือบทุกช่อง โดยเฉพาะช่วงข่าวกำลังเป็นที่คุ้นตาของประชาชนทั่วประเทศ เนื่องจากกฎหมายไทยได้กำหนดให้บริการ ‘ล่ามภาษามือ’ เป็นบริการหนึ่งที่ผู้ประกอบการสื่อจะต้องใส่ใจเพื่อที่คนพิการทางการได้ยินจะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารในสังคมอย่างเท่าเทียม

แม้ตลอด 20 กว่าปีมานี้ คนส่วนใหญ่จะไม่ใส่ใจในบริการนี้เท่าใดนัก คือ อาจจะพบเห็นบ้างในรายการโต้วาทีสมัยก่อนและการประชุมของรัฐสภาวาระสำคัญๆ แต่ก็ต้องยอมรับว่าวงการล่ามนั้นเติบโตขึ้นอย่างมาก สังเกตได้จากการผลิตล่ามวิชาชีพผ่านการสอนในระดับอุดมศึกษาหลายๆ แห่ง ไม่ว่าจะเป็น วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดลซึ่งเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรี และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตที่เปิดสอนหลักสูตรระยะสั้น หรือแม้แต่การตั้งสมาคมล่ามภาษามือแห่งประเทศไทย

ทว่าปัญหาหนึ่งที่มีข่าวเล็ดลอดออกมาตลอดก็คือ จำนวนล่ามภาษามือนั้นมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนหูหนวกที่นับวันจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ เรื่องนี้เท็จจริงอย่างไร และวิธีการแก้ไขหรือไม่ รวมไปถึงทิศทางต่อไปของล่ามภาษามือควรจะเป็นเช่นไร Blue Rolling Dot มีคำตอบ

ล่ามภาษามือขาดแคลนจริงหรือไม่?

ปัจจุบันประเทศไทยมีล่ามจดทะเบียนอยู่ 568 คน โดยจำนวนนี้เป็นล่ามคนหูหนวก 100 กว่าคน ส่วนอีกประมาณ 400 คนนั้นเป็นล่ามคนหูดี ซึ่งหากมาลองเทียบกับจำนวนคนพิการทางการได้ยิน ตามสถิติข้อมูลคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2537-31 มกราคม 2557 ของสำนักงานพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งระบุว่ามีอยู่ 243,010 คน ขณะที่จำนวนจริงอาจจะมีมากถึง 700,000 คน จึงเท่ากับล่ามภาษามือ 1 คนจะต้องมีหน้าที่ต้องบริการคนหูหนวกราวๆ 500-1,500 คน

แต่รู้หรือไม่ ในทัศนะของล่ามภาษามือตัวจริงเสียงจริงแล้วกลับมองว่า ตัวเลขดังกล่าวไม่สามารถนำมาประเมินในเรื่องนี้ได้เพราะจำนวนคนหูหนวกที่ใช้บริการล่ามจริงๆ นั้นไม่ได้มีมากมายอย่างที่เข้าใจ โดยข้อมูลจาก **ไพวัลย์ แสงสุนทร** นายกสมาคมล่ามภาษามือแห่งประเทศไทย ระบุว่าปัจจุบันมีคนหูหนวกมาขอใช้บริการล่ามเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้น

“คนหูหนวกที่ใช้บริการล่าม ส่วนใหญ่เป็นคนหูหนวกรุ่นใหม่ๆ เป็นคนหูหนวกที่มีการศึกษา ซึ่งจะรู้เรื่องสิทธิอะไรเยอะและสามารถใช้ภาษามือได้ค่อนข้างดี ส่วนอีก 80 เปอร์เซ็นต์เป็นคนหูหนวกที่อยู่ในที่ห่างไกล ส่วนมากจะอยู่กับบ้าน และหลายๆ คนไม่รู้ภาษามือด้วย เพราะฉะนั้นเขาก็เลยไม่ออกมาขอบริการล่าม ที่เราพูดได้เพราะเรามีข้อมูลบันทึกตั้งแต่ปี 2553 ว่าใครใช้บริการบ้างจำนวนเท่าไหร่ ถ้าเอาตัวเลขหรือรายชื่อมาดูจะเห็นเลยว่าเป็นกลุ่มเดิมๆ ทั้งนั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้นำของคนหูหนวกในแต่ละจังหวัด เพราะฉะนั้นหากถามว่าขาดแคลนไหน ถ้าว่าตามสถานการณ์จริงๆ ก็คงไม่ เพียงแต่ช่องทางการขอใช้บริการนั้นไม่ง่ายและไม่สะดวก เพราะล่ามส่วนใหญ่ก็เป็นครูหรือเป็นคนที่มีทำงานทำ ดังนั้นเวลาที่มีคนต้องการใช้บริการ ถ้าตรงกับช่วงเวลางานเขาก็ออกไปไม่ได้ คนหูหนวกก็จะบอกว่าล่ามไม่พอ”

“นอกจากนี้ เรื่องนี้ยังเกี่ยวกับคุณภาพและทักษะของล่ามด้วย สมมติครั้งแรกคนหูหนวกมาขอใช้บริการที่หน่วยบริการ หน่วยก็จัด นาย ก. ออกไปแปล ปรากฏว่า นาย ก. ภาษาไม่ดี คนหูหนวกก็จะจำแล้วว่า คนนี้ไม่เอา พอมาของครั้งที่ 2 เขาก็จะบอกเลยว่าขอคนนู้นได้ไหม ซึ่งเป็นล่ามที่เขาเคยเห็นหน้าค่าตา เคยใช้หรือเคยรู้จัก มันก็เลยเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ดูเหมือนล่ามไม่พอ แต่ถ้าเราจัดระบบได้อย่างดีเหมาะสมกับจำนวนคนหูหนวกที่มาขอใช้ในปัจจุบัน ผมเชื่อว่าเพียงพอแน่นอน แต่หากเทียบกับจำนวนคนหูหนวกทั้งหมดยังไงก็ไม่พอเพราะอัตราส่วนที่เหมาะสมคือ 1:50 คน”

ประกอบกับทุกวันนี้เกิดเทคโนโลยีใหม่ๆ ขึ้นมารองรับ หนึ่งในนั้นคือ บริการล่ามออนไลน์ อย่าง **ศูนย์บริการถ่ายทอดการสื่อสารแห่งประเทศไทย (Thailand Telecommunication Relay Service - TTRS)** ซึ่งทำให้การเข้าถึงบริการล่ามภาษามือของคนหูหนวกเป็นไปได้ง่ายขึ้น

คมคิด ศันสนะเกียรติ หัวหน้าล่ามภาษามือ TTRS ฉายภาพให้เห็นถึงความสะดวกว่า บริการนี้ทำให้คนหูหนวกไม่จำเป็นต้องเสียเวลานัดล่ามภาษามือและได้ล่ามที่มีมาตรฐานเพียงพอ

“สมมติคนหูหนวกไปหาหมอ แล้วหมอนัด 9 โมง คนหูหนวกก็ต้องโทรไปจองล่าม แล้วก็นัดเจอกัน พอไปถึงก็ต้องนั่งรอจนกว่าคุณหมอจะเรียกชื่อ แล้วหากคุณหมอเรียก 10 โมง แต่พอเข้าไปเจออาจจะใช้เวลาแค่ 10 นาที พูดง่ายๆ ก็คือ ใช้เวลาแค่ 10 นาที แต่คนหูหนวกต้องใช้ล่ามราวๆ 3 ชั่วโมง แต่ถ้าคนหูหนวกหรือคุณหมอมีคอมพิวเตอร์อยู่แล้ว ก็ใช้บริการ TTRS ให้บริการผ่านจอ ใช้เวลา 10 นาทีในการอธิบายให้คนหูหนวก เช่น ยาเม็ดสีเหลืองต้องกินเช้า-กลางวัน-เย็น เราก็จะประหยัดเวลาล่ามได้ 2 ชั่วโมง 50 นาที แล้วล่ามก็สามารถให้บริการคนอื่นๆ ได้อีก”

ปัจจุบันทาง TTRS มีให้บริการหลายช่องทาง ตั้งแต่การส่ง SMS และ MSM ทางโทรศัพท์มือถือหมายเลข 086-000-5055 หรือบริการสนทนาทางเว็บไซต์ หรือ Chat ซึ่งทั้ง 2 บริการนี้จะเน้นการส่งข้อมูลเป็นตัวหนังสือ แต่ที่เป็นที่นิยมมากสุด คือ การสนทนาผ่านล่ามภาษามือ ซึ่งทั้งผ่านเว็บไซต์ http://www.ttrs.or.th และการสื่อสารผ่านตู้สาธารณะของ TTRS จำนวน 30 ตู้ ซึ่งจะติดตั้งตามจุดต่างๆ เช่น โรงเรียน และสถานีขนส่งเช่นสถานีรถไฟหัวลำโพง สถานีขนส่งหมอชิตโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังมีบริการแจ้งเหตุฉุกเฉิน 1412 กด 1 รับแจ้งความตำรวจ เหตุเพลิงไหม้ หรือเรื่องเร่งด่วนทางการแพทย์ และล่าสุด TTRS ยังมีโครงการจะเปิดบริการผ่านสมาร์ทโฟนอีกด้วย เพราะจากข้อมูลพบว่ายอดการใช้บริการของล่ามออนไลน์นี้มีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากปี 2555 มียอดผู้ใช้ 45,645 ครั้ง ปี 2556 จำนวน 84,539 ครั้ง และไตรมาสแรกของปี 2557 จำนวน 25,936 ครั้ง

“บางกรณีเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่เราไม่เคยคิดว่าเขาใช้กันจริงๆ เช่นเด็กๆ ตามโรงเรียน บางทีเขาก็อาจอยากจะโทรศัพท์ถามคุณพ่อคุณแม่ว่าสบายดีไหม เมื่อไหร่จะมารับ หนูคิดถึง เมื่อก่อนเด็กจะชอบให้คุณครูโทรให้ แต่พอตู้เราไปตั้งที่โรงเรียนเด็กก็สามารถกดตู้เพื่อโทรหาคุณพ่อคุณแม่เองได้ ทำให้ความสัมพันธ์ของครอบครัวดีขึ้น แต่ก็ยอมรับว่าบริการนี้มีอุปสรรคเหมือนกันเพราะหลายๆ สถานที่บริการอินเทอร์เน็ตยังไม่ถึง พอสัญญาณไม่ดี คือ ไม่ถึง 512 Kbps การนำส่งข้อมูลก็จะไม่ชัดเจน กระตุกทำให้ล่ามมองคนหูหนวกไม่รู้เรื่อง หรือบางครั้งก็จะเป็นจอดำไปเลย”

สำหรับแนวทางการพัฒนาระบบล่ามของ TTRS คมคิดบอกว่า ล่ามของระบบนี้แตกต่างกับล่ามทั่วไป เพราะนอกจากจะต้องมีความชำนาญเรื่องภาษามือแล้ว ต้องชำนาญเรื่องการพิมพ์ดีดอีกด้วย เพราะหากมีปัญหาเรื่องสัญญาณ ล่ามก็สามารถพิมพ์ตัวหนังสือให้คนหูหนวกมองเห็นได้ หรือบางคำที่เป็นชื่อเฉพาะ เช่น ชื่อถนน ซึ่งการเขียนลงไปเลยน่าจะสะดวกและชัดเจนกว่า

“การเช็คข้อมูลถือเป็นเรื่องสำคัญมาก ถ้าสื่อสารไม่เป็นไปตามต้องการ เราจะรู้ได้เลยหากคนหูหนวกกับคนหูดีพูดกันคนละเรื่อง ซึ่งล่ามก็พอจะสัมผัสได้ ดังนั้นล่ามก็อาจจะใช้วิธีถามทั้งคนหูหนวกและคนหูดีว่าแปลแบบนี้ใช่ไหม ถ้าไม่ใช่เขาก็ตอบกลับ ขณะเดียวกันเราจะมีการวัดคุณภาพ โดยการเชิญคนหูหนวกที่เคยใช้บริการมาร่วมประชุมใหญ่ เป็นประจำทุกปี เพราะกลุ่มคนพวกนี้เขาจะรู้ระบบการใช้งานของ TTRS เป็นอย่างดี เขาก็จะมีข้อแนะนำ ข้อเสนอ เช่น สีเสื้อของเราควรจะเปลี่ยนเป็นสีนี้นะ แล้วเราก็จะรับข้อมูลตรงนั้นมาปรับเปลี่ยนและพัฒนา”

‘ภาษามือ’ ความไม่เท่าเทียมของภาษา

พอเห็นสถานการณ์ในเรื่องปริมาณของล่ามภาษามือในปัจจุบันไปแล้ว แต่ความจริงแล้วเรื่องภาษามือและล่ามภาษามือนั้นมีเรื่องราวมากกว่าที่คิด เพราะยังเกี่ยวพันกับสังคมและวัฒนธรรมด้วย อย่างระบบการศึกษาที่เป็นหลักสูตรเพื่อผลิตนักวิชาชีพจริงๆ ก็เพิ่งเกิดขึ้นมาเมื่อช่วงปี 2544 นี้เอง โดยมีวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นหน่วยงานการศึกษาที่ทำงานด้านคนพิการมาตลอด ทำหน้าที่ริเริ่มพัฒนาหลักสูตรขึ้นมา

ดร.จิตประภา ศรีอ่อน อดีตคณบดีวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล ในฐานะผู้พัฒนาหลักสูตร เล่าความตั้งใจว่า ต้นเหตุมาจากการที่ได้เห็นหลายๆ ประเทศให้ความสำคัญกับภาษามือมากและยกระดับให้มีฐานะและศักดิ์ศรีเทียบเท่ากับภาษาต่างประเทศภาษาหนึ่ง จึงอยากจะกลับมาพัฒนาระบบล่ามในเมืองไทยบ้าง เพราะต้องยอมรับว่าที่ผ่านมาเรื่องภาษามือนี้แทบไม่ได้รับความสนใจเลย

“สมัยเรียนอยู่ที่ประเทศออสเตรเลีย เราพบว่าเขาจะให้คนทุกคนเสมอภาคกัน อย่างภรรยาคนไทยที่ติดตามสามีที่เป็นทหารไป แน่นอนว่าภาษาอังกฤษเขาก็ไม่ดี แล้วเวลาที่ต้องขึ้นศาลหรือไปโรงพยาบาล เขาก็มีสิทธิ์จะใช้ล่ามไทย-อังกฤษได้ หรือพวกยุโรปที่อพยพมา อย่างอิตาลี ไซปรัส เขาก็ไม่ยอมใช้ภาษาอังกฤษ ทางการเขาจะมีการเทรนด์ล่ามขึ้น โดยการเทรนด์นี้จะทำเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งภาษามือก็จะอยู่ในระดับนั้นด้วย พูดง่ายๆ ก็คือ ทุกภาษาไม่ด้อยกว่ากันเลย แต่ก็ใช่ว่าจะไม่มีปัญหาเลย เพราะล่ามภาษามือบ้านเขาเติบโตมาจากครอบครัวคนหูหนวก แล้วคนกลุ่มนี้ก็เก่งและมีอิทธิพลพอสมควร เลยดูเหมือนไม่ค่อยรับล่ามข้างนอก เพราะเขาคิดว่า Professional Training (ถูกฝึกมาให้พูด) จะสู้ Native Speaking (พูดมาแต่กำเนิด) ได้ แถมพวกนี้ก็ยังอะไรอีกมากมาย เป็นทั้งพระ เป็นล่าม”

*“พอหันมาดูสถานการณ์บ้านเรา คนหูหนวกมักถูกมองว่าเป็นคนต่อยตำ ล่ามโดยทั่วไปก็เลยไม่ค่อยถูกยอมรับตามไปด้วย เวลามีเวทีอะไรก็ไม่ค่อยมีที่ยืนสักเท่าไหร่ คือล่ามดังๆ อาจจะอยู่ข้างนอก แต่พวกลูกน้องอยู่ข้างหลัง เราก็ดูภาษามือไม่เป็น ไม่รู้ว่าเก่งหรือเปล่า จนกระทั่งช่วงที่ได้ไปเป็นครูใหญ่ที่โรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆ แล้วเราก็เป็นเจ้าภาพประชุมทศวรรษหน้าของการศึกษาพิเศษ ก็เอาทำภาษามือได้มาเป็นล่าม **ดร.มลิวัลย์ ธรรมแสง** ก็ถามว่าทำไมเอาคนนี้เป็นล่าม ทำมือไม่ถูกเลย แล้วเราก็ถามคนหูหนวกว่าเป็นไง ก็บอกว่าพอรู้เรื่อง เราก็ไม่รู้ว่าคนไหนถูกพูดง่ายๆ คือมาตรฐานของความถูกต้องไม่เท่ากัน พอมาอยู่ที่ราชสุดา เราก็เลยศึกษาเรื่องนี้โดยเฉพาะไปดูล่ามในระดับครอบครัว หรือล่ามที่นั่งหลังนายกรัฐมนตรีออสเตรเลีย จากนั้นก็จัดอบรมล่ามขึ้นมา ในช่วงปี 2542”*

การจัดอบรมครั้งนั้น ทำให้ ดร.จิตประภาและทีมงาน ทราบถึงปัญหาและข้อควรปฏิบัติของล่ามภาษามือในประเทศไทยหลายอย่าง ตั้งแต่เรื่องเครื่องแต่งกาย เพราะตอนแรกทีมงาน

ให้ล่ามใส่เสื้อสีแดง ซึ่งเป็นปัญหาต่อการมองหรือจ้องนานๆ อย่างมาก เนื่องจากรบกวนสายตา ยิ่งมาบวกกับจอที่สว่างมาก ทำให้คนดูล่ามไม่ไหว หรือล่ามบางคนก็ใส่เครื่องประดับเต็มไปหมด ทำให้เกิดการสะท้อนแสง และที่สำคัญก็คือ การดึงล่ามออกมายืนอยู่ข้างหน้า แทนที่จะอยู่หลังห้อง อย่างที่เคยปฏิบัติมา เพราะการทำแบบนี้เท่ากับไม่ให้เกียรติคนหูหนวกและไม่ให้เกียรติวิชาชีพล่ามด้วย

“เราอยากล่ามมีมาตรฐานที่เป็นสากล อย่างเรื่องเสื้อผ้าหน้าผมการแต่งตัว เราไปดูล่ามในเมืองนอกเลยว่า ล่ามในโบสถ์ ล่ามการศึกษา เขาแต่งตัวอย่างไร หรืออเมริกันจะแต่งยังไงก็ได้ แต่บ้านเราคนคงรับไม่ได้ คือ ถึงคุณจะซกมกยังไง แต่พอเป็นล่ามคุณทำไม่ได้นะ ขึ้นเวทีคุณเซอร์ไม่ได้ มาสายไม่ได้ เราก็เริ่มจากตรงนี้ก่อน”

ขณะเดียวกัน เรื่องที่เป็นปัญหากวนใจอย่างการทำภาษามือแบบไหนถูก แบบไหนผิด จากการศึกษาพบว่า ในช่วงนั้น ประเทศไทยแบ่งล่ามออกเป็น 3 กลุ่มหลักๆ คือ ล่ามที่เป็นครูในโรงเรียน ล่ามที่อยู่ในสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย และล่ามที่อยู่ในครอบครัวของคนหูหนวก โดยล่ามแต่ละประเภทนั้นมีบ่อเกิดที่แตกต่างกัน ทำให้การตีความทางภาษาหรือการเชื่อมโยงของวัฒนธรรมก็ต่างกัน ซึ่งเรื่องนี้ไม่ได้เป็นปัญหาเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่ทั่วโลกก็เผชิญเรื่องนี้มาแล้วไม่ต่ำกว่า 200 ปี

“คนหูดีส่วนใหญ่จะมองไม่เห็นไวยากรณ์ภาษามือ บางท่าทำหน้าตาเสียใหญ่เลย ดูน่าเกลียดทำแค่นิดเดียวก็พอ อันนี้ คือ ความคิดของครู เป็นมาตรฐานของครู ซึ่งมองว่าต้องทำกิริยาให้เรียบร้อย กลุ่มที่ 2 มาจากสมาคมคนหูหนวกฯ เขาก็จะทำตามที่เคยทำกันมาตั้งแต่อดีต ส่วนอีกกลุ่มไม่ขึ้นกับกลุ่มไหนเลย แล้วก็จะทำภาษามือตามอิสระ แล้วทุกกลุ่มก็จะว่าฉันถูกเธอผิด แต่ทั้ง 3 กลุ่มนี้มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือเพื่อช่วยคนหูหนวก ต่อมาเราก็เลยทำการวิจัยเรื่องภาษามือ โดยมีนักภาษาศาสตร์มาจากต่างประเทศ แล้วก็เริ่มสร้างคำศัพท์ภาษามือ เขาก็หาว่าเราเป็นค่ายที่ 4 ก็ได้รับการยอมรับบ้าง ไม่ยอมรับบ้าง”

กลยุทธ์หนึ่งในการพัฒนาล่ามของที่วิทยาลัยราชสุดาก็คือ การนำล่ามเก่ามาอบรมใหม่ โดยเฉพาะเทคนิคการเป็นล่าม เรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพและวัฒนธรรมคนหูหนวกและวัฒนธรรมคนหูดี ดร.จิตประภา ยกตัวอย่างว่า คำบางคำมีระดับของภาษาที่แตกต่างกัน เพราะบ้านเราถือเรื่องนี้มาก หรือแม้แต่เรื่องมารยาทสังคมไทย เพราะล่ามบางคนถึงจะมีจิตใจดีแต่ทักษะทางสังคมอ่อนไปหน่อย ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ดีระหว่างคู่สนทนา

การพัฒนาหลักสูตรขึ้นมานั้นทำให้เกิดความเข้าใจทางวัฒนธรรมของคนหูหนวกอย่างแท้จริงเพราะแต่ก่อนคนหูดีจำนวนมากจะแปลภาษามือตามตามภาษาพูดของตัวเอง เปรียบง่ายๆ เช่นคนที่ถอดคำว่า ‘โกหก’ ในภาษาไทย เป็นคำว่า ‘Go Six’ ในภาษาอังกฤษ

ซึ่งแทบจะไม่มีความหมายหรือสร้างความเข้าใจแก่ผู้รับสารเลย ภาษามือก็เช่นเดียวกัน ดร.จิตประภา ยกตัวอย่างคำว่า ข้าวขาหมู พอถึงคำว่า ‘ขา’ ล่ามบางคนชี้ไปที่ขาตัวเอง หรือ ‘เงินดาวน์’ พอถึงคำว่า ‘ดาวน์’ ก็ทำท่าดาวส่องแสง ซึ่งตรงนี้ทำให้คนหูหนวกสับสน เพราะภาษามือ มีรากฐานจากประสบการณ์และความเข้าใจ ไม่ใช่ตัวหนังสือ ดังนั้น ล่ามและผู้ปกครองของคนหูหนวกต้องเปลี่ยนทัศนคติ ต้องเข้าใจประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของคนหูหนวก ที่สำคัญต้องไม่คิดแทนคนหูหนวกเด็ดขาด

“การพัฒนาล่ามของเรา เราถือว่าล่ามดีสำคัญกว่าล่ามเก่งนะ เป็นล่ามที่มีใจอยากช่วย อยากให้บริการคนหูหนวกแล้วความเก่งมาทีหลัง และคนหูหนวกเองเขาเลือกคนดีนะไม่ใช่คนเก่ง เพราะถ้าคนหูหนวกเขาเลือกล่ามจากความชอบหรือไม่ชอบ ล่ามคนไหนที่เขาไม่ชอบ ถ้าเห็นในทีวีเขาปิดเลยนะ เหมือนกับคุณไม่ชอบดาราคนนี้ก็ไม่ดู”

“ที่ผ่านมาเราพยายามผลิตล่ามออกมาโดยมุ่งเน้นไปที่ 5 ด้าน หนึ่ง-กาย ต้องสง่างาม คนต้องศรัทธา ภาพพจน์ต้องดูดี สอง-จิตใจอารมณ์ พร้อมจะช่วยเหลือเงินไม่มากไม่เป็นไร สาม-สังคม ทักษะสังคมต้องดี รู้กาลเทศะ สี่-สติปัญญา ต้องฉลาด การแปลภาษาต้องใช้ให้ถูก หรือบางคนผู้ใหญ่พูดอยู่ มาบอกว่าหยุดก่อน แปลไม่ทัน คุณรู้สึกยังไง และสุดท้ายคือจิตวิญญาณ ถ้าเรื่องนี้หายเก่งยังไงก็ไม่เอา โดยเราจะทำให้เขาเห็นว่าตัวเองจะสามารถช่วยทำให้สังคมดีขึ้น ไม่ใช่ทำเพื่อตัวเองมีหน้าตา หรือฐานะร่ำรวยขึ้น”

อย่างไรก็ดี ปัญหาหนึ่งที่ยังตกค้างมาถึงทุกวันนี้คือการมองอาชีพล่ามภาษามือ บางกลุ่มก็จะมองว่าล่าม คือ วิชาชีพซึ่งควรจะมีสิทธิควบคุมหรือกำหนดบทบาทด้วยตัวของตัวเอง ขณะที่บางกลุ่มก็จะมองล่ามเป็นเพียงเครื่องมือของคนหูหนวกเท่านั้น และไม่อยากให้ล่ามออกไปจากอาณาจักรของคนพิการ

“การเมืองในวงการล่ามมันสูง ที่พูดนี้ไม่ได้หมายความหน่วยงานหลักไม่ดีนะ เขาก็ทำอะไรหลายอย่างที่มีประโยชน์เยอะ แต่ต้องยอมรับว่าเขาเคลื่อนตัวช้ามาก เพราะเขาต้องพึ่งพาคนอื่นเยอะ อย่างคนตาบอดพึ่งพาแค่การเดินทางนิดหน่อย แต่คนหูหนวกเขาต้องพึ่งพาผู้อื่นในเรื่องของความคิด การสื่อสาร การรับรู้ข้อมูล พูดง่ายๆ คือเป็นกลุ่มที่เรียนยากที่สุด และคนอื่นก็มองไม่เห็นความพิการของเขาอีกด้วย ล่ามจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก”

“การเมืองในวงการล่ามมันสูง ที่พูดนี้ไม่ได้หมายความหน่วยงานหลักไม่ดีนะ เขาก็ทำอะไรหลายอย่างที่มีประโยชน์เยอะ แต่ต้องยอมรับว่าเขาเคลื่อนตัวช้ามาก เพราะเขาต้องพึ่งพาคนอื่นเยอะ”

กำจัดจุดอ่อน...สู่เส้นทางที่ดีกว่า

ปัญหาเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมที่สั่งสมมานานในวงการล่ามภาษามือ แม้จะเป็นเรื่องที่แก้ไขได้ยาก แต่ยังดีที่ระบบต่างๆ ในสังคมโดยเฉพาะสิทธิการรับรู้เข้าถึงสื่อของคนพิการนั้นมีการพัฒนามากขึ้น ทำให้บริการล่ามภาษามือกลายเป็นสิ่งจำเป็นและคนที่เกี่ยวข้องต้องใส่ใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ที่ผ่านมาทางสมาคมล่ามภาษามือแห่งประเทศไทย พยายามวางระบบและแก้จุดอ่อนต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยเรื่องเร่งด่วนที่สุด คือ การทำให้ล่ามที่มีอยู่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการประเมินล่ามที่จดแจ้งโดยเฉพาะในส่วนของล่ามหูดี ซึ่งสาเหตุที่ต้องทำไม่ใช่เพื่อคัดล่ามออกแต่เพื่อดูว่าล่ามยังขาดทักษะอะไร และควรจะศึกษาเรื่องใดเพิ่มเติม ขณะเดียวกันก็จะทำการจัดประเภทของล่าม โดยแบ่งเป็นตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบัน ประเทศไทยมีล่ามภาษามือให้บริการอยู่ประเภทเดียวก็คือ ‘ล่ามภาษามือชุมชน’ ซึ่งให้บริการทุกบริการตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งที่โลกของความจริงแล้ว มีงานอีกมากมายที่ต้องใช้ล่ามภาษามือที่มีความเข้าใจเฉพาะทาง เช่นด้านการแพทย์ หรือการแปลระหว่างภาษาไทยกับภาษาต่างประเทศ ซึ่งมีความยากง่ายต่างกัน

แต่ก็ใช่ว่าคุณภาพของล่ามภาษามือในปัจจุบันไม่ได้มีปัญหาสักทีเดียว เพราะตามกฎหมายบ้านเรากำหนดคุณสมบัติของล่ามเอาไว้คร่าวมากๆ คือ อายุ 18 ปีก็สามารถจดแจ้งเป็นล่ามได้แล้ว โดยไม่มีการประเมินหรือวัดทักษะใดๆ ทั้งสิ้น เพียงแค่มีหน่วยงานรับรองมา หรือคนหูหนวก 3 คน รับรองว่าเคยเป็นล่ามแค่นี้ก็เรียบร้อย

“ล่ามส่วนหนึ่งไม่ได้ผ่านกระบวนการเรียนในมหาวิทยาลัย คนที่เรียนจบ 4 ปี เราถือว่าเป็นล่ามวิชาชีพ แต่ล่ามเก่าๆ ที่เกิดมาก็จะเรียนจากคนหูหนวก อาจจะอยู่ในครอบครัวคนหูหนวก แล้วใช้มือได้ดี แม้ไม่ได้อบรมแต่ด้วยประสบการณ์ที่มีมากก็เลยถือว่าโอเค แต่ตอนนี้มันเกิดล่ามอีกแบบหนึ่งซึ่งก็แค่คุยภาษามือได้เล็กๆ น้อยๆ ซึ่งกลุ่มนี้ไม่สามารถทำงานล่ามได้ เพราะล่ามภาษามือต้องใช้ทักษะ ไม่ใช่มีแค่บัตรล่าม ส่วนเรื่องมาตรฐานวิชาชีพนั้นมีอยู่แล้ว มีจรรยาบรรณวิชาชีพ เพียงแต่ตัวล่ามเองอาจจะมองว่าทุกวันนี้ยังไม่มีอะไรมาบังคับว่าต้องเป็นแบบนู้นแบบนี้ แต่อนาคตจะมีการบังคับ เช่นล่ามทุกคนต้องมาสังกัดองค์กรวิชาชีพ ล่ามทุกคนต้องผ่านการประเมินตามมาตรฐานการทำงาน ขณะเดียวกันคุณต้องมีการรักษามาตรฐานของตัวเองไว้ เช่นพอผ่านการประเมิน 6 เดือนก็ต้องไปอบรมเรื่องนั้นเรื่องนี้ 1 ปีจะต่อบัตรก็เอาหลักฐานมาแสดงกัน แต่ตอนนี้คงจะไปบังคับเป๊ะๆ แบบนั้นไม่ได้ ต้องให้เวลากับเขาระยะหนึ่ง”

โดยมาตรฐานที่สมาคมล่ามภาษามือแห่งประเทศไทย ได้กำหนดเอาไว้ มีอยู่ 5 ข้อหลักๆ ด้วยกัน ข้อแรก คือ ล่ามสามารถแปล และถ่ายทอดข้อมูลได้ครบถ้วน ข้อที่ 2 คือ การเคารพในศักดิ์ศรีมนุษย์ ข้อที่ 3 เป็นเรื่องพัฒนาตัวเองของล่าม ข้อที่ 4 เป็นการประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณ และข้อ 5 คือ การประพฤติตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทั้งหมดนี้มีเกณฑ์ชี้วัดหมด ดังนั้นคนเป็นล่ามต้องศึกษา และทำตามกฎระเบียบเหล่านี้ให้ได้

ขณะที่ในส่วนของคนหูหนวกเอง ไพวัลย์ ก็ชี้ว่าเป็นเรื่องจำเป็นจะต้องพัฒนาตัวเองขึ้น โดยเฉพาะการสร้างความเข้าใจวิธีการใช้บริการล่ามที่ถูกต้อง รวมไปถึงการใช้ภาษามือเพื่อสื่อสารกับล่ามได้ เพราะคนหูหนวกบางคนก็ใช้ภาษามือที่ใช้เฉพาะในครอบครัว ซึ่งไม่มีทางเป็นไปได้เลยที่ล่ามจะเข้าใจได้ แม้ตัวล่ามจะต้องมีความรู้ที่หลากหลาย เนื่องจากภาษามือหนึ่งประโยคสามารถทำได้หลายท่าทางก็ตาม

“คนหูหนวกต้องรู้จักวิธีประเมินล่ามด้วยว่าล่ามคนนี้ดีหรือไม่ดี มีคุณภาพอย่างไร เพราะทุกวันนี้เรามีการประเมินล่ามอยู่ 3 ข้อง่ายๆ คือ ล่ามมาตรงเวลาไหม แต่งกายหรือบุคลิกดีไหม และล่ามมีทักษะไหม คนหูหนวกบางคนประเมินว่าล่ามมาไม่ตรงเวลา ทั้งที่งานเริ่ม 9 โมง แต่ล่ามไป 8 โมงครึ่ง ซึ่งแบบนี้ไม่ใช่”

และอย่างที่กล่าวไปแล้วว่าล่ามส่วนใหญ่ทำงานประจำอยู่ในโรงเรียน สถานศึกษา หรือศูนย์พยาบาลต่างๆ ในขณะที่ล่ามอิสระนั้นมีจำกัด ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรายได้ของล่ามภาษามือค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับล่ามภาษาทั่วๆ ไป ทั้งที่ความจริงแล้วการแปลภาษามือนั้นต้องใช้ทางศาสตร์และศิลป์ ไม่แพ้ล่ามภาษาอื่นๆ เลย ในฐานะนายกสมาคมล่ามภาษามือแห่งประเทศไทย ไพวัลย์จึงเสนอทางออกว่า หน่วยจัดล่ามสนับสนุนซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดทั้ง 76 จังหวัด และหน่วยจัดล่ามของเอกชนซึ่งมีอยู่อีก 7-8 แห่งจะต้องกระจายล่ามออกไปตามพื้นที่ต่างๆ ให้มากขึ้น และจัดทำกระบวนการเบิกจ่ายให้รวดเร็วขึ้น

ขณะเดียวกัน เพื่อยกระดับล่ามให้เข้มแข็งมากขึ้นก็จะมีการจัดตั้ง ‘สมาพันธ์วิชาชีพล่ามภาษามือ’ ซึ่งจะเป็นตัวควบคุมหลักสูตรต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นไม่ว่าจะในสถาบันการศึกษา สมาคมหรือหน่วยงานราชการใดๆ จะต้องผ่านการพิจารณาของสมาพันธ์ฯ เพื่อให้วิชาชีพล่ามมีศักดิ์ศรีไม่แพ้วิชาชีพอื่นๆ ซึ่งมีองค์กรกำกับดูแลของตัวเอง โดยทางนายกสมาคมล่ามภาษามือแห่งประเทศไทยก็เชื่อว่าภายในปี 2559 น่าจะจัดตั้งสำเร็จ

“ที่ผ่านมา ล่ามภาษามือก็ถือเป็นวิชาชีพนะ แต่ด้วยระบบการตอบแทนมันเลี้ยงตัวเองไม่ได้ คุณจะได้เงินก็ต่อเมื่อบริษัทต่างๆ ส่งงานให้คุณแล้วคุณไปแปล ซึ่งถ้าไม่มีใครส่งงานให้คุณก็อยู่ไม่ได้ เพราะไม่มีค่าตอบแทน คนที่อยู่ได้ส่วนมากจะเป็นล่ามที่ชื่อเสียงหน่อย พวกที่เห็นหน้าบ่อยๆ พวกนี้งานล้นมือไม่ว่างเลยด้วยซ้ำ ขณะที่ล่ามหน้าใหม่ที่จดแจ้งมาได้ 3-4 ปี บางคนยังไม่เคยได้แปลด้วยซ้ำไป ไม่แค่นั้น ระบบค่าตอบแทนล่ามก็น้อยมากและถ้าไปแล้วคนหูหนวกไม่มาก็ไม่ได้เงิน คือ ทุกคนจะมองล่ามเป็นเมืองเพื่อสังคมอย่างเดียว แต่ความจริงแล้วไม่ใช่”

“เพราะฉะนั้นต่อไปล่ามเราจะมีความหลากหลายและหลายระดับ และจะมีการกำหนดค่าตอบแทนให้แก่ล่ามตามระดับความสามารถ ซึ่งตรงนี้ก็จะเป็นแรงจูงใจให้คนอยากมาเป็นล่ามมากขึ้นและสามารถอยู่ได้ ไม่ใช่สมัครเป็นล่ามแป๊บเดียวก็หันไปทำอาชีพอื่น เพราะการพัฒนาล่ามคนหนึ่งต้องใช้งบประมาณมหาศาลและเวลามาก คือ วิชาชีพล่ามก็เหมือนล่ามภาษาอื่น ซึ่งเน้นคุณภาพเป็นหลัก แล้วค่าตอบแทนก็ต้องเป็นธรรม ตอนนี้ล่ามภาษาอังกฤษ ระเบียบราชการจ่ายอยู่ 8,000 บาท ขณะที่ล่ามภาษามือจ่ายแค่ชั่วโมงละ 300 กับ 600 บาท มันต่างกันราวฟ้ากับดิน และบางครั้งก็ใช้ล่ามภาษามือ ไปแปลเป็นภาษาอังกฤษเลยก็มี แต่ก็จ่ายเท่ากันหมดแล้วจะมีล่ามที่ไหนไปทำ ดังนั้นระบบการพัฒนาล่าม ระบบการพัฒนาคนใช้ล่าม และระบบสนับสนุนต้องพัฒนาควบคู่กันไปทั้ง 3 ระบบ”

ไพวัลย์ระบุว่าปัจจุบันนี้ การพัฒนาล่ามของประเทศไทยเป็นไปอย่างก้าวกระโดด ซึ่งส่งผลให้เกิดช่องโหว่ขึ้นมากมาย โดยเฉพาะเรื่องความพร้อมของคนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นตัวคนหูหนวก ล่ามภาษามือ หรือภาครัฐ เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะช่วยกันเพื่อทำให้ระบบเข้มแข็ง

ทุกวันนี้มีสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการคอยเชื่อมโยงองค์กรต่างๆ ที่เป็นเอกชนเข้ามาพูดคุย ขณะเดียวกันตัวระเบียบกฎหมายนั้นกล่าวถึงสิทธิของคนพิการในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งถ้าเป็นคนหูหนวกก็จะมีเรื่องคำบรรยายใต้ภาพและล่ามภาษามือ จึงรับประกันได้เลยว่าอาชีพล่ามจะเป็นที่ต้องการมากขึ้นและมีความมั่นคงมากขึ้น

“ถ้ากฎหมายไม่ระบุให้บริการล่ามเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่คนหูหนวกพึงได้รับ ก็คงไม่มีวิชาชีพล่ามเกิดขึ้นหรอก คงจะมีอยู่แต่ในองค์กรคนหูหนวกเท่านั้น แต่สิ่งที่เป็นอุปสรรคก็คือความพร้อมของบ้านเรา มันไม่พอ เช่นหน่วยผลิตล่ามก็เพิ่งจะมีไม่กี่ปีมานี้เอง แล้วเมื่อก่อนค่าตอบแทนนั้น เมื่อก่อนจ่ายโดยคนหูหนวกไม่ใช่รัฐ เพิ่งจะมีเมื่อปี 2553 ที่รัฐจ่ายแทนคนหูหนวกคือคนหูหนวกขอใช้ฟรี แล้วหน่วยงานที่ทำเรื่องล่ามนั้นก็ไม่มีความเข้าใจ และความร่วมมือเพียวๆ ก็ไม่มีอยู่แล้ว แต่เราก็พยายามทำให้มันเกิด โดยมีคณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาล่ามทำหน้าที่ดูแลพวกนี้อยู่ เพราะอย่างสมาคมคนหูหนวกฯ เขาจะมองแต่ล่ามที่เกี่ยวกับองค์กรเขา ซึ่งมันไม่ใช่ต้องมองภาพรวม เรื่องพวกนี้ต้องร่วมกันทำ”

อย่างไรก็ตาม ปัญหาหนึ่งซึ่งยังอยู่นอกเหนือการควบคุมและยังไม่มีวิธีการจัดการให้เข้าสู่มาตรฐานได้ ก็คือ ล่ามภาษามือซึ่งเป็นคนหูหนวก ซึ่งคนหูหนวกบางคนใช้ล่ามประเภทนี้ไปสื่อสารกับคนทั่วไป ทั้งที่ตามหลักแล้วล่ามหูหนวกควรจะใช้ตัวกลาง ระหว่างคนหูหนวกที่ไม่เข้าใจภาษามือกับล่ามภาษามือที่เป็นคนหูดี เพื่อส่งต่อไปยังคนทั่วไปอีกเที่ยวหนึ่ง

“ถามว่าล่ามหูหนวกจำเป็นไหมก็จำเป็น แต่การเป็นล่ามได้ต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนไง แล้วล่ามหูหนวกไม่ได้ผ่าน แค่ใช้ภาษามือได้ก็จดแจ้งเป็นล่ามเลย และบ้านเราถ้าพูดกันตรงๆ ความรู้เรื่องล่ามหูหนวกมีน้อยมาก แม้แต่วิทยาลัยราชสุดา ซึ่งเป็นหน่วยงานผลิตล่ามระดับปริญญาตรี ยังไม่กล้าทำเรื่องล่ามหูหนวก เพราะความรู้ยังมีไม่พอ หรือแม้แต่การประเมินล่ามก็ทำเฉพาะล่ามหูดีเท่านั้น คือการใช้ล่ามบางครั้งเราใช้ล่ามหูดีคู่กับหูหนวก เช่นคนหูหนวกที่ไม่รู้ภาษามือสื่อสารกับล่ามหูดีไม่ได้ ก็ต้องให้ล่ามหูหนวกเข้ามาช่วย แต่ปัญหาคือล่ามพวกนี้ไม่ได้ฝึกทักษะและจรรยาบรรณ แล้วคนหูหนวกก็เอาล่ามหูหนวกไปรับบริการต่างๆ เช่น ไปหาหมอ แล้ววิธีการแปลก็คือ ไปเขียนให้คนหูหนวกดู ซึ่งผมรับรองได้เลยว่า 10 เปอร์เซ็นต์ ของล่ามหูหนวกที่มีทักษะการเขียนดี ส่วน 90 เปอร์เซ็นต์ เขียนอ่านแล้วต้องเดาความหมาย ซึ่งพอเขียนกันไม่เข้าใจ หมอก็ร้องมาขอเปลี่ยนเป็นล่ามหูดีได้ไหม แต่พอเราบอกว่าหน่วยจัดจำเป็นต้องส่ง แต่หน่วยจัดก็บอกกลับว่าไม่ได้เพราะระเบียบไม่ได้ห้าม ก็จำเป็นต้องให้เพราะเดี๋ยวเขาก็ร้องว่าเลือกปฏิบัติต่อคนพิการอีก คือบางอย่างที่มันสมควรก็ไม่สมควรไง แต่บ้านเรามันเกิดขึ้นในช่วงที่สิทธิของคนพิการเยอะก็เลยส่งเสริมให้เป็นอาชีพของคนหูหนวกไป”

แต่เพื่อตอบโจทย์ความจำเป็น ไพวัลย์ก็แนะนำว่า หากต้องการพัฒนาล่ามหูอื่น ก็ต้องให้ความรู้เรื่องจรรยาบรรณก่อนเป็นลำดับแรก ซึ่งจะครอบคลุมทั้งเรื่องเทคนิคการเป็นล่ามและการรักษาความลับของลูกค้าด้วย เช่นเดียวกับความรู้เรื่องภาษาไทยก็ถือว่ามีความสำคัญมาก เพราะล่ามมีหน้าที่ส่งต่อข้อความระหว่างคนหูดีกับคนหูหนวก แต่ที่ผ่านมาล่ามหูหนวก 100 คน มีอยู่ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้นที่สามารถสื่อสารได้เท่ากับคนหูดี ซึ่งก็ต้องเวลาอีกพักใหญ่กว่าจะพัฒนาให้ได้มาตรฐานอย่างที่ควรจะเป็น

“ถ้ากฎหมายไม่ระบุให้บริการล่าม
เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่คนหูหนวกพึงได้รับ
ก็คงไม่มีวิชาชีพล่ามเกิดขึ้นหรอก
คงจะมีอยู่แต่ในองค์กรคนหูหนวกเท่านั้น”

ภาษามือบนจอทีวี

นอกจากแนวทางการพัฒนาล่ามแล้ว อีกหนึ่งพื้นที่ที่กำลังจะเป็นตัวเสริมความแข็งแกร่งให้แก่วิชาชีพล่ามภาษามือ ก็คือ การปรากฏตัวผ่านสื่อโทรทัศน์ ซึ่งอย่างกล่าวไว้ข้างต้นว่าปัจจุบันมีจำนวนจอล่ามเกิดขึ้นเป็นเท่าตัว ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่องหลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ.2556 ข้อ 10 กำหนดให้ผู้รับใบอนุญาตจัดให้มีการให้บริการเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคนพิการ และคนด้อยโอกาสให้เข้าถึงหรือรับรู้และใช้ประโยชน์จากรายการของกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ได้อย่างเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป โดยให้จัดบริการล่ามภาษามือ สำหรับรายการที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารสาธารณะออกอากาศอย่างน้อยวันละหกสิบนาที

ซึ่งตรงนี้ทำให้หลายคนเชื่อว่า นี่คือปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้ล่ามขาดแคลนและทำให้เกิดการแข่งขันในวงการล่ามมากขึ้น แต่ทว่านายกสมาคมล่ามภาษามือแห่งประเทศไทย กลับยืนยันว่าการแข่งขันไม่ได้มีมากอย่างที่คิด เพราะส่วนใหญ่ล่ามที่ทำหน้าที่หน้าจอ มักรู้จักมักคุ้นกันอยู่แล้ว และเป็นไปไม่เลยที่จะทำงานแบบตัวคนเดียว ส่วนใหญ่จะทำงานเป็นทีมแล้วจะเปลี่ยนไปหมุนเวียนกันแต่ละวัน การแข่งขันในกลุ่มล่ามก็เลยค่อนข้างน้อย

อย่างไรก็ตาม นอกจากจอล่ามที่เกิดขึ้นมากมายในวงการโทรทัศน์ไทย อีกหนึ่งพื้นที่สื่อที่น่าจับตามอง และเป็นที่ที่เปิดโอกาสให้ภาษามือ เข้ามาอยู่ในการรับรู้ของผู้คนมากที่สุดแห่งหนึ่งก็คือ โครงการโทรทัศน์ภาษามือ เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของคนหูหนวก หรือ Thai Deaf TV ผลิตโดยคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

อ.ศิวนารถ หงษ์ประยูร ในฐานะผู้อำนวยการ Thai Deaf TV เล่าที่มาที่ไปว่าแต่เดิมจอล่ามที่ฉายผ่านโทรทัศน์นั้นมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนหูหนวก แถมยังมีขนาดเล็กมาก และมักจะแปลไม่ครบถ้วน บางรายการมีคำบรรยาย แต่คนหูหนวกก็มีปัญหาด้านการอ่านข้อความที่ไม่ได้ใช้ไวยากรณ์แบบภาษามือ ทำให้คนหูหนวกมีปัญหาในการรับข้อมูลข่าวสาร แถมความหลากหลายของรายการในการนำเสนอก็มีค่อนข้างน้อย

“ผมเคยไปเรียนภาษามือมาก่อน ก็เลยได้รับทราบปัญหาของคนหูหนวกว่า เขาอยากให้ภาษามือเต็มจอเหมือนในต่างประเทศบ้าง แต่ด้วยความที่เมืองไทยยังขาดแคลนเรื่องงบประมาณ ในฐานะที่เป็นอาจารย์ด้านนิเทศศาสตร์ ก็เลยลองคุยกับทางต้นสังกัดและขอความร่วมมือ เพราะเราก็มีอุปกรณ์อยู่แล้ว และก็มีตัวนักศึกษาอยู่แล้ว ก็เลยไปร่วมมือกับล่ามอิสระอีกคนหนึ่ง ช่วยกันทดลองสร้างช่องนี้ขึ้นมาเมื่อ 4 ปีที่แล้ว ฉายผ่านทางอินเทอร์เน็ต โดยมีคนหูหนวกเข้ามาเป็นพิธีกร หลังจากก็พัฒนามาเรื่อยๆ จนได้ออก ทรูวิชั่นส์และไทยพีบีเอส โดยจะเราตั้งเป้าว่าจะให้คนหูหนวกสามารถผลิตสื่อเองได้ทั้งเบื้องหลังและเบื้องหลัง”

แต่ก็ใช่ว่าทุกอย่างจะดำเนินไปด้วยความสะดวก เพราะหลายๆ ก็ไม่เข้าใจว่าโครงการนี้มีความจำเป็นอย่างไร ช่วงแรก ภาระจึงไปตกหนักที่เรื่องการประสานกับบุคคลต่างๆ ที่อยากให้เข้ามาช่วยเหลือ ต่อมาก็เป็นปัญหาในการสื่อสารระหว่างคนหูดีกับคนหูหนวก ที่สำคัญคือคนหูหนวกที่เรียนนิเทศศาสตร์นั้นมีน้อยมาก เพราะถึงเขาจะถ่ายคลิปได้ แต่เขาแยกไม่ออกว่าระหว่างการทำคลิปเล่นๆ กับรายการทีวีจริงๆ แตกต่างกันอย่างไร

“ต้องยอมรับว่าภาษามือแต่ละที่ก็ไม่เหมือนกัน แต่เนื่องจากการฉายผ่านโทรทัศน์มันเป็นแมส เพราะฉะนั้นเราก็ต้องมานั่งคิด เหมือนว่าจะใช้ภาษามือแบบนี้ในการออกอากาศดี แต่ก็โชคดีที่เราได้สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย มาช่วยดูเทป ช่วยคอมเม้นต์ก่อนออกอากาศ ทำให้สามารถผ่านไปได้ ขณะเดียวกันเราก็พยายามจะพัฒนาให้มากขึ้น อย่างแต่ก่อนที่เราทำมีแต่ภาพแต่ไม่มีเสียงเลย เป็นจอเงียบ คนก็ให้ความสนใจน้อย แต่พอตอนหลังที่เริ่มถอดบทเรียนเริ่มผ่านฉายผ่านโทรทัศน์ทั่วไปเริ่มมีเสียงพากย์เข้ามา ก็เริ่มฟีดแบ็กจากคนหูดีก็มีมากขึ้น”

ปัจจุบันนี้ โครงการ Thai Deaf TV ไม่ใช่เพียงแค่โครงการทดลองเหมือนแต่ก่อน แต่เป็นโครงการมีคนทำงานประจำ ไม่ว่าจะเป็นคนหูหนวกหรือคนหูดี ที่เป็นคนผลิตรายการ หรือแม้แต่ล่ามที่ทำหน้าที่คอยเชื่อมโยงระหว่างคนหูดีกับคนหูหนวก หลังจากที่แต่ก่อนใช้บริการล่ามในรูปแบบจิตอาสา อ.ศิวนารถ วาดฝันของตัวเองคร่าวๆ ว่ารายการที่เกิดขึ้นต่อไป จะเกิดขึ้นจากฝีมือของคนหูหนวกเอง เช่นเดียวกันภาษามือจะกลายเป็นที่ยอมรับของทุกคน โดยเฉพาะระบบสื่อสารมวลชนของไทย ไม่ใช่แค่ภาษาของคนหูหนวกเท่านั้น

“สิ่งที่ผมตั้งใจก็คืออยากให้คนหูหนวกกับคนหูดีสามารถอยู่ในสังคมเดียวกันได้ ไม่กลัวภาษามือ ไม่กลัวการพูดคุยกับคนหูหนวก ถ้าลองไปเปิดรายการของเราดูบางรายการของเราที่เคยพากย์ ตอนนี้ก็ไม่มีพากย์ เพราะเราเชื่อว่าต่อให้คนหูดีไม่เคยเรียนภาษามือเขาก็สามารถเข้าใจได้ อย่างคำว่าบ้าน ถ้าเอามือไปทำท่ามุงหลังคา คนดีเข้าใจใช่ไหมว่านี่คือบ้าน คนหูหนวกเขาก็เข้าใจเหมือนกัน”

พจนานุกรมภาษามือไทย

และเมื่อปี 2551 ราชบัณฑิตยสถานก็ได้ริเริ่มโครงการจะผลิตพจนานุกรมภาษามือไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ขึ้นมา ในรูปแบบสื่อดิจิตอล โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ รูปภาพ ตัวอักษร และภาษามือ ซึ่งหากคนหูหนวกต้องการใช้งานพจนานุกรมก็แต่เลือกหมวดหมู่ จากนั้นจะมีภาพวาดหรือภาพถ่ายปรากฏขึ้นทางด้านซ้ายมือ ส่วนด้านขวามือจะมีล่ามเคลื่อนไหว เป็นภาษามืออธิบายคำศัพท์นั้นๆ และส่วนตรงกลางเป็นตัวอักษร

ดร.จิตประภา ในฐานะประธานโครงการจัดทำพจนานุกรมฯ เล่าว่า จุดประสงค์หลักที่จัดทำพจนานุกรมฉบับนี้ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและยอมรับว่าภาษามือไทยมีศักดิ์ศรีไม่แพ้ภาษาอื่นเลย และยังทำให้คนหูหนวกมีความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมของตัวเอง ที่สำคัญคนที่เข้ามาดูพจนานุกรมฉบับนี้ก็สามารถทำความเข้าใจได้โดยง่าย

“อย่างคำว่า ขวด เราจะมีตั้งแต่ขวด 1 ใบ ขวด 2 ใบ ซึ่งถือเป็นไวยกรณ์หรือลักษณะเด่นทางภาษาของคนหูหนวก แล้วขวดก็มีหลายแบบ เช่น ขวดพลาสติก ขวดแก้ว เราก็สอนเป็นประโยค เช่นขวดพลาสติกอย่าทิ้งนะ ทำให้โลกร้อน หรือประโยคที่เป็นคำสั่ง ขอร้อง ปฏิเสธ ดูแล้วรู้เลย และไม่เรียงตาม ก ข แต่เรียงตามหมวด เช่นหมวดเครื่องใช้ หมวดอาหาร หมวดพาหนะ หมวดเสื้อผ้า”

แต่ทั้งนี้ พจนานุกรมที่ออกมาไม่ใช่การบังคับให้คนหูหนวกต้องใช้ท่าทางหรือภาษามือตามพจนานุกรมเท่านั้น เพราะภาษา คือ การเปิดกว้างและมีที่มาจากปัจจัยหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ฉะนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

“ภาษามือนั้น เกิดขึ้นมาจากสิ่งที่เขาเห็นเป็นภาพแล้วนำมาถ่ายทอดต่อ เพราะฉะนั้นคำใหม่ๆ เกิดขึ้นได้ทุกวินาที เราเคยมีประสบการณ์เอาคนหูหนวกอายุ 60 กว่าปีออกจากบ้านแล้วหมู่บ้านนี้มีคนหูหนวก 20 กว่าคน หลายคนไม่เคยออกจากบ้าน เพราะไม่ไว้ใจคน เราก็ทำวิจัยอยู่หลายคนจนวันหนึ่งเราถามเขาว่าไปเที่ยวนครพนมไหม เขาก็อาบน้ำแต่งตัวเหมือนคนทั่วไปเลย พอไปถึงเขาก็ไปเจออะไรเยอะแยะ พอกลับขึ้นมาไปเล่าให้คนในหมู่บ้านฟัง เราก็ดูไปแล้วไม่เข้าใจ ก็ถามว่าพูดอะไร เขาก็บอกว่าดูไปแล้ว 6-7 วันเดี๋ยวก็เข้าใจ ปรากฏว่ามันเป็นท่ามือเป็นธรรมชาติ เห็นเป็นภาพเลย เขาบอกไอ้ตู้นั้นประหลาดมาก ควักๆ ไอ้แข็งใส่เข้าไป แล้วเงินก็ไหลออกมาเข้ากระเป๋าได้ นี่คือภาพของเอทีเอ็ม”

และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนก็คือ สำหรับคนหูหนวกแล้วต้องเรียนภาษามือตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงระดับมหาวิทยาลัย เพื่อให้เกิดระบบต่อเนื่อง และทำให้เกิดความเชี่ยวชาญด้านภาษามือ และสามารถครูสอนภาษามือให้คนหูดีจะเป็นล่ามได้ ส่วนคนหูดีก็สามารถเข้าใจคนหูหนวกได้ โดยทำให้วิชาภาษามือเป็นวิชาเลือก

แม้ 20 ปีมานี้จะมีล่ามเกิดขึ้นอย่างทวีคูณจาก 20 เป็น 500 คน แต่ดูเหมือนหลายคนยังรู้สึกว่าขาดแคลนอยู่ เหตุผลหนึ่งอาจจะเป็นเพราะระบบการจัดการที่มีปัญหา เพราะฉะนั้นการเปิดพื้นที่ให้อาจจะเป็นเรื่องใหญ่ก็จริง แต่ความเข้าใจนั้นเป็นเรื่องจำเป็นกว่า เพราะการพัฒนาระบบใดๆ หากปราศจากความเข้าใจแล้ว ต่อให้ทำได้ก็ไม่มีความยั่งยืน

ดังนั้นสุดท้ายแล้ว ปลายทางของการพัฒนาภาษามือและล่ามจะออกมาในทิศทางไหน ก็ถือเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะต้องหาคำตอบร่วมกัน เพื่อให้เกิดสังคมที่ทุกคนมีความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : จตุพงศ์ รุ่งเรืองเดชาภัทร์
ล่ามภาษามือ : ศักดา โกมลสิงห์
ประสานงาน : สิริรัตน์ ดอนสระ
เอื้อเฟื้อสถานที่ : สาขาวิชาหูหนวกศึกษา วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล

ขอขอบคุณ
ล่ามภาษามือ : ศักดา โกมลสิงห์

‘ครูพายุ’ ณัฐศักดิ์ ท้าวอุดม
ความฝันริมขอบสระเพื่อ ‘เด็กพิการ’

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 4 สิงหาคม 2557

เป็นเวลาร่วม 6 ปีแล้วที่ ณัฐศักดิ์ ท้าวอุดม หรือ ครูพายุ อดีตนักกีฬาน้ำทีมเยาวชนแห่งชาติตัดสินใจสอนว่ายน้ำให้เด็กพิการ ทั้งเด็กตาบอด หูหนวก หรือพิการทางการเคลื่อนไหว รวมไปถึงพิการทางสมอง

แม้หลายคนจะไม่เข้าใจว่าเขาทำไปทำไม เพราะลำพังแค่สอนเด็กปกติให้ว่ายน้ำเป็นยังไม่ใช่เรื่องง่ายเลย แล้วเด็กพิการที่มีสภาพร่ายการที่หลากหลายและต้องอาศัยทักษะการสอนที่ไม่เหมือนกัน จะไม่ยิ่งยุ่งยากมากขึ้นไปอีกเหรอ แต่สำหรับครูพายุแล้ว การว่ายน้ำนั้นเป็นเรื่องจำเป็น เพราะนอกจากจะทำให้เด็กพิการมีทักษะการเอาตัวรอดหากเจออุบัติเหตุใดๆ แล้ว เขายังชื่อว่ามันคือ ‘สิทธิ’ และ ‘โอกาส’ ที่คนพิการควรจะได้รับ

ด้วยความมุ่งมั่นและความพยายามตลอดหลายปี Blue Rolling Dot จึงไม่พลาดโอกาสที่จะพูดคุยกับครูพายุแบบเป็นกันเอง ณ ริมขอบสระว่ายน้ำ ศูนย์กีฬาประชานิเวศน์ หลังจากที่เขาขับรถจากเชียงใหม่มาปฏิบัติภารกิจที่กรุงเทพฯ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราว ประสบการณ์และแรงบันดาลใจของชายวัย 28 ปีผู้นี้ไปยังทุกๆ คนที่มีฝันและความตั้งใจที่อยากทำอะไรดีๆ แก่โลกใบนี้

อะไรคือสาเหตุที่ทำให้ตัดสินใจมาสอนว่ายน้ำให้เด็กพิการ

ผมเริ่มสอนว่ายน้ำครั้งแรก ตอนอายุ 21 ปี ตอนแรกก็สอนว่ายน้ำให้เด็กปกติก่อน จนวันหนึ่งมีผู้ปกครองของเด็กคนหนึ่งบอกว่า ลูกเขาเป็นออทิสติกอยากให้ผมสอนว่ายน้ำให้ ผมก็ไม่รู้ว่าออทิสติกนั้นมีความหมายว่าอย่างไร คิดอย่างเดียวว่าเด็กออทิสติกคงจะเป็นเด็กปัญญาอ่อนแล้วไม่รู้ว่าเขาจะว่ายน้ำได้หรือเปล่า ซึ่งครั้งแรกที่สอนให้เด็กออทิสติกไม่ประทับใจเลย เพราะปัญหาด้านการสื่อสาร ไม่สบตา ไม่พาที ไม่ชี้นิ้ว สื่อสารไม่ได้ ไม่รู้เรื่อง ตอนนั้นถึงขั้นจะคืนเงินกันเลยทีเดียว เพราะไม่รู้ว่าต้องสอนอะไร

แต่หลังจากนั้น เด็กพิเศษคนนี้ก็เริ่มฉายแวว พอจะลอยตัวได้ พอจะว่ายน้ำเป็น และฉายแววอัจฉริยะต่างๆ ขึ้นมา ซึ่งอาจไม่ใช่เรื่องว่ายน้ำ แต่ผมคิดว่ามันพิเศษ เช่น เขาจำหมายเลขทางหลวงประเทศไทยได้ เขาจำปฏิทิน 100 ปีได้ ผมก็เลยเริ่มศึกษาเด็กพิเศษหรือเด็กออทิสติกกลุ่มนี้ว่า คืออะไรกันแน่ และน้ำเข้าไปช่วยทำอะไรกับเด็กพิเศษได้บ้าง ก็เลยตัดสินใจไปคุยกับหมอของเด็กพิเศษหรือนักกิจกรรมบำบัด ปรากฏว่ามีข้อมูลออกมาเยอะมากว่าน้ำเข้าไปช่วยเด็กพิเศษตั้งแต่ Motor Planning (การวางแผนการเคลื่อนไหว, การวางแผนกล้ามเนื้อ) เด็กพิเศษที่ไม่ยอมให้สัมผัสตัวก็ใช้น้ำเป็นสื่อกลาง เด็กบางคนมีปัญหาเรื่องการทำงานของสมองด้านซ้ายด้านขวา น้ำก็เข้าไปช่วยเยอะมาก พูดง่ายๆ คือ ในเมืองนอกมีการทำวิจัยเรื่องการว่ายน้ำกับเด็กออทิสติกหลายปีแล้ว แต่เมืองไทยเรื่องนี้ได้รับความสนใจน้อยมากเนื่องจากไม่มีบุคลากร ผมก็เลยเริ่มรู้สึกตัวว่าเราน่าจะช่วยอะไรได้บ้างเลยเริ่มศึกษาอย่างจริงจัง

แล้วช่วงที่ศึกษาอยู่ ผมไปเจอกระดาษแผ่นหนึ่ง เป็น Check List ซึ่งผมเริ่มเอะใจกับกระดาษแผ่นนี้ เพราะมันมีพฤติกรรมหรืออาการบางอย่างที่ผมสงสัยมาก เนื่องจากมันเป็น Check List สมัยที่ผมเป็นเด็กทั้งสิ้น ทั้งเรื่องชอบกัดปาก มีภาวะไม่อยู่นิ่ง พูดเร็ว ชอบพูดแทรกคนอื่นทั้งๆ ที่คนอื่นยังพูดไม่เสร็จ ชอบสั่นขา มีภาวะซักร่วมด้วย เวลาใครมาพูดอะไรมักมีอารมณ์โมโหเสมอ หลายอย่างมาก คือ เหมือนเราตอนเด็กเลย ผมเลยไปถามนักกิจกรรมบำบัดท่านนั้น ว่ามันเป็นคืออะไร ก็เลยทราบว่านี่เป็น Check List ของ ADHD (Attention deficit hyperactivity disorder) หรือเด็กสมาธิสั้นกลุ่ม Hyperactive ซึ่งในกลุ่มออทิสติกก็มักจะมีอาการนี้ร่วมด้วย และสามารถเป็นสืบเนื่องมาถึงโตถ้าไม่ได้รับการบำบัด แต่คนที่มีอาการนี้ไม่ได้หมายความทุกคนจะพิการ

คุณเป็น ADHD

ครับ ผมเป็น ADHD ตั้งแต่เด็ก แต่ผมโชคดีอยู่อย่างที่ไม่มีอารมณ์โมโหร้าย หลังจากนั้นก็รู้สึกว่าต้องขอบคุณคุณพ่อมาที่พามาว่ายน้ำ เพราะเด็ก ADHD มีพลังมหาศาล วิธีการดูแลนี้นอกจากกินยาแล้วยังต้องให้เขาระบายแรงขับ ซึ่งอาจจะเป็นการวิ่งเล่น เตะบอล หรืออะไรก็แล้วแต่ กรณีของผมก็คือการว่ายน้ำ ซึ่งยอมรับตามตรงว่ามาด้วยความบังเอิญโดยที่เราเองก็ไม่รู้ว่ามันเป็นการบำบัดไปในตัว ตรงนี้เองทำให้ผมคิดว่า เมื่อน้ำทำให้ผมดีได้ขนาดนี้ก็น่าจะดีกับเด็กพิเศษ

กลุ่มอื่นๆ ด้วย นั่นคือแรงบันดาลใจที่ผมอยากส่งต่อกีฬาว่ายน้ำ เพราะผมเป็น Case Model (กรณีตัวอย่าง) ตัวจริงเลยที่ดีขึ้นเพราะน้ำ

ผมเป็น ADHD ตั้งแต่เด็ก
แต่ผมโชคดีอยู่อย่าง
ที่ไม่มีอารมณ์โมโหร้าย
หลังจากนั้นก็รู้สึกว่า
ต้องขอบคุณคุณพ่อ
มาที่พามาว่ายน้ำ
เพราะเด็ก ADHD
มีพลังมหาศาล

กลับมาที่เรื่องเด็กออทิสติก ตอนนั้นคุณมีวิธีเรียนรู้พวกเขาอย่างไร

ต้องศึกษาและทำความเข้าใจธรรมชาติของเขาว่า คืออะไร การที่เขาไม่ฟังคำสั่งหรือไม่เข้าใจความหมาย ไม่ได้หมายความว่าเขาแกล้งทำไม่ได้ แต่มันคือธรรมชาติหรือสิ่งที่เขาเป็นอยู่แล้ว เหมือนผมเป็นคนพูดเร็ว แต่ก่อนคุณพ่อคุณแม่ก็ไม่เข้าใจ คนอื่นบอกว่าเสียบุคลิกนะ ทำไมไม่พูดช้าๆ หน่อย แต่เป็นเพราะระบบบูรณาการในร่างกายที่สั่งมาให้ทำแบบนี้ เหมือนหลายๆ คนที่เขียนหนังสือข้างซ้ายไม่ได้ เขียนเป็นแต่ข้างขวา ถามว่าทำไมเขียนข้างซ้ายไม่ได้ แกล้งหรือเปล่า ไม่ได้แกล้ง แต่ไม่ได้โดนฝึกมาให้เขียนข้างซ้าย เหมือนผมที่ไม่ได้ถูกฝึกมาให้พูดช้า เพราะฉะนั้นออทิสติกจึงไม่ได้แกล้งสั่นหัว ไม่ได้แกล้งสั่นนิ้ว ไม่ได้แกล้งผงกศีรษะ แต่เป็นระบบ Sensory หรือระบบประสาทสั่งการมาแบบนี้ หลังจากเราเข้าใจ เราถึงรู้ว่าเด็กออทิสติกต้องการอะไรบ้าง และเราจะสอนจะดูแลเขาอย่างไร

ความเข้าใจหรือการเรียนรู้นี้ใช้เวลานานไหม

ออทิสติกร้อยคนก็ร้อยเคส ทุกวันนี้ยังไงก็ไม่มีทางศึกษาหมด แม้กระทั่งคนที่ปราชญ์ด้านออทิสติกหลายคน ทุกวันนี้ก็ยังศึกษาไม่หมด ออทิสติกนั้นต่างจากเด็กพิการกลุ่มอื่นๆ อย่างหูหนวกชัดเจนเลยว่า ไม่ได้ยินเสียง เพราะฉะนั้นถามว่าจะเรียนรู้ออทิสติกได้อย่างไร ก็ต้อง

เรียนรู้ทั้งชีวิตทั้งตัวผมเองและคนอื่นด้วยๆ แต่สิ่งที่ทำได้ทันทีคือเข้าใจเขาก่อน ดังนั้นการเรียนหรือการสอนเด็กออทิสติกที่อาการเยอะ ผมไม่ได้มีเป้าหมายให้เขาว่ายน้ำเป็น แต่เป็นเรื่องของนันทนาการ การบ้านของผม คือทำอย่างไรก็ได้ ให้เขามีความสุขและมีรอยยิ้มกับสระว่ายน้ำ เพราะว่างานของเด็กจริงๆ แล้วไม่ใช่การเรียนแต่เป็นการเล่นล้วนๆ

อยากให้ลองเล่าเป็นกรณีๆ ให้ฟังหน่อยว่าคุณทำอย่างไร

ต้องปรับเยอะเลย เพราะเราไม่สามารถปรับออทิสติกให้เข้ากับเราได้อยู่แล้ว ในเคสแรกที่ผมสอนชื่อน้องโฟน อายุ 8 ปี พูดได้ในประโยคสั้นๆ เช่นโลตัส ก็จะพูดเป็น โล-ตะ ไปกินข้าว เป็น ไป-ข้าว เป็นประโยคความเดียวที่ไม่ซับซ้อน เช่นผมจะไปโลตัสเพราะสนุก แบบนี้ไม่ได้ ต้องเหลือ โล-ตะ-หนุก ซึ่งเวลาผมจะทำอะไรในเด็กพวกนี้ ผมจะถามผู้ปกครองเสมอๆ ว่าสิ่งที่น้องโปรดปรานพิเศษคืออะไรเพื่อเป็นแรงเสริมทางบวกบวกเข้าไป เช่นถ้าน้องโฟนชอบรถยนต์ ผมก็จะให้เขาจินตนาการเป็นรถยนต์ หรือเขาชอบการ์ตูนเรื่อง Cars เขาก็เป็น Cars คือเอาจินตนาการหรือการ์ตูนเข้ามาล่อ แต่บางกรณีที่ไม่ยอมทำ เราอาจจะต้องใช้แรงเสริมทางลบมาช่วยด้วย เช่น เขากลัวคุณแม่ออกจากสระว่ายน้ำ เราก็จะบอกว่าเขาไม่ได้ตามที่เราต้องการ หรือทำการบ้านไม่เสร็จ เช่นจับโฟมเตะขาไม่ถึง 2 ครั้งแล้วเล่น หรือสมาธิหลุด เราก็จะบอกว่าถ้าทำผิดครบ 3 ครั้ง เราจะให้ดาวดำ 1 ดวง ถ้าได้ดาวดำครบ 3 ดวงจะให้คุณแม่ออกจากสระว่ายน้ำ เด็กจะรู้สึกว่าสิ่งเหล่าไม่อยากให้เกิดขึ้นก็จะพยายามตั้งใจทำ แต่ไม่ว่าจะเป็น Positive (แง่บวก) หรือ Negative (แง่ลบ) ก็ต้องทำภายใต้บริบทที่เหมาะสม

แล้วก่อนจะสอน เราต้องสอบประวัติให้ละเอียดพอสมควร เช่นน้องเป็นลมชักร่วมหรือเปล่า มีอะไรบ้างที่เขากลัวจริงๆ หรือเป็นปัญหา เด็กบางคนไม่ชอบให้น้ำโดนหน้าเลยเพราะมีอาการ Hydro Phobia หรือภาวะกลัวน้ำ เรื่องพวกนี้ต้องถามเพื่อจะได้เตรียมการสอนถูก เด็กบางคนไม่ได้เป็นออทิสติกแต่เป็นเด็กไฮเปอร์เหมือนผม ก็ต้องถามว่าเขาเคยฝึกกิจกรรมบำบัดหรือเปล่าหรือฝึกกิจกรรมอะไรเพิ่มเติมหรือไม่ ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่เหมาะสมถ้าเราไปละลาบละล้วงเรื่องราวของผู้ปกครองบางคนที่ไม่พร้อมจะเปิดเผย ถ้าผมจะถามไปตรงๆ เขาอาจจะรู้สึกละอาย เราอาจจะถามแบบสุภาพว่าตอนนี้ได้ฝึกอะไรนอกจากการเรียนปกติไหม ถ้าเขาพร้อมเขาจะเอ่ยมาเองว่าตอนนี้ฝึกอะไรบ้าง ซึ่งเรื่องพวกนี้ครูจะสังเกตเห็นได้

ปัญหาอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะรวมไปถึงเด็กธรรมดาด้วยคือ กลัวการลงน้ำ คุณมีวิธีฝึกอย่างไร

ถ้าเป็นเด็กพิเศษ ผมมักจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงอย่างเดียว เพราะเขามักจะเข้าใจอะไรได้สั้นๆ ไม่สามารถทำอะไรที่ซับซ้อนได้ ตรงนี้ขึ้นอยู่ความรุนแรงของอาการ เด็กพิเศษบางคน EQ สูง IQ ดี สามารถสื่อสารรู้เรื่องได้ นั่นก็เป็นระดับเรียนได้ แต่บางคนรุนแรงระดับแค่หมุนหัวอย่างเดียว สั่งให้เดินก็ไม่เดิน ยิ้มอย่างเดียว ปรบมืออย่างเดียวก็ขึ้นอยู่ภาวะของอาการ กลับมาที่เรื่องกลัวน้ำ ส่วนหนึ่งอาจจะได้รับการฝังใจอะไรบางอย่าง ผมเปรียบเทียบเป็นกลัวเงาะแทนแล้วกัน วิธีที่ทำให้หายกลัวเงาะก็คือค่อยๆ เข้าสู่กระบวนการทำซ้ำๆ อาจจะค่อยๆ แตะตรงปลายของเงาะก่อน

แล้วค่อยจับตรงตัวเยอะ สุดท้ายถึงกำให้แน่น เพราะฉะนั้นถ้ากลัวน้ำ ครั้งแรกเราอาจจะใช้น้ำลูบหน้าก่อนให้เขารู้สึกว่าน้ำมีสภาพอย่างไร ค่อยๆ หัดใช้ฝักบัว แล้วก็เพิ่มสิ่งที่เขากลัวเพิ่มขึ้นๆ ถ้ายังไม่ได้ก็ใส่ไปทีละน้อยๆ ก่อน พูดง่ายๆ คือทำซ้ำๆ น้อยๆ อย่าให้เขาขยาดจนเกินไป หรือเด็กที่กลัวน้ำจริงๆ ครั้งแรก ผมอาจจะใช้อุบาย สมมติน้องชื่อน้องเอ ผมก็จะบอก น้องเอ ครูพายุเห็นฝุ่นติดหน้าน้องเอ ผมก็เอามือจับน้ำแล้วลูบหน้าครั้งแรกให้รู้จักผิวของน้ำ จากนั้นก็ใช้ในปริมาณที่ฝึกขึ้น อาจจะเป็นสะบัด ถ้ายังกลัวอยู่ก็หยุดที่สะบัดไว้ก่อน อย่าเพิ่งทำอย่างอื่น ถ้าทำได้ก็เริ่มใช้ฝักบัว จากนั้นฝึกเป่าลมบนผิวน้ำ ทั้งหมดที่ผมพูดมาอาจจะเกิดขึ้นภายใน 2 ชั่วโมง หรือบางคนอาจจะใช้ถึง 50 ชั่วโมงสำหรับเด็กที่เป็นออทิสติก แต่ในหนังสือหรือทฤษฎีเขียนไว้ชัดเจนว่า ทุกคนบนโลกมนุษย์ว่ายน้ำเป็นหมดเลย ไม่ว่าจะพิการกลุ่มไหน แต่ระยะเวลานานแตกต่างกัน

สอนว่ายน้ำให้แก่เด็กพิการมาหลายประเภท แต่ละกลุ่มมีวิธีการสอนที่แตกต่างกันไหม

แตกต่างครับ เพราะระดับหรือรูปแบบความพิการมีผลต่อการ Design การสอนว่ายน้ำที่แตกต่างกัน เช่นการว่ายน้ำของเด็กปกติอาศัย Pattern (รูปแบบ) ที่ผมเซ็ตขึ้นมา 13 กิจกรรม อันแรก-ดำน้ำ อันที่ 2-ปลาดาว อันที่ 3-ปลาเข็ม อันที่ 4-จับโฟมเตะขา ใครก็แล้วแต่ไม่ว่าพิการแบบไหนต้องผ่าน 13 กิจกรรมนี้ แต่จะเอาอันไหนขึ้นก่อนขึ้นหลังขึ้นอยู่กับความสามารถของเด็ก อย่างเด็กหูหนวก บกพร่องอย่างเดียวคือการได้ยิน ส่วนการรับรู้ปกติ ดังนั้นขั้นตอนทั้งหมดต้องใช้ภาษามือในการสื่อสาร ขณะที่เด็กตาบอดก็ทำได้ เพราะหูได้ยิน แต่บางทีไม่เข้าใจความหมายชัดเจน เช่น ปลาดาวหน้าตาเป็นยังไง ปลาเข็มเกิดมายังไม่เคยเห็น อาจจะต้องใช้เทคนิคการจับเพื่อจะลงมือทำ ซึ่งผมกำลังศึกษาการว่ายน้ำของเด็กตาบอด เช่นผมเคยสั่งให้เด็กตาบอดว่ายน้ำฟรีสไตล์ ทำท่าปลาเข็ม โดยเอาแขนชิดหู ซึ่งเขาจะทำแค่เอามามือมาแตะหู ดังนั้นความหมายของเด็กตาบอดมันมีจินตนาการล้ำลึกมาก ขึ้นอยู่กับว่าเขาจะจินตนาการแบบไหน ส่วนร่างกายพิการ 13 กิจกรรมทำได้หมด แต่ขาหายไปข้างต้องใช้กล้ามเนื้อทดแทน บางคนกล้ามเนื้อติดหมุนแขนไม่ได้รอบ ว่ายฟรีสไตล์ไม่ได้ กบก็ไม่ได้ ผีเสื้อก็ไม่รอด เหลือท่าเดียว คือ กรรเชียง เป็นการแก้ไขในแต่กรณีไป ซึ่งเด็กพิการทางร่างกายเป็นกลุ่มที่ยากที่สุดในกลุ่มสมองปกติ แต่ถ้าพิการทั้งหมด เด็กออทิสติกยากสุด เพราะมีปัญหาเรื่องการฟังคำสั่ง คือ ไม่เข้าใจความหมาย ดังนั้น 13 กิจกรรมนี้อาจจะจบไป เปลี่ยนเป็นการช่วยเหลือตัวเองเบื้องต้นก็พอ เช่น ลอยตัวได้

คุณมีวิธีการทำความเข้าใจเด็กพิการที่หลากหลายได้อย่างไร

ผมว่าพอเราเจอเคสเราจะรู้ว่าเคสนี้จะแก้อะไร กีฬาว่ายน้ำมีปัญหาตรงไหนไปแก้ตรงนั้น เช่นดำน้ำไม่ได้ก็ไปดำน้ำให้ได้ก่อน จะผ่านไปขั้นตอนก้มหน้าจับโฟมเตะขาไม่ได้เพราะดำน้ำยังไม่ผ่านเลย ขายังเตะงออยู่เลย ก็ไปเตะให้มันตรงก่อน เป็นการแก้ปัญหาที่ละจุด แล้วเอาไปรวมกัน เหมือนกันในเด็กหูหนวก ตาบอด ร่างกายพิการ อันไหนไม่ได้ก็ไปแก้ตรงนั้นให้เรียบร้อย เพราะแต่ละกิจกรรมมีความหมายในการว่ายน้ำทั้งสิ้น

ส่วนวิธีการฝึกและข้อควรระวัง ถ้าเป็นเด็กตาบอด สิ่งที่มีปัญหาสุดคือมองไม่เห็น พอมองไม่เห็นมันจะทำให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยขึ้นมา เช่น กลัวหัวชนบ้างล่ะ ไม่กล้าเดินเร็วบ้างล่ะ การจะลดความกลัวนี้เป็นเรื่องยากมากที่จะซื้อใจเด็กตาบอด ดังนั้นสิ่งที่ต้องระวังที่สุดคือความเชื่อใจกันในน้ำ อย่าไปทำให้เขากลัวหรืออย่าไปแกล้งเขา เช่นบอกให้ทำท่าปลาดาวจับเวลา 3 วินาที แล้วไปแกล้งเขาเป็น 5 วินาที ต่อไปเขาจะไม่เชื่อเรา บอกเขาว่าไปน้ำตื้นแล้วไม่จม แต่กลับพาไปน้ำลึกแล้วมิดหัว เขาก็จะกลัวและไม่กล้า การ Survey (สำรวจ) สถานที่ก็เป็นสิ่งสำคัญ เขาจะไม่รู้เลยว่าสระแต่ละที่จะตื้นลึกอย่างไร เพื่อความปลอดภัยการสำรวจสถานที่ถือว่าจำเป็น และอีกเรื่องที่สำคัญมากคือน้ำเสียง เมื่อเขามองไม่เห็นเขาจะไม่รู้ว่าคนๆ นี้หน้าตาเป็นอย่างไร แต่เขาจะสัมผัสเสียงจาก Character (ลักษณะบุคคล) ได้ อย่างเรื่องพูดเล่นเป็นเรื่องที่ต้องระวัง ผมมีครูคนหนึ่งชอบแซวเด็กตาบอดเล่นมาก เฮ้ย! ไม่จ่ายตังค์ลงน้ำได้ไง เด็กตาบอดเครียดมาก แล้วกลับไปที่โรงเรียนแล้วบอกว่า หนูไม่มีเงินไม่ควรลงน้ำใช่ไหมคะคุณครู

ในเด็กหูหนวก เรื่องของการใช้สีหน้าสำคัญ เพราะเขาไม่ได้ยินเสียง ผมจะบอก หยุด! ไม่ได้ ภาษามือก็ต้องแน่น สีหน้าก็ต้องชัดเจน แต่ถ้าเป็นออทิสติก ต้องใช้ความ Nice (ความใจเย็น) อย่างเดียว ออทิสติกไม่สามารถสอนเป็นกลุ่มได้ ต้องสอนตัวต่อตัว แต่ในต่างประเทศเขามีวิธีการสอนที่เป็นกลุ่ม ซึ่งได้ผลดีมาก เพราะมันจะได้ในเรื่องของสังคม แต่เมืองไทยบุคลากรน้อย ผมก็พยายามชวนพ่อแม่มาลงด้วย เพื่อให้เกิดกลุ่มใหญ่ คือ ผู้ปกครอง 1 คนต่อเด็ก 1 คนและลงทีเดียว 5 กลุ่ม แต่ก็ขึ้นกับระดับปัญหาของเด็ก ถ้าอาการไม่รุนแรง นักเรียน 2 คนต่อครู 1 คน อาจจะได้

การสอนว่ายน้ำของคุณต่างจากในเมืองนอกมากไหม

จริงๆ ผมก็ไม่รู้ว่าในเมืองนอกมีเทคนิคการสอนอะไร แต่ผมเชื่อว่าเรามีอย่างหนึ่งที่เหมือนกันคือเรื่องของความสนุก น้ำต้องประกอบไปด้วยของความสนุก ครูสอนว่ายน้ำบางคนอาจจะคิดว่า จะทำยังไงให้เด็กว่ายน้ำในท่ามาตรฐานเป็นภายใน 10 ชั่วโมง แต่สำหรับผมเองจะทำยังไงให้เด็กพิเศษโดยเฉพาะออทิสติกมีความสุขอย่างไรใน 10 ชั่วโมงนี้ ถ้าผมทำการบ้านตรงนี้ผมสำเร็จไปเกินครึ่ง เพราะเราทำให้เขามีความสุข การว่ายน้ำครั้งต่อไปก็จะเป็นเรื่องง่ายเพราะเขาพร้อมที่จะเรียนรู้

ก่อนหน้านั้นเราคุยกันว่าน้ำมีส่วนในการบำบัดเด็กพิการเต็มไปหมด อยากให้ลองสรุปให้ฟังหน่อยว่าน้ำมีส่วนในการพัฒนาเด็กอย่างไรบ้าง

ในฐานะที่ผมเป็นครูสอนว่ายน้ำ ผมไม่ได้เป็นนักบำบัดเลย เพราะฉะนั้นผมไม่สิทธิ์พูดคำว่าบำบัดในเด็กออทิสติก หรือเด็กพิการกลุ่มไหนก็แล้วแต่ แต่เผอิญกิจกรรมว่ายน้ำนั้นเข้าไปช่วยในเรื่อง Physical (ทางร่างกาย) ซึ่งเด็กพิการเป็นเด็กที่มีปัญหาเรื่อง Physical อยู่แล้ว อย่างตาบอดนี้ชัดเจนเลย ผมพูดเรื่องแรกก่อนคือ Coordination หรือสหสัมพันธ์ อะไรบ้างที่ใช้สหสัมพันธ์ เช่น ผมโยนบอลแล้วรับ แบบนี้ใช้สหสัมพันธ์อย่างเดียวคือ โยนแล้วรับ ปรบมือก็ใช้สหสัมพันธ์เพียงอย่างเดียว แต่ถ้าใช้สหสัมพันธ์ 2 อย่างคือโยนบอล ปรบมือแล้วค่อยรับ การกระโดดตบ ใช้สหสัมพันธ์ 2 อย่างคือขาและแขน เด็กพิเศษบางคนกระโดดตบไม่ได้ ก็จะสะบัดๆ มือหรือขาอย่างเดียว เด็กบางคนว่ายฟรีสไตล์อย่างเดียวทำได้ เตะขาอย่างเดียวทำได้ หมุนแขนอย่างเดียวทำได้ แต่แตะขากับหมุนเขียนพร้อมกันทำไม่ได้ เด็กบางคนมีปัญหาด้านการ Balance เตะแล้วเอียงหรือขางอ เพราะฉะนั้นถ้าทำให้เด็กที่มีเรื่องนี้จับโฟมเตะขาได้ตรง ซึ่งการฝึกในน้ำอาจจะช่วยได้มากกว่าเพราะถ้าทำในน้ำได้บนบกก็น่าจะทำได้ แต่ก็คงตอบไม่ได้เสมอไป เพราะ Skill บนบกกับในน้ำนั้นต่างกัน แต่อย่างน้อยๆ ผมเชื่อว่าพวกกล้ามเนื้อก็คงแข็งแรงขึ้น และน่าจะมีสหสัมพันธ์ที่ดีมากขึ้น

เพราะฉะนั้นถ้าสรุปเรื่องน้ำที่ช่วยเด็กพิเศษ หนึ่ง-เรื่องสหสัมพันธ์ สอง-ภาวะไม่กลัวน้ำ แล้วก็มีเรื่องของการสัมผัสเพราะเด็กบางคนไม่ยอมให้แตะตัว มันเป็นการช่วยอ้อมๆ ในภาพรวม ดังนั้นเราจะพูดเรื่องบำบัดคงยาก แต่งานวิจัยในต่างประเทศมีเยอะมาก แล้วหลายคนก็ใช้ช่วยบำบัดเด็ก

การสอนว่ายน้ำให้เด็กเหล่านี้ คุณคงต้องพัฒนาตัวเองค่อนข้างเยอะ ที่ผ่านมาคุณได้ทำอะไรไปแล้วบ้าง

คงเป็นเรื่องการเรียน เพราะต้องยอมรับว่าพอศึกษาออทิสติกมาเรื่อยๆ ก็เริ่มถึงทางตันตอนนี้ก็เรียนไปเรียนปริญญาโทเรื่องการศึกษาเด็กพิเศษหรือออทิสติกและก็วางแผนจะไปเรียนต่อเรื่องการว่ายน้ำในเด็กพิเศษในต่างประเทศด้วย เพราะมันมีหลายเรื่องที่เราต้องรู้ เช่น หมอท่านหนึ่งบอกผมว่า ครูพายุรู้ไหนว่า 30 เปอร์เซ็นต์ของออทิสติกเป็นลมชัก ผมไม่รู้ต้องเรียนเพิ่ม เพราะอ่านหนังสืออย่างเดียวไม่เพียงพอ ขณะเดียวกันเราก็ต้องเจอนักเรียนให้เพิ่มเติมขึ้น เพื่อเก็บเกี่ยวประสบการณ์ เนื่องจากแต่ละเคสแตกต่างกันมาก การแก้ไขปัญหาก็ต่างกันอีก

แล้วเรื่องอย่างการเรียนภาษามือนี้จำเป็นไหม

ผมว่าเด็กหูหนวกเข้าใจทุกอย่างได้ด้วยภาษากาย ไม่จำเป็นต้องใช้ภาษามือคล่องปรื๋อแบบผม ไม่ต้องเรียนภาษามือจริงจัง แค่ศึกษาในเบื้องต้น เพราะเวลาที่จะสอนเด็กหูหนวกให้ทำอะไรก็ทำเป็นตัวอย่างได้เลย เช่น ดำน้ำก็ดำให้เขาดู หมุนแขนก็หมุนโชว์ให้เขาดู เขาเข้าใจภาษารูปร่างเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หรือเด็กตาบอด ใครๆ ก็ Touching (สัมผัส) ได้ขออย่างเดียวให้ใจมาและเข้าใจในเด็กพิเศษก่อน อย่าเพิ่งไปโมโหหรือโกรธเขา สิ่งที่เขาทำไม่ได้ก็คือ ทำไม่ได้จริงๆ

ที่ผ่านมามีเด็กพิการเข้ามาเรียนกับครูพายุเยอะไหม

ถ้าเป็นเด็กออทิสติกจะ Walk-in (สมัครโดยตรง) เข้ามาเรียนกับผม แต่ถ้าเป็นเด็กพิการเฉพาะ เช่น หูหนวก ตาบอด หรือพิการทางร่างกาย ผมจะยื่นโครงการไปที่โรงเรียนแล้วทำโครงการร่วมกับโรงเรียน อย่างปี 2555 ผมยื่นโครงการไปที่โรงเรียนศรีสังวาลย์ขอนแก่น ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนคนตาบอด ปี 2556 ยื่นไปที่จังหวัดภูเก็ต และปี 2557 ไปที่โรงเรียนแพร่ประชานุกูล

แล้วเวลาลงไปเราสังเกตเห็นอะไรบ้าง เพราะแต่ละพื้นที่ก็คงมีปัจจัยที่แตกต่างกัน

ถ้าเป็นระดับความพิการไม่แตกต่างกัน เพราะหูหนวกยังไงก็เป็นหูหนวก แต่จะต่างกันตรงวัฒนธรรมมากกว่า อย่างเช่นผมใช้ภาษามือที่เชียงใหม่ ภาษามือที่กรุงเทพฯ ก็เป็นอีกแบบหนึ่ง มีความต่างกันประมาณ 10-15 เปอร์เซ็นต์ เช่น เป๊ปซี่ที่เชียงใหม่ก็จะซ่าขึ้นหัว แต่ถ้าเป็นที่กรุงเทพฯ ก็จะเป็นท่าเปิดขวดน้ำอัดลม ส่วนเด็กตาบอดก็ไม่แตกต่างเลย

เคยได้ยินมาว่า เรื่องเด็กพิการจมน้ำถือเป็นปัญหาใหญ่มาก คุณมองเรื่องนี้อย่างไร

ผมเรียนตามตรงว่าไม่ใช่แค่เด็กพิการ แม้แต่เด็กปกติทั่วไปก็เป็น ผมเคยตั้งข้อสันนิษฐานว่าเด็กหูหนวกถ้าจมน้ำจะทำอย่างไร ถ้าตะโกนไม่ได้ ว่ายน้ำไม่ได้ ก็มักจมน้ำเสียชีวิต วันนี้ผมอยากกลับคำพูดว่าไม่ใช่แค่เด็กหูหนวกหรอก เด็กปกติจมน้ำ น้ำเข้าปากก็ตะโกนไม่ได้แล้ว เพราะฉะนั้นการว่ายน้ำจำเป็นสำหรับเด็กทุกประเภทเลย

คุณมีวิธีฉายภาพให้คนอื่นๆ เห็นความสำคัญของการสอนว่ายน้ำให้เด็กพิเศษอย่างไร โดยเฉพาะเวลาที่ไปยื่นโครงการในที่ต่างๆ

ผมแทบไม่ต้องเสนอความสำคัญเลย เพราะทุกวันนี้รัฐบาลก็ประกาศว่าปีหนึ่งคนไทยจมน้ำถึง 1,500 คนต่อปี หรือ 4 คนต่อวัน พูดง่ายๆ คือวันนี้ผมไม่ต้องทำอะไรเลย ก็จะมีคนจมน้ำอัตโนมัติ 4 คน พรุ่งนี้ก็มีตาย 4 คน วันต่อๆ ไปก็อีก 4 คน แล้วกระทรวงสาธารณสุขเองก็ประกาศว่ากีฬาว่ายน้ำเป็นวิชาที่โรงเรียนต้องบังคับให้เรียนด้วย ทางสมาคมเพื่อช่วยชีวิตทางน้ำก็ออกมารณรงค์ กรุงเทพมหานครก็ออกมารณรงค์ ไม่ต้องตะโกนก็เสียงดัง เพียงแต่ผมมองว่าทุกวันนี้เด็กปกติมีคนสอนเยอะอยู่แล้ว ผมจึงอยากเข้ามาช่วยดูแลเด็กพิการที่คนยังใส่ใจไม่เยอะเท่าไหร่ และหลายๆ คนยังเลือกจะสอนเด็กพิการเป็นกลุ่มสุดท้ายเพราะมันสอนยากกว่าปกติ

นอกจากโครงการสอนที่ยื่นไปเสนอตามโรงเรียนต่าง คุณยังมีโครงการอื่นอีกไหม

ผมคิดเรื่องนี้มาประมาณ 6 ปีแล้ว ตั้งแต่เริ่มทำโครงการว่าจะทำอย่างไรต่อ ปีนี้ก็ได้ข้อสรุปแล้วว่าเราจะทำมูลนิธิลมหายใจใต้น้ำ เพื่อช่วยเหลือการจมน้ำของเด็กไทย แต่ผมคงจะเริ่มจากสิ่งเล็กๆ ก่อน คือการว่ายน้ำ อย่างวันนี้ที่ผมมาอบรมในหลักสูตร Swimming for Survival (การช่วยชีวิตทางน้ำ) ก็อยากถ่ายทอดเรื่องราวของการจมน้ำของเด็กพิการ เพื่อจะได้ไปประยุกต์ในงานที่ผมทำ โดยต่อไปผมก็จะทำโครงการสระว่ายน้ำเดินได้ เพราะหลังจากที่ทำงานมาระยะหนึ่ง เราเจอปัญหาบางทีไม่มีสระว่ายน้ำ เด็กพิการเลยเรียนว่ายน้ำไม่ได้ ก็เลยตัดสินใจจะสั่งสระว่ายน้ำที่เคลื่อนที่ขนาดใหญ่ ไม่มีสระ ผมไม่แคร์ ผมยกไปให้ได้

สอนว่ายน้ำมา 6 ปีกว่าเคยรู้สึกท้อแท้บ้างไหม

ท้อกับเด็กไม่มี เพราะที่เราเลือกทำงานนี้เพราะเราสนุกมาก ส่วนใหญ่จะท้อกับคำพูดมากกว่า เช่นทำไปทำไม หน้าที่ไม่ใช่ ทำไมไม่ทำอย่างอื่น อย่างผมแต่ก่อนเป็นนักกีฬาว่ายน้ำส่วนสูงได้อยากเป็นสจ๊วต ทำไมไม่บินตามความฝัน บ้านไม่มีฐานะทำไมไม่ทำตัวเองให้ร่ำรวยหรือมีเป้าหมายเหมือนวัยรุ่นคนอื่นๆ เก็บเยอะๆ ไปเที่ยวต่างประเทศ นี่คือความหมายของคนทั่วไปที่มักจะถามคำถามนี้ ผมก็เกือบเชื่อความหมายนั้น แต่ถ้าใครรู้จะรู้ว่าชีวิตของตัวเองสั้นมาก ผมมีนักบุญท่านหนึ่งที่ผมนับถือมากๆ คือ ครูบาศรีวิชัย ผมมักอ่านประวัติท่านบ่อยๆ และท่านก็ทำผลงานชิ้นโบแดงอยู่อย่างคือทำทางขึ้นดอยสุเทพ ผมก็แอบตั้งคำถามลึกๆ ว่าท่านจะทำทำไม งานของท่านก็ไม่ใช่ แต่คำตอบที่ได้กลับมาก็คือ งานบางอย่างไม่จำเป็นต้องหน้าที่ก็ได้ แต่ถ้าเรา

“ท้อกับเด็กไม่มี เพราะที่เราเลือกทำงานนี้เพราะเราสนุกมาก
ส่วนใหญ่จะท้อกับคำพูดมากกว่า
เช่น ทำไปทำไม หน้าที่ไม่ใช่ ทำไมไม่ทำอย่างอื่น”

พึงกระทำได้และเกิดประโยชน์กับผู้อื่น ถ้าเราช่วยได้เราควรช่วย เหมือนเวลาผมขับรถแล้วเจอคนโดนรถชน ผมมี 2 ตัวเลือก คือ รีบไปทำงานแล้วขับต่อ หรืออีกทางหนึ่ง คือ ผมลงไปช่วยเขาอาจจะรอดชีวิต ผมอาจจะเสียเวลา ซึ่งผมคิดว่าอะไรก็ตามที่เราช่วยได้แล้วเราไม่ได้ช่วย เราจะใจดำมาก

ถึงวันนี้คิดว่าชีวิตของตัวเองเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้อื่นอย่างไรบ้าง

ผมคิดว่าตัวเองทำทุกอย่างด้วยความรัก ทำแล้วมีความสุข ผมไม่เคยรู้สึกสงสารเด็กพิการเลย เพราะเวลาเราทำงาน หากเราทำเพราะความสงสารวันหนึ่งความสงสารจะหมดลง แต่ความรักจะยาวนาน หลายคนมีคนถามว่าทำไมผมถึงช่วยเหลือคนพิการ ผมบอกได้เลยว่าผมไม่ได้ช่วยคนพิการเลย น้อยครั้งที่จะเห็นผมจูงเด็กพิการลงสระว่ายน้ำ 90 เปอร์เซ็นต์ ผมให้เด็กพิการลงสระเอง เพราะท้ายที่สุดชีวิตของเขาก็ต้องช่วยเหลือตัวเอง เขาไม่มีคุณพ่อคุณแม่หรือครูจะมาคอยช่วยเหลือเขาทั้งชีวิต ดังนั้นสิ่งที่เราช่วยเขาวันนี้ เพื่อให้เขาเอาไปช่วยเหลือตัวเอง

แต่สิ่งที่ผมให้มาตลอดก็คือ ให้โอกาสเขาเรียนว่ายน้ำเทียบเท่าคนปกติ เวลาที่ล้มที่ขอบก็ต้องหัดลุกเอง เวลาดำน้ำก็ต้องฝึกเอง หรือเวลาสำลักเขาจมูกเขาก็ต้องหัดที่จะเจอเหตุการณ์นั้นเพื่อที่ผมจะได้แนะนำให้ถูกต้อง เหมือนกันถ้าผมจะฝากอะไร ผมจะบอกว่าเราช่วยเหลือเขาได้บ้างอย่างเหมาะสม แต่สิ่งที่ควรจะให้มากๆ ก็คือโอกาสให้เขาได้ทำ

ถามว่าวันนี้ผมเป็นแรงบันดาลให้คนอื่นได้อย่างไร ผมเชื่อว่าตัวอย่างสำคัญกว่าคำพูด สิ่งที่ผมทำอยู่ ผมไม่ได้เก่งเลยนะครับ ผมเป็นเด็กเรียนหนังสือไม่เก่ง เกรดเฉลี่ยผมแค่ 1.7 แต่ผมโชคดีตรงที่ผมคิดแล้วทำทันที คนหลายๆ คนอยากทำโครงการแบบผม แต่ไม่ได้ทำ เพราะฉะนั้นทุกคนที่อยู่บนโลกใบนี้สามารถเป็นแรงบันดาลใจได้หมด ถ้าคิดแล้ว

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : สมภาพ สัตย์เพริศพราย

เปิดใจ เปิดมุมคิด คนทุพพลภาพมืออาชีพ ‘ปรีดา ลิ้มนนทกุล’ Ashoka Fellows 2014

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 11 สิงหาคม 2557

คงไม่ผิดหากจะนิยามตัวตนของ **‘ปรีดา ลิ้มนนทกุล’** ว่าเป็น ‘มนุษย์นักคิดตัวจริงเสียงจริง’ เพราะตั้งแต่ที่กลายเป็นคนพิการขั้นรุนแรง เมื่อ 13 ปีก่อน ก็ได้พลิกฟื้นชีวิตของตัวเองอย่างรวดเร็ว ผ่านการทำกิจกรรมและโครงการต่างๆ ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นบริษัท พี ดับบลิว ดี เอาท์ซอส เมเนจเมนท์ จำกัด (PWD Outsource Management Co., Ltd.) หรือ PWDOM ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เจ้าแรกๆ ของเมืองไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นตัวกลางระหว่างคนพิการกับสถานประกอบต่างๆ หรือแม้แต่การเปิดบล็อก Preeda Station (preedastation.blogspot.com) เพื่อถ่ายทอดเรื่องราว ประสบการณ์ต่างๆ และวิธีการใช้ชีวิตในฐานะคนพิการ

ขณะเดียวกัน ปรีดายังมีโครงการที่ไม่เกี่ยวกับคนพิการอย่าง ‘ข้าวปันสุข’ โดยสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกข้าวออแกนิคพันธุ์ไรซ์เบอรี่ ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์คุณภาพ ไร้สารพิษ โดยรับอาสาทั้งช่วยทำการตลาด วิ่งส่งข้าว แนะนำเทคโนโลยี และผลักดันการจัดตั้งโรงสีชุมชน

ด้วยชีวิตที่ไม่เคยหยุดนิ่ง และเต็มไปด้วยการมองโลกอย่างสร้างสรรค์และเข้าใจนี้เอง เมื่อเดือนพฤษภาคม 2557 ปรีดาจึงได้รับคัดเลือก จากองค์กรอโชก้า (Ashoka Innovators for the Public) องค์กรภาคประชาชน ซึ่งทำงานอยู่ใน 70 กว่าประเทศทั่วโลก โดยมีภารกิจค้นหาและสนับสนุน ‘ผู้ประกอบการสังคม’ (social entrepreneur) ให้เป็น ‘อโชก้าเฟลโลว์’ (Ashoka Fellows) ที่มีนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ โดยองค์กรอโชก้าจะค้นหาผู้ประกอบการสังคมแนวหน้าที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นมีวิธีการแก้ปัญหาทางสังคมแนวใหม่และมีศักยภาพที่จะเปลี่ยนแบบแผนทั่วทั้งสังคม โดยบุคคลนั้นจะแสดงให้เห็นถึงความแน่วแน่ที่จะผลักดันแนวคิดและพิสูจน์ให้เห็นว่าความมุ่งมั่น ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความร่วมมือกันเพื่อเป็นพลังสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลง

Blue Rolling Dot จึงถือโอกาสชักชวนปรีดามาร่วมพูดคุยถึงแนวคิด ความฝัน ความตั้งใจ และประสบการณ์ของตัวเอง รวมไปถึงการเปิดใจหลังจากได้คัดเลือกให้เป็น Ashoka Fellows คนล่าสุดด้วย

คิดว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้ได้รับการคัดเลือกให้เป็น Ashoka Fellows 2014

อาจเป็นเพราะสิ่งที่ทำอยู่มาตลอด รวมไปถึงวิธีคิดด้วย เพราะตอนที่ผมพิการใหม่ๆ ผมเคยลงทุนทำธุรกิจมาก่อน เป็นธุรกิจเกี่ยวกับการติดตั้งสัญญาณมือถือ แล้วเวลาจะทำอะไรก็ตาม สุดท้ายมักจะลงเอยด้วยการต้องลงทุน สมมติว่าอยากทำ Project นี้ ก็ต้องลงทุนก่อน 500,000-700,000 บาท งานเดิมที่ทำเคยมีพนักงานถึง 40 คน พอผ่าน 5 ปีแรกก็เริ่มเบื่อ แล้วก็มีปัญหาด้านบริหารจัดการ เก็บเงินลูกค้าไม่ได้ ต้นทุนเยอะ เลยมาคิดใหม่ว่าเราจะทำอย่างไร ตอนนี้ไม่มีงานแล้ว มีแต่หนี้สิน ลูกน้องก็ไม่มี ทุนก็ไม่มี เครื่องมือก็ไม่มี นั่งถามตัวเองอยู่ 8 เดือน มากกว่าถามตัวเองตอนที่เป็นคนพิการใหม่ๆ อีก พอดีจังหวะนั้นมีผู้ใหญ่มาถามว่ามี Project CSR เรื่องคนพิการอยู่สนใจไปลองฟังไหม เราก็ไป แต่ฟังแล้วมันยากก็เลยลองเอาซอฟต์แวร์เข้ามาช่วย ก็เลยทำงานได้ง่ายขึ้น เพราะคนพิการก็นั่งทำงานอยู่บ้านก็ได้ ออฟฟิศก็ได้ แล้วก็ตรงกลุ่มเป้าหมายด้วย ภายใน 3 เดือนทำได้ 40,000 กว่า Account (มีลูกค้ามากกว่า 40,000 คน) ได้เงินมาล้านกว่าบาท เราก็เริ่มรู้สึกสนุก เริ่มชอบที่จะหางานให้คนพิการทำ บนพื้นฐานที่เป็นสิ่งใหม่ แตกต่างจากที่เคยมีใครทำอยู่ก่อน

การหางานให้คนพิการทำมีเสน่ห์อย่างไร

มันตอบโจทย์ตอนอายุ 12 ขวบนะ เพราะตอนนั้นจะชอบถามตัวเองว่า เกิดมาทำไม ที่สำคัญเพราะผมเป็นคนพิการคือตอนที่ผมรถคว่ำเมื่อพฤศจิกายน 2544 ทั้งที่ผมเป็น Specialist (ผู้เชี่ยวชาญ) เรื่อง Product เกี่ยวกับของที่จะขาย แล้วก็เหมือนควบทำหน้าที่หลายตำแหน่ง ทั้ง Sale Engineer, Supervisor คุมงาน แต่ฝ่ายบุคคลของบริษัทแจ้งว่าถ้าเป็นคนพิการรุนแรงต้องออก เป็นระเบียบของบริษัท แต่เขาไม่ได้ดูเลยว่าสมองเราเหลืออยู่เปล่า

ผมก็เลยลองมองย้อนกลับมาว่า ขนาดเราจบปริญญาตรี มีความรู้ เป็น Specialist มีความรู้เฉพาะด้านยังอยู่ไม่ได้เลย แล้วคนไม่มีความรู้จะอยู่ได้ยังไง ก็เลยกลายเป็นแรงบันดาลใจลึกๆ ว่าถ้ามีโอกาสได้ช่วยคนพิการ ก็จะทำให้สังคมได้รู้ว่าคนพิการ โดยเฉพาะพิการภายหลังมีศักยภาพทำงานได้แล้วคุณจะให้เขาออกทำไม คิดมาตั้งแต่สมัยไม่มีกฎหมายแล้วว่า ถ้าองค์กรหนึ่ง มีคนนั่งทำงานกัน 100 คน เพื่อนเราทำงานให้บริษัทแท้ๆ แล้ววันหนึ่งเกิดรถคว่ำ สุดท้ายต้องออกจากงาน โคตรเศร้าเลย แต่ถ้าเกิดบริษัทดูแล คุณเป็นอะไรได้บ้าง ยังทำอะไรได้อยู่ เพราะบริษัทกำไรเยอะแยะ ถ้าให้เงินแล้วเลี้ยงไปทั้งชีวิต เป็นผมลุยเต็มที่เลย แล้วมันยังได้ใจคนไปอีก 99 คนต่างหาก

แสดงว่าตอนที่ตั้งบริษัทขึ้นมา โดยเฉพาะ PWDOM หลักๆ ก็เพื่อตอบโจทย์ตัวเอง

ใช่ แต่ตอนที่เริ่มทำก็มีถกเถียงกับหน่วยงานราชการมากเหมือนกัน เพราะผมทำเป็นบริษัทจำกัด ไม่ทำเป็นมูลนิธิ ไม่ทำเป็นสมาคม เขาก็มาแอนตี้ว่าถ้าเราไม่เป็นมูลนิธิหรือสมาคม หน่วยงานราชการทำงานด้วยลำบาก แล้วตอนนั้นก็ยังไม่มี Social Enterprise ผมเลยต้องไปนั่งคุยกับกรมสรรพากรว่าทำบริษัทอะไรไม่มีกำไร ผมก็เถียงว่าบริษัทนี้ไงทำอยู่ หรือทำไมเดือนนี้มีเงินเดือนนี้ไม่มี ก็เราทำงานตามออเดอร์ไง ไม่เห็นต้องซีเรียส พูดง่ายๆ คือเราจะเปิดบิลเปิดเอกสารเฉพาะมีงาน เพราะธงของผมก็คือพอบริษัทล้มปิดตัวไปปุ๊บ หนึ่ง-ต้องไม่มีพนักงานแม้แต่คนเดียว สอง-ต้องไม่มีออฟฟิศ สาม-ต้องไม่มี Fixed Cost (ต้นทุนคงที่) ตรงนี้คือความคิดของเรา แต่เขากลับไม่รับ ไม่ให้งาน ไม่ดิว ไม่คุย เวลาเสนอ Project อะไรไปซื้อไอเดียแต่ไม่ให้เราทำ ต้องไปผ่านมูลนิธิหรือสมาคมอื่นจนกระทั่งพี่คนหนึ่งที่ทำงานด้วย เขาบอกว่าแรงเสียดทานมันเยอะก็เลยตั้งสมาคมชื่อ Will Share Association

แล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงบ้างไหม

ไม่ สุดท้ายก็ยังเป็นที่น่ารังเกียจเหมือนเดิม คือสมาคมฯ และมูลนิธิฯ ที่ขึ้นทะเบียนกับราชการนั้น เขาจะมีสมาชิกอยู่ บางองค์กรมี 70,000-80,000 คน ภาครัฐจะมีงบประมาณให้ไปเลยหลายล้านบาท แล้วราชการก็หวังว่าสมาคมเหล่านี้จะไปบริหารจัดการ ผมก็เฝ้าดูการขับเคลื่อนงานพัฒนาอาชีพคนพิการมาตลอดเวลาที่เริ่มทำ บางทีเลวร้ายถึงขนาดนำบัตรคนพิการมาขายสิทธิ์คนพิการก็มี มีคนพิการเคยคุยกับผมว่า สมาคม Will Share น่าจะได้เงินเหล่านี้บ้างมาช่วยพัฒนาคนพิการ และบอกว่าผมทำมากกว่านายกสมาคมบางแห่ง ผมก็เลยตั้ง Concept ให้สมาคมว่าจะไม่ควรรับเงินราชการเลยแม้แต่บาทเดียว ทำแบบ Social Enterprise เป๊ะๆ ถ้าทำโครงการต้องหาเงินมาเอง หาเงินของเอกชนมา Support (สนับสนุน) ผมคิดว่าการเป็นตัวอย่างที่ดีจะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ เป็นตัวอย่างได้ แต่อาจต้องใช้เวลา

อย่างนี้ไม่เห็นต้องตั้งเป็นสมาคมก็ได้

ก็คุณอยากได้เป็นสมาคมก็ตั้งให้ แต่จริงๆ ไม่ต้องตั้งก็ได้ เหมือนคุณไม่อยากให้ใส่เสื้อยืดอยากให้เสื้อเชิ้ต ผมก็ใส่เสื้อเชิ้ตให้

หางานให้คนพิการมาตลอด มองการทำงานของคนพิการในปัจจุบันเป็นอย่างไร

ถึงทุกวันนี้ ก็ยังไม่เปลี่ยนอะไรมากมาย แต่ถามว่าดีขึ้นไหม ดีขึ้นเพราะวิธีคิดเรามันค่อยๆ โดน Copy (ลอกเลียน) คือ การเป็นนักกิจการเพื่อสังคมนี้ ผมจะมีไอเดียว่าการดำเนินโครงการอย่างไรไม่ต้องใช้ทุนตัวเองก่อน ใช้ทุนที่มีอยู่ในอากาศ อยู่ตามกฎหมาย ผมว่านี่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ได้ Ashoka Fellows เพราะเขามุ่งตรงไปที่นักกิจการเพื่อสังคมที่มีนวัตกรรมทางกระบวนการทางความคิดหน่อยๆ แล้วเกิดแรงกระเพื่อม และอยู่บนพื้นฐานด้านการจัดการ มันก็เลยควบคู่กันไปกับเรื่องการเงินด้วย เพราะคนจะทำดีก็ต้องมีทุนเหมือนกัน จะทำอย่างไรให้ได้ทุนมา เป็นวิธีคิดพื้นฐาน

คือตอนที่ผมรถคว่ำ
ฝ่ายบุคคลของบริษัทแจ้งว่า
ถ้าเป็นคนพิการรุนแรง
“ต้องออก”
แต่เขาไม่ได้ดูเลย
ว่าสมองเราเหลืออยู่เปล่า

และพอได้ทุนมาเรียนปริญญาโท ที่มหาวิทยาลัยกรุงเทพ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาการจัดการออกแบบภายใน เราก็เลยเสนอ Thesis (วิทยานิพนธ์) ว่าด้วยเรื่องการศึกษาสภาพแวดล้อมในที่ทำงานของบริษัทเอกชน ซึ่งการศึกษานี้มันเกิดมาจากการที่เราทำกระบวนการขึ้นมาใหม่ ซึ่งมั่นใจว่าไม่มีในประเทศไทยและอาจจะไม่มีในโลก เพราะเป็นคำกล่าวมาจากผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์เดินทางมาทั่วโลกที่ตื่นเต้นกับกระบวนการนี้มาก โดยกระบวนการก็คือ เอาบริษัทเอกชนมาเข้า Workshop อบรม 1 ทฤษฎี-3 ปฏิบัติการ (1 Training-3 Workshop เพื่อให้รู้จักคนพิการมีกี่ประเภท มีข้อจำกัดอย่างไรบ้าง พอจบ Part แรกก็เข้ามาสู่ส่วนที่ 2 ซึ่งเป็น Workshop

Workshop แรก เมื่อคุณเรียนเรื่องคนพิการมาแล้ว ลองเดาซิว่าคนนี้พิการอะไรบ้าง ก็เอาทั้งคนพิการจริงขึ้นมา เอารูปภาพขึ้นมา หลอกไปหลอกมาให้งง เฮ้ย! คนนี้เหมือนคนปกติมากเลย ซึ่งพอเป็นภาพก็เดาได้เยอะ คนหูหนวก คนใส่ขาเทียม บางทีไหล่ซ้อนไหล่แต่จริงๆ แล้วแขนขาด เราก็เฉลยพอเฉลยก็ฮา แต่อย่างน้อยๆ มันก็ยังกระตุ้นให้เห็นว่าคนพิการก็ดูเหมือนคนปกติ ดีไม่ดีทำงานได้เหมือนคนปกติ เพราะฉะนั้นอย่าตีกันไปก่อน คือ บางคนจะคิดว่าคนพิการเป็นพวกนั่งรถเข็น เอ๋อ ปากเบี้ยว น้ำลายยืด คือติดในเชิงกายภาพทั้งหมด

พอ Workshop ที่ 2 เราก็ให้ลองนิยามว่าถ้าคุณเอาคนพิการเข้ามาทำงานจะทำตำแหน่งอะไรได้บ้าง หรือคุณมีตำแหน่งอะไรที่คนพิการทำได้บ้าง มี 2 ทางเลือก แล้วคุณก็เขียนรายละเอียดมาเลย อาชีพ Operator (พนักงานรับโทรศัพท์) ที่คุณคิดนิยามคืออะไร แล้วก็ถกกันไปถกมาสุดท้ายได้เป็น Qualification (คุณสมบัติ) และ Requirement (ความต้องการ) เพื่อจะได้เอาตัวนี้ไป Qualification ไปรับสมัครคนพิการ และเอา Requirement มาเข้าโครงการฝึกอบรมทำงาน โดย Requirement ที่ผมวางไว้คนที่รับมือต่อไปก็คือมหาวิทยาลัย เพราะมหาวิทยาลัยต้องจัดหลักสูตร Training เพื่อให้ได้ตามตำแหน่งงาน พอผ่านการอบรมแล้วก็ค่อยให้เข้าสู่กระบวนการทำงานต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้ว่าด้วยเรื่องกฎหมายทั้งสิ้น คือ มาตรา 33-34-35 (ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ) ย่อๆ ก็คือจ้าง-จ่าย-จัด

จ้างก็คือ จ้างตามสัดส่วน 100:1 เช่น บริษัทที่มีพนักงาน 20,000 คนต้องจ่ายคนพิการ 200 คน แต่ถ้าไม่จ้างก็ต้องจ่ายวันละ 300 บาท คูณ 365 วัน เท่ากับ 109,500 บาท คุณมี 200 คนก็ประมาณ 20 กว่าล้านบาท แต่ถ้าบริษัทหรือสถานประกอบการคิดว่าจะเป็นบริษัทที่มีส่วนร่วมต่อสังคมมากขึ้น จะรับคนพิการจริงๆ ก็ทำตามมาตรา 35 ฝึกอบรมฝึกงาน ควรเข้ากระบวนการที่ผมบอก เพราะถึงรับคนพิการเข้ามาทำงานคุณไม่รู้จักคนพิการอยู่ดี สุดท้ายคนพิการก็ต้องออกจากงาน พอเข้า Workshop เขารู้แล้วว่า คนพิการไปเป็น รปภ. ที่ดูวงจรปิดก็ได้ หรือให้สแกนเอกสารก็ได้ หรือบางทีอาจจะอยู่ไลน์การผลิตก็ได้ ไม่ก็เซ็ตเป็น Unit (หน่วยงาน) หนึ่ง เพื่อทำอะไรก็ได้ที่เป็น Product ของบริษัทเป็นอุปกรณ์อะไรสักอย่างที่พอถึงปีใหม่ต้องให้ลูกค้า เป็นต้น

คือคิดสร้างสรรค์งานได้ใหม่เลย

ใช่ แต่คุณต้องเปิดโลกเขาก่อน ซึ่งเรื่องนี้มันเป็นพื้นฐานมากเหมือนคุณจะสอบแคลคูลัสก็ต้องอ่านก่อนใช่หรือเปล่า นี่คือคุณจะรับคนๆ หนึ่งเข้ามาทำงาน ถามว่าคุณจะไปทำอะไรกับเขาต้องศึกษาหรือเปล่า แต่ถ้าคุณปิดประตูตัวเองแล้วไม่ศึกษาก็จบ สุดท้ายมันก็เป็นแค่คนพิการเหมือนเรารวยเป็นร้อยล้าน ไปลงทุนประเทศเบลเยียมไหม ไม่ไปหรอก ไม่รู้ว่าไปยังไงไม่รู้จัก แต่ถ้าลองไป Survey ไปสำรวจแล้วเห็นว่าสินค้าไทยไปได้ ก็ไปตั้ง Shop

เรื่องพวกนี้ผมทนดูมา 6 ปีแล้ว ไม่มีใครทำเลย เพราะตั้งแต่เราเปิด PWDOM เราเห็นปัญหาทุกอย่าง โดยเฉพาะเรื่องบริษัทเอกชนจะรับคนพิการไปทำไม ถ้าทำแบบนี้ไปเรื่อยๆ ชาตินี้คนพิการจะได้ทำงานไหม คิดดูนะประเทศเราไม่มีคนพิการออกมาใช้ชีวิตเลย แล้วจะทำถนนไปให้ใครจะมีรถขนส่งมวลชนหรือระบบคมนาคมให้คนพิการทำไม เมื่อคุณไม่ได้มาใช้ แต่ถ้าวันหนึ่งเกิดมีคนพิการสัก 50,000 คนมากระจายอยู่ในบริษัทต่างๆ ในกรุงเทพฯ แล้วเราได้เห็นคนพิการทุกวันทุกอย่างจะเปลี่ยนเลย เพราะคนจ่ายตังค์เป็นคนพิการ ร้านค้าต่างๆ เขาต้องเปลี่ยน เก้าอี้นั่งได้ไหม โต๊ะเข้าได้ไหม เข้าไม่ได้เปลี่ยนร้าน คุณก็เสียลูกค้าแล้ว สังคมก็จะค่อยๆ เรียนรู้

ฟังๆ ดูเหมือนคุณกำลังจะบอกว่าผู้ประกอบการต้องเปลี่ยน แต่ความจริงแล้ว คนพิการเองก็ต้องเปลี่ยนเหมือนกันไม่ใช่หรือ

ต้องทำควบคู่กัน สถานประกอบการให้โอกาสแต่เริ่มจากต้องสนใจเรียนรู้คนพิการ ส่วนคนพิการต้องปรับตัวพัฒนาตัวเอง แต่พูดจริงๆ นะทำคนเดียวไม่ไหว ทุกวันนี้ก็พยายามทำให้คนอื่นๆ เห็นว่าเราทำอยู่ เพื่อจะได้บอกปัญหากับเขา แล้วตัวคนพิการเองก็ต้องปรับ ซึ่งเราต้องสกรีนเขาก่อน ในหลักสูตรที่เรียนมันไม่ได้จบแค่ไหน ใน 6 เดือน 2 เดือนแรกเราปรับทัศนคติอย่างเดียวเลยนะ แล้ว 2 เดือนต่อมาก็เรียนเฉพาะทาง

ปรับยากไหม

ยาก บางคนเรียนจบแล้ว แต่ยังเป็นประเภทยังเอาแต่ตัวเอง คือ เวลาทำงานช่วยเหลือคนพิการ ผมจะเจอแรงเสียดทานเยอะ ทำไมคุณปรีดา รับคนพิการแบบนี้ แบบนี้ไม่รับ ในวิทยานิพนธ์ผม ผมจะแบ่งคนพิการเป็นกลุ่มๆ ว่ากลุ่มไหนเรียนรู้ได้ทำงานได้ กลุ่มไหนยังทำไม่ได้ หมายถึงทำในสถานประกอบการซึ่งกลุ่มที่ทำได้ก็จะพวกที่เรียนรู้ได้ซึ่งกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นพวกพิการร่างกาย สายตา (ทางการเห็น) และหู (ทางการได้ยิน) ซึ่งประเทศไทยมีอยู่ 76 เปอร์เซ็นต์ จาก 1.3 ล้านคน ส่วนกลุ่มที่เรียนรู้ได้ยาก เช่น พิการทางเรียนรู้ แยกไม่ออกระหว่าง ก ภ ถ หรือบางคนไม่สามารถบวกเลขได้ คือ เรื่องคนพิการมีรายละเอียดอยู่ แต่ภาพรวมคือทำยังไงก็ได้ให้ทุกคนเห็น

แต่ประเด็นคือเงินตามมาตรา 35 เริ่มมีมากขึ้น ประเทศไทยมีความต้องการคนพิการเข้าสู่ระบบงานอีกประมาณ 35,000 คน แล้วปัจจุบันเงินในกองทุนของ พก. (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ) แตะ 6,000 ล้านบาทแล้ว เพราะบริษัทเอกชนต้องจ่ายเงินเข้าไป แล้วเขาเรียกบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2554 เพราะฉะนั้นตอนนี้ทุกคนเดือดร้อนหมด เพราะฉะนั้นหมายความว่าการเป็นนักกิจการสังคมที่ดีคืออะไร คุณทำ Project ที่ดี มีแรงกระเพื่อมกับทุกภาคส่วนของสังคม กระเพื่อมยังไง การจัดงานเป็นของกระทรวงแรงงาน เพราะฉะนั้นคนอนุมัติหลักสูตรคือ กระทรวงแรงงาน โดยกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน แล้วคนที่ถือกฎหมายคือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดย พก. ไปใช้พื้นที่ไปใช้ทรัพยากรของมหาวิทยาลัย โดยมีค่าเช่าค่าวิทยาการครบเป็นของกระทรวงศึกษาธิการ และมีภาคเอกชน และองค์กรคล้ายๆ Social Enterprise มาช่วยดำเนินการ คือเป็นความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง แล้วนักศึกษาในมหาวิทยาลัยก็เห็นคนพิการมานั่งเรียน เดินไปเดินมา กินข้าวก็เกิดการเรียนรู้ระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยกับคนพิการ คนพิการเองก็ได้เห็นทุกอย่าง ดีกว่าอยู่ในบ้านหรืออยู่ในสถานที่สักแห่ง คนพิการเห็นกันเอง ไม่เกิดการเรียนรู้อยู่ร่วมกับสังคม

สรุปแล้วอะไรคืออุปสรรคหรือแรงเสียดทานที่คุณบอกว่าเจออยู่

ก็ปัญหาจากคนพิการด้วยกันเอง องค์การคนพิการด้วยกันเอง เพราะผมทำอะไรผ่าเหล่าผ่ากอ หรือแม้แต่มุมมองที่ว่าผมเอาคนพิการมาหากิน ซึ่งสำหรับผมแล้ว ผมมองว่าถ้าผมเป็นคนพิการแต่ทำงานออกมาดี แล้วเขาให้งานต่อ ดีไม่ดีมันอยู่ที่ว่าได้งานต่อหรือเปล่า ถ้าดีก็ได้งานต่อ แต่ถ้าไม่ดีก็จบ ผมถามว่ามันต่างอะไรกับที่คุณบอกว่าจบวิศวะมาจากที่นี่ แล้วเขาให้คุณทำงานเพราะคุณเป็นวิศวะ แต่พอเข้าไปแล้วคุณทำอะไรไม่ได้เลย คุณก็ต้องออก เพราะฉะนั้นความพิการของผม คือ สิ่งที่ได้มาจากอะไรก็ไม่รู้ แต่มันถูกใช้ไปเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ เพราะฉะนั้นหากมีใครบอกว่า ผมใช้ความพิการ ผมยอมรับ แล้วผมก็มองว่าความพิการก็เหมือนวิชาๆ หนึ่งที่พอได้มาปุ๊บ เรามีเวลามากขึ้น เราไม่ต้องขับรถเอง มีเวลาโทรศัพท์ นึก เตรียมงาน ซ้อมพอไปถึงเวทีพูดได้ มีสมาธิมากขึ้น สามารถทำงานได้มากกว่าเดิม 1-2 เท่า ใช้พลังงานน้อยลง นอนน้อยลง คือมันมีข้อดีเยอะเลย เพียงแต่เราต้องใช้ให้มันคุ้มค่า ผมถามทุกวันนี้เราใช้อะไรเราแลกทุกอย่างกับเวลา ขึ้นแท็กซี่จะไปให้เร็ว ซื้อสุขภาพก็ซื้อเวลาอยู่ดี เพราะเราอยากมีชีวิตบนโลกนี้ สุขภาพก็คือ เวลา เพราะฉะนั้นสิ่งที่มีค่ามากที่สุดสำหรับผมก็คือ เวลา แต่ผมได้เวลาจากการเป็นคนพิการ ใจเย็นลงเพราะเมื่อก่อนทำทุกอย่างด้วยตัวเองหมดเลย แต่เดี๋ยวนี้ต้องพึ่งคนอื่นเพราะทำอะไรไม่ได้ เขียนก็ไม่ได้ กลายเป็นนักจัดการ

เรื่องเวลานี้เหมือนเป็นสัญชาตญาณนะ เมื่อก่อนผมจะมีความรู้สึกเสียดายเวลาตลอดเวลาตั้งแต่เด็กๆ แล้วผมจะไม่เดิน ผมจะวิ่ง เวลาเรามาทำงานก็เหมือนกัน ทุกงานที่จับที่ทำต้องไม่เสียเวลา คือถ้าคุณจะต้องอ่าน ต้องศึกษา ต้องไปติดต่องาน คุณต้องไม่เสียเวลาไปเปล่าๆ เช่น ผมจะไปโรงงานแห่งหนึ่งแล้วก็ไปอีกทีหนึ่ง แล้วมันมีวิธีไปหลายเส้นทาง หากในชีวิตนี้ผมต้องไปแบบนี้ 100 ครั้ง แล้วผมใช้ไม่ครบทุกเส้นทาง แสดงว่าผมใช้เวลาไม่ดีแล้ว เพราะผมควรจะรู้จักเส้นทางทั้งหมดอย่างดี รู้ว่ามีอะไรอยู่ตรงไหน แล้วผมก็ใช้วิธีนี้ในการดำเนินชีวิตตลอดจนถึงปัจจุบัน

แม้แต่ตอนที่ผมพิการก็ตาม ด้วยความที่เราใช้เวลาแบบนี้ก็เลยทำให้ฟื้นฟูได้ไม่ยาก คือกระบวนการมันเป็นอย่างนี้ พอหมอผ่าตัดเสร็จปุ๊บแล้วรู้ว่าเราต้องเป็นคนพิการรุนแรง ก็เลยเรียกหมอจิตวิทยามาคุยกับผมหลังจาก 7 วัน ซึ่งก่อนที่หมอจะมา เจ้านายเก่าของผมบอกว่าเขาจะเป็นคนพูดเองว่าผมพิการรุนแรง เพราะที่บ้านไม่มีใครกล้าพูด พอเจ้านายเก่าพูดเสร็จ ผมก็หงอยไป 1 คืน ขอกอดม่าม้า ร้องไห้เป็นเรื่องปกติ พอรุ่งขึ้นคุณหมอก็เข้ามาแล้วถามว่า รู้แล้วใช่ไหม ผมก็บอกว่ารู้แล้ว จากนั้นผมก็ยิงคำถามเลย คุณหมอครับที่ผมเป็นจะมีความรุนแรงของโรคไปในทิศทางไหน ผมจะต้องระวังโรคแทรกซ้อนอะไรบ้าง ผมจะฟื้นฟูตัวเองได้แค่ไหนเพราะตอนนั้นมันนิ่งไปเลย ทุกอย่างมันตรึงไปหมด มือพอดึงมาปุ๊บมันดีดออกเลย คือทุกคำถามที่ถามหมอเป็นคำถามที่ทางจิตวิทยาบอกให้รู้ว่า คนๆ นี้ไม่ได้คิดถึงเรื่องที่ต้องกลายมาเป็นคนพิการแล้ว แต่คิดที่จะอยู่รอดแล้ว คุณหมอก็เลยออกมาแล้วก็เขียนว่า ผมไม่มีสภาวะจิตใจที่ต้องฟื้นฟู

พูดง่ายๆ คือย้อนกลับมาที่เรื่องเวลาหมดเลย

เรื่องนี้จริงๆ นะ คือมีคนเคยถามว่าคิดได้ยังไง เรื่องตั้งบริษัทตอนอยู่โรงพยาบาล ทำงานด้วยในห้องมี Printer มี Fax ครบเลย เหมือนเป็นห้องออฟฟิศ เพราะบริษัทเขาก็ไม่รับอยู่แล้ว จะมาเสียเวลาทำไมใช่ไหม มาเดินเรื่องเรียกร้องฟูมฟายไปไม่มีประโยชน์

ถึงวันนี้คุณมั่นใจได้อย่างไรว่า โครงการต่างๆ โดยเฉพาะการปรับสภาพแวดล้อมในที่ทำงานจะประสบความสำเร็จ

ก่อนที่จะเป็น Thesis ผมเคยทำเรื่องนี้กับเซ็นทรัลมาก่อนแล้ว คือ มันเป็น Thesis ที่มีชีวิต

แล้วผลก็เป็นตามคาดเลย

ไม่ถึงกับ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ว่าโดยกระบวนการที่ทำให้ผู้ประกอบการมีส่วนร่วม หรือขั้นจัด Workshop ตรงนี้สำเร็จ สำเร็จถึงขั้นที่ว่าผู้ใหญ่มีนโยบาย ให้สำรวจข้อมูลการปรับปรุงอาคาร ผมก็เลยขอขยายผลวิทยานิพนธ์ออกไปอีกเพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่า ผลมันเป็นเช่นนี้จริงๆ โดยตั้งใจว่าพัฒนาไปสู่เวทีโลก ประกวดนวัตกรรมที่ต่างประเทศซึ่งตอนนี้เท่ากับว่า Ashoka ก็ซื้อไอเดียแล้ว

เปิดบริษัทหางานให้คนพิการมา 6-7 ปี เห็นความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง

เห็นเยอะ อย่าง Social Enterprise ก็เกิดเยอะขึ้น มันอาจจะเป็นเทรนด์ด้วย มีพี่บางคนอยู่ในวงการคนพิการบอกว่าปรีดาโชคดีมากที่อยู่ในวงการนี้แล้วทำงานไม่กี่ปีดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในการทำงานด้านนี้ บางคนทำมา 10-15 ปี ผมคิดว่าเป็นเรื่องของจังหวะ บวกกับที่เราเป็นคนชอบครีเอทีฟ แล้วยิ่งงาน IT ทุกวันนี้เริ่มยอมรับให้คนพิการทำงานที่บ้านได้ ที่สำคัญแนวโน้มคนพิการทั่วโลกมีเยอะขึ้น 600-700 ล้านคน เป็นปัญหาระดับโลกไปแล้ว แม้แต่สหประชาชาติก็ยังตั้งธงขึ้นมาว่าต้องมียุทธศาสตร์ให้คนพิการประกอบอาชีพตั้งแต่ ปี 2013-2022 เพื่อลดภาระของโลกใบนี้

ในฐานะของผู้ประกอบการทางสังคม ควรจะจัดการรูปแบบอย่างไรเพื่อตอบโจทย์นี้

จริงๆ แล้วไม่มีอะไรมากเลยนะ หลักๆ คือ ต้องไม่โลภ เช่นคุณผลิตรถคุณได้เงินมา 30 บาท คุณอาจจะหักไป 10 บาทเพื่อให้คนอื่น หรืออาจจะทำอะไรที่อยู่ใน Product เช่นผลิตรถที่คนพิการก็ใช้งานได้ รถรุ่นนี้มี Hand Control สามารถเปลี่ยนจากระบบเท้าเป็นระบบมือ คนพิการใช้ได้ คุณก็เอาเงิน 10 บาทนี้ไปทำวิจัยเรื่อง Hand Control ผมคิดว่าตรงนี้เป็นกิจการเพื่อสังคมแล้วนะ แล้วคุณก็ประกาศเลย ดีไม่ดียอดขายเพิ่มขึ้นอีก คุณก็เอาเงินตรงนั้นไปพัฒนาอีก เช่นทำรถที่พอเอารถเข็นไปเสียบปุ๊บเหมือนสวมร่างยอดมนุษย์แล้วขับได้เลย นี่ก็เป็นกิจการเพื่อสังคมเพียงแต่คุณใช้ฐานเดิมของตัวเองไปต่อยอด ซึ่งความรู้สึกผม Social Enterprise ที่แท้จริงต้องแบบนี้ ต้องเอามาสอดแทรกอยู่ในธุรกิจตัวเอง

เพราะตามกฎหมาย เงินกองทุน 6,000 ล้านบาท มีหน้าที่ต้องให้คนพิการ แล้วธุรกิจ Franchise ขายโอวัลติน 25,000 บาทก็อยู่แล้ว หรือพวงกุญแจอยู่กับที่ 10,000 กว่าบาทก็อยู่แล้ว แต่เงินกองทุน 6,000 ล้าน เขามีหน้าที่อนุมัติเงินให้คนพิการรายละไม่เกิน 40,000 บาทเพื่อไปประกอบอาชีพ ถ้าเป็นผม ผมจะนำผู้ประกอบการ Franchise หรือไม่ Franchise ก็ได้ แต่เขามีความสนใจจะเปลี่ยน Product ตัวเองเพื่อให้คนพิการไปขายได้ มาเข้า Workshop เลยว่า คุณรู้จักคนพิการหรือยัง พอเข้าเรียบร้อยคุณก็ไป Design ธุรกิจให้เหมาะกับคนพิการแล้วนำกลับมาเสนอที่กองทุนฯ ระบุเลยว่าธุรกิจประเภทนี้คนพิการประเภทไหนทำได้บ้าง เสร็จแล้วก็จัดงานมหกรรมหางานให้คนพิการทำว่าคนไหนอยากทำอาชีพอิสระ เพราะบางทีสภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานก็ไม่เอื้อ แต่คุณสามารถไปทำที่บ้านได้ แล้วพอเปิดเสร็จก็จะมีงานหลากหลายสำหรับคนพิการ เช่นงานนี้หูหนวกทำได้ ตาบอดทำได้ ขึ้นป้ายเลย คนก็จะไปซื้อหรือไปลงทะเบียนกับธุรกิจนี้ โดยเจ้าของ Franchise ก็จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง

สมมติว่าคุณตั้งเป้าสำหรับ Exhibition ครั้งนี้ว่าต้องการคนพิการ 200 คนเพราะคุณจะเอาเงิน 8 ล้านบาทกลับบ้าน คุณบอกเลยว่าธุรกิจนี้มีที่นั่ง 200 ที่ แต่ก่อนหน้านั้นคุณได้ Survey มาแล้วว่า 200 ที่นี้มีตรงไหนที่คนพิการทำการค้าได้ พอแบบนี้คนพิการก็ไม่ต้องไปลองผิดลองถูกว่าจะขายตรงนี้ดีไม่ดี เพราะเขาดูมาให้อยู่แล้ว ถามว่าแบบนี้เป็น Social Enterprise ไหม

คุณประกาศได้เลย แต่ที่ผ่านมาไม่มีใครทำเลย ผมพูดแบบนี้มา 4 ปี แต่ไม่มีอะไรพัฒนา ตอนนี้ผมก็เลยตั้งใจจะพยายามลองทำดู

คุณตั้งเป้าความสำเร็จของโครงการต่างๆ ไว้ที่จุดไหน

ผมอยากให้เกิดแรงกระเพื่อม อย่างโครงการฝึกงานที่ให้คนที่เรียนระยะสั้นๆ นี้ หลักๆ เราก็ต้องดันให้เขาเข้าไปทำงานให้ได้จริง แม้คนที่นั่งข้างๆ จะรู้สึกรังเกียจคนพิการ แต่คุณจะรังเกียจได้ไหมถ้านั่งทำงานด้วยกัน 4-5 ปี สุดท้ายก็ต้องเปลี่ยน แล้วเวลาคิดก็ต้องคิดให้เป็นระบบ อย่าง ม.กรุงเทพ ใกล้นวนคร แล้วนวนครมีพนักงานเท่าไหร่ 300,000 คน แสดงว่าอัตราส่วน 100:1 ต้องจ้างคนพิการ 3,000 คน เพราะฉะนั้น ม.กรุงเทพ อาจจะเสนอ Project ไปยังนวนครว่าจะ Support คนพิการให้ 500 คน ม.กรุงเทพ ก็สามารถดึงเงินนวนครมาได้เลย 50 ล้านบาททุกปี แล้วก็เอาคนที่เรียนสั้นๆ 6 เดือนนี้ อัดกลับเข้าไปยังนิคมอุตสาหกรรมอีกที

คราวนี้ก็มีคำถามว่า ถ้าอัด 100.1 คนพิการไปทำงาน มาตรา 34 ก็ไม่ต้องใช้หรอก เพราะคนพิการไปทำงานหมดแล้ว ซึ่งผมบอกได้เลยว่าไม่จริง เพราะคิดเหรอว่า กองทุนฯ คนพิการที่ได้เงินทุกปีแล้ววันหนึ่งไม่ได้จะยอม ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนอัตราส่วนเป็น 100:2 และเรื่องนี้ก็ไปเถียงไม่ได้เพราะมันเป็นไปตามกฎบัตรอยู่แล้ว และในอาเซียน บ้านเราต่ำที่สุด ขนาดที่เวียดนามราชการต้องรับ 2 เปอร์เซ็นต์ และเอกชนต้องรับ 3 เปอร์เซ็นต์ ที่อิตาลีต้องรับ 7 เปอร์เซ็นต์ เพราะฉะนั้นถ้ารับ 100:2 มันชอบธรรมมาก Project นี้จึงทำไปได้เรื่อยๆ ไม่จบไม่สิ้น

ถามจริงๆ คุณเอาไอเดียมาจากไหนเยอะๆ

ตอนที่ได้รับการสัมภาษณ์กับ Ashoka ผมก็เล่าเรื่องที่ทำต่างๆ ให้กรรมการฟังนี่แหละ แล้วกรรมการก็บอกว่าในต่างประเทศเรียกคนแบบผมว่าเป็นนักคิดกระบวนการ จริงๆ มันเริ่มมาจากการเป็นนักขายที่ดี ถ้าหยิบอะไรมาไว้ในมือต้องขายได้ทุกเรื่องทุกอย่าง ถ้าเราไปดูการสอบสัมภาษณ์นักการตลาด หยิบมั่วเลย สมุด ปากกา ยางลบ แก้วน้ำ ไหนลองขายซิ แล้วคำว่าขายได้ทุกอย่างพอมาคิดเป็นเรื่องนี้ มันก็คือทั่วโลกมีปัญหาหมด เพราะฉะนั้นเราต้องเอาปัญหามากางก่อนว่าคืออะไร ถ้าไม่ได้ต้องสัมภาษณ์ สอบถาม คุย แต่อย่างผมคือ สัมผัสเองก็เลยรู้ พอรู้ปัญหาก็มานึกว่าปัญหาแต่ละข้อจะถูกแก้ได้อย่างไร แต่ตอนนั้นยังโง่อยู่เพราะยังไม่เรียนปริญญาโท เชื่อไหมเรียนโทแค่ 2 ปี มันเปลี่ยนคนได้ อ๋อ! มันต้องมีการทบทวนวรรณกรรมหรือตั้งคำถาม แล้วจะทำให้เราเห็นด้านอื่นๆ เช่นเรื่องนี้มีกฎหมายสนับสนุนนี่ พอไปดูต่อปุ๊บ กฎหมายที่ว่านี้มีเงินด้วยเพราะไปบังคับสถานประกอบการ เพราะประเทศไทยอะไรๆ ก็ปรับหมด ถ้าอย่างนั้นเราก็ทำตามกฎหมายเลยซิ ซึ่งพอพูดเรื่องกฎหมาย ผมกำลังจะมีประชุมกับบริษัทต่างๆ ที่เข้าตลาดหลักทรัพย์ผมเชื่อเลยว่าพอมีการนำเสนอหลายๆ บริษัทจะให้ความสนใจเพราะบริษัทในตลาดหลักทรัพย์มีพนักงานเป็นหลักพันหลักหมื่น ซึ่ง 6,000 ล้านบาทอาจจะมาจากกลุ่มนี้ครึ่งหนึ่ง คือเขาก็เห็นปัญหาอยู่แล้วเพราะจ่ายเงินออกทุกปี แต่ถ้าได้คนพิการมานั่งทำงานมันได้มากกว่าเสีย เพราะเงินเดือนคนพิการมัน Refund (ขอคืนภาษี) ได้ กฎหมายเอื้อมากเลยนะ

แต่อย่างว่าปัญหา คือ คนที่มาทำงานตรงนี้เพื่อคนพิการ หลายคนไม่ได้คิดทำจริงๆ คือคิดแต่ว่าตรงนี้มันมีเม็ดเงินอยู่แล้วเขาจะมาเอาประโยชน์ เขาก็เลยตัดเปอร์เซ็นต์ออกไปเยอะ สิ่งที่จะอุทิศให้แก่คนพิการก็เลยไม่ถึงที่สุด ก็ทำตามมีตามเกิด และอย่ามองว่าคนพิการเป็นคนดี คนพิการก็คือ คนธรรมดา บางคนดี บางคนไม่ดี คนที่ตั้งใจจะทุ่มเทเพื่อคนพิการจริงๆ มันมีแต่มันไม่มาก และสำหรับคนที่มี มุมมองของเขาก็อาจจะไม่ได้เป็นแบบนักกิจการเพื่อสังคม คือไม่มีเชิงพาณิชย์แต่บริหารจัดการแบบเชิงสังคมสังเคราะห์ เดี๋ยวจะจัดงานรับบริจาคอันนั้น จัดงานรับบริจาคอันนี้ คือไม่ได้เสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการ ที่ผ่านมา ราชการบอกว่าทุ่มเงินไป 200 ล้านบาท เพื่อพัฒนาคนพิการได้อาชีพ สุดท้ายเหมือนเดิมเลย เป่าแก้ว จัดดอกไม้วันหนึ่งหลายพันคนเลย แล้วก็กองไว้ที่บ้านเต็มไปหมด ทำไมถึงไม่คิดจะสร้างนักการตลาดที่เป็นคนพิการบ้างเหรอ ใน 100 เปอร์เซ็นต์มี 20 เปอร์เซ็นต์ที่จะเอาของไปขาย เหมือนไปในตลาดมีแต่คนจะขายหมู ขายไก่เต็มไปหมด แต่ทำไมไม่มีคนคิดจะขายถุงบ้าง ไปขายของที่จะ Support ของที่ต้องใช้ คุณก็ต้องสร้างคนพิการที่แตกต่างขึ้นบ้าง

แม้คนที่นั่งข้างๆ
จะรู้สึกรังเกียจคนพิการ
แต่คุณจะรังเกียจได้ไหม
ถ้านั่งทำงานด้วยกัน
4-5 ปี

เป็นเพราะหลายๆ คนยังยึดติดกับกฎระเบียบต่างๆ

ตรงนั้นก็ส่วนหนึ่ง แต่เขายังชอบให้คนพิการมาซื้อบริการด้วยความรู้สึก ‘สงสาร’ พอเจอก็ไปซื้อตุ๊กตาที่คนพิการทำ ซื้อเสร็จก็โยนไว้ที่ไหนไม่รู้ แล้วถามคนพิการคนนี้มาขายทุกเดือนจะซื้อไหม อันนี้ยกเว้นลอตเตอรี่นะ เพราะฉะนั้นถ้าจะแก้ปัญหาตรงนี้ เราต้องดึงทุกคนให้มามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เหมือนเวลาผมทำงานกับผู้ใหญ่หรือบริษัทต่างๆ สิ่งหนึ่งที่เขาพูดเสมอก็คือ เขาไม่คิดว่าผมเป็นคนพิการแต่เป็นคนปกติ แล้วเขาจะกล้าพูดเปิด ไม่ได้เกรงใจว่าเป็นคนพิการไม่มีกำแพงมากั้น แล้วผมจะออกตัวก่อนเลยว่า เมื่อเราทำงานด้วยกันอย่าคิดว่าผมเป็นคนพิการ แม้ว่าความจริงแล้วเราจะลำบากก็ตาม อย่างบอกให้มาประชุม 7 โมงเช้า เขาไม่รู้หรอกว่าเราเหนื่อยหรือเปล่า คืนนี้ 6 โมงเย็นต้องไม่กินข้าว เพื่อให้ระบบขับถ่ายเคลื่อนตัวไปอยู่ที่สำไส้ขับถ่ายก่อนเที่ยงคืน แล้วก็แต่งตัวรอไว้เลย ออกจากบ้านตอนตี 5 ครึ่ง เพราะบ้านผมอยู่ไกล เพื่อให้คุณมาเห็นผมตอน 7 โมงเช้า แต่ไม่ได้เป็นหน้าที่ไปบอกเขาว่าเราลำบาก นี่คือ การทำตัวให้ไม่เป็นคนพิการ ถามว่าทำยังไง คนพิการต้องปรับเยอะ และนี่เป็นจุดสำคัญที่ทำให้คนพิการยังไม่ไปถึงไหน เพราะเขาไม่ได้มองว่าตัวเองต้องปรับ

คือคนที่จะเป็นมืออาชีพ คุณไม่สามารถบอกได้เลยว่าความพิการทำให้คุณมาช้า หรือทำอะไรไม่ได้ อย่างตอนผมสอบปริญญาโท ผมใช้นิ้วไม่ได้ ผมต้องเอามือจับปากกาแล้วค่อยๆ เขียน คนอื่นใช้สมุดเล่มเดียว ผมใช้ 2 เล่มเพราะเขียนตัวโตกว่าปกติ แล้วเวลาเขียนทุกครั้งต้องกลั้นหายใจ เพราะมือจะสั่น เขียนจนจบทุกอย่างในเวลา 2 ชั่วโมงเหมือนกันกับทุกคน ไม่ขอสิทธิอะไรทั้งสิ้น คือ พิการก็ต้องเป็นแบบมืออาชีพ เป็น รปภ. ก็ต้องเป็นมืออาชีพ ไม่ใช่ขับรถเข้ามาปุ๊บ ถามว่าที่จอดรถคนพิการอยู่ไหนไม่รู้ ถ้าเป็นผมผมจะบอกเลยเสาที่ขึ้นต้นด้วยตัว O ตัว T คือ คุณต้องรู้ถึงขนาดนั้น

คุณมีสูตรในการสร้างนักจัดการ นักการตลาด หรือมืออาชีพที่กล่าวมานี้บ้างไหม

เคยมีคนบอกให้ผมถอดบทเรียนตัวเอง แต่ผมยังไม่ได้ทำ คือ ผมเชื่อว่าทุกอย่างมันหล่อหลอมมานะ เช่น ที่บ้านผมจะขายฮาร์ดแวร์ ม่าม้าจะบอกผมเสมอว่า ถ้าใครเข้าร้านต้องขายให้ได้ทุกคน กำไรน้อยกำไรมากก็ต้องขาย อย่าให้คนออกจากร้านไป โดยเราไม่ขายอะไรเลย และต้องใช้ของแบบรู้คุณค่า ประหยัด ต้องคิดถึงคนอื่นเยอะๆ คิดถึงสิ่งแวดล้อมเยอะๆ ต้องคิดถึงคนรอบตัว เช่น ตอนที่ผมอยู่โรงพยาบาล ถ้าเราแย่ แม่เราก็จะแย่ ครอบครัวเราก็จะแย่ แต่ถ้าเราไม่แย่ เขาจะไม่แย่ การชอบช่วยเหลือผู้อื่นที่มีแบบอย่างมาจากม่าม้าก็สำคัญ

นอกจากเรื่องพัฒนาอาชีพแล้ว คุณยังมี Project ที่เกี่ยวกับคนพิการอีกไหม

คุณเริ่มถามคำถามที่ยากขึ้นแล้ว (หัวเราะ) คือผมรู้ตัวเองอยู่อย่างว่า ฐานข้างล่างนั้นจะเป็นปัญหานั้นปัญหานี้เต็มไปหมด ไม่ใช่แค่คนพิการ ทั้งเรื่องปากท้อง ที่ดิน ทำกินสารพัด แต่พอเราลองไล่ขึ้นไปเรื่อยๆ จะพบว่าทุกปัญหามียอดเดียวกันหมดเลย ยกตัวอย่างง่ายๆ ประกันภัยรถ

จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ สินเชื่อบ้าน ค่าใช้จ่ายต่างๆ ทำอาหาร นึกดูดีๆ มี Product เยอะแยะไปหมดเลย แล้วใครเป็นคนซื้อ 'คน' ไง เพราะฉะนั้นปัญหาทุกอย่างเกิดจากคน วิธีแก้ของผมซึ่งถือเป็น Project ที่ใหญ่ที่สุด ก็คือ ผมสนใจเรื่องฐานข้อมูลมานานแล้ว และประเทศที่เจริญหรือประเทศที่แก้ปัญหาได้ดี คือประเทศที่มีฐานข้อมูล แต่เมืองไทยไม่มีหรือมีก็ใช้ไม่ได้เลย เพราะมันหมกเม็ดเรื่องคอร์รัปชั่น หรือบางทีอาจจะแก้แล้วแต่ผมเชื่อว่าถ้าเป็นแบบ Real Time ชนิดกด Enter ปุ๊บเห็นเลยไม่มีหรอก

ฐานข้อมูลที่คุณว่านี้ต้องมีอะไรบ้าง

ผมยกตัวอย่าง ถ้าคุณเอายอดคนที่จ่าย (เบี้ยคนพิการ) 500 บาททั้งหมดขึ้นไปในระบบ Mapping (แผนผัง) เราจะเห็นความหนาแน่นของประชากรคนพิการเลย มากกว่านั้นสมมติเอาผู้สูงอายุขึ้นไปด้วย คุณจะเห็นเลยว่าประชากร 10 ล้านอยู่ตรงไหน หรือเรื่องขนส่งมวลชนที่คนพิการจะเอารถชานต่ำ มันไม่ใช่แค่คนพิการได้ คนพิการเป็นแค่ส่วนน้อยของประเทศ แต่ยังมีผู้สูงอายุ เด็ก แล้วสมมติว่ามีคนพิการอยู่ในกรุงเทพฯ 45,000 คน อยู่บนถนนเพชรบุรีตัดใหม่ 6,000 คน ผมถามว่ารถเมล์ที่ผ่านถนนนี้มีอยู่สายเดียว ถามว่าชอบธรรมไหมที่รถเมล์ทุกคันที่จะผ่านถนนนี้ต้องเป็นรถชานต่ำ แล้วคุณก็มาอ้างว่าถนนบ้านเราไม่ดี ขรุขระ คุณเอาเงินมาปรับถนนเส้นนี้ทั้งเส้นให้มันดี รถชานต่ำมาก็ไม่มีปัญหา เหมือนกันหากมีฐานข้อมูลที่ดี ผมสามารถถามได้เลยว่าตำบลนี้ อยู่ในจังหวัดนี้ มีเด็กพิการเข้าสู่วัยเรียน 40 คน เป็นหูเท่านี้ ตาเท่านี้ มันก็จะเกิดคำถามต่อว่าโรงเรียนที่อยู่ตำบลนี้มีอาจารย์พิเศษที่มีความรู้เรื่องคนพิการแล้วหรือยัง และคุณปรับสภาพแวดล้อมให้คนพิการมาเรียนหรือยัง กระทรวงศึกษาธิการก็ต้องวิ่งเข้าไปแล้วในพื้นที่คุณจะมีคนนั่งรถเข็น 4 คนนะ ทางลาดคุณยังไม่ทำเลย มันจี้ได้ หรือถ้าไม่ทำไปเรียนโรงเรียนนี้โรงเรียนเดียวได้ไหม ให้ทุกคนไปรวมกันหมดเลย อบต. ไปช่วยได้ไหม จัดรถรับส่งให้ทุกวัน คือมันต้องช่วยกันหมด ระบบฐานข้อมูลจะช่วยทำให้ทุกคนมาช่วยกัน

เอาใหม่ สมมติบริษัทนี้เป็นห้างใหญ่ๆ มีงบอยู่ 50 ล้านบาท เพื่อทำประโยชน์สังคม หรือ CSR ปรากฏว่ามีชุมชนคนพิการและผู้สูงอายุอยู่หลังห้างพอดี นักกิจการเพื่อสังคมก็เสนอห้างได้เลยว่าของบมาเพื่อปรับสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านนี้ จะเอาอาสาสมัครที่เป็นสถาปนิกไปสำรวจ ถ้าเป็นหมู่บ้านที่เป็นนิติบุคคลก็ง่ายเลย แต่ถ้าเป็นชุมชนที่เป็นพื้นที่สาธารณะก็เป็นของ กทม. ก็ทำเรื่องกับ กทม. เสร็จแล้วก็ทำป้ายขอบคุณห้างนี้ที่ช่วยเอาเงิน 4 ล้านบาทมาปรับถนน ตรงนี้จะเป็นการดึงเงินจากเอกชนเข้ามาช่วยได้ แต่ที่ยังไม่เกิดเพราะทุกวันนี้เขายังไม่มีข้อมูล

อีกเรื่องหนึ่งที่ผมอยากจะพูดมากก็คือ ประกันภัย คนพิการซื้อประกันภัยชีวิต กรมธรรม์ฉบับหลักไม่ได้นะ เขาไม่รับต้องไปซื้อฉบับอุบัติเหตุ เนื่องจากคนพิการมีความเสี่ยง ผมเถียงชนฝาเลย ลองคิดดูนะ สมมติผมนั่งรถแท็กซี่ มีคนขับไม่พิการ ผมเป็นคนพิการ และมีหมาอีก 1 ตัว ที่ผมเป็นเจ้าของ เกิดไปบวกกับ 10 ล้อ คนขับรถมีสิทธิ์ได้ประกัน หมาก็มีประกันชีวิต แต่คนพิการไม่มีประกัน ด้อยค่ากว่าหมาอีก

พอไปคุยกับนักคณิตศาสตร์ประกันภัย เขาบอกว่าถ้าจะทำต้องคำนวณว่าคนพิการมีกี่คน ผมถามกลับว่าเข้าใจอะไรผิดหรือเปล่า ลองไปคิดดูดีๆ คนปกติมีร่างกาย 32 ส่วน คุณรีบทำให้เลย แต่พอคนพิการอาจจะแขนด้วน คุณไม่รับ ถ้าเป็นผมรีบรับเลยเพราะถ้าคนนี้ประสบอุบัติเหตุแล้วแขนด้วนข้างนี้ ผมไม่จ่ายเพราะมันด้วนไปแล้ว แสดงว่าคุณได้กำไรแล้วครึ่งหนึ่ง เพราะในกรมธรรม์บอกว่า ขาขาดข้างเดียวต้องจ่ายครึ่งหนึ่งของกรมธรรม์ 2 ข้างต้องจ่ายครบกรมธรรม์ เพราะฉะนั้นถ้าเขาขาดอีกครั้งคุณก็จ่ายครึ่งเดียว หรือถ้าเป็นกรณีผม ถ้าเกิดรถคว่ำอีกทีแล้วพิการถ้าไม่สูงกว่าในระดับที่ผมเป็นจากแนวไขสันหลังบริเวณคอ ไม่ต้องจ่ายผม ผมทำนะ แถมคุณยังได้กำไรไปตั้ง 85 เปอร์เซ็นต์ แต่ทางประกันคิดไม่ออก มองอย่างเดียวว่าต้อง 32 ประการ และมองว่าคนพิการเสี่ยง ถามหน่อยเสี่ยงยังไง เช่น ผมมีรถส่วนตัว มีคนขับรถ อุ้มขึ้นรถให้ ผมไม่แทบไม่ต้องข้ามถนนเลย แล้วคุณมารู้ได้ยังไงว่าผมเสี่ยง แต่เรื่องพวกนี้ก็โทษเขาไม่ได้หรอก เพราะเขาไม่มีความรู้เกี่ยวกับคนพิการ

ทราบมาว่าตอนนี้มีแนวคิดทางด้านการเมืองด้วย

ครับ หากเป็นไปได้ในอนาคต ผมอยากมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเมืองแบบสร้างสรรค์ มีครีเอทีฟ มีการดีไซน์อย่างน่าสนใจ มองประเด็นปัญหา ทำจากล่างขึ้นบน คำนึงถึงประชาชนที่ได้รับผลกระทบเป็นหลัก ช่วยเหลือรากหญ้าจริงจังอย่างจริงใจ ไม่คอรัปชั่น เออ.... แต่ละเรื่องทำยากๆ ทั้งนั้น ฝันว่า อยากเห็นคนธรรมดาเป็น ส.ส. ไม่ต้องเป็นมาเฟีย ไม่ต้องเป็นคนนามสกุลดัง และผมจะมีความสุขที่สุด ถ้าสามารถไปสร้างแรงกระเพื่อมได้อีกเรื่อง ก่อนที่จะเสียชีวิต

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : สมภาพ สัตย์เพริศพราย
ขอบคุณ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ที่เอื้อเฟื้อสถานที่

“ **Scoop หานาสาระ(ผูก)พัน** บทความเล่มนี้
จะมาเรียนรู้และทำความเข้าใจคนทำงานในสังคม
บนมิติที่แตกต่างกัน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกของนักเขียน
ที่คนทำงานจะมาเปิดใจให้เห็นแนวความคิด ความรู้สึก
ลองก้าวเข้าไปมองการขับเคลื่อนขบวนงานของแต่ละฝ่าย
การทุ่มเท เสียสละบางสิ่งที่เป็นส่วนตัว เพื่อแลกกับบางสิ่ง
ที่ได้มาซึ่งส่วนรวม และมาพร้อมกับความภาคภูมิใจ
อาจมีบางมุมที่เรามองไม่เห็นเบื้องลึกเบื้องหลัง
ความคิดคนทำงานเหล่านี้จะช่วยสร้างการรับรู้
ในมุมมองใหม่ๆ ให้คุณสามารถสร้างคุณค่าต่อตัวเอง
สังคม ลดช่องว่างที่เกิดขึ้นและเชื่อมโยง
ให้เห็นถึงความผูกพันคนทุกคนเข้าด้วยกัน!!
”

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
สสส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
สสพ. สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ

ดาวน์โหลดหนังสือเล่มนี้และงานวิจัยอื่นๆ ของสวรส. และเครือข่ายได้ที่
คลังข้อมูลและความรู้ระบบสุขภาพของสวรส.และองค์กรเครือข่าย http://kb.hsri.or.th

BlueRollingDot

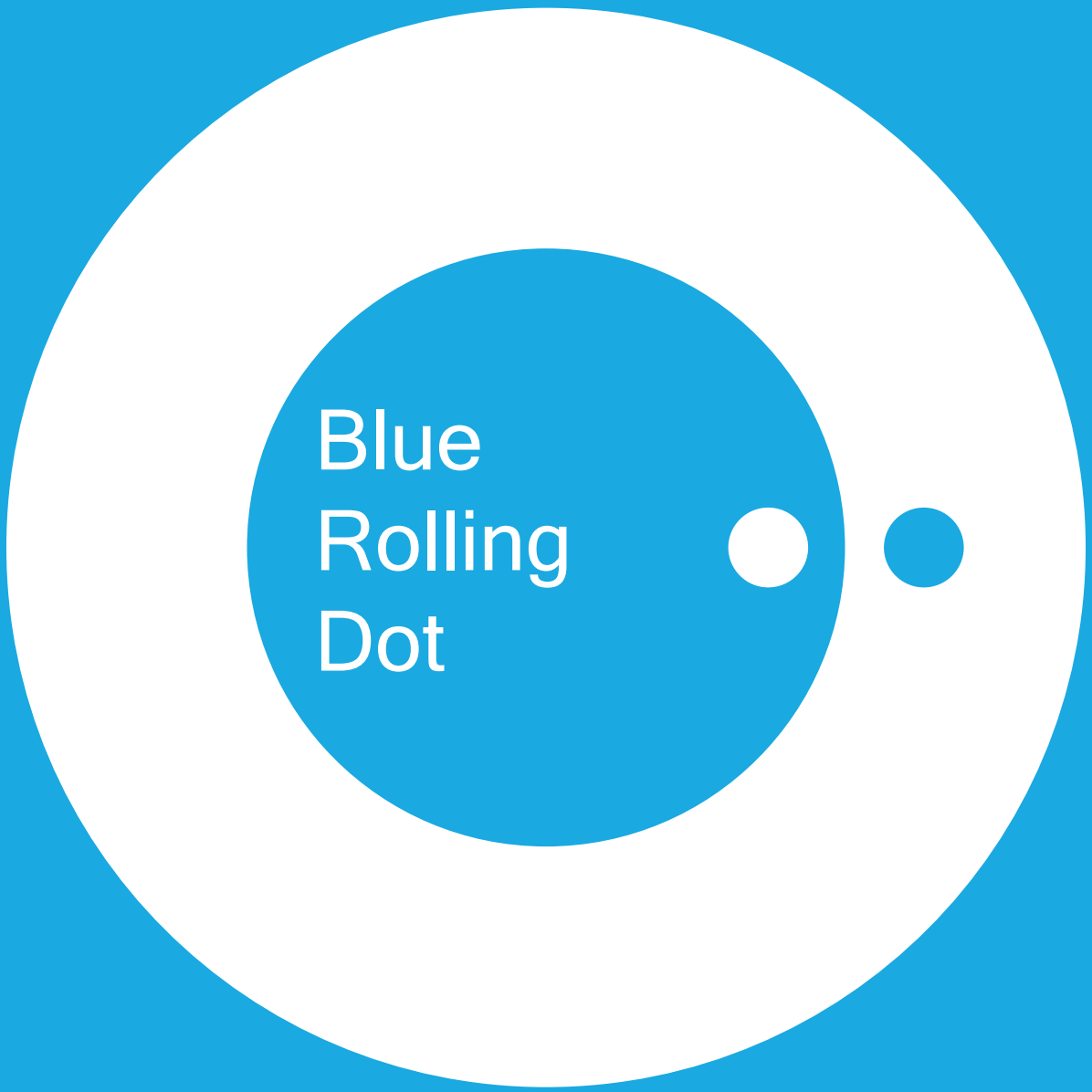
โดย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)
88/39 อาคารสุขภาพแห่งชาติ ชั้น 4 กระทรวงสาธารณสุข ซ.6
ถ.ติวานนท์ 14 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์ : 0-2832-9200 โทรสาร : 0-2832-9201
http://www.hsri.or.th

Blue
Rolling
Dot

SCOOP
มหาสาระ(ผูก)พัน
PART 2

โดย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

Blue
Rolling
Dot

Scoop นานาสาระ(ผูก)พัน

ISBN 978-974-299-238-5

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,000 ชุด (กรกฎาคม 2559)

ที่ปรึกษา..... แพทย์หญิงวัชรา ริ้วไพบูลย์
บรรณาธิการ..... อัปสร จินดาพงษ์
ผู้เขียน..... webmaster@Bluerollingdot
ออกแบบ/ศิลปกรรม.....เศรษฐพงษ์ ดีอุด
ประสานงานวิชาการ
และการผลิต.....อัปสร จินดาพงษ์ / แพรว เอี่ยมน้อย
ประสานงานเนื้อหา..... ธวัชชัย แสงธรรมชัย / สุทธิโชค จรรยาอังกูร
เรียบเรียงผลงานและ
พิสูจน์อักษร..... บริษัท วาย น็อต โซเชียล เอ็นเตอร์ไพร์ส จำกัด
ผู้จัดพิมพ์..... สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.)
ที่อยู่..... 88/39 อาคารสุขภาพแห่งชาติ ชั้น 4 กระทรวงสาธารณสุข ซ.6
ถ.ติวานนท์ 14 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์/โทรสาร..... 0 2832 9200 / 0 2832 9201
โรงพิมพ์..... บริษัท สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิสชิ่ง จำกัด
โทร. 0-2903-8257-9

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักงานหอสมุดแห่งชาติ

scoop นานาสาระ(ผูก)พัน.-- นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
กระทรวงสาธารณสุข, 2559. 170 หน้า.

1. คนพิการ. I. ชื่อเรื่อง.
305.90816
ISBN 978-974-299-238-5

Blue Rolling Dot

แหล่งข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในความพิการและคนพิการ
สร้างแรงบันดาลใจในการคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสังคมให้น่าอยู่
ลดข้อจำกัด เพิ่มความสะดวก
เอื้อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสุขภาวะที่ดีได้อย่างเท่าเทียมกัน

บทนำจากผู้ริเริ่มแนวคิด

จากจุดเริ่มต้นของการเป็นนิตยสารออนไลน์ (Online Magazine) และเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Online Community) ในชื่อว่า BlueRollingDot (www.bluerollingdot.org) สู่สิ่งพิมพ์ในรูปแบบชุดหนังสือทั้งหมด 8 เล่ม ที่จัดทำขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อขยายโอกาสการเข้าถึงองค์ความรู้ที่ได้มีการรวบรวมและนำเสนอผ่าน website ที่คนทุกคนสามารถเข้าถึงได้ นั่นคือ website accessibility มาเป็นรูปแบบ pocket book ฉบับกะทัดรัด

แนวคิดของการพัฒนา BlueRollingDot คือการนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับชีวิตรอบด้านของคนพิการที่ครอบคลุมในหลายๆ มิติ ไม่ว่าจะเป็น การประกอบอาชีพ นวัตกรรมเทคโนโลยี องค์ความรู้ การออกแบบ ศิลปะ บันเทิง รูปแบบการดำเนินชีวิต หรือวิธีการง่ายๆ ที่ผู้อ่านจะได้รับความรู้เพื่อช่วยเหลือคนพิการ สร้างทัศนคติเชิงบวก เปิดใจรับมุมมองอีกด้านของสังคม และอยู่ร่วมกันได้บนสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย รวมถึงข้อมูลข่าวสารหรือสาระสำคัญบางเรื่องในสังคมที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อน ก็ได้นำมาผ่านกลั่นกรองบนฝีไม้ลายมือมือนักเขียนหลายๆ คน ถ่ายทอดมุมมองต่างๆ มาเป็นเรื่องราวที่สร้างแรงบันดาลใจในการคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสังคม ลดข้อจำกัด เพิ่มความสะดวกให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสุขภาวะที่ดีได้อย่างเท่าเทียมกัน

แพทย์หญิงวัชรา ริ้วไพบูลย์
ผู้อำนวยการกลุ่มภารกิจและผู้จัดการงานวิจัย
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

บทบรรณาธิการ

ทำไมต้อง BlueRollingDot หากแปลตรงๆ ตัว ก็คงสื่อความหมายได้ว่า จุดกลิ้งสีฟ้า แล้วอะไรคือ จุดกลิ้งสีฟ้า ชื่อนี้หลายคนอาจไม่คุ้นเคย หรือได้ยินแล้วมีความแปลกใหม่ แต่จะน่าสนใจหรือน่าดึงดูดไหมนั้น เราลองมาดูที่มาของ BlueRollingDot กันก่อนสักนิด ซึ่งกว่าจะออกมาเป็นชื่อนี้ หลายหลายคน หลากหลายความคิด หลากหลายประสบการณ์ หลายหลายความแตกต่างที่ร่วมกันเข้ามาช่วยกัน ร่วมคิด ร่วมหารือ ร่วมแลกเปลี่ยน ร่วมพูดคุย ไม่ว่าจะเป็นทีมงานของสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ หรือ สสพ. (ก่อนหน้านั้น สสพ.คงความเป็นเครือสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข หรือสวรส. จนผนวกมาเป็นทีมงานของสวรส.ในปัจจุบันนี้) และที่ขาดไม่ได้คือทีมงานของบริษัท วาย น็อต โซเชียล เอ็นเตอร์ไพร์ส จำกัด นำทีมโดย น้องอู๋ ธวัชชัย แสงธรรมชัย ที่ได้เข้ามาเป็นคนจุดชนวนประกายการทำนิตยสารและสังคมออนไลน์ รวมถึงได้สรรหาทีมนักเขียนมากฝีมือเข้ามาเป็นทีมทำงาน โดยการร่วมคิดร่วมทำในครั้งนี้ น้องอู๋ได้บอกกับพวกเราว่า เป็นการสร้างการเรียนรู้ใหม่ โดยกระโดดออกจากเรื่องคนพิการ ความพิการเดิมๆ มาสู่การสร้างคำนิยามที่ไม่คุ้นเคย แต่ยังคงความเกี่ยวข้องอยู่

กลับมาคำถามที่ว่า ทำไมต้อง BlueRollingDot เราเห็นพ้องกันว่า ใช้ blue เพราะสีน้ำเงินเป็นสีสัญลักษณ์ของความพิการทั่วโลก ส่วน rolling นั้นต้องการสื่อถึงการกลิ้งไปข้างหน้า การขยับ การหมุน การเคลื่อนที่ไปด้วยกัน เพื่อสร้างสังคมที่เท่าเทียม มาถึง dot ก็พยายามจะหมายถึงคนที่เป็นกลุ่มเล็กๆ หรือคนตัวเล็กตัวน้อยในสังคม พอนำมารวมๆ กัน ชื่ออาจแปลกแต่นิยามความหมายดี เราทุกคนจึงตกลงที่จะใช้ชื่อ BlueRollingDot มีความหมายโดยรวมว่า “คนกลุ่มเล็กๆ ที่รวมกลุ่มกันเคลื่อนที่ไปข้างหน้าเพื่อสร้างสังคมที่มรความเท่าเทียมทั้งที่เป็นกลุ่มคนพิการและคนทั่วไปในสังคม” นี่จึงเป็นที่มาของชื่อนี้

Scoop นาหาสาระ(ผูก)พัน บทความเล่มนี้ จะมาเรียนรู้และทำความเข้าใจคนทำงานในสังคมบนมิติที่แตกต่างกัน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกของนักเขียน ที่คนทำงานจะมาเปิดใจให้เห็นแนวความคิด ความรู้สึก ลองก้าวเข้าไปมองการขับเคลื่อนขบวนงานของแต่ละฝ่าย การทุ่มเทเสียสละบางสิ่งที่เป็นส่วนตัว เพื่อแลกกับบางสิ่งที่ได้มาซึ่งส่วนรวม และมาพร้อมกับความภาคภูมิใจ อาจมีบางมุมที่เรามองไม่เห็นเบื้องลึกเบื้องหลัง ความคิดคนทำงานเหล่านี้จะช่วยสร้างการรับรู้ในมุมมองใหม่ๆ ให้คุณสามารถสร้างคุณค่าต่อตัวเอง สังคม ลดช่องว่างที่เกิดขึ้นและเชื่อมโยงให้เห็นถึงความผูกพันคนทุกคนเข้าด้วยกัน!!

อัปสร จินดาพงษ์

สารบัญ

เส้นทางการศึกษาเด็กพิการ ทฤษฎี-ปฏิบัติ : สองเส้นทางที่ไม่เคยบรรจบกัน 1

สัมผัสประสบการณ์เรียนร่วม ณ โรงเรียนภัทรญาณวิทยา 30

กำพล ทองบุญนุ่ม เอาชนะ ‘กายพิการ’ ด้วย ‘ใจที่สมบูรณ์’ 48

‘ผู้หญิงกับความพิการ’ บทพิสูจน์ความเท่าเทียมที่รอคอยความเป็นจริง 58

จาก ‘วณิพก’ สู่ ‘นักดนตรีอาชีพ’ พื้นที่คนพิการในเส้นทางแห่งเสียงเพลง 75

‘วันทนีย์ พันธชาติ’ สร้างสรรค์นวัตกรรม ‘คนพิการ’ เพื่อ ‘คนทุกคน’ 85

ที่มา : https://de.optelec.com/Produkte/1080

‘มนต์ศักดิ์ ชัยวีระเดช’ หนังสั้นของคนพิการ..โดยคนพิการ...เพื่อคนพิการ (และอื่นๆ อีกมากมาย) 97

หนังสือ Daisy : ประตูเชื่อมข้อมูล สู่โลกกว้างใหญ่ของคนตาบอด 108

‘ระบบบริการสุขภาพคนพิการ’ โจทย์ใหญ่ของสังคม สู่มาตรฐานความเป็นธรรม 120

‘ศาสตราจารย์ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์’ ปฏิรูปทุกภาคส่วน สู่การยกระดับคนพิการ 149

เส้นทางการศึกษาเด็กพิการ
ทฤษฎี-ปฏิบัติ : สองเส้นทางที่ไม่เคยบรรจบกัน

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 18 สิงหาคม 2557

การศึกษาเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่สำหรับคนพิการจำนวนมากยังถูกกักขังด้วยกรอบของทัศนคติคร่ำครึ เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองบางคนก็ยังเชื่อฝังใจว่าคนพิการจะเรียนหนังสือไปทำไม ยังดีที่กฎหมายไทยพยายามผลักดันให้คนพิการเข้าสู่ระบบการศึกษามากขึ้น พร้อมให้สิทธิพิเศษมากมาย ตั้งแต่ศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความพิการจนตลอดชีวิต สามารถเลือกบริการการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบการเรียนโดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ซึ่งความคิดสวยหรูนี้ถูกบัญญัติเอาไว้อย่างครบครัน ในพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 และแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการระยะ 5 ปี (พ.ศ.2555-2559)

แต่สิ่งที่ถูกเขียนเอาไว้อาจเป็นเพียงแค่อุดมคติ เพราะไม่เคยถูกนำไปใช้ปฏิบัติอย่างจริงจัง จากการคาดคะเนของผู้เชี่ยวชาญอย่าง **ชูศักดิ์ จันทยานนท์** ประธานมูลนิธิออทิสติกไทย เชื่อว่าปัจจุบันในสังคมไทยมีเด็กพิการมากกว่า 800,000 คน ในจำนวนนี้มีเพียงครึ่งเดียวเท่านั้นที่อยู่ในระบบการศึกษาปกติ ส่วนเด็กพิการอีกครึ่งที่เหลือไม่สามารถเข้าอยู่ในระบบใดๆ ได้เลย และต่อให้เข้าไปได้ ก็ไม่ได้มีหลักประกันใดๆ เลยว่า เด็กคนนั้นจะได้รับการบริการที่เหมาะสม

จากปัญหาที่ยืดเยื้อมานานหลายปี Blue Rolling Dot อดสงสัยไม่ได้ว่า เพราะเหตุนี้เรื่องนี้จะไม่ถูกสะสางเสียที หรือกฎหมายไทยที่ผ่านการร่างอย่างยาวนานจะเปล่าประโยชน์ จึงได้ไปคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาคำตอบร่วมกัน

เปิดแนวทางรัฐว่าด้วยการศึกษาพิเศษ

ความจริงแล้วการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการนั้น ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่อย่างใด เพราะก่อนหน้าที่จะมีตัวบทกฎหมาย กระทรวงศึกษาธิการก็พยายามหาช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้ อย่างต่อเนื่อง เช่นในปี 2482 มีการก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ ปี 2494 ตั้งโรงเรียนเศรษฐเสถียร ปี 2499 มีการจัดการเรียนร่วมครั้งแรก โดยการนำเด็กจากโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพไปเรียนร่วมในโรงเรียนเซนต์คาเบรียล ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งได้ผลเป็นที่น่าพอใจจึงขยายไปตามโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนรัฐบาลอีกหลายแห่ง ในปี 2520 การศึกษาพิเศษก็มีความชัดเจนมากขึ้น เพราะแผนการศึกษาในปีนั้นได้กำหนดนโยบายอย่างเป็นทางการ ให้จัดการศึกษาแก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษหรือบกพร่องทางร่างกายสติปัญญาและจิตใจ โดยอาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดในโรงเรียนธรรมดาก็ได้ตามความเหมาะสม ส่งผลให้การศึกษาพิเศษ ไม่ใช่เรื่องของการทดลองหรือสาธิตอีกต่อไป และในปี 2542 กระทรวงศึกษาธิการก็ได้กำหนดให้เป็นปีการศึกษาเพื่อคนพิการ โดยมีนโยบายสำคัญที่ว่า ‘คนพิการทุกคนที่อยากเรียนต้องได้เรียนเรียน’

อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะความพิการนั้นแบ่งออกเป็นหลายประเภท และในแต่ละประเภทก็มีรายละเอียดแตกย่อยลงไปอีก เช่น ประกาศคณะกรรมการพิจารณาให้คนพิการได้รับสิทธิช่วยเหลือทางการศึกษา เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการการรองรับบุคคลของสถานศึกษาว่าเป็นคนพิการ พ.ศ.2548 ได้แบ่งคนพิการออกเป็น 9 ประเภท คือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น, บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน, บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา, บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ, บุคคลที่มีปัญหาทางการเรียนรู้, บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา, บุคคลที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรืออารมณ์, บุคคลออทิสติก และบุคคลพิการซ้อน

ดร.พะโยม ชิณวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ อธิบายว่ารัฐมีหน้าที่ต้องจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพทั่วถึงและเสมอภาค แต่เนื่องจากความพิการที่หลากหลายทำให้ต้องใช้กระบวนการบริหารจัดการที่ละเอียดอ่อนพอสมควร

ที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการได้วางยุทธศาสตร์สำคัญไว้หลายจุด ตั้งแต่เรื่องของโอกาสซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของครอบครัว ชุมชน ในการช่วยเตรียมความพร้อม หรือการช่วยเหลือตั้งแต่ระยะเริ่มแรก รวมไปถึงวิธีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประมาณ 3-4 แบบ คือ โรงเรียนเฉพาะความพิการ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายหลักอยู่ที่เด็กที่มีความพิการรุนแรงไม่สามารถเรียนร่วมกับ

โรงเรียนใกล้บ้าน หรือโรงเรียนทั่วไป โดยปัจจุบันมีอยู่ในการดูแลของ สพฐ.จำนวน 46 แห่ง อยู่ในการดูแลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) 17 แห่ง โดยมุ่งไปที่การสอนเด็กพิการ 4 แบบ คือ เด็กที่บกพร่องทางการได้ยิน บกพร่องทางการมองเห็น บกพร่องทางร่างกาย และบกพร่องทางสติปัญญา

ส่วนอีกประเภท คือ การจัดการสอนแบบเรียนรวม ซึ่งจัดให้เด็กพิเศษอยู่ในห้องเดียวกับเด็กปกติ แต่อาจจะมีวิชาที่แยกมาสอนเพิ่มเติม เพื่อให้เด็กที่มีความบกพร่องสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้เทียบเท่ากับเพื่อนในห้อง กับจัดสอนแบบเรียนร่วม ซึ่งใช้วิธีเปิดห้องเรียนเพิ่มแก่เด็กพิเศษโดยเฉพาะ แต่สำหรับบางวิชาที่เด็กพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ เช่น ดนตรี พลศึกษา ลูกเสือก็จะจัดให้เรียนพร้อมกันไปเลย ซึ่งกลุ่มนี้อยู่ในการดูแลของ สพฐ. ประมาณ 18,000 โรง และยังมีโรงเรียนของเอกชน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทั้งหลายอีกหลายหมื่นแห่งและกลุ่มสุดท้าย คือ การศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจะเป็นตัวช่วยดูแลเด็กตกหล่นบางคนให้ได้รับการศึกษา

“ทุกวันนี้เด็กพิการก็ยังเข้าไม่ถึงการศึกษาและมีการเลือกปฏิบัติอยู่ เพราะอย่างที่บอกว่าความพิการนั้นมีความหลากหลายมาก และโรงเรียนเรียนรวมก็ยังไม่แข็งแรงเท่าที่ควร แต่เราก็พยายามพัฒนาการจัดการเรียนรวมที่เป็นต้นแบบขึ้นมา โดยปีที่แล้วทำไป 445 โรงทั่วประเทศ ทุกเขตทั้งประถมและมัธยม ซึ่งต้นแบบของโรงเรียนเหล่านี้ เราจะพัฒนาครูลงไป ทุกโรงต้องมีครูการศึกษาพิเศษเข้าไปอยู่ ถ้าไม่มีก็ต้องพัฒนาครูที่ให้ความสนใจในเรื่องการศึกษาพิเศษ แล้วมีศูนย์ให้ความช่วยเหลือเด็ก ซึ่งไม่ใช่เฉพาะเด็กพิการ แต่เด็กทุกคนสามารถเข้ามาที่ศูนย์ได้หมด ศูนย์ที่ว่านี้เรียกว่าศูนย์ 3S ย่อมาจาก Student Support Services ศูนย์นี้จะเป็นสื่อที่รวบรวมเทคนิคต่างๆ หรือเสริมเด็กให้เรียนทันเพื่อน พูดง่ายๆ ก็คือ เป็นหน่วยบริการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตอนนี้เราขยายผลไปทั่ว แทบทุกเขตพื้นที่จะมีอยู่ 3-4 โรง และปีนี้เราต้องเป้าไว้ที่ 780 โรง และปีต่อไปเราก็จะเอา 780 โรงนี้เป็นแม่ข่ายและทำเครือข่ายประมาณ 1:3-5 โรง เราตั้งใจว่าในปี 2559 จะมีโรงเรียนที่จัดการเรียนรวม ที่มีคุณภาพอยู่ทุกตำบล ซึ่งมันจะไปสอดคล้องกับโครงการโรงเรียนดีประจำตำบล ซึ่งผมมองว่าจะนำมาเป็นฐานได้ ถ้าเป็นแบบนี้ต่อไปโรงเรียนทุกโรงเรียนก็สามารถจัดการเรียนรวมได้ ตามความประสงค์ของเด็กพิการและผู้ปกครองส่วนใหญ่ที่ต้องการอยู่ใกล้บ้านและชุมชน”

อย่างไรก็ดี ถึงหน่วยงานภาครัฐจะมีการกำหนดแนวทางการทำงานไว้อย่างชัดเจน แต่การปฏิบัติกลับสวนทางกัน เช่นโรงเรียนเรียนรวมที่มีเป็นหมื่นแห่งนั้น ความจริงสามารถรับคนพิการเพียงแห่งละ 3-4 คนเท่านั้น บางแห่งก็รับไม่ได้เลย หรือแม้แต่กฎหมายที่หลายคนมองว่าศักดิ์สิทธิ์ แต่พอไปดูรายละเอียดชัดๆ แล้วกลับไม่มีบทลงโทษเลย

“การเมืองบ้านเราไม่นิ่ง ที่ผ่านมาเรามีคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาให้คนพิการ ซึ่งกฎหมายระบุให้รัฐมนตรีเป็นประธาน แล้วผมก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองประธาน ตั้งมาแล้ว 2 ปี ประชุมไปได้ครั้งเดียว เพราะเมื่อก่อนมีรัฐมนตรีก็ไม่ค่อยได้ประชุม พอไม่มีก็ไม่รู้จะทำอย่างไร” อาจารย์ชูศักดิ์ ในฐานะตัวแทนผู้ปกครองคนพิการ และเป็นหนึ่งในคณะกรรมการหลายๆ ชุดของภาครัฐ ฉายภาพจริงของสังคมให้ฟัง

ที่สำคัญ การจัดวางโครงสร้างของการศึกษาพิเศษ ก็มีปัญหาเพราะทุกวันนี้ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษเป็นเพียงหน่วยงานเล็กๆ ในสังกัด สพฐ. ซึ่งมีหน้าที่ดูแลโรงเรียนต่างๆ ของรัฐที่อยู่ในระบบ ซึ่งไม่สอดคล้องกับภารกิจที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ เนื่องจากสำนักที่ว่านี้ต้องดูแลคนพิการตั้งแต่แรกเกิดจนถึงปริญญาตรี รวมไปถึงการศึกษาทางเลือก การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาระดับอาชีวศึกษา อุดมศึกษา ซึ่งทั้งหมดนี้ต่างอยู่นอกเหนืออำนาจของ สพฐ. ส่งผลให้ที่ผ่านมา การศึกษาพิเศษไม่สามารถบูรณาการในภาพรวม ได้อย่างที่ควรจะเป็น บวกกับงบประมาณที่มีอยู่จำกัด จริงอยู่ที่การศึกษาพิเศษ มีเงินจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา สำหรับคนพิการ แต่ก็เป็นสัดส่วนที่น้อยมาก คือ ประมาณ 150 ล้านบาท แถมเงินตรงนี้ก็ไม่ได้การวางแผนการใช้อย่างเหมาะสม

“พอมันถูกจำกัดแค่การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาทางเลือกอื่นเลยไม่มีงบ เช่น มีเด็กพิการประมาณ 4,000 คนที่เรียนได้ดีแล้วไปต่อมหาวิทยาลัย ซึ่งกฎหมายให้เรียนฟรีถึงปริญญาตรี แต่ทาง สกอ.(สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา) ก็ไม่ได้ตั้งงบประมาณเอาไว้ให้เพราะฉะนั้นถ้าไม่เงินกองทุนไปให้ ก็แสดงว่าเด็กไม่ได้เรียนฟรี ซึ่งถือว่าผิดกฎหมาย คือในเรื่องยุทธศาสตร์เขียนไว้ดีแล้ว แต่ปัญหา คือ เรื่องการจัดการเชิงระบบ การปฏิบัติ การจัดการงบประมาณความรับผิดชอบของหน่วยงานที่จะตั้งงบ ก็เลยมาเอาเงินกองทุนที่มีนิดเดียวไปอุดหนุนเรื่องพวกนี้”

“ผมเคยคุยกับนักปฏิรูปการศึกษาว่ามันไม่ค่อยแฟร์ เพราะเงินตรงนี้ มีไว้สำหรับการช่วยเหลือสนับสนุนในบางเรื่อง เช่น การพัฒนาครู การพัฒนาองค์ความรู้ พ่อแม่ผู้ปกครองจัดค่าพาหนะให้เด็กพิการ แต่สุดท้ายก็ไม่ได้ทำเลย เพราะต้องไปอุดหนุนหน่วยงาน ทั้งที่หลักการควรใช้งบปกติของหน่วยงาน ก็ลองคิดดูทุกวันนี้ งบประมาณการศึกษามีประมาณ 4-5 แสนล้านบาท แต่งบสำหรับการศึกษาคนพิการมีไม่ถึง 9 พันล้านบาท แล้ว 80-90 เปอร์เซ็นต์เป็นเงินเดือนครู เป็นงบพัฒนา แล้วจะถึงเด็กสักเท่าไหร่”

ไม่ใช่เพียงเรื่องโครงสร้างเท่านั้นที่มีปัญหา การส่งต่อข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ก็เป็นปัญหา เพราะการศึกษาพิเศษนั้น มีความสัมพันธ์หลายส่วน ทั้งกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งตรงนี้เป็นปัญหาตั้งแต่ระดับล่างจนถึงระดับบน

ดร.ไกรยส ภัทราวาท ผู้เชี่ยวชาญนโยบายด้านเศรษฐศาสตร์การศึกษา สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) อธิบายว่า ถ้าลงไปในพื้นที่ จะพบว่าหน่วยงานรัฐหลายแห่ง ประสบปัญหาการเข้าถึงข้อมูลพื้นฐาน ที่จำเป็นต่อการจัดการศึกษา ให้แก่เด็กพิการตั้งแต่จำนวนเด็กพิการ ทั้งที่อยู่ในและนอกระบบการศึกษา ที่อยู่ภูมิลำเนาของเด็กพิการและสภาพความพิการของเด็กและเยาวชนวัยเรียนในพื้นที่ ซึ่งพอไม่รู้ก็เป็นไปไม่ได้ที่จัดการศึกษาให้ได้อย่างมีคุณภาพ

“ความไม่รู้นั้นมาจากข้อมูลที่ไม่ได้มีการสำรวจ จัดเก็บและส่งต่อให้มีประสิทธิภาพ เช่น หน่วยงานบางหน่วย เช่น อสม. ไปเยี่ยมบ้านก็จะได้เจอเด็กคนนี้ว่าเกิดมานานแล้ว แต่ยังไม่มีการศึกษา แต่ข้อมูลเหล่านี้ไม่ได้ถูกส่งต่อไปยังโรงเรียนระดับต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ หรือถูกส่งต่อไปยังหน่วยงานผู้รับผิดชอบต่อสิทธิทางการศึกษาของเด็กเหล่านี้ เพื่อเร่งดำเนินการสนับสนุนทางงบประมาณหรือการจัดบริการทางการศึกษา และสุขภาพให้แก่เด็กเหล่านี้โดยสมบูรณ์แต่ในทางปฏิบัติแล้ว โรงเรียนจำนวนมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ก็มีปัญหาในการดูแลเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่มีอยู่ ในระบบปกติให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ มากเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แม้จะมีงบเรียนฟรี 15 ปี ก็ยังไม่เพียงพอที่จะสร้างแรงจูงใจ ให้โรงเรียนออกไปเสาะแสวงหาเด็กพิการด้อยโอกาสที่ยังเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษา ที่สำคัญการที่โรงเรียนจะได้รับเงินรายหัวของเด็กพิการและด้อยโอกาสเหล่านี้ เด็กจะต้องเดินทางมาถึงโรงเรียนให้ได้ก่อนถึงจะได้สิทธิ์นั้น ถ้ามาไม่ถึงด้วยอุปสรรคทางความพิการ ความยากจน หรือการเดินทางที่ยากลำบาก เด็กเหล่านี้ก็เสียสิทธิ์ไปโดยปริยาย”

อีกอุปสรรคที่สำคัญของการจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิการด้อยโอกาส คือ การบูรณาการการทำงานร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานทั้งในกระทรวงเดียวกันและต่างกระทรวงก็มีปัญหา ที่ยังไม่มีระบบการส่งต่อข้อมูล และการพัฒนาเด็กเหล่านี้ อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ยังคงใช้ความสัมพันธ์และการโทรหากัน เพื่อปรึกษาถึงเด็กเป็นกรณีๆไป เช่น ครูโรงเรียนนี้รู้จักหมอโรงพยาบาลนั้นส่งต่อแบบตามมีตามเกิด ไม่เป็นการทำงานอย่างเป็นระบบ แม้มีกรอบทางกฎหมายที่ชัดเจนว่าเด็กและเยาวชนทุกคน มีสิทธิทางการศึกษาที่เท่าเทียม แต่ในทางปฏิบัติแล้วประเทศไทย ยังมีเด็กยังขาดโอกาสทางการศึกษาอีกกว่า 1-2 ล้านคน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่สร้างมูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจสูงกว่า 330,000 ล้านบาทต่อปี หรือคิดเป็นร้อยละ 3 ของ GDP ในแต่ละปี

“สำนักงบประมาณเขาตั้งงบประมาณการศึกษาให้ได้ตามที่หน่วยงานต้นสังกัดของเด็กเหล่านี้ตั้งตัวเลขมา แต่เมื่อไม่มีข้อมูลก็ไม่สามารถตั้งได้ถูก ไม่รู้ว่าเด็กพิการมีกี่คน อยู่ที่ไหน มีความพิการ ความยากจน เพียงใด ต้องใช้เงินเท่าไรเด็กจึงจะได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเต็มที่และมีคุณภาพ ดังนั้นด้วยสภาพการณ์ของปัญหาในปัจจุบัน การตั้งตัวเลขงบประมาณจึงยังไม่เกิดขึ้นด้วยซ้ำไป จริงๆ สำนักงบประมาณไม่มีความตั้งใจเลยที่จะไม่เบิกให้ ยิ่งเป็นเรื่องการศึกษาของเด็กพิการไม่มีทางจะอ้างได้อยู่แล้ว เพียงแต่มันตั้งงบไม่ได้ตราบใดที่ยังไม่มีข้อมูลมายืนยัน

และที่สำคัญการแก้ไขปัญหานี้ต้องทำเป็นระบบ ต้องมีระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพในการส่งข้อมูลเพื่อการตั้งงบประมาณ และมีการส่งข้อมูลการเบิกจ่ายงบประมาณให้เด็กพิการและด้อยโอกาสกลับคืนให้แก่หน่วยงานต้นสังกัด และสำนักงบประมาณ เพื่อความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาของประเทศอย่างยั่งยืน”

จากประเด็นทั้งหมด อาจารย์ชูศักดิ์ สรุปว่า ต้นตอของปัญหาก็ คือ หน่วยงานรัฐขาดกลไกการจัดการทรัพยากรที่ดี เพราะถึงกฎหมายจะเขียนไว้ดี แต่พอมาดูรายละเอียดกลับไม่ได้มีการเขียนอะไรไว้เลย ทั้งธงการทำงานหรือตัวชี้วัด ดังนั้น เวลาจะเสนออะไรผู้บริหารสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และตัวแทนคนพิการ ก็ต้องพบผู้ใหญ่ใหม่ทุกครั้ง

“ที่ผ่านมาความคิดของหน่วยงานโดยตรง ผมว่าเขาใส่ใจนะ แต่นโยบายหรือความเอาจริงเอาจังของผู้บริหารที่มีอำนาจนั้นไม่ต่อเนื่อง ซึ่งการทำแบบนี้ทำให้คนทำงานนั้นทำยากขึ้น บางทีหน่วยงานเขาอยากทำนะ แต่พอไปพูดกับคนที่มีอำนาจตัดสินใจเขาไม่ตอบสนอง”

บทเรียนที่ 1: เตรียมตัว 'เด็กพิการ'

ปัญหาเรื่องโครงสร้างและการจัดการข้างบนว่าหนักแล้ว การปฏิบัติงานจริงๆ นั้นหนักไม่แพ้กัน ซึ่งเรื่องนี้คงต้องว่ากันตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้น อย่างการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กพิการ

อาจารย์ชูศักดิ์ อธิบายว่ากลไกอย่างหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการหยิบขึ้นมาใช้ คือ 'ศูนย์การศึกษาพิเศษ' ซึ่งมีประจำทุกจังหวัด ศูนย์หนึ่งรับเด็กพิการได้ประมาณ 80 คน รวมๆ แล้วทั่วประเทศจะรับเด็กพิเศษได้ประมาณ 5,000 กว่าคน ซึ่งตัวเลขนี้ ยังไม่ครอบคลุมเด็กพิการทั้งหมด จึงมีการผลิตอีกหนึ่งกลไกขึ้นมาอีกตัวเรียกว่า 'ศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ' ซึ่งผู้ปกครอง มูลนิธิ สมาคมหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็สามารถตั้งได้ เพียงแต่ยังไม่มีระเบียบสนับสนุนที่ชัดเจน ทำให้ไม่มีงบประมาณที่เพียงพอ คือ ใครตั้งก็ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง ทำให้ศูนย์นี้มีจำนวนไม่มาก ด้วยเหตุนี้ล่าสุดทาง สพฐ. จึงมีนโยบายให้ศูนย์การศึกษาพิเศษ ลงไปขยายผลในท้องถิ่น ทว่าก็ประสบปัญหาเดียวกัน คือ ไม่มีงบจัดสรรไปให้ การทำงานก็เลยยังไม่มีประสิทธิภาพและไม่สามารถนำเด็กเข้าสู่ระบบได้อย่างที่คาดหวัง

แต่ทั้งนี้โชคดีที่มีหน่วยงานภาคเอกชนหลายแห่ง ทำงานด้านนี้มาต่อเนื่องยาวนาน ทำให้ปัญหาเรื่องการเตรียมความพร้อมให้เด็ก บรรเทาไปได้ส่วนหนึ่ง อย่างเช่น มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ ซึ่งทำงานด้านนี้มานานร่วม 30 ปี

วัฒนา นราพล ผู้จัดการมูลนิธิเพื่อเด็กพิการ อธิบายการทำงานของตัวเองให้ฟังว่า การเตรียมความพร้อมเป็นเรื่องสำคัญมาก เปรียบได้กับเด็กทั่วไปที่ก่อนเข้าชั้นประถมก็จะถูกส่งเข้าไปเรียนในชั้นอนุบาลก่อน ซึ่งที่นั่นก็จะสอนความรู้ต่างๆ เช่น อ่านพยัญชนะ ดูสี ดูรูปทรงเรขาคณิต แต่ที่ผ่านมา กระบวนการนี้ไม่เกิดกับเด็กพิการเท่านั้น ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ เด็กพิการไม่ศักยภาพเพียงพอที่จะเข้าไปเรียนต่อในระบบการศึกษาปกติได้

"เด็กในชนบทมักถูกปล่อยให้อยู่กับตายายที่ไม่มีการศึกษา โอกาสที่ตายายจะสอนความรู้ต่างๆ ไม่มีทางอยู่แล้ว ยิ่งเด็กพิการยิ่งไปกันใหญ่ โชคร้าย 2 เด้ง เพราะฉะนั้นผมจึงคิดว่าควรจะมีการขยายพื้นที่ให้เด็กพิการ เข้าถึงการศึกษามากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องจัดบุคลากรด้านนี้ให้เพียงพอ และประเด็นที่ 3 คือดึงชุมชนและพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและเตรียมความพร้อมร่วมกัน เพราะว่ายังมีองค์กรอื่นซึ่งมีศักยภาพอีกเยอะ เพียงแต่นโยบายของกระทรวงนั้นยังไม่สอดรับ คือ ในกฎหมายมีข้อหนึ่งที่ให้สิทธิ์ครอบครัวและชุมชนจัดการศึกษาให้แก่คนพิการได้ตั้งแต่แรกเกิด แต่พอถามกลับไปแล้วชุมชนไม่มีส่วนรวมเลย แล้วลองคิดศูนย์การศึกษาพิเศษมีแค่จังหวัดละแห่งและอยู่ในอำเภอเมือง พวกอำเภอที่อยู่ไกลๆ ต้องข้ามเขาเขาจะมาได้ไหม ขนาดคนไม่พิการยังไปลำบากเลย"

เพราะฉะนั้น ทางออกสำหรับการเตรียมความพร้อมที่ดูมีทางเป็นไปได้มากสุด ก็คือการกระจายอำนาจลงสู่ระดับพื้นที่ ให้มีอำนาจในการจัดการศึกษา เพราะมีกฎหมายมารองรับอยู่แล้ว ตัวอย่างเช่นในอำเภอหนึ่ง อาจจะจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษขึ้นมาในตำบลหนึ่ง แล้วใช้งบของ อบต. จ้างครูเข้ามา 1 อัตรา อัตราละ 1 วัน ส่วนวันที่เหลือ ก็อาจจะใช้อาสาสมัครของ อบต. เข้ามาช่วยดูแลเด็กกลุ่มนี้ก็จะไม่ถูกละเลยหรือตกหล่น และเกิดกระบวนการเตรียมความพร้อมขึ้น

สำหรับวิธีการเตรียมความพร้อมนั้น วัฒนาบอกว่า ต้องดูลักษณะของเด็กว่าอยู่ในกลุ่มพิการอย่างไร และคนที่เข้ามาเตรียมความพร้อม ก็ต้องมีความรู้เรื่องความพิการระดับหนึ่ง

“การศึกษาสำหรับเด็กพิการไม่ใช่เรื่องการเรียนเพียวๆ แต่มันมาควบคู่กับสุขภาพ เพราะฉะนั้นไปสังเกตได้เลยว่าศึกษาธิการจังหวัดมักจะทำงานควบคู่กับโรงพยาบาลประจำจังหวัด ในตำบลก็เช่นกัน มันมี รพสต. (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล) อบต. ก็เอา รพสต. มาทำเรื่องสุขภาพและการเตรียมความพร้อมไปด้วย โดยให้เขาเป็นเจ้าภาพ ส่วนหลักสูตรของการเตรียมความพร้อม เราก็ต้องคิดต้องลองเพราะหลักสูตรที่มีอยู่นั้นเป็นหลักสูตรกลางสำหรับเด็กทั่วไป แต่ความจริงไม่ได้ เด็กพิการบางคนสติปัญญาไม่เท่ากัน เราเอาอายุปีเกิดมาวัดไม่ได้ ต้องวัดจากสติปัญญาของเด็ก เด็กบางคนอาจจะเข้า ป.1 อายุ 10-11 ขวบก็ได้”

นอกจากการเตรียมความพร้อมให้เด็กแล้ว การเตรียมความพร้อมให้ผู้ปกครองก็เป็นที่ต้องทำควบคู่กันไป โดยเฉพาะการปรับทัศนคติว่า ลูกหลานของเขามีศักยภาพที่จะฟื้นฟูและพัฒนาได้ โดยที่พ่อแม่สามารถเป็นผู้นำหรือเป็นผู้ช่วยเหลือผลักดันได้ด้วยตัวเอง ซึ่งวิธีที่มูลนิธิใช้คือ ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มของพ่อแม่ จากนั้นก็จะนำหลักสูตรต่างๆ มาใส่ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรฟื้นฟูเด็กพิการด้วยการนวด หลักสูตรพ่อแม่มือใหม่ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

“เนื้อหาของหลักสูตร เช่นหลักสูตรพ่อแม่มือใหม่ ก็จะเป็นการอบรมประมาณ 3-5 วัน เน้นหนักไปที่เรื่องการปรับทัศนคติ ความรู้ทางวิชาการระดับหนึ่ง จากนั้นก็จะเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้โดยพ่อแม่ ซึ่งจะเน้นในเรื่องการฟื้นฟู การดูดเสมหะ การช่วยเหลือเวลาเด็กชัก การให้อาหารทางสายยาง ความยาวตั้งแต่ 50 ชั่วโมง-500 ชั่วโมง ซึ่งพ่อแม่ที่ผ่านตรงนี้อาจจะพัฒนาตัวเองไปเป็นแพทย์แผนไทยได้ด้วย เพราะหลักสูตรของเราได้รับการรับรองจากกระทรวงสาธารณสุข อีกหลักสูตรหนึ่งที่เราใช้ต่อเนื่องมา 20 กว่าปีแล้ว คือโดสะโฮ มาจากญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการฝึกอบรมด้านเคลื่อนไหว นอกจากนี้เรายังมีกิจกรรมบำบัดซึ่งผู้ปกครองได้เรียนรู้การเตรียมความพร้อมให้เด็ก เช่นเรื่องกล้ามเนื้อ หรือการออกกำลังกายที่เหมาะสมของเด็ก โดยระยะเวลาจะผันแปรไปตามอาการของเด็ก บางคนเข้ามาแค่ 2 ปี ก็พอแล้ว เขาก็พร้อมจะเข้าสู่ระบบของเด็กเฉพาะได้ แต่บางคนอาจจะใช้เวลา 10 ปีเพราะพิการรุนแรงมาก”

การเตรียมความพร้อมอย่างเดียว อาจจะไม่เพียงพอสำหรับการส่งต่อเด็ก ไปยังระบบการศึกษา ดังนั้น จึงเกิดกระบวนการอีกอย่างหนึ่ง คือ การคัดกรองเด็กพิเศษ

กระบวนการคัดกรอง คือ การสำรวจความเสี่ยงของเด็กแต่ละคน ว่ามีโอกาสที่จะเกิดความบกพร่องในส่วนใดบ้าง ซึ่งสามารถตรวจได้ตั้งแต่เด็กยังอยู่ในครรภ์มารดา ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่เด็กซึ่งมีอาการสมาธิสั้น ออทิสติก ภาวะบกพร่องทางการเรียนรู้ หรือภาวะบกพร่องทางสติปัญญาเป็นหลัก

พญ.โชษิตา ภาวสุทธิไพศิฐ นายแพทย์ชำนาญการ สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ อธิบายว่า หลักการคัดกรองในบ้านเราไม่เหมือนที่อื่น เพราะในต่างประเทศมักจะคัดกรองเฉพาะเด็กที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง แต่ที่นี่จะคัดกรองเด็กทั้งประเทศ โดยมากจะทำตั้งแต่วัยเล็กๆ ผ่านการทำแบบประเมินพัฒนาการ แต่ทว่านั่นเป็นเพียงทฤษฎีเท่านั้น ในทางปฏิบัติยังมีเด็กอีกจำนวนมากที่หลุดรอดไปจากการคัดกรอง ด้วยข้อจำกัดของกำลังคน เพราะตามแนวนโยบายของภาครัฐนั้นมุ่งหวัง ให้เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หรือครูของเด็กเล็กเป็นผู้คัดกรองเด็ก แต่ความจริงแล้วเจ้าหน้าที่และครู ต่างก็มีภารกิจจำนวนมาก เช่น เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลก็ต้องดูแลคนทุกกลุ่มวัย ขณะที่ครูก็ต้องดูแลเด็กจำนวน 30-40 คน จึงไม่สามารถทำแบบประเมินคัดกรองได้ตามที่คาดหวัง

เมื่อเด็กไม่ได้ถูกการคัดกรองจริง ผลก็คือ เด็กบางคนไม่ได้รับการช่วยเหลือในจังหวะที่เหมาะสม เพราะเด็กทั่วไปจะมีพัฒนาการการเรียนรู้ตั้งแต่อายุ 0-5 ปี ซึ่งถ้าเด็กกลุ่มนั้นมีปัญหาจริง การช่วยเหลือในระยะนี้อาจทำให้เขามีพัฒนาเทียบเท่าหรือใกล้เคียงกับเด็กทั่วไปหรือไม่พบความพิการเลย ดังนั้นเมื่อกระบวนการคัดกรองมีช่องโหว่หรือไม่สามารถทำได้ทั้ง 100 เปอร์เซ็นต์ หนทางที่เป็นได้ ก็คือ การมุ่งคัดกรองเฉพาะเด็กที่อยู่กลุ่มเสี่ยงก่อน เช่นเด็กมีน้ำหนักแรกเกิดน้อย ก็มีแนวโน้มที่มีปัญหาทางสติปัญญา อธิบายง่ายๆ คือ ทำให้เด็กกลุ่มนี้อยู่ในระบบของการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

“ถ้าเราจะดูเรื่องของการคัดกรอง เราจะต้องมีองค์ความรู้ของการพัฒนาที่ปกติอยู่บ้าง เช่นคุณครูก็ต้องทราบว่าเด็กควรจะทำอะไรได้ในช่วงวัยไหน ถ้าทำไม่ได้ก็ต้องสงสัยแล้วว่าเกิดจากอะไร เพราะโดยธรรมชาติเด็กก็ควรจะพัฒนาเหมือนๆ กัน จะมีต่างกันบ้างที่อัตราความเร็ว เพราะฉะนั้นเบื้องต้นการสังเกตจึงเป็นการคัดกรองที่ดีที่สุด ตรงนี้อาจจะเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่อาจสังเกตเห็นตอนที่เด็กมาฉีดวัคซีน ซึ่งพอสังเกตเสร็จก็ต้องเข้าสู่กระบวนการกระตุ้นหรือส่งต่อเกิดขึ้น เช่นคุณครูประเมินไม่ได้ ก็ต้องส่งพบแพทย์หรือหมอเด็กให้ประเมินซ้ำ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเด็กมีปัญหาหรือเปล่า หรืออาจจะเป็นแค่ช้าแต่ช้าไม่มาก”

และไม่ใช่แค่เด็กพิการทางสมองเท่านั้นที่ควรจะผ่านกระบวนการคัดกรอง เด็กพิการทางกายภาพ เช่น หู ตาก็ควรจะผ่านกระบวนการเช่นกัน ซึ่งตามหลักแล้วโรงพยาบาลควรจะต้องมีเครื่องมือ อย่างเครื่องตรวจการได้ยิน หรือเครื่องตรวจสายตาประจำอยู่ แต่ทุกวันนี้ก็ยังไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร ทำให้การคัดกรองส่วนนี้เป็นไปอย่างผิวเผิน โดยเฉพาะกลุ่มที่พิการบางส่วน เช่น สายตาเรือนลาง หรือได้ยินแต่ได้ยินไม่ชัดเจน ก็หลุดหลายไปจากการคัดกรอง

แนวทางในการพัฒนาเรื่องนี้ให้มีคุณภาพ ก่อนอื่นคงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการผลิตบุคลากร ให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่ใช่แค่หมอแต่ยังรวมไปถึงครูทั่วๆ ไปไม่ใช่ครูการศึกษาพิเศษเท่านั้น พยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล ก็ควรจะต้องสามารถคัดกรองได้บ้าง เพราะการจะรอแต่ส่วนกลางอย่างเดียวก็คงไม่ทันการณ์ ที่สำคัญประเด็นพวกนี้ควรจะถูกสอดแทรกลงไปในกระบวนการศึกษาของคนกลุ่มนี้ ต้องแต่แรกเริ่ม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีคนที่มีศักยภาพในการช่วยเหลือมากขึ้น

“ระบบของรัฐเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่ง ที่ผ่านมามันเหมือนว่าเราต้องรอทุกอย่างจากส่วนกลาง แต่ต่อไปการเริ่มต้นควรจะเปลี่ยนมาเป็นที่ตัวพื้นที่เป็นหลักโดยส่วนต่างๆ ในพื้นที่ควรจะคุยกันเพื่อให้เกิดบริการในระดับอำเภอ ซึ่งบริการที่ว่านี้ควรจะเป็นไปในลักษณะ One-Stop Services ไม่ใช่ผู้ปกครองต้องวิ่งไปอำเภอเพื่อจดทะเบียนคนพิการ แล้วต้องกลับมาโรงเรียน เสร็จไปหาหมออีกที แต่ถ้าเราจัดบริการให้มันอยู่ในกลุ่มใกล้กัน เด็กก็จะได้รับการช่วยเหลือที่ดีขึ้นเร็วขึ้น”

ตัวอย่างหนึ่งที่ถือว่าน่าจะเป็นต้นแบบของการเตรียมความพร้อม การคัดกรองและส่งต่อเด็กพิเศษได้ดีที่สุด คือกระบวนการ ‘แม่ฮ่องสอนโมเดล’ ซึ่งเป็นงานวิจัยนำร่องของ สสค. ผ่านการลงพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีเด็กด้อยโอกาสสูงถึง 34,098 คน จากนักเรียนทั้งหมด 47,224 คน และในจำนวนนี้เป็นเด็กพิการด้อยโอกาส ประมาณ 1,000 คน ในขณะที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำรวจพบแล้ว 327 คน และมีเพียง 120 คน ที่ได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง

สาเหตุสำคัญมาจากความห่างไกลของพื้นที่ ทำให้เด็กพิการไม่สามารถเดินทางมาอยู่ศูนย์ได้ ในทางกลับกันแม้ครูประจำศูนย์ จะสามารถไปเยี่ยมบ้านเด็กพิการได้ แต่เพราะการเดินทางจึงไม่ได้ไปได้บ่อยๆ โอกาสที่พัฒนาพ่อแม่ให้กลายเป็นครู เพื่อช่วยพัฒนาเด็กได้อย่างต่อเนื่องจึงลดตามไปด้วย

ด้วยเหตุนี้ทาง สสค. ร่วมกับ มหาวิทยาลัยนเรศวร และศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดแม่ฮ่องสอนออกแบบระบบการเชื่อมโยงและส่งต่อระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ ของเด็กพิการด้อยโอกาสภายใต้โครงการวิจัยระบบหลักประกันโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีพื้นที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่นำร่องโดยทำการเปิดศูนย์การเรียนรู้ เพื่อเด็กพิการและด้อยโอกาส

ครอบคลุมการดูแลเด็กพิการ ทางตอนใต้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย อำเภอแม่สะเรียง แม่ลาน้อย และสบเมย โดยเริ่มให้ผู้ปกครองและบุตรหลาน เข้ามาฝึกทักษะชีวิตฝึกพัฒนาการทางด้านร่างกายทักษะการเรียนเรียนรู้เบื้องต้นสำหรับการเข้าสู่ระบบการศึกษาพร้อมประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อจัดการศึกษาให้แก่ลูกหลานของตนเองในท้องถิ่น โดยทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้การสนับสนุนในรูปแบบของงบประมาณรวมไปถึงมีการผลักดันกฎหมายท้องถิ่นเพื่อจัดสรรงบประมาณปีละ 400,000 บาทเพื่อช่วยเหลือการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อเด็กพิการด้อยโอกาสในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน จึงเกิดเป็น *“แม่สะเรียงโมเดล”* ในระยะเริ่มต้น หลังจากการเปิดศูนย์การเรียนรู้เพื่อเด็กพิการด้อยโอกาสตอนใต้ได้เพียง 1 ปี ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอนขณะดำรงตำแหน่ง ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการดูแลเด็กพิการด้อยโอกาสและรูปแบบการทำงานของแม่สะเรียงโมเดลจะเป็นรูปแบบความร่วมมือที่สำคัญในการช่วยเหลือเด็กพิการในพื้นที่ จึงมีนโยบายให้เปิดศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ตอนเหนือของจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ อำเภอปาย เพื่อไม่ให้มีเด็กคนใดในจังหวัดแม่ฮ่องสอนหลุดออกจากระบบจนกลายเป็นที่มาของ *“แม่ฮ่องสอนโมเดล”* การขยายผลจาก ‘แม่สะเรียง’ สู่ ‘แม่ฮ่องสอนโมเดล’ ไม่ใช่เพียงแค่การเปิดศูนย์การเรียนรู้เท่านั้น แต่เป็นการสร้างความต่อเนื่องและยั่งยืนให้แก่ระบบการส่งต่อเด็กพิการระหว่างหน่วยงานไม่ให้เด็กคนใดตกหล่น จากการดูแลและขณะนี้ได้ขยายผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้เพื่อเด็กพิการด้อยโอกาสจังหวัดแม่ฮ่องสอนตอนเหนือ สู่อำเภอปางมะผ้าเพิ่มขึ้นเพื่อให้สามารถดูแลเด็กพิการด้อยโอกาสได้อย่างทั่วถึง

ภาพการขยายผลที่เกิดจากการร่วมมือ ของคนในท้องถิ่นเป็นกลไกที่สำคัญในการแก้ปัญหาเด็กพิการด้อยโอกาสแต่ในขณะเดียวเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินงานที่จะสามารถทำให้เกิดการส่งต่ออย่างเป็นระบบคือการออกแบบระบบเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลการให้บริการและติดตามการให้การดูแลเด็ก ระหว่างสถานพยาบาลศูนย์การศึกษาพิเศษ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานในสังกัด พม. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อสนับสนุนให้มีระบบการดูแลเด็กแบบประกบตัว (Case Management System) อย่างต่อเนื่องและสนับสนุนการส่งต่อเด็กและเยาวชนด้อยโอกาสเหล่านี้ให้ได้รับบริการทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษาและสังคมสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ไม่มีเด็กคนใดหลุดออกจากระบบการศึกษาอีกต่อไป

เส้นทางหลักสู่ระบบหลักประกันโอกาสทางการศึกษาที่เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนจะเริ่มต้นเข้าสู่ระบบได้มี 4 เส้นทาง ได้แก่ สถานพยาบาล ศูนย์การศึกษาพิเศษ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพัฒนาสังคมจังหวัด โดยพ่อแม่ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ อสม. เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น พัฒนาสังคมจังหวัด และครูศูนย์การศึกษาพิเศษจะเป็นผู้พาเด็กและเยาวชนด้อยโอกาสมาจดทะเบียนและกรอกข้อมูลพื้นฐาน และประเมินพัฒนาการเบื้องต้นที่ต้นทางทั้ง 4 แห่ง ก่อนเริ่มเข้ารับการดูแลแบบประกบตัวต่อไปภายใต้การติดตามและประเมินพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เช่นเด็กทุกคนที่ได้รับการวินิจฉัยตั้งแต่เกิดว่ามีความพิการทางด้านร่างกายหรือการเรียนรู้ที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ระบบจะทำการบันทึกและส่งต่อข้อมูลแผนการดูแลให้

แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กทันที เพื่อให้บริการทางสาธารณสุขและการเรียนรู้ถึงตัวเด็กทันทีตามเวลาที่แพทย์ หรือ ผู้เชี่ยวชาญที่เป็น Case Manager ของเด็กได้วางไว้

ระบบฐานข้อมูลที่จัดทำขึ้นจะประกอบด้วย 5 ส่วนสำคัญ คือ 1-ระบบสนับสนุนการการลงทะเบียนเด็กด้อยโอกาสจาก 4 ช่องทางเข้าสู่กระบวนการดูแล การคัดกรองเบื้องต้นและการวางแผนสวัสดิการ 2-ระบบส่งต่อข้อมูลบุคคลและแผนการดูแลเด็กเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานในระดับท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ในการดูแลเด็กด้อยโอกาส 3-ระบบการติดตามและประเมินผลการดูแลเด็กด้อยโอกาส แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่การติดตามสนับสนุนชุดสิทธิประโยชน์และการส่งต่อการดูแลเด็กด้อยโอกาสของ Case Manager ในหน่วยงานในระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และการติดตามประเมินผลพัฒนาของเด็กด้อยโอกาสอย่างต่อเนื่อง 4-ระบบการบริหารจัดการข้อมูลสวัสดิการและค่าใช้จ่ายต่อหัวในการดูแลโดยจัดทำการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลสวัสดิการและข้อมูลค่าใช้จ่ายรายกิจกรรมเกิดขึ้น เพื่อให้ Case Manager และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถสนับสนุนชุดสวัสดิการที่จำเป็นต่างๆแก่เด็กได้อย่างต่อเนื่อง และ 5-ระบบคลังข้อมูลเพื่อสนับสนุนการวิจัยพัฒนาคุณภาพการดูแลเด็กด้อยโอกาสและเป็นฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการจัดทำนโยบายและแผนงบประมาณเพื่อขยายผลการทำงานของระบบหลักประกันโอกาสทางการศึกษาสู่พื้นที่อื่นๆจองประเทศต่อไปในอนาคต

โรงเรียน ‘พร้อม’ อะไรๆ ก็ง่าย

เมื่อเสร็จสิ้นจากการระบวนการเตรียมความพร้อม คัดกรองและส่งต่อ ก็มาถึงกระบวนการรองรับเด็กเข้าสู่ระบบ ซึ่งตรงนี้หัวใจสำคัญสุด ก็คือ ‘โรงเรียน’ ซึ่งถ้าพิจารณาตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ก็คือ มุ่งเน้นการเปลี่ยนโรงเรียนปกติให้เป็นโรงเรียนเรียนรวมหรือเรียนร่วมที่มีคุณภาพ

จริงอยู่ที่ทุกวันนี้จะมีโรงเรียนเรียนร่วมเกิดขึ้นมาก ทว่าในแง่ของประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาพิเศษก็ยังเป็นปัญหาอยู่มาก โรงเรียนหลายๆ แห่งมองว่าเด็กพิเศษก็ควรจะไปอยู่กับโรงเรียนสำหรับเด็กพิเศษ หรือโรงเรียนที่มีความพร้อมแล้ว ซึ่งสุดท้ายแล้วกลายเป็นอุปสรรคและทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติตามมามากมาย ทั้งที่ความจริงแล้วกฎหมายกำหนดให้โรงเรียนทุกโรงต้องจัดมีความสามารถการศึกษาให้แก่เด็กทุกคนในชุมชน

“ทุกวันนี้เด็กพิการน้อยๆ พอเรียนไหวก็ไปอยู่กับเพื่อนได้ ใส่เด็ก 1-3 คนไปในห้องเรียน ครู 1 คนก็ยังพอไหวอยู่ แต่พอเด็กมีปัญหาพฤติกรรมการเรียนรู้มากๆ มันไม่มีระบบสนับสนุนครูสอนได้ไหม ก็ไม่ได้ ในโรงเรียนเรียนร่วมจึงจำเป็นต้องทำห้องเรียนออกมา 2 ระบบ อีกห้องคือห้องสอนเสริม ซึ่งปัจจุบันกระทรวงก็มีการตั้ง Student Support Services ปัจจุบันอยู่ในเอกสาร แต่ความจริงแล้วยังไม่เกิด เพราะเงินไม่มี โรงเรียนบางแห่งก็เลยทำไปตามสภาพ

ผู้ปกครองทอดผ้าป่ากันบ้าง ดังนั้นถ้าจะทำให้เกิดผลก็ต้องมานั่งคุยว่าทำอะไรให้บ้าง จัดงบไว้เท่าไหร่และพยายามกระจายโรงเรียน โดยการประกาศเลยว่า โรงเรียนเรียนร่วมในเขตพื้นที่นั่นอยู่ที่ไหน รับเด็กกลุ่มอะไร ระดับชั้นไหน ตอนนี้เด็กประถมผมไม่ค่อยห่วงเพราะเด็กพิการเรียนมากขึ้น แต่พอจบ ป.6 จะต่อ ม.1 มันไม่มีโรงเรียนรับ หลายคนก็กลับไปอยู่บ้าน เด็กพิการก็เลยการศึกษาต่ำ ทั้งที่เขาอยากเรียน และถึงกฎหมายจะเขียนไว้ การปฏิเสธเด็กพิการ คือ การเลือกปฏิบัติ แต่พอเด็กไปสมัคร โรงเรียนก็รับไม่ได้เพราะไม่มีครู ไม่มีห้องเรียนเฉพาะ ซึ่งถ้าเป็นเด็กพิการแขนขายังรับได้ เพราะเขาก็จัดชั้นเรียนชั้นล่างให้ แต่ถ้าเด็กหูหนวกถ้าไม่มีคนรู้เรื่องภาษามือจะสื่อสารไม่ได้หรือเด็กออทิสติกจะต้องมีครูเพิ่ม เพราะสมาธิสั้นอยู่ไม่นิ่ง เรียนช้ากว่าคนอื่น ดังนั้นถึงมีห้องเรียนพิเศษแต่ไม่มีครูก็ไม่มีประโยชน์ ก็เลยต้องส่งไปตามโรงเรียนที่รับ พอที่ไหนใจดีรับก็ต้องรับเละ” ประธานมูลนิธิออทิสติกไทยอธิบาย

แต่ทั้งนี้ ก็ใช่ว่าเรื่องนี้จะไม่มีทางออกเสียทีเดียว ดร.พะโยม อธิบายว่า ปัจจุบันรูปแบบของการจัดสถานศึกษาเป็นไปในลักษณะเป็นกลุ่มโรงเรียน กลุ่มละ 8-9 โรง ซึ่งแน่นอนว่าถ้าเอาประเด็นเรื่องการศึกษาพิเศษทุกประเภท เข้าไปอยู่ในโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง โอกาสที่จะจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพก็คงเป็นไปได้น้อย เพราะฉะนั้นต่อไปโรงเรียนอาจจะใช้วิธีแบ่งความรับผิดชอบกันไป เช่นโรงเรียนนี้ก็มุ่งไปที่เด็กออทิสติกเป็นพิเศษ โรงเรียนนั้นก็มุ่งไปที่เด็กหูหนวกไปเลย ซึ่งสามารถจัดการได้ง่าย การพัฒนาครูและอุปกรณ์การสอนต่างๆ ก็สามารถทำได้อย่างมีระบบ และที่สำคัญโรงเรียนพวกนี้ก็ไม่ได้อยู่ห่างไกลกันมาก หรือไม่ก็ใช้วิธีที่อาจารย์ชูศักดิ์เสนอ คือเขียนไปเป็นนโยบายไปเลยว่า โรงเรียนในเขตพื้นที่แต่ละแห่งจะรับเด็กพิเศษจำนวนเท่าไหร่ มีการกำหนดแผนการชัดเจน จากนั้นก็ให้โรงเรียนทำเรื่องถึงกระทรวงศึกษาธิการขอครูตามสัดส่วนของนักเรียนพิเศษ

ขณะเดียวกันบทบาทของหน่วยงานกลางอย่าง ศูนย์การศึกษาพิเศษ ซึ่งมีอยู่ทุกจังหวัดก็ต้องมีความชัดเจนมากขึ้นกว่า โดยเฉพาะในฐานะของตัวกลางในการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างประชาชนกับสถานศึกษา

“สิบกว่าปีที่เราทำเรื่องนี้ เรามีเด็กพิการได้เรียนเพิ่มขึ้นจาก 30,000 กว่าคนเป็น 300,000 กว่าคน เราพอใจในเชิงปริมาณแล้ว แต่ที่ผ่านมามีเด็กพิการเกิดขึ้นเรื่อยๆ นโยบายกับการปฏิบัติก็เลยตามไม่ทัน เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการพัฒนาระบบ อย่างฐานข้อมูลก็สำคัญเพราะผู้ปกครองเวลาพาลูกไปสมัครเรียน ส่วนใหญ่ภาระอยู่ที่ผู้ปกครองที่ไม่รู้จะพาลูกไปเรียนที่ไหน ตรงนั้นฐานข้อมูลที่จัดเรียนร่วมมันควรขยายไปถึงมือประชาชน สพฐ.เวลารับสมัครนักเรียน ก็ควรจะมีการพูดอย่างเป็นรูปธรรมว่าถ้าเป็นเด็กพิการใครจะเป็นคนประสาน เช่นไม่ต้องให้ผู้ปกครองไปพาไปโรงเรียน ก. ข. หรอกเพราะคุณไปอาจจะสำเร็จหรือล้มเหลวก็ได้ แต่ถ้าคุณไปที่ศูนย์งานกลาง เช่นศูนย์การศึกษาพิเศษ หรือเขตพื้นที่ซึ่งชาวบ้านไม่รู้จักเพราะไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์ แล้วให้ศูนย์พวกนี้จัดการให้ปัญหาจะแก้ไปได้เยอะมากเลย โดยเฉพาะการกระจายเด็กไปตามโรงเรียน

ลองคิดดู ถ้านาย ก. นาย ข. ไปสมัครเองโอกาสที่จะถูกปฏิเสธก็สูง แต่ถ้า ผอ.เขต มีหนังสือส่งตัวไป เด็กคนนี้เป็นออทิสติก เด็กคนนี้ร่างกายพิการต้องการเรียน โรงเรียนของท่านอยู่ในเขตนี้ ท่านรับได้ไหมก็ประสานไป เขตก็อาจจะลงไปดูว่าถ้าปีนี้มีเด็กพิการประมาณ 20 คนจะจัดสรรทรัพยากรอย่างไร คือทุกวันนี้เรามีแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แต่แผนปฏิบัติการของเขตพื้นที่ไม่มี พอไม่มีมันก็เลยสวยหรูอยู่ข้างบน แต่ข้างล่างไม่มีอะไรเลย ชาวบ้านก็เลยลำบาก เพราะฉะนั้นถ้าเรากระทุ้งเรื่องนี้สำเร็จเขตพื้นที่ก็จะเป็นหน่วยประสานงาน และถ้าทำดีๆ ต่อไปเราจะรู้ล่วงหน้าเลยว่า ปีต่อไปโรงเรียนนี้จะรับเด็กกี่คน ซึ่งเขาก็สามารถไปวางต่อได้ว่าจะต้องใช้อะไรเพิ่ม งบเพิ่ม ครูเพิ่ม อุปกรณ์การเรียนรู้มีพอหรือไม่ งบประมาณรายหัวไปถึงหรือเปล่าจะได้จัดไปถูกช่อง”

แต่ทั้งนี้ ดร.พะโยม ก็กล่าวว่าในเรื่องฐานข้อมูลนั้น สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษก็ไม่ได้นิ่งนอนใจ ล่าสุดกำลังพยายามพัฒนาอยู่เชื่อว่าอีกไม่นานนี้ก็คงสำเร็จ

“ขณะนี้ผมกำลังทำฐานข้อมูลของเด็กพิการทั้งระบบว่าอยู่ที่ไหนบ้าง เด็กที่ยังไม่เข้าเรียนมีเท่าไหร่ และเด็กที่เขาเรียนแล้ว อยู่ในสถานศึกษาเป็นอย่างไรมีความซ้ำซ้อนหรือไม่ ตอนนี้เรากำลังออนไลน์ข้อมูล เพื่อเอาความซ้ำซ้อนนี้ออก และต่อไปเราจะวางแผนเรื่องจัดรายหัวเข้าไปที่โรงเรียน แทนที่จะรายหัวเท่ากับเด็กทั่วไป เราก็จัดให้ 3 เท่า 5 เท่าสำหรับเด็กพิการและมีสิ่งอำนวยความสะดวกลงไปตามตัวเด็กไปเลย โดยล่าสุดได้คุยกับสำนักงบประมาณซึ่งเขาก็เห็นด้วย”

สร้าง ‘ครู’ ตอบโจทย์การศึกษาพิเศษ

ความพร้อมของโรงเรียน ถือเป็นส่วนหนึ่ง แต่ยังไม่ใช่ส่วนสำคัญที่สุด เพราะบุคคลที่จะทำให้เรื่องนี้ขับเคลื่อนไปได้ ก็คือ ‘ครู’ โดยปัจจุบันนี้แบ่งประเภทครูออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ครูการศึกษาพิเศษซึ่งจบการปริญญาด้านการศึกษาพิเศษ มาโดยตรง ส่วนมากมีฐานะเป็นข้าราชการหรือพนักงานของโรงเรียน กับพี่เลี้ยง ซึ่งมีหน้าที่ช่วยครูสอนและดูแลเด็กพิการ

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความจำเป็นแต่ทางในปฏิบัติแล้วครูโดยเฉพาะครูการศึกษาพิเศษกลับมีไม่เพียงพอและที่มีอยู่ก็ยังไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

“ผมเคยไปทำห้องเรียนคู่ขนานของเด็กออทิสติกกับโรงเรียนของ สพฐ. ประมาณ 300 ห้องเรียน บางโรงเรียนทำได้ดีมาก เพราะผู้อำนวยการเข้าใจก็จะรับเด็กที่กำหนดไม่เกิน 5 คน หรือ 8 คน แล้วก็จัดป้อนครูเข้าไป เอาเด็กมาเรียนร่วม แต่บางแห่ง พอบอกว่าเป็นเด็กพิเศษ เอามาใส่ห้องนี้หมดเลย ครูบางคนดูเด็กพิการ 20 คน แล้วจะสอนกันอย่างไร ครูก็บอกว่าสอนตามสภาพ สุดท้ายก็ได้ปริมาณแต่ไม่ได้คุณภาพ เหตุผลก็คือ ไม่ได้วางแผนพัฒนากำลัง เขตพื้นที่รับอัตรากำลังไป ก็ไม่ได้จัดเพิ่มเติมมาให้ ตรงนี้เป็นปัญหาของการบริหารทั้งหมดเลย ทั้งเรื่องงบประมาณและบุคลากร 2 ส่วนนี้ต้องไปด้วยกัน ไม่เช่นนั้นจะเกิดปัญหา อย่างปีที่แล้ว กระทรวงศึกษาธิการจัดอัตราครูพี่เลี้ยงเพิ่มอีก 15,000 คน คนละ 9,000 บาท แล้วจำนวนนี้บางแห่งไม่ได้เอาทำงานให้เด็กพิการเพราะไปอยู่ในโรงเรียนที่ไม่มีเด็กพิการเรียน ก็เลยไปทำงานอย่างเฝ้าห้องพยาบาล ไปเป็นครูกีฬาบ้าง ทั้งๆ ที่งบของคนพิการ” อาจารย์ชูศักดิ์อธิบายภาพความเป็นจริง

นภาพร ชาธรรมา ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านกุดขอนแก่น ในฐานะประธานสมาพันธ์ครูและพี่เลี้ยงเด็กพิการแห่งประเทศไทย ได้ช่วยฉายภาพความขาดแคลนให้ชัดเจนขึ้น

“ในโรงเรียนประถม ป.1-2-3 ครูจะสอนประจำชั้นทุกวิชาทุกชั่วโมง เพราะฉะนั้นเขาจะไม่ได้ดูแลเด็กพิการโดยตรง คือสอนรวมกับเด็กทั่วไป ครูบางคนที่ไม่ใช่ครูการศึกษาพิเศษก็จะไม่เข้าใจกระบวนการดูแลเด็กกลุ่มนี้ เด็กก็เลยถูกละเลยไม่ได้พัฒนาคุณภาพตามที่ควรจะเป็น ขณะที่คนจบการศึกษาพิเศษบางคน หากต้องประจำชั้นก็มักจะไม่เสนอตัวที่จะดูแลเด็กกลุ่มนี้ เพราะลองคิดดูภารกิจที่ต้องสอนก็ยุ่งยากอยู่แล้ว แล้วยังต้องมาดูแลเด็กพิการ ต้องประคบประหงมแต้องดูแลตัวต่อตัว ต้องทำ IEP สอนเฉพาะในส่วนที่เขาบกพร่อง เพื่อให้เขาดีขึ้น ทำให้ครูไม่มีเวลาไปทำอย่างอื่น เขาก็ไม่อยากทำ หรืออย่างกรณีของตัวเองที่จบปริญญาโทการศึกษาพิการมาในเวลาปกติก็ต้องสอนวิชาทั่วๆ ไปให้เด็ก ป.4-5-6 สัปดาห์หนึ่งจำนวน 18 ชั่วโมง พอชั่วโมงว่างก็มาดูแลเด็กพิการ มาจัดสอนเสริมซึ่งเด็กพิเศษก็จะมีตั้งแต่ชั้นอนุบาล ป.1-2-3-4-5-6 แล้วในโรงเรียนที่สอนอยู่มีชั้นละ 5-6 คน จึงต้องจัดตารางให้แต่ละชั้นมาสอนเสริม สรุปทั้งวันไม่มีเวลาว่างเลย นอกจากจะปลีกตัวไปทำงานอย่างอื่น”

เมื่อครูมีไม่พอก็ทำให้เกิดคำถามต่อว่าจำนวนเท่าใดจึงจะเหมาะสม ซึ่งในสายตาของตัวแทนครูมองว่าถ้าโรงเรียนมีครูการศึกษาพิเศษ 1 คนต่อ 1 แห่งอะไรๆ ก็น่าจะดีขึ้น ซึ่งเรื่องนี้ทางสมาพันธ์ฯ เคยยื่นเรื่องไปถึงนายกรัฐมนตรีไปแล้ว แต่ก็ยังไม่เกิดผลอะไรชัดเจน ทว่ายังดีที่ตอนนี้กระทรวงศึกษาธิการเริ่มเปิดอัตรากำลังของครูพี่เลี้ยงเพิ่มเติม ซึ่งแม้จะไม่มีความรู้เต็มที่ แต่ก็ยังช่วยประคองสถานการณ์ไปได้

“ปัญหามันรุนแรงมากพอสมควร เพราะปัจจุบันเรามีครูการศึกษาพิเศษแค่เพียง 10 เปอร์เซ็นต์ของโรงเรียนที่มีเด็กพิการ ยกตัวอย่างในเขต 5 ขอนแก่นที่อยู่ มี 200 กว่าโรง แต่มีครูการศึกษาพิเศษไม่ถึง 15 คน ขณะที่เด็กพิการมีทุกโรงเรียน ซึ่งเด็กพิการที่ไม่มีครูก็เรียนอยู่ในห้องปกติกับครูประจำชั้น ถ้าห้องไหนมีนักเรียนน้อยคนก็เป็นโชคดีของเขา ครูก็ได้ดูแลทุกคน แต่ถ้าชั้นไหนมีนักเรียนเยอะก็ต้องปล่อยไปตามสภาพ”

ทางแก้ที่ดูจะได้ผลที่สุด คือ การกลับไปดูที่ต้นตอ โดยเฉพาะแหล่งผลิตครูการศึกษาพิเศษมหาวิทยาลัยต่างๆ อาจจะต้องมุ่งยุทธศาสตร์ในการผลิตบัณฑิตสายนี้ให้ออกมามากกว่านี้ จากเดิมที่ผลิตออกมาได้แค่ ประมาณ 20-30 คนต่อปีซึ่งห่างไกลจากความต้องการลิบลับ แต่ทั้งนี้ก็ต้องยอมรับว่าไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะกระบวนการผลิตครูนั้นมีความซับซ้อนอยู่พอสมควร ที่สำคัญเรื่องนี้ต้องอาศัยความสนใจ ความอดทน และความตั้งใจจริงมากเป็นพิเศษ

รศ.ดร.ดารณี ศักดิ์ศิริผล ผู้อำนวยการสถาบันวิจัย และพัฒนาการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว) ฉายภาพการเรียนการสอนด้านการศึกษาพิเศษในมหาวิทยาลัยว่า หากเป็นระดับปริญญาตรีการจัดการเรียนการสอนก็มักจะมุ่งเน้นในเชิงกว้างหรือศึกษาเด็กพิเศษทุกประเภท แต่พอเป็นระดับปริญญาโทมักจะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาความพิการประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น สาขาการสอนเด็กที่บกพร่องทางการได้ยิน บกพร่องทางสติปัญญา ซึ่งเมื่อจบออกไปแล้ว นิสิตหลายคนไปเป็นครูในโรงเรียนเฉพาะ และอีกส่วนหนึ่งที่ไปเป็นครูในโรงเรียนเรียนร่วม แต่ถึงอย่างนั้นก็ใช่ว่าจะไม่มีปัญหาเสียเลยทีเดียว เพราะทุกวันนี้ความสนใจของเด็กรุ่นใหม่ที่มีต่อการศึกษาพิเศษยังมีน้อย ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะนิสิตนักศึกษามีทางเลือกในการเรียนต่อค่อนข้างมาก บวกกับสาขาการศึกษาพิเศษก็ไม่ได้เปิดสอนในทุกมหาวิทยาลัย เพราะบุคลากรที่จะมีความเชี่ยวชาญด้านนี้ยังมีจำกัด จึงกลายเป็นปัญหาลูกโซ่ที่ทำให้ปีๆ หนึ่งมีครูการศึกษาพิเศษออกสู่ตลาดน้อย

“ความนิยมของเด็กที่จะมาเรียนก็ไม่ได้มีมากเหมือนกับสาขาใหม่ๆ เช่น สาขาทางด้านเทคโนโลยี แถมสาขานี้ยังมีความซับซ้อน เพราะต้องพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น เด็กออทิสติกเราก็จะต้องรู้ว่าควรจะเข้าหาเขาเมื่อไหร่ ช่วงไหนควรหยุด หรือจะเกิดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์เมื่อใด ต้องมีความสามารถในการคาดเดาสถานการณ์ สามารถรับมือและแก้ปัญหาอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น หรือเด็กหูหนวก ที่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาพูดได้ ก็จะต้องสื่อสาร

โดยใช้ภาษามือ เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่เรียนสาขานี้นอกจากจะต้องรอบรู้ทักษะวิชาการแล้วยังต้องมีทักษะปฏิบัติอีกด้วย”

“แต่ทั้งนี้มหาวิทยาลัยก็พยายามประชาสัมพันธ์เผยแพร่พอสมควร ซึ่งสำหรับ มศว. เองได้เปิดหลักสูตรปริญญาโทและเอก โดยมีวิธีในการคัดเลือกหลายอย่าง ตั้งแต่จัดทดสอบความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และทดสอบความรู้ด้านภาษาอังกฤษ ต่อมาก็ทดสอบเชิงจิตวิทยา ตรวจสอบเจตคติ ทัศนคติที่มีต่อเด็กพิการว่าอย่างไร และอีกเรื่องก็คือ การสัมภาษณ์ว่าเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเด็กกลุ่มนี้บ้างหรือไม่ ซึ่งถ้าไม่มีก็ไม่เป็นไร ขอแค่มีความต้องการที่จะเรียนรู้หรือจะช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้”

เมื่อรับนิสิตนักศึกษามาแล้ว ตัวผู้สอนก็มีหน้าที่ที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนเพื่อจะได้เกิดแรงจูงใจในการเป็นครูการศึกษาพิเศษ ซึ่งวิธีหนึ่งที่น่าจะได้ผลที่สุดคือการสร้างต้นแบบขึ้นมา โดยครูจะต้องแสดงให้เห็นถึงวิธีการดูแลเด็กพิเศษว่าเป็นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นการลงคลินิกสอนเด็กพิเศษ การลงพื้นที่ต่างๆ ที่มีเด็กพิเศษอยู่ เพื่อไปสัมผัสกับตัวเด็ก ผู้ปกครอง ชุมชน จะได้เข้าใจถึงความต้องการและศักยภาพของเด็กกลุ่มนี้อย่างแท้จริง ขณะเดียวกันก็จะมีสื่อประเภทหนังสือ หรือภาพยนตร์ แนะนำให้นิสิตนักศึกษาเพื่อให้เขาเกิดภาพที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด

“การหล่อหลอมจะเป็นเรื่องของการทำงานและการเรียนรู้ระหว่างอาจารย์ที่สอนกับนิสิตผู้เรียน เพราะนิสิตที่เข้ามาปีหนึ่งก็ไม่ได้มาก ดังนั้นเราจะมีความใกล้ชิดได้ลงคลินิก ได้ทำงานด้วยกัน เพราะอาจารย์ของเราไม่ได้สอนนิสิตอย่างเดียว แต่สอนเด็กพิเศษด้วย ดังนั้น นิสิตที่เข้ามาปีแรกก็จะเห็นการสอนจริงๆ พูดง่ายๆ ก็คือ เราเป็นคนสอน นิสิตเป็นคน Observe (สังเกต) จากนั้นก็มาคุยกันว่าเราสอนแบบไหน สอนอย่างไร และเขาก็จะเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง พอเทอมที่ 2 เขาจะเปลี่ยนมาเป็นผู้ช่วยเราแล้วเขาก็ได้ใกล้ชิดกับเด็ก พบกับผู้ปกครอง ได้เห็นความก้าวหน้าของเด็ก พอเทอมที่ 3 เขาเป็นคนสอน เราเป็นผู้ช่วยเขา เขาก็จะสัมพันธ์กับเด็กมากยิ่งขึ้น สัมพันธ์กับเรา สัมพันธ์กับผู้ปกครอง และพอเทอมที่ 4 เขาออกฝึกสอน เราก็จะเป็นผู้ประเมิน เพราะฉะนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าการเรียนของเรานั้นเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน สัมพันธ์กัน มันก็จะเกิดแรงบันดาลใจ เจตคติ และองค์ความรู้ นิสิตที่ออกไปก็จะเป็นนิสิตพร้อมใช้ สามารถทำงานได้”

ส่วนเนื้อหาหลักหรือวิชาต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยจะต้องสอน จะมีตั้งแต่การคัดกรองคัดแยก รู้จักใช้เครื่องมือเพื่อตรวจดูว่าเด็กคนไหนมีความผิดปกติก่อนจะส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เทคนิคการสอนที่เหมาะกับเด็กแต่ละประเภท การใช้สื่อการเรียนการสอน การสร้างสื่อ วิเคราะห์สื่อ รวมไปถึงการประเมินสื่อ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กพิเศษให้ได้มากที่สุด

“บุคลากรที่จัดการศึกษาในระบบโรงเรียนทั่วๆ ไปอาจจะยังขาดองค์ความรู้และทักษะในการจัดการเด็กกลุ่มนี้ ซึ่งคงต้องใช้เวลา แต่ปัจจุบันสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการจัดการอบรมครูในระบบโรงเรียนเพื่อให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้มากขึ้น ซึ่งตามหลักความจริงไม่ใช่เฉพาะครูการศึกษาพิเศษเท่านั้น แต่ครูทุกคนก็ควรจะมีความรู้ความสามารถเบื้องต้น เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้ได้รับโอกาสในการเรียนร่วมหรือเรียนรวมกับเด็กปกติเพิ่มมากขึ้น ทุกวันนี้ระบบการศึกษาก็พยายามปรับด้วยการให้ทุกคนที่จบไปเป็นครูจะต้องเรียนวิชาพื้นฐานที่เกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 1 รายวิชา ดังนั้นในอนาคตจึงเชื่อว่าเด็กกลุ่มนี้ที่เข้าไปในโรงเรียนเรียนรวมหรือเรียนร่วมก็จะได้รับการเอาใจใส่เพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน” รศ.ดร.ดารณี กล่าวทิ้งท้าย

อย่างไรก็ตาม แม้จะผลิตบัณฑิตออกมาได้ แต่ก็ไม่มีหลักประกันว่าบัณฑิตเหล่านี้จะเข้าสู่ตลาดครูการศึกษาพิเศษทั้งหมด เพราะบางคนก็เบนเข็มอาชีพ และอีกส่วนหนึ่งเป็นอย่างที่ครูนภาพรบอก คือ จบจริงแต่ไม่ยอมแสดงตน ดังนั้นทางสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กำลังมีโครงการจะผลักดันครูทั่วไปให้มาศึกษาต่อด้านการศึกษาพิเศษโดยจะมีทุนให้ แต่ถ้าการเรียนต่อในระดับปริญญาโทมีข้อจำกัดก็อาจจะใช้วิธีจัดการอบรมแทน ซึ่งคนที่ผ่านหลักสูตรนี้จะมีเงินเพิ่มให้ 2,500 บาท ถือเป็นการเสริมกำลังใจให้อีกส่วนหนึ่ง

แต่ถ้ายังไม่เห็นผล วิธีการที่ประธานสมาพันธ์ครูฯ เสนอก็มีความน่าสนใจไม่แพ้กัน คือ ผลักดันครูพี่เลี้ยงเด็กพิการขึ้นมาแทน เพราะบุคคลกลุ่มนี้อยู่ในระบบของการศึกษาพิเศษอยู่แล้ว จึงความรู้ ความสามารถ และความเข้าใจในเด็กพิเศษเป็นทุนเดิม การต่อยอดหรือการเพิ่มเติมความรู้จึงไม่ใช่เรื่องยาก เพราะไม่ต้องปรับทัศนคติใหม่อีกด้วย

“ครูการศึกษาพิเศษมีหน้าที่ในการสอนเด็กเวลาเรียนร่วม แต่พี่เลี้ยงเด็กพิการแค่มาช่วยดูแลช่วยควบคุม ช่วยครู อย่างเวลาที่สอน พี่เลี้ยงก็จะมาช่วยเตรียมเอกสารทำนั้นทำนี้ให้ คือเด็กในห้องบางทีก็มีหลายคน จึงต้องมีพี่เลี้ยงมาช่วย แต่ปัญหา คือ พอเราอัตรากำลังพี่เลี้ยงไป ผอ.บางแห่งก็พี่เลี้ยงไปสอนแทนครูเลย ซึ่งถามว่าเขาพร้อมไหม ก็ไม่พร้อมหรอก ดังนั้นสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษควรจัดงบประมาณเพื่อมาอบรมพี่เลี้ยงเหล่านี้ แต่ที่ผ่านมาก็ยังไม่ได้มีแต่งบประมาณสำหรับอบรมครูปกติเท่านั้นเอง หรือพี่เลี้ยงบางคนมีใบประกอบวิชาชีพด้านสอน แต่เขายังไม่ได้เป็นปริญญาด้านการศึกษาพิเศษ ก็น่าจะสงเสริมให้ไปเรียนเพิ่มเติม ประเภททำงานวันธรรมดา พอเสาร์-อาทิตย์ก็ไปเรียน สุดท้ายเราก็จะได้ครูด้านนี้เลยโดยไม่จำเป็นต้องจ้างคนใหม่” ครูนภาพร กล่าว

‘เรียนรู้’ รายบุคคล...รายความพิการ

โรงเรียนพร้อม! ครูพร้อม! และอีกสิ่งที่ต้องพร้อมก็คือ ‘หลักสูตรการศึกษา’

ตามที่อธิบายมาตั้งแต่ต้นว่า เด็กพิเศษนั้นจำเป็นต้องมีห้องเรียนที่คู่ขนานไปด้วย แต่หลายคนอาจจะยังนึกภาพไม่ออกว่าห้องเรียนที่ว่านี้ควรมีลักษณะอย่างไร ซึ่งถ้าไปเปิดดูพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 มาตรา 5 (3) จะพบว่าข้อความที่ว่า คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ การทดสอบทางการศึกษา ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทและบุคคล หรืออธิบายง่ายๆ ก็คือทำหลักสูตรเฉพาะบุคคล 1 หลักสูตร ต่อ 1 คนพิการ

“คำว่า Individual (เฉพาะบุคคล) นั้นเกี่ยวพันกับ 3 มิติ มิติแรก คือ ความเป็นเฉพาะบุคคลของเด็กคนนั้น ตั้งแต่ความสามารถในการเรียนรู้จุดเด่น จุดอ่อนของเด็ก ตรงนี้ครูกับพ่อแม่ต้องคุยกันแล้วก็แชร์ข้อมูลกันเพื่อให้รู้ว่าเด็กอยู่ในจุดไหน มิติต่อมา ก็คือ ห้องเรียนนั้นหลักสูตรมันมีอะไร ป.1 เด็กต้องเรียนอะไรบ้าง แล้วถ้าต้องเรียนจริงๆ เด็กจะไปไหวไหม ถ้าจะไปจะต้องเติมอะไรอาจจะต้องเสริมตรงนั้น มีสื่ออุปกรณ์ อย่าง 1+1=3 แบบนี้ต้องมีภาพประกอบไหม หรือของเล่นที่มีสื่อพัฒนาการ และมิติที่ 3 คือ ครูเอาทั้งหมดนี้ไปบูรณาการสอนในห้องเรียน ตรงไหนที่เขาเรียนไปตามเพื่อนได้ก็โอเค จุดไหนไม่ได้ก็มาเสริม ส่งไปเรียนกับครูอีกคนหรือมาเรียนตอนเย็น หลักการมีอยู่แค่นี้ แต่ปัญหาคือ เราไปลงลึกวิชาการ ไปทำปลายทางก็เลยรู้สึกว่ามันยาก”
อาจารย์ชูศักดิ์ กล่าว

อย่างไรก็ตาม แม้เรื่องนี้จะมีประเด็นที่ชัดเจน แถม สพฐ. ยังมีหลักสูตรเฉพาะความพิการเป็นคู่มือเบื้องต้นให้ไป แต่การสอนเฉพาะบุคคลก็ยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เพราะพอถึงเวลาจริง ผู้เกี่ยวข้องไม่สามารถนำไปประยุกต์ได้

“ที่ผ่านมามีการอบรม IEP (Individualized Education Program-แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล) แก่ครูและพ่อแม่ไปสิบกว่าปี เป็นจำนวนเยอะมาก แต่สุดท้ายไม่มีผล เนื่องจากคนไม่เข้าใจ IEP คือคนเข้าใจว่าเด็กจะได้คูปอง 2,000 บาท หรือเด็กชาย ก. จะได้รับกระดาษกี่แผ่นดินสอกี่แท่ง ทั้งที่แผนนี้ เขาต้องการให้คุณปรับหลักสูตรมาเป็นแกน แล้วทำประเมินนักเรียนพิการจุดอ่อน จุดด้อยที่ควรเสริม ปีนี้ควรเรียนวิชาใดบ้าง กระบวนการอะไรไม่ได้ทำให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ คือคนคิดกฎหมายเวลาคิดเยอะเลย แต่คนทำทำตามไม่ทัน แล้วความคิดของคนคิดกับคนทำก็ไม่มีตัวเชื่อมชัดเจน ไม่มีการสนับสนุนที่ชัดเจน”

เพราะฉะนั้น การจัดวางหลักสูตรที่ดี จึงจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ มาช่วยเสริม อย่างแรกเลย คือการตอบโจทย์ให้ได้ว่าเด็กเรียนไปทำไม ที่สำคัญการศึกษาไม่ใช่การยัดเยียดความรู้ไปให้ เด็กบางคนมีศักยภาพในการเรียนที่จำกัด เพราะมีปัญหาพัฒนาทางสมอง หรือการรับรู้ การเรียนจึงอาจจะเพื่อตอบโจทย์เพียงแค่การเข้าสังคม หรือการช่วยเหลือตัวเองได้เท่านั้น

“ประเด็นเรื่องผลสัมฤทธิ์ในการเรียน เด็กพิการบางคนไม่ได้มุ่งเน้นว่าจะได้ใบประกาศนียบัตร แต่เขามุ่งเน้นเพื่อที่จะรู้จักสังคม สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เช่นการใส่เสื้อผ้า การกินอาหาร เพราะในอนาคตพ่อแม่ปู่ย่าตายายเขาอาจจะจากไป แล้วเขาจะอยู่ในสังคมได้อย่างไรถ้าไม่ได้ถูกฝึกมา แต่ถ้าเด็กที่ฉลาดจริงๆ ก็เข้าไปสู่ระบบได้อยู่แล้ว ไม่เป็นปัญหา” ผู้จัดการมูลนิธิเพื่อเด็กพิการช่วยเสริม

ประเด็นต่อมา คือ เรื่องความเข้าใจในพฤติกรรมเด็ก ครูนภาพรอธิบายว่าเด็กในช่วงวัยประถมศึกษาและมัธยมศึกษานั้นมีความแตกต่างกันเยอะมาก โดยเฉพาะ เด็กที่บกพร่องทางการเรียนรู้และพฤติกรรม

“เวลาเด็กอยู่ประถม เขาจะไม่มีความอายเลย แม้จะถูกคัดกรองมาแล้วว่าต้องอยู่ในกลุ่มการศึกษาพิเศษ แต่พอเป็นเด็กมัธยมจะมีความอาย กลัวว่าจะโดนเพื่อนล้อ กลัวนั้นกลัวนี้ แถมบางทีผู้ปกครองก็ไม่ยอมรับ ยิ่งเป็นกลุ่ม LD ไปเข้าอยู่ ม.1-2 ยิ่งเห็นหนัก เพราะเป็นเด็กสมาธิสั้นพอถูกกดดันมากๆ หลายคนจะกลายเป็นเด็กก้าวร้าว ชกต่อยตีกัน ผู้ปกครองหรือครูก็จะเอือมระอาแล้วโรงเรียนมัธยมนี่ถ้ามีปัญหามากๆ ก็อาจจะไล่เด็กออก คือยิ่งการศึกษาระดับสูงความเข้าใจก็จะน้อยลง และจริงๆ หากโรงเรียนมัธยม ไม่มีครูการศึกษาพิเศษ ครูแนะแนวน่าจะลงมาดูโดยกระทรวงอาจจะจัดการอบรมพิเศษให้แก่ครูแนะแนวเพิ่มเติมก็ได้”

และนอกจากการทำหลักสูตรในห้องให้เหมาะสม การจัดองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ก็เป็นเรื่องต้องคำนึงมากเป็นพิเศษ กระบวนการที่เรียกว่า Universal Design by Learning ถือเป็นหัวใจสำคัญ เพราะโอกาสที่เด็กจะมีการพัฒนาขึ้นได้ก็ต้องอาศัยปัจจัย ตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อมในห้องเรียน รวมไปถึงอุปกรณ์เครื่องช่วยเหลือต่างๆ ซึ่งปัจจุบันมีอยู่ แต่ไม่ครบวงจร เช่นเด็กที่มีปัญหาสายตาเลือนรางก็ควรจะมีแว่นขยายให้มีเลนส์ต่างๆ ให้

ที่ผ่านมา มีความพยายามอุดช่องว่างตั้งแต่ให้เด็กยืมใช้ หรือจัดหาเปล่าๆ ถ้าไม่แพงเกินไป แต่ติดขัดอยู่ตรงที่งบประมาณนั้นกระจุกอยู่ที่ส่วนกลาง และกว่าจะงบมาซื้อเด็กรุ่นเก่าก็เรียนจบไปแล้ว ขณะที่เด็กรุ่นใหม่นั้นมีความต้องการที่เปลี่ยนไป ไม่เพียงแค่นั้น พอของอยู่ที่ส่วนกลางก็ไม่ได้มีการกระจายมาตามโรงเรียนต่างๆ สุดท้ายอุปกรณ์ก็ยังขาดแคลนเหมือนเดิม

“Universal Design by Learning ถ้าเป็นเด็กตาเด็กหู ก็เป็นเรื่องของการจัดสภาพแวดล้อมควบคู่กับอุปกรณ์เครื่องช่วยในการเรียน เช่นเมาส์ตัวใหญ่ขึ้น แต่สำหรับเด็กด้านสมองนี่ต้องเข้ามาจัดระบบต่างๆ มากขึ้น แต่ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ก็ยังไม่ควบคุมเท่าใดนัก แล้วแผนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะกับเด็กแต่ละคนก็ยังไม่ทำจริงจัง ผมยกตัวอย่างการจัดห้องเรียนเด็กสมาธิสั้นเอานั่งข้างประตูนั่งข้างหน้าต่างเรียนไม่ได้หรอก ต้องนั่งอยู่กลุ่มกลางของเพื่อนมีเพื่อนนั่งประกบซ้ายขวา ซึ่งองค์ความรู้พวกนี้ไม่ค่อยได้ถูกบทเรียนหรือเผยแพร่ออกไป มันเป็นปัญหาเรื่องการจัดการความรู้ที่ยังไม่เป็นระบบ”

และเพื่อให้เห็นผลเป็นรูปธรรม ควรมีการดึงภาพส่วนต่างๆ ทั้งผู้ปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาช่วยวางแผนการทำงาน อาจจะมารูปลักษณะคณะกรรมการเรียนร่วม เพื่อไม่ให้อำนาจรวมศูนย์ที่ผู้อำนวยการโรงเรียนเท่านั้น เพราะทุกวันนี้การศึกษาพิเศษมักเป็นไปตามความต้องการของผู้บริหารโรงเรียน ถ้าเห็นความสำคัญการบริหารงานก็ดี แต่ถ้าไม่เห็นบางแห่งถึงขั้นให้ย้ายเด็กพิการไปเรียนที่อื่นเลย

ที่สำคัญสถาบันหลักอย่างครอบครัวก็ควรจะมีบทบาทมากขึ้นกว่านี้ อาจารย์ชูศักดิ์ในฐานะตัวแทนผู้ปกครอง อธิบายว่าก่อนต้องเข้าใจว่าครอบครัวนั้นมีหลายแบบหลายประเภท บางครอบครัวที่มีฐานะก็พอจะพึ่งพาตัวเองได้ แต่ครอบครัวที่อยู่ชนบทหรือครอบครัวที่แม่เลี้ยงเดี่ยวจะต้องมีเครือข่ายพ่อแม่เข้าไปเติม ปัจจุบันนี้มีเครือข่ายผู้ปกครองที่เป็นระดับชาติอยู่ 3-4 องค์กร ซึ่งแต่ละสมาคมก็มีศักยภาพและเครื่องมือที่จะช่วยแก้ปัญหาให้ได้

“ผู้ปกครองเด็กพิเศษควรมาเจอกัน แล้วก็ตั้งเป็นกลุ่ม จากนั้นโรงเรียนก็ไปแตะกับศูนย์การศึกษาพิเศษ แล้วศูนย์ก็ต้องส่งกลับมายังสมาคมระดับใหญ่ สุดท้ายมันจะเกิดการร่วมมือ แล้วองค์กรอย่างพวกผมก็จะมีประสบการณ์อย่างหลักสูตรการอบรม มีกิจกรรมต่างๆ มีฐานข้อมูล

เรื่องสิทธิ เพราะฉะนั้นต้องรณรงค์ให้ผู้ปกครอง เข้าใจเรื่องพวกนี้ว่าสิทธิทางการศึกษา คืออะไร สิทธิทางสังคมคืออะไร ทุกวันนี้หลายคนเข้าใจผิด ไม่อยากให้ลูกต้องมีบัตรประจำตัวคนพิการ บางคนโทรมาถามผมว่าลูกจะเสียประวัติไหม ทั้งๆ ที่คนพิการมีสิทธิเรียนฟรีถึงปริญญาตรี ทำงานนายจ้างก็ต้องจ้าง มันจึงต้องทำเรื่องเสริมพลังความรู้ ให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างภาคีพ่อแม่ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและจะเกิดการช่วยเหลือต่อ”

ถึงเวลาปรับภารกิจ ‘โรงเรียนเฉพาะทาง’

จากที่อธิบายมา คงพอเห็นภาพทิศทางการศึกษาของคนพิการในปัจจุบันพอสมควรว่ากำลังมุ่งเน้นพัฒนาไปทางไหน แต่นั่นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เพราะความจริงแล้วยังมีเด็กกลุ่มใหญ่อีกประมาณ 8,000 กว่าคนซึ่งอยู่ในระบบที่เรียกว่า โรงเรียนเฉพาะความพิการ

ทว่าตามที่ ดร.พะโยม กล่าวว่า ต่อไปนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ จะมุ่งเน้นไปที่โรงเรียนเรียนร่วม ทำให้เกิดคำถามที่ว่า แล้วโรงเรียนเฉพาะทางนั้น ยังมีความจำเป็นอีกหรือไม่ และถ้ายังจำเป็นการพัฒนาควรจะไปในทิศทางไหน

เรื่องนี้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ต่างก็มองเห็นเหมือนกันว่าโรงเรียนเฉพาะทาง ยังมีความจำเป็นอยู่ เพราะเด็กพิการรุนแรงหลายคนก็ต้องอาศัยการเข้าโรงเรียนประเภทนี้ แต่เท่าที่พอมีอยู่ก็ถือว่าเพียงพอแล้ว เพราะต้องไม่ลืมว่า การก่อสร้างโรงเรียนเฉพาะทางนั้น ใช้งบประมาณที่สูงมาก โรงเรียนหนึ่งก็ประมาณ 500 ล้านบาท และยังค่าจัดการทรัพยากรอีกประมาณ 30-40 ล้านต่อปี

ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารจากสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จึงอธิบายว่าต่อไปกระทรวงศึกษาธิการ จะสร้างเฉพาะโรงเรียนที่มีความขาดแคลนเป็นบางประเภทเท่านั้น เช่น โรงเรียนสำหรับผู้ที่พิการทางการเคลื่อนไหว ซึ่งเดิมมีอยู่ที่เชียงใหม่ ขอนแก่นและนนทบุรี แต่เนื่องจากภาคกลางมีนักเรียนประเภทนี้จำนวนมาก และภาคใต้ก็ยังไม่มีโรงเรียนประเภทนี้ จึงไปจัดสร้างโรงเรียนที่จังหวัดชัยนาท และนครศรีธรรมราชเพิ่มเติม

“เด็กภาคใต้บางคนต้องเดินทางไปเรียนถึงเชียงใหม่ ซึ่งห่างไกลมาก และโรงเรียนก็มีสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ สุดท้ายก็ต้องมาอยู่ที่โรงเรียนเฉพาะความพิการ นี่ก็เป็นความจำเป็น เราก็เพิ่มให้บางส่วน ส่วนประเภทอื่นๆ เช่น สอนคนตาบอด หูหนวกหรือบกพร่องทางสติปัญญาก็ไม่เพิ่ม แต่เรามีแผนจะพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็นศูนย์ฝึกอาชีพ เป็นวิทยาลัยชุมชนของคนพิการ ต่อไปเราจะปรับใหม่เลย พวกโรงเรียนเฉพาะความพิการ ถ้ามีเด็กน้อยลงเราจะทำเรื่องการเรียนร่วมได้ดีขึ้น เราก็จะเปลี่ยนเป็นศูนย์เพื่อพัฒนาอาชีพให้เด็กพิการเพื่อเปลี่ยนผ่านการศึกษาไปสู่การมีงานทำ”

“ความจริงแล้วการแบ่งแยกเด็กมาไว้เฉพาะโรงเรียนความพิการ ผมก็ไม่ค่อยเห็นด้วยเท่าไหร่เพราะมันทำให้เกิดวิถีชีวิตใหม่ เกิดสังคมใหม่ขึ้น ซึ่งอาจจะทำให้เขาเกิดความแปลกแยก ถ้าเราจัดระบบการศึกษาไม่ดี ฉะนั้น การจัดการศึกษาเฉพาะจึงเป็นเรื่องท้าทายมากและต้องมีการปรับกระบวนยุทธ์ใหม่ ด้วยการเอามิติอื่นๆ เข้ามาช่วย เช่น มิติทางสังคม อย่างการส่งเด็กไปเรียนร่วมด้วย และกลับมาอยู่ที่โรงเรียน ซึ่งตอนนี้หลายแห่งก็เริ่มทำแล้ว และเด็กก็มีความสุขขึ้นด้วย หรือแม้แต่เรื่องงาน ก็จะส่งไปฝึกงานตามโรงงาน ในลักษณะโรงเรียนในโรงงาน ก็จะทำให้เด็กมีความเชื่อมโยงกับสังคมมากขึ้น” ดร.พะโยมอธิบาย

ไม่เพียงแค่นั้น อาจารย์ชูศักดิ์ยังเสริมอีกว่า เนื่องจากโรงเรียนเฉพาะมีไว้สำหรับเด็กพิการรุนแรง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกลับตรงกันข้าม เพราะหลายแห่งมุ่งรับแต่เด็กที่เก่งๆ ซึ่งเด็กพวกนี้ควรจะไปเรียนกับโรงเรียนเรียนร่วมมากกว่า เพื่อจะได้ปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ขณะที่เด็กที่มีปัญหารุนแรงกลับไม่รับ แล้วโยนภาระของโรงเรียนเรียนร่วมแทน ซึ่งถือว่าผิดหลักการ เพราะฉะนั้นผู้บริหารของโรงเรียนเฉพาะทางบางแห่ง ควรกลับมามองภารกิจของตัวเองใหม่ เพื่อจะได้ช่วยทำให้การศึกษาพิเศษมีความเหมาะสม

การศึกษาทางเลือก เลือกทางสู่เป้าหมายที่เหมาะสม

พูดถึงโรงเรียนในระบบไปหมดแล้ว คราวนี้ก็มีการศึกษานอกระบบกันบ้าง เพราะอย่างที่จั่วหัวตั้งแต่แรกว่า เด็กพิการนั้นเข้าสู่ระบบได้เพียง 50 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น แล้วที่เหลือจะทำอย่างไร

ถ้าไปพลิกดูกฎหมายปัจจุบันจะพบว่า การศึกษาคนพิการนั้นเปิดช่องให้พอสมควร โดยเปิดโอกาสให้พ่อแม่ผู้ปกครอง หรือท้องถิ่นดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้เอง ตามศูนย์การเรียนคนพิการ ซึ่งเป็นศูนย์เดียวกับที่อธิบายไปแล้ว ในช่วงของการเตรียมความพร้อมให้เด็ก แต่จริงๆ แล้วศูนย์นี้สามารถขยายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการจัดหลักสูตรเฉพาะบุคคล หรือการส่งต่อไปยังระบบการศึกษาประเภทอื่นๆ ได้ด้วย เพียงแต่มีข้อแม้ว่ากลุ่มชุมชนที่ช่วยกันตั้งนั้นควรจะมีความแข็งแรงพอสมควร และถ้ารวมตัวเป็นประชาคมเลยก็ยิ่งดี เพราะมูลนิธิหรือองค์กรต่างๆ พร้อมจะช่วยเหลืออยู่แล้ว

แต่ถึงเรื่องนี้จะมีกฎหมายรองรับ ทว่าด้วยความศูนย์นี้เป็นศูนย์ของเอกชน และปัจจุบันก็ยังไม่มีระเบียบใดๆ ออกมารอบรับ การสนับสนุนก็เลยอย่างไม่เกิด โดยเฉพาะเงินรายหัวซึ่งรัฐจัดให้กับนักเรียนพิการ ซึ่งครอบครัวเฉพาะในระบบเท่านั้น เพราะฉะนั้น หากภาครัฐตั้งใจให้ศูนย์นี้เกิดขึ้นได้จริง และทำงานได้ก็ควรเร่งรัดจัดทำระเบียบศูนย์การเรียนคนพิการโดยเร่งด่วน

“ผ่านมา 3 ปีแล้ว ศูนย์การเรียนนี้ออกไม่ได้ เพราะไม่เคยมีการประชุมใดๆ ผมถึงอยากเรียกร้องให้ คสช.(คณะรักษาความสงบแห่งชาติ) ประชุมบอร์ดชาติของการศึกษาคนพิการ

สักครั้งหนึ่งแล้วรวบรวมประเด็น สิ่งไหนที่เป็นข้อขัดข้องต่อการพัฒนา ประชุมคราวเดียวแล้วอนุมัติเลย ทุกอย่างจะได้เดินหน้า” อาจารย์ชูศักดิ์กล่าว

อย่างไรก็ตาม ประเด็นหนึ่งที่หลายคนอดเป็นห่วงไม่ได้ก็คือ มาตรฐานการศึกษาซึ่งพอเป็นการศึกษาทางเลือก ก็ไม่มีใครเข้ามารับประกันได้ว่าจะมีคุณภาพและเหมาะสมกับเด็ก ซึ่งในประเด็นนี้ ตัวแทนผู้ปกครองกล่าวว่า การตีความมาตรฐานการศึกษาคนพิการจะตีความแบบทั่วไปไม่ได้ เพราะโดยปกติแล้วบ้านเราจะมีมาตรฐานการศึกษารูปแบบเดียว และนำรูปแบบนี้ไปจับกับทุกเรื่อง ในขณะที่เด็กพิการนั้นมีความหลากหลายกว่า มีข้อจำกัดกว่า เปรียบง่ายๆ กับร้านขายก๋วยเตี๋ยวกับร้านสปาเก็ตตี้ มาตรฐานการผลิตนั้นต่างกันอย่างสิ้นเชิง เพราะฉะนั้นมาตรฐานจึงต้องสอดคล้องกับภารกิจนั้นๆ อย่างเช่น ในกรณีของศูนย์การเรียนคนพิการ ก็ต้องพัฒนาจากปรัชญาของการศึกษาทางเลือก แล้วค่อยมากำหนดว่าอะไรเป็นมาตรฐานหรือสิ่งที่ต้องมีและต้องเป็นมาตรฐาน เพื่อการส่งเสริมไม่ใช่มาตรฐาน เพื่อการควบคุมหรือจำกัด ถ้าประเด็นนี้ชัดเจน ระบบการศึกษาทางเลือกก็เกิดขึ้นมาได้

“อยากให้มองที่เป้าหมายว่า การเปิดการศึกษาทางเลือกเป้าหมาย คืออะไร เป้าหมายคือเด็กพิการที่มีโอกาสทางศึกษามากขึ้น ได้พัฒนาตัวเองมากขึ้น สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ และต่อยอดการเรียนรู้ไปสู่จุดที่เขาต้องการเช่นฟื้นฟูสมรรถภาพให้ดีขึ้น ทำงานเป็น ใช้คอมพิวเตอร์ได้ สามารถสร้างธุรกิจส่วนตัวได้ ผมว่าเราควรเอาตรงนี้เป็นตัวตั้ง แล้วค่อยประเมินกระบวนการจัดการว่ามันตอบโจทย์ตรงนี้หรือเปล่า อย่าเอาแบบเดียวไปคุมทั้งระบบ”

ขณะเดียวกัน การเปิดหลักสูตรใดๆ ควรจะมีการกำหนดเป้าหมายให้ชัดว่าเด็กพิการเรียนไปเพื่ออะไร ถ้าตั้งเป้าว่าเรื่องใช้ชีวิตให้ได้ ทำงานเป็น การศึกษาทางเลือกก็อาจจะมุ่งเน้นไปที่หลักสูตรการสร้างงานเป็นสำคัญ

ประธานมูลนิธิออทิสติกไทยยกตัวอย่างว่า เด็กอยู่ในการดูแลจบ กศน. ม.3 อายุ 22 ปี และถ้าจะให้เรียนต่อ ม.6 อายุอาจจะล่วงเลยถึง 28 ปี คำถามคือ พอจบมาแล้วจะทำงานได้หรือไม่ คำตอบคือไม่ได้แน่นอน เพราะหลักสูตร ม.6 ปกติไม่ได้ตอบโจทย์เรื่องการทำงานเลยแม้แต่น้อย ดังนั้นถ้าต้องการให้เด็กกลุ่มนี้เข้าสู่ตลาดแรงงานก็ต้องผลิตหลักสูตรเพื่อให้ฝึกทักษะวิชาชีพให้เด็กพิการ

“ปัจจุบันเรามีกฎหมายแรงงาน 100:1 แล้วนายจ้างต้องการคนพิการประมาณ 60,000 คน แต่จ้างจริงได้ประมาณ 20,000 คน เพราะพวกนี้มีวุฒิ ม.3 ม.6 ปวช. ปริญญาตรี แต่อีก 40,000 คนที่เข้าไม่ได้เพราะไม่มีวุฒิ ดังนั้นถ้าเราให้เขาไปเรียนตามปกติ ไม่มีทางมีงานทำหรอก ตอนนี้ผมกำลังคุยกับ กศน. อยู่จะทดลองเด็กออทิสติกที่จบ ม.3 มาเรียนต่อหลักสูตร ปวช. สำนักงานเพราะเด็กผมทำงานออฟฟิศได้ แต่ที่ผ่านมามันไม่มีเป็นนวัตกรรมที่กำลังพัฒนาขึ้นมา

ผมก็เลยหาทางออกด้วยการเอาหลักสูตรนี้ไปขึ้นกับกระทรวงแรงงาน ปรากฏว่าที่นี่เขามองออกก็ประทับตราหลักสูตรเลย นายจ้างพอรู้ว่าไม่เอาวุฒิ อย่างน้อยกรมพัฒนาฝีมือแรงงานรับรองคุณก็มาทำงานกับฉัน ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ จะต้องปรับโทนเรื่องหลักสูตรใหม่ เพราะมีแค่ 10 เปอร์เซ็นต์ที่ไปถึงปริญญาแต่อีก 90 เปอร์เซ็นต์อยากทำงานทำไม่ได้”

แนวทางความยั่งยืน การศึกษาคนพิการ

คงพอเห็นภาพของปัญหาและแนวทาง การจัดระบบการศึกษาเพื่อเด็กพิการไปแล้ว คราวนี้ก็มาถึงเรื่องหัวใจหลัก นั่นคือการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน ซึ่งถึงขณะนี้คงบอกได้คำเดียวว่าจำเป็นต้องปฏิรูปใหม่ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดงบประมาณ รวมไปถึงการสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดขึ้น

เริ่มจากประเด็นของเรื่องโครงสร้างก่อน เมื่อการอยู่ภายใต้ สพฐ. นั้น เป็นปัญหามากกว่าเป็นประโยชน์ ก็ควรมีการขยับไปอยู่ภายใต้หน่วยงานที่เหมาะสม อาจารย์ชูศักดิ์มองสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการน่าจะเป็นตัวเลือกที่ดีที่สุด เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) หรือสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ต่างก็อยู่ที่นี่ และด้วยภารกิจของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ก็น่าจะทำให้เกิดความเชื่อมโยงกับแห่งอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น สพฐ. สกอ. หรือสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ได้ไม่ยาก เพื่อต่อไปสำนักบริการการศึกษาพิการ จะสามารถดูแลภาพรวมทั้งระบบของการศึกษาของคนพิการได้อย่างแท้จริง รวมไปถึงการทำแผนเชิงยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติสำหรับเขตพื้นที่ เพื่อให้เกิดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ งบประมาณที่ลงมามีความชัดเจน ไม่ใช่ไปอิงแอบอยู่ใน สพฐ. เหมือนที่เป็นอยู่

“ถ้าเกิดการเปลี่ยนแห่ง ศูนย์การศึกษาพิเศษก็จะมีกลายเป็นหน่วยงานระดับจังหวัดที่คอยช่วยดูแลคนพิการได้จริงๆ แต่ทุกวันนี้ดูได้แต่โรงเรียน สพฐ. ไปดูโรงเรียนท้องถิ่นก็ไม่ได้ ไปจัดอบรมก็โดนร้องเรียนว่าใช้เงินผิดประเภท ต้องเรียกเงินคืน จริงๆ เราเรียกร้องเรื่องนี้มานานแล้ว แต่ผู้บริหารเขาไม่ยอมให้มา เพราะหน่วยงานพอมีคนในมือ มันก็มีงบประมาณใช่ไหม แล้วเรื่องนี้ยังเกี่ยวพันกับเส้นทางการเติบโต ซึ่งจะมีฐานกว้างขึ้น เป็นเรื่องอำนาจบริหาร แต่ตอนนี้อาจจะยอมปล่อยแล้วก็ได้เพราะรู้มันตัน เพียงเราต้องเปิดประเด็นขึ้นมาให้ชัด”

แต่ถ้าไม่สามารถเปลี่ยนแห่งได้จริงๆ ดร.พะโยม ก็เสนอให้มีการยกระดับสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษขึ้นเป็นกรม เพราะปัจจุบันมีฐานะเป็นเพียงแค่กองเท่านั้น ซึ่งการทำแบบนี้จะช่วยทำให้หน่วยงานมีความคล่องตัวและมีความเป็นนิติบุคคลมากยิ่งขึ้น

เช่นเดียวกับเรื่องงบประมาณ ดร.พะโยม บอกว่า เพื่อรองรับความขาดแคลน ตอนนี้ก็มีการเสนอให้เปิดขายสลากพิเศษเพื่อนำเงินมาอุดหนุนกองทุนที่ว่านี้ หรือไม่ก็ขอเงินจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งมีปัจจุบันมีเงินร่วมๆ 6,000 ล้านบาทแทน

“ตอนนี้เราก็เล็งกองทุนใหญ่กำลังเขียนหลักการและเสนอโครงการเข้าไป ซึ่งทางกองทุนใหญ่ก็เห็นด้วยแล้วว่าเราจะต้องเงินมาพัฒนาการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับเรื่องวิชาชีพ เพราะกองทุนนั้นงอกเงยเร็วมาก เนื่องจากสถานประกอบการหาคนพิการจ้างไม่ได้ ก็เสียเงินเข้ากองทุน เพราะฉะนั้นเราก็ต้องเอาเงินจากกองทุนนั้นมาทำให้เกิดประโยชน์ เพื่อที่จะพัฒนาคนพิการจะได้นำไปสู่การประกอบอาชีพต่างๆ จะได้เป็นการทำงานจริงๆ”

ทว่าแนวทางที่ว่านี้ ถือเป็นแนวทางระยะสั้นเท่านั้น ขณะที่ระยะยาวควรจะเกิดขึ้นหลังการปรับเปลี่ยนโยกย้ายหรือยกระดับใดๆ วิธีใดวิธีหนึ่ง โดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ก็ควรจะมานั่งพูดคุยกันเพื่อปรับการทำงานให้มีความเชื่อมโยงและเป็นอย่างบูรณาการ มีการจัดแบ่งหน้าที่ของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรรับผิดชอบประเด็นไหน กศน. ควรอุดหนุนหรือสนับสนุนการศึกษาพิเศษอย่างไร ซึ่งตรงนี้จะทำให้กรอบวงเงินของงบประมาณคร่าวๆ ที่ควรจะใช้ว่าเป็นเท่าใด และเงินแต่ละส่วนควรจะถูกนำมาจัดการหรือพัฒนาส่วนใดเป็นพิเศษ

ไม่เพียงแค่นั้น ในแต่ละปีหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องควรจะถอดบทเรียนหรือสรุปการทำงานของตัวเอง เพื่อดูว่ายังมีจุดอ่อน หรือจุดที่ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร เพื่อให้งานดำเนินต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

“ผมอยากให้มีการประชุมทบทวนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาคนพิการแบบมีส่วนร่วม วันนี้ถ้าเรามองวิเคราะห์อย่างเปิดใจว่ายุทธศาสตร์ที่กระทรวงตั้งไว้ ที่ผ่านมามันมีอุปสรรคหรือความท้าทายที่ต้องแก้ไขหรือเปล่า หรือจะทำให้เป็นไปตามเป้าหมายเราต้องจัดอะไร พอคุยแบบนี้เราก็เอาเข้าที่ประชุม ฝ่ายนโยบายก็จัดมาเลย ที่สำคัญอย่าให้กฤษฎีกามาตีความเรื่องการศึกษา เพราะเขาไม่รู้เรื่องการศึกษา” อาจารย์ชูศักดิ์กล่าว

อย่างไรก็ดี ในโลกของระบบราชการ การหลีกเลี่ยงการทำงานร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ก็คงเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นเพื่ออุดรูรั่วที่อาจจะเกิดขึ้น การวางแผนใดๆ จึงควรจะจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องบุคลากร สัดส่วนของโรงเรียนแต่ละแห่งที่จะรับเด็กพิการ แนวทางการจัดทำห้องเรียนคู่ขนาน โดยมีการกำหนดยอดรับและวิธีการจัดการบริหารที่ชัดเจน เพื่อจะได้คำนวณงบประมาณที่จะใช้ทั้งหมด ไม่เช่นนั้นสุดท้ายก็ต้องใช้เงินจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เพราะนอกจากเงินตรงนั้นจะมีอย่างจำกัดแล้ว ผลที่เกิดขึ้นก็แค่ชั่วคราวและไม่ต่อเนื่อง พอปีถัดมาก็ต้องเขียนโครงการของบจากกองทุนฯ มาทำใหม่

ที่มา : http://www.childrenhospital.go.th/html/2014/sites/default/files/10_3.jpg

“แผนพัฒนาทุกวันนี้ผมคิดว่า ใช้ได้จริงแค่ 30 เปอร์เซ็นต์ เพราะมันยังไม่ถึงแก่น เพราะมันไม่ได้มีการลงพื้นที่จริง แล้วเวลาประเมินเขาก็พิจารณาจากรายงาน เหมือนเวลาเราตรวจข้อสอบนักศึกษาตอบดีก็ได้คะแนนดี เพราะฉะนั้นต่อไปต้องมีหน่วยงานกำกับ โดยเฉพาะหน่วยติดตามประเมินคุณภาพต้องถูกใส่เข้าไป แล้วยิ่งถ้าการศึกษาพิเศษมีระบบประกันคุณภาพก็ยิ่งดีกว่านี้อีก แต่ทุกวันนี้มันไม่ถูกใส่เอาไว้เลย ถ้ามันถูกใส่เป็นหัวข้อไว้บ้าง อะไรๆ ก็จะดีขึ้น เพราะโรงเรียนจะกลัวว่าคะแนนตัวเองจะตก เรื่องพวกนี้จริงๆ มันเป็นระบบต่อเนื่อง พอคุณวางแผนปฏิบัติการเสร็จ คุณลงมือทำก็ต้องมีการประเมิน ซึ่งหากประเมินด้วยตัวเองยังไงก็ดีหมด แต่ถ้ามีคนภายนอกมาทำก็จะเกิดการพัฒนา วงจรมันก็จะดีขึ้น”

สุดท้าย คือ ประเด็นของการจัดการข้อมูล ซึ่งแม้ทางสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษจะพยายามจัดทำฐานข้อมูลขึ้นมา แต่ทว่าในมุมของ ดร.ไกรยส กลับมองว่าแค่นี้ยังไม่เพียงพอ

“ฐานข้อมูล ก็คือ ปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งมาจากความเข้าใจในกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานว่า ถ้าจะให้ข้อมูลมันวิ่งจากหน่วยงานหนึ่งไปยังหน่วยงานหนึ่งให้มีประสิทธิภาพข้อมูลต้องมีอะไรบ้าง เพราะฉะนั้นต้องศึกษาการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานเหล่านี้ให้ได้ก่อน แล้วก็พัฒนาระบบสารสนเทศ ไม่ใช่ฐานข้อมูล เพราะฐานข้อมูลมีไปก็มีแต่ล้าสมัยและไม่เป็นไปตามจริง แต่ระบบสารสนเทศนั้นเน้นการ Flow (ลื่นไหล) ของข้อมูลที่เกิดขึ้นและที่สำคัญมีการใช้ข้อมูลเหล่านั้นไปในการเบิกจ่ายงบประมาณ รวมทั้งการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการใช้จ่ายงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลในระบบสารสนเทศจึงมีผลต่อกระบวนการทำงานและพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ดังนั้นหากเราเข้าใจและออกแบบร่วมกันระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ รวมไปถึงหน่วยงานตั้งงบประมาณให้ชัดเจน จากนั้นเราค่อยออกแบบระบบสารสนเทศ ให้ข้อมูลเหล่านี้มันเชื่อมจุดกัน และส่งต่อไปยังจุดที่จำเป็นในการบริหารการศึกษาเพื่อเด็กพิการให้ได้ ซึ่งตอนนี้ระบบนี้ยังไม่เกิด แต่ทาง สสค. กำลังพัฒนาในรูปแบบของงานวิจัยผ่านโครงการนำร่องใน 10 กว่าจังหวัด ดังนั้นในอนาคตระบบนี้ก็จะทำงานอยู่ในพื้นที่ระดับจังหวัดก่อน จากนั้น เมื่อได้การทดสอบจนมีความชัดเจนในแง่ของกระบวนการทำงาน เราค่อยสเกลมันขึ้นไปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อไป”

และเมื่อเกิดระบบสารสนเทศขึ้นมาก็ต้องมีการฝึกอบรม ให้เจ้าหน้าที่ให้ปรับรูปแบบการทำงานจากเชิงตั้งรับให้เป็นเชิงรุกมากขึ้น เพราะข้อมูลต่างๆ นั้นไม่ได้ลอยเข้ามาเอง แต่เกิดจากการลงพื้นที่ไปสำรวจ จับเก็บและส่งต่อทันที เมื่อพบว่าเด็กอยู่ตรงไหน รวมไปถึงมีการติดตามเด็กอย่างต่อเนื่อง เพราะความพิการบางประเภทมีโอกาสน้อยมากที่จะแก้ให้หายได้ เช่น เด็กที่เป็นดาวน์ซินโดรม เพราะฉะนั้นระบบนี้นอกจากจะช่วยให้เด็กมีตัวตน และเกิดการเบิกจ่ายของงบประมาณแล้ว ระบบยังต้องคอยประเมินว่างบประมาณที่ให้ไปนั้นทำให้เด็กเกิดพัฒนาการที่ดีขึ้นมากน้อยเพียงใด ถ้ามีมากระบบก็ควรสร้างแรงจูงใจให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานได้ดีขึ้น และสามารถจัดการดูแลเด็กได้เป็น

รายบุคคล และต่อไป เมื่อเด็กเติบโตขึ้น ระบบสารสนเทศนี้ก็ควรจะพัฒนาไปสู่แนวทางการแนะนำอาชีพที่เหมาะสมกับร่างกาย เพื่อไม่ให้เด็กกลายเป็นภาระของครอบครัว ถือเป็นการบูรณาการการทำงานโดยมีเด็กเป็นตัวตั้งอย่างแท้จริง

“ในอนาคตหากการทดลองนำร่องประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับจากหน่วยงานในพื้นที่และผู้บริหารหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตั้งและการเบิกจ่ายงบประมาณ เราก็สามารถพิจารณาเสนอให้มีการขยายผลเชิงนโยบายของระบบดังกล่าวนี้ได้ในอนาคต เพื่อยกระดับคุณภาพการทำงานและโอกาสทางการศึกษา ของเด็กและเยาวชนทุกคนอย่างยั่งยืน”

คงไม่ผิดหากจะกล่าวว่าปัญหาการศึกษาของเด็กพิการนั้น เป็นมหากาพย์ที่เล่าอีกสิบๆ ปีก็คงไม่จบง่าย เพราะสิ่งที่อธิบายมานี้ เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของปัญหาทั้งหมดเท่านั้น อย่างไรก็ตามก็ใช่ปัญหานี้จะไม่มีทางแก้ไขเสียทีเดียว เพราะบรรดาผู้เชี่ยวชาญ ต่างได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า จุดอ่อนของเรื่องนี้คืออะไร และควรจะดำเนินไปในทิศทางไหน สถานการณ์ถึงจะดีขึ้น คราวนี้ก็ต้องรอแต่ผู้มีอำนาจตัวจริงว่าจะทำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กพิการจริงๆ หรือจะปล่อยให้เป็นปัญหาคาราคาซังแบบนี้ต่อไปเรื่อยๆ

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ (ภาพที่ 1-3) และ นริศรา สายสงวนสัตย์ (ภาพที่ 4-5)

ที่มา : http://nep.go.th/sites/default/files/images/event/DSC_1152.jpg

สัมผัสประสบการณ์เรียนร่วม ณ โรงเรียนภัทรญาณวิทยา

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 30 สิงหาคม 2557

ในห้องเรียนห้องหนึ่ง ขณะที่ครูกำลังบรรยายอย่างขะมักเขม้นอยู่หน้ากระดานไวท์บอร์ด อีกมุมหนึ่งของห้องล่ามภาษามือ กำลังออกท่าทางตามคำพูดของครูอย่างแม่นยำ ราวกับการบรรยายภาษามือในโทรทัศน์ เพื่อให้นักเรียนที่บกพร่องทางการได้ยิน สามารถติดตามเนื้อหาได้ ขณะที่อีกด้านอาจมีนักเรียนออทิสติก กำลังเรียนเรื่องเดียวกัน โดยมีพี่เลี้ยงคอยประกบขณะที่นักเรียนส่วนใหญ่ของห้อง ซึ่งเป็นเด็กปกติก็กำลังเรียนรู้ไปด้วย

ภาพนี้เกิดขึ้นจริงใน**โรงเรียนภัทรญาณวิทยา** อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม หนึ่งในโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างของ ‘โรงเรียนเรียนร่วม’

ก่อนเป็นโรงเรียนเรียนร่วม

แม้ว่าปัจจุบันจะมีสถานศึกษาเฉพาะทางสำหรับนักเรียนที่พิการ ด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น โรงเรียนโสตศึกษา สำหรับนักเรียนพิการทางการได้ยิน หรือโรงเรียนการศึกษาคนตาบอด แต่ก็ยังมีผู้ปกครองจำนวนมากที่ปรารถนาให้บุตรหลานที่พิการได้เข้าเรียนในโรงเรียนทั่วไป เพื่อประโยชน์ในการปรับตัวและอยู่ร่วมกับสังคมของคนปกติ แต่สำหรับโรงเรียนทั่วไปแล้ว การที่มีผู้ปกครองพาบุตรหลานที่พิการ เข้ามาสมัครเรียนอาจสร้างความกังวลใจบางอย่าง ให้แก่บุคลากร จนในที่สุด ก็เลือกที่จะปฏิเสธการเข้าศึกษาของพวกเขา

โรงเรียนเรียนร่วม คือ สถานศึกษาที่ตอบโจทย์ความต้องการนี้ โดยเกิดขึ้นตามพระราช-บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิในการศึกษา เป็นโรงเรียน ที่เปิดให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ (Special Needs) ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน หรือทางสติปัญญา ได้เรียนร่วมกับนักเรียนปกติ ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้นักเรียนปกติได้มีโอกาสทำความรู้จัก ยอมรับ และรู้จักการปฏิบัติตัวเมื่ออยู่ร่วมกับคนพิการได้

เมื่อ 12 ปีที่แล้ว โรงเรียนภัทรญาณวิทยาก็เคยเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เปิดสอนนักเรียนปกติมาก่อน แต่ด้วยวิสัยทัศน์ของ**อาจารย์นพพล เหลาโชติ** ผู้อำนวยการในขณะนั้น จึงได้มีการพูดคุยกับผู้อำนวยการโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดนครปฐม ซึ่งอยู่ใกล้กันว่าน่าจะเปิดโครงการเรียนร่วม เพื่อให้นักเรียนที่พิการทางการได้ยิน สามารถอยู่ในสังคมปกติได้ อาจารย์นพพลเล็งเห็นว่า **ครูกอบกุล ลักขณานุรักษ์** ซึ่งเป็นครูสอนวิชาคณิตศาสตร์ มีความเข้าใจนักเรียนเป็นอย่างดี แม้ยังไม่มีประสบการณ์ในการสอนนักเรียนพิเศษมาก่อน แต่ก็น่าจะเป็นผู้ร่วมริเริ่มโครงการได้จึงชักชวนให้ครูกอบกุลมาเป็นครูประจำชั้น ม.1 ของห้องที่มีนักเรียนเรียนร่วมรุ่นแรกในปีการศึกษา 2545 มีนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินจากโรงเรียนโสตศึกษา จำนวน 11 คน และนักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญาด้วยอีก 1 คน

“ตอนนั้นครูก็ยังไม่รู้ว่าเด็กพิเศษเป็นยังไง ท่านก็บอกว่าไม่เป็นไร ให้มีใจอย่างเดียวก่อน ก็ทำโครงการร่วมกันแล้วมีผู้ปกครองนักเรียน ที่โรงเรียนโสตศึกษาได้ยินลูกคุยกันมาเห็นว่ามีเด็กหู (หมายถึงเด็กที่บกพร่องทางการได้ยิน) มาเรียนที่โรงเรียนนี้ เขาก็มาบอกว่า ลูกของเขาเป็นเด็กพิเศษ

พิการทางสติปัญญา เคยพูดได้ แต่ไปเรียนโรงเรียนโสตศึกษาได้ใช้แต่ภาษามือเลยพูดไม่ได้อีก เลยขอมาอยู่โรงเรียนปกติ เด็กคนนี้ไอคิวประมาณ 40 เพียงแต่ลอกตามได้ เพื่อนไปไหนไปด้วยได้ แต่ใจครูรู้อยู่แล้วว่าต่อไปเด็กเหล่านี้จะต้องอยู่ในสังคมปกติ ก็เลยปรึกษาผู้อำนวยการให้รับเข้ามาอีกคนหนึ่ง ปีแรกก็เลยมีเด็ก 12 คน” ครูกอบกุลเล่าย้อนไปเมื่อ 12 ปีที่แล้ว แม้ว่าในขณะนั้นจะยังมีความไม่แน่ใจ แต่ก็พร้อมลองผิดลองถูกไปกับผู้อำนวยการ

ในปีแรก ครูหลายคนส่ายหน้าไม่พร้อมที่จะสอนเด็กเหล่านี้เนื่องจากกังวลว่าจะสอนไม่ได้ เพราะแม้แต่นักเรียนปกติก็ยังต้องสอนย้ำแล้วย้ำอีกจนกว่าจะเข้าใจ ครูกอบกุลจัดการกับปัญหานี้ด้วยความใจเย็น ทั้งการหาครูจากหน่วยงานภายนอก มาสอนเสริมหรือรวมกลุ่มครูไปอบรมเรื่องการสอนนักเรียนพิเศษ โดยที่ยังไม่แน่ใจว่าสุดท้ายแล้วจะเกิดผลอย่างไรบ้าง แต่ก็เชื่อมั่นว่าสิ่งที่ทำอยู่บนพื้นฐานของการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก

“เด็กบกพร่องทางการได้ยินเขาอาจจะมีปัญหาเรื่องเรียนช้า แต่เขามีความรับผิดชอบ เราก็แจ้งให้ครูโรงเรียนโสตศึกษา และทาง ผอ.โรงเรียน มาหาวิธี ก็ทำกลุ่มบรรยายย่อยๆ ให้เขาเรียนตามศักยภาพ แล้วค่อยเจาะไปทีละคน เพิ่มศักยภาพให้เขาเต็มที่ เด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน เด็กสติปัญญาเขียนไม่ได้ก็หย่อนลงมาให้เขาหน่อยหนึ่ง”

ผ่านไปหนึ่งเทอม ครูกอบกุล จึงจัดทำเอกสารให้ครูทุกคนที่สอนนักเรียนในห้องพิเศษนี้สะท้อนปัญหาที่พบเพื่อนำไปปรับปรุงการสอน แต่ผลที่ได้นั้นพลิกความคาดหมายของทุกคน

“ทุกคนเขียนมาว่า เด็กบกพร่องทางการได้ยินไม่มีปัญหา ตั้งใจเรียน มีล่ามมาแปลภาษา ส่งงานทันเวลา แต่ที่มีปัญหาคือเด็กปกติ งานไม่ส่ง มันก็เป็นแง่บวกขึ้นมา”

นั่นจึงเป็นเหมือนสัญญาณไฟเขียว ให้มีการรับนักเรียนเรียนร่วมรุ่นที่ 2 และรุ่นต่อๆ มา มีผู้ปกครองส่งบุตรหลานที่พิการเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น ท่ามกลางความกังวลของครูในขณะนั้น ซึ่งยังไม่เคยมีประสบการณ์สอนเด็กพิเศษ ขณะที่ครูกอบกุลกลายเป็นผู้รับผิดชอบ ดูแลนักเรียนกลุ่มนี้อย่างเต็มตัว ก็ต้องหาทางพัฒนาศักยภาพของครูในโรงเรียนไปพร้อมกัน

“พอขึ้น ม.2 ก็มีการส่งต่อ ครู ม.2 ก็กลัวว่าเจอแล้วจะเป็นยังไง กลัวว่าจะเรียนรู้เรื่องเหรอ ตอนนั้นศูนย์การศึกษาพิเศษ (เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม) ซึ่งเขาดูแลเด็กพิการโดยเฉพาะ จัดอบรมครูการศึกษาพิเศษรุ่นแรก 200 ชั่วโมง ก็ชวนกลุ่มครูที่สนใจและมีเมตตาหน่อยไปสมัครเลย เขาให้หนังสือมา 15 เล่ม ต้องอ่านแล้วไปสอบ ถ้าผ่าน 70 เปอร์เซ็นต์ถึงจะได้เข้าอบรม มีตั้งแต่แผนการศึกษา การศึกษาพฤติกรรมของออทิสติก เด็กตาบอด เด็กพิการซ้ำซ้อน ฯลฯ ครูที่นี่ไปสอบ 7 คน ผ่านหมดทุกคน เพราะกำลังตื่นเต้น เขาก็พาไปดูโรงเรียนศรีสังวาลย์ขอนแก่น เรียนรู้เด็กพิการ 9 ประเภทในสภาพจริง แล้วก็ได้บัตรครูการศึกษาพิเศษมา”

จนกระทั่งเมื่อนักเรียนพิการรุ่นแรกเรียนจบชั้น ม.6 ครูในโรงเรียนจึงวางใจว่าการเรียนร่วมนั้นเป็นไปได้ ในปีการศึกษา 2557 นี้ โรงเรียนภัทรญาณวิทยา มีนักเรียนพิเศษรุ่นที่ 12 ทั้งหมด 92 คน มีความหลากหลายทั้งนักเรียนที่บกพร่องทางการได้ยิน นักเรียนพิการทางร่างกายนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และนักเรียนที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้ แต่ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนแบบใด ที่นี่ก็พร้อมเปิดรับและส่งเสริมให้พวกเขาได้เรียนรู้พัฒนาตามศักยภาพ

แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล : สมุดพกประจำตัวเพื่อนักเรียนพิเศษ

แม้จะเรียกว่า ‘การเรียนร่วม’ ก็ไม่ได้หมายความว่านักเรียนทุกคนจะต้องเรียนและทำข้อสอบเหมือนกัน นักเรียนพิเศษที่นี่มีทั้งที่เรียนร่วมกับนักเรียนปกติทุกวิชา และแบบเรียนร่วมกันเป็นบางวิชา ขึ้นอยู่กับลักษณะพิเศษ ระดับความพิการและความจำเป็นของนักเรียนแต่ละคน บางคนอาจต้องเรียนเสริมนอกห้องเรียน เพื่อให้เรียนทันเพื่อน นอกจากนั้น นักเรียนพิการแต่ละแบบยังมีผู้ให้การช่วยเหลือที่แตกต่างกันออกไป เช่น นักเรียนพิการทางการได้ยิน ต้องมีล่ามภาษามือ นักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญา อาจต้องมีครูพี่เลี้ยงคอยดูแล

ไม่เพียงแตกต่างกันที่รูปแบบการเรียน แต่ยังต้องวางแผนไปถึงการประเมินผล เพราะในแต่ละปีที่นักเรียนพิเศษได้เลื่อนชั้น พัฒนาการของเขาอาจไม่เท่ากับเพื่อนๆ โดยเฉพาะนักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญา การเรียนรู้ หรือนักเรียนออทิสติก หากมีการประเมินผลเพียงเกณฑ์เดียวก็อาจทำให้นักเรียนเหล่านี้รู้สึกเบื่อเพราะทำไม่ได้ และเกลียดการเรียนในที่สุด

เพื่อให้เกิดการจัดการที่เป็นระบบ ตอบสนองกับความต้องการของนักเรียนทุกคนจึงมีการจัดทำเครื่องมือ เพื่อช่วยวางแผนการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนเหล่านี้

แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualization Education Plan - IEP) เป็นหนึ่งในเครื่องมือ สำคัญสำหรับทั้งครูและนักเรียนเรียนร่วม มีลักษณะคล้ายสมุดพกประจำตัวของนักเรียนเรียนร่วมแต่ละคน ซึ่งจะบันทึกข้อมูลครบทุกด้าน อาทิทักษะการใช้กล้ามเนื้อ ทักษะวิชาการ การช่วยเหลือตนเอง ทักษะด้านอารมณ์และสังคม พฤติกรรม และความต้องการเฉพาะด้าน ซึ่งได้จากการประเมินของฝ่ายต่างๆ ทั้งนักวิชาชีพ ผู้ชำนาญในแต่ละทักษะ ครูผู้สอน ผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ช่วยให้ครูผู้สอนแต่ละวิชาสามารถนำไปใช้วางแผนการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับนักเรียนเป็นรายบุคคล พร้อมทั้งกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เกณฑ์และวิธีการประเมินผลเป็นรายปี ซึ่งครูกอบกุลยกตัวอย่างให้เห็นภาพ

“อย่างเช่น เด็กคนหนึ่งบวกลบพอได้ เขียนเลขพอได้ รู้พื้นฐานง่ายๆ เกณฑ์ผ่านสำหรับคนอื่นอาจจะ 80 เปอร์เซ็นต์ แต่เด็กคนนี้อาจจะ 50 เปอร์เซ็นต์ แต่สมมติเขาเรียนไปเรียนมาอาจจะทำได้ไม่ถึง 50 เปอร์เซ็นต์ เราสามารถปรับแผนได้อีกให้เขาผ่านสัก 40 เปอร์เซ็นต์ก็ได้ ให้เขาเรียนรู้ได้ตามศักยภาพ แล้วเราค่อยพัฒนาเขาต่อไปในแต่ละปี”

ครูพี่เลี้ยง : ผู้ดูแลจิตใจของนักเรียนพิเศษ

สำหรับนักเรียนปกติ การเอาใจใส่ในเรื่องวิชาการ อาจเป็นเรื่องสำคัญ แต่ยังมีเด็กกลุ่มหนึ่งที่ต้องการการเอาใจใส่ทางด้านจิตใจและอารมณ์มากกว่าพวกเขาคือนักเรียนที่เป็นออทิสติก หรือนักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญา ครูพี่เลี้ยงจึงเป็นผู้เติมเต็มในส่วนนี้

“เด็กพิเศษส่วนใหญ่ก็จะสมาธิสั้น จะไม่นิ่ง เราก็ต้องหาวิธีให้เขาอยู่กับที่ เพื่อให้ครูที่สอนอยู่ไม่รู้สึกว่าเด็กพิเศษไปรบกวนเขา โดยที่เราไม่ได้ดุเสียงดัง แต่บอกหรือส่งสายตา” ปราชญา ราชปี หนึ่งในครูพี่เลี้ยง 5 คนเล่าถึงหน้าที่ความรับผิดชอบหลัก

“สอง เราต้องทำให้เขาเข้ากับเด็กปกติในห้องให้ได้ เพราะถ้าเข้ากันไม่ได้จะทำให้มีปัญหากับเด็กพิเศษขึ้นมา เช่นเคยมีเด็กคนหนึ่งบอกว่าเมื่อไหร่นะเด็กพวกนี้จะออกไปจากห้องซะที หนูรำคาญ เรียนไม่รู้เรื่อง คือ มันอาจจะเป็นอารมณ์ของเด็กปกติ เพราะเวลาเด็กพิเศษเขาโวยวายก็คือร้องฮิ้วฮ้าว เอานิ้วไปแหย่ หรือไปแลบลิ้นใส่เขา แต่ส่วนหนึ่งก็เข้าใจก็ให้อภัย แต่บางคนอาจจะแอนตี้ ครูพี่เลี้ยงก็คอยห้ามปราม ช่วยเหลือและชี้แจงกับเด็กปกติให้เขาเข้าใจว่าไม่ควรทำ แต่ก็ต้องให้ความยุติธรรมกับเด็กปกติเหมือนกัน ไม่ใช่ว่าเราจะโอบอุ้มเด็กพิเศษเขาอย่างเดียว”

อาจฟังดูเหมือนเด็กพิเศษไม่เหมาะที่จะเรียนในห้องเรียนปกติ แต่ปราชญาบอกว่าไม่ได้เป็นเช่นนั้นทุกกรณี

“ไม่ใช่เด็กพิเศษไม่อยากเรียน มีเด็กที่อยากเรียนที่ตั้งใจนั่งทำงาน บางคนก็มีความสามารถพิเศษ แต่ต้องล้วงลึกหน่อย ต้องดูว่าเขาเป็นแบบไหน ชอบยังไง เอาสื่อการเรียนการสอนไปให้เขาทำ”

ไม่ใช่แค่ในห้องเรียนเท่านั้น แต่ครูพี่เลี้ยงยังต้องดูแลพวกเขานอกห้องเรียนด้วย

“บางกรณีครูพี่เลี้ยงต้องตามตลอด เขาไม่กล้าไปไหนเองเพราะอาจจะถูกล้อเลียน ถ้าเจอบ่อยๆ ก็อาจจะทนไม่ได้ บางคนอาจจะมีอาการต่อต้าน เช่น ร้องไห้ หรือส่งเสียงร้องดังๆ ขึ้นมา บางครั้งก็ควบคุมตัวเองไม่ได้ จะหยิบโน่นหยิบนี่ ของบางอย่างอาจจะเป็นอาวุธที่เขาเคยเห็นในหนัง ก็อันตราย เขาไม่ได้ทำจริงหรอก แต่เขาอยากให้เราสนใจเขา”

“บางครั้งต้องประสานงานกับผู้ปกครองด้วย เราจะคอยบอกผู้ปกครองว่าวันนี้ลูกเขาเป็นอย่างไร เช่น วันนี้เด็กคนนี้เต้นมากเกินไป ทำยังไงถึงจะทำให้เขาหยุดคะ พ่อแม่จะรู้จักวิธีเฉพาะที่จะจัดการกับพฤติกรรมของเด็กแต่เราจะโทรหาพ่อแม่น้อยที่สุดเพราะไม่อยากรบกวนเวลาเขา ส่วนใหญ่ครูก็จะช่วยกันจัดการ”

แต่การทำให้เด็กพิเศษยอมเชื่อฟังได้นั้น ครูพี่เลี้ยงจะต้องมีจิตวิทยาสูงมากและทำงานบนพื้นฐานของความเข้าใจ

“ต้องเข้าใจว่าเด็กเขาไม่ได้อยากจะเกิดมาเป็นแบบนี้ เขายังต้องการเพื่อน อยากจะแสดงอะไรให้เรารู้ เขาอาจจะกดดันมาจากที่บ้าน อาจจะทะเลาะกับพ่อแม่ก็มี เราก็ต้องมีจิตใจหนักแน่นอดทน ให้โอกาส และทำให้เขายอมรับให้ได้ ให้เขาอยู่กับงานที่ได้รับมอบหมาย ให้เขาไม่เบื่อในการเข้าห้องเรียน”

“ถ้าได้ใจกันแล้วเขาก็จะเชื่อฟัง ปัญหาจะน้อยลง แต่ก่อนที่จะได้มาอย่างนั้นเราต้องใส่ใจเข้าใจ และทำให้เขารู้ว่าครูไม่ได้ปรารถนาร้ายกับเขา เขาต้องการคนที่พูดจาดีๆ ไม่ชอบให้ดุ ถ้าลงโทษก็ต้องให้เขารู้ว่าเพราะอะไร”

ครูพี่เลี้ยงนั้นรับบทหนักเพราะต้องอยู่กับนักเรียนพิเศษตั้งแต่เช้าจรดเย็นจึงต้องมีทั้งความเมตตาและอดทนสูง พวกเขาไม่เพียงดูแลด้านพฤติกรรม แต่ยังเป็นสื่อกลางที่จะช่วยให้นักเรียนออทิสติกหรือบกพร่องทางสติปัญญา อยู่ร่วมกับคนทั่วไปได้ หน้าที่ของพวกเขาจึงคล้ายกับพ่อแม่หรือเพื่อนที่คอยอยู่เคียงข้างนักเรียนพิเศษ และเป็นบุคลากรที่ขาดไม่ได้ในโรงเรียนเรียนร่วม

ความห่วงใยของพ่อแม่

แม้โรงเรียนจะมีบุคลากรที่คอยช่วยดูแลนักเรียนบางกลุ่มเป็นพิเศษอยู่แล้ว แต่การดูแลนักเรียนกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษนั้นมีความซับซ้อน ละเอียดอ่อน บางกรณี ทางโรงเรียนจึงอาจต้องการความช่วยเหลือจากผู้ปกครองเช่นกัน

คุณพ่อศิริ ทิพย์สุมาลัย พาน้องจัส เด็กชายวีรภัฏ ทิพย์สุมาลัย มาเรียนที่โรงเรียนภัทรญาณวิทยาหลังจากที่เคยเรียนในโรงเรียนเอกชนใกล้บ้านในอำเภอสามพรานมาก่อน การที่น้องจัสเป็นเด็กออทิสติกทำให้ครูไม่ยอมให้เรียนต่อ ผู้เป็นพ่ออยากให้ลูกชายได้เรียนและใช้ชีวิตร่วมกับเด็กปกติ จึงพาเขามาเรียนที่นี่ แม้ว่าระยะทางระหว่างโรงเรียนกับบ้านจะไกลกันมากก็ตาม

ส่วน**คุณแม่ลำจวน โพธิพันธุ์** พาน้องยีนเด็กหญิงณัฐสุภา โพธิพันธุ์ ซึ่งเป็นออทิสติกเช่นเดียวกัน ย้ายมาจากโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยาซึ่งก็เป็นโรงเรียนเรียนร่วมแต่ที่นี่อยู่ใกล้บ้านมากกว่า

น้องจัส เรียนอยู่ชั้น ม.2 ส่วนน้องยีน เรียนอยู่ชั้น ม.1 ทุกๆ วัน พ่อแม่ของทั้งสองคนจะมาส่ง และนั่งรออยู่หน้าห้องเรียนอย่างอดทน และคอยติดตามเมื่อมีการเปลี่ยนห้องในแต่ละคาบเรียน จนกระทั่งเลิกเรียน เป็นที่คุ้นตาและเข้าใจของทุกคนในโรงเรียนภัทรญาณวิทยา

“เรายังไม่ไว้วางใจหลายๆ อย่าง เราอยากให้เขาช่วยเหลือตัวเอง แต่ลูกของเราอาจจะไปเลียนแบบเพื่อนโดยที่เขาไม่เข้าใจ และถ้ามีอะไรไม่ได้ดั่งใจก็จะฉุนเฉียว ข่มขู่ เล่นหนักๆ แรงๆ” คุณพ่อศิริเล่าบุคลิกของลูกชาย

ส่วนคุณแม่ลำจวนก็อธิบายพฤติกรรมของลูกสาวว่า *“น้องยีนจะเรียนรู้ได้ช้า และมีปัญหาทางอารมณ์ เขาอารมณ์ร้อน ฉุนเฉียว ใครทำไม่ถูกใจ ไปไหนนานๆ ต้องรอ ก็จะโวยวาย ควบคุมอารมณ์ไม่อยู่”*

เพราะรู้จักลูกเป็นอย่างดี พ่อแม่ทั้งสองจึงคอยช่วยเหลือครูเมื่อลูกของตนเองแสดงอารมณ์ที่รุนแรงเกินไปจนครูพี่เลี้ยงควบคุมไม่อยู่ ทั้งคู่ต้องเปลี่ยนชีวิตจากที่ทำมาหาเลี้ยงชีพมาอยู่ดูแลลูกตลอดทั้งวัน เพราะการมาโรงเรียนเป็นความต้องการที่ลูกพูดออกมาจากปาก

“เขาอยากมาที่นี่ พอตอนเช้าเขาก็อาบน้ำแต่งตัวเอง พร้อมที่จะมา” คุณพ่อศิริเล่าถึงน้องจัส

เขาคิดว่าการมาโรงเรียนของลูกอาจไม่ใช่เพื่อการพัฒนาด้านวิชาการ แต่เป็นเรื่องของการมีชีวิตที่พึ่งพาตนเองและอยู่ร่วมกับคนอื่น การมาเรียนที่นี่ทำให้น้องจัสมีพัฒนาการที่ดีให้เห็นบ้าง *“เขาอาจจะช่วยในเรื่องการทำให้เด็กอยู่ในสังคมได้ ในการเข้ากลุ่มเรียนรู้กับคนอื่น การมีคนคอยดูแลทำให้เขามีพัฒนาการทางด้านสังคม รู้จักระเบียบวินัยมากขึ้น”*

ด้านคุณแม่ลำจวนก็เห็นว่าน้องยีนมีพัฒนาการไปในทิศทางเดียวกัน *“เขาปรับตัว เข้าใจคำพูดง่ายๆ มากขึ้น ส่วนเรื่องอารมณ์ ทีแรกก็หงุดหงิด เช่นถ้าครูยังไม่มา ห้องเรียนยังไม่เปิดก็จะโวยวาย จะเอาให้ได้อย่างใจ แม่ก็ขู่ว่าถ้าโวยวายมากแม่ก็ไม่ให้เรียนนะ อยากเรียนไหม เขาบอกว่าอยากเรียน ถ้าอยากเรียนก็ต้องไม่ร้อง ไม่งอแงนะ เขาก็อดทน”*

เมื่อถามว่าคาดหวังอะไรจากลูกๆ ทั้งคู่ต่างตอบว่า ไม่ได้คาดหวังอะไรมากนัก เพียงแค่เห็นลูกมีพัฒนาการดีขึ้นทีละน้อยในแต่ละปีก็พอใจแล้ว

“พ่อแม่ทุกคนก็คงเป็นเหมือนกัน แม้ว่าลูกจะเป็นเด็กปกติ เราก็คิดว่าเขาจะเอาตัวรอดได้ไหม เข้าสังคมได้ไหม สื่อสารกับคนอื่นได้ไหม แต่สิ่งที่เราต้องทำใจคือเมื่อเขาเป็นแบบนี้แล้วเราก็ต้องช่วยกันหลายๆ ทาง ดูแลให้เขาดีขึ้นให้ได้” คุณพ่อศิริบอก

ไม่มีใครรู้ว่าเมื่อเด็กทั้งสองจบการศึกษาไปแล้ว อนาคตของพวกเขาจะเป็นอย่างไร แม้ที่นี่จะไม่ได้ให้คำตอบ แต่อย่างน้อยก็ทำให้พวกเขามีความหวัง

เด็กบกพร่องในการเรียนรู้ : ความเข้าใจที่สับสนกับ ‘เด็กเรียนไม่เก่ง’

แม้ว่าครูในโรงเรียนจะมีความคุ้นชินกับธรรมชาติ ของเด็กพิการประเภทต่างๆ แต่เด็กกลุ่มที่สังเกตได้ยาก ก็คือ เด็กที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้ (Learning Disabilities - LD) ซึ่งเป็นเด็กพิเศษที่มีจำนวนมากที่สุดในโรงเรียนพวกเขามีบุคลิกและพฤติกรรม เหมือนเด็กปกติทุกประการ แต่เรียนรู้เรื่องต่างๆ ได้ช้า โดยเฉพาะในด้านภาษาและคณิตศาสตร์ จึงต้องการรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม

“นักเรียนชั้น ม.1 บางคนเขียนตามคำบอกถูกแค่คำเดียวจาก 20 คำ บางคนเขียนผิดหมดเลย บางคนท่องสูตรคูณไม่ได้ บวกลบคูณหารไม่ได้เลย” ครูกอบกุลเล่าลักษณะของนักเรียนกลุ่มนี้ ซึ่งพ่อแม่อาจจะไม่ทราบ ครูในบางโรงเรียนที่ไม่เคยรู้เรื่องการศึกษาพิเศษก็อาจเข้าใจว่าพวกเขาเป็นเด็กที่เรียนไม่เก่ง

“เด็กกลุ่มนี้น่าสงสาร ถ้าครูไม่เข้าใจก็จะมองเขาในแง่ลบตลอด จะดุ จะตี เพราะคิดว่าเขาไม่ตั้งใจเรียน เด็กก็เบื่อหน่ายการเรียน บางคนอาจจะมีพฤติกรรมก้าวร้าว เรียนไม่จบ บางคนไปมีเรื่องนอกโรงเรียนก็ไปอยู่สถานพินิจซึ่งมีเด็ก LD อยู่มากเลย พ่อแม่ต้องเข้าใจเด็กมากๆ ครูก็ต้องเอื้อให้เขาอีกนิดเพื่อให้เขาพัฒนาศักยภาพของเขาได้”

อย่างไรก็ดี การแยกแยะเด็กเรียนไม่เก่งกับเด็กที่บกพร่องในการเรียนรู้ออกจากกันก็เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ดังนั้น ที่โรงเรียนภัทรญาณวิทยา จึงมีกระบวนการคัดกรอง โดยครูผู้สอนจะสังเกตจากการทำการบ้านและแบบฝึกหัดในชั้นเรียนและคอยติดตามอย่างใกล้ชิด หากมีนักเรียนที่ได้คะแนนต่ำกว่าที่ควรจะเป็น จะคัดแยกออกมาแล้วส่งผลให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและรับรองอีกต่อหนึ่ง หลังจากนั้นจะมีการแจ้งให้ผู้ปกครองร่วมรับรู้ เพื่อการพัฒนาบุตรหลานอย่างถูกต้อง

“ครูทุกวิชาจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคน เรื่องแรกคือจุดเด่น ต้องเห็น จุดด้อยก็ต้องรู้ว่าด้อยยังไง จากนั้นจึงคัดแยกเด็ก เราก็จะทำเอกสารแนบแล้วส่งให้คุณหมอเพื่อให้คุณหมอรับรอง แล้วจะมีการทำหนังสือเชิญผู้ปกครองมานั่งคุย เราจะบอกว่าเด็กมีความบกพร่องในการเรียนรู้นะ เด็กอ่านเขียนไม่ค่อยได้ ซึ่งผู้ปกครองเขาก็รู้ แต่ไม่เข้าใจว่าเพราะอะไรลูกถึงเป็นแบบนี้ อาจให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ตอนลูกเล็กๆ เคยชักมา หรือเคยทานยาที่มีผลข้างเคียง หลังจากนั้นเราก็จะถามเขาว่าผู้ปกครองยินดีให้โรงเรียนพัฒนาเขาไหม เขาจะเรียนจบเหมือนเด็กปกติทั่วไปนะ เราไม่เขียนหรอกว่าเขาพิการ เพราะสำหรับเด็ก LD คำว่า ‘พิการ’ มันรุนแรงไป”

ครูกอบกุลยังเสริมว่า การคัดกรองเด็กบกพร่องในการเรียนรู้ นอกจากทำให้พวกเขาได้รับการศึกษาที่เหมาะสมแล้ว ผลพลอยได้ คือ เมื่อมีการประเมินผลการศึกษาจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังทำให้โรงเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ เพราะไม่ได้รวมเอา

คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มนี้เข้าไปด้วย แต่ก็ตั้งข้อสังเกตว่า ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา มีเด็กที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นมากในทุกโรงเรียน ซึ่งครูส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจและโรงเรียนก็ไม่มีกระบวนการคัดกรองเช่นนี้ เด็กกลุ่มนี้จึงถูกมองว่าเป็นตัวฉุดคะแนน ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วพวกเขาจำเป็นต้องได้รับการศึกษาในรูปแบบที่ต่างออกไป

การเรียนร่วม = การเรียน(รู้เพื่ออยู่)ร่วม

เมื่อปรัชญาของการเรียนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้เด็กพิการได้เรียนรู้การอยู่ในสังคมปกติ สิ่งที่โรงเรียนใส่ใจจึงไม่ใช่แค่การเรียนในห้องเดียวกันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน โดยครูในโรงเรียนภัทรญาณวิทยาแทบทุกคน จะจดจำนักเรียนเรียนร่วมและพูดคุยด้วยอย่างเป็นธรรมชาติ หลายคนเรียนรู้ภาษามือจากนักเรียนที่บกพร่องทางการได้ยิน และบางคนก็มีจิตวิทยามากในการพูดคุยกับนักเรียนออทิสติก จึงทำให้บรรยากาศในโรงเรียนเปิดกว้างและเป็นพื้นที่ปลอดภัย สำหรับนักเรียนเหล่านี้ และส่งผลไปถึงการรับรู้ของนักเรียนปกติด้วยเช่นกัน

“เวลาที่เราออกไปทำกิจกรรมข้างนอก เด็กปกติก็คอยให้ความช่วยเหลือเด็กพิการได้เป็นเหมือนบัดดี้กัน หรือเวลาแข่งกีฬาสี เด็กสติปัญญาวิ่งไม่ทันเพื่อน เด็กปกติก็เข้าไปช่วยจูงช่วยกันวิ่ง คือ เห็นสภาพนั้นเราก็ไม่เคยต้องบอกให้เขาทำอะไร เขาก็เรียนรู้เรื่องของน้ำใจได้ ครูกอบกุลเล่า แม้ต้องยอมรับว่ามีปัญหาบ้างในเรื่องที่นักเรียนออทิสติกมักถูกนักเรียนปกติกลั่นแกล้ง แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น ก็เป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้กันทุกฝ่าย”

“เด็กออทิสติกเขาจะโดนแกล้งบ่อยๆ เราก็ต้องสอนให้เขารู้จักควบคุมอารมณ์ให้ได้ บางทีเพื่อนแค่มา ‘แอ๊ะ’ (ส่งเสียงล้อเลียน) เขาก็ไม่ยอมแล้ว จะโกรธ จะร้องไห้ ก็บอกให้เขานับเลขไป หนึ่งถึงสิบ ทำได้บ้างไม่ได้บ้าง กับเด็กปกติเราก็ต้องบอกเขาเหมือนกัน ให้เขารู้จักมีน้ำใจเอื้อเฟื้อกับเพื่อนที่พิการ เพราะไม่มีใครหรอกที่อยากจะเกิดมาเป็นแบบนี้”

บรรยากาศเช่นนี้ก็สร้างความพึงพอใจให้ผู้ปกครองด้วย

“พ่อแม่ของเด็กเรียนร่วมก็คงพึงพอใจเพราะลูกเขาอยู่ในสังคมปกติได้ และโรงเรียนก็ให้โอกาสเขา ส่วนทางผู้ปกครองเด็กปกติก็ไม่มีเสียงอะไรนะ ส่วนใหญ่ก็พูดว่าดีที่มีโอกาสให้ลูกๆ ได้อยู่ร่วมกัน ได้เรียนรู้ว่าเด็กที่มาอยู่ในห้องเดียวกันมีหลายๆ แบบ มีโอกาสได้เรียนรู้มากกว่าเด็กที่อื่นๆ”

นอกจากนั้น ครูกอบกุลยังบอกว่า หากลองค้นหาให้ดี นักเรียนเหล่านี้ล้วนแต่มีความพิเศษเฉพาะตัว ทางโรงเรียนจึงพยายามจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และให้โอกาสพวกเขาได้ค้นพบความสามารถที่ซ่อนอยู่ ซึ่งพบว่าบางคนทำได้ดีกว่าเด็กปกติด้วยซ้ำ ส่งผลให้พวกเขามีความนับถือตนเอง สิ่งนี้จำเป็นมากเมื่อพวกเขาต้องออกไปสู่สังคมในอนาคต

“เด็กพวกนี้พิเศษทุกคน บางคนน้ำลายยืดๆ พูดไม่รู้เรื่อง แต่พอมีแข่งงานศิลปะ ก็ส่งไปแข่งหรือให้เขาฝึกรำ ใครคิดว่าเขาทำไม่ได้ ทำไมจะไม่ได้ เริ่มจากยกแขนซ้ายขวานี่จะทำไม่ได้เลยเหรอ ก็ให้เขาทำแล้วเขาก็ได้เหรียญรางวัลกันมาเยอะแยะ ให้วาดภาพระบายสี ร้องเพลง เต้นบ้าง เล่านิทานบ้าง จัดสวนถาดบ้าง ก็ถือว่าเป็นการเรียนรู้ และเขาก็ภูมิใจ หรือแม้แต่ไปแข่งขันคณิตศาสตร์ เขาอ่านไม่ได้ แต่เขาคิดเป็น เราก็เอาคนอ่านได้ไปคู่กัน ก็ได้รางวัลมา” คำบอกเล่าของครูไม่ใช่เรื่องเกินจริง เพราะนักเรียนจากโรงเรียนนี้กวาดรางวัลเหรียญทองมาแล้วหลายรายการตั้งแต่ระดับจังหวัดจนถึงระดับชาติ

แม้แต่นักเรียนบางคนที่ดูเหมือนจะ ‘เรียนรู้ไม่ได้’ ก็ต้องไม่ถูกละเลย

“เด็กคนหนึ่งเข้ามาตั้งแต่ ม.1 ไม่เคยพูดอะไรเลยมาตั้งแต่ประถม ทั้งที่อยู่บ้านพูดกับพ่อแม่บางคนหนักใจ แต่ครูไม่หนักใจเลย เวลาเจอเขาครูก็จะ ‘สวัสดีค่ะ’ เขาก็ยิ้ม ถาม ‘วันนี้มากับใคร’ เขาก็ยิ้ม เราก็พยายามพูดคุยให้ความคุ้นเคยกับเขา บางคนหนักใจว่าเขาไม่มีการพัฒนา แต่ครูไม่หนักใจ เราแน่ใจว่าเขามี เคยบอกเขาว่า ‘ไปถามแม่นะว่าแถวนั้นมีที่หรือเปล่า ครูอยากจะซื้อสักแปลงหนึ่ง’ วันรุ่งขึ้นแม่เขามาถามเลยว่าครูจะซื้อที่เหรอ พอได้ยินครูก็ดีใจใหญ่เลย เขารู้เรื่องนะหรือไปที่บ้านเขา เขายกน้ำมาให้เราดื่ม แค่นี้ก็พอแล้ว”

ครูกอบกุลสรุปว่า ปัจจัยสำคัญของการจัดการเรียนร่วม ต้องเริ่มจากครูที่มีหัวใจของการให้โอกาส เมื่อเด็กกลุ่มนี้ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกับเด็กปกติ เขาจะไม่ถูกประเมินค่าต่ำกว่าที่เป็นจริง

“ครูต้องจัดให้ บางคนให้ไปแข่งระดับชาติ คนถามว่าเด็กออทิสติกจะไปได้ยังไง ดีสิได้เรียนรู้ไปต่างจังหวัดต้องค้างคืน คนกลัวว่าจะวุ่นวาย แต่เขาอยู่ได้ จัดการตัวเองได้ พูดรู้เรื่องแล้วก็ซื่อตรง คนทั่วไปคิดว่าปัญหาเยอะ ไม่ยากหรอกค่ะ เขาช้าเท่านั้นเอง แต่ก็ต้องการการดูแลจิตใจ เหมือนคนปกติทั่วไป”

“เขาไม่ต่างจากเด็กปกติหรอก บางคนอาจจะชอบลงน้ำบ่อยๆ หรือชอบขึ้นต้นไม้บ้าง ครูก็ไม่ซีเรียสนะ บางทีขาดไปสักคนเราก็คุยกันว่ามันเหมือนขาดอะไรไป เหนื่อยกาย แต่ใจไม่เหนื่อย อาจจะมีงานเพิ่ม แต่ถามว่าทำได้ไหม ได้ เพราะเรามีความเต็มใจที่จะทำ มีอะไรมาก็ไม่เคยปล่อยปละละเลย ไม่เคยทิ้ง ก็เป็นเรื่องที่ครูภัทรญาณรู้กันทุกคน”

อนาคตที่เป็นไปได้

นับจากปี 2545 มีนักเรียนเรียนร่วมจบการศึกษาออกไปแล้ว 11 รุ่น ชีวิตหลังเรียนจบชั้น ม.6 ของพวกเขามีความหลากหลาย บ้างทำงานในสายอาชีพ หรือมีโอกาสได้เรียนต่อในระดับปริญญาตรี

“เป้าหมายที่สำคัญของเรา ก็คือ จบแล้วให้เขาสามารถช่วยตนเองได้ พึ่งตนเองได้ และสามารถอยู่ในสังคมปกติได้อย่างมีความสุข ศักยภาพที่จะเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัยก็ขึ้นอยู่กับ

บุคคลนั้น เพราะศักยภาพเขาไม่เท่ากัน แต่ถ้าคนไหนที่เรียนได้ ทางโรงเรียนก็จะพยายามติดต่อให้ ถ้าเขาไม่ไหวก็ต้องยอมรับว่าเป็นประสบการณ์” ครูกอบกุลเล่า นักเรียนพิการบางคนอาจเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยของรัฐ หรือศึกษาต่อในที่ที่เปิดสำหรับคนพิการ เช่น วิทยาลัยราชสุดา เป็นต้น

“มีคนหนึ่งเป็นนักเรียนตาบอด เขาเรียนรู้จากอักษรเบรลล์ ตอนแรกเราไม่รับเพราะคนที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเขาไม่มี แต่ผู้ปกครองก็แจ้งไปที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ทางศูนย์ฯ ทำหนังสือขอเข้ามาที่โรงเรียนบอกว่าขอให้รับเถอะ เพราะโรงเรียนอยู่ใกล้บ้าน เราก็เลยต้องรับ โชคดีที่เขามีพื้นฐานอักษรเบรลล์ที่ดี ก็เรียนจนจบ ม.6 แล้วก็ไปเรียนต่อคณะนิเทศศาสตร์ ที่ราชภัฏธนบุรี ได้เกียรตินิยมด้วย” ครูกอบกุลเล่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนพิการนั้นไม่ได้ด้อยความสามารถกว่านักเรียนปกติ

และมีนักเรียนบางคนที่จบการศึกษาไปแล้วขอกลับมาเรียนซ้ำหรือกลับมาช่วยงานในโรงเรียน เพราะผู้ปกครองมองว่าพวกเขายังมีวุฒิภาวะไม่เพียงพอ ทางโรงเรียนก็จะพิจารณาว่าการอยู่ในโรงเรียนช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการสูงขึ้นได้หรือไม่ ทำให้พวกเขาอยู่ในสังคมได้อย่างสง่างามหรือไม่ หากพิจารณาแล้วไม่มีข้อเสียก็ยังอนุญาตให้อยู่ต่อ โดยมอบหน้าที่ความรับผิดชอบให้เพราะถือว่าก้าวสู่วัยผู้ใหญ่แล้ว

“ตอนนี้มี 2 คน ท็อปกับโบว์ลิ่งซึ่งเป็นเด็กออทิสติก เราให้เขาเป็นพี่เลี้ยง ช่วยพาน้องๆ ไปไหนมาไหน คอยแจกอาหาร คอยดูแลน้อง เราก็จะดูจนเขามีวุฒิภาวะอีกสักนิดหนึ่ง” ครูกอบกุลบอก

แต่ไม่ว่าสุดท้ายพวกเขาจะจบออกไปเป็นอะไร สิ่งที่พวกเขามีร่วมกันก็คือ ทักษะในการเข้าหาสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์กับคนปกติ โดยไม่กลัว ซึ่งครูกอบกุล มองว่าอาจเป็นข้อที่นักเรียนเรียนร่วมได้เปรียบกว่านักเรียนที่จบจากโรงเรียนสอนคนพิการเฉพาะทาง

ข้อจำกัดในนโยบายเรียนร่วม

แม้ว่าจะมีบทเรียนของความสำเร็จมาแล้ว 12 ปี แต่ในมุมมองของ **อาจารย์ปรีชา ศรีอนันต์** ผู้อำนวยการคนปัจจุบันของโรงเรียนภัทรญาณวิทยา เขาเห็นจุดอ่อนในระดับนโยบายการเรียนร่วม กระทรวงศึกษาธิการว่า ไม่ได้เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนพิการอย่างแท้จริง มีเพียงการบัญญัติกฎหมายและตัวเอกสาร ในขณะที่การบริหารไม่เปลี่ยนแปลง

“ทางรัฐน่าจะให้การสนับสนุนมากกว่าที่เป็นอยู่ ตอนนี้ล่ามภาษามือของเรา ยังต้องขอรับบริการจากข้างนอก แม้ทางกระทรวงฯจะมีครูพี่เลี้ยงให้ แต่อย่างอื่นก็เหมือนกัน งบประมาณก็ไม่ได้แตกต่างกันมากมายสิ่งสำคัญที่สุด คือ บุคลากรส่วนหนึ่งถูกดึงมาอยู่ตรงนี้ ก็เหมือนกับว่าโดนเอาทรัพยากรบางส่วนออกไป”

ในภาพรวม อาจารย์ปรีชามองว่า การที่ครูต้องสอนนักเรียนเรียนร่วมส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นการเพิ่มภาระของครู จากที่ต้องดูแลนักเรียนปกติอยู่แล้ว ในขณะที่นักเรียนเรียนร่วมก็จะไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเต็มศักยภาพ เพราะบุคลากรปกติอาจยังไม่มีความเข้าใจเพียงพอ ทั้งยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิเศษแต่ละแบบ

“ตัวอย่างเช่น เด็กพิการทางหู เขาอาจมีความสามารถอะไรที่จะพัฒนาต่อไปได้ แต่บางครั้งเราสื่อสารกับเขาไม่เข้าใจ เราก็ไม่รู้ พอไม่รู้ก็พัฒนาเขาได้ยาก ครูที่อบรมภาษามือตอนนี้ ยังต้องเรียนรู้จากนักเรียน กระทรวงศึกษาธิการอาจจะภูมิใจที่ว่า เด็กกับครูได้เรียนรู้ร่วมกัน แต่มันไม่ใช่ ณ วันนี้ คนที่จะมาสอนเขาควรจะต้องเก่งกว่าเขา ไม่ใช่เพิ่งมาเรียนรู้จากเขาตอนที่ต้องสอนเขาแล้ว ครูที่รับผิดชอบหรือสอนคนเหล่านี้ก็ไม่เคยได้รับการอบรมด้านจิตวิทยา ในการทำงานกับคนเหล่านี้โดยตรง อาจจะอบรมนิดๆ หน่อยๆ แต่ถามว่าพอหรือยังกับการที่จะต้องไปสร้างคน ไม่พอ”

“ผมเคยอ่านวารสารของเกาหลีและอเมริกา เขาส่งเสริมจริงๆ คือ มีโรงเรียนโดยเฉพาะ เขาเปิดหลักสูตรซึ่งไม่เหมือนปกติทั่วไป เด็กที่จบจากในโรงเรียนสามารถประกอบอาชีพเองได้ เขาทำเป็นตั้งแต่ในโรงเรียน แต่ของเรามาใช้ทรัพยากรการเรียนการสอนของเด็กปกติ ซึ่งคุณครูอาจจะมีความรู้บ้าง แต่ว่าไม่ถึงที่สุด จริงๆ แล้วจะต้องมีครูที่เชี่ยวชาญแต่ละด้าน เช่น เด็กพิการด้านหูต้องการครูที่รู้ภาษามือมาอยู่ประจำ เด็กแอลดี (เด็กที่บกพร่องในการเรียนรู้) ก็ต้องมีครูประจำเหมือนกัน เพื่อที่จะพัฒนาเด็กเหล่านี้ให้ถึงระดับมาตรฐานได้ แต่รัฐไม่เคยจัดให้เรา”

ต้นตอของปัญหา ผู้อำนวยการมองว่าเรื่องนี้เป็นปัญหาตั้งแต่ระดับวิสัยทัศน์

“ผมไม่แน่ใจว่ากระทรวงศึกษามีฝ่ายที่รับผิดชอบเรื่องพวกนี้ โดยเฉพาะหรือเปล่า ในต่างประเทศเขาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มีหน่วยงาน มีองค์กรโดยเฉพาะ แต่ของเราเป็นองค์กรการกุศล ไม่ได้มีองค์กรของรัฐที่สร้างขึ้นมารองรับโดยเฉพาะ แต่เอานโยบายมาแปะไว้ตามโรงเรียนต่างๆ

แล้วบอกว่าเด็กเรียนได้ ซึ่งเด็กเหล่านี้น่าสงสาร เหมือนเอาเขามาหาเสียง รัฐอาจจะคิดว่าการทุ่มงบประมาณให้เด็กเหล่านี้เป็นเรื่องสูญเปล่า แต่จริงๆ แล้ว รัฐไม่เคยเข้าใจเลยว่าคำว่า 'สูญเปล่า' คืออะไร ทั้งที่หากเด็กคนหนึ่งเติบโตไปแล้วดูแลตัวเองได้ รัฐก็ไม่ต้องมาจ่ายงบประมาณสนับสนุนเขาไปตลอดชีวิต"

ดังนั้นสิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนจึงเป็นผลมาจากความร่วมมือของบุคลากรภายในและชุมชนที่เกี่ยวข้อง มากกว่าการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด

"การทำโรงเรียนเรียนร่วมเป็นเรื่องยาก กรณีที่จะเกิดขึ้นได้ก็คือต้องเป็นความต้องการของชุมชน เป็นความต้องการของผู้บริหาร และเป็นความต้องการของครู และมีองค์ประกอบอีกเยอะแยะถึงจะทำได้ โรงเรียนนี้นับว่าโชคดีที่ ผอ. คนก่อนได้ทำเอาไว้ และได้ครูกอบกุลมาช่วยเราถึงทำแบบนี้ได้" อาจารย์ปรีชาออกความเห็น

นอกจากนั้น ผู้อำนวยการยังมองว่า การส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนกลุ่มนี้อย่างแท้จริงจำเป็นต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมกับพวกเขามากกว่าการให้เรียนร่วมในห้องเรียนปกติ

"จริงๆ เขาต้องเรียนไม่เหมือนคนอื่น เพราะรูปแบบการเรียนรู้ของเขาต่างกัน ถ้าอ้างเรื่องสิทธิและความเสมอภาค การให้เด็กที่มีความแตกต่างกันมากมาเรียนแบบเดียวกัน ถามว่ามันเสมอภาคจริงหรือเปล่า" ผู้อำนวยการตั้งคำถาม

ที่มา : http://www.pmca.or.th/thai/wp-content/uploads/2015/09/20150907-16_pmca005.jpg

แต่แม้ว่าจะยังเต็มไปด้วยข้อจำกัด ผู้บริหารก็ยังไม่หยุดคิดที่จะพัฒนาการศึกษาสำหรับนักเรียนกลุ่มนี้ให้ดีขึ้น

“ปีหน้าจะเอาหลักสูตรแกนกลางมาวางเลยแล้วก็วิเคราะห์ดูว่าอันไหนที่เขาเรียนได้ และเราจะเพิ่มเติมเรื่องการสร้างอาชีพให้เขา เพราะจริงอยู่ การที่เขาได้มาเรียนในที่เดียวกันจะทำให้เขาปรับตัวเรื่องสังคมได้ แต่การสร้างอาชีพให้เขาหรือทำให้เขามีเกียรติ มีตัวตนอยู่ก็ทำให้สังคมยอมรับ และทำให้เขาอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขในอนาคต”

นอกจากนั้นก็ยังให้ความสำคัญกับการทำงานกับผู้ปกครองให้มากขึ้น *“ผู้ปกครองก็จำเป็นต้องได้รับการอบรม ควรจะได้เรียนรู้ด้วยว่าจะดูแลลูกของตัวเองอย่างไร เพราะพ่อแม่ก็เรียนรู้มาแบบคนปกติ แต่เมื่อลูกของเขาไม่ใช่เด็กปกติ เขาควรต้องรู้เหมือนกันว่าทำยังไงจะพัฒนาลูกของเขาได้”*

การสมัครเข้าโรงเรียนภัทรญาณวิทยา

ครูกอบกุลแนะนำว่า เด็กที่พิการควรมีโอกาสได้เข้าโรงเรียนเรียนร่วมหรือโรงเรียนเฉพาะทางสำหรับคนพิการตั้งแต่ยังเล็ก เพราะเป็นวัยที่เหมาะสำหรับการสร้างเสริมพัฒนาการและปรับพฤติกรรม หากเริ่มเรียนร่วมเมื่อเป็นวัยรุ่นการพัฒนาอาจเป็นไปได้ช้าหรือน้อยมาก ในกรณีของโรงเรียนภัทรญาณวิทยา เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาก็มีนักเรียนพิเศษที่มีพัฒนาการบ้างเพราะเข้ามาเรียนตั้งแต่ชั้น ม.1 แต่หากเพิ่งเข้ามาเรียนร่วมในชั้น ม.4 การปรับตัวนั้นแทบจะเป็นไปไม่ได้

ปัจจุบันโรงเรียนภัทรญาณวิทยาได้รับการคัดเลือกให้เป็นศูนย์การศึกษาเรียนร่วมประจำเขตอำเภอนครชัยศรี และเป็นโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมดีเด่นระดับภูมิภาค ของกระทรวงศึกษาธิการผู้ปกครองที่สนใจให้บุตรหลานเข้าเรียนร่วมที่โรงเรียนภัทรญาณ สามารถสมัครได้ โดยจะต้องมีการพานักเรียนเข้าไปที่โรงเรียนเพื่อทุกความรู้จักบุคลิกและลักษณะนิสัย ความพิการ ประเมินความพร้อมในการเรียน เพื่อโรงเรียนจะสามารถวางแผนการจัดการเรียนร่วมในแต่ละปีต่อไป

การเรียนร่วมในโรงเรียนภัทรญาณวิทยานั้น ในที่สุดแล้ว มันอาจเป็นภาพจำลองของสังคมใหญ่ที่ทำให้เราเห็นว่า เมื่อคนปกติมองเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนพิการ เชื่อมั่นและปฏิบัติต่อเขาอย่างที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน ก็เป็นพลังที่ช่วยพัฒนาให้คนพิการมีศักดิ์ศรีและใช้ชีวิตอย่างมีความสุขได้ แม้วันนี้จะยังมีพื้นที่เช่นนี้ไม่มากนัก แต่หากมันค่อยๆ ขยายออกไปสักวันหนึ่ง สังคมนี้อาจเป็นที่ที่น่าอยู่มากขึ้นสำหรับพวกเขา

เรื่อง : นริศรา สายสงวนสัตย์
ภาพ : นริศรา สายสงวนสัตย์ และโรงเรียนภัทรญาณวิทยา

ที่มา : http://news.mthai.com/wp-content/uploads/2015/07/IMG_0875.jpg

กำพล ทองบุญนุ่ม
เอาชนะ ‘กายพิการ’ ด้วย ‘ใจที่สมบูรณ์’

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 8 กันยายน 2557

เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2522 ชีวิตของครูพละหนุ่มจากนครสวรรค์ต้องพลิกผันอย่างสิ้นเชิง หลังการกระโดดพุ่งหลาวลงสระน้ำในวิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดอ่างทอง แล้วเกิดพลาดท่าศีรษะกระแทกกับพื้นก้นสระ

อุบัติเหตุครั้งนั้น ทำให้กระดูกต้นคอข้อที่ 5 ของ **กำพล ทองบุญนุ่ม** หักไปถูกประสาทสันหลังเกิดอาการชาทั้งตัวและกลายเป็นอัมพาต ซึ่งแพทย์บอกว่าเขาไม่มีทางหายเป็นปกติได้อีกเหมือนเดิม ต้องพิการไปตลอดชีวิต

จากชีวิตที่เคยคิดว่ารุ่งโรจน์กลายเป็นชีวิตที่ตกต่ำสุดขีด แต่ทว่ากำพลนั้นโชคดีที่พระในบ้านอย่างบิดามารดาที่คอยเป็นกำลังใจให้และชักนำให้เขาได้รู้จักกับศาสนาอย่างแท้จริง เป็นศาสนาที่ไม่ใช่แค่เปลือกหรือรอยปากกาที่อยู่เอกสารของราชการอย่างที่หลายคนรู้สึกอยู่ทุกวันนี้

ตลอดระยะเวลาร่วม 30 ปีที่กำพลนำหลักธรรมมาเครื่องมือฟื้นฟูจิตใจ ความคิดและร่างกายนั้น ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงพลังของความศรัทธา ซึ่งมีอานุภาพเหนือกว่าความเจ็บปวดทางกายสัมผัสได้รอยยิ้มที่ปรากฏตลอดระยะเวลาของการสนทนา แม้จะแตกต่างจากสภาพร่างกายที่ต้องนอนอยู่บนเตียงอย่างสิ้นเชิง ดังเช่นคำกล่าวที่เขามักเอ่ยกับใครๆ เสมอว่า ‘ผมได้ลาออกจากความพิการแล้ว’

อาจารย์มีวิธีนำศาสนามาฟื้นฟูความพิการของตัวเองได้อย่างไร

เวลาพูดถึงศาสนา ผมไม่ได้คิดว่าเป็นศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เพราะทุกศาสนานั้นมีประโยชน์สำหรับคนที่นับถือและเข้าถึง อย่างผมนี่เกิดในเมืองไทย นับถือศาสนาพุทธ ก็อาศัยหลักของพุทธศาสนามาช่วยฟื้นฟูจิตใจ ตั้งแต่ในด้านการศึกษา ทั้งการเรียนทฤษฎีไปจนถึงการปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัตินี้นอกจากจะช่วยฟื้นฟูทางด้านจิตใจแล้วยังช่วยฟื้นฟูทางด้านร่างกายอีกด้วย เพราะเมื่อใจเราดี ร่างกายก็ดีได้เท่าที่มันจะพัฒนาตัวเองขึ้นมาได้

คำว่าใจดีคือใจไม่เป็นทุกข์ ตรงนี้เป็นผลจากการได้สัมผัสสภาวะที่เราปฏิบัติตามหลักของศาสนาที่เรานับถือ อย่างพุทธศาสนาก็คือ หลักธรรม ถ้าเราได้ศึกษา ได้ปฏิบัติ และเข้าถึงหลักธรรมจริงๆ มันจะช่วยเปลี่ยนชีวิตให้ใหม่ จากชีวิตที่มีปัญหาเป็นทุกข์กลับกลายเป็นชีวิตที่หมดปัญหาและไม่ทุกข์ได้

ซึ่งการที่จะเข้าถึงได้นั้น ก่อนอื่นก็ต้องมีศรัทธา คนเราถ้าศรัทธาเรื่องอะไร มันจะสนใจสิ่งนั้นมากเป็นพิเศษ ซึ่งพอศรัทธาก็จะเกิดความเชื่อถือ เลื่อมใส และเริ่มตั้งคำถามว่าสิ่งนั้นมันช่วยอะไรเราได้บ้าง ยิ่งถ้าศาสนานั้นดีและตัวเราได้ประโยชน์จากศาสนานั้นได้เพียงแค่ศรัทธา มันก็จะนำโยงไปสู่ความคิดที่ว่าลองฝึกดูซิ

อย่างกรณีของอาจารย์ อะไรคือจุดเปลี่ยนที่ทำให้ต้องเอาศาสนามาเป็นที่พึ่ง

ผมเริ่มสนใจหลังพิการได้ปีหนึ่ง ตอนนั้นมันเต็มไปด้วยความทุกข์ ต้องการที่พึ่ง เหมือนคนที่ป่วยไข้ต้องการหมอและยา โดยเฉพาะช่วงหลังที่เป็นทุกข์จนงอมแล้ว คือ ตอนทุกข์ใหม่ๆ เราจะไม่คิดถึงในสิ่งที่เป็นที่พึ่งที่แท้จริงหรอก เราก็จะมุ่งทำแต่สิ่งที่เป็นโลกๆ ดูหนัง ฟังเพลง ย้อมจิตย้อมใจให้มันคลายทุกข์ ซึ่งมันก็ได้นะ แต่มันก็เดี๋ยวเดียว พอเวลาผ่านไปมันก็ไม่สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ เราก็ต้องมองหาว่าอะไรล่ะที่ช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างแท้จริง อ๋อ! เราต้องมีที่พึ่งทางใจคือศาสนา ตรงนี้สำคัญมาก ถ้าคนไม่มีสติปัญญาก็จะเชื่อหมอดู เสียเงินเสียทองถูกหลอก

อาจารย์กำลังบอกว่าคนที่จะเข้ามาศึกษาทางนี้ได้ต้องมีความทุกข์สุดๆ

ไม่จำเป็น มันอยู่ที่ปัญญาของคน บางคนแค่ถูกหนามตำนิดเดียวก็รู้สึกสะดุ้งต้องหารองเท้ามาใส่ บางคนตำแล้วไม่เป็นไร ยังถอดรองเท้าเดินก็ได้ บางคนถึงขั้นเป็นแผลเหวอะหวะแล้วก็ยัง

ไม่ใส่รองเท้า จนต้องมีคนมาบอกว่า คุณถ้ายังไม่ใส่รองเท้าจะเดินไม่ได้นะ ก็ต้องหารองเท้าอย่างดีมาใส่ พูดง่ายๆ คือ บางคนเจ็บนิดเดียวก็จำ บางคนต้องหนักหน่อย บางคนต้องเจ็บเจียนตายถึงจะเชื่อ เพราะฉะนั้น แต่ละคนไม่เหมือนกัน อย่างผมนี่เรียกว่าเจ็บเจียนตาย มี 2 ทางให้เลือก คือทุกข์กับไม่ทุกข์ ถ้าเราทำอย่างนี้ เรามีโอกาสไม่ทุกข์ได้ ไม่ทุกข์คืออาจจะทุกข์น้อยลง ปัญหาน้อยลง ดีกว่าไม่ได้ทำตรงนี้เลย แล้วทุกข์ตลอดไป

ทุกข์ที่สุดของอาจารย์นี้ถึงขั้นอยากตายไหม

คิดว่าเราไม่ควรมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ แต่ไม่ถึงขั้นอยากฆ่าตัวตายหรืออยากตาย คือ มันหมดความหวัง มีความผิดหวัง คนเราพอหมดความหวัง ชีวิตมันก็เหี่ยวแห้งนะ อันนี้เฉพาะทางโลก แต่สำหรับผู้ปฏิบัติธรรม การหมดความหวังเป็นเรื่องดีคือ ทำแบบไม่ได้หวังอะไร ทำในสิ่งที่เราทำได้ ดังนั้นถ้าหมดความหวังแม้ไม่หวังมันก็มาได้ แต่ทางโลกนี้คนละเรื่อง หมดหวังแล้วรับไม่ได้ ท้อแท้หมดกำลัง มีกิเลสข้างหน้าอยู่ มันสวนทางกัน

“บางคนเจ็บนิดเดียวก็จำ
บางคนต้องหนักหน่อย
บางคนต้องเจ็บเจียนตาย
ถึงจะเชื่อ
เพราะฉะนั้นแต่ละคน
ไม่เหมือนกัน”

ถามจริงๆ ก่อนพิการ อาจารย์มีมุมมองเรื่องศาสนาแบบไหน

ไม่เคยสนใจเลย คิดว่าศาสนามันไม่จำเป็นต่อชีวิตเราเลย คิดอยู่แค่นั้น แต่ของแบบนี้ไม่ใช่เรารู้ขึ้นมาเอง คุณพ่อคุณแม่ซึ่งเป็นคนที่มีสัมมาทิฐิ นับถือศาสนาอยู่แล้ว เห็นว่าเราไม่ไหวแล้วจะเอาตัวไม่รอด เขาก็ยื่นในสิ่งที่คิดว่าลูกลองทำอย่างนี้ดูซิ ซึ่งคนเราเวลาจะจมน้ำมันหาที่คว้าไม่ได้ คว้าตรงไหนก็ล้มเหลว พอเจอขอนไม้ก็คว้าขอนไม้ไว้ก่อน ถึงเราไม่ชอบแต่เราก็จำเป็นต้องใช้สิ่งนั้น

มีวิธีอย่างไรในการเปลี่ยนจากความไม่เชื่อให้กลายเป็นความศรัทธา

คนที่เอาธรรมมาให้เรานั้นเป็นพ่อเป็นแม่ คนที่เขารักเรา เพราะฉะนั้น เขาคงไม่เอาสิ่งที่ไม่ดีมาให้เราหรอก เขาจะไม่เอาเหล้า เอาสุรา เอาสิ่งย้อมที่ทำให้เราหลง แต่เขาจะเอาสิ่งที่ประเสริฐมาให้เราเชื่อจากคนรอบข้าง แต่ความเชื่ออย่างเดียวไม่พอ ต้องศึกษาซึ่งถ้าสติดีจริงก็จะพยายามหาความมีเหตุมีผล ถ้าเจอก็จะทำให้เรารู้จักวิธีคิดและรู้ว่ามีแนวโน้มที่จะไปในทางที่ดี และไม่จบแค่นั้นนะ เพราะหลังจากนั้นเราจะมีความเข้าใจ ความสบายใจ และเกิดความรู้สึกท้าทายว่า ถ้าเราสามารถทำจนบรรลุผลได้มันจะดีขนาดไหน จะเป็นประโยชน์ต่อเราขนาดไหน กลายเป็นความคิดที่ไม่เหมือนเดิม จากเดิมที่ปฏิเสธก็กลายเป็นยอมรับได้

คือการศึกษาศาสนานั้น หลักๆ เราต้องเตรียมใจของตัวเองก่อน ส่วนเรื่องร่างกายบางทีเราก็เตรียมอะไรไม่ได้ อย่างผมสภาพร่างกายพิการแบบนี้จะเตรียมอะไรได้ ไปวัดก็ไม่ได้ ไปบวชเหมือนอย่างเขาไม่ได้หรอก แต่ใจเราอยากจะทำอย่างนั้น ยิ่งถ้าเรามีศรัทธา คนรอบข้างจะสามารถช่วยเราได้ ด้วยการเอาสิ่งนั้นมาเสนอ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เป็นสื่อต่างๆ เพราะทุกวันนี้สิ่งต่างๆ เข้าถึงขอบเตียงแล้ว แค่เอาใจไปสัมผัสทุกอย่างมันก็มาแล้ว

ที่สำคัญต้องเข้าใจด้วยว่า ธรรมนั้นสอนให้เรายอมรับความจริงในสิ่งที่เป็นไปแล้วกับตัวเรา การยอมรับอย่างเดียวความจริงไม่เพียงพอ แต่เราต้องมองในแง่ของการพัฒนาตัวเองด้วย คือเราต้องมองในแง่ดี และทำในสิ่งที่ถูกต้องด้วย มันต้องเป็นการปฏิบัติ เป็นขั้นตอน ถ้าเราไม่ปฏิบัติในสิ่งที่เราคิดว่าดีแล้วมันจะไม่มีทางได้รับผลเลย

คิดอย่างเดียวไม่ได้

ไม่ได้ ถ้าคิดอย่างเดียว 16 ปีแรกที่ผมศึกษาเรื่องนี้ก็คงบรรลุธรรมไปนานแล้ว คือ ที่ผ่านมาความคิดของเรามันไม่ถูกต้องไง เราไปเชื่อว่าคนพิการนั้นปฏิบัติไม่ได้ เราไม่ได้ไปบวช ไปอยู่วัดเหมือนกระแสเขา เราอยู่บ้าน ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ แล้วเราจะปฏิบัติธรรมได้อย่างไร แต่เมื่อถึงเวลาที่ทุกข์จนพอเพียง มันคิดได้ว่าการปฏิบัติธรรมนั้น ไม่ได้ปฏิบัติทางกายอย่างเดียว ใจต่างหากที่สำคัญ เอาล่ะเมื่อเราไปวัดไม่ได้ เราก็ทำในสภาพพิการ เช่นนี้แหละ ยอมรับตามอัตภาพของเราไม่ต้องเหมือนกัน พอเราคิดแบบนี้ เราก็ทำเท่าที่เราทำได้ เพราะเราเชื่อว่า สิ่งทั้งหลายที่เป็นธรรมมันเป็นบุญกุศลทั้งนั้น เหมือนยาที่มันขมดูแล้วไม่อร่อยแต่ก็มีประโยชน์

ยากไหม

ยาก แต่เราก็เชื่อว่ามันมีโอกาสทำได้ ก็ต้องทดลองทำดูก่อน แล้วเราก็มีใจที่ไม่ยอมรับอยู่อย่างหนึ่ง นั่นคือพวกรูปแบบอย่างจะปฏิบัติก็ต้องไปวัด คนที่คิดแบบนั้นเป็นพวกหวังผล 100 เปอร์เซ็นต์ แต่เราทำแบบคนสิ้นหวัง สิ้นคิดไปเลย มันจะได้อะไรก็ช่าง ไม่ได้อะไรก็ช่าง คือเราไม่ได้มองผลข้างหน้า เรามองแค่ปัจจุบัน เพราะถ้ามองแต่อนาคต ปัจจุบันเราก็ลืมไปแล้ว สุดท้ายเราก็หมดหวัง

หลังจากที่คิดได้แล้ว เกิดความเปลี่ยนแปลงมากน้อยแค่ไหน

เยอะมาก พระท่านหนึ่งที่ช่วยเปลี่ยนความคิดผม ก็คือ **หลวงพ่อคำเขียน สุวัณโณ** ผมเขียนจดหมายไปคุยกับท่าน ซึ่งท่านก็ตอบกลับมาคนพิการก็ปฏิบัติธรรมได้ ท่านแนะนำว่าให้ลองนอนพลิกมือเล่น การปฏิบัติธรรม คือ การให้มีสติ มีความรู้ตัวให้อยู่กับปัจจุบัน อยู่กับเนื้อกับตัว ไม่ให้ใจคิดล่องลอยไปไหน ไม่ต้องสนใจอดีต ไม่สนใจอนาคต ผมก็นอนพลิกมือเล่น ก็เกิดความรู้สึกใจที่จดจ่อกับความรู้สึกมันก็มีที่อยู่ของมัน มันไม่คิดวุ่นวายไปไหน และต่อให้คิดแต่มันก็ไม่ใช่งานของเรา งานของเรา คือ ความรู้สึก การที่เราไหลไปกับความคิด มันทำให้เราลืมเนื้อลืมตัว ความคิดนั้นแม้มันจะคิดดี แต่ก็มีความหวังและกิเลสซ่อนอยู่ ขณะที่ความรู้สึกที่ไม่ได้คิดอะไรนั้น ใจมันก็ว่างเป็นปกติ ไม่มีอะไรปรุงแต่ง เกิดเป็นความสบายแล้วก็เริ่มมีความสุข เห็นไหมการเปลี่ยนจากคนที่นอนครุ่นคิด มาเป็นคนที่มีความรู้สึกอยู่กับปัจจุบัน จิตมันต่างกัน คนที่ครุ่นคิดมีทุกข์มากมายกับคนที่ไม่คิดแต่รู้สึกตัว อะไรที่มันแก้ปัญหาชีวิตได้ อย่างน้อยมันก็ล้างใจที่ฟุ้งซ่านให้สงบลงเป็นปกติ นี่คือการเปลี่ยนระดับแรก

ต่อมาเมื่อเรารู้สึกนานๆ เราจะรู้จักตัวเองมากขึ้น เราไม่ได้มองเพื่อไปเปรียบเทียบตัวเราเองกับคนอื่น ถ้าเรามองข้างนอกมันก็เปรียบเทียบ คนนั้นเขาดีกว่าเรา สมัยก่อนเราก็เป็นอย่างนั้น ถ้าเราไม่เป็นแบบนี้ เราก็ต้องเป็นแบบนั้น วุ่นวายทุกข์หลายนอนไม่หลับ แต่พอเรารู้สึกตัวไม่ต้องเปรียบเทียบ เราก็เลยเข้าใจว่า ความคิดของเรานั้นทำลายจิตใจของตัวเอง อย่าได้ไปโทษสิ่งภายนอก ต้องโทษใจเรา เพราะเราเป็นคนที่ขาดสติ คิดมากทุกข์มาก คิดน้อยทุกข์น้อย ไม่คิดไม่ต้องไปทุกข์กับมัน แม้แต่ร่างกายที่เคลื่อนไหวไปมา ถ้าใจเราไม่ให้มันเคลื่อนไหว มันจะเคลื่อนไหวได้ไหม ไม่มีทาง แสดงว่าร่างกาเรานั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับชีวิตเราที่แท้จริง มันขึ้นอยู่ใจต่างหากที่สั่งให้ไปต่างหาก เพราะฉะนั้นการที่ใจเราเป็นทุกข์ก็เพราะเราไปยึดว่าร่างกายนั้นเป็นเราทุกอย่างเป็นเราทั้งหมด แต่พอฝึกจิตแล้ว ร่างกายก็ส่วนร่างกาย ใจก็ส่วนใจ มันไม่เกี่ยวกัน

ถ้าใจยอมรับว่าร่างกายทำได้แค่ไหน ก็ไม่เป็นทุกข์แล้ว

ใช่ ความพิการและความทุกข์ที่เป็นปัญหาจากร่างกายก็ควรปล่อยให้เป็นส่วนของกายไป แต่ใจไม่ต้องเป็นทุกข์ก็ได้ มันมีหน้าที่เป็นผู้รับรู้ต่างหาก ส่วนเรื่องของกาย มันต้องเป็นในสิ่งที่มันต้องเป็น

พูดง่ายๆ คือ อย่าปล่อยให้ใจพิการตามกายที่พิการไปแล้ว

แน่นอน มันหลงเกินไป มันโง่เกินไปที่จะไปทำอย่างนั้น เพราะใจนั้นเป็นอิสระเป็นผีเสื้อโบยบินคิดต่างๆ นานาได้ แม้กายมันจะไปไม่ได้ แต่เราไม่ได้ไปโบยบินแบบไร้ทิศทาง เรามีธรรมเป็นหลักยึดใจเอาไว้ ถ้าใจมันอยู่กับใจ ไม่ให้ใจไปวุ่นวายกับสิ่งต่างๆ หรือร่างกายของเรา เมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อร่างกายเจ็บปวดหรือพิการใจก็สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลร่างกายได้ คือมันแบ่งแยกหน้าที่กันเลยนะ แต่ไม่ใช่แยกทางความคิดเป็นการแยกโดยความรู้สึก ถ้าไม่มีความรู้สึกก็จะถูกผูกโยงความคิดระหว่างใจกับกายไว้จุดเดียวกันเพราะความคิดต่างหากที่จะเป็นตัวสรุปว่ากายเป็นของเรา แต่ถ้าไม่คิดมันก็ไม่เกิดขึ้น แล้วจะเห็นว่าทั้งสองอย่างนั้นแยกกันเหมือนน้ำกับน้ำมันที่อยู่ในขวดเดียว ซึ่งถ้าเราเข้าใจเรื่องนี้เราจะเข้าใจชีวิตของเรา และเข้าใจคนอื่นเหมือนกัน เข้าใจทุกอย่างในโลกนี้ว่าเป็นอย่างไร การเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงทางจิต แต่ร่างกายมันไม่เปลี่ยนแปลง ผมเดินไม่ได้ก็ยังเดินไม่ได้เหมือนเดิม แต่ใจผมจะไปไหนก็ได้ ถึงบอกว่าผมเดินด้วยใจ แต่เวลาไปไหนไปด้วยล้อเลื่อนมันแยกกันทำงาน เมื่อใจดีแล้ว ถึงโลกจะเลวร้ายเราก็สามารถมองให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ เหมือนปุ๋ยมันเกิดจากอะไร เกิดจากของเหม็นเน่า คนไม่ชอบ แต่สิ่งที่เหม็นเน่าหมักหมมมันเป็นก็เป็นปุ๋ยได้ ถ้ารู้จักมอง เหมือนกันความพิการก็ใช่ว่าจะไม่เป็นประโยชน์ ถ้าไม่พิการแล้วเราจะมาสนใจธรรมทำไม เราจะวุ่นวายไปในสิ่งต่างๆ ลืมเนื้อลืมตัว ความพิการทำให้เราได้หยุดตัวเราเอง คนทั่วไปที่ใช้ชีวิตอยู่ บางทีเขาก็ไม่ได้ดูตัวเอง เขารู้อะไรมากมายแต่ไม่รู้เรื่องตัวเองสักอย่าง แต่ความพิการทำเราเกิดสติ เกิดปัญญา จากเดิมที่มองแต่ประโยชน์ของตัวเอง แต่ในธรรมนั้นมีส่วนของเมตตาด้วย ทำให้เกิดความรู้สึกอยากช่วยเหลือคนที่มีปัญหามีความทุกข์ คือ คนที่มีธรรมไม่ว่าจะพิการหรือไม่พิการ ไม่ค่อยสร้างปัญหาให้กับโลก คนที่ทำอะไรมากๆ ต่างหากที่สร้างปัญหาเพราะบางทีก็ทำแต่สิ่งที่ไร้สาระ

ที่ผ่านมามีความเชื่ออย่างหนึ่งว่า ความพิการนั้นเป็นกรรมเก่าที่ทำไว้ตั้งแต่ชาติปางก่อนอาจารย์มองเรื่องนี้อย่างไรบ้าง

ผมไม่ได้ว่าใครมาตอกย้ำคนพิการนะ แต่คนพิการไม่ได้ศึกษาไม่ได้เข้าใจเองในสิ่งที่เขาพูด บางทีสิ่งที่เขาพูดไม่ได้ต้องการจะตอกย้ำ แต่เป็นบอกว่าถ้าเราทำดีเราก็ได้ดี ทำชั่วเราก็ได้ชั่ว เพราะคนเราชอบหาคำตอบ ทำไมล่ะ..ทำไมล่ะ การหาคำตอบมันไม่มีวันจบหรอก แต่ถ้าบอกว่ามันเป็นกรรมเก่าก็จบ เป็นการยอมรับเรื่องของกรรม แต่ถ้าคนที่มีความเข้าใจเรื่องของกรรม เขาจะรู้ว่าไม่ว่าจะมี

กรรมเก่ากรรมใหม่ไม่สำคัญหรอก มันไม่ใช่กรรมไม่ดี กรรมที่เกิดขึ้นมานั้นทำให้เรารู้จักพัฒนาตัวเอง พัฒนากรรม เราต้องเป็นไปตามกรรม ดีแล้ว เราก็เอากรรมที่ว่านั้นมาพัฒนาเป็นกรรมดีก็ได้ เพราะกรรมไม่ใช่ว่าจะไม่ดีเสมอไป เรื่องนี้อยู่ที่วิธีคิด วิธีมองว่าเราไม่ได้เกิดมาใช้หนี้ ใช้กรรม แต่เรากำลังมาสร้างกรรมใหม่ที่เป็นกรรมดี การสร้างนั้นมันดีกว่าการใช้ เพราะการใช้นั้นมันหดหู่ การสร้างนั้นมีพลัง พอเรามองได้มันก็ไม่เกิดปัญหาอะไร แต่การปฏิบัติธรรมนั้นเป็นเรื่องที่อยู่เหนือกรรม กรรมต่างๆ มันเข้าไม่ถึงถ้าเรามีวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง แต่สิ่งที่พูดมาทั้งหมดนี้ ผมไม่ได้หมายถึงคนพิการอย่างเดียวนะ แต่ผมถึงคนที่มีกายมีใจต่างหาก ความพิการนั้น ไม่ใช่เรื่องของปัญหาหรอก คนพิการ คือ บุคคลคนหนึ่งที่ใช้ชีวิตไม่สะดวกเหมือนคนธรรมดา

อาจารย์ถึงพูดบ่อยๆ ว่าตัวเองลาออกจากความพิการแล้ว

ก็นี่แหละ เพราะเราไม่ได้เป็นคนพิการแต่เปลี่ยนมาเป็นคนดู ก็เลยทำให้รู้ว่าความพิการนั้นไม่มีอยู่จริง คือถึงเขาจะใช้ชีวิตไม่สะดวก แต่ไม่ได้หมายความว่าเขาจะใช้ชีวิตไม่ได้ และสามารถพัฒนาสิ่งที่ไม่สะดวก ฟื้นฟูพัฒนาได้ด้วยการทำกายภาพตัวเอง บางทีมันอาจจะมีประโยชน์กว่าคนที่ใช้ชีวิตสะดวกด้วยซ้ำไป

เรื่องวิธีคิดและวิธีปฏิบัตินั้นสำคัญ ถ้าเรามองว่าเราเป็นคนพิการท้อแท้หมดกำลังใจก็ไม่พัฒนาอะไรหรอก แต่ถ้าเรามองว่ามีโอกาส เราทำได้ เหมือนเราไปปากซอย แล้วเอาแต่พูดว่ามันคงเดินยาก ไปไม่ได้แล้วไม่คิดจะเดินเลย แล้วมันจะถึงปากซอยไหม แม้แต่คนดีๆ ก็ตาม แต่ถ้าเราเดินไปทีละก้าว และเดินไปตรงทาง ปากซอยมันจะหนีไปไหน ขอถามหน่อย (หัวเราะ) คือเราต้องทำเหตุ แล้วผลก็จะตามมาเอง แต่หลายคนไม่มองแบบนี้ มองผลก่อน เหมือนทำงานเพื่อเงิน แต่ก่อนจะได้เงิน คุณก็ต้องทำงานก่อนแล้วเงินถึงก็จะตามมาเอง หรือปลูกมะม่วง มันก็ต้องได้มะม่วงไม่ใช่ปลูกแล้วได้เงิน มีไหมปลูกแล้วเป็นแบงค์ร้อย แบงค์พัน ไม่มี บางทีคนเราก็ข้ามขั้นตอน แต่ผมไม่โทษคนหรอก โทษกิเลสของคน

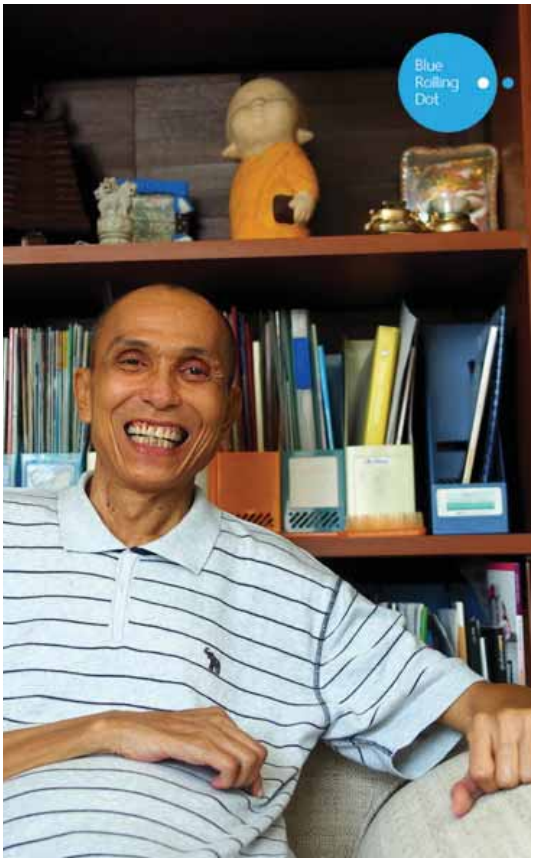
เวลาที่เจอคนที่มีความทุกข์จากความพิการ อาจารย์มีวิธีแนะนำให้เขากลับมามีพลังได้อย่างไร

ผมต้องดูหน้าเขาก่อน บางคนไม่เปิดใจเป็นหม้อคว่ำ เราแค่ยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายพอแล้ว แต่ถ้าเปิดใจเขาจะทำอย่างไรดี เขาจะมีชีวิตที่ดีแบบนี้ เราก็โอเค...โอเค จับมือ กินน้ำกินท่าก่อน เดี๋ยวค่อยคุยกัน แล้วก็ให้วิธีคิดวิธีปฏิบัติ เขาเปลี่ยนชีวิตใหม่ได้ ถ้าเขายอมทำตาม ผมมีคนพิการคนหนึ่ง เขาเป็นคนที่หมดแล้วชีวิต เขาเป็นสโต๊ก สมองแตก ผ่าตัด 2 ครั้ง หมอบอกไม่รอด แต่เขารอดมาได้ แต่ถึงอย่างนั้นชีวิตเขาเหมือนซากมนุษย์ ไม่มีความสุขเลย จากงานที่ทำได้เก่งกาจ มีรายได้เยอะแยะ แต่วันนั้นนึกอะไรไม่ออก ทำอะไรไม่ได้ เคยมีความรู้หลายภาษา แต่วันนี้จำไม่ได้สักภาษา ท้อแท้หมดกำลังใจ คิดอยากตายทุกวัน แต่พอดีเขาเป็นคนที่มีเพื่อนและเชื่อฟังเพื่อน แล้วแนะนำให้มาที่ชมรมเพื่อนคุณธรรม มาหาสื่อธรรม เขาก็มา มาเจอผมแล้วเห็นว่าสีหน้าแววตาของผมมีความสุข เขาก็มาคุยว่ามีปัญหา มีความทุกข์ เขาเปิดใจ เราก็บอกว่า เราเป็นคนพิการนะ แล้วคนพิการชอบเรียกร้องความสนใจจากคนอื่น ชอบให้คนอื่นมาดูแล และชอบหา

อะไรที่มันได้ประโยชน์โดยที่เราไม่ต้องทำอะไรเลย มันเป็นนิสัยที่ไม่ดี คนทั่วไปเขาจะเบื่อ แต่ถ้าเราอยากให้คนอื่นเขามารักเรา เราต้องไม่เรียกร้องอะไร ต้องช่วยเหลือตัวเองให้มาก เขาจะได้เห็นอกเห็นใจเรา จะได้มาดูแลเรา เพียงประโยคแค่นี้ เขาเปลี่ยนเลย เขาช่วยตัวเองทุกอย่าง แล้วครอบครัวก็รู้สึกเบาแรงไม่ต้องดูแล ก็มีความสุขมากขึ้น แล้วเขาก็มาปฏิบัติธรรม มาฝึกการยกมือรู้สึกตัว ใจเขาก็ดีขึ้น ชีวิตมันเปลี่ยนไปเลย จากคนที่ไม่มีอะไรเลย ตอนนี้เขามีทุกอย่างที่อยากจะมี เมื่อก่อนถ่ายรูปไม่ได้ เดี๋ยวนี้ถ่ายได้อาศัยความพยายาม มันอยู่ที่การเปิดใจยอมรับและถึงจะมีกำลังใจ

แล้วถ้าเป็นคนที่ไม่ยอมเปิดใจนอกจากการรอแล้ว อาจารย์ต้องทำอะไรบ้าง

เราก็ต้องเป็นคนที่สุภาพและอ่อนน้อมที่สุด ความอ่อนน้อมนี่เป็นเสน่ห์ ถ้าเจอผู้หญิงหญิงก็รัก เจอผู้สูงอายุ เขาก็รัก เจอเพื่อน เพื่อนก็รัก แม้แต่คนชั่วคนเลวเขาก็รัก คือ ธรรมเนียมไทย เราเน้นในเรื่องความสุภาพอ่อนน้อม ถึงเขาไม่เชื่อฟังเราก็ไม่เป็นไรหรอก เพราะถ้าเขาแข็งมาเราแข็งไป มันไม่มีประโยชน์เลย เราสุภาพเราไม่เสียอะไร เรามีแต่ได้ และสุดท้ายแล้วมันจะย้อนกลับมา ผมเคยเจอเคสหนึ่ง เขามาแบบไม่ค่อยเชื่อเราแต่เราก็ไม่ได้ต้องการให้เขาเชื่อ เขาจะเชื่อหรือไม่ ไม่เกี่ยวกับเรา แต่เรามีวิธีการทำให้เขาสนใจ ซึ่งไม่ใช่เป็นการสอนเพราะคนเราไม่อยากให้ใครสอนใคร ถ้าเรามองเป็นเพื่อนกันธรรมดา เขาก็ไม่มาเคลือบแคลงสงสัย ผมเคยพูดในเรือนจำผู้ต้องขังบางคนเขาตาแข็ง คือซ่อนอะไรไว้ในใจเราก็ไม่ว่าอะไร ก็คุยพูดไปเรื่อย เรื่องการใช้ชีวิตอะไรต่างๆ พอเลิกคุยเลิกพูดเขาก็มาหาผม จากคนที่ตาแข็ง ไม่ยี่หร่ากับอะไรมาระบายให้ฟัง ร้องไห้ ยายเขาชอบฟังธรรมแต่เขาไม่สนใจไปเสพยา ถ้าเขาเชื่อยายเขาไม่ติดคุก เขามาระบายสิ่งที่อยากระบาย ซึ่งแบบนี้คือผลของความอ่อนน้อมที่ทำให้ความแข็งกร้าวนั้นอ่อนลงได้ แต่ถ้าสมมติว่าไม่ได้จริงๆ ก็ไม่เป็นไร เพราะเราไม่ได้หวังอะไรจากเขาอยู่แล้ว วันหลังเราก็ช่วยมาใหม่บางทีเขาก็อาจจะย้อนกลับมาได้เหมือนกัน ซึ่งครั้งนั้นอาจจะมีคำพูดบางอย่างที่สะกิดใจเขาก็อาจจะเก็บเอาไปคิดต่อก็ได้ คือ คำว่า ‘ไม่เป็นไร’ คำเดียว มันผ่อนคลายสำหรับคนทุกคนนะ แต่ถ้าเป็น ‘ไม่ได้’ มันเครียด แม้จะเป็นคำว่า ‘ไม่’ เหมือนกัน

จากประสบการณ์สิบกว่าปีที่ช่วยถ่ายทอดธรรม ถ่ายทอดกำลังใจให้คนอื่น ได้ผลที่น่าพอใจมากน้อยแค่ไหน

ดีมาก ผมให้ร้อยละ 99 สะท้อนกลับมาดีมาก สำหรับเราเองก็ภูมิใจที่ได้เห็นเขาเกิดความเปลี่ยนแปลง ถึงเปลี่ยนแปลงได้ไม่มากก็ตาม คือ จากไม่ศรัทธามาเป็นศรัทธาได้ บางคนแค่ศรัทธาอย่างเดียวแต่ไม่ศึกษาต่อ ก็ไม่เป็นไร แต่อยากให้ลองดู ท่านพุทธทาสเคยบอกว่า เวลาเรานับถือศาสนาขอให้เข้าถึงศาสนานั้นเถอะ อย่าเข้าถึงผู้สอน เพราะผู้สอนเข้าไม่ยากหรอก ตามดูนั่งดูก็ถึงได้ แต่เข้าถึงหลักธรรมตรงนี้สำคัญมาก เพราะมันได้สัมผัสกับความสุข เหมือนสมัยพุทธกาล พระวัลกลิตามดูพระพุทธเจ้า ดูท่วงท่าลีลา ขอพระพุทธเจ้าบอกว่าวัลกลิ เธอจะตามดูร่างกายเน่าเปื่อยนี้ทำไม แม้เธอจะจับปลายจีวรของพระตถาคต เธอก็ไม่ได้สัมผัสพระตถาคตหรอก ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นธรรม คริสต์ อิสลาม หรือซิกซ์ก็เหมือนกัน ถ้าจะศึกษาก็ต้องศึกษาถึงหลักธรรม เมื่อศึกษาแล้วก็การปฏิบัติเราก็เกิดศรัทธา เมื่อเกิดศรัทธาหลักธรรม เราก็จะศรัทธาพระศาสดา และศรัทธาตัวเอง

ที่มา : wallpaper.dmc.tv

ถึงวันนี้ อาจารย์รู้สึกอย่างไรกับการที่คนพิการบวชไม่ได้

การที่บอกบวชไม่ได้นั้นเป็นเพราะมันจะไม่สะดวกในการปฏิบัติ มันจะเป็นภาระต่อคนอื่นที่เขาบวช เพราะคนที่จะบวชเป็นพระจะต้องช่วยตัวเองได้ จะต้องเผยแพร่ธรรมได้ เขาเรียกว่าเป็นความสง่า เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ แต่คนพิการไปบวชแบบนั้นมันไม่ถูกต้อง เพราะคนพิการช่วยเหลือตัวเองก็ไม่ได้ เขาไปแล้วเป็นภาพที่มองไม่ดีว่า กำลังมาเกาะศาสนาหรือเปล่า คือจริงๆ ศาสนานั้นเขาช่วยคนพิการนะ เพราะมันลำบาก แต่เรื่องนี้ถ้าผู้สอนรู้จักปรับวิธีคิด ถ้าบวชกายไม่ได้ บวชใจอยู่ที่บ้านก็ได้ เพราะบวชกายแล้วไม่ปฏิบัติสู้บวชใจแล้วปฏิบัติไม่ได้ คือต้องไม่มองแค่เปลือกภายนอกไง แต่มองหลักธรรมที่เข้าสู่จิตใจต่างหาก

คนที่สอนนี้นอกจากจะชี้ปัญหาแล้ว ต้องชี้ทางออกด้วย เหมือนหมอมาบอกว่า คุณต้องพิการตลอดชีวิต แล้วไม่พูดอะไรต่อ เราก็ตายแน่ หมดหวังกับชีวิตหาเรื่องจะไม่อยู่ต่อบนโลกนี้ แต่ถ้าหมอฉลาดก็จะบอกว่าแต่ไม่เป็นหรอก ถึงคุณจะพิการตลอดชีวิต คุณก็สามารถมีความสุขได้ในสภาพร่างที่พิการ ถ้าคุณทำอย่างนี้ รู้จักมองโลกในแง่ดี รู้จักปล่อยวาง คนทั่วไปเขามองแต่ปัญหาแต่ไม่มองทางออกแล้วสุดท้ายมันก็ไหลหมดเนื้อหมดตัว เพราะฉะนั้นสังคมออกกฎใดๆ ต้องหาทางออกให้ด้วย คนพิการจะเข้าสังคมได้นั้น ไม่ใช่ให้เขาเข้าไปเอง แต่ต้องจัดความสะดวกเพื่อให้เขาอยู่ได้ด้วย เพื่อให้เขารู้สึกอยากออกมาใช้ชีวิตในสังคมภายนอก

สุดท้ายนี้อาจารย์อยากฝากอะไรไปถึงคนพิการอื่นๆ บ้าง

อันที่จริงอวัยวะของคนพิการนั้นไม่ใช่ว่ามันใช้ไม่ได้ทุกอย่างนะถึงบางทีจะเหลือน้อย แต่เราก็สามารถนำอวัยวะนั้นมาทำประโยชน์สูงสุดได้ เช่น เอาตัวเองมาปฏิบัติธรรมสนใจธรรมตัวเองก็ได้ แต่การช่วยตัวเองนั้นยังไม่เท่ากับการช่วยสังคม ทำประโยชน์แก่สังคมเพราะมันทำให้ชีวิตเรามีคุณค่าที่ประเสริฐมาก

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : ปณัสย์ พุ่มริ้ว
ขอบคุณร้านหนังสือไตรปิฎกที่เอื้อเฟื้อสถานที่

ที่มา : http://www.middlewichguardian.co.uk/resources/images/3466082/

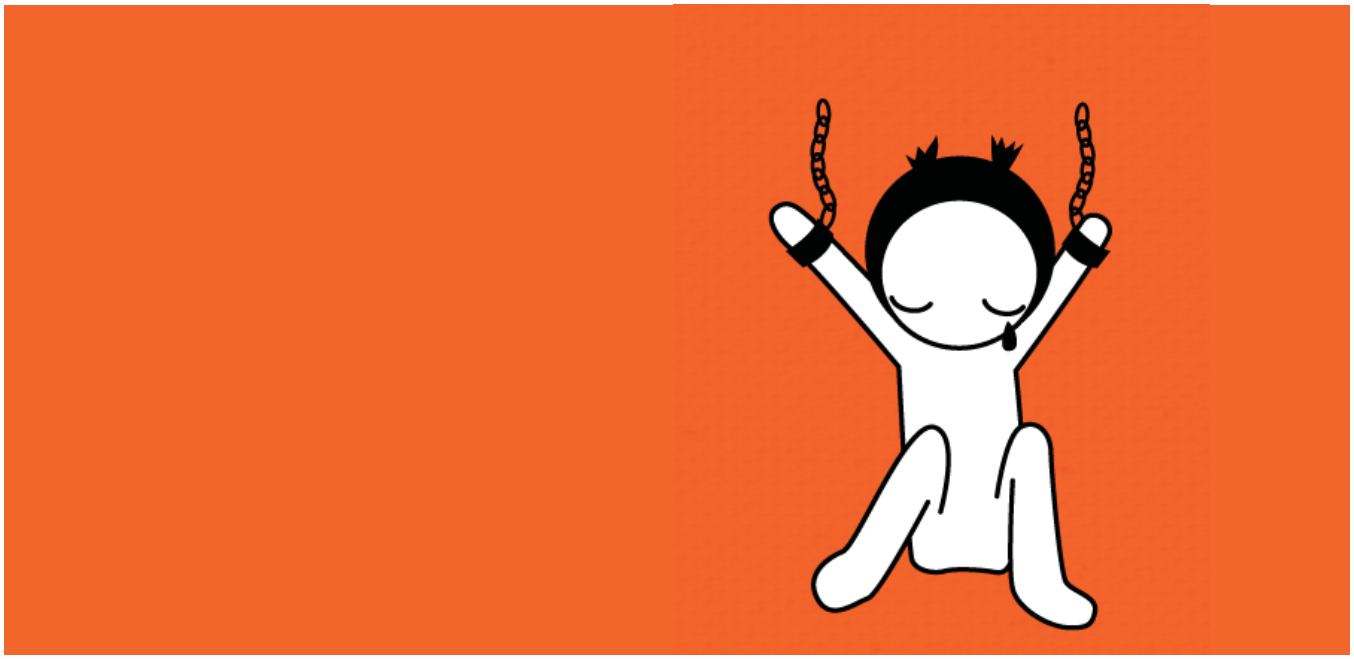
‘ผู้หญิงกับความพิการ’
บทพิสูจน์ความเท่าเทียมที่รอคอยความเป็นจริง

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 17 กันยายน 2557

เวลาที่สังคมไทยพูดถึงคนพิการมักมีการแบ่งประเภทเป็นคนหูหนวก คนตาบอด คนพิการการเคลื่อนไหว หรือคนพิการทางสติปัญญา แต่น้อยครั้งนักที่ความพิการจะพูดถึงโดยการนำเรื่องของเพศสภาพมาเป็นหัวข้อหลัก ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความเป็นเพศเป็นเรื่องพื้นฐานที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด หลายคนจึงไม่ให้ความใส่ใจหรือบางคนอาจจะมองไม่ออกว่าเพศกับความพิการเชื่อมโยงกันเช่นใด

ทว่าในความเป็นจริง เพศเป็นปัญหาใหญ่มากเพราะไม่ว่าคนผู้นั้นจะพิการหรือไม่พิการก็มีโอกาสที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ความรุนแรง หรือการข่มเหงทางเพศได้ทั้งสิ้น ยืนยันได้จากข้อมูลขององค์การอนามัยโลกเมื่อปี 2556 ที่ระบุว่า 1 ใน 3 ของผู้หญิงทั่วโลกตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง เพราะฉะนั้นหากพิจารณาย้อนมาถึงผู้หญิงคนพิการ ซึ่งส่วนมากมีศักยภาพในการดูแลและป้องกันตัวเองน้อยกว่าคนไม่พิการอยู่แล้ว ดังนั้นโอกาสที่จะเผชิญความเสี่ยงต่อการถูกกระทำรุนแรงจึงมีสูงมากเป็นพิเศษ

ด้วยความที่เรื่องสตรียังเป็นโจทย์ใหญ่ในสังคม ขณะที่ความพิการก็ยังเป็นเรื่องที่คนจำนวนมากไม่เข้าใจหรือตระหนักถึง ผลก็คือ สตรีพิการจึงกลายเป็นปัญหาที่กดซ้อนทับโดยปริยาย แถมผู้มีอำนาจบางคนก็ไม่รู้ว่าจะจัดปัญหาเรื่องนี้ไว้ที่หมวดหมู่ไหนดี เพราะฉะนั้น Blue Rolling Dot จึงขอหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมาพูดคุย พร้อมกับนำเสนอแนวทางการแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันความเสี่ยง รวมไปถึงแนวทางแก้ไขและการพัฒนาสตรีคนพิการ เพื่อลดช่องว่างสู่สังคมที่ควรยืนหยัดอยู่บนความเสมอภาคอย่างแท้จริง

เพศที่มองไม่เห็น บนโลกของคนพิการ

หากพิจารณาถึงต้นตอของปัญหาคงบอกได้ว่าประเด็นนี้สัมพันธ์กับทัศนคติของคนในสังคมเป็นหลัก โดยเฉพาะการพิจารณาตัวตนหรือลักษณะทางกายภาพของบุคคลแต่ละคนว่าเป็นเช่นใด

ตามรายงานการวิจัยเรื่องสุขภาพทางเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้พิการ โดย **ผศ.ดร.เพ็ญจันทร์ เชอร์เรอร์** และ **พ.ต.(หญิง) อุบลพรรณ ธีระศิลป์** อธิบายภาพทางสังคมของคนพิการว่าเป็นคนป่วยและไม่มีเพศ ดำรงอยู่ภายใต้มายาคติต่างๆ แบบเหมารวม คือ เป็นผู้ที่ไม่มีความรู้สึกทางเพศ ไม่มีความต้องการทางเพศ เพราะเรื่องเพศนั้น มักผูกโยงกับความสามารถทางร่างกายและความสวยงามทางร่างกาย ซึ่งเป็นเครื่องมือในการตอบสนองทางเพศที่สำคัญและเป็นคนพิการแล้วจึงทำให้คิดไปได้ว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เป็นความไม่เหมาะสมจึงไม่ใช่เรื่องแปลกเลยว่าทำไมสังคมจึงมองไม่เห็นความมีตัวตนของผู้หญิงพิการ เพราะภาพของคนพิการได้ถูกกดทับจากภาครวมทั้งหมดนั่นเอง

สิ่งที่ตามมาหลังความเชื่อเหล่านี้ ก็คือ นโยบายของภาครัฐ รวมไปถึงแนวทางการปฏิบัติตัวต่อคนพิการจะถูกผลิตขึ้นโดยอาศัยสายตาที่มองอย่างเหมารวม และไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน

“นโยบายที่ออกมาจะเน้นความสอดคล้องกับความพิการ แต่ว่าไม่มีเรื่องเพศสภาวะเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่มีเรื่องอายุเข้ามาเป็นองค์ประกอบ ยกตัวอย่างเช่นเรื่องการทำงาน คนพิการจะมีโควตา 100:1 ซึ่งเท่ากับว่าคนพิการมีสิทธิตามกฎหมายการจ้างงาน แต่ในทางกลับกัน ไม่มีกฎหมายข้อไหนพูดถึงความต้องการจำเพาะของผู้หญิงพิการ เพราะผู้หญิงพิการอาจจะทำงานไม่ได้ดี หรือทำไม่ได้ เช่นค่าตอบแทบอาจจะได้ต่ำกว่า หรืองานที่ประกาศรับอาจจะจำเพาะหรือคัดแคบกว่า หรือเรื่องสุขภาวะในสถานที่ทำงานของผู้หญิงพิการอาจจะไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร เพราะคิดว่าคนพิการก็เหมือนๆ กันหมด” เสาวลักษณ์ ทองก๊วย นายกสมาคมส่งเสริมศักยภาพสตรีพิการ และหัวหน้าสำนักงาน องค์การคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก ฉายภาพที่เกิดขึ้นจริงในสังคม

ซึ่งเรื่องผู้หญิงผู้ชายในสังคมนั้นไม่ได้เป็นปัญหาเฉพาะในสังคมคนพิการเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นกับในทุกภาคส่วน เนื่องจากตามวัฒนธรรมเชิงโครงสร้างของสังคมไทยมีลักษณะเพศชายเป็นใหญ่ เพราะฉะนั้นความเป็นเพศสภาพทำให้ต้องแบกรักความคาดหวังบางอย่างเอาไว้ เช่นผู้ชายห้ามร้องไห้ เพราะเป็นผู้นำ ทั้งที่ความเป็นมนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะอ่อนแอหรือร้องไห้ได้ จึงต้องเก็บความกดดันเอาไว้ หรือความเชื่อที่ว่าเมื่อคุณเป็นผู้นำแล้วต้องเก่ง ต้องเข้มแข็ง จะผิดหรือขอความช่วยเหลือใครไม่ได้ จนต้องดันทุรังทำผิดต่อไปแม้จะเกิดผลเสียอย่างไรก็ตาม ผู้หญิงก็เช่นกัน เมื่ออยู่ในโครงสร้างนี้ โอกาสที่จะถูกยอมรับจากสังคมก็มีน้อยกว่า

“โครงสร้างชายเป็นใหญ่ทำให้ผู้หญิงถูกมองเป็นลูกน้องอย่างเดียว ไม่ถูกยอมรับในฐานะของผู้ตัดสินใจ หรือเป็นที่คนอื่นได้รับฟังเวลาตัดสินใจ ซึ่งมันมีผลกระทบต่อทั้งตัวผู้ชายและผู้หญิงเอง พอมาย้อนกลับมาที่ตัวคนพิการ ซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในโครงสร้างนี้เหมือนกัน สุดท้ายก็เลยได้รับผลกระทบจากโครงสร้างชายเป็นใหญ่เหมือนกัน ลองย้อนเข้ามาในชุมชนเล็กๆ ที่มีคนพิการ คนพิการที่มีเพศหญิงก็จะถูกจดจำในฐานะที่เป็นผู้ตาม และต้องยอมรับสภาวะของการถูกกระทำ ส่วนคนพิการที่เป็นเพศชาย ก็อยู่ในโครงสร้างของชายเป็นใหญ่ เวลาทำงานหรืออยู่ที่ทำงานเดียวกัน ก็จะมีแนวโน้มว่าผู้ชายก็จะเป็นผู้นำ นำตั้งแต่การตัดสินใจ การกระทำ”

จากผลกระทบนี้เอง เสาวลักษณ์เปรียบสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงพิการว่าเหมือนเป็นการคูณสอง เพราะเป็นการทับซ้อนระหว่างโครงสร้างชายเป็นใหญ่กับความพิการ ผลก็คือ ผู้หญิงพิการจึงถูกเลือกปฏิบัติมากขึ้นเป็นทวีคูณ และอาจจะมากกว่า หากในชุมชนนั้นมีปัจจัยอื่นอย่างเรื่องเชื้อชาติและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง

“เราต้องเข้าใจก่อนว่าโครงสร้างชายเป็นใหญ่นั้น มีองค์ประกอบอะไรบ้าง และโครงสร้างของคนพิการนั้นมีอะไรบ้าง ซึ่งจะขอมุ่งไปที่โครงสร้างคนพิการเป็นหลักก่อน เพราะโครงสร้างชายเป็นหญิงคงเป็นสิ่งที่หลายคนคุ้นชิน ซึ่งมิติแรกก็คือ ความไม่สามารถที่จะสั่งการหรือสั่งงานอวัยวะบางส่วน หรือไม่ได้มาตรฐานตามที่สังคมบอกว่า ครบ 32 หรือ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ตรงนี้ยังไม่ถือว่าเกิดความพิการนะ ความพิการจะเกิดขึ้นเวลาที่ไปเจออุปสรรคที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งมันมี 4 เรื่องใหญ่ๆ คือ ทัศนคติ ซึ่งก็ทับซ้อนกับโครงสร้างชายเป็นใหญ่ด้วย หรือทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับความพิการโดยตรง เช่นเป็นเรื่องบาปกรรม เป็นเรื่องของการทำเวรทำกรรม เป็นเรื่องของโชคร้าย อัปลักษณ์ น่าเกลียดน่ากลัว เป็นเรื่องที่ไม่มีความสามารถหรือสร้างผลิตภาพได้ เห็นเป็นตัวตลกแย่ ส่วนที่ 2 คือทักษะทางด้านกายภาพ เช่น ทางลาด ระบบขนส่งสาธารณะที่ไม่เอื้อเลย ส่วนที่ 3 คือ อุปสรรคของการเข้าถึงข้อมูลสื่อสารสนเทศ รวมไปถึงเครื่องช่วยความพิการต่างๆ และสุดท้ายคืออุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการกีดกันนโยบาย ทั้งความตั้งใจและไม่ตั้งใจ ตั้งแต่นโยบายระดับชาติจนถึงระดับส่วนตัว คือ ไม่ได้พูดจำกัดแค่ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ อนุบัญญัติ กฎกระทรวงเท่านั้น แต่เรายังพูดถึงสิทธิระดับบุคคล ซึ่งพอ 2 อย่างนี้มาชนกันก็เลยเกิดความพิการขึ้น แต่แทนที่คนเราจะถูกสอนให้วิเคราะห์สิ่งเหล่านี้เพื่อสลายอุปสรรคต่างๆ ออกไปให้เหลือน้อยที่สุด เพื่อให้คนพิการที่ความสามารถอยู่สามารถศักยภาพ แต่คนกลับมาดูที่ผลลัพธ์สุดท้าย คือคนพิการไม่สามารถ หรือทำไม่ได้ มันก็ย้อนกลับมาว่า สุดท้ายก็เลยนำมาสู่การตัดสินไปก่อนโดยไม่ดูถึงสาเหตุที่มาที่ไป และย้อนกลับมาเป็นทัศนคติ ผู้หญิงพิการต้องเจอสิ่งเหล่านี้ก็เลยหนักเข้าไปอีก เพราะต้องเจอการควบคุม 2-3 เท่า เพราะความพิการนั้นต้องเป็นของใครคนหนึ่งอยู่แล้ว เป็นของพ่อของแม่ พอแต่งงานไปก็ต้องเป็นของสามี เชื่อไหมบางครอบครัวถึงขั้นสอนให้ลูกไม่เชื่อฟังแม่พิการ เพราะแม่ไม่น่าเชื่อถือ”

“เชื่อไหมบางครอบครัว
ถึงขั้นสอนให้ลูก
ไม่เชื่อฟังแม่พิการ
เพราะแม่
ไม่น่าเชื่อถือ”

‘เหยื่อชีวิต’ สู่ ‘เหยื่อของความเข้าใจ’

การตอกย้ำความเชื่อเรื่องเพศเกี่ยวกับคนพิการได้มาสู่ผลกระทบที่ใหญ่หลวงมาก เพราะบางคนมองว่า คนพิการไร้ศักยภาพในการใช้ชีวิตอย่างสิ้นเชิง และนำมาสู่การใช้ความรุนแรงต่อคนพิการ โดยเฉพาะสตรีเพศ

เนื่องจากธรรมชาติแล้วความรุนแรงทางเพศ มักเกิดขึ้นกับกลุ่มคนที่อ่อนแอและไม่มีทางสู้ เช่นกลุ่มเด็ก วัยรุ่น คนชรา รวมไปถึงคนพิการ โดยจากสถิติแล้ว คนหูหนวกเป็นคนพิการที่ถูกละเมิดมากที่สุด เพราะหลายคนมองว่า คนหูหนวก พูดไม่ได้เพราะฉะนั้นจึงไปร้องเรียนและเรียกร้องกับใครไม่ได้ และอีกประเด็น คือ รูปลักษณ์ภายนอกของคนหูหนวกนั้นไม่ต่างจากคนปกติทั่วไป เพราะฉะนั้นจึงไม่ทำให้เกิดความรู้สึกตะขิดตะขวงใจมากนัก

แต่ปัญหาคือสุดท้ายพอเกิดเรื่องขึ้นมาก็มักกลับไปสู่ปัญหาเดิมๆ อย่างโครงสร้างชายเป็นใหญ่ รวมไปถึงทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับความพิการ บางครอบครัวแก้สถานการณ์ด้วยการให้ผู้หญิงพิการแต่งงานกับคนที่เป็นคนข่มขืน บางครอบครัวเลือกที่จะปิดเงียบกับสถานการณ์ดังกล่าว เพราะไม่อยากเสียชื่อเสียงหรือมองว่าดำเนินไปก็ไม่มีประโยชน์

“คนที่มีทัศนคติไม่ดีก็มองว่า มันเกิดไปแล้ว มันเสียไปแล้ว ก็ช่างมันเถอะ เสียเวลาเสียเงินเสียทอง แต่ถ้าผู้ปกครองที่มีทัศนคติที่ดีก็พยายามช่วยกันแก้ไข แต่บางทีก็เจออุปสรรคอีก เพราะไม่แน่ใจว่ากระบวนการยุติธรรมนั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกไหม อุปสรรค 4 ด้านมีการขจัดไปบ้างหรือยัง สุดท้ายก็วนเวียนไปมาอย่างนี้ แล้วเปอร์เซ็นต์ผู้หญิงพิการที่เจอความรุนแรงการบันทึกหรือรายงานก็มีน้อยมาก และไม่มีกรณีศึกษา เพราะลำพึงผู้หญิงทั่วไปยังอาย ผู้หญิงพิการนี่เก็บอย่างเดียว ยิ่งคนไหนถ้าท้อง ก็แอบๆ กัน เจ้าหน้าที่บางคนพาไปทำแท้งเถื่อน ตรงนี้ทำให้ผู้หญิงพิการไม่สามารถออกมาจากวังวนของความรุนแรงได้ยากกว่าคนทั่วไป”

เสาวลักษณ์อธิบายเรื่องที่หมักหมม ก่อนจะฉายภาพต่อไปว่า ประเด็นความรุนแรงที่พบมากในกลุ่มผู้หญิงพิการซึ่งถือเป็นประเด็นเฉพาะมีอยู่ 4 หัวข้อใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงพิการ การล่วงละเมิดทางเพศ การถูกละเมิดซ้ำจากกระบวนการยุติธรรม และความเป็นแม่ของผู้หญิงพิการ ซึ่งต้นต่อส่วนใหญ่มาจากคนใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ครูอาจารย์ หรือแม้แต่มิตรสหาย ซึ่งพอสถานการณ์แบบนี้ทำให้การป้องกันเป็นไปได้ลำบากขึ้น

โดยเฉพาะประเด็นการล่วงละเมิดทางเพศนับเป็นปัญหาใหญ่ที่สุด และเกิดขึ้นได้ง่ายที่สุด เพราะต้องยอมรับว่าชีวิตของผู้หญิงจำนวนมากยังอยู่ภายใต้การพึงพิงเป็นหลัก ทำให้คนพิการหลายคนโดยเฉพาะที่พิการตั้งแต่กำเนิดมักขาดทักษะและประสบการณ์ในการดำรงชีวิตและไม่สามารถตัดสินได้ว่ากรณีแบบไหนที่เป็นการล่วงละเมิดแล้วและกรณีไหนที่ควรจะหลีกเลี่ยง

“ครอบครัวหนึ่ง น้องสาวเป็นคนตาบอด ส่วนพี่สาวเป็นคนเลี้ยงดู ตอนหลังพี่สาวแต่งงาน แต่เผอิญพี่เขยเป็นเอดส์ เวลามีเพศสัมพันธ์กับพี่สาวต้องใช้ถุงยาง แล้วมีอยู่ครั้งหนึ่งที่พี่เขยเมาไม่อยากใช้ถุงยาง และไม่อยากมีเพศสัมพันธ์กับพี่สาวเพราะกลัวติดเอดส์ ก็เลยไปมีเพศสัมพันธ์กับน้องที่ตาบอด โดยพี่สาวอนุญาต นี่คือตัวอย่างของโครงสร้างสังคมไทย และเรื่องนี้เกิดจากตรงไหน ภรรยายอมผู้ชาย แล้วผู้ชายก็เชื่อว่าตัวเองมีอำนาจเหนือกว่าทุกคนในบ้าน แล้วมันเกิดเรื่องความพิการขึ้นมา เพราะน้องสาวมองไม่เห็นก็ทำอะไรไม่ได้ แต่ก็ต้องยอมเพราะต้องพึ่งพิงและรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณพี่สาวที่เป็นผู้คอยดูแลให้บ้านอาศัยอยู่ สุดท้ายแล้วน้องสาวตาย นี่คือความรุนแรงที่เกิดขึ้นเท่าทวีคูณ ตรงนี้ทำให้กลุ่มผู้หญิงพิการมีความเสี่ยงและด้อยโอกาสที่สุดในบรรดาคนพิการด้วยกัน”

“แล้วคนในครอบครัวบางคนถึงขั้นวางแผนการล่วงละเมิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อให้เป็นทาสของกามารมณ์ โดยเริ่มจากการลวนลามเล็กๆ น้อยๆ ไปจนถึงขั้นอาบน้ำให้ พูดคุยเรื่องสรีระว่าของผู้ชายเป็นอย่างนี้ ผู้หญิงเป็นอย่างนี้ เพื่อให้เกิดความคุ้นชินก่อน เรื่อยมาจนถึงกระบวนการสอดไส้ แล้วเด็กพวกนี้บางทีไม่รู้ตัว รู้อีกทีก็เป็นทาสไปเรียบร้อยแล้ว แล้วเคสแบบนี้พ่อแม่ยินยอม เพราะรู้สึกเป็นบุญคุณ หรืออีกหลายๆ กรณีคนรอบบ้านเห็นอยู่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น แต่ก็เพิกเฉย เพราะคิดว่าเป็นคนพิการคงไม่มีใครทำอะไรหรอก บ้างก็ปล่อยปะละเลย ไม่รู้เกี่ยวกับสภาวะร่างกายว่าจะเกิดความเปลี่ยนแปลง มีฮอร์โมน มีประจำเดือน มีเต้านมขึ้น เหมือนเด็กทารกที่จะหงุดหงิด เลยไม่ใส่เสื้อผ้า เปลือยกายอยู่ในบ้าน ครอบครัวเห็นก็ไม่เป็นไร ชุมชนเห็นก็ไม่เป็นไร ซึ่งนี่เป็นทัศนคติบวกการไม่รู้ และส่งผลกระทบต่อเป็นลูกโซ่”

และต่อให้บางครั้งคนพิการจะรับรู้ว่าตัวเองถูกละเมิดแต่ก็ต้องจำทน เพราะไม่มีทางเลือก ตัวอย่างเช่น หญิงพิการทางสายตาคนหนึ่งซึ่งประกอบอาชีพนวด และระหว่างทำงานก็จะถูกลูกค้าลูบคลำอวัยวะตลอดเวลา เมื่อไปฟ้องเจ้าของร้านก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะเจ้าของไม่กล้าเอาเรื่องกับลูกค้า เธอจึงต้องยอมทนสภาพเช่นนี้ เพราะไม่รู้ว่าหากไม่ได้ทำงานที่นี่แล้วจะมีที่อื่นรับหรือไม่

ส่วนประเด็นความรุนแรงถัดมา คือ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งสัมพันธ์กับความน่าเชื่อถือของคนพิการเอง ซึ่งสังคมตราหน้าไว้แล้วว่าไม่เชื่อถือ **พัชราวัลย์ แสงสุนทร** นายกสมาคมสตรีหูหนวกและครอบครัว ยกตัวอย่างว่า ภาพคนหูหนวกมีปัญหามากเวลาสื่อสาร เพราะต้องอาศัยตัวเชื่อมโยงเช่นล่ามภาษามือ บางครั้งเวลาที่ต้องให้ปากคำก็ไม่รู้เรื่องหรือไม่ก็รู้สึกอาย ไม่กล้าพูด และที่สำคัญตามปกติแล้วหลักฐานที่เกิดขึ้นนั้นต้องอาศัยพยานที่มีความน่าเชื่อ แต่เนื่องจากคนหูหนวกไม่ได้ยินเสียง ส่งผลให้พยานหูหนวกนั้นหมดความน่าเชื่อถือไปโดยปริยาย

“เจ้าของร้านถูกสามีแทงตาย แต่ว่าผู้หญิงหูหนวกถูกจับ เธอก็พยายามอธิบายให้ตำรวจฟังว่า เจ้าของร้านผู้ชายต่างหากที่เป็นคนแทงแล้วมาใส่ความ แต่ตำรวจก็ไม่เชื่อ มาตอนหลัง

ถึงปล่อยไป เพราะหลักฐานนั้นมัดตัวฝ่ายชาย เพราะคนหูหนวกนั้นช่วยเหลือตัวเองลำบาก จะขอความช่วยเหลือใครก็ยาก เพราะฉะนั้น จึงล่อแหลมต่อการถูกทำร้าย”

กรณีคล้ายๆ กันนี้ยังเกิดขึ้นกับคนตาบอดด้วย **สวาท ประมูลศิลป์** นายกสมาคมเพื่อความก้าวหน้าอาชีพคนตาบอดแห่งประเทศไทย เล่าว่าหากคนตาบอดเป็นพยานหรือเป็นเหยื่อเวลาขึ้นศาลหรือให้ปากคำมักจะมีคำถามหนึ่งอยู่เสมอว่า คนตาบอดรู้ได้อย่างไรว่าเกิดอะไรขึ้นหรือใครเป็นคนทำ ทั้งที่ความจริงแล้วคนตาบอดยังมีประสาทสัมผัสอีกมาก

“เวลาคนตาบอดถูกข่มขืน เขารู้นะว่าใครเป็นผู้กระทำ เพราะแค่ได้ยินเสียง หรือเอามือจับดูรูปทรง เขาก็รู้แล้ว เพราะฉะนั้นเวลาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่ควรฟังพวกเราด้วย”

ขณะเดียวกัน แม้จะมีกฎหมายที่คุ้มครองสตรีอยู่ แต่สิ่งที่จะทำให้กฎหมายนั้นศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ คือผู้ที่เป็นคนบังคับใช้ แต่อย่างที่ทราบก็คือกระบวนการยุติธรรมบ้านเรานั้นใช้เวลานานมากและขาดระบบคุ้มครองพยานที่ดีพอ ทำให้สตรีพิการถูกปฏิบัติเสมือนการล่วงละเมิดซ้ำแล้วซ้ำอีก

“ถ้าผู้หญิงพิการพบเจอความรุนแรง ด่านแรกที่เขาจะไปหาก่อน คือ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งถ้าผู้นำชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีเขาก็ไม่รับเรื่องแล้ว เพราะจริงๆ มีหลายเคสมากเลยที่ไม่พยายามรายงานหรือเล่าให้ใครฟังเพราะเขารับรู้ว่าเล่าไปก็เท่านั้น และอีกประการหนึ่ง คือ หากรายงานไปแล้ว กระบวนการยุติธรรมของบ้านเรามันก็มีลักษณะเหมือนทำให้เหยื่อถูกกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีก เพราะไหนจะมีกระบวนการซักถาม สอบสวน สืบพยาน แล้วกว่าจะจบกระบวนการก็เหมือนแก้ผ้าล่อนจ้อนไปหมด พูดง่ายๆ คือเราไม่มีวิธีการที่ดีเพียงพอ หรือแม้แต่การคุ้มครองเหยื่อคุมครองพยาน บ้านเราก็ยังไม่มีวิธีการที่ไว้วางใจได้ เพราะแม้แต่คนไม่พิการก็เจอไม่ต่างกัน”
เสาวลักษณ์อธิบายเพิ่มเติม

“ที่สำคัญ หน่วยงานบ้านเราก็ไม่ได้ตระหนักถึงการปกป้องเหยื่อ เช่น กระทรวง พม. มีนโยบายออกรถพึ่งได้เป็นรถสีชมพู เพราะผู้บริหารเห็นว่าทำงานเยอะ แต่ไม่ค่อยประชาสัมพันธ์ก็เลยเอารถนี้มาเป็นเครื่องมือ ซึ่งก็ได้ผลในเชิงประชาสัมพันธ์ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นการทำร้ายเหยื่อ สมมติว่ามีครอบครัวหนึ่งอยู่ตรงนี้ โทรไปแจ้ง รถสีชมพูก็วิ่งเข้าไปหาเลย เกิดอะไรขึ้น ประจานไหมแถมรถยังไปจอดหน้าบ้าน ทุกคนก็รู้แล้วว่าบ้านนี้เกิดอะไรขึ้น นี่คือ กระบวนการยุติธรรมที่ไม่รอบคอบ แถมบางครั้งก็มาพร้อมสื่อ ออกทีวี ออกหนังสือพิมพ์ปิดตา ถามว่าแค่นั้นรู้ไหม รู้อยู่ดี เพราะต่อให้ปิดหน้าแต่ญาติเหยื่ออยู่ข้างหลัง คนก็รู้ว่าเกิดที่ไหน กับใคร รู้ไปถึง 7 ชั่วโคตร คือ เรื่องพวกนี้มันต้องคิดอย่างละเอียดว่าผลกระทบที่ตามมาหลังคลี่คลายแล้ว คือเหยื่อจะอยู่ในสังคมได้อย่างไร ครอบครัวจะอยู่ในสังคมได้อย่างไร และที่สำคัญปัจจุบันยังไม่มีวิธีการบอกกล่าวกับชุมชน เวลาเกิดเหตุร้ายขึ้น”

นอกจากการเข้าไม่ถึงและปล่อยปละให้คนพิการตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมแล้ว สตรีพิการยังต้องเผชิญกลับทัศนคติที่ปราศจากความเข้าใจของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว หน่วยงานราชการ โดยเฉพาะความเชื่อด้วยสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ เจ้าหน้าที่บางคนเชื่อว่าคนพิการควรทำหมัน เพื่อป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์ บางคนเชื่อว่าเด็กที่คลอดออกมาจะพิการเหมือนแม่ เพราะคิดว่าความพิการนี้เป็นกรรมพันธุ์ ตัวอย่างในวงประชุมเรื่องสตรีพิการครั้งหนึ่งที่จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มข้าราชการนำเสนอประเด็นว่าควรมีการบังคับให้คนพิการทางสติปัญญาซึ่งไม่สามารถดูแลตัวเองได้หรือสื่อสารได้รู้เรื่องทำหมันไปเลย

“เคยมีกรณีหนึ่งที่ผู้ปกครองของเด็กนั้นขาดความรู้ และตัวแม่เองก็มีความบกพร่องทางสติปัญญา พอคลอดลูกออกมา 4 คนก็มีความบกพร่องสติปัญญาเหมือนกันหมด พอถามคนแม่ว่าเลี้ยงดูแล้วเหนื่อยไหม เลี้ยงลูกยังไง แม่ก็บอกว่าไม่รู้ว่าจะป้องกันอย่างไร เพราะเขาเป็นครอบครัวที่อยู่ห่างไกลไม่รู้จักการคุมกำเนิด และพอลูกเขาเข้ามาอยู่ในสังคม สังคมก็รังเกียจหาว่าทำไมไม่ปกป้องรู้ว่าคนแรกเป็นแบบนี้ยังปล่อยให้เกิดคนที่ 2 คนที่ 3 มาอีก แล้วยังมีปัญหาอย่างเรื่องการข่มขืน แล้วเกิดตั้งครรภ์ แถมผู้ชายก็หนีไปอีก” เจ้าหน้าที่คนหนึ่งกล่าว

ส่วน **พัชรา มั่นศิลป์** ผู้ปกครองของเด็กออทิสติก มองว่าเรื่องนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ หากเด็กถูกข่มขืนขึ้นมาจะได้ไม่ท้อง แต่ถ้ามองในอีกมุมหนึ่ง คือถ้าเด็กทำหมันไปแล้วและสังคมก็รับรู้ว่าเด็กคนนี้ทำหมันไปแล้ว โอกาสที่จะเจอความรุนแรงมากขึ้น ยิ่งเข้าไปอยู่ในโรงเรียนที่มีผู้ชายเป็นครู ภารโรง ซึ่งบางคนมองว่า ทำอะไรก็ได้เพราะไม่ท้องแน่นอน และเด็กเองก็สื่อสารไม่ได้

“การไม่ทำหมัน ทำให้เขายังมีประจำเดือน ถ้าสมมติ เรียนไปเรียนมาเกิดประจำเดือนขาด หรือท้องขึ้นมาก็เป็นสะท้อนว่าบุคลากรในกลุ่มนั้น ต้องมีการกระทำกับเด็กแล้ว เพราะฉะนั้นเราเลือกว่าแบบไหนดีกว่า ซึ่งส่วนตัวแล้วคิดว่าเราต้องกลับมามองว่าทำไปเพื่ออะไร ถ้าทำเพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ หรืออะไรต่างๆ เช่น เด็กคนนั้นไม่สามารถดูแลตัวเองได้จริงๆ เช่นมีประจำเดือนแล้วเลอะเทอะมากๆ แบบนั้นสมควรทำเพื่อให้เขามีชีวิตอย่างมีความสุข แต่ถ้าทำหมันเพื่อไม่ให้มีการท้อง คิดว่าไม่ถูกต้อง เพราะคนพิการทางปัญญาเขาก็มีโอกาสมีลูกที่จะปกติได้ เพราะถ้าเรามองตามวิชาการ ยิ่งเขาอายุเยอะ ไอคิวก็ยิ่งเพิ่ม แล้วทำไมเขาจะเป็นแม่ไม่ได้”

ขณะที่ **ดร.ธีรยุทธ อุดมพร** ประธานชมรมผู้ปกครองผู้พิการทางสติปัญญา จังหวัดร้อยเอ็ด เสริมว่าเรื่องการทำหมันนั้นเป็นประเด็นทางสิทธิมนุษยชน เพราะฉะนั้นการจะทำหรือไม่ก็ควรให้เป็นการตัดสินใจของผู้รับผิดชอบ คือ ผู้ปกครอง หรือแม้แต่ตัวเด็กเอง เพราะโตขึ้นเด็กอาจจะมีอาการที่ดีขึ้น และสามารถมีลูกได้

“เรื่องพวกนี้ผมว่าเป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น แพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์

ในการชี้ให้เห็นถึงจุดดีจุดไม่ดี แต่การตัดสินใจอย่างไรนั้นเป็นเรื่องของผู้ปกครองน่าจะเหมาะกว่า อย่างผมเองเป็นข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข สิ่งหนึ่งที่เราให้ความสำคัญมากคือ เรื่องของจิตใจ ถ้าเรามีจิตใจที่ดีทัศนคติถูกต้องมันก็จะนำมาสู่เรื่องของการปฏิบัติ เช่นกันถ้ามีแนวคิดต่อคนพิการทางด้านบวก ท่านก็จะปฏิบัติต่อคนพิการในแนวทางที่ดี”

และนอกจากความรุนแรงเฉพาะแล้ว ผู้หญิงพิการยังต้องเผชิญกับความรุนแรงทางโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงบริการต่างๆ และระเบียบวิธีปฏิบัติต่างๆ ตามที่สังคมกำหนดมาตรฐานเอาไว้ ตัวอย่างการขาดโอกาสทางการศึกษา เพราะถูกตีตราไปแล้วว่าเรียนไปก็เปล่าประโยชน์ ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน แม้แต่การฝึกอาชีพก็ยากมาก เพราะมักจะถูกคัดแยกออกจากระบบการเรียนการสอนปกติ ขณะที่การศึกษาพิเศษเองก็ยังไม่ได้มาตรฐานเพียงพอ

เช่นเดียวกับการทำงาน เมื่อไม่ได้เรียนก็ไม่ได้ฝึกทักษะด้านนี้ นายจ้างจำนวนมากจึงไม่มั่นใจเพราะคุณสมบัติไม่เป็นไปตามที่คาดคิดไว้ และหลายคนยังมองอีกว่าถ้ารับคนพิการจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ยิ่งเป็นผู้หญิงพิการด้วยแล้วมักจะลาป่วยบ่อย และถึงแม้ว่าผู้หญิงพิการจะถูกจ้างงาน แต่ค่าจ้างที่ผู้หญิงพิการได้รับก็ต่ำกว่าผู้ชายพิการ และงานที่ได้รับจะเป็นงานในระดับล่างเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งที่กล่าวมานี้เป็นแค่เศษเสี้ยวที่ผู้หญิงพิการต้องประสบในสังคมไทยเท่านั้น

ถึงแม้ว่าผู้หญิงพิการ จะถูกจ้างงาน แต่ค่าจ้าง ที่ผู้หญิงพิการได้รับ ก็ต่ำกว่าผู้ชายพิการ และงานที่ได้รับ จะเป็นงานในระดับล่าง เป็นส่วนใหญ่

ปอกเปลือกจุดอ่อนของระบบแบบไทยๆ

จากสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องหลายสิบปี คำถามก็คือ จะทำอย่างไรเพื่อให้ทุเลาลง

ด้วยธรรมชาติของสังคมที่ปกครองในระบบนิติรัฐ หลายคนจึงมุ่งไปที่กฎหมาย แม้ความจริงจะไม่สามารถแก้ไขได้ครอบจักรวาลก็ตาม อย่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 และฉบับแก้ไข พ.ศ.2556 ถึงจะได้รับการยกย่องว่าก้าวไกลกว่าหลายๆ ประเทศ แต่เสาวลักษณ์ชี้ให้เห็นว่า ประเด็นเพศสภาพกลับไม่มีการระบุหรือสอดแทรกเอาไว้เลย เช่นเดียวกับแผนพัฒนาสตรีระดับชาติก็พูดถึงผู้หญิงคนพิการก็น้อยมาก เพราะประเด็นนี้เป็นความทับซ้อนของปัญหา คือปัญหาของสตรีกับปัญหาคนพิการ ซึ่งแต่ละเรื่องก็มีหน่วยงานที่รับผิดชอบต่างกัน เช่น เรื่องสตรี สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) เป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนคนพิการนั้นมีสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (พก.) เป็นผู้ดูแล จริงอยู่ที่ทั้งสองหน่วยงานนี้ อยู่ภายใต้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) แต่ทว่าต่างก็มีนโยบาย ความถนัดและโจทย์การทำงานที่แตกต่างกัน ทำให้การทำงานจึงยังมีอุปสรรคพอสมควร

ขณะที่ผู้รับผิดชอบจากฝ่ายรัฐอย่าง **ธนาภรณ์ พรมสุวรรณ** รองผู้อำนวยการสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กล่าวว่าปัจจุบันทาง สค. มีแผนพัฒนาสตรี อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ซึ่งจะครอบคลุมยุทธศาสตร์ของการปรับเจตคติต่างๆ รวมไปถึงเรื่องสตรีพิการด้วย เพราะถ้าจะว่าไปแล้วรายละเอียดของสตรีโดยทั่วไป กับสตรีพิการนั้นไม่ได้แตกต่างกันมาก อาจจะต้องต่างกันที่อุปสรรคในการใช้ชีวิต เพราะฉะนั้นแผนการที่ออกมาจึงเน้นการที่สตรีจะสามารพึงตัวเองได้ มีศักยภาพในการใช้ชีวิต ซึ่งหมายความจำเป็นต้องเครือข่ายที่แข็งแรง โดยที่ผ่านมาทาง สค. ก็ร่วมมือกับ พก. อยู่ตลอดเพราะทั้งในรูปแบบคณะกรรมการ รวมไปถึงพูดคุยกันตลอด ตัวอย่างเช่นการจัดทำรายงานเรื่องความรุนแรงของสตรีพิการ ทาง สค. เองก็ทำหน้าที่เจ้าภาพ ซึ่งข้อมูลที่ได้ก็จะมีการแลกเปลี่ยนไปยัง พก. ในฐานะของหน่วยงานที่ดูแลคนพิการโดยตรง

“ตอนนี้เริ่มดีขึ้น ซึ่งเราเองเองก็ไม่ได้ละเลยเรื่องพวกนี้เพราะเราดูสตรีทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมาย และทุกวัย แน่นอนว่ามันมีอุปสรรคบ้าง เช่น คนพิการเขาอาจจะไม่สะดวกในการมาประชุมหรือร่วมกิจกรรม แต่เชื่อว่าคนพิการเขามีศักยภาพและความตั้งใจสูง ซึ่งตรงนี้ดีกว่าสตรีทั่วไปอีก ซึ่งถือเป็นจุดแข็ง เพราะฉะนั้นเมื่อเขาเข้ามาได้ก็ควรต้องใช้จุดแข็งตรงพัฒนาศักยภาพให้มากขึ้น”

เพราะฉะนั้น ถ้าจะแก้เรื่องนี้ อย่างแรกเลย ทุกหน่วยงานจะได้หาจุดเชื่อมต่อกันให้เจอและร่วมกำหนดเป้าหมายและภารกิจร่วมกัน เสาวลักษณ์ยกตัวอย่างการทำงานในต่างประเทศว่าหลายๆ แห่ง มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลจุดร่วมของปัญหา โดยจะมีที่ปรึกษาในแต่ละกระทรวงสำหรับเรื่องนั้นๆ เช่นที่อังกฤษ จะมีกฎหมายการขจัดการเลือกปฏิบัติ ซึ่งครอบคลุมเกือบจะทุกอย่าง

แล้วภายในก็จะมีการเจาะไปเป็นเรื่องๆ โดยมีคณะอนุกรรมการลงไปทำ ซึ่งหน่วยงานต่างๆ จะต้องปฏิบัติตาม

“ตรงนี้เป็นโครงสร้างของการบริหารประเทศ เรามีกรม กระทรวงต่างๆ แต่ทว่าแต่ละแห่งก็มีนโยบายเป็นของตัวเอง จนลืมมองความเชื่อมโยง ทั้งที่ความจริงแล้วมันไม่สามารถทำงานอย่างโดดเดี่ยวเรื่องต่อเรื่องได้ เพราะฉะนั้น เราต้องมองเรื่องนี้เป็นองค์รวม จริงอยู่ที่การทำงานแบบบูรณาการนั้นมันยาก แต่ก็ใช่ว่าจะทำไม่ได้ โดยสิ่งแรกเลยคือ ผู้กำกับนโยบายจะต้องมองแบบเป็นองค์รวมองค์รวมนี้ไม่ใช่การมองเนื้องานนะ แต่เป็นการมองปัญหาก่อน ให้มองเป็นปัญหาร่วม เราจะเห็นว่าอันนี้กับอันนั้นมันเกี่ยวข้องกัน สุดท้ายงานจะออกมาอย่างบูรณาการ พองานออกมาแล้ว เราค่อยมาจับใส่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะความจริงแล้วโครงสร้างการทำงานระดับประเทศเราเห็นอยู่แล้วว่าใครทำอะไร เพียงแต่การขาดเชื่อมโยงกัน ตัวอย่างเช่น เรามีบ้านพักผู้หญิงฉุกเฉิน แต่ถามหน่อยว่าถ้าผู้หญิงพิการเข้าไปเขารับได้ไหม ไม่ได้หรอกเพราะเขาไม่รู้เรื่องคนพิการ ก็เลยไม่รู้จะดูแลอย่างไร แล้วถามว่าผู้หญิงพิการเป็นผู้หญิงไหม ทำไมกลไกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงถึงไม่เอื้อต่อผู้หญิงพิการเลย และถ้าจะให้ไปเดินหา พก. ที่นั่นถึงจะมียุทธศาสตร์สตรีก็จริง แต่ไม่ได้มีกลไกใดๆ รองรับเลย พวกนี้ต่างหากที่จะคิดว่าบูรณาการอย่างไร คือเราต้องมองให้ออกว่าโครงสร้างใหญ่มันคืออะไร จริงๆ เพราะเรื่องหญิง-ชายมันคลุมอยู่ทุกเรื่อง”

อย่างไรก็ดี รองผู้อำนวยการ สค. ระบุว่าทุกวันนี้ ทางต้นสังกัดก็มีการจัดบริการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสตรี เช่นบ้านพักฉุกเฉินเองก็มีความพยายามให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่มมากขึ้น เพราะต้องยอมรับว่าในแต่ละจังหวัดก็จะมีพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) มีนักสังคมสงเคราะห์ มีนักสหวิชาชีพต่างๆ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญประจำการอยู่ และหากมีการจัดเวทีต่างๆ อย่างต่อเนื่องก็จะเกิดส่งข้อมูลมายังหน่วยราชการมากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างทันทีถ่วงทีพร้อมกับจัดบริการศูนย์ปชาบดี 1300 หากต้องการความช่วยเหลือเช่นล่าม หรือเจ้าหน้าที่ของ พม. เอง

“การจัดเวทีทำให้เราทราบถึงสถานการณ์ ซึ่งตัวสถานการณ์นี่จะเป็นตัวที่บ่งบอกว่าปัญหาคืออะไรและทางส่วนการแก้ไข จริงๆ ต้องเริ่มจากการแก้ที่ตัวเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม เพื่อจะได้ทราบแนวทางแก้ไข และนำไปสู่ผลสำเร็จมากขึ้น อย่างตอนนี้เราเก็บข้อมูลไปที่ภาคเหนือและภาคอีสานไปแล้ว แม้จะยังไม่ครบทั้งประเทศ แต่ก็พอทำให้เห็นภาพแล้วว่าจะแก้อย่างไร เพราะพอเห็นสาเหตุเราก็เห็นการป้องกัน”

“นอกจากนี้ เราก็พยายามตั้งศูนย์ OSCC หรือศูนย์ช่วยเหลือสังคม ซึ่งเป็นศูนย์เบ็ดเสร็จด้วยการนำทุกภาคส่วนมาช่วยกัน ไม่ใช่แค่ พม. อย่างเดียว แต่มีการเชิญนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ตำรวจ เพราะฉะนั้นในเรื่องของการทำงาน จึงเชื่อว่ามันดีขึ้นเยอะ ส่วนจุดอ่อนที่เราต้องแก้คือ ความซับซ้อนของปัญหาสังคมเพราะฉะนั้นจึงอาศัยความร่วมมือจากหลายภาค โดยเฉพาะเครือข่ายคนพิการและครอบครัวต้องทำร่วมกัน”

และเพื่อให้สถานการณ์ของประเด็นเรื่องสตรีพิการก็เริ่มมีทิศทางมากขึ้น ล่าสุดทาง พก. ก็เริ่มร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรีพิการ ฉบับที่1 พ.ศ.2556-2559 ขึ้น ซึ่งแม้จะยังไม่มีกลไกใดๆ มารองรับ แต่เมื่อมีแผนมียุทธศาสตร์ก็ย่อมหมายถึงโครงการและงบประมาณที่จะตามมา โดยมีการวางหลักการไว้ว่า สตรีพิการอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มั่นคงปลอดภัย เข้าถึงสิทธิอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ผ่าน 6 ยุทธศาสตร์ คือ 1-ส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิอย่างเสมอภาคและขจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อสตรีพิการและเด็กหญิงพิการ 2-การขจัดการกระทำความรุนแรงต่อสตรีพิการและเด็กหญิงพิการ 3-การพัฒนาสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของสตรีพิการ และเด็กหญิงพิการ 4-เสริมพลังบทบาทสตรีพิการอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมในสังคม 5-เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพกลไกและองค์กรสตรีพิการทุกระดับ 6-เสริมสร้างเจตคติในเชิงสร้างสรรค์ของสังคมต่อสตรีพิการและเด็กหญิงพิการ

ส่วนเรื่องกฎหมายนั้น เสาวลักษณ์มองว่าการวางระบบเรื่องการป้องกันนั้นสำคัญมาก ซึ่งจะต้องควบคุมและยืดหยุ่นเพียงพอที่ผู้หญิงพิการจะสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งตรงนี้รวมไปถึงการฟื้นฟูเยียวยาก็ต้องมีการรองรับ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเงิน สถานที่พักพิงทางจิตใจ หรือแม้แต่บทลงโทษซึ่งต้องหนักกว่าเดิม

“บทลงโทษปัจจุบันนี้ต่ำเตี้ยมาก เพราะฉะนั้นต้องเพิ่มบทลงโทษมากกว่า 2-3 เท่า เพราะคุณกำลังทำร้ายคนอ่อนแอกว่า เพราะการลงโทษที่น้อยนิด เข้าคุก 1-2 ปี ปรับอีกนิดหน่อย มันไม่ทำให้เกิดความกลัวขึ้นมา แล้วเคสพวกนี้ก็ออกสื่อทุกวัน คนก็ทำตาม ความยั้งคิดก็มีน้อยลง ประกอบกับระบบการศึกษาบ้านเราก็เป็นแบบนี้ ระบบการป้องกันก็เป็นแบบนี้ เรื่องพวกนี้เกี่ยวเนื่องกันหมด ดังนั้นทั้ง 3 เรื่องนี้ต้องปรับเพื่อให้ผู้หญิงพิการเข้าถึงได้ ต้องรุนแรงขึ้นต้องทำจริงยิ่งเป็นครอบครัวต้องเพิ่มขึ้นอีก ส่วนการป้องกันคือการให้ความรู้ ตรงนี้ก็ต้องเริ่มตั้งแต่การศึกษาทั้งในและนอกระบบ การทำกิจกรรมต่างๆ ผ่านสื่อ เพราะปัจจุบันเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมยังน้อยเกินไป เนื่องจากไม่ได้พูดถึงทุกองคาพยพ และแต่ละตัวมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร”

ขณะเดียวกันก็ควรจะมีการผลักดันกฎหมาย เกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติ ซึ่งสิ่งที่ถือเป็นรูปธรรมมากที่สุดในขณะนี้ คือ ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ... ซึ่งกำลังจะเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยทางภาคประชาชนเองก็ทำการร่างฉบับคู่ขนานไปพร้อมๆ กับร่างของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

“เมื่อร่างเข้าสู่การพิจารณา เราจะพยายามผลักดันภาคประชาชนเข้าไปเป็นกรรมาธิการ ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องมีการใส่เรื่องสตรีพิการเข้าไปด้วย แต่ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่าร่างของภาคประชาชนเองก็คงสู้ร่างของภาครัฐไม่ได้ทั้ง 100 เปอร์เซ็นต์ แต่เราก็จะพยายามแทรกซึมเข้าไปให้ได้มากที่สุด ดังนั้นเราต้องทำให้ภาครัฐเห็นความสำคัญเวลาที่แชร์สัดส่วนตรงนี้ และเวลาจะกล่าวถึงอะไรก็ต้องคิดถึงสตรีพิการด้วย” สวาทในฐานะตัวแทนคนตาบอดกล่าว

ทุกวันนี้กลุ่มผู้มีปัญหา
มักไม่ยอมแก้ไขด้วยตัวเอง
หวังพึ่งแต่สังคมรอบข้าง
ให้คอยแก้ให้ ทั้งที่ความจริง
คนเราต่างมีศักยภาพ
ในการแก้ไขด้วยตัวเองให้สิ้น

สร้างความแข็งแรง ด้วยพลังของสตรีพิการ

สิ่งที่กล่าวมานี้เป็นมาตรการเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังไม่สามารถเป็นหลักประกันในทางปฏิบัติได้ เพราะตามวิถีการแก้ปัญหาสังคม ตัวเจ้าของปัญหาต้องเป็นผู้ดำเนินการเอง

ธนาภรณ์อธิบายว่า ทุกวันนี้กลุ่มผู้มีปัญหามักไม่ยอมแก้ไขด้วยตัวเอง หวังพึ่งแต่สังคมรอบข้างให้คอยแก้ให้ ทั้งที่ความจริงคนเราต่างมีศักยภาพในการแก้ไขด้วยตัวเองให้สิ้น อย่างคนพิการก็สามารถแก้ไขได้ โดยเริ่มจากจิตใจของตัวเองก่อน พร้อมที่จะทำและเดินหน้า จึงจำเป็นอย่างมากที่ต้องสร้างความเข้มแข็งและสร้างพื้นที่ยืนให้แก่คนพิการ โดยเฉพาะคนที่สตรี

“ผู้หญิงพิการอาจจะไม่มีภาวะผู้นำเพียงพอ หรือมีความรู้สึกอายมากกว่า ซึ่งต่างจากผู้ชายที่อาจจะเห็นโลกกว้างมากกว่า ได้ไปสัมมนาอะไรเยอะ และมีข้อจำกัดทางสรีระน้อยกว่า ไปอยู่ไปนอนที่ไหนง่ายกว่า ตรงนี้ต้องมาวิเคราะห์ว่าทำไมผู้หญิงถึงไม่ออกมา อย่างน้อยๆ ผู้ดูแลก็ต้องอำนวยความสะดวกพอสมควร หรือถ้าไม่ออกไปก็ต้องทำให้เขาสามารถใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นประโยชน์ ณ วันนี้มีเว็บไซต์ที่น่าดู สำหรับผู้หญิงและคนพิการ เพราะฉะนั้นการให้ความรู้สำคัญมาก ผู้หญิงบางคนไม่มีข้อมูลอยู่ในสมองเลย ถ้ามีเขาจะกล้าพูด แต่การฟังนี้ช่วยได้ เพราะเป็นการสะสมไปเรื่อยๆ และยิ่งไปเรียนรู้เพิ่มจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง ก็จะทำให้รู้สึกตื่นตัว พอมีความรู้ ไปฟังคนอื่นมากๆ เดี๋ยวก็กล้าพูด”

เพราะฉะนั้น แนวทางการพัฒนาที่พอเป็นไปได้มีอยู่ 2 อย่าง เรื่องแรกคือ คนพิการและคนรอบข้างจะต้องช่วยกันผลักดันและสร้างศักยภาพให้ตัวเองให้ได้ ซึ่งตรงนี้ต้องทำความเข้าใจกันตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน และสังคม

“สมัยที่ลูกสาวอยู่ ม.1 เขาโดนเพื่อนแกล้งให้ไปเขียนจดหมายรักไปหาผู้ชายคนหนึ่ง สังคมกระทำความรุนแรงจนเขาเครียด เพราะพอเอาจดหมายไปให้แล้วผู้ชายไม่รับ จะกระโดดจากชั้น 5 ลงมา สังคมทำร้ายต่อ เพราะครูไม่เชื่อ บอกว่าลูกคุณปัญหาเยอะมาก โกหกสร้างเรื่อง ทั้งที่ลูกเราเขาโกหกไม่เป็น แต่ครูเชื่ออีกฝ่าย สุดท้ายคุณก็ลงโทษเราให้ไปให้โรงเรียนใหม่ ตรงนี้ คือสังคมทำร้ายเขา แต่ถ้าสังคมที่ไม่ทำร้ายเขาเป็นอย่างไร มีครั้งหนึ่งลูกไปซื้อของเซเว่น แล้วไม่ยอมเข้าแถวแซงคิว ปรากฏว่าผู้หญิงที่โดนแซงเขาไม่ยอม เขาด่าลูกเราใหญ่เลย จนเขาร้องไห้กลัว ตั้งแต่ตอนนั้นลูกเข้าแถวตลอดเลย ซึ่งต้องขอบคุณผู้หญิงคนนั้น เพราะถ้าเขาปล่อยลูกก็จะไม่มีระเบียบวินัยและไม่รู้จักรอคอย” พัชราเล่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

เช่นเดียวกับเรื่องเพศศึกษาก็จำเป็นต้องปลูกฝังให้มาก เพราะอย่างที่รู้ว่าเด็กพิการมีความเสี่ยงตั้งแต่ในบ้าน หรือแม้แต่ในโรงเรียนมาก และบางครั้งก็ขาดวุฒิภาวะและความเข้าใจในเรื่องความรักที่ดีพอ

“เวลาบอกลูกสาวถึงผู้ชายว่าน่ากลัวนะ ถ้าเจอคนแปลกหน้าผู้ชายก็อย่าไปคุยด้วย ต้องบอกตั้งแต่เด็กๆ ค่อยๆ สอนเขาไปเรื่อยๆ แล้วเขาจะจำได้ แต่สิ่งที่เราสอนนั้นเป็นกรณีที่เป็นคนปกติไง ปัญหาที่เราเจอจะเป็นกับคนพิการเองมากกว่า เพราะเด็กผู้ชายที่พิการปัญญา ถึงเขาจะเป็นเหมือนกัน แต่เขามีอารมณ์มีความต้องการทางเพศ แล้วเขาจะยับยั้งชั่งใจไม่ถูก แล้วพอลูกพิการแบบนี้ ความรักของบางครอบครัวมันไม่เกิด บางครอบครัวพ่อก็จะหนีแล้วให้แม่ดูแลคนเดียว ผลก็คือความรักที่เกิดจากผู้ชายที่เป็นพ่อนั้นไม่มี ถ้าเกิดมีผู้ชายคนหนึ่งเกิดมารักแล้วเคยไม่เจอเขาก็อาจจะชอบ เด็กผู้ชายเหมือนกัน ถ้าเจอแต่พ่อแม่ตีทุกวัน หากเป็นเจอผู้หญิงที่คุยกันรู้เรื่องโอกาสที่เขาจะทำอะไรไม่ดีก็เยอะ แถมบางคนมองการข่มขืนเป็นการแสดงความรัก ไม่ใช่การทำร้าย วิ่งเข้าหาเอง ซึ่งวิธีการป้องกันของเราก็คือ การสอน เพราะกลุ่มพวกนี้สอนได้ ถ้ามีลูกแล้วจะเป็นยังไง หนูเลี้ยงเป็นไหม เราต้องหาตัวอย่างให้เขาดู เช่น สื่อโฆษณา พร้อมกับสอนเขาไปด้วย เช่นอย่าให้ผู้ชายจับตัวนะ เพราะพอจับตัว เดี๋ยวก็จับอย่างเขา แล้วเขาจะรู้จักการป้องกัน เพราะเขาไม่ได้โง่ เพียงแต่เราต้องรู้จักวิธีสอนอย่างไรให้เขารู้ และที่สำคัญที่บ้านต้องให้ความรักเขาเยอะๆ แล้วเขาจะไม่รู้สึกโหยหาความรัก เพราะมันเพียงพอต่อความต้องการแล้ว”

นอกจากความเข้าใจแล้ว ทักษะการใช้ชีวิตก็เป็นเรื่องสำคัญที่ผู้หญิงพิการควรจะเรียนรู้เอาไว้ โดยเฉพาะทักษะการป้องกันตัว จริงอยู่ที่ทุกวันนี้ทาง พม. จะมีบริการสายด่วน 1300 แต่ในความเป็นจริงแล้วความรุนแรงเกิดอย่างปัจจุบันทันด่วน และถ้าไม่แก้ไขทันทีก็จะยับยั้งเหตุไม่ทันการณ์ ดังนั้น แทนที่จะพึ่งแต่บริการรัฐ คนพิการก็ต้องมีอุปกรณ์ป้องกันตัวเอาไว้ เช่นไม้เท้าสีขาวของคนตาบอดอาจจะมีการติดตั้งกริ่งเอาไว้ หากมีผู้ประสงค์ร้ายเข้ามาคนตาบอดก็เพียงแค่กดกริ่งเพื่อให้คนที่รอบข้างรับทราบว่าคนตาบอดกำลังถูกคุกคามอยู่ ขณะที่คนหูหนวกอาจจะใช้พวกสเปรย์พริกไทยฉีดเข้าตาของคนที่ทำจะมาทำร้าย ปุ่มเตือนภัยในบ้านที่รู้กันเองเฉพาะเด็กกับแม่ คือห้ามคนในบ้านที่ต้องสงสัยรู้เด็ดขาด และถ้าเกิดเหตุร้ายก็สามารถส่งสัญญาณเสียงไปยังชุมชน

หรือตำรวจได้ รวมไปถึงโรงเรียนต่างๆ ก็จะต้องจัดหลักสูตรป้องกันตัว เช่น เทวันโด ยูโด หรือมวย เพื่ออบรมให้เด็กกลุ่มนี้โดยเฉพาะ

“เรื่องการซ้อมหากถูกข่มขืนเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เราสามารถเทสได้เลยด้วยการให้เด็กผู้ชายเด็กเขามาทำร้าย แล้วเราก็คอยดูว่าเด็กผู้หญิงจะทำอย่างไร ซึ่งเราต้องบอกวิธีแก้ปัญหาให้แล้วเขาก็จะจำว่าต้องทำแบบนี้ หรืออาจจะแสดงละครให้เขาเห็นว่านี่คือการลวนลาม แบบนี้มีโอกาสท้องนะ เพราะคนพิการโดยเฉพาะทางปัญญาเขาจะดูภาพเป็นหลักเนื่องจากอ่านหนังสือไม่ออก ฉะนั้นเราต้องสื่อเป็นภาพให้เขาได้เห็น” คุณแม่พัชราเสนออีกหนึ่งวิธีการ

ส่วนแนวทางที่ 2 คือ สนับสนุนให้ผู้หญิงรวมกลุ่มกัน ซึ่งการจะไปถึงจุดนั้นได้ผู้หญิงพิการต้องก้าวให้ออกจากโครงสร้างที่มีผู้ชายเป็นใหญ่เสียก่อน ซึ่งต้องยอมรับว่ายิ่งเป็นสังคมระดับจุลภาคยิ่งทำได้ยากเพราะคนจำนวนน้อย แรงกดดันก็ยิ่งรุนแรง ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัด ก็คือการขับเคลื่อนงานของคนพิการปัจจุบัน โดยเฉพาะตัวแทนจากคนพิการในคณะกรรมการระดับชาติ 7 คน ไม่มีผู้หญิงพิการเลย มีแต่คนพิการที่เป็นผู้ชาย กับผู้ปกครองคนพิการที่เป็นเพศชาย

ดังนั้น สังคมจะต้องช่วยกันเขย่าโครงสร้างเดิม ซึ่งเริ่มแรก สวาทเสนอให้มีตัวแทนสตรีอยู่คณะกรรมการระดับชาติก่อน เพราะถ้าเทียบจำนวนสัดส่วนแล้วผู้หญิงคนพิการก็มีจำนวนมากกว่าหรือเท่ากับผู้ชายพิการ

“สาเหตุหนึ่งที่โครงสร้างองค์กรคนพิการบ้านเราเป็นแบบนี้ อาจเป็นเพราะผู้ชายเขาออกมาเคลื่อนก่อนผู้หญิง หรือมีส่วนการนำหรือการก่อตั้งมากกว่า ส่วนผู้หญิงมักจะมีหน้าที่เป็นตัวประกอบเป็นเลขาฯ ผู้หญิงจริงๆ เพิ่งมาเริ่มประมาณไม่ถึง 10 ปี โดยมีการตั้งเป็นสมาคมสตรีตาบอด แต่สิ่งที่เขาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องความอบอุ่นในครอบครัวมากกว่า ขณะที่เรื่องขับเคลื่อนให้ผู้หญิงเป็นผู้นำองค์กรยังไม่มีเท่าที่ควร”

เพราะผลจากการที่ไม่มีตัวแทนสตรีในระดับชาตินี้เอง ทำให้การพัฒนางานสตรีพิการไม่คืบหน้าเท่าที่ควร เพราะขาดคนที่เข้าใจและเห็นความสำคัญ ตัวอย่างหนึ่ง งานสตรีแทบไม่สามารถนำเงินจากกองทุนพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติออกมาใช้ได้เลย หรือแม้แต่การเข้าร่วมประชุมใดๆ ก็แทบจะไม่เคยตัวแทนสตรีสักครั้ง

“สตรีต้องพยายามขับเคลื่อนให้ตัวเองกลายเป็นองค์กรระดับชาติลำดับที่ 8 ให้ได้ แม้จะต้องมีแรงเสียดทานเยอะเป็นการแชร์ผลประโยชน์ แต่ก็ต้องทำเพราะผู้หญิงมีจำนวนเยอะ ทางหนึ่งคือการขยายการพัฒนาศักยภาพให้สตรีมากขึ้น โดยการจุดประเด็นเพื่อให้เกิดการรวมตัวขึ้นเพื่อจะได้เรียกร้องสิทธิ”

แต่ถ้าแนวทางนี้ไม่ได้ผล สวาทก็เสนอว่าสมาคมคนพิการต่างๆ จะต้องแบ่งสัดส่วนให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารในสัดส่วนอย่างน้อย 30 เปอร์เซ็นต์ แต่ที่ผ่านมาต้องยอมรับว่าองค์กรคนพิการเองก็มีความซับซ้อนไม่ต่างจากองค์กรอื่นๆ จึงเป็นเรื่องยากที่ผู้หญิงจะทำเช่นนั้นได้

“ดิฉันเคยเสนอญัตติเข้าไปสู่สมัชชาแห่งชาติของสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ให้กำหนดสัดส่วนเรื่องเพศของกรรมการบริหารสมาคมคนตาบอดทุกระดับชั้น แต่เสนอทีไรก็ตกทุกที เพราะเขาอ้างว่าสตรีตาบอดในพื้นที่ทำอะไรไม่ได้หรอก ซึ่งสาเหตุที่เขาคิดเช่นนั้น เพราะสตรียิ่งในระดับจังหวัดแทบไม่ได้พัฒนาอะไรเลย แต่พอเราเข้าไปสำรวจในพื้นที่เรารู้ว่าจริงๆ เขาทำอะไรได้เยอะมาก และมีความประสงค์จะพัฒนาเช่นเดียวกับผู้ชายเหมือนกัน ถ้าได้รับโอกาส นี่เป็นเรื่องหนึ่งที่เราต้องผลักดันเพื่อเกิดเป็นโครงสร้างใหม่”

ประเด็นถัดมา คือ กระบวนการรวมตัวอย่างไรถึงจะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน เสาวลักษณ์เสนอว่า กลุ่มผู้หญิงจะต้องจัดกลุ่มคุยและต้องมีผู้นำผู้หญิงแยกออกมาจากผู้ชายก่อน เพื่อให้ผู้หญิงเข้มแข็งด้วยตัวเอง เข้าใจในประเด็นของตัวเอง เข้าใจโครงสร้าง พอทุกคนแข็งแรงถึงค่อยดึงผู้ชายเข้ามามีส่วนรวม เพราะถ้าดึงผู้ชายเข้าร่วมตั้งแต่แรก ผู้หญิงอาจจะถูกชักจูง หรือไม่สามารถดำเนินตามอุดมการณ์ที่วางเอาไว้ด้วย ที่สำคัญการสร้างกลุ่มเหล่านี้จะทำให้ผู้หญิงมีศักยภาพและสามารถเป็นต้นแบบให้ผู้หญิงที่ยังไม่กล้าออกมามีความกล้ามากขึ้น

โดยภารกิจสำคัญที่กลุ่มพัฒนาสตรีพิการควรจะต้องเข้าไปใส่ใจเป็นพิเศษมี อยู่ 2 เรื่องหลักๆ ด้วยกัน เรื่องแรก คือ การเป็นสื่อกลางในแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมไปถึงวิธีขั้นตอนการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ และสอง คือ ช่วยเหลืออย่างเป็นธรรมและสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งหมายความต้องทำให้คนพิการสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ โดยเฉพาะเรื่องการทำงาน มีอาชีพ มีความก้าวหน้า เพื่อที่เขาจะได้คำนึงถึงสิทธิของตัวเอง

“ผู้หญิงพิการหลายคนถูกสามีทิ้ง เพราะฉะนั้น การสร้างพื้นที่ยืนให้เขาจึงสำคัญมาก โดยเฉพาะเรื่องการฝึกอบรมเรื่องอาชีพถือว่ามีส่วนสำคัญทำให้เขารู้สึกกล้าขึ้นมาต่อสู้ แม้บางคนเขาจะอ่อนแอ แต่ถ้าเราใช้จิตวิทยาและชี้ให้เขาเห็นว่าเราเกิดมาไม่ได้ไปพึ่งคนนู้นคนนี้ แต่สามารถทำอะไรได้เยอะ ที่สำคัญมันมีตัวอย่างมากมาย เช่น สตรีตาบอดหลายคนก็ประกอบอาชีพได้ เธอก็ทำได้เหมือนกัน ถ้าเธอพัฒนาศักยภาพในส่วนที่เหลือ” สวาทเล่าถึงการทำงานของตัวเองให้ฟัง

ขณะเดียวกัน เนื่องจากสภาพสังคมไทยนั้นประกอบไปด้วยหญิง-ชาย เพราะฉะนั้นการสร้างความเข้มแข็งของผู้หญิงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ หากแต่ต้องปรับเปลี่ยนความคิดของคนในองค์รวม ซึ่งกลุ่มหนึ่งที่มีศักยภาพมากที่สุด คือ สื่อมวลชนเองต้องเข้าใจ และเสนอภาพที่มีความเที่ยงตรงถูกต้องสู่สังคม ไม่ใช่เน้นแต่เรื่องการบริจาค เพราะนั่นคือการถมทับปัญหา ตอกย้ำภาพลักษณ์ที่ไม่ดีและไม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

ถึงสตรีพิการจะเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ในหมู่คนพิการ แต่ทว่าปัญหาที่เรื้อรังมานานนับทศวรรษ คือ ภาพสะท้อนได้อย่างดีว่า งานทางด้านสังคมของบ้านเรานั้นแทบจะไปไม่ถึงไหนเลย เพราะเพียงความเสมอภาค และโอกาสที่คนกลุ่มหนึ่งควรจะได้รับก็ยังไม่สามารถมอบให้ได้ เพราะฉะนั้น ก่อนที่สังคมไทยจะแก้ปัญหาใดๆ ก็ตาม สิ่งสำคัญมากกว่านั้นอาจจะเป็นเรื่องการแก้ไขทัศนคติ และเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ แม้คนกลุ่มนั้นจะมีสภาพร่างกายที่อ่อนแอกว่า หรือบกพร่องไปจากที่มาตรฐานสังคมกำหนด แต่ทุกคนต่างก็มีพลังหากถูกชี้นำไปในแนวทางที่ถูกต้อง

ซึ่งสำหรับผู้หญิงพิการก็เช่นกัน แม้ที่ผ่านมาจะเป็นกลุ่มที่เปราะบางที่สุดในสังคม แต่ก็ใช่ว่าจะไม่สามารถแข็งแกร่งขึ้นมา เพียงแต่ต้องหาจุดยืนที่มั่นคง และสร้างแบบอย่างให้ทุกคนได้ประจักษ์ และสุดท้ายสังคมก็จะให้การยอมรับและปรับเปลี่ยนทัศนคติไปได้ในที่สุด

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : อัจฉรียา จัตตุพร

ที่มา : http://www.cfbt.or.th/roiet/files/com_event/2014-02/20140227_vcbmrxfj.jpg

จาก ‘วณิพก’ สู่ ‘นักดนตรีอาชีพ’
พื้นที่คนพิการในเส้นทางแห่งเสียงเพลง

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 22 กันยายน 2557

- 1 -

ดนตรีเบาๆ กับน้ำเสียงของเขาดึงความสนใจให้ต้องหันไปดู เพียงกีตาร์คู่ใจ ไมโครโฟน และเครื่องขยายเสียง เขาก็สามารถทำให้ความรื่นรมย์แผ่ไปรอบๆ ป้ายรถประจำทางใกล้กับอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ

ผมเห็นชายตาบอดคนนี้มาหลายปี ยื่นน้ำใจกลับไปเป็นบางครั้ง แต่ยังไม่เคยตั้งใจฟังจนจบเพลง ลองถามตัวเอง แท้จริงผมชื่นชมเขาที่อะไร ดนตรี น้ำเสียง หรือลีลาในการร้อง คำตอบแบบผิวเผินคงถูกต้องทั้งหมด แต่ถามลงลึกอีกที บางทีอาจเพราะเห็นใจมากกว่า

ถ้าถามคนพิการที่เล่นดนตรี คงไม่มีใครที่อยากได้รับความสงสาร อุตส่าห์ฝ่าฟันข้อจำกัดทางร่างกายจนเล่นได้-ร้องเป็น เขาย่อมปรารถนาการยอมรับในความสามารถ แต่เมื่อเรานิยาม ‘ความครบถ้วน’ ของมนุษย์สักคนผ่านร่างกายที่ ‘ครบสามสิบสอง’ และจัดวางคนจำนวนหนึ่งไปยัง ‘ความขาดพร่อง’ ท่าทีต่อนักดนตรีเดี่ยวๆ หรือเป็นวงคนพิการที่เล่นอยู่ข้างถนน บนเวที หรือแม้แต่ในรายการทีวี จึงฉาบทาไว้ด้วยความเห็นอกเห็นใจโดยไม่รู้ตัว

หากเป็นวิถีแบบ ‘วณิพก’ ที่ออกเร่ร่อนไปพร้อมกับคำร้องมีเนื้อหาแบบขอความเห็นใจต่อให้มีทักษะทางดนตรีแบบมีมาตรฐาน เราก็คงอดไม่ได้ที่จะสงสารและอยากช่วยเหลือ แต่ทุกวันนี้การสื่อสารผ่านบทเพลงของ ‘นักดนตรี-วงดนตรีพิการ’ พ้นไปจากขอความเห็นใจ และจำนวนไม่น้อยมีฝีไม้ลายมือเข้าขั้นคนไม่พิการยังอาย แต่กลับกลายเป็นว่าความสงสารก็ยังคงอยู่

- 2 -

“จึงมาเป็น.....วณิพกพเนจร
เที่ยวเร่ร่อน.....ร้องเพลงแลกเศษเงิน
ที่เหลือกินเหลือเก็บเป็นส่วนเกิน
จะนำเงินสะสม..รักษาดวงตา”

เอ่ยคำว่า ‘วณิพก’ บทเพลงเนื้อหาคุ้นหูของวงคาราบาว ที่เปิดตัวสู่สาธารณะตั้งแต่ปี 2526 คงเป็นรูปธรรมชัดเจนที่สุดของ ‘วิถีนักดนตรีเร่ร่อน’ ที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน แต่ทว่าภาพของวณิพกในช่วงแรกนั้นเปิดกว้างกว่าสิ่งที่นำเสนอในเพลงอย่างมาก เพราะนิยามของวณิพกนั้น คืออาชีพหนึ่งที่ดนตรีเป็นเครื่องทำมาหากิน

จากบทความเรื่องวณิพก : ตัวตนและวิถีชีวิตในพื้นที่สังคมไทย โดย **นัฐวุฒิ สิงห์กุล** สันนิษฐานว่า ‘วณิพก’ เป็นวิถีที่อย่างน้อยๆ ก็มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมีการระบุคำๆ นี้ไว้ในพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ซึ่งพูดถึงบุคคลต่างๆ ที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติทาน ได้แก่ สมณะชีพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยาจก โดยระบุว่าเป็นชนชั้นต่ำต้อย อดอยาก และเร่ร่อน ที่มนุษย์ร่วมโลกจะต้องให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือ

และเมื่ออาชีพวณิพกดำเนินเข้ามาถึงสังคมไทย ความเชื่อนี้ก็หาได้แปรเปลี่ยนไปแต่อย่างใด เนื่องจากในสมัยก่อนที่สังคมแบ่งคุณค่าของคนผ่านระบบศักดินา และชนชั้นวรรณะดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของไทย อย่าง ‘ระเด่นลันได’ ของพระมหามนตรี (ทรัพย์) ก็มีการหยิบยกเรื่องของวณิพก เที่ยวสีซอแลกข้าวสารตามบ้านต่างๆ จนอยู่มาวันหนึ่งได้พบกับนางประแดะที่เป็นเมียนายประดู่ ซึ่งเป็นแขกเลี้ยงวัว และเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันในเรื่องชู้สาว โดยนัยของการแต่งเรื่องสันนิษฐานกันว่าเพื่อล้อเลียนชนชั้น ระบบฐานันดรศักดิ์ และเรื่องพฤติกรรมชู้สาวของเจ้านายบางคน โดยเอาวณิพกขอทานซึ่งเป็นชนชั้นต่ำในสังคมมาเป็นพระเอก และเปรียบเปรยกับอำนาจบารมีของชนชั้นสูง

บ้างก็เป็นหยิบประเด็นเรื่องความทุกข์ยากของเชลยสงครามที่ถูกกวาดต้อนมาอยู่เมืองไทย มีชีวิตอดยากไม่มีอาชีพ มีแต่แคนติดตัวมาจึงใช้เครื่องมือที่ตัวเองมีแสดงดนตรีขอทาน เป็นวณิพก รวมไปถึงวณิพกที่ร้องเพลงขอทาน โดยเพลงขอทานถือว่าเป็นบทเพลงพื้นบ้านและเป็นของวณิพกอย่างแท้จริง โดยมีวัตถุประสงค์แสดงเพื่อความบันเทิงเพื่อแลกกับสิ่งของซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่แค่เงิน แต่อาจจะเป็นอาหาร พริก ปลาแห้ง กระเทียม เกลือ กะปิ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ภาพของวณิพกก็ไม่ได้มีการผูกติดกับภาพของคนพิการอย่างที่เป็นอยู่เช่นทุกวันนี้ จนกระทั่งในยุครัฐนิยม ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เกิดกระบวนการส่งเสริม

ให้คนประกอบอาชีพโดยสุจริต มีความชัดเจนมากในกระบวนการส่งเสริมให้คนประกอบอาชีพโดยสุจริต และการสร้างศักยภาพให้กับคน ในการประกอบสัมมาอาชีพ การช่วยเหลือตนเองไม่เกียจคร้าน และมีการออกหนังสือวัฒนธรรมวิทยาที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมโดยเฉพาะเรื่องของการขอ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ไม่ดี ทำให้คนพิการ คนไม่มีงานทำบางคนที่ประพฤติตัวในลักษณะของขอทาน กลายเป็นปัญหาของสังคมที่ต้องฟื้นฟูและแก้ไข

สิ่งที่ปรากฏในพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ.2484 ทำให้ภาพของขอทาน วณิพก และคนพิการ เข้ามาแนบชิดกันมากขึ้น โดยมีจุดเชื่อมโยงอย่างหนึ่ง ในฐานะของบุคคลที่ด้อยโอกาส ซึ่งถูกมองว่าไร้สามารถในการทำงาน ความไร้สามารถในการใช้ชีวิตอยู่มีคุณค่า และเป็นใช้วิธีการขอหรือเรียกร้องความน่าสงสารเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการมา

แม้ภายหลังจะมีความพยายามยกระดับคำว่า ‘วณิพก’ ขึ้นมาให้หลุดพ้นจากคำว่า ‘ขอทาน’ แต่การผูกโยงภาพระหว่างวณิพกกับคนพิการ โดยเฉพาะคนตาบอดก็ไม่ได้จางหายไปไหน แต่กลับทวีคูณมากยิ่งขึ้น ส่วนหนึ่งเปิดเพราะความพยายามเปิดพื้นที่ใหม่ ของคนตาบอดเอง ในรูปแบบการเล่นดนตรีในพื้นที่สาธารณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดหมวกที่ท่าพระจันทร์ ซึ่งแม้วงจะถูกควบคุมด้วยคนตาดี แต่ก็ใช้คนตาบอดเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงาน รวมไปถึงความพยายามสร้างบทบาทของสมาคมคนตาบอดต่างๆ ในรูปของการสนับสนุน เช่น แต่เดิมวณิพก จะเป็นหนึ่งในอาชีพที่เจ้าหน้าที่เทศกิจจะกวดขันมากเป็นพิเศษ แต่ถ้านักดนตรีคนไหนที่จดทะเบียนกับสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ก็จะมีเจ้าหน้าที่ของสมาคมฯ เข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยให้

นี่คือ องค์ประกอบที่ช่วยก่อร่างนิยามเกี่ยวกับวณิพกกับความพิการในยุคปัจจุบันได้อย่างเด่นชัด ยิ่งภายหลังที่บทเพลงวณิพกของคาราบาว ได้รับความนิยมอย่างขีดสุดด้วยแล้ว ภาพของวณิพกก็ยิ่งถูกตอกย้ำในความหมายที่เทียบเท่ากับวงดนตรีของคนตาบอดไปโดยปริยาย ซึ่งทั้งหมดนี้ยังรวมไปถึงทัศนคติความน่าสงสาร ที่ไม่เคยจางหายไปจากสังคมไทย

- 3 -

เชื่อว่าคนที่ติดตามข่าวสารอยู่บ้าง อาจคุ้นตากับวงดนตรีคนตาบอดที่ชื่อ ‘Diamond’ เนื่องจากหลายปีมานี้เขาตระเวนแข่งขันและออกสื่อจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะการแข่งขัน The Band Thailand ที่เข้าสู่รอบลึกๆ ท่ามกลางคู่แข่งที่ไม่พิการ

จุดเริ่มต้นของวงนี้เริ่มต้น ณ โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ กลุ่มเพื่อนที่รักดนตรีได้รวมวงกันในชื่อ ‘สตาร์แบนด์’ เพื่อเล่นดนตรีในงานต่างๆ ของโรงเรียน เมื่อเข้าสู่ชีวิต ปวช. ที่วิทยาลัยสารพัดช่าง การชวนคนไม่พิการมาเป็นแดนเซอร์ ทำให้เขาเปลี่ยนชื่อวงเป็น ‘สัมพันธมิตร’ (ความหมายมาจาก การทำงานร่วมกันของคนมองเห็นกับคนตาบอด) ต่อมาเมื่อรู้สึกไม่อยากเรียนต่อ พวกเขาจึงลาออกมาเล่นดนตรีเป็นหลัก และรวมตัวกับรุ่นพี่อีกคนตั้งเป็นวง ‘เมมโมรี่’ (ความหมายมาจาก การท่องโน้ตของคนตาบอดต้องใช้ความจำเป็นอย่างมาก) เพื่อเล่นดนตรีเปิดหมวก พวกเขาได้รับการพูดถึงอย่างกว้างขวาง ออกรายการทีวีต่อเนื่อง เช่น ผู้หญิงถึงผู้หญิง 168 ชั่วโมง เจาะใจ ฯลฯ

จุดพลิกผันสำคัญเกิดขึ้นราวปี 2547 รุ่นพี่เกิดมีครอบครัวจึงอยากหยุดการเล่นดนตรี กลุ่มเพื่อนจึงปรึกษากันจนมือเบสเสนอ ชื่อ ‘Diamond’ (ความหมายมาจาก เพชร คือ แร่ที่แข็งแกร่งที่สุด ดั่งการรวมตัวของพวกเขาที่ต้องผ่านอะไรมาไม่น้อย) ขึ้นมา จนกลายเป็นชื่อของพวกเขาอย่างเป็นทางการในปีเดียวกัน

วง Diamond ตระเวนเล่นดนตรีเปิดหมวก และยังเข้าแข่งขันวงดนตรีอีกหลายรายการ อาทิเช่น เข้าประกวดในการแข่งขัน Singh Eagle Band Contest ปี 2547 (เป็นวงดนตรีคนตาบอดวงเดียวที่เข้าร่วมแข่งขันครั้งนั้น) และได้รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่สอง, ปี 2549 เข้าร่วมประกวดในงาน True Audition Overdrive Band Contest และติดอันดับหนึ่งในสามของประเทศ

เมื่อได้รับรางวัล พวกเขาก็ออกสื่อมากขึ้น และเมื่อเป็นที่รู้จัก การจ้างงานก็มีมากตามไป แต่ **สุเมตร ธรรมวงศ์** มือกลองของวง ในฐานะหัวหน้าวง ออกตัวว่าไม่ได้ราบรื่นขนาดนั้น เพราะกระแสจะเห็นผลเฉพาะช่วงที่ออกสื่อเท่านั้น พอจบรายการไป พวกเขาก็ยังต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด วง Diamond ต้องรับงานจ้างหลากหลาย งานเปิดหมวกก็เล่นต่อเนื่อง ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด แม้ลึกๆ จะไม่ใคร่สนใจการเล่นเปิดหมวกนักก็ตามที

“งานจ้างมีความมั่นคงมากกว่า ฝนตกแดดออกเราก็ได้เงิน ส่วนการเปิดหมวก ไม่มีอะไรรับประกันเลย คนตาบอดจะเรียก ‘งานสุ่ม’ เพราะไปแต่ละที่คนตาบอดไม่รู้เลยว่าจะชนกันหรือเปล่า เล่นไปเทศกิจจะมาไล่ไหม และเล่นไปก็ถูกมองไม่ดีว่าเป็นขอทานอีก เราหวังว่าการเล่นเปิดหมวกจะทำให้คนรู้จักเราเท่านั้น” สุเมตรพูดถึงความแตกต่างของงานทั้งสองแบบ

แม้การได้รับรางวัลจะยืนยันความสามารถว่าพวกเขาไม่ได้ด้อยไปกว่าวงดนตรีคนตาดี แต่เมื่อถามถึงรายได้ สุเมตรตอบสวนขึ้นมาทันทีว่า *“ต่างกันเยอะครับ ส่วนใหญ่คนจ้างจะมองวงคนพิการเมื่อหาวงไหนไม่ได้แล้ว ทุกวันนี้ผมรับงานอยู่หมื่นห้า ขณะที่คนตาดีรับอยู่หมื่นเจ็ด คนก็คิดว่าทำไมไม่เพิ่มอีกสองพันเอาวงดีๆ มาเล่น เป็นมงคลกับงานกว่า สังคมเชื่อว่าเราเล่นได้ไม่ต่างกับคนตาดี แต่พอถึงเวลาก็ไม่เลือกเรา เขายอมรับในความสามารถ แต่ยังไม่ไว้ใจที่จะจ้าง”*

ผมเคยได้ยินมาว่า วงดนตรีคนพิการ ที่รวมตัวกันอย่างต่อเนื่องมีไม่มาก จึงลองถามเขาในฐานะคนในแวดวงดนตรี เขาแสดงท่าทีเห็นด้วย โดยให้เหตุผลว่า เมื่องานจ้างมีไม่มาก สถานที่เปิดหมวกก็น้อยลง รวมไปถึงเมื่อมีครอบครัว การออกไปเล่นด้วยกันก็ไม่ต้องนำเงินมาแบ่งกัน การรวมตัวเป็นวงอยู่ยาวๆ จึงนับว่าอยู่ยาก

สุเมตรเล่าว่า ครั้งหนึ่งวงของพวกเขา เกือบได้เซ็นสัญญากับค่ายยักษ์ใหญ่ แต่ด้วยข้อจำกัดสารพัด พวกเขาจึงไม่พร้อมเอาชีวิตไปเสี่ยง *“สัญญาบอกว่าเราต้องหยุดรับงานทุกชนิด ให้ค่ายรับงานแทน ค่ายให้เราเบิกงานมาใช้ก่อนได้ ถ้าดังก็แล้วไป แต่ถ้าไม่ดังเงินที่เบิกมาก็ต้องใช้คืน แล้วถ้าผิดสัญญาต้องจ่ายเงินหนึ่งล้านบาท ถ้าเราเซ็นสัญญา ออกอัลบั้มมาแล้วไม่ดัง เราทำยังไงรับงานก็ไม่ได้อีก อยู่อย่างนั้นสัก 5 ปี ลูกค้าผมหายหมดแน่”* เขาพูดถึงเบื้องหลังที่ไม่งดงามนัก

ตลอดการพูดคุย สุเมตรพูดถึงประเด็นหนึ่งหลายครั้ง นั่นคือ การยอมรับพวกเขาในฐานะ ‘นักดนตรี’ ไม่ใช่การสงสารในฐานะ ‘คนพิการ’ โดยได้พูดถึงประเด็นนี้ได้อย่างน่าสนใจไว้ว่า

“คนตาบอดก็คือ คนตาบอด แต่ไม่ใช่คนพิเศษ เราไม่ได้ภูมิใจว่าเราตาบอดแล้วพิเศษกว่าคนอื่นมันเป็นส่วนที่ยังด้อย เป็นส่วนที่เลือกไม่ได้ การดูดนตรีไม่จำเป็นต้องสงสารเรา อยากให้มองเราเป็นศิลปินคนหนึ่ง ชอบก็ชอบ ไม่ชอบก็บอกได้ เราจะได้นำไปปรับปรุง”

- 4 -

ต้นปี 2550 การเกิดขึ้นของวงแนวป๊อบ-ร็อค ในชื่อ I-ONION คือ ปรากฏการณ์ครั้งสำคัญของคนพิการในแวดวงดนตรี สมาชิกทั้ง 4 คนเป็นคนพิการทางสายตา ด้วยรูปลักษณ์ภายนอกที่เข้าขั้นน่าสนใจ การออกแบบหีบห่อให้มีสไตล์ได้เบี่ยงความเห็นอกเห็นในฐานะคนพิการไปสู่ความน่าสนใจในทางดนตรี การเปิดตัวของ I-ONION ได้รับเสียงตอบรับดีพอสมควร ก่อนที่บทบาทในทางดนตรีของวงจะลดลง และหายไปจากสื่อต่างๆ แต่ละคนกลับไปประกอบอาชีพตามความถนัด เหลือเพียงงานจ้างครั้งคราวที่จะรวมตัวกันขึ้นเวทีอีกครั้ง

ขณะที่ปีก่อน การเข้าแข่งขันรายการ The Band ของวงดนตรีคนตาบอดที่ชื่อ Diamond ได้ปลุกกระแสครั้งใหญ่อีกครั้ง ดนตรีมีมาตรฐานและเสียงร้องทรงพลังพาพวกเขาเข้ารอบลึกๆ โดยเฉพาะการแข่งขันกับคู่แข่งแต่ละวงที่ไม่ใช่คนพิการ ยิ่งขับเน้นความสามารถในทางดนตรีของพวกเขาให้เด่นชัด เปลี่ยนความเห็นใจในฐานะคนพิการสู่ความชื่นชมทักษะในทางดนตรีและเสียงร้องอันไพเราะ

ฟากรายการทีวีก็มีให้เห็นอยู่บ่อยๆ โดยเฉพาะรายการ ‘หัวใจยังเต้น’ ของช่อง ThaiPBS เรียลลิตี้ที่ขับเคี่ยวคนพิการด้วยมาตรฐานแบบนักดนตรีอาชีพ การฝึกซ้อมตลอดระยะเวลา 4 เดือน คือ การหาจุดดีที่สุดในทางดนตรี เพื่อมุ่งสู่คอนเสิร์ตใหญ่ – โชว์ที่เพื่อการยอมรับในความสามารถมากกว่าความเห็นใจ

แน่นอนว่าจากเสียงปรบมือดังกึกก้องและการทึ่งในความสามารถ อาจมีหลายคนยังรู้สึกเห็นอกเห็นใจมากกว่ายอมรับในศักยภาพ แต่ว่ากันโดยรวมๆ การปรากฏตัวตามสื่อต่างๆ ของคนพิการบ่งบอกได้เป็นอย่างดีว่าพวกเขามีที่ทางในแวดวงดนตรีมากกว่าในอดีตไม่น้อยเลย

แต่ท่ามกลางเสียงชื่นชมนั้น หัวหน้าวง Diamond บอกเราว่า แม้วงของเขาจะออกสื่ออยู่หลายครั้ง รับรางวัลทางดนตรีมาก็หลายหน จนเรียกได้ว่าเป็นวงดนตรีคนพิการลำดับแรกๆ ที่คนส่วนใหญ่นึกถึง แต่ก็ไม่ใช่ทุกคนที่จะยอมรับในความสามารถ

“เมื่อปีที่แล้ว วง Diamond เคยไปเล่นอยู่งานนึง เจ้าภาพถูกหวย 25 ล้าน เขาบนไว้ว่าถ้าถูกหวยจะเอาวงดนตรีคนตาบอดมาเล่น ขณะที่ผมเล่นอยู่ คนขับรถกับคอนวอยไปเข้าห้องน้ำได้ยินแขกพูดกันว่า ‘ถูกหวยตั้ง 25 ล้าน หาวงอะไรมาให้ดูเนี่ย’ ใช่..คนเชื่อว่าเราทำได้จริง แต่ก็ยังกังขาว่ามันจะดีเหรอ ตาบอดก็เล่นได้แบบบอดๆ เราต้องการการเชื่อมั่นจากสังคมมากกว่านี้”

“ผมประกวด The Band เพราะผมจะได้ฟังคำตัดสินจากกรรมการที่มาวิจารณ์ที่ฝีมือจริงๆ เพราะทุกวันนี้ผมเล่นแล้วได้เสียงปรบมือหรือเสียงกรี๊ด ผมไม่รู้ว่าเขาทำเพราะชอบจริงๆ หรือทำเพราะจำเป็น” สุเมตรแจงได้อย่างเห็นภาพ

- 5 -

ถึงภาพความเป็นวณิพกจะถูกผูกแน่นกับคนตาบอด หากแต่โลกของดนตรีกลับกว้างไกลกว่านั้นมาก

ราวปี 2548 จากคำชักชวนของอาจารย์ชูศักดิ์ จันทยานนท์ ประธานมูลนิธิออทิสติกแห่งประเทศไทย ให้มาสอนดนตรีไทยกับเด็กออทิสติก ที่มูลนิธิออทิสติกไทย **อาจารย์รุ่งเรือง ระฆังทอง** จึงเข้ามาเริ่มต้นบทบาท ‘ครูดนตรีไทย’ แบบไม่แน่ใจนักว่าจะเป็นไปได้

ด้วยการรับรู้ของเด็กออทิสติกกับคนทั่วไปมีความแตกต่าง วิธีการสอนแบบเดิมๆ จึงแทบใช้การไม่ได้ เขาต้องเริ่มต้นนับหนึ่งใหม่ เรียนรู้แบบวันต่อวัน อาศัยครูที่มีความรู้เกี่ยวกับเด็กออทิสติกเข้ามาช่วย เป็นการสอนที่มากไปกว่าทฤษฎีดนตรี โดยเฉพาะการประคองภาวะอารมณ์ให้พร้อมเรียน

“ปกติเวลาสอนผมจะมีแผนว่าวันนี้เรียนอะไร แต่ที่นี่มีแผนไม่ได้เลย บางวันเด็กไม่พร้อมเรียน นั่งร้องไห้ เกิดอะไรจากที่บ้านมาไม่รู้ แล้วเด็กออทิสติกจะมีพฤติกรรมเลียนแบบ พอคนหนึ่งเศร้า อีกคนก็เศร้า ก็ต้องปรับอารมณ์กันตรงนั้น บางครั้งสองชั่วโมงยังไม่ได้ทำอะไรเลย” อาจารย์รุ่งเรืองเล่าถึงความแตกต่าง

วันเดียวกับการสัมภาษณ์ ผมมีโอกาสเข้าไปสังเกตการณ์ในห้องเรียนจึงได้เห็นสิ่งที่อาจารย์เล่าชัดเจนยิ่งขึ้น

“คิดอะไรอยู่” อาจารย์รุ่งเรืองเอ่ยถามด้วยน้ำเสียงเป็นมิตร เมื่อนักเรียนคนหนึ่งเกิดเล่นสะดุด

“ผมคิดอะไรบางอย่างอยู่เลยไม่มีสมาธิ เป็นมาตั้งแต่เด็ก แต่ก็ยังแก้ไม่ได้ พอความคิดขึ้นมาก็ต้องฝืนเอาไว้” นักเรียนคนนั้นบอกเล่า ตามมาด้วยบทสนทนาสั้นๆ จนท่าทีกังวลคลายลง

อีกครั้ง.. ขณะที่นักเรียนคนหนึ่งรัวกลองแล้วจังหวะเร็วเกินไป อาจารย์รุ่งเรือง ใช้คำพูดหยอกไปว่า *“ของจริงตีแบบนี้ไม่ได้นะ เพราะเราต้องรำไปด้วย ตีเร็วๆ เราโดดไม่ทันนะ”* เสียงหัวเราะจากทุกคนก็ดังขึ้น แล้วบรรยากาศตรงนั้นก็ผ่อนคลายลง

อาจารย์รุ่งเรือง อธิบายเพิ่มว่า การสอนดนตรีไทยกับเด็กออทิสติกจะยากในช่วงแรกกับช่วงที่สอง คือ การเริ่มต้นเลือกเครื่องที่เหมาะกับตัวเอง ซึ่งใช้เวลาราว 2-3 ครั้งที่เจอกัน และการเริ่มต้นไลโน้ตเบื้องต้น โดยที่เด็กส่วนใหญ่ไม่รู้จักโน้ตทางดนตรีมาก่อน (โด เร มี ฟา ซอล ลา ที) ไปจนถึงบางคนอาจไม่รู้ด้วยซ้ำว่า ‘ด เด็ก’ คือ ‘โด’ การรับรู้ที่แตกต่างทำให้การสอนต้องปรับเป็นรายบุคคล

หลังจากนั้น สิ่งต่อมา คือ การนำโน้ตเหล่านั้นมาเรียงต่อกันเป็นเพลง และเริ่มออกแบบให้แต่ละเครื่องดนตรีเล่นร่วมกันผ่านการสร้างจังหวะ โดยอาจารย์รุ่งเรืองบอกว่าเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความใจเย็นอย่างมาก

“สอนทีละคนไม่เท่าไร จะหนักตอนรวมวง เครื่องดนตรีหลากหลาย คนก็ด้วย การบังคับมือของเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางครั้งต้องตัดตัวโน้ตให้เหมาะกับเขาด้วย” เป็นความยากในการคิดแบบรายคน

แล้ววันหนึ่ง การรวมตัวเด็กออทิสติกสำหรับใช้โชว์สำหรับการเปิดอาคารเรียน ก็ต่อยอดจนเกิดเป็น ‘อรุณจันทรา’ วงดนตรีไทย เด็กออทิสติกวงแรกของประเทศไทย

จากเด็กที่ไม่ขยับร่างกาย สมาธิสั้น ภาวะอารมณ์แปรปรวน ไปจนถึงติดขัดในการเข้าสังคม ดนตรีจะเข้ามาช่วยเด็กออทิสติกทั้ง 4 ด้านอันได้แก่ ร่างกาย สมาธิ อารมณ์ สังคม

ร่างกาย - เด็กออทิสติกบางคนไม่ขยับร่างกาย และไม่สามารถใช้การออกคำสั่งได้ด้วย การเล่นดนตรีช่วยบริหารร่างกาย กล้ามเนื้อมัดเล็ก-มัดใหญ่ เป็นการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างเป็นธรรมชาติ, สมาธิ - เด็กออทิสติกบางคนอยู่ไม่นิ่ง สมาธิไปจดจ่อกับมือตัวเอง การเล่นดนตรีทำให้เขาต้องฟังว่าถึงคิวตัวเองเล่นเมื่อไร ไปจนถึงเพลงที่มีลูกล้อลูกขัด เขายิ่งต้องมีสมาธิมาเป็นพิเศษ, อารมณ์ - เด็กออทิสติกมักถูกตามใจมาจากบ้าน ถูกขัดใจมาอารมณ์ก็มักติดค้าง การเล่นดนตรีทำให้เขาเคลียร์ความรู้สึกเหล่านั้นไปได้, สังคม - คนที่เคยอยู่แต่ในรั้วสี่เหลี่ยมการไปเล่นดนตรีข้างนอกแล้วได้รับเสียงปรบมือ เด็กออทิสติกจะภูมิใจในสิ่งที่ทำ และกล้าที่จะพาตัวเองเข้าสู่สังคม

“เคยมีเด็กคนหนึ่งมีพฤติกรรมก้าวร้าว อะไรไม่ได้ดั่งใจจะเหวี่ยงทันที เคยขนาดวิ่งชนประตูจนต้องเย็บเกือบ 70 เข็ม พ่อแม่ไม่รู้จะทำยังไง ถึงกับเคยเอาแหใหญ่ๆ มาคลุมตัวไว้ เขามาปรึกษาผม แต่ผมก็ไม่ใช่หมอวิเศษ ไม่ใช่เทวดา ตอนนั้นไม่รู้ด้วยว่าออทิสติกคืออะไร แต่ก็รับปากว่าจะช่วย

ความที่เป็นนักดนตรี เราก็เย็นอยู่แล้ว มีอะไรก็ค่อยๆ ไป ทำความเข้าใจเขา ใช้วิธีถามหาคนนำ ใครทำได้แล้วให้ยกมือ เขาก็ยกคนแรก เราก็ชมว่าเก่งมาก เป็นการเสริมแรงให้เขารู้ว่าตัวเองมีความสำคัญ จากที่นั่งห้านาทีแล้วลุก ก็นั่งได้ถึงสองชั่วโมง”

“ที่บ้านบอกเลยว่าเปลี่ยนเป็นคนละคน พูดอะไรก็ฟัง เนื่องจากตอนสอนดนตรีเขาฟังพฤติกรรมมันถ่ายทอดไปด้วย เวลาผมสอนจะสอดแทรกเรื่องอื่น เขาก็เอาไปบอกที่บ้านว่าอาจารย์เคยสอนแบบนี้ ดนตรีทำให้เราเข้าไปในโลกของเขาได้และสามารถดึงเขาออกมา” อาจารย์ยกตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงของเด็กออทิสติก

ในสายตาคนเล่นดนตรีไม่เป็นอย่างผม การตีระนาด เขย่าอังกะลุง หรือแม้แต่การรัวกลองของพวกเขา คือ ความสามารถที่น่าทึ่งเป็นอย่างยิ่ง บางทีอาจเทียบเท่าคนทั่วๆ ไปด้วยซ้ำ แต่อาจารย์รุ่งเรืองยังออกตัวว่า

“มันไม่ถึงมาตรฐานคนทั่วไป เพราะถ้าฝึกต่อเนื่อง คนทั่วไปจะพัฒนาไปเรื่อยๆ แต่เด็กออทิสติกจะมีระดับอยู่ เช่น ตีฆ้องเร็วๆ เขาอาจทำไม่ได้ ผมอยากทำให้ถึงตรงนั้นเหมือน ตอนนี้จุดใหญ่ๆ คือ อยากให้เขามีความสุขกับการเล่นดนตรี”

“อย่างน้อยพ่อแม่ที่มีลูกเป็นออทิสติกได้เห็นประกายของเด็ก เวลาวงอรุณจันทราไปเล่นหลายคนก็เข้ามาพูดคุย อยากเอาลูกมาเรียน เราเป็นเหมือนสะพานเชื่อมระหว่างพ่อแม่กับลูก เขาได้เข้าใจว่า เด็กออทิสติกไม่ใช่แค่คนที่นั่งเล่นมืออยู่ที่บ้าน เขาพัฒนาได้ ต่อยอดได้ สำคัญเราต้องส่งเสริมเขาจริงๆ ไม่ต้องดนตรีไทยก็ได้ เรียนดนตรีอะไรก็ได้ทั้งนั้น”

- 6 -

ทั้งอาจารย์รุ่งเรือง และสุเมตร พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า สิ่งที่พวกเขาพยายาม คือ การพาสมาชิกของวง ‘อรุณจันทรา’ และ ‘Diamond’ ไปสู่จุดที่มากกว่าความเห็นใจ อาจชื่นชมในความพยายาม อาจทึ่งในความสามารถ แต่อย่าเลยกับการสงสารในความขาดพร่อง

ผม-ในฐานะคนเข้าไปพูดคุย สังเกตการณ์ และสัมผัสเรื่องราว ทบทวนถึงเส้นบางๆ ว่าอะไรทำให้เรามักโจนไปสู่ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจมากกว่าที่จะให้ค่ากับความพยายามที่แสดงออกผ่านทักษะทางดนตรี

อาจเพราะเรามองเข้าไปจากสายตาคนนอก จนลืมไปว่าคุณค่าใน ‘ความเป็นมนุษย์’ เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา เมื่อร่างกายต้องเจอกับข้อจำกัด ดนตรีจึงกลายเป็น ‘เครื่องมือ’ ในการแสวงหาคุณค่า และเพื่อบอกกับคนรอบข้างว่า ‘ฉันก็ไม่ต่างจากคุณ’

“คนตาดีเล่นดนตรีข้างทางเรียกเปิดหมวก คนตาบอดเล่นบ้างเรียกขอทาน” คำพูดของหัวหน้าวง Diamond ยังดังก้องอยู่ในหัวผม

แม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกายที่ต่างกัน แต่ความปรารถนาข้างในหาได้ต่างกัน โดยเฉพาะสุข-ทุกข์ก็มีเหมือนๆ กัน

มาถึงบรรทัดนี้ แม้รู้ดีว่าไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ผมว่าคงเป็นเรื่องดีไม่น้อยเลย ถ้าเราจะเปลี่ยนมาฟังเสียงดนตรีจากพวกเขาไปพร้อมๆ กับสัมผัสถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ --- ที่เราล้วนต้องการไม่ต่างกัน

เรื่อง : ขวัญชาย ดำรงค์ขวัญ
ภาพ : ขวัญชาย ดำรงค์ขวัญ (ภาพที่ 2,4), เครือข่ายศิลปินดนตรีคนพิการ (ภาพที่ 1,3)
www.weekendhobby.com (ภาพที่ 5)

ข้อมูลประกอบการเขียน :
- สารนิพนธ์ วงดนตรีคนตาบอด : ทางเลือกหนึ่งของคนพิการ โดย นางสาวทศพร สัจจพงศ์ ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2541
- บทความ วฉิพก: ตัวตนและวิถีชีวิตในพื้นที่สังคมไทย โดย นัฐวุฒิ สิงห์กุล จากวารสารดำรงวิชาการ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

‘วันทนีย์ พันธชาติ’ สร้างสรรค์นวัตกรรม ‘คนพิการ’ เพื่อ ‘คนทุกคน’

เขียนโดย webmaster, วันที่ 6 ตุลาคม 2557

หลายปีมานี้ คำว่า Universal Design หรือการออกแบบเพื่อมวลชน ถูกพูดถึงในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงความพยายามเรียกร้องให้เปลี่ยนระบบสาธารณูปโภคหรือสภาพแวดล้อมบางอย่างให้คนทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม หากแต่ที่ผ่านมา แม้สังคมจะตื่นตัวแต่ในโลกความจริงแล้ว กลับมีนวัตกรรมที่สามารถรอบรับคนทุกคนได้น้อยมาก ยิ่งกับคนพิการด้วยแล้วต้องถือว่าเรื่องนี้คืบหน้าไปอย่างเชื่องช้า แถมการเรียกร้องบางอย่างยังถูกมองว่าเป็นต้นเหตุของปัญหาต่างๆ นานา เช่นกรณีของการจัดซื้อรถเมล์รอบใหม่ ที่คนพิการเรียกร้องให้เป็นรถเมล์ชานต่ำไร้บันได ซึ่งยังคาราคาซังมาร่วมปี และองค์กรขนส่งมวลชนกรุงเทพก็ยังไม่สามารถซื้อรถประจำทางได้

แน่นอนว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนถึงทัศนคติที่สังคมมีต่อความเท่าเทียม โดยเฉพาะการเข้าถึงทรัพยากรของชาติ ซึ่งยังมีความแตกต่างกันอย่างมาก อะไร คือ ต้นตอของทัศนคติเช่นนี้ และที่ผ่านแนวทางการพัฒนานวัตกรรมเพื่อคนทุกคน โดยเฉพาะคนพิการในสังคมไทยได้ก้าวไปถึงไหนแล้ว รวมไปถึงทิศทางต่อไปของนวัตกรรมไทยจะเป็นเช่นใด

Blue Rolling Dot จึงถือโอกาสเชื้อเชิญ **วันทนีย์ พันธชาติ** ผู้อำนวยการฝ่ายอาวุโส สถาบันเทคโนโลยีเพื่อคนพิการและผู้สูงอายุ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ

(เนคเทค) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาร่วมหาคำตอบ ในฐานะที่อาจารย์เองก็เป็นนักวิจัยที่ทำงานด้านนวัตกรรมคนพิการอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงมีบทบาทในการพัฒนานวัตกรรมดีๆ ให้คนพิการอย่างยาวนาน เช่น บริการล่ามภาษามีอออนไลน์ หรือ TTRS ซึ่งอาจารย์และคณะจัดทำขึ้น เพื่อยกระดับการสื่อสารระหว่างคนหูหนวกกับคนหูดีให้เกิดขึ้นมากขึ้น เป็นต้น

ภาพรวมของนวัตกรรมเพื่อคนพิการในสังคมไทยปัจจุบันเป็นอย่างไรบ้าง

จริงๆ แล้วเวลาพูดถึงนวัตกรรมของคนพิการ แนวโน้มตอนนี้เราไม่อยากจะมุ่งว่าทำเฉพาะคนพิการ เราควรจะพูดนวัตกรรมที่ทุกคนมองเห็นและใช้ประโยชน์ได้ร่วมกัน ซึ่งแม้จะใช้ได้ไม่เต็ม แต่อย่างน้อยทุกคนยังได้ออกแบบสิ่งที่เรียกว่า Universal Design (UD) โดยอาจจะมีสิ่งที่เรียกว่า Assistive Technology (AT) หรือที่ภาษาไทยเราเรียกว่าเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก เข้ามาช่วยเสริม เพราะฉะนั้นเวลาที่เราพูดถึงเรื่องของนวัตกรรม จึงต้องมุ่งในเรื่องการใช้ Universal Design ควบคู่กับ Assistive Technology กันไป ยิ่งสังคมปัจจุบัน ผู้สูงอายุกำลังมา เพราะตอนนี้เรามีผู้สูงอายุอยู่ประมาณ 9 ล้านคน และในปี ค.ศ.2025 (พ.ศ.2568) เราจะมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น 17 ล้านคน ซึ่งกับ 1 ใน 3 ของประเทศ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องทำให้งานของเรารองรับผู้สูงอายุด้วย คนพิการด้วย เพราะผู้สูงอายุก็เริ่มมีฟังก์ชันไม่ต่างจากคนพิการ และเราก็อยากทำให้เขาสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้ ไม่ใช่เกษียณแล้วต้องอยู่บ้าน อยู่บ้านมันหงอย ก็ต้องออกมา แต่ออกมาก็จะมีอาการขึ้นบันไดไม่ได้ ขึ้นรถเมล์ไม่ได้ ซึ่งเราต้องช่วยกันสร้างสังคมขึ้นมาเพื่อรองรับ

แต่ต้องยอมรับว่าที่ผ่านมาบ้านเราก็ไม่ค่อยพูดเรื่องนี้จริงจัง แม้กระทั่งรถเมล์ที่เราคุยกันอยู่ ซึ่งก็มีการกระตุ้นให้ช่วยทำรถเมล์ชานต่ำเถอะเพื่อให้ทุกคนขึ้นได้ เนื่องจากบันได 3 ขั้นมันค่อนข้างหนักหนาสาหัสนะ แม้แต่คนถือของเองหรือผู้หญิงนุ่งกระโปรงสั้นก็ขึ้นยาก แต่ถ้าเรามีรถเมล์ชานต่ำก็สบายขึ้นก้าวแค่ก้าวเดียวหรือพอเทียบฟุตบาทแล้วพอดี ถ้าเรามองสังคมแบบนี้ สังคมก็จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ขณะเดียวกัน การที่รถเมล์จะเป็น Universal Design ได้นั้นก็ต้องมีสิ่งที่เตรียมเข้ามาหรือ ขสมก. ต้องคิดเพิ่มเข้าไป เช่น ที่จอดรถเมล์ว่าทำอย่างไรให้เขาสามารถขึ้นรถเมล์ได้ คนตาบอดจะอยู่อย่างไรถึงจะรู้ว่ารถมาแล้ว แบบนี้ถึงจะเป็น Universal Design คือมันไม่ใช่ทำเพื่อคนตาบอดนะ แต่เราทำเพราะคำนึงถึงคนทุกกลุ่มที่จะเข้ามาใช้งาน คนหูหนวกอาจจะมองเห็นป้ายรถแต่คนตาบอดไม่เห็น พอรถเข้ามาก็ต้องมีประกาศว่า รถเมล์เข้าป้ายแล้ว ดังนั้น เสียงต้องมาจากรถเมล์ อันนี้ก็เป็นประเด็นที่เราต้องคิด ที่ผ่านมาเนคเทคเราทำเรื่องรถเมล์มานานมาก แต่พอเราเข้าไปทำ ขสมก. ก็ไม่เคยคิดจะเอาเรื่องพวกนี้ใส่เข้าไปในสเปกรุ่นใหม่ ในปี 2538-2539 เราเคยเอากล่องมาติดไว้ในรถเมล์ เพื่อที่พอรถเปิดประตูแล้วจะมีเสียงบอกว่า นี่เป็นรถเมล์สายอะไรแล้วจะไปไหน คนตาบอดก็จะรู้ได้จากเสียงตรงนี้ เขาก็บอกว่าจะเอาใส่สเปกแต่สุดท้ายก็ไม่เคย

จนถึงป่านนี้ โดยช่วงแรกเราก็เป็นคนลงทุน เพราะตอนนั้น เราทำงานภายใต้โครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ค่าดำเนินการใดๆ เราก็เป็นคนจ่ายจนกระทั่งสาย 12 ที่ใช้ในการทดลองหมดรุ่นไป

เพราะอะไรงานนวัตกรรมถึงไม่ได้รับความใส่ใจเท่าที่ควร

ทุกคนมองว่าเป็น Costing (ค่าใช้จ่าย) คือ ไม่ได้มองภาพรวมว่าเราลงทุนครั้งเดียว ครั้งแรก Impact มันสูง คนจะมองแต่ว่ามันเป็นภาระ อย่างรถเมล์คันละ 3.5 ล้านบาท แต่ถ้าเป็นชานต่ำก็จะแพงขึ้น แบบนี้คนมองเห็นแต่ Costing แต่ไม่เห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในสังคม หรือที่ผ่านมาเคยเกิดอุบัติเหตุอะไรขึ้นไปบ้าง

ตรงนี้สะท้อนถึงการทำงานหรือประสิทธิภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือไม่

ตรงนี้เป็นความเข้าใจของบุคคลที่ไม่มีความตระหนักในเรื่องนี้ มองแต่ค่าเฉลี่ยหรือมองคนส่วนใหญ่ว่าต้องทำเพื่อคนส่วนใหญ่ แต่ไม่ได้มองคนกลุ่มเล็กซึ่งมีอยู่ในสังคม

ที่ผ่านมาการเติบโตของ Universal Design กับ Assistive Technology มีความแตกต่างกันอย่างไร

Assistive Technology มีความเติบโตมานานแล้ว ทุกคนมองเห็นว่าให้เอาเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกไปเสริม แต่การไปเสริมทีหลังมันก็ไม่มีทางเท่ากับสิ่งที่สร้างมาตั้งแต่แรก ยกตัวอย่างเช่น ICT ที่คนมองว่าทำแบบ UD ไม่ได้ แต่ขอบอกว่า Apple โดยสตีฟ จอบส์ เป็นคนแรกเลยที่มองการพัฒนาคอมพิวเตอร์โดยใช้ลักษณะของ Universal Design เข้ามาเป็นส่วนประกอบในการดีไซน์ คือ จริงๆ แล้ว เราพยายามพูดเรื่อง Accessible Features (คุณสมบัติที่ทำให้ทุกคนเข้าถึงได้) มานาน และใน Microsoft ก็เป็น Features อยู่ใน Control Panel ต้องไปเลือกเอาไว้จะใช้ Feature ไหนบ้างและจะเลือกเพิ่มอะไรเข้าไป คือมีแบบเล็กๆ น้อยๆ แต่สตีฟ จอบส์เอาใส่เข้าไปใน ios เลย เพื่อทุกอย่าง เพื่อคนตาบอดใช้งานได้ เพราะฉะนั้นเวลาติดตั้งเข้าไปก็แค่เลือกๆๆ ฟังก์ชันนี้ ดังนั้นเทรนด์ของคนตาบอด จากที่ใช้โทรศัพท์ธรรมดาทุกคนหันมาใช้ iPhone เพราะมีเสียงสังเคราะห์ มีฟังก์ชันที่เราเรียกว่า Screen Reader (ซอฟต์แวร์ในการอ่านเนื้อหาบนจอ) ซึ่งถ้าเป็นบน PC เราต้องซื้อประมาณ 1,500 เหรียญ หรือ 50,000 บาท ซึ่งหมายความว่าคนตาบอดซื้อโน้ตบุ๊กราคาเท่ากับทุกคน แล้วยังต้อง Screen Reader เข้าไปอีกเพื่อเอามาใช้งาน นี่แสดงว่าเขาด้อยโอกาสแล้ว แถมยังต้องมาซื้อ Assistive Technology เติมเข้ามาอีก พูดง่ายๆ เราซื้อโน้ตบุ๊ก 30,000 บาท คนตาบอดซื้อ 80,000 บาท ซึ่งผิดวิสัยแล้ว

ตรงนี้เป็นการสะท้อนว่าสตีฟ จอบส์ เป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้า เขารู้เรื่อง Accessible Features เขารู้ปัญหาการใช้งาน เขาเป็นบริษัทแรกที่เอาเสียงสังเคราะห์ใส่เข้าไปใน OS (ระบบปฏิบัติการ) เพราะฉะนั้นเปิดไปหน้านั้นเสียงมันอ่านให้หมดทุกเมนู ตรงนี้ทำให้คนตาบอดเข้าถึง

ข้อมูลได้ง่ายมาก และลืมเรื่องการจะไปเติมอะไรให้เขาไปเลย ซึ่งพอตรงนี้ออกมา อีกค่ายหนึ่ง คือ Android ตอนแรกก็ไม่ได้คิด แต่พอเห็น Apple ทำ เขาก็เลยทำด้วยแต่เสียงสังเคราะห์เข้าไม่ได้ใส่ แต่ใส่ที่เป็น Screen Reader ซึ่งเรียกว่า Cobra แรกๆ ก็ต้องไปดาวน์ โหลดเอามาใส่ ซึ่งโชคดีที่ดาวน์โหลดฟรี แต่มันก็อาจจะยังมีปัญหาอยู่ในการเข้าถึง เพราะไม่รู้จะไปดาวน์โหลดที่ไหน แต่พอมายุคหลังๆ เริ่มใส่มาให้เลย ตรงนี้ถือว่าค่อยๆ เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเกิดจากกลุ่มคนพิการเข้าไปร้องเรียน โวยวายเพื่อบอกเขา

แสดงว่าปัญหาเรื่อง UD ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะประเทศเราแต่เป็นปัญหาทั่วโลก

ใช่ แม้แต่การประชุมอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการแห่งสหประชาชาติก็มีการพูดเรื่องนี้เป็นหลักว่า การให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มคนพิการใดๆ หนึ่ง-เรื่องการพัฒนาอะไรต่างๆ ต้องเป็นไปตามคอนเซ็ปต์ Universal Design สอง-ถ้าใช้ Universal Design ไม่ได้ก็ให้เพิ่ม Assistive Technology สาม-ถ้าไม่มีทั้ง UD และ AT สิ่งที่ต้องเข้าไปช่วย ก็คือ Reasonable Accommodation หรือการช่วยเหลืออย่างสมเหตุสมผล

ตัวอย่างเช่นอาคารในญี่ปุ่น ทุกวันนี้ทางขึ้นไม่มีบันได จะราบออกมาจากฟุตบาทหรือไม่ก็ขันเล็กน้อย นี่เรียกว่า Universal Design แต่ถ้าทางลาดแปะเข้ามาเป็น Assistive Technology แต่ถ้าไม่มีอะไรเลยก็ต้องใช้วิธียก ต้องมียาม แต่มันก็ไม่ควรเพราะความเสี่ยงในการยกพอสมควร เพราะฉะนั้นถึงเวลาแล้วที่เราต้องคิดว่าจะทำอย่างไรให้บริการต่างๆ มีความตระหนักโดยเฉพาะระบบคมนาคมต่างๆ

ปัญหาอย่างหนึ่งคืองานดีไซน์ในบ้านเราส่วนมากทำเสร็จไปเรียบร้อย และถ้าจะรื้อหรือเปลี่ยนแปลงนั้นหมายถึงการใช้งบประมาณมหาศาล อาจารย์คิดว่าจะต้องทำอย่างไร

ถ้าเป็นอาคารใหม่ๆ เลย ตอนนี้กรมโยธาธิการและผังเมืองออกระเบียบว่าจะต้องเตรียมอะไรบ้างในอาคาร แบบถึงจะได้รับการอนุมัติ แต่ของเก่ามันไม่มี แสดงว่าของเก่าคือปัญหา แต่รัฐบาลของเราก็อนุญาตให้ใช้งบประมาณเหลือจ่ายในการปรับปรุงอาคารเพื่อการเข้าถึง แต่เราก็ไม่ค่อยใช้งบเหลือจ่ายทำพวกนี้สักเท่าไหร่ แล้วเราจะทำอย่างไร ก็มีแต่รณรงค์ให้เข้าใจหรือสร้างจิตสำนึกอย่างห้องน้ำ เราไม่อยากให้เป็นห้องน้ำเฉพาะคนพิการ แต่เราอยากเรียกว่าห้องน้ำที่ทุกคนใช้ได้ คือ เราก็ทำให้มันกว้างกว่าแล้วก็ติดป้ายว่าห้องนี้มี Feature สำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ เพราะทุกวันนี้มันกลายเป็นการระแวดระวังเหมือนคนอื่นมาใช้แล้วมีความผิด ซึ่งจริงๆ แล้วเราไม่ควรสร้างลักษณะแบบนี้ คือ มีบางเรื่องเป็นเรื่องเฉพาะ แต่หลายๆ เรื่องก็ต้องทำความเข้าใจ อย่างบางห้องมันสร้างมาอย่างดีมาก ทุกคนก็กลัวไม่กล้าปิดให้ใช้ต้องเอาบัตรประจำตัวคนพิการมาให้ดู ถึงจะได้ใช้ และตอนหลังมันก็กลายเป็นห้องเก็บของแม่บ้าน

ทุกวันนี้ระบบต่างๆ โดยเฉพาะกฎหมาย ถือว่าเอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมมากน้อยแค่ไหน

กฎหมายเราพร้อม เพราะผู้นำคนพิการบ้านเราส่วนใหญ่เป็นนักกฎหมาย แต่บางประเทศที่เขาทำ เช่นสิงคโปร์ เขาไม่มีกฎหมายเลยแต่เขาทำ เพราะเขาถือว่านี่เป็นนโยบายเข้าถึงประชาชน คือ ในเมืองไทยนี้ การปฏิบัติจริงมันไม่ค่อยเกิดเท่าไหร่ เพราะเรื่องพวกนี้มันต้องเข้าไปให้ถึงคนที่ร่างแผนปฏิบัติงานว่า แผนของแต่ละหน่วยงานจะต้องทำอะไรบ้าง ซึ่งของเรานี้ เหมือนปีนี้ทำปีหน้าเงียบหายไปแล้ว แบบนี้มันขาดความต่อเนื่อง และสิ่งที่อาจต้องดูกันอีกที คือ กลุ่มคนพิการจะต้องเป็นหูเป็นตา เหมือนเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค เช่นอาจจะแจ้งมาว่าต้องนั้นเข้าไม่ได้ อย่างในสถานีรถ บขส. บางแห่ง ตัวห้องน้ำเขาจะเก็บเงินก็เลยเอาตัวผลักมาติด แล้ววีลแชร์ก็เข้าไปไม่ได้ แม้จะห้องน้ำคนพิการอยู่ในนั้น เราก็ต้องไปบอกว่าเอาออกได้ไหมหรือเปลี่ยนวิธีได้ไหม

ปีๆ หนึ่งงบประมาณที่ลงมาสำหรับการพัฒนานวัตกรรมนั้นเพียงพอไหม

เผอิญเคยเป็นคณะอนุกรรมาธิการด้านคนพิการของวุฒิสภาคราวที่แล้ว เราก็จะขอดูงบประมาณตลอดว่า รัฐใช้เท่าไหร่ ใช้ทำอะไรบ้าง ซึ่งถือว่าน้อยมาก เราก็พยายามจะขอดันให้ได้สัก 1-2 เปอร์เซ็นต์ ของงบที่ใช้จะได้หรือไม่ ก็ยังไม่ได้ แต่สิ่งหนึ่งที่พยายามดูก็ คือ ถ้าเป็น UD มันต้องดูตั้งแต่การสร้าง ซึ่งถ้าเป็นพวกอาคารนี้มีกฎหมายรับประกันแล้ว แต่ถ้าเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ นี้ยังไม่มีการพูดถึง สิ่งที่เนคเทคพยายามเข้าไปทำ ก็คือ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ เราจะทำได้ไหมว่าขวดแชมพูขวดยาสระผม คนตาบอดจะแยกออกไหมว่าอันไหนเป็นอันไหน พวกนี้ยังไม่มีออก

ส่วนเรื่องอื่นๆ ที่พยายามทำก็ คือ เว็บไซต์ซึ่งเราพยายามเอามาตรฐานที่ World Wide Web Consortium อย่าง WCAG 2.0 ซึ่งเป็นข้อกำหนดเว็บที่ทุกคนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้เอาเข้ามาเป็นมาตรฐานผลิตภัณฑ์ อันนี้ประกาศแล้ว เมื่อประมาณ 2 ปีที่แล้ว แต่ปัญหา คือ มันเป็น

มาตรฐานสมัครใจ ไม่ใช่ ไม่ใช่ภาคบังคับ กระทรวง ICT (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) ก็พยายามตรวจสอบเว็บราชการ ปีๆ หนึ่งมีเว็บที่ทำได้มาตรฐานประมาณ 2-7 หน่วยงาน ไม่เคยเกินนั้น แต่เขาก็ต้องตรวจสอบตลอดเวลา เพราะเว็บมันเปลี่ยนแปลง คนใส่ข้อมูลตลอดเวลา ซึ่งถ้าในต่างประเทศ เขาบังคับหน่วยงานรัฐ และทุกคนมีตัวตรวจ สร้างเองตรวจเอง แต่บ้านเรายังไม่ทำ ที่ผ่านมา ICT ก็พยายามนะ แต่ด้วยกลไกที่ใช้ คือ จ้างตรวจแล้วก็ตรวจทำไม่ทัน เพราะฉะนั้น เรื่องพวกนี้ต้องไปมุ่งไปที่คนทำว่าคนทำต้องตรวจ ก่อนที่จะเอาขึ้น

อยากให้ลองขยายความเรื่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้ฟังหน่อยว่าจะออกมาในรูปแบบไหน

ยังตอบไม่ได้ชัดเจนนะว่าจะเป็นแบบไหน แต่ถ้าเป็นกรณีของคนตาบอดแนวทางหนึ่งที่เป็นไปได้ คือ ติด UD Barcode แล้วใช้สมาร์ทโฟนอ่าน

แสดงว่าต้องเป็นคนพิการที่มีฐานะระดับหนึ่ง

แต่โทรศัพท์ที่ใช้งานทุกวันนี้เริ่มไม่แพงแล้ว เพราะหลายๆ เจ้าที่ไม่ใช่ของไฮเอนท์ราคาไม่เกิน 5,000 บาท และส่วนใหญ่เป็น Android เพราะเราก็ต้องพยายามหาวิธีการให้คนใช้เข้าถึงและสามารถใส่โปรแกรมเข้าไปได้ อย่างที่ทำอยู่ คือ UD Barcode เราก็ติดเข้าไป พอเข้าแสกนปุ๊บมันก็จะบอกว่านี่ คือ อะไร หรืออย่างพวกบิลค่าน้ำค่าไฟ คนตาบอดอ่านได้ไหมแล้วเขาจะทำอย่างไร ถ้าเป็นปกติก็ คือ ให้คนอื่นอ่าน แต่ถ้าเป็นในเกาหลีเขาใช้ UD Barcode เข้ามาช่วย แล้วมันจะอ่านสิ่งที่อยู่ในหน้ากระดาษหน้านั้นได้หมด

คือตอนนี้ การอ่านสิ่งพิมพ์ด้วยเทคโนโลยีปัจจุบันก้าวหน้าไปมาก โดยเนคเทคเองก็ร่วมกับบริษัทชื่อกูรู สแควร์ทำ UD Barcode ขนาด 1 เซนติเมตรเก็บข้อมูลได้ประมาณ 3,000 ตัวอักษร เพราะฉะนั้นใน 1 หน้ากระดาษเราเก็บข้อมูลได้หมด และจะทำให้คนตาบอดไม่มีข้อจำกัดในเรื่องสื่อสิ่งพิมพ์อีกต่อไป แต่การที่จะประสบความสำเร็จได้ ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย ต้องเอาไปติดตั้งในผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ต้น และเราก็ต้องมี Server ใหญ่ที่จะสามารถลิงก์เข้าไปเพื่อเก็บค่าของพวกนี้ทุกชิ้นที่มีอยู่ในเมืองไทย โดยเฉพาะที่เป็น UD Barcode สำหรับติดในสินค้าต่างๆ

แต่มันก็ยังติดปัญหาเรื่องต้นทุน

เราก็พยายามหาช่องทางอยู่นะ แต่ว่าก็ยังไม่ได้รับการอนุมัติจากกองทุนคนพิการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คือ เนคเทคเองมีหน้าที่ผลิตเทคโนโลยี แล้วเวลาไปคุยทุกคนก็จะถามกลับมาว่าแล้วทำไมไม่ทำเองเลย เป็นหน้าที่ไม่ใช่เหรอ ซึ่งไม่ใช่หน้าที่เรา คือ การวิจัย แล้วจะให้ตั้ง Server ถามหน่อยใครจะเป็นคนลงทุน เพราะรัฐให้เงินวิจัยพัฒนา แต่ไม่ได้ให้เงินเปิดบริการ มันต้องมีเจ้าภาพ ซึ่งเราก็พยายามถาม แต่กองทุนฯ เขายังไม่เห็น เพราะเขาเห็นว่าหน้าที่ของแต่ละกระทรวง ซึ่งบางอย่างมันไม่ได้ยิ่งหากบริการสาธารณะ เพราะฉะนั้นเราคงต้องมาเจรจากันว่าขอบเขตงานควรจะเป็นอย่างไร

แม้แต่คนรับผิดชอบเองก็ยังไม่เห็นความสำคัญของ UD

ใช่ เนื่องจากงานเราถูกแตกไปอยู่แต่ละกระทรวง แล้วมันไม่ได้ถูกเรียกคุยกันว่าฉันทำตรงนี้ตรงนั้นได้ก็เลยทำให้ทุกคนเข้าใจว่า นี่เป็นหน้าที่คนนั้นคนนี้ พูดง่ายๆ คือ ทุกคนก็จำกัดบทบาทของตัวเอง เช่นที่ TTRS เรามี Call Center สำหรับคนหูหนวกที่ติดต่อกับคนหูดี ตรงนี้เราก็สู้มาว่า เรามีกองทุน กสทช. ที่เก็บเงินมาเพื่อบริการโทรคมนาคมสำหรับทุกคนได้ใช้ ซึ่งเมื่อก่อนเขาไม่เคยมองเรื่องคนพิการ เวลาพูดถึงคนด้อยโอกาสเขามองแต่คนที่อยู่ห่างไกลชนบทที่สายโทรศัพท์เข้าไม่ถึง เขาจึงมุ่งแค่ว่าจะเดินสายเข้าไปหรือทำ Satellite Telephone ในพื้นที่ทุรกันดาร แต่เขาไม่ได้มองว่าคนในเมืองอย่างคนพิการหูหนวก ถึงมีโทรศัพท์ใช้ก็ใช้ไม่ได้ พอเริ่มมีโทรศัพท์ที่เริ่มดีหน่อย คือ ใช้ SMS ได้ เขาก็เริ่มคุยกันได้ แต่เขาจะคุยกับเราด้วยการ SMS มาหาเรา เราไม่รู้เรื่องหรอกเพราะว่าไวยากรณ์เขากับเราไม่เหมือนกัน แต่ปัจจุบันเรามี Video Phone มีเว็บที่เป็น Conference Call ซึ่งเราก็ดูแนวโน้มต่างประเทศ ซึ่งเขาใช้เงินก้อนโตทำ Call Center ให้คนหูดีกับคนหูหนวกคุย ในที่สุด กสทช. ก็รับไอเดียนี้ รับเป็นเจ้าภาพใช้เงินของกองทุน กสทช. ซึ่งเก็บประมาณ 3.6-3.75 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ ซึ่งปีหนึ่งก็ประมาณ 4,000 ล้านบาท 5 ปี ก็รวมๆ แล้ว 20,000 ล้านบาท เพราะฉะนั้นเท่ากับโปรเจ็กต์คนพิการ ซึ่งมีของ Call Center ที่นี่กับของสมาคมคนตาบอดฯ ประมาณ 500 ล้านบาท 500 ใน 20,000 นี้สัดส่วนมันน้อยมาก เราก็พยายามบอกว่าขอเพิ่มสัดส่วนทำอะไรได้ไหม เพราะนี่ก็คือ กลุ่มเล็กๆ ที่ต้องการเข้าถึงโทรคมนาคมเหมือนกัน ตอนนี้เราก็เลยไปดู Broadcast ของกลุ่มโทรทัศน์ว่า เขาจะทำอย่างไรให้กลุ่มตาบอด หูหนวกเข้าถึงได้เหมือนกัน ซึ่งเรื่องนี้ เจ้าภาพนั้นเห็นชัดว่าคือใคร และเก็บเงินเพื่อให้เกิดบริการที่ทั่วถึง

แสดงว่าปัญหาตอนนี้น่าจะอยู่ที่กองทุนคนพิการเอง ซึ่งไม่ยอมแสดงบทบาทใดๆ เลย

คือแผนปฏิบัติเขามีนะ เขาก็เปิดมาว่าใครจะทำอะไร แต่ Budget มันไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะทำ เพราะมันไม่มีหน่วยงานเจ้าภาพ คือ ถ้าถามถึงอาสาสมัคร ทุกคนก็ทำได้เท่าที่ตัวเองทำ

ในฐานะที่เป็นนักวิจัยเองมองว่า งานวิจัยนวัตกรรมเวลานี้ตอบสนองกับคนในสังคมได้มากน้อยแค่ไหน

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้การสื่อสารมีความก้าวหน้าขึ้น เช่น คนหูหนวกแต่เดิมไปไหนก็ต้องเอาล่ามไปด้วยตลอด แต่เดี๋ยวนี้มี Video Call ใช้ แต่ปัญหา คือ เรื่องค่าใช้จ่าย ซึ่งเราก็มองว่าเรื่องพวกนี้ต้องอาศัยความเข้มแข็งของกลุ่ม เช่น คนหูหนวกเขาก็มีการไปเจรจากับบริษัทผู้ให้บริการ เพื่อขอแพ็กเกต เช่น 99 บาทได้ SMS 3,000 ครั้ง ได้ MMS 1,500 ครั้ง ได้อินเทอร์เน็ต 3 GB, 4GB นี่เป็นตัวอย่างความเข้มแข็งอันหนึ่งของผู้บริโภคที่เขาไปต่อรองว่าเขามีผู้ใช้เท่าไหร่

หรือเอาง่ายๆ อย่างเราทำ Call Center ของ TTRS เดิมเรามีบริการ SMS แต่ SMS ที่เราทำเราพยายามไม่ไปใช้เบอร์ของแต่ Operation (ผู้ให้บริการ) เช่นถ้าเป็น Dtac ก็ต้องเบอร์นี้ เป็น AIS ก็เบอร์นี้ เราไม่อยากเปิดหลายเบอร์ให้คนโทรเข้ามา เราเลยไปใช้ SMS แบบ Gateway ที่ใช้เบอร์เดียวอะไรก็ได้ แต่เขาคิดราคาแพง 6 บาท ก็ไปต่อรองมาจนได้ SMS 3 บาท, MMS 6 บาท ปรากฏว่าเรามีลูกค้าที่ส่งมาเบอร์นี้น้อยมาก ทั้งที่คนหูหนวกทั้งประเทศใช้ SMS ปีละร้อยกว่าครั้ง เราก็ไปถามว่าทำไมเขาไม่ส่ง เราถึงรู้ว่า ปกติเขาใช้ SMS 99 บาท ในบริษัทหนึ่งเขาส่งได้ 3,000 ครั้ง แต่ถ้าส่งออกนอกบริษัทก็ 3 บาท เขาก็เลยไม่ใช้เพราะเขาไม่ได้เติมเงินเลย เราก็เลยเปลี่ยนยุทธวิธีใหม่ ไม่ใช่เบอร์ SMS Gateway แล้ว หันไปใช้บริษัทที่คนหูหนวกใช้เยอะๆ ปรากฏว่ายอด SMS ลูกค้าที่เข้ามาเยอะมากที่สุดต่อเดือน เดือนหนึ่งเกือบ 5,000 ครั้ง ตรงนี้เป็นปัญหาหนึ่งเรื่องค่าใช้จ่าย ขณะเดียวกันเราก็ต้องเทคโนโลยีให้ถูกทางด้วย

ที่ผ่านมาคนคิดเทคโนโลยีเข้าใจผู้ใช้อย่างคนพิการแค่ไหน

ต้องยอมรับว่ากลุ่มที่คิดบางทีอาจจะคิดโดยมองจากความสะดวกของเขา แต่ไม่ได้คิดถึงคนหูหนวกเขามีประสบการณ์หรือปัญหาอะไรบ้าง สุดท้ายงานที่ออกมาเลยไม่ Match (เข้า) กัน เช่น SMS ถือเป็นตัวอย่างที่ดีมาก แต่เมื่อเราเปลี่ยนเข้าให้เขามาก ผลตอบรับถล่มทลาย หรืออย่าง MMS 6 บาท ไม่มีใครใช้เราก็ปิดบริการไป แล้วเราก็เป็น Application คือ เรารู้ว่าเขาใช้แพ็กเกต 299 บาท ซึ่งใช้ได้ทั้ง SMS MSM และ Data เราก็เลยทำ Application ขึ้นมาที่เขาสามารถส่งข้อความก็ได้ ส่งรูปก็ได้ ส่งคลิปก็ได้ เราเพิ่งเปิดตัวมาเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2557 ปรากฏว่ามียอดดาวน์โหลดประมาณ 1,000 กว่าครั้ง และยอดคนใช้ครึ่งเดือนสูงถึง 3,000 ครั้ง เพราะฉะนั้นเราอาจจะต้องคลุกคลีกับคนหูหนวกมากขึ้น เพื่อรู้ว่าเทรนด์ที่เขานิยมใช้เป็นอย่างไร ซึ่งเราก็ต้องหาประชาสัมพันธ์อย่างไรให้คนหูหนวกซึ่งบ้านเรามีประมาณ 200,000 คนได้รู้

ด้วยความที่ความพิการของคนพิการมีหลายรูปแบบ การที่เราจะที่สร้าง UD ที่สามารถเข้าถึงอย่างแท้จริงก็คงเป็นเรื่องลำบากมาก อาจารย์มีข้อแนะนำอย่างไรในการลงทุน เพื่อจะได้ผลงานที่เป็นมาตรฐาน

UD ก็มีข้อจำกัดนะ คือ เราคงทำได้ประมาณหนึ่ง ตัวอย่างเช่นหนังสือทุกเล่มยอมให้มี UD Barcode ติดทุกหน้าไหม ถ้าเขายอมก็แสดงว่าเขายอมรับว่าตอนนี้เป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่แค่ตาบอดนะ แต่เด็กกลุ่ม Learning Disabilities (เด็ก LD หรือบกพร่องทางการเรียนรู้) ก็อ่านได้ คนแก่ผู้สูงอายุที่มองไม่เห็นแล้วก็อ่านได้ ตรงนี้ถ้าคำนึงถึง Impact และเราคิดว่ามันใช่ส่วนหนึ่งของหนังสือตรงนี้ก็เป็นที่ยอมรับได้ แต่กว่าจะไปถึงจุดนั้นได้ สังคมคงต้องทำความเข้าใจกันอย่างหนักๆ เลย คือ ขนาดนี้ยังไม่ได้ทดลองพิมพ์สักเล่ม แต่ได้มีโอกาสไปเห็นที่เกาหลีใต้ เขาเป็นนโยบายของรัฐบาลเลยว่าหนังสือที่ออกจากหน่วยงานภาครัฐต้องเป็นแบบนี้ เพราะภาครัฐต้องเป็นตัวอย่าง ภาคเอกชนถึงจะทำตาม

ถ้าเทียบความก้าวหน้าทางนวัตกรรมระหว่างไทยกับต่างประเทศถือว่ามีช่องว่างมากน้อยแค่ไหน

เอาด้านไหนล่ะ ถ้าเป็นเรื่อง ICT บ้านเรายังไล่ตามทันอยู่นะ เช่น ไปดูเรื่อง Call Center คนหูหนวก ทั้งโลกมีแค่ 18 ประเทศที่มองเห็นความสำคัญ แต่ถามว่าทุกประเทศ Telecom Operator ไหม...มี มีกองทุนไหม...มี แต่ไม่ทำ เขาก็บอกว่าเก็บไว้ทีหลัง เคยไปพูดกับลาว เขาก็จะบอกว่าลาวยังไม่พร้อม

ตรงนี้อยู่ที่วิสัยทัศน์ด้วยนะ เพราะมันทำได้เลย แต่พอไปคุยกับผู้บริโภค เขาบอกว่าที่เรามีเขาอยากได้หมด

เรื่องหนังสือเดซี่ 1414 ก็เหมือนกัน อันไหนเราได้ทุนจาก กสทช. มาทำ ถามว่าถ้าเอา 1414 มาคุยกับอเมริกา เขาคงหัวเราะแล้วถามว่าทำไมเราถึงทำแบบนี้อยู่ เพราะทุกวันนี้ทุกคนเข้าอินเทอร์เน็ตได้หมดแล้ว อยากจะอ่านอะไรก็ได้ คนตาบอดอยากอ่านหนังสือก็ดาวน์โหลดได้เลย เพราะเขาพร้อมเรื่องลิขสิทธิ์ คือ เขาจะบอกว่าหนังสือทุกเล่ม เขาจะได้ Alternative Materials ให้ เช่น ถ้ามีหนังสือขาย 1 เล่ม คุณต้องทำเป็น Audio ทำเป็นเบรลล์ แต่ถ้าไม่ทำ กลุ่มคนที่ต้องการใช้สามารถหยิบไปทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย เพราะฉะนั้นเมื่อเราทำ 1414 เขาก็เลยงงว่าทำไมเรายังอ่านหนังสือกันทางโทรศัพท์อยู่ แต่นี่เป็นข้อจำกัดทางเทคโนโลยีของบ้านเรา และที่ผ่านมา 1414 ก็ใช่ว่าจะไม่มีปัญหา เพราะเดือนๆ หนึ่งมีสายเข้าเป็นแสน และที่ยังเข้าไม่ถึงอีกเป็นแสน เพราะฉะนั้นเราจะต้องหาวิธีว่าจะทำอย่างไรให้คู่สายจะมีเพิ่มขึ้น เพราะการเพิ่มคู่สายมันก็เป็นการไปกิน Bandwidth ของประเทศ และถ้าเราไปเพิ่มช่องอินเทอร์เน็ตให้เข้าถึงกว่านี้ได้ไหม ตรงนี้ก็ต้องดูความพร้อมของประชาชนได้ด้วย

ส่วนเรื่องอาคาร สถานที่ สภาพแวดล้อม ถ้าเทียบนี้บอกเลยว่าไม่ได้ เพราะอย่างกรุงเทพฯ แค่ปูอิฐบล็อกเรายังปูไม่เป็นเลย ปูแล้วไปชนต้นไม้บ้าง ปูแล้วชนเสาบ้าน หรืออย่างแถวบ้านเขาปูไปชนคลอง ซึ่งมันนำสู่อันตรายทั้งสิ้น เพราะคนระดับล่างซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติไม่เข้าใจ แม้จะมีนโยบายมาแล้วก็ตาม หรืออย่างทางเท้า มีทุกอย่างอยู่บนทางเท้า ต้นไม้ เสาไฟ ป้ายโฆษณา แล้ววีลแชร์จะไปได้ไหม ไม่ได้หรอก

ถ้าจะแก้ปัญหาเราควรจะเริ่มจากตรงไหนก่อน

เราต้องหาวิธีที่ทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือทำงานเชิงปฏิบัติมีความเข้าใจ มีความตระหนักรู้ในเรื่อง UD อบต. อปท. หรือส่วนราชการ ที่ทำในเรื่องอาคารสถานที่ ซึ่งตอนนี้ก็เริ่มมีกลุ่มสถาปัตย์ที่ลงไป แต่มันก็ยังไม่ Mass พอที่จะเข้าใจได้ทั้งประเทศ ส่วนเรื่องที่ 2 คือ ICT โทรคมนาคม กระทรวง ICT เองก็มีกฎกระทรวงให้เว็บราชการจะต้องเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ตอนนี้ก็ยังไม่ได้ ข้อมูลต่างๆ ต้อง Accessible ก็ยังไม่ได้ โทรคมนาคมที่ Accessible เราก็มองไปที่ กสทช.ซึ่งได้มาเป็นบางเรื่อง ส่วนเรื่องโทรทัศน์เราก็ยังดูกันอยู่ เรื่องสื่อสิ่งพิมพ์ก็ยังถือว่าไกล แต่ทางเนคเทคก็พยายามทำมาตรฐานกับ สมอ. (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม) เรียกว่ามาตรฐานหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ถ้าเป็นหนังสือรุ่นเก่าที่เรียกว่า E-Book มันมีหลาย Format มาก ในต่างประเทศก็เป็นประเด็น แต่ส่วนใหญ่เป็นเรื่องผู้ผลิตที่ทำเครื่องอ่านเอง ใครสร้างแบบไหนก็ใช้เครื่องนั้นอ่าน มันไม่แชร์กัน เพราะฉะนั้นกลุ่มสมาคมสิ่งพิมพ์นานาชาติของต่างประเทศ เขาก็มาคุยกันว่าจะทำ E-Book มาตรฐานเดียวกัน ทำเสร็จแล้วจะเป็นแพ็กเกต ซึ่งแพ็กเกตนี้จะไปเปิดของใครก็ได้ ทำครั้งเดียวอ่านได้ทุกคน เรียกว่า E-Pub จากนั้นกลุ่มคนตาบอดที่มีหนังสือสเปกเดซี่ก็เข้าไป

ร่วมด้วย เพราะฉะนั้น E-Pub เวอร์ชันใหม่ หรือ Version 3 ก็จะเป็นการรวม E-Pub รุ่นก่อน กับ Accessible Feature ของเดซี่เข้าไว้ด้วยกัน และบ้านเราทางเนคเทคกับคณะกรรมการที่เราเชิญมาก็เข้ามาร่างมาดูมาทำความเข้าใจและสร้างเป็นมาตฐาน มอก. ตอนนี้ทำไปถึงระยะที่ 3 แล้วเหลืออีกระยะหนึ่ง พอเสร็จแล้วเราก็จะประกาศเป็นมาตรฐานหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ของ มอก.

ฟังๆ ดูเหมือนงานนวัตกรรมกำลังมุ่งไปที่เรื่องการศึกษา การเข้าถือสื่อมากเป็นพิเศษ

ใช่ เพราะถ้าเป็นทางสถาปัตยกรรม ตอนนี้ก็มีกลุ่มสถาปัตย์รุ่นใหม่ๆ ทำอยู่ และงานพวกนี้ก็เน้นในเรื่องของ Creative บวก Accessible เข้าไปเป็นเรื่องการออกแบบ แล้วตอนนี้หลายๆ ที่ก็ใส่เรื่อง UD ลงไปในหลักสูตรเลย แต่เรื่องอื่นนั้นยังไม่มีกลุ่มไหนทำ อย่าง ICT ก็บอกว่าเข้าถึงแต่ไม่รู้จะทำอย่างไร เราก็ต้องทำเรื่องมาตรฐานออกมา เช่นมาตรฐานอุปกรณ์สำนักงานที่เข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ เช่น การเข้าถึงเครื่อง Fax ได้ กลุ่มตาจะต้องมีอะไรบ้าง กลุ่มร่างกายจะใช้อย่างไร ฟังก์ชันต้องปรับแบบไหน ปุ่มต้องใหญ่ ซึ่งของพวกนี้ในญี่ปุ่นเขาทำมาขาย แต่บ้านเราไม่ซื้อรุ่นนั้นเท่านั้นเอง เราก็เลยทำมาตรฐาน เพื่อให้เกิดเป็น Government Procurement (ระบบการจัดซื้อของรัฐ) หรือต่อไปใครจะซื้อของก็ต้องอ้างอิง มอก. นี้ ก็จะได้ของที่มีคุณภาพ

เราจะบังคับได้จริงๆ เหรอ

เรากำลังพยายามอยู่ อย่างการทำมาตรฐานก็คือหนึ่งในความพยายาม เพราะต้องยอมรับว่าเมื่อกฎหมายยังไม่ชัด มันก็ยาก ตัวอย่างเช่น ในพระราชบัญญัติส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ มาตรา 20 ระบุว่ารัฐต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวก บริการการช่วยเหลืออื่นใดให้คนพิการ ทางด้านสาธารณสุข ด้านนั้นด้านนี้ แต่ไม่บอกว่า มันคืออะไร ดังนั้นก่อนอื่นเราถึงต้องเอามาตรฐานมาดูก่อน เพื่อจะได้เป็นเครื่องมือในการบอกว่าของที่คนพิการจะใช้จะต้อง Follow ตามมาตรฐาน ซึ่งมาตรฐานก็ต้องเป็น UD แล้วมันคงนำมาสู่ข้อบังคับได้ต่อไป

ต้องยอมรับว่า ทุกวันนี้หน่วยงานในการพัฒนางานนวัตกรรมเหมือนอยู่ในซอกเล็กๆ ขององค์กรใหญ่ สภาพเช่นนี้มีปัญหาต่อการพัฒนางานนวัตกรรมบ้างหรือไม่

มีแน่นอน อย่างหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่มันก็จะเป็น Lab หนึ่งในเนคเทค เพราะฉะนั้นเราจะไปคอนโทรลระดับประเทศก็คงยาก แต่เราก็พยายามผลักให้เป็นองค์การมหาชน ผลักมา 4 ปีแล้ว ตั้งแต่สมัย รัฐมนตรีปลอดประสพ สุรัสวดี ซึ่งก็เห็นด้วย แต่พอเรื่องจะเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ก็ย้าย พอคนต่อมาก็เป็นรัฐมนตรีวรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล กว่าจะคุยจนได้เรื่องราวแต่สุดท้ายก็ย้าย พอมาเป็นรัฐมนตรีพีระพันธุ์ พาลุสุข ก็คุยกันจนรู้เรื่อง เตรียมจะเข้า ครม.แล้ว แต่ปรากฏว่ายุบสภา

คือใช้เวลาคุยแต่ละคนนานมาก

ใช่ นานมาก และต้องคุยใหม่ทุกคน ซึ่งตอนนี้ก็ต้องเตรียมเริ่มใหม่อีกรอบ

ถามจริงๆ ทำไมถึงต้องเป็นองค์การมหาชน

ก่อนหน้านี้ก็มีคนเสนอว่าทำไมไม่ไปเป็นมูลนิธิหรือ Social Enterprise (ธุรกิจเพื่อสังคม) ซึ่งเราก็มองว่าหน่วยงานแบบนั้นไม่มีน้ำหนักเพียงพอ มันไม่มี Recognize (ยอมรับ) พอว่าคนอื่นต้องทำตาม เพราะฉะนั้นเราจึงต้องเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจพอ ทำให้คนยอมรับและทำตามนโยบายที่กำหนดได้ ซึ่งการเป็นองค์การมหาชนนี้ทำให้เราสามารถกำหนดทิศทางได้ เนื่องจาก สถาบันนี้เป็นสถาบันวิจัยและพัฒนา ซึ่งพูดถึงเรื่องบริการ เรื่องการดึง UD กับ AT มารวมกันตรงนี้ เป็นแนวคิดของอาจารย์มณเฑียร บุญตันที่อยากให้นำสองเรื่องนี้ มาเป็นตัวชูของสถาบัน เพื่อจะได้กำหนดแผนวิจัยพัฒนาของประเทศ และเมื่อกำหนดได้แล้ว เราก็จะสามารถทำ Technology Roadmap (แผนผังการพัฒนาเทคโนโลยี) ต่อ รวมไปถึงสร้างกลไกในการส่งต่อเพื่อให้เกิดบริการหรือผลิตภัณฑ์ภาคอุตสาหกรรม

เพราะที่ผ่านมามีงานวิจัยเกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยต่างๆ มากมาย แต่ว่าไม่มีการเชื่อมต่อกัน สร้างแล้วก็ทิ้ง ไม่มีใครเอามาจนอยู่หมัด ดังนั้นเมื่อเราทำหน้าที่กำหนดทิศทาง เราก็จะเป็นผู้ให้ Comment (คำวิจารณ์) ว่าควรจะทำอะไรบ้าง จากนั้นก็รวบรวมงานพวกนี้เข้ามาเพื่อส่งเสริมให้เกิดขึ้นให้ได้ ซึ่งถ้ารัฐสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาจริง รัฐก็ต้องทำให้ถึงปลายทาง ไม่ทิ้งกลางทาง เพราะทุกวันนี้มันทิ้งอยู่กลางไม่รู้ใครจะทำต่อดี ซึ่งสถาบันนี้แหละที่จะเข้ามากำกับดูแลกลไกเหล่านี้ เพื่อให้งานต่างๆ เกิดขึ้นได้จริงๆ เสียที

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : สมภาพ สัตย์เพริศพราย
ขอบคุณ ศูนย์บริการถ่ายทอดการสื่อสารแห่งประเทศไทย (TTRS) ที่เอื้อเฟื้อสถานที่

“ถามว่าถ้าเอา 1414
มาคุยกับอเมริกา
เขาคงหัวเราะแล้วถามว่า
ทำไมเราถึงทำแบบนี้อยู่
*เพราะทุกวันนี้ **ทุกคนเข้าอินเทอร์เน็ต** ได้หมดแล้ว”*

‘มนต์ศักดิ์ ชัยวีระเดช’ หนังสั้นของคนพิการ.. โดยคนพิการ... เพื่อคนพิการ (และอื่นๆ อีกมากมาย)

เขียนโดย : webmaster
วันที่ 13 ตุลาคม 2557

คนตาบอด-หูหนวกก็ทำหนังได้... บอกเช่นนี้ไปหลายคนอาจไม่เชื่อ เพราะมองยังไงก็ไม่เห็นช่องทาง ไหนคนตาบอดจะมองไม่เห็น ส่วนคนหูหนวกก็พูดไม่ได้-ไม่ได้ยินเสียง ขณะที่ภาพยนตร์มีองค์ประกอบสำคัญ คือ ภาพและเสียง

หากแต่สำหรับอดีตครีเอทีฟโฆษณาหนุ่ม ที่วันนี้ผันตัวมาเป็นอาจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อย่าง **มนต์ศักดิ์ ชัยวีระเดช** กลับไม่คิดเช่นนั้น เขาจึงท้าพิสูจน์ด้วยการชักชวนคนตาบอดและคนหูหนวกหลายสิบชีวิตมาเข้าห้องเรียนทำหนังสั้น ทั้งเขียน ทั้งถ่าย ทั้งตัด ทั้งฉาย โดยมีผู้กำกับภาพยนตร์และสารคดีมืออาชีพอีก 2 ชีวิตมาทำหน้าที่ช่วยสอน...ทำติดต่อต่อเนื่องกันมา 5 ครั้งแล้ว แบ่งเป็นโครงการเพื่อคนหูหนวก 3 ครั้ง และคนตาบอดอีก 2 ครั้ง และคงจะมีต่อไปเรื่อยๆ อีกหลายโครงการ

อะไรคือสาเหตุ อะไรคือแรงดลใจ ที่ทำให้เขาตัดสินใจโครงการที่เรียกว่า เปลี่ยนความคิดของคนในสังคม โดยเฉพาะเรื่องศักยภาพของคนพิการ (ที่อาจจะทำอะไรมากกว่าที่คนไม่พิการคิด) Blue Rolling Dot จึงชักชวนอาจารย์มนต์ศักดิ์มาช่วยแถลงไข รวมไปถึงการเปิดเผยมุมมองและทัศนคติ ที่มีต่อคนพิการกันแบบละเอียด

อะไรคือจุดเริ่มต้นที่ทำให้คุณชักชวนคนพิการมาทำหนังสั้น

จุดเริ่มต้นคือเราสนใจการทำหนังสั้นมาก่อน แล้วเมื่อสิบกว่าปีที่แล้วมีโครงการหนึ่งที่สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) โปรโมท คือ การทำหนังสั้นในประเด็นคนพิการ ก็เลยสนใจสมัครเข้าไป ข้อดีอย่างหนึ่งของโครงการนี้สนใจแค่ Synopsis (โครงเรื่องคร่าวๆ) ก่อน ยังไม่จำเป็นต้องส่งเป็นตัวหนัง เลยยิ่งสนใจเพราะช่วงแรกเรายังไม่ถนัด เรื่องงาน Production ซึ่งโจทย์ที่เราส่งเข้าไป คือ เราสงสัยว่าคนตาบอดเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปเชียงใหม่ เขาจะต้องเจอสิ่งใดบ้าง คือเราตีโจทย์ในเชิงการช่วยเหลือของสังคม รวมไปถึงโจทย์ของการ Relationship (ความสัมพันธ์) ระหว่างคนตาบอดกับคนตาดี แต่หลังจากคุยรูปแบบกับทีมพี่เลี้ยงถึงขั้นตอนการผลิตว่าเราต้องนั่งรถไป-กลับหลายครั้งกว่าที่จะได้ฟุตที่เราต้องการ ก็เลยพยายามตั้งโจทย์ใหม่ ซึ่งตอนนั้นเราก็เผอิญได้มีโอกาสรู้จักกับน้องคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนหูหนวก ก็เลยสนใจอยากทำเป็นหนังสารคดีติดตามชีวิตของเขา ซึ่งเคสนี้มันทำเราเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับคนพิการไปเลย

ทำไมถึงสนใจน้องคนนี้

มันเป็นความโชคดีด้วยนะ ที่เรื่องราวของเขามัน Match กับสิ่งที่เราอยากทำพอดี คือตอนนั้นไปเดินที่สีลม แล้วเราก็สังเกตเห็นว่าคนหูหนวกนั้น ถ้าไม่ได้ส่งภาษามือ เราจะไม่รู้เลยว่าเขาเป็นคนหูหนวก คือ เหมือนกันในเชิงกายภาพ แต่แตกต่างในรูปแบบภาษา ดังนั้นจุดหนึ่งที่สัมผัสและได้เคสที่ดี คือน้องคนนี้เป็นนักกีฬาปิงปอง และกำลังจะไปแข่ง World Table Tennis Championship ที่ประเทศฮังการี เราก็เลยบอกว่าเหมาะเลย เราก็เลยจะขอตามไปเก็บภาพ เขาก็ไม่มีปัญหา เราก็เลยตั้งโจทย์ใหม่ว่า คนหูหนวกมีความฝันเหมือนคนทั่วไปไหม

ตอนนี้มีความเข้าใจเกี่ยวคนพิการแค่ไหน

ไม่มีเลย นี่แหละคือการเรียนรู้ เพราะต้องบอกตามตรงว่าไม่เคยเรียนรู้ภาษามือและตอนที่ไปติดต่อล่ามภาษามือมาช่วย เราก็เกรงใจที่เขาไม่สามารถไปกับเราได้ทุกวัน ดังนั้น วิธีการสื่อสารในช่วงนั้น ก็คือ การมีสมุดโน้ตเล่มหนึ่ง และเขียน สื่อสารกันตลอดเวลาเลยว่า กินข้าวหรือยัง วันนี้จะไปไหนบ้าง หรือวันนี้เป็นอย่างไร บอกตามตรงว่าช่วงนั้น เป็นช่วงของการเรียนรู้ที่เหนื่อยมาก และเรียนรู้หลายอย่างว่าการสื่อสารของเรา เราก็ยังยึดติดวิธีการเดิมๆ ของเรา คือ เราคิดแล้วปากเราก็พูด คือมันไว แต่พอเราต้องมาอยู่กับรูปแบบที่ต้องใช้มือเขียน มันหงุดหงิดมาก ซึ่งตรงนี้เป็นบทเรียนที่มีค่ามาก

หลังจากที่เก็บข้อมูล คุณได้ค้นพบความฝันของคนหูหนวกไหม

ค้นพบหลายเรื่องเลยนะ แต่ประเด็นหนึ่งที่เจอ คือ ความฝันของเขามันขึ้นอยู่กับคนอื่น เช่น เมื่อเราถามว่าชีวิตหลังแข่งปิงปองว่าจะเป็นอย่างไรต่อ ซึ่งเขาบอกว่าถ้าจบก็คงไปเป็นพนักงานซักรีดที่โรงแรมหนึ่งแถวที่บ้านที่นครสวรรค์ เราก็เฮ้ย! แล้วนักปิงปองล่ะ เขาก็บอกว่าจริงๆ แล้วเขาอยากเป็นนักฟุตบอลมากกว่า แต่พอไปบอกคุณครู ครูก็บอกว่าการฟอร์มทีมที่จะเล่นมันยาก

แล้วเด็กหูหนวก ที่อยู่ในโรงเรียนโสตศึกษาที่มีความสนใจในเรื่องฟุตบอลก็มีน้อย เพราะฉะนั้นไปตีปิงปองดีกว่า อีกอย่างพี่สาวเขาก็เป็นนักกีฬาปิงปองอยู่แล้ว มันสะท้อนมันหมดเลยว่าเขากำลังทำตามความฝันของคนอื่น ส่วนลึกๆ ของตัวเองก็ยังถูกตีกรอบจากสังคมบางอย่างก็เลยมีที่มาว่า ถ้าเกิดเราได้ทำอะไรบางอย่างที่สามารถสร้างพื้นที่ให้คนหูหนวกได้แสดงออกหรือผลิตสื่อในการแสดงความคิดเห็นบ้างก็คงจะดีนะ เผื่อจะได้มีพื้นที่ใหม่ๆ ในการสะท้อนมุมมองของเขาได้บ้าง

เป็นโครงการสอนคนหูหนวกทำหนัง

ใช่ ส่วนหนึ่งเพราะเราชอบในประเด็นเรื่องหนังสั้น และเรารู้สึกว่าหนังสั้นสามารถสื่อสารกับคนกลุ่มใหญ่ได้ง่ายก็เลยหยิบประเด็นนี้ขึ้นมา โดยตอนนั้นเราตั้งโจทย์แค่ว่า หากเขาอยากจะทำแล้วเขาอยากบอกเล่าเรื่องอะไรก็โอเคแล้ว

คุณเชื่อว่าเขาทำได้จริงๆ

เชื่อว่าทำได้ แต่ต้องยอมรับว่ากระบวนการมันขรุขระมากโดยเฉพาะปีแรกจนเกือบท้อเหมือนกัน แต่เราก็มีความเชื่อมั่นว่าเราอยากทำ ซึ่งผลสุดท้ายก็โอเคเพราะผลผลิตที่ออกมาเราโอเคกับสิ่งที่มันเกิดขึ้นมาก ที่สำคัญ ผมเชื่อว่าความพิการนั้นเป็นแค่รูปแบบความแตกต่างรูปแบบหนึ่งเท่านั้นเอง อย่างคนหูหนวกเราก็รู้สึกแค่ว่าเขาใช้ภาษาอื่นในการสื่อสารกับเรา เหมือนเราต้องการจะสื่อสารกับคนญี่ปุ่นหรือคนต่างชาติ มันก็มีข้อจำกัดทางด้านภาษาเท่านั้นเอง แล้วทำไมเด็กๆ ถึงกรี๊ดอยากจะอยากจะไปเรียนภาษาญี่ปุ่นบ้าง เพราะฉะนั้นถ้าเราตั้งใจเราก็สามารถเรียนภาษามือได้เหมือนกัน ถ้าเราอยากจะสื่อสารจริงๆ

“ผมเชื่อว่าความพิการนั้นเป็นแค่รูปแบบความแตกต่างรูปแบบหนึ่งเท่านั้นเอง”

แสดงว่าก็ช่วงทำโครงการ ก็ต้องเรียนภาษามือควบคู่ไปด้วย

ต้องบอกจริงๆ ว่ายังใช้การทำงานผ่านล่ามภาษามืออยู่ ปัจจุบันก็ยังใช้อยู่ แต่ว่าสิ่งหนึ่งที่ดำเนินไปด้วยกัน คือ เราเริ่มใช้ภาษามือง่ายๆ ได้บ้าง ผมรู้สึกว่าการปรับตัวเรียนรู้เข้าหากันนั้นเป็นข้อดีของการอยู่ร่วมกัน จริงๆ ก็เคยนึกอยากไปอบรมภาษามือ เพราะ สสพ. ก็เคยชวนแล้วเราก็อยากเรียนด้วย เนื่องจากถ้าเราจะลดข้อจำกัด เราก็ต้องสื่อสารภาษามือกับเขาได้ด้วย แต่พอทำงานไป 3 ปี เราเริ่มรู้สึกว่าบางครั้งเราก็สามารถสื่อสารด้วยภาษาท่าทางง่ายๆ ซึ่งเราก็เข้าใจง่ายๆ เหมือนเวลาเราพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ เราก็ใช้ภาษาท่าทางช่วย ซึ่งถือเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่ยัง Smooth และสามารถไปได้

ตอนนั้นต้องเป้าหมายหรือวางแผนการทำงานอย่างไรบ้าง

ไม่ได้ตั้งเป้าอะไรไว้เลย เราแค่ตั้งโจทย์และคุยกับวิทยากรว่า ช่วยวางรูปแบบเหมือนคนทั่วไป ไม่ต้องซีเรียส แล้วค่อยมาเรียนรู้ร่วมกัน สิ่งหนึ่งที่ผมคุยกับวิทยากร คือ การอบรมครั้งนี้เราไม่ได้เป็นฝ่ายให้ แต่เป็นการแลกเปลี่ยน ซึ่งต้องขอบคุณวิทยากร ซึ่งก็คือ เพื่อนชื่อ **ตั้ม พัฒนะ จิรวงศ์** ซึ่งเป็นนักทำหนังสารคดี ซึ่งพอชวนมาเขาก็ยินดี หลังจากเขาก็ชวนพี่กอล์ฟ **ธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์** มาช่วยอีกทีหนึ่ง เราวางแผนว่าจะ สอนเหมือนสอนนักศึกษาทั่วไป เพราะเราถือว่าไม่ต่างกัน เจออะไรค่อยมาปรับทีหลัง เราก็เลยได้รู้จักคนหูหนวกมากทีเดียว พอโครงการปี 2 ก็เริ่มมีการปรับรูปแบบซึ่งยิ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

การเรียนรู้ร่วมกันและการปรับตัวที่คุณกำลังอธิบายนั้นเป็นเช่นใด

การที่เขาไม่ได้ยิน เพราะฉะนั้นประสาทสัมผัสทางการมองเห็น เขาจะดีกว่า แล้ววิธีการคิดของเขาก็จะคิดแบบเป็นภาพ ดังนั้น ปีแรกกับปีที่ 2 จึงมีความแตกต่างกันในเรื่องของการทำบท เพราะเราก็ต้องปรับตัวพอสมควรว่า ปีแรกเราสอนวิธีการเขียนบทแต่เขาเขียนไม่ได้หรอก เพราะปัจจัยหนึ่งเขาอ่านหนังสือไม่แตก เขียนหนังสือไม่คล่องพอ เพราะเขาใช้ภาษามือ ดังนั้นวิธีการปรับคือทำบทเป็น Story Board ซึ่งผมว่ามันเวิร์กมากสำหรับน้องกลุ่มนี้ เพราะเขามองเป็นภาพ และเขาก็สามารถวางเป็น Story Board โดยการอ่าน ในการทำหนังสั้นได้จริงๆ สิ่งเหล่านี้เป็นข้อดีของเขา เราก็เลยรู้สึกว่าถ้าเรารู้จักการดึงข้อดีของเขามาใช้ประโยชน์ ไม่ว่าสิ่งไหนที่เขาอยากทำมันก็ไปได้

พอทำโครงการไป จุดนั้นที่คุณมองว่ายากที่สุด

ไม่ยากเลย แต่ว่าอาจจะต้องอาศัยล่ามภาษามือเข้ามาช่วย

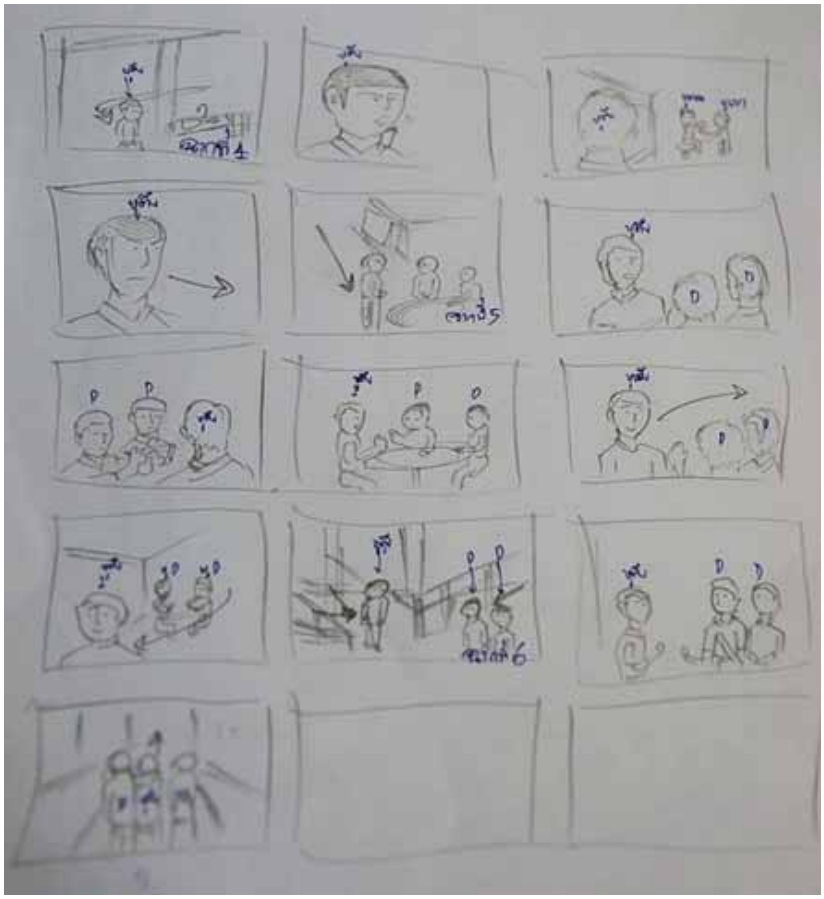
แต่ก่อนหน้านี้คุณบอกว่ากระบวนการบางอย่างนั้นขรุขระจนเกือบท้อ สิ่งนั้นคืออะไร

ขรุขระในเรื่องการติดต่อประสานงานมากกว่า ความไม่เข้าใจในแนวคิดและรูปแบบของการทำงาน เช่นปีแรกของการทำหนังสั้นคนตาบอด เขาอาจจะมองว่าคนตาบอดทำไม่ได้หรอก สู้ให้เขาอบรมอาชีพไม่ดีกว่าเหรอ พอเจอความคิดนี้ ตอนนั้นรู้สึกโกรธมาก ก็เลยบอกเขากลับไปว่า

แต่ผมก็ยังรู้สึกว่าคนตาบอดมีสิทธิ มีจินตนาการในการเลือก ที่จะทำอะไรก็ได้ที่เขาอยากทำ คำพูดนั้นยังคงจำได้ และรู้สึกว่าหากคนๆ หนึ่งมีอคติกับความพิการ และถ้าอคติเหล่านี้มันถูกปลูกฝัง แม้แต่ในองค์กรที่เขาทำงานเกี่ยวกับความพิการ มันจะเป็นกรอบมากเลยที่จะขัดขวางการขับเคลื่อนประเด็นความพิการให้คนในสังคมได้เข้าใจมากขึ้น

ปัญหานี้เจอกับกรณีของคนหูหนวกด้วย

เราโชคดีมากที่ในทั้งปีแรกและปีที่ 2 ของโครงการ เราได้เข้าไปทำงานร่วมกับวิทยาลัยราชสุดา ซึ่งเขามีนักศึกษาหูหนวกและมีอาจารย์ที่เข้าใจในประเด็นนี้อยู่แล้ว ซึ่งบอกตามตรงว่า การเข้ามาที่วิทยาลัยฯ นั้นมันทำให้การทำงานง่ายมากขึ้นเลย และอาจารย์ก็พร้อมที่จะสนับสนุนมาก แต่ว่าจุดที่ทำให้ขรุขระในการทำงานปีแรกของหูหนวก ก็คือ ถ้าผู้เข้าร่วมอบรมรู้สึกว่าไม่มั่นใจในสิ่งที่เขาทำ เขาจะกลัวและไม่อยากเข้าร่วม เช่นชวนไปทำหนังสั้นตอนแรกไม่มีใครอยากมาเลย เพราะเขารู้สึกว่าการทำหนังสั้น คืออะไร แม้เขาจะดูหนังแต่ในเวลาที่เขารับรู้คำ เขาจะมองในเชิงรูปธรรม พอเป็นคำที่เป็นนามธรรมอย่าง หนังสั้น เขาก็จะไม่คุ้นเคยและปฏิเสธไว้ก่อน นี่เป็นวิถีชีวิตของคนหูหนวกที่เคยฟังมา เราก็ต้องให้อาจารย์ไปอธิบายแล้วไปอธิบายอีก จนได้มา แต่พอปี 2 ไปเร็วเลย เพราะมันเห็นภาพชัดขึ้นแล้วว่าเราทำอะไรกัน และสนุกแบบนี้ ปี 2 มาเต็มเลย

ขณะที่กลุ่มคนตาบอดนั้นกระจายตัวกัน เพราะเขาเป็นสังคมค่อนข้างปิดกว่า และกว่าที่เราจะไปถึงคนกลุ่มนั้นได้ก็ค่อนข้างซับซ้อนกว่า สถานการณ์ในตอนนั้น คือ อบรมอาทิตย์หน้า อาทิตย์นี้ยังไม่มีใครมาสมัครเลยนะ เราก็กลัวมาก เพราะได้รับเงินสนับสนุนโครงการมาแล้ว จนกระทั่งไปเจอเว็บไซต์หนึ่งเป็นของสถาบันคนตาบอดแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนา ซึ่งเราไปบอกว่าช่วยประชาสัมพันธ์ให้หน่อยได้ไหม เขาก็บอกว่าได้ แต่ช่วยสรุปมาเป็นประโยคให้เขา แล้วเขาก็จะเอาไปเข้าไปในระบบที่เรียกว่า 1414 ตอนแรกไม่รู้จักระบบนี้หรอก แต่พอเขาไปประชาสัมพันธ์ให้ 5 วันสุดท้ายรับโทรศัพท์ตลอด มันทำให้เห็นช่องทางการเข้าถึงคนตาบอด โดยไม่ต้องผ่านหน่วยงานคนตาบอด โทรมาบอกผมสนใจๆๆ เราก็เห็นความต่าง และนี่คือการเรียนรู้แบบหนึ่งว่า เราสามารถเข้าถึงคนตาบอดด้วยช่องทางนี้ และเราก็มารู้ทีหลังว่าคนตาบอดฟังระบบ 1414 นี้เยอะมาก ถ้าเกิดมีข่าวอะไรแค่ฝากข่าวเข้าระบบนี้ ชัวร์เลย โครงการครั้งที่ 2 ก็เลยไม่มีปัญหาอะไรเลย

แล้ววิธีการสอนระหว่างคนตาบอดกับคนหูหนวกมีความแตกต่างกันเช่นใด

คนหูหนวกต้องใช้ภาพในการสื่อสาร ส่วนคนตาบอดต้องใช้เสียงในการสื่อสาร แล้ววิธีการทำบทของคนหูหนวกอย่างที่บอกไปว่าเขาจะทำเป็น Story Board ส่วนคนตาบอดเขาจะทำเป็นบทเหมือนคนทั่วไป พิมพ์ใน word มาอย่างดี เพราะฉะนั้นเราก็ต้องปรับรูปแบบที่เหมาะสม อย่างหนังคนหูหนวกก็ต้องเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพมากกว่า แต่คนตาบอดเราก็ต้องเลือกใช้หนังที่มีเสียงเยอะบทสนทนามาก

แต่ด้วยความที่ภาพยนตร์ต้องอาศัยทั้งภาพและเสียงมีวิธีทำให้สมดุลได้อย่างไร

นี่เป็นโจทย์ที่เราคุยกับวิทยากรเยอะเหมือนกัน จนกระทั่งมีการเสนอว่าเราทำหนังทดลองไปเลย ไม่ต้องแคร์ภาพเลย ถ้าเขาอยากไปถ่ายอะไรก็ไปถ่ายเลย เพราะเรามีกฎอย่างหนึ่งทั้งหนังตาบอดและหูหนวก นั่นคือ เราจะไม่เข้าไปช่วยเลย จะเข้าไปสนับสนุนในบางเรื่องเท่านั้นเอง แต่โชคดีที่โครงการคนตาบอดนั้นเป็นการทำงานระหว่างคนสายตาเลือนรางกับคนตาบอด ดังนั้นปีแรกคนสายตาเลือนรางจะเป็นตากล้อง และกระจายไปยังทุกกลุ่ม ซึ่งเราก็ได้หนังที่ดีทีเดียว

พูดง่ายๆ คือ ผลงานที่ออกมาก็ไม่ต่างกัน ถ้าจะต่างก็คงเป็นที่กระบวนการ

ใช่ ทุกคนพูดเหมือนกันหมดว่า วิธีเล่าเรื่องก็เหมือนหนังนักศึกษาทั่วไป ซึ่งถ้าเขาพัฒนาตัวเองไปเรื่อยๆ เราก็คงได้หนังคุณภาพเหมือนกัน คือ กระบวนการนี้มันทำให้เราเห็นว่าเราสามารถข้ามข้อจำกัดอะไรไปได้บางอย่าง แต่ถึงอย่างนั้นข้อค้นพบอย่างหนึ่งจากการทำงาน คือ ไม่ว่าคนตาบอดหรือคนหูหนวกนั้น ไม่สามารถทำทุกอย่างได้ด้วยตัวเองหรอก เราก็ต้องอยู่ในสังคมและต้องทำงานร่วมกัน เราไม่สามารถให้คนหูหนวกไปทำหนังเฉพาะคนหูหนวก เราก็ต้องอาศัยคนหูดีเข้าไปช่วยสนับสนุนในบางบริบท นี่แหละ คือ สังคมที่แท้จริง เหมือนกับเราทุกคนที่ไม่สามารถยืนอยู่ในสังคมด้วยตัวเองทั้งหมด บางทีเราก็ต้องไปอาศัยคนอื่น เช่น ไปขอให้ตัดต่อให้ ทำงานในประเด็นอื่นได้ เพียงแต่คนพิการเขาอาจจะมีอะไรพิเศษ เช่น คนตาบอดระบบฟังของเขาเจ๋งมากเลย อย่างช่วงตัดต่อคนตาบอดก็ใส่หูฟังแล้วเขาก็จะบอกคนตัดว่าช่วยหยุดที่วินาทีนี้หน่อย ผมว่ามันยังไม่ค่อยโอเคเท่าไหร่ คือ เขาฟัง เขารู้ แล้วมันก็มี Comment ออกมา

สรุปแล้วเราต้องทำความเข้าใจถึงจินตนาการของเขาด้วยไหม

มันเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้อยู่เหมือนกันนะ เพราะบางครั้งมันก็เกินที่เราจะเข้าใจในบางเรื่อง เหมือนกัน คือหลักๆ ผมว่าเราให้อิสระเขามากกว่า ปีแรกของคนตาบอดก็เหมือนปีแรกของคนหูหนวก คือเขาอยากจะทำหนังเรื่องอะไรก็ทำเลย ซึ่งเรื่องส่วนใหญ่ก็จะเป็นการสะท้อนสิ่งที่เขาต้องเจอในชีวิต เช่นการไม่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป หรือการเดินทางต้องเจออะไรบ้าง ซึ่งไม่ต่างกันเลย จนกระทั่งมาปีที่ 2 มันก็ยังมีประเด็นเรื่องความไม่เข้าใจกันอยู่ แต่เราก็ได้เจอประเด็นใหม่ๆ ด้วย ซึ่งการเรื่องความไม่ถูกยอมรับ นี่ไม่ใช่เรื่องแปลกนะ เพราะมันคือสิ่งที่เขาถูกกระทำจากสังคมตลอดและนี่แหละคือสิ่งที่เราต้องการและเราจะทำอย่างไรถึงจะนำสิ่งเหล่านี้ไปขยายให้คนอื่นได้เห็น เพื่อให้เกิดความตระหนักขึ้นว่าเรามีความคุ้นชินกับวิถีเดิมๆ ของคนหูดี คนตาดี จนหลงลืมคนอื่นๆ ที่ยังอยู่ในสังคมด้วยเหมือนกัน

นอกจากความเข้าใจในสิ่งที่เขาเผชิญ คิดว่าโครงการนี้สะท้อนอะไรมาถึงตัวคุณบ้าง

มันสะท้อนกลับมาว่าเราเป็นเพียงแค่คนตัวเล็กๆ คนหนึ่ง ที่ไม่ได้วิเศษเลิศเลออะไร แต่มันเป็นเพียงแค่รูปแบบของความแตกต่าง และมันก็เป็นโอกาสทบทวนตัวเอง วิถีการมองโลกของเราก็เปลี่ยนไป มันอาจจะช่วยให้เราแชร์คนรอบข้างมากขึ้น ทำให้เรากลายเป็นคนตัวเล็กๆ ที่ไม่อยากจะสร้างผลกระทบให้กับใครโดยไม่จำเป็น บางครั้งมันก็เปลี่ยนมุมมองของเราหลายๆ เรื่องเหมือนกัน อย่างเวลาเราไปไหนแล้วเห็นคนพิการ ก็จะมองเข้าในมุมที่เปลี่ยนไป ไม่ได้มองในเรื่องความสงสาร

เพราะฉะนั้นโครงการที่เราทำนั้นมันสะท้อนอะไรหลายๆ มุมมองมีทั้งบวกมีทั้งลบ แต่มันก็ทำให้เราเข้าใจมากกว่า เพราะแต่ละโครงการมีข้อเรียนรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นทุกครั้ง อย่างคนตาบอดปีล่าสุด เราได้พูดคุยถึงชีวิตเขาแล้วพบว่า ชีวิตเขามีความหลากหลายมาก พอได้ฟังได้แลกเปลี่ยนทำให้รู้สึกว่าชีวิตมันก็แค่นี้ เขาเจอสิ่งที่แย่กว่าเรามาก บางครั้งสิ่งที่เราบอกกับตัวเองว่าปัญหาของเรานั้นช่างใหญ่โต ก็อาจจะเบาบางไป แล้วเวลาเรามองเขาจะรู้สึกว่า เราจะรู้สึกว่าเขามีศักยภาพมากกว่าที่เราคิดได้ เพราะเขาสามารถมีความสุขกับความเป็นเขาได้ นั่นเป็นสิ่งที่หล่อหลอมเราและถ้าเกิดคนในสังคม มองคนด้วยความรู้สึกแบบนี้มันก็น่าจะดี

ฟังๆ ดูแล้วรู้สึกเหมือนคุณไม่ได้คาดหวังกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นมากนัก

เรียกว่าความคาดหวังที่ไม่คาดหวังดีกว่า เพราะไม่ได้สนใจ Output แต่สนใจกระบวนการที่เราวางนั้น สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงอะไรให้เขาบ้าง

แล้วคนพิการเปลี่ยนแปลงอย่างไร หลังจากเข้าร่วมโครงการนี้

มีน้องคนหนึ่งบอกว่า พี่รู้ไหม ก่อนมาอบรมแม่จะไม่ค่อยยอมให้ออกจากบ้าน เขายังบอกอีกว่ายังมีคนตาบอดอีกหลายคน ที่ถูกขังอยู่ในบ้าน แต่การที่เขายอมมาอบรมครั้งนี้ และทำให้เขาเห็นว่ามันไม่ใช่เรื่องยากที่เขาจะทำ แล้วเขาก็มาขอหนังสั้นเพื่อกลับไปฉายให้แม่ดู เพื่อจะบอกว่าสิ่งที่เขาไปทำ คืออะไร และไปเติมความมั่นใจให้แก่เขา ว่าเขาทำมันได้และอยากทำมันต่อ

เหมือนเป็นการเปลี่ยนให้เขากล้าเผชิญโลก ในฐานะสมาชิกหนึ่งของสังคม

ก็ด้วยนะ คือ บอกตามตรง เราคิดว่านี่เป็นโครงการที่จุดประกายมากกว่า เพราะพอเสร็จโครงการนี้ก็มี 3-4 คนรวมกลุ่มกัน เพราะอยากทำรายการทีวี อยากทำหนังสั้นต่อ ซึ่งก็พยายามส่งบทมาให้ดู แต่ผมชอบคำหนึ่งที่พี่กอล์ฟบอกว่า ถ้าเกิดคุณอยากจะเป็นผู้กำกับ คุณก็ต้องพิสูจน์ตัวเองแบบผู้กำกับ ไม่ใช่มาบอกว่าคุณเป็นคนตาบอด คุณควรจะได้รับโอกาสที่จะเป็นผู้กำกับ ดังนั้นคุณต้องพิสูจน์ตัวเองด้วยงานที่มีคุณภาพเช่นกัน นี่แหละ คือสิ่งที่ตัวผมโอเคกับคำนี้มาก เพราะฉะนั้นช่วงที่เขาส่งบทมาให้ดู เราก็ Comment กลับไปตรงๆ ว่างานยังไม่โอเค ไม่ตอบโจทย์ยังไม่ชัดไปทำมาใหม่

คือความพิการนี้ ไม่ควรจะถูกนำมาใช้เป็นตัวช่วยเพื่อสิทธิพิเศษต่างๆ

จริง นั่นคือสิ่งที่เราต้องบอกเขาทุกครั้ง ว่าอย่าทำความพิการมาเป็นเครื่องต่อรอง ผมเคยคุยกับอาจารย์ท่านหนึ่ง ซึ่งท่านพูดประโยคหนึ่งที่ดีมากว่า ไม่ใช่คนพิการเท่านั้นหรอก แต่ตัวเราเองก็พร้อมจะเปลี่ยนบทบาทเพื่อผลประโยชน์อะไรบางอย่าง เช่น เราอยากได้อะไรบางอย่าง เราก็บอกว่าเราเป็นคนอ่อนแอ ช่วย Support เรื่องนี้ให้เราหน่อยเถอะ นั่นคือ วิธีการเอาตัวรอดของมนุษย์ หรือผมเคยบอกคนพิการว่า ปีนี้พี่ต้องเขียน Proposal (ข้อเสนอ) โครงการนะ เขาตอบกลับมาว่าจะทำได้เหรอ ก็พี่ตาบอด นี่แหละ คือการต่อรอง บางครั้งเขาก็พยายามทำตัวอ่อนแอ แต่บางครั้ง

“ถ้าเกิดคุณอยากจะเป็นผู้กำกับ คุณก็ต้องพิสูจน์ตัวเองแบบผู้กำกับ ไม่ใช่มาบอกว่าคุณเป็นคนตาบอด คุณควรจะได้รับโอกาสที่จะเป็นผู้กำกับ”

เขาก็จะบอกว่าเรื่องนี้เขาสามารถจัดการได้เอง เพราะเขามี Power ในการทำอะไรบางอย่าง ซึ่งมันไม่แปลก เพราะบางครั้งเราก็เป็นแบบนี้เหมือนกัน

ถึงวันนี้วางทิศทางของโครงการต่อไปไว้อย่างไร

ปีนี้คุยกับ สสพ. ว่า อย่างหูหนวกมีสิ่งหนึ่งที่รู้สึกโอเคมาก คือ คนหนึ่งที่จบจากราชสุดาแล้วไปเป็นครูที่โรงเรียนโสตฯ จากนั้นก็เอาการเรียนรู้ไปทำหนังต่อไปทำหนังต่อ แล้วก็ส่งหนังมาให้ดู ปรากฏว่าไม่เลวเลย เป็นตามสิ่งที่เคยคุยไว้เลย มุมกล้องหรือวิธีการเล่า ทำให้เห็นว่าใช้ประโยชน์ได้จริงๆ แล้วเขาก็บอกไปว่าจะนำไปสอนนักเรียนต่อ เป็นการต่อยอดกับสิ่งนี้ เพราะตอนนี้ที่ได้รับเงินจาก สสพ. คือ อยากทำหลักสูตรนำร่อง เพราะ 2 ปีที่ผ่านมาเราเห็นจุดอ่อนของคนหูหนวกมากตรงที่คนหูหนวกตีโจทย์ไม่แตก อ่านหนังสือไม่แตก จับประเด็นไม่ค่อยได้ เพราะฉะนั้นการทำหลักสูตรตรงนี้ก็เพื่อจะได้ว่า แนวทางและรูปแบบของการทำรายการว่า ควรจะเริ่มต้นอย่างไร ทั้งการหาข้อมูล จับประเด็น วางแผนสคริปต์คร่าวๆ ลงพื้นที่คร่าวๆ เอาข้อมูลมาคุยกันอีกครั้ง วิเคราะห์แล้วก็เขียนมัน อะไรแบบนี้ เขียนให้เสร็จถึงค่อยไปถ่าย ซึ่งต้องหาเครื่องมือที่จะทำให้เขาทำสิ่งเหล่านี้ได้ อีกประเด็นที่อยากเห็น คือ อยากให้เขาฟอร์มทีมเป็นชมรมหรืออะไรก็ได้ แล้วก็กระจายไปตามโรงเรียนโสตฯ ต่างๆ หรือไม่ก็พยายามจัดเป็นเทศกาลทุกปี

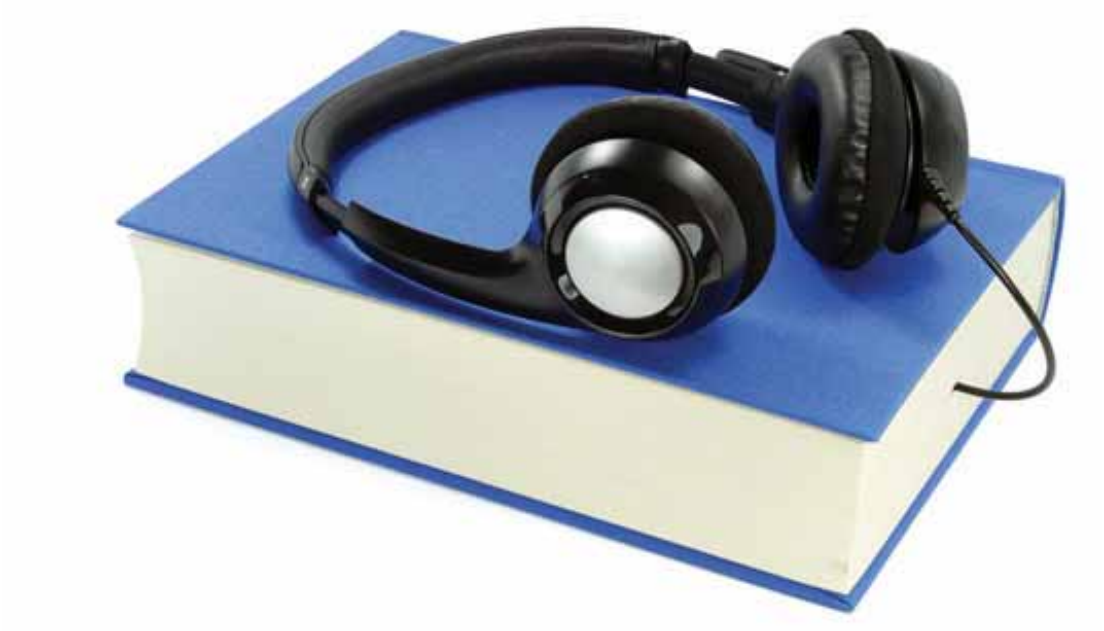

ส่วนคนตาบอดก็จะมองอีกแบบหนึ่ง ปีนี้ถ้าเป็นไปได้จะให้เขาฟอร์มทีมแล้วเสนอโครงการเองโดยเราจะเข้าไปช่วย Support เพราะต้องรับว่าคนตาบอดเราไม่ได้เข้าผ่านระบบการศึกษา แต่มาจากคนทั่วไปจริงๆ คนที่ขายลอตเตอรี่อยู่แล้วสนใจเขาก็สมัครมา แต่ถ้าจะให้ขยายมากกว่านั้น ผมก็อยากถอดวิธีการทำหนัง แล้วมาพิมพ์เป็นบทเรียนอักษรเบรลล์ เพราะต้องยอมรับว่า ที่ผ่านมาเรายังไม่สามารถสร้างบุคลากร ที่จะเป็นผู้ส่งต่อได้เหมือนที่เกิดขึ้นกับคนหูหนวก

ถ้ามองถึงวัตถุประสงค์หลักที่คุณบอก ว่านี่คือการแลกเปลี่ยน คิดว่าสิ่งที่ทำมานั้นประสบความสำเร็จหรือไม่

ค่อนข้างประสบความสำเร็จ เพราะอย่างน้อยๆ มันก็คือการสร้างชุมชนเล็กๆ เนื่องจากการที่เข้ามาเจอเพื่อนใหม่ ได้มาคุยปัญหาของกันและกัน มันเป็นการเยียวยาแบบหนึ่ง การได้นั่งคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวหรือประสบการณ์ระหว่างกัน กรณีแบบนี้ทำให้เรารู้สึกว่าถึงเขาจะไม่ประสบความสำเร็จเรื่องการทำหนัง แต่อย่างน้อยๆ นี่ก็ยังเป็นที่ๆ เขาได้ระบาย ได้แชร์ ได้แลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งสำหรับผมแล้วโอเคมาก

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : สมภาพ สัตย์เพริศพราย

หนังสือ Daisy

ประตูเชื่อมข้อมูล สู่โลกกว้างใหญ่ของคนตาบอด

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 22 ตุลาคม 2557

ฟรานซิส เบคอน นักปรัชญาชาวอังกฤษเคยหล่นวรรคทอง เกี่ยวกับการอ่านหนังสือไว้เมื่อสมัยยังมีชีวิตว่า *“การอ่านทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์”* คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหนังสือที่มีผลต่อการพัฒนาตัวเองในฐานะปัจเจกบุคคลได้เป็นอย่างดี แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญของการอ่านหนังสือ คือ ความผิดปกติทางสายตา ซึ่งแม้ว่าหลุยส์ เบรลล์จะประดิษฐ์อักษรเบรลล์ขึ้นมาให้คนตาบอดได้ใช้ตั้งแต่เมื่อประมาณ 150 ปีก่อน แต่ในทางปฏิบัติผู้ใช้ก็ยังพบข้อจำกัดอยู่หลายประการ ทั้งขนาดหนังสืออักษรเบรลล์ที่มักจะมีขนาดใหญ่ จนยากต่อการพกพาไปจนถึงราคาที่แพงเกินกว่าที่บางคนจะเอื้อมถึง ยังไม่นับรวมคนที่ไม่ได้พิการทางสายตาแต่กำเนิดที่ต้องมาเรียนรู้อักษรเหล่านี้ใหม่ ในช่วงวัยที่เรียกว่าเป็นไม้แก่ดัดยากแล้ว สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคในการอ่านของผู้มีความผิดปกติทางสายตาทั้งสิ้น แต่ปัญหาทั้งหมดนี้ก็ได้รับการแก้ไขหลังจากที่โลกได้รู้จักกับ หนังสือซึ่งออกแบบให้ผู้ใช้เสมือนได้เปิดหนังสือไปทีละหน้าและกวาดสายตาเลือกอ่านแต่ละบรรทัดด้วยตัวเอง หนังสือดังกล่าว มีชื่อเรียกที่รู้จักกันทั่วโลกว่า ‘หนังสือ Daisy’

คนตาบอดกับเรื่องยุ่งๆ ของข้อมูล

ความยากลำบากในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ของคนพิการทางสายตาในอดีตเป็นจุดเริ่มในการพัฒนาสื่อ โดยเฉพาะสื่อการอ่านให้เหมาะสมกับคนตาบอด ตั้งแต่อักษรเบรลล์ หนังสือเสียง รวมถึงบริการอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ

กิตติพงศ์ สุทธิ ผู้อำนวยการสถาบันคนตาบอดแห่งชาติ เพื่อการวิจัยและพัฒนา เล่าถึงอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของคนพิการทางสายตา ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ความยากที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี กับความยากที่ไม่เกี่ยวกับเทคโนโลยี

“ความยากที่ไม่เกี่ยวกับเทคโนโลยี คือ ความยากในเชิงโอกาส มีตัวเลขที่สะท้อนออกมาว่าในประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีสื่อทางเลือกให้คนตาบอดเข้าถึงได้ โดยสะดวกประมาณไม่เกิน 5 เปอร์เซ็นต์ของหนังสือทั้งหมด ในท้องตลาด ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาจะมีไม่ถึง 1 เปอร์เซ็นต์ เพราะฉะนั้น ความยากอันแรกเลยคือมันมีน้อย”

“ส่วนเรื่องที่สองคือขนาด เช่น ถ้าหนังสือปกติหนึ่งเล่มสมมติว่าความยาว 300 หน้า ถ้าเอามาแปลงเป็นหนังสืออักษรเบรลล์ที่เนื้อหาเท่ากัน ความหนามันอาจจะสูงประมาณจากพื้นถึงหัวเข่า ยิ่งถ้าเล่มไหนหนามากมันอาจจะสูงถึงเอว เพราะตัวอักษรเบรลล์มีขนาดใหญ่ต้องใช้เนื้อที่ในการเขียนเยอะ นอกจากนี้หนังสืออักษรเบรลล์ราคาก็แพงมาก โอกาสที่คนตาบอดจะได้เป็นเจ้าของหนังสือจึงน้อย ที่สำคัญความจริงถึงมีเงินก็ยังซื้อยากเพราะส่วนใหญ่ผลิตออกมา

แล้วก็ไม่นำออกมาขายแต่จะใช้วิธีให้ยืมแทนเนื่องจากราคามันแพงมาก ถ้ารอขายอย่างเดียวคงขายไม่ออก เพราะฉะนั้นมันก็มีข้อจำกัดในเรื่องของตลาด ซึ่งในประเทศไทยเองก็มีขายอยู่ไม่กี่ที่”

ในส่วนของอุปสรรคเกี่ยวกับเทคโนโลยี กิตติพงศ์เล่าย้อนกลับไปเมื่อราว 20 ปีก่อนสมัยที่เทปคาสเซ็ตยังเป็นที่นิยม โดยหนังสือเสียงในยุคแรกจะบันทึก ในรูปแบบของแถบบันทึกเสียงลักษณะนี้ ทว่าก็ยังมีข้อจำกัด ตรงที่บันทึกได้น้อยและมีวิธีการเล่นแบบที่เรียกว่าไลเนียร์ซึ่งต้องเล่นยาวจากต้นจนจบ ทำให้ยากต่อการค้นหาข้อมูลที่บันทึกในเทป

“หนังสือที่บันทึกเสียงลงในเทปคาสเซ็ต หนึ่งม้วนความยาวประมาณ 1-2 ชั่วโมง ถ้าหนังสือมีความยาว 10 ชั่งโมง ก็ต้องใช้เทป 5 ม้วนเป็นอย่างน้อย ถ้าเกิดเป็นนิยายยาวๆ อย่างสามก๊ก หรือผู้ชนะสิบทิศอาจต้องใช้เป็นร้อยกว่าม้วน”

“ยิ่งถ้าเป็นประเภทหนังสืออ้างอิงหรือดิกชันนารี ถ้าฟังจากเทปจะยุ่งมากเพราะเราจะหาศัพท์สักคำก็ไม่รู้จะอยู่ม้วนไหน สมมติทั้งเล่มเอามาอัดแล้วได้ 100 ม้วน เราจะหาตัวศัพท์ที่เป็นตัว S ซักตัวก็ต้องสุ่มหยิบขึ้นมา ถ้าเลยไปตัว T ก็ต้องย้อนกลับมา วิธีแก้คือต้องเอาอักษรเบรลล์มาเขียนลงไปบนปกเทป แต่บางครั้งถึงเจอตัว S แล้ว ก็ยังไม่รู้ว่าคำนั้นอยู่ตรงไหนของเทป นี่คือตัวอย่างของความลำบากในการเข้าถึงข้อมูลของคนพิการทางสายตาที่เกิดจากเทคโนโลยี”

ทว่าปัญหาเรื่องเทปคาสเซ็ทนั้น เริ่มหมดสิ้นไป หลังจากปี 2540 ที่เทคโนโลยี เรื่องผลิตภัณฑ์บันทึกเสียงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เพราะระบบดิจิตอล เริ่มเข้ามาแทนที่ระบบแอนาล็อก ซึ่งตัวอย่างที่ได้ชัด คือ MP3 ที่เริ่มวางเกลื่อนตลาด ส่วนม้วนเทปก็เลยหายไปอย่างต่อเนื่อง กิตติพงษ์เล่าว่า ช่วงนี้เองที่เหล่าบรรดาคนทำหนังสือเสียง เริ่มเห็นประตูบานใหญ่ที่จะเพิ่มศักยภาพของการผลิตหนังสือเสียง และทำให้คนพิการทางสายตาเข้าถึงสื่อได้สะดวกขึ้น

“คนที่ทำหนังสือเสียง เริ่มเอาระบบดัชนีตามโครงสร้างต่างๆ ของหนังสือ เช่น บท หน้า ย่อหน้าและบรรทัด มาใส่ไว้ในตัวชุดของหนังสือเสียงด้วย โดยใช้โปรแกรมพิเศษในการบันทึกและเรียบเรียงเสียงตามโครงสร้างดังกล่าว ผลลัพธ์ออกมาก็เป็นหนังสือ Daisy ซึ่งมีคุณสมบัติ คล้ายหนังสือเล่ม คือ เมื่อเปิดฟังด้วยโปรแกรมที่กำหนดไว้ก็จะสามารถเลือกหน้า เลือกบทหรือแม้แต่บรรทัดได้”

และนั่นเป็นที่มาของสื่อที่เรียกว่า **DAISY (Digital Accessible Information System)**

จริงๆ แล้วหนังสือ Daisy นี้เกิดขึ้นมาตั้งปี 2539 โดย องค์การมาตรฐานข้อมูลแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (The National Information Standards Organization) โดยเป็นการต่อยอดจากระบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หรือ E-book ซึ่งเป็นหนังสือที่มีทั้งเสียง ทั้งตัวหนังสือ หรือกระทั่งรูปภาพอย่างในเล่มเดียวกัน และยิ่งไปกว่านั้น ทั้งสองสามส่วนดังกล่าวก็ยังสามารถแสดงผลไปได้พร้อม ๆ กัน ได้อีกด้วย พูดแค่นี้ท่านอาจจะนึกภาพไม่ออก แต่หากท่านลองนึกถึงเวลาท่านร้องเพลงคาราโอเกะ ท่านจะได้ยินทั้งเสียงดนตรีและเห็นเนื้อหาไปพร้อม ๆ กัน

โดยข้อมูลจากองค์กร Daisy สากล หรือ Daisy consortium เป็นผู้แบ่งประเภทหนังสือ Daisy ออกเป็น 6 ประเภทด้วยกัน คือ

1. Audio with title element only (หนังสือที่มีแต่ส่วนที่เป็นเสียงเท่านั้น) คือ มีเพียงชื่อหนังสือเท่านั้นที่ปรากฏเป็นตัวหนังสือ นอกจากนั้นจะอยู่ในรูปแบบของเสียงทั้งหมด Daisy รูปแบบนี้จะทำให้ผู้ใช้เข้าถึงเนื้อหาในส่วนต่างๆ ได้ไม่สะดวกนัก เนื่องจาก ไม่มีโครงสร้างคู่ขนานแนวดิ่งที่ช่วยให้สามารถค้นหา หรือเข้าถึงส่วนต่าง ๆ ของหนังสือได้โดยตรง

2. Audio with NCC/NCX (Navigation Control Center หรือ Navigation Control for XML Application) only (หนังสือที่ประกอบด้วย NCC/NCX หรือศูนย์ควบคุมการนำร่อง) ประกอบด้วยตัวหนังสือที่แสดงหัวเรื่อง บท ตอนหรือหน้า เพื่อช่วยให้ผู้อ่าน สามารถเข้าถึงส่วนต่างๆ ของหนังสือหรือสามารถค้นหาได้บ้าง ซึ่งการจัดแบ่งโครงสร้างจะเป็นไปตามหนังสือต้นฉบับที่เป็นสิ่งพิมพ์ Daisy รูปแบบนี้ เป็นรูปแบบที่มีมาก สามารถผลิตได้ทั้งจากโปรแกรมในคอมพิวเตอร์หรือจากเครื่องบันทึกเสียงที่รองรับระบบ Daisy

3. Audio with NCC/NCX and partial text (หนังสือที่มีโครงสร้าง ศูนย์ควบคุมการนำร่องและส่วนอื่นเพิ่มเติม) ซึ่งนอกจากจะประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็น NCC/NCX ตามข้อ 2 แล้ว ยังประกอบด้วยตัวหนังสือ (marked up text) เพิ่มเติม เพื่อช่วยให้การค้นหาข้อมูลทำได้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น สารบัญ อภิธานศัพท์

4. Full Audio and full text (หนังสือที่ประกอบด้วยทั้งเสียงและตัวหนังสือหรือสิ่งพิมพ์เต็มรูปแบบ) เป็นหนังสือเสียงที่มีทั้งโครงสร้างของ NCC/NCX และตัวหนังสือที่เป็นสิ่งพิมพ์ควบคู่ไปกับเสียงครบถ้วน มีความซับซ้อนและยุ่งยากในการผลิต แต่มีความสมบูรณ์ที่สุดในด้านประโยชน์ของการใช้ เพื่อการอ่านและการค้นหาข้อมูล ซึ่งแน่นอนว่าด้วยการผลิตที่ยาก เมืองไทยจึงมีหนังสือประเภทนี้น้อยมาก

5. Full text and some audio (หนังสือที่มีตัวหนังสือครบถ้วนแต่มีเสียงเป็นบางส่วน) หมายถึง หนังสือที่มีส่วนที่เป็นตัวหนังสือ ทั้งที่เป็นโครงสร้าง NCC/NCX และเนื้อหาทั้งหมด แต่ในส่วนที่เป็นเสียงอ่านนั้น มีเป็นบางส่วนเท่านั้น ซึ่งจะมีรูปแบบที่ตรงข้ามกับรูปแบบที่ 3 นั่นเอง

6. Full Text and no audio (หนังสือที่มีเพียงตัวหนังสือ แต่ไม่มีเสียงที่บันทึกจากการอ่านของมนุษย์) ซึ่งรูปแบบนี้จะคล้ายกับ E-Book ที่พบเห็นในปัจจุบัน ซึ่งตัวอย่างสื่อ Daisy แบบนี้มีให้เห็นใน www.bookshare.org/

ข้อดีของหนังสือ Daisy นี้ อย่างแรกเลย คือ สามารถจัดเก็บได้ในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นในคอมพิวเตอร์ ซีดีรอมแผ่นเดียว หรือแม้แต่โทรศัพท์มือถือ ซึ่งถือว่าลดทรัพยากรและพื้นที่ลงกว่าแต่ก่อนมาก ขณะเดียวกันด้วยความที่หนังสือเสียงแต่เดิมนำเสนอข้อมูลเป็นเสียงพูดเท่านั้น ทำให้เกิดข้อจำกัดในการด้านการพัฒนาทางภาษาของผู้อ่าน โดยเฉพาะคนที่ไม่สามารถอ่านภาษาเบรลล์ได้ ในขณะที่หนังสือ Daisy นี้ มีพื้นฐานมาจากหนังสือแล้วค่อยพัฒนาไปสื่อการเป็นสื่อผสม จึงสามารถนำเสนอข้อมูลที่ครบถ้วนทั้งเสียงมนุษย์คู่ขนานไปกับตัวหนังสือ และในอนาคตก็จะมีการพัฒนาไปสื่อสื่อผสมเต็มรูปแบบซึ่งมีทั้งเสียงพูด ตัวหนังสือ ภาพ

นอกจากนี้หนังสือ Daisy ยังทำให้เกิดการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลโดยง่าย เพราะฉะนั้นจึงมีประสิทธิภาพในการเข้าถึงข้อมูลอย่างรวดเร็ว ผู้ใช้จึงสามารถรับประโยชน์จากบริการนี้อย่างเต็มที่ และที่สำคัญ คือ อุปกรณ์ที่รองรับการอ่านหนังสือ Daisy นี้มีมากมายทั้งโปรแกรมคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์แบบตั้งโต๊ะ และแบบพกพา

จากปัจจัยทั้งหมดนี้เอง จึงทำให้หนังสือ Daisy ได้รับยกย่องให้เป็นมาตรฐานหนังสือเสียงที่ไม่ว่าคนๆ นั้น จะพิการหรือไม่ก็ตาม ก็สามารถใช้ได้อย่างสะดวก และเป็นหนทางการแก้ไขปัญหาการเข้าถึงเข้ามูลได้อย่างชะงัก

จากห้องสมุดเสียงสู่ระบบสายด่วน 1414

ด้วยความเอื้อต่อการเข้าถึงบริการข้อมูลของหนังสือ Daisy ในที่สุด ก็มีผู้นำระบบนี้เข้าสู่ประเทศไทย นั่นคือ สถาบันคนตาบอดแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนา หน่วยงานอิสระภายใต้การกำกับดูแลของมูลนิธิคนตาบอดไทย โดยการเปลี่ยนห้องสมุดคนตาบอด และผู้พิการทางสื่อสิ่งพิมพ์แห่งชาติ ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งปี 2528 ให้เป็นศูนย์กลาง ในการบริการครั้งนี้

เพราะต้องยอมรับว่า ในระบบเก่านั้น มีปัญหาจุกจิกในการบริการหลายประการ เพราะแต่เดิมหนังสือเสียงทั้งหมดจะถูกบันทึกลงเทปคาสเซ็ต ซึ่งผู้ใช้บริการ ต้องโทรศัพท์ไปที่ห้องสมุดในเวลาราชการเพื่อให้บรรณารักษ์ จัดส่งหนังสือเสียงไปให้ทางไปรษณีย์ ขณะที่ตัวผู้รับบริการเองก็เริ่มมีปัญหา ในเรื่องการจัดเก็บหนังสือเสียง เพราะฉะนั้น เมื่อหนังสือ Daisy แพร่หลาย ทางสถาบันฯ จึงตัดสินใจเปลี่ยนระบบ จนเกิดห้องสมุดโทรศัพท์เพื่อบริการคนตาบอด นับตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา

“ตอนแรกเริ่มก็ใช้เบอร์ 9 ตัวมี 30 คู่สาย ให้บริการมาระยะหนึ่งก็เริ่มมีปัญหาคู่สายไม่พอ จึงไปคุยกับสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่าจะสนับสนุนโครงการนี้ โดยเริ่มเฟสแรก พ.ศ.2552 ก็มีการทำห้องสมุดโทรศัพท์ซึ่งมีคู่สายเพิ่มขึ้นมาแต่ก็ยังมีปัญหาคือเวลาบอกเบอร์โทรศัพท์ 9 ตัว คนตาบอดจำยากแล้วต้องใช้เวลากดนาน เราก็เลยขอหมายเลข 4 ตัว ซึ่ง กสทช. ก็ให้มาเป็นเลข 1414 เราก็เลยเอาชื่อนี้มาเป็นบริการของเรา” กิตติพงศ์เล่าถึงที่มาที่ไปของชื่อสายด่วน 1414

ในช่วงแรกของบริการห้องสมุดโทรศัพท์ สายด่วน 1414 มีบริการ 2 อย่าง คือ หนังสือ Daisy ด้วยโปรแกรม Obi และข่าวสารต่างๆ โดยในส่วนของข่าวสารที่นำมาลงในบริการสายด่วน ซึ่งจะต้องนำเสียงมาแปลงให้เป็นไปตามมาตรฐาน Daisy เช่นกัน

“หลังจากเจ้าหน้าที่ได้รับคลิปเสียงข่าวจากสำนักข่าวต่างๆ ที่เป็นพันธมิตรก็จะนำเสียงไปลงในโปรแกรม Obi โดยโปรแกรม จะแบ่งเป็นส่วนเองอัตโนมัติตามการเว้นวรรคของผู้ประกาศข่าว ส่วนข่าวที่เป็นบทความจะนำบทความไปใส่ในโปรแกรมสร้างเสียงสังเคราะห์โดยไม่ต้องรออาสาสมัครมาอ่าน ที่เราต้องทำแบบนี้เพราะข่าวออนไลน์มีอัพเดททุกชั่วโมง เราต้องการให้ทันเหตุการณ์ก็เลยใช้เสียงสังเคราะห์ไปเลย”

ขณะเดียวกัน เพื่อให้บริการเป็นไปได้อย่างทั่วถึง ห้องสมุดคนตาบอดและผู้พิการทางสื่อสิ่งพิมพ์แห่งชาติจึงทำการผลิตหนังสือ Daisy ออกมา 2 แบบ คือ แบบ Audio with NCC/NCX กับแบบ Full Audio and full text ซึ่งจะมีทั้งเสียงบรรยายและตัวอักษรขึ้นควบคู่ไปพร้อมกัน

“แบบ full text ขั้นตอนในการผลิตจะยุ่งยากกว่า ส่วนใหญ่ที่เรามีจะเป็น NCC only เวลาผลิตก็จะมีโปรแกรมที่ผลิตหนังสือ Daisy ชื่อว่า Obi ซึ่งจะสามารถแก้ไขตัดต่อประโยคได้ โดยเมื่อผลิตเสร็จแล้ว คนตาบอดจะสามารถเข้าถึงตัวเนื้อหาในหนังสือได้มากขึ้นเพราะมีการมาร์คทุกอย่างไว้เรียบร้อยแล้ว สมมติถ้าผู้ใช้อยากจะฟังหน้า 10 ก็สามารถกระโดดไปหน้า 10 ได้ โดยไม่ต้องเล่นตั้งแต่ต้น ถ้าเป็น mp3 ธรรมดาจะข้ามไปยังจุดที่เราต้องการหรือว่าย้อนกลับไปประโยคก่อนหน้าไม่ได้ ตัวนี้จะเป็นมาตรฐานที่คนตาบอดสามารถเข้าถึงได้” **ชลทิพย์ ยิ้มย่อง** ผู้ดูแลระบบข้อมูลข่าวสาร สำหรับคนตาบอดและผู้พิการทางสื่อสิ่งพิมพ์ให้ข้อมูล

ท้าพิสูจน์! สายด่วน 1414

“ขอต้อนรับท่านเข้าสู่ 1414 สายด่วนข่าวสารความรู้โดยสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย และองค์การเครือข่าย” เสียงตอบรับอัตโนมัติ ดังออกมาจากโทรศัพท์มือถือคู่กายของ ธานี รอดปาน คนพิการทางสายตาวัย 30 ปี หลังจากกดเลข 1414 ซึ่งเป็นหมายเลขโทรศัพท์ที่เขาติดต่อทุกวันจนคุ้นเคยมานานกว่า 8 ปี

“ผมเข้าสมาคมคนตาบอดฯ เป็นประจำอยู่แล้วก็ติดตามข่าวสารมาตลอด เวลามีกิจกรรมอะไรเราก็เข้าร่วม พอเราเข้าบ่อยๆ ก็รู้จักกับบริการ 1414 เวลามีข่าวอะไรก็ใช้บริการตรงนี้ มันมีการแยกเป็นหมวดหมู่ต่างๆ ให้เลือกฟังว่าแต่ละวันมีการอัพเดตข่าวอะไรบ้าง”

โดยหัวข้อที่ธานีสามารถเลือกได้ จะมีตั้งแต่สำนักข่าว ประเภทข่าว รวมไปถึงหัวข้อข่าวที่อยากฟัง ซึ่งส่วนมากธานีจะเลือกฟังข่าวประชาสัมพันธ์ของสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยเป็นหลัก เพราะถือว่าเกี่ยวพันกับเขาโดยตรง

“ส่วนใหญ่ชอบอัพเดทข่าว ดูว่าวันนี้สมาคมฯ เอาข่าวอะไรมาลงบ้าง เผื่อว่าเป็นประโยชน์กับเรา เช่นมีการรับสมัครงาน มีการพาไปเที่ยวทัศนศึกษา ถ้าฟังแล้วเห็นว่าเป็นประโยชน์ เราก็ไปสมัครไปทำตามขั้นตอน” ธานีเล่าให้ฟังพลางนิ้วก็คลำปุ่มโทรศัพท์เพื่อเลือกหัวข้อข่าวไปพลาง

ยังฟังไม่ทันจบข่าวแรก ธานีก็ต้องวางสายเพื่อไปทำธุระสำคัญ ก่อนจะกลับมาใช้บริการ 1414 อีกครั้งราว 1 ชั่วโมงให้หลัง แต่คราวนี้ต้องใช้ความพยายามโทรถึงสองครั้งเพราะคู่สายไม่ว่าง ซึ่งธานีบอกว่าเป็นเรื่องปกติเพราะจำนวนผู้ใช้มีมากกว่า 8,000 คนในแต่ละวัน ขณะที่คู่สายที่ให้บริการปัจจุบันยังมีเพียง 300 คู่สายเท่านั้น

หลังจากโทรติดและเสียงตอบรับอัตโนมัติ แนะนำตัวจนเสร็จอีกครั้ง สิ่งแรกที่ธานีถูกถามคือ ต้องการอ่านหนังสือเล่มเดิมอีกครั้งหรือไม่ ธานีรีบกด 1 เพื่อตอบรับทันทีบริการนี้ทำให้ผู้ใช้สามารถฟังสิ่งที่ค้างไว้ต่อได้ทันทีโดยไม่ต้องเลือกใหม่ให้เสียเวลา

เมื่อเสพข่าวสารจนพอใจแล้วก็เข้าสู่ช่วงเวลาผ่อนคลายด้วยนิยายสืบสวนซึ่งเป็นหนังสือเสียงแนวที่ธานีชอบเป็นพิเศษ หลังเลือกประเภทหนังสือและเรื่องที่ต้องการอ่านเรียบร้อยแล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนการฟัง ซึ่งผู้บรรยายจะบรรยายตั้งแต่รหัสหนังสือ ภาพหน้าปก ชื่อเรื่อง ไปจนถึงสารบัญ เพื่อให้ผู้ฟังได้ทราบถึงรายละเอียดต่างๆของหนังสือที่กำลังจะฟังก่อน แต่ถ้าผู้อ่านต้องการข้ามส่วนนี้ก็สามารถทำได้หรือหากต้องการฟังซ้ำก็สามารถทำได้เช่นกัน

นอกจากนี้ระหว่างการอ่านยังเห็นว่าธานีสามารถเลือกบทที่ต้องการฟัง ปรับความดังเสียง รวมถึงเพิ่มและลดความเร็วในการเล่นในช่วงที่ต้องการ ไม่น่าเชื่อว่าทั้งหมดนี้สามารถบังคับได้

โดยใช้ปุ่มเพียง 12 ปุ่มบนแป้นโทรศัพท์มือถือ ส่วนธานีก็ใช้เพียงหูฟังและปลายนิ้วสัมผัสเท่านั้น ที่สำคัญ คือ เขาสามารถใช้บริการได้ฟรี เพราะเครือข่ายโทรศัพท์รายใหญ่ มีโปรโมชันพิเศษสำหรับผู้ที่ต้องการใช้บริการสายด่วน 1414 รองรับไว้แล้ว

เทคโนโลยีไม่ใช่ปัญหา แต่...

จากที่ผู้อำนวยการสถาบันคนตาบอดแห่งชาติ เพื่อการวิจัยและพัฒนาได้เกริ่นมาในช่วงแรกแล้วว่าปัญหาการเข้าถึงข้อมูลของคนตาบอด มีทั้งจากด้านที่เป็นเทคโนโลยีและที่ไม่ใช่เทคโนโลยี แม้หนังสือ Daisy จะช่วยแก้ปัญหาเทคโนโลยีได้ แต่ปัญหาที่นอกเหนือจากด้านเทคโนโลยี เช่น ปริมาณการผลิตและการเข้าถึงแหล่งผลิต กลับยังคงเป็นปัญหาอยู่เหมือนเดิม

“ในแง่ของเนื้อหาที่ถือเป็นหัวใจหลักของระบบบริการนั้น ยังถือว่ามีน้อย ปัจจุบันหนังสือเสียงในห้องสมุดของเรามีเพียง 5,000-6,000 เล่ม ซึ่งถือว่ามีเยอะที่สุดในประเทศไทย ถ้านับเฉพาะหนังสือเสียง แต่ถ้าบอกว่าเป็นห้องสมุดแห่งชาติ แล้วมีหนังสือจำนวนเท่านี้ ห้องสมุดโรงเรียนประถมบางแห่งยังมีหนังสือมากกว่านี้เลย”

เหตุผลสำคัญที่ทำให้จำนวนหนังสือ Daisy มีอัตราเพิ่มค่อนข้างเชื่องช้า นั่นมีตั้งแต่เรื่องต้นทุน โดยผู้อำนวยการสถาบันคนตาบอดแห่งชาติ เพื่อการวิจัยและพัฒนายกตัวเลขของการผลิตหนังสือแต่ละเล่ม มาแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน

“สมมติถ้าเอาหนังสือเรียนมาทำเป็นหนังสือ Daisy ซึ่งเฉลี่ยแต่ละชั่วโมงต้องใช้ค่าใช้จ่ายประมาณ 1,500 บาท ถ้าหนังสือเล่มนั้น ใช้เวลาอ่าน 5 ชั่วโมง ก็เป็น 7,500 บาท บางทีเราอาจจะต้องจ้างคนมาตรวจสอบ ราคาก็อาจจะเพิ่มขึ้นเป็น 9,000 บาท ซึ่งถือว่าสูงถ้าเทียบกับหนังสือทั่วไปมาก”

อย่างไรก็ดี ที่ผ่านมาทางสถาบันฯ และมูลนิธิคนตาบอดไทย ก็พยายามอุดช่องว่างตรงนี้ไม่ว่าจะเป็นการได้รับงบสนับสนุนจาก กสทช. เอง รวมไปถึงการรับสมัครอาสาสมัครเพื่อช่วยอ่านหนังสือ ซึ่งก็ได้รับผลลัพธ์ที่ดี แม้จะไม่ครอบคลุมเสียทีเดียว

“อาสาสมัครหาไม่ยาก เพราะคนไทยมีความกระตือรือร้น ในการช่วยเหลือสังคมอยู่แล้ว พอประกาศออกไปก็จะมีคนมาติดต่อจำนวนมาก แต่ว่าบนการตัดสินใจอย่างรวดเร็วที่จะมาช่วยเหลือ ต่างๆ มันก็มีจุดอ่อน คือ บางคนอาจจะไม่ได้สำรวจความพร้อมของตัวเอง พอมาดูเวลาแล้วมันไม่ว่างต่อเนื่องเพียงพอ สำหรับการอ่านหนังสือให้จบได้หลายคนอ่านก็จะหายไปเลย ปัญหาที่ใหญ่การจัดหาอาสาสมัคร คือ การรักษาอาสาสมัครให้มาอ่านต่อเนื่อง”

ขณะที่ชลทิพย์ ในฐานะผู้ดูแลระบบ กล่าวเสริมถึงความยากอีกอย่างหนึ่งที่อาสาต้องพบในการจัดทำหนังสือเสียง คือ บางครั้งคนตาบอดจะเป็นผู้จัดหาหนังสือที่ต้องการอ่านมาเอง ซึ่งบางเล่มเป็นหนังสือความรู้เฉพาะทางทำให้อาสาซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลทั่วไปไม่สามารถอ่านบางช่วงในหนังสือได้อย่างถูกต้อง

“บางครั้งคนตาบอดเค้าจะเอาหนังสือที่อยากอ่านมาฝากไว้ ส่วนใหญ่เป็นหนังสือเรียนที่เค้าไปลงเรียนตามมหาวิทยาลัย พอเค้าได้มาเค้าก็จะมาฝากล่วงหน้าไว้เลย เพราะรู้ว่าหนังสืออย่างสถิติ วิจัย กฎหมาย กว่าจะหาอาสาสมัครมาอ่านได้มันต้องใช้เวลา เพราะฉะนั้น คนอ่านต้องเข้าใจเพราะถ้าไม่เข้าใจเค้าจะสื่อสารออกมาผิด แต่ที่ผ่านมาเราไม่ค่อยเจอใครที่เชี่ยวชาญหรอก อาสาบางคนที่ไม่รู้ เค้าก็จะหาข้อมูลจากอินเตอร์เน็ตหรือถามจากผู้รู้ อย่างตอนนี้ก็มีอาสาคนหนึ่ง อ่านเรื่องเกี่ยวกับไอน์สไตน์ซึ่งมันจะมีสมการ เค้าก็จะโทรถามคนที่รู้ว่า คำนี้ สัญลักษณ์นี้อ่านว่าอะไร”

“เราต้องการอาสาประเภทแบบนี้ที่ถึงแม้จะไม่รู้แต่ก็ขวนขวายไม่ใช่พอไม่รู้แล้วมั่วหรือข้ามไป ซึ่งสำคัญนะเพราะหนังสือเรียน ถ้าคนตาบอดเอาไปใช้แล้วข้อมูลผิดหรือขาดหายไป เขาก็เอาสิ่งที่ผิดไปสอบ การอ่านหนังสือตำราเรียนมันถึงผลิตยาก บางทีกว่าจะผลิตได้แต่ละเล่ม สมาชิกต้องเอามาฝากเป็นปี บางครั้งทำไม่ทันก็ต้องเลื่อนสอบไปเลยก็มี”

1414 Plus เส้นทางต่อยอดสู่ความสำเร็จ

จากปัญหาที่ต้องเผชิญ ทางสถาบันคนตาบอดแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนา และมูลนิธิคนตาบอดไทย จึงเริ่มมาสรุปบทเรียนและถ้าทางแก้ไขปัญหา ซึ่งทางออกหนึ่งที่พวกเขาเรียนคือ การขยายบริการไปสู่ทางอินเทอร์เน็ตให้มากขึ้น อย่างหนึ่งเพื่อลดความแออัด ของความต้องการของคนตาบอดที่มีสูงขึ้น และอีกอย่างหนึ่งนั้นเพื่อให้บริการนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น

โดยบริการใหม่นี้เกิดขึ้น 1 ปีหลังที่เกิดสายด่วน 1414 ขึ้น ภายใต้ชื่อ 1414Plus โดยเป็นการบริการหนังสือเสียงออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ www.tab2read.com ซึ่งรูปแบบการให้บริการเหมือนสายด่วน 1414 เกือบทุกประการ นอกจากนี้ยังเพิ่มบริการวิทยุออนไลน์ ทางเว็บไซต์ radio.tab.or.th และบริการ Audio Description หรือเสียงบรรยายภาพด้วย

“Audio Description เป็นการบรรยายภาพที่เกิดขึ้นในโทรทัศน์ ภาพยนตร์หรือการแสดงต่างๆ ซึ่งภาพไม่ได้ถูกบรรยายเป็นเสียงเพื่อให้คนดูที่เห็นภาพได้จินตนาการ ตีความหรือเชื่อมโยงต่อเอาเองว่ามันเป็นอย่างไร ขณะที่คนตาบอดนั่งดูอยู่ด้วยกันก็จะไม่รู้เรื่องเหล่านี้เลย พอไม่รู้เรื่องบางทีก็ต้องไปขอให้คนข้างๆอธิบายให้ คนข้างๆ ก็อาจจะไม่พร้อม ขี้เกียจหรือไม่สะดวกยังไงก็แล้วแต่ คนตาบอดก็ไม่ได้ทราบข้อมูลเหล่านั้น ซึ่งในต่างประเทศมีการนำ Audio

Description มาช่วยค่อนข้างเยอะ โดยเขาจะมีการพากย์เสียง คือ ไม่ได้พากย์ตัวละครแต่จะพากย์ภาพเหล่านั้นว่าตั้งใจจะเสนออะไรหรือเป็นรูปอะไร โดยจะบรรยายสิ่งที่เห็นเท่านั้นห้ามตีความเพราะการตีความอยู่ที่คนดูจะคิดเอง ตัวผู้บรรยายทำหน้าที่หลักแค่การให้ข้อมูลแล้วก็ให้ในกรอบที่ตาเห็น” กิตติพงศ์เล่าถึงบริการที่เสริมขึ้นมาโดยละเอียด

ขณะเดียวกันผู้อำนวยการสถาบันคนตาบอดแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนายังเสริมความแข็งแกร่งของบริการนี้ โดยร่วมกับโรงภาพยนตร์เฮาส์ RCA จัดฉายภาพยนตร์ไทย เรื่อง นางนาก พร้อมให้บริการ Audio Description เมื่อเดือนมิถุนายน 2557 ซึ่งคนพิการทางสายตาสามารถรับชมภาพยนตร์อย่างเข้าใจและเต็มอรรถรสมากที่สุด

“ตอนนั้นก็มีทั้งคนตาบอด อาสาสมัครร้อยกว่าคนเข้าไปดูเรียกว่าแน่นโรงภาพยนตร์เฮาส์เลย เร็วๆนี้ก็จะมีหนังที่เรียกว่าเป็นหนังชนโรงที่จะทำ Audio Description เหมือนกัน แต่การทำคราวนี้ก็จะทำเป็น Audio Description แบบปิด คือ ไม่ได้เปิดเสียงบรรยายให้ทุกคนได้ยิน แต่จะมีเฉพาะคนที่ได้รับหูฟังก็จะได้รับเสียงบรรยายเพิ่มเติม”

และอีกหนึ่งบริการที่ทางสายด่วนกำลังมีแผนที่จะพัฒนา ก็คือ แอพพลิเคชั่นเพื่อรองรับอุปกรณ์การใช้งานที่หลากหลาย รวมไปถึงระบบการสั่งงานด้วยเสียงเพื่อให้คนตาบอดรวมไปถึงคนทั่วๆ ไปสามารถใช้งานได้ง่ายขึ้น เพราะต้องยอมรับว่าปัจจุบันบริการของ 1414 นั้นได้รับความนิยมอย่างมาก และไม่จำกัดเฉพาะคนตาบอดเท่านั้น

ถึงวันนี้ หากจะวัดความสำเร็จของบริการ 1414 ก็คงต้องยอมรับว่าประสบความสำเร็จสูงมาก สัมผัสได้จากตัวเลขผู้ใช้บริการในแต่ละวัน แต่สิ่งที่สำคัญมากกว่าความสำเร็จในเชิงคุณภาพโดยเฉพาะการนำข้อมูลข่าวสารมาสู่ผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคม เพราะสุดท้ายแล้วข้อมูลข่าวสารเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันให้พวกเขาสามารถขับเคลื่อนไปสู่ประเด็นอื่นๆ ในสังคมอีกมากมายนับไม่ถ้วน และนี่คือ ปณิธานสำคัญของโลกยุคใหม่ที่ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ต่อให้มีสภาพร่างกายที่แตกต่างกันก็ตาม

เรื่องและภาพ : อาทิตย์ โชติสัจจานันท์

ติดตามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ www.facebook.com/daisyth.team / www.daisy.org

‘ระบบบริการสุขภาพคนพิการ’

โจทย์ใหญ่ของสังคม สู่มาตรฐานความเป็นธรรม

เขียนโดย : webmaster, วันที่ 31 ตุลาคม 2557

‘สุขภาพดีมีชัยไปกว่าครึ่ง’ ยิ่งกับคนพิการในสังคมด้วยแล้ว เรื่องนี้ ถือว่าสำคัญที่สุด เพราะนี่คือประตูที่จะนำคนพิการไปสู่ประเด็นอื่นๆ อีกมากมาย ทั้งการศึกษา การทำงาน ครอบครัว บริการสาธารณะ ฯลฯ

ด้วยเหตุนี้จึงไม่ใช่เรื่องแปลกเลยที่ประเด็นสุขภาพของคนพิการจะถูกหยิบยกขึ้นมาพูดเสมอ นับตั้งแต่ปี 2483 ที่เรื่องคนพิการ ได้ถูกบรรจุลงในสารบบของราชการไทย ในฐานะหน่วยงานเล็กๆ ภายใต้กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย จนกระทั่งเริ่มขยับขยายถึงขั้นมีพระราชบัญญัติของตัวเองเป็นครั้งแรกในปี 2534 และล่าสุดคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 นอกจากนี้ เรื่องคนพิการยังไปปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติด้านสุขภาพอีกหลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับก็มีการเขียนให้สิทธิและสวัสดิการแก่คนพิการมากมาย

ทว่าโลกของความจริงกับโลกของตัวหนังสือ บางทีก็มักจะไม่ไปในทิศทางเดียวกัน เพราะอาจมีอุปสรรคบางอย่างที่คาดไม่ถึงฉุดรั้ง ไม่ให้สิ่งที่บัญญัติไว้เกิดขึ้นได้จริง ที่ผ่านมาประเด็นการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนพิการ แม้จะมีความเจริญขึ้นเป็นลำดับ แต่ก็ใช่ว่าเส้นทางนี้จะโรยด้วยกลีบกุหลาบ Blue Rolling Dot จึงขอพาทุกท่านมาร่วมกันคิด ร่วมกันเข้าใจ และร่วมสำรวจมาตรฐานของระบบสุขภาพ ของคนพิการว่าตลอด 70 กว่าปี ที่มีการยกระดับคนพิการขึ้นมานั้นได้ผลแค่ไหน อะไรคือ จุดอ่อน อะไรคือ จุดแข็ง และที่สำคัญทางออกของเรื่องนี้ควรจะไปในทิศทางใดกันแน่

วิถีบริการคนพิการ จากรักษาสู่การฟื้นฟู

ถ้ามองภาพรวมของระบบบริการสุขภาพไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จะพบว่ามีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะทัศนคติ เรื่องความพิการ เพราะต้องยอมรับว่าแต่ก่อนสังคมมองความพิการ เป็นโรคภัยไข้เจ็บที่ต้องรักษา หากแต่ทุกวันนี้ สังคมเริ่มเข้าใจและเริ่มปรับตัวเพื่อทำให้คนพิการสามารถเข้ารับบริการสุขภาพอย่างมาตรฐาน

โดยเฉพาะมิติทางด้านการฟื้นฟูร่างกาย สัมผัสได้จากการที่โรงพยาบาลต่างๆ ทั่วประเทศมีกลุ่มงานเวชศาสตร์ฟื้นฟู แม้ตอนแรกจะก่อตั้งขึ้นมา เพื่อเสริมการรักษาโรค ซึ่งเป็นมิติหลักของสาธารณสุขไทย แต่ภายหลังก็เริ่มมีการขยายงานเพิ่มขึ้น เนื่องจากหลายฝ่ายเริ่มประจักษ์แล้วว่าการรักษาและการป้องกัน เป็นเพียงต้นทางของระบบเท่านั้น หากแต่การฟื้นฟูจะเป็นตัวผลักดันให้ผู้ป่วยหรือคนพิการสามารถกลับเข้าสู่ระบบต่างๆ ในสังคม แม้จะไม่ได้สมบูรณ์เหมือนก่อนที่จะเข้ากระบวนการด้านสุขภาพก็ตาม

เช่นเดียวกันกับกระบวนการทางด้านกฎหมายของสังคมไทย ที่พยายามผลักดันสิทธิและสวัสดิการทางด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง สังเกตได้จากในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2556 ในมาตรา 20 (1) ที่ระบุคนพิการมิสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ ตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลือจากรัฐ ในเรื่องการบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยกระบวนการทางการแพทย์และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการ และสื่อส่งเสริมพัฒนาการเพื่อปรับสภาพทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคม พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้หรือเสริมสร้างสมรรถภาพให้ดีขึ้น

ทว่าถึงจะระบบการเข้าถึงบริการสุขภาพจะขยายตัว ก็ใช่ว่าจะไม่มีปัญหา เพราะยังมีคนจำนวนหนึ่งก็ยึดอยู่กับกรอบความคิดเดิมๆ อยู่ โดยเฉพาะการมองความพิการอย่างไม่มีความหวัง

พญ.วัชรา ริ้วไพบูลย์ ผู้อำนวยการสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) อธิบายว่าสิ่งเหล่าถือเป็นปัญหา ทั้งของผู้รับบริการและตัวผู้ให้บริการ เพราะบางส่วนก็ยังเข้าไม่ถึงข้อมูล ไม่ทราบว่าสิทธิของตัวเองเป็นอย่างไร ไม่ทราบว่าความพิการบางประเภท นอกจากการเรียกร้องค่ายังชีพแล้ว ยังสามารถขอเข้ารับการฟื้นฟู และกลับมาทำอะไรอีกได้ ซึ่งตรงนี้สัมผัสได้มาก โดยเฉพาะคนพิการที่อยู่ในชนบทที่น้อยคนนักจะใส่ใจในเรื่องของฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างจริง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะไม่รู้ และบางส่วนเป็นเพราะคนรอบข้าง ต้องการปิดบังซ่อนเร้น

ส่วนผู้ให้บริการ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ผู้กำหนดนโยบาย จนถึงบุคลากรทางด้านสาธารณสุขหลายๆ คนยังติดอยู่กระบวนการการรักษาให้หายเป็นหลัก หรือทำอย่างไรก็ได้ให้ผู้ป่วย กลับมาสู่สภาวะปกติ โดยถือว่าความพิการเป็นเรื่องผิดปกติ ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะพื้นที่หรือบุคลากร ที่ทำงานด้านการฟื้นฟูยังมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับฝ่ายที่เน้นการรักษา แต่ก็ต้องยอมรับว่าสถานการณ์ปัจจุบันนั้นดีขึ้นมาก ตามกระแสของงานสุขภาพที่มีการปฏิรูปอยู่เสมอ

“ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมาจะมีแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติประกบคู่ตลอด ซึ่งต้องยอมรับว่างานด้านนี้ดีขึ้นเรื่อยๆ ดีขึ้นทุกแผนฯ เพราะเราเริ่มเห็นแล้วว่าเป้าหมายของการดูแลรักษาหรือให้บริการของระบบสุขภาพไม่สามารถมองแค่หายหรือไม่หาย ควบคุมโรคได้หรือไม่ได้ แต่เป็นการทำอย่างไรให้เขามีความสามารถพึ่งพาตัวเองได้ แม้คนๆ นั้นจะมีสภาวะร่างกายเป็นอย่างไรก็ตาม ถ้าเขามองไม่เห็นไม่ได้แปลว่าเขาจะไปไหนไม่ได้ คุณต้องคิดบริการอะไรขึ้นมา จึงเริ่มมีการพัฒนารูปแบบในสิ่งที่ไม่เคยมีขึ้นมา เช่นวอร์ดผู้ป่วย เมื่อก่อนอาจจะรับนอนแค่รักษาโรค พอผ่าตัดหรือให้ยาเสร็จก็ไม่รู้จะทำอะไร ทำกายภาพบำบัดก็แค่เหยียดข้อพลิกตัว แต่ความจริงแล้วสามารถทำได้มากกว่านั้น ทำอย่างไรถึงจะฝึกให้เขามาใช้วีลแชร์ ทำอย่างไรให้เขาสามารถเคลื่อนตัวได้ด้วยตัวเอง บริการเหล่านี้จะถูกพัฒนาขึ้น คนตาบอดไม่ได้มารับแค่ไม้เท้าขาว แต่ต้องมีการฝึกให้เขาไปไหนมาไหนด้วยตัวเองได้ ซึ่งถึงทุกวันนี้มีกระบวนการพัฒนาและแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ เพียงแต่ว่ายังไม่สมบูรณ์เท่านั้นเอง”

ความเหลื่อมล้ำของหลักประกัน

หนึ่งในปัจจัยที่ทำให้กระบวนการการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนพิการ ยังไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ คือ ‘กองทุนหลักประกันสุขภาพ’

หลายคนอาจจะสงสัยว่า การมีกองทุนหลักประกันสุขภาพไม่ดีอย่างไร เพราะตามหลักแล้วกองทุน ถือเป็นกระบวนการยกระดับบริการสุขภาพ ให้คนทุกคนสามารถเข้าถึงกันอย่างถ้วนหน้า และที่สำคัญยังเป็นการบ่งบอกถึงระดับมาตรฐาน ความเป็นรัฐสวัสดิการของประเทศนั้นๆ ด้วย หากแต่ปัญหาของเมืองไทยไม่ได้อยู่ที่การมีหรือไม่มี แต่อยู่ที่บ้านเรามีกองทุนที่เยอะเกินไปต่างหาก แถมแต่ละกองทุนก็มีลักษณะการทำงานที่เอกเทศ สัมผัสจากบริการ สิทธิประโยชน์ หรือแม้แต่วิธีบริหารกองทุนที่แตกต่างกัน

ปัจจุบันประเทศไทยมีกองทุนแบบนี้อยู่ในระบบหลักอยู่ถึง 3 กองทุน คือ **กองทุนสวัสดิการรักษาพยาบาลข้าราชการ กองทุนประกันสังคม และกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ** และยังมีกองทุนย่อยๆ เช่น กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น หรือกองทุนพนักงานมหาวิทยาลัย ซึ่งในแต่ละกองทุนจะมีคนพิการกระจายตัวกันอยู่ เช่น คนพิการคนไหนที่เป็นข้าราชการ หรือเป็นลูกหลาน สามีภรรยาของข้าราชการก็จะได้รับสิทธิผ่านกองทุนสวัสดิการรักษา

พยาบาลข้าราชการ แต่ถ้าเข้าสู่ระบบการทำงานประจำที่ใดก็จะเข้าสู่ ระบบกองทุนประกันสังคม ส่วนคนพิการที่ทำงานอิสระ หรือลูกจ้างชั่วคราวของบริษัทต่างๆ ซึ่งถือเป็นคนส่วนใหญ่ ก็จะอยู่ใต้กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้ จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านสิทธิและการเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตัวอย่างเช่น อุปกรณ์ชนิดเดียวกัน แต่รายละเอียดการสนับสนุนของแต่ละกองทุนต่างกัน เช่น อุปกรณ์ช่วยฟัง กองทุนประกันสังคมให้เบิกได้ 7,000 บาท ส่วนกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้ 13,000 บาท หรือเรื่องการเข้าถึงยา กองทุนสวัสดิการการรักษาพยาบาลข้าราชการ อาจจะได้มากกว่ากองทุนอื่นๆ

“ถึงเรามีระบบประกันสุขภาพ 3 แบบ ทว่าผู้ให้บริการนั้น ไม่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของระบบใดระบบหนึ่ง แต่อยู่ภายใต้กระทรวง อยู่ภายใต้สมาคมนักวิชาชีพต่างๆ การจะให้บริการถึงจะคิดอะไรที่ดีได้ แต่พอจะให้บริการ คำถาม คือ ใครจะจ่ายค่าบริการ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าคนพิการอยู่ภายใต้หลักประกันสุขภาพอะไร ซึ่งปัจจุบันนี้ทั้ง 3 หลักประกันนี้ยังไม่ได้จัดชุดบริการที่เหมือนหรือเท่ากัน นอกจากชุดบริการที่แตกต่าง วิธีการให้สิทธิก็ต่างด้วย เช่นถ้าเป็นบัตรทองคุณไม่ต้องจ่ายเงินเลย คุณเข้ารับบริการได้เลย ขณะที่ประกันสังคม คุณมีสิทธิเหมือนกัน แต่คุณต้องจ่ายเงินก่อนแล้วค่อยเอาไปเบิกคืน ตรงนี้ก็กลายเป็นอุปสรรคของการเข้าถึงผู้บริการอีกชั้นหนึ่ง” ผู้อำนวยการ สสพ. ขยายความเรื่องความเหลื่อมล้ำ

คำถามคือ ทำไมบ้านเราถึงต้องมีกองทุนหลักประกันสุขภาพถึง 3 กองทุน และอะไรคือ สาเหตุที่ไม่สามารถทำให้แต่ละกองทุน มีมาตรฐานในระนาบเดียวกันได้

พญ.วัชรา อธิบายว่า เรื่องนี้ต้องมองแยกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่ง คือ แนวคิดการจัดตั้งกองทุนแต่ละแห่ง และอีกส่วน คือ มาตรฐานของแต่ละกองทุน หากมองในเรื่องแนวคิด ก่อนจะพบว่ากองทุนสวัสดิการรักษาพยาบาลข้าราชการ ซึ่งเป็นกองทุนแรกที่ตั้งขึ้น ตามพระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2523 มีวัตถุประสงค์สืบเนื่องมาจากการรักษาพยาบาลและเวลาที่จะแตกหัวข้อการบริการต่างๆ จึงต้องตอบโจทย์ เรื่องการรักษาพยาบาล ถึงแม้ปัจจุบันการฟื้นฟูจะยังไม่ใช่ปัญหามากนัก แต่ด้วยแนวคิดเช่นนี้ บริการบางอย่างที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูในอนาคตก็อาจมีข้อจำกัดได้

ขณะที่กองทุนประกันสังคม มีแนวคิดแรกเริ่มมาจากการเป็นประกันให้คนทำงานในระบบ ซึ่งประเด็น คือ บุคคลที่กองทุนนี้ต้องการ คือ คนปกติและไม่พิการ เพื่อทำงานตามสถานประกอบการต่างๆ และถ้าเกิดความพิการขึ้นมา แนวคิดเบื้องต้นคือ ฟื้นฟู หากคนๆ นั้นสามารถกลับมาได้ แต่ถ้ากลับมาไม่ได้ก็ใช้วิธีการทดแทน หรือปลดทุพพลภาพ ทำให้ระบบประกันสังคมไม่ได้ลงทุนเรื่องพวกนี้เท่าใดนัก

“ถ้าพิการจากการทำงานประกันสังคมต้องรับผิดชอบ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าพิการจากโรคภัยไข้เจ็บก็ยังกึ่งๆ เหมือนไม่ใช่หน้าที่ คือ เหมือนกับว่าประกันสังคมไม่ได้เป็นประกันสุขภาพโดยตรง แต่ที่ต้องรับผิดชอบเพราะประกันสังคมเป็นร่มใหญ่ของการประกัน ถ้าประเทศไทยมุ่งสู่ระบบอุตสาหกรรม วันนี้เราเป็นประกันสังคมทั้งประเทศไปแล้ว แต่พอไม่ใช่ มันถึงเกิดเหตุการณ์แบบนี้ ตอนปี 2534-2535 ช่วงที่ประกันสังคมเกิดขึ้น คนก็คิดว่าตรงนี้จะโตขึ้นมาและครอบทั้งประเทศ เพราะถามว่าการมีประกันสังคมดีไหม ดีแน่นอน เนื่องจากมันครอบคลุมทั้งเรื่องสุขภาพ ประกันการจ้างงาน ประกันระยะยาวต่างๆ แต่มันไปไม่รอดเพราะเราไม่สามารถเปลี่ยนประเทศให้เป็นอุตสาหกรรมแบบนั้น เรายังมีผู้มีรายได้น้อยเยอะ มีเกษตรกรเยอะ มีแรงงานนอกระบบเยอะ ซึ่งกลุ่มนี้มี 40 กว่าล้านคน เราจึงต้องมีกองทุนประกันสุขภาพถ้วนหน้าขึ้นเพื่อมารองรับบุคคลเหล่านี้”

ด้วยเหตุนี้แนวคิดของหลักประกันแห่งชาติ หรือหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า จึงไปไกลกว่ากองทุนอื่นๆ มาก เพราะมีการมองย้อนกลับไปยังจุดอ่อนของทั้ง 2 กองทุนก่อนหน้าโดยเฉพาะเรื่องการป้องกันและสร้างเสริมสุขภาพ ดังนั้น บัตรทองจึงรับหน้าที่ดูแลประชาชนทั่วประเทศใน 2 เรื่องนี้ ส่วนเรื่องการรักษาก็ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของแต่ละกองทุน เช่นเดียวกัน เรื่องฟื้นฟู เพราะหลายๆ กรณีเป็นผลพวงมาจากการรักษาพยาบาล ทำให้งานในมิติตรงนี้ยังแยกไปตามกองทุนที่รับผิดชอบเรื่องการรักษาพยาบาล

“พองานฟื้นฟูมันอยู่คนละหลักประกัน ถ้าคุณถือหลักประกันต่างกัน คุณก็จะได้ต่างกัน แต่ตอนนี้เราก็พยายาม Harmonize (ทำให้กลมกลืน) ทั้ง 3 กองทุน เพราะมันไม่ใช่แค่เรื่องฟื้นฟูเท่านั้น แต่มีเรื่องอื่นๆ ด้วย ทว่าปัญหาคือแต่ละหลักประกัน ต่างก็ยืนอยู่บนกฎหมายคนละฉบับ กระบวนการก็เลยช้า ด้านหนึ่งเราก็ทำการวิจัยศึกษาให้มีโจทย์ที่เฉพาะเจาะจงลงไป เพื่อจะได้นำมาสู่การแก้ปัญหา โดยให้โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ (Hi-Tab) ช่วยประเมินความเหลื่อมล้ำของทั้ง 3 กองทุน อีกไม่นานน่าจะมีข้อเสนอตามมา โดยช่วงแรกเราคงจะโฟกัสไปที่อุปกรณ์เครื่องช่วยก่อน”

อย่างไรก็ดี เมื่อเดือนสิงหาคม 2557 ฝ่ายสังคมจิตวิทยา คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่แทนรัฐบาล ก็พยายามขจัดปัญหานี้ ด้วยการตั้งคณะกรรมการประสานงานระบบหลักประกันสุขภาพขึ้นมา โดยมี **ดร.อัมมาร สยามวาลา** นักวิชาการเกียรติคุณ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เป็นประธาน ทำหน้าที่เสนอแนะนโยบายและแนวทางเพื่อประสานให้กองทุนหลักประกันสุขภาพทั้ง 3 ระบบ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันสำหรับประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ภายใต้แต่ละกองทุน

ส่วนโอกาสที่กองทุนทั้ง 3 แห่งนี้ จะรวมกันให้เหลือหลักประกันเดียวที่มีคุณภาพ พญ.วัชรา เชื่อว่า คงเป็นไปได้ยาก เพราะทุกคนต่างหวงแหนสิทธิของตัวเอง และถ้าจะนำสิทธิสุดสูงของแต่ละกองทุนมากำหนดเป็นมาตรฐานก็จะนำไปสู่ปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นประสิทธิภาพของกองทุนใหม่เอง หรือแม้แต่เงินคงคลังของประเทศที่จะถูกใช้ไปอย่างมหาศาลโดยไม่มีความจำเป็น

“ตอนนี้การหาจุดเชื่อมน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด แต่ถ้าถามว่าใน 3 หลักประกันนี้ ตัวที่น่าจะไปทบทวนตัวเองมากที่สุด ก็คือประกันสังคม เพราะเขามีความย้อนแย้งในตัวเอง เนื่องจากลึกๆ แล้วเขาต้องการคนที่สมบูรณ์อยู่ในระบบเท่านั้น เขาอาจไม่มีความเชื่อว่าการเอาคนพิการซึ่งมีแรงแค่ครึ่งเดียวเข้ามาแล้วจะทำให้งานมีประสิทธิภาพ การจะจ้างงานคนพิการตามกฎหมายก็ยันกันไว้ และในที่สุดก็จะมาแก้ปัญหาโดยจ้างแบบทำอะไรก็ได้ ฉันจ่ายเงินให้จำนวนหนึ่ง แล้วก็หักลดหย่อนไม่ต้องส่งเข้ากองทุน คือ มันไม่ได้เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์เท่าที่ควร นี่เป็นปัญหาใหญ่ แล้วเวลาปลดทุพพลภาพ ทุกคนได้เท่ากันคือ 50 เปอร์เซ็นต์ของเงินเดือน ถามว่าคนที่ขาขาด 2 ข้าง กับคนที่เป็นอัมพาตทั้งตัวได้เงินเท่ากัน แล้วอยู่ได้เท่ากันไหม ไม่เท่าแน่นอน คุณต้องเอาระดับความพิการมาคิดด้วย ถ้าคุณบอกว่า นี่คือการชดเชยรายได้จากการที่เขาสูญเสีย เพราะถึงคุณจะปลดเขา แต่ความพิการไม่ได้นิ่งต้องมีการดูแลต่อเนื่องระยะยาว แค่จะใช้วีลแชร์ ขาเทียม หรือบางคนต้องฟื้นฟูตลอดชีวิต บางคนต้องดูแลปัญหาสุขภาพที่เกิดข้างเคียง คุณจะจ่ายเขา 2,000 บาทตลอดไม่ได้ คุณต้องจ่ายตามจริง ซึ่งระบบคิดแบบนี้ถ้าไม่แก้จะมีปัญหาตามมา เพราะได้รถเข็นแต่ไม่มีการฟื้นฟู ระบบท่อปัสสาวะมีปัญหา สุดท้ายก็ตายอยู่ดี”

“ดังนั้นคุณต้องมองความพิการในมุมใหม่ โดยเฉพาะการมองให้ออกว่ามนุษย์เกิดมามีศักยภาพมากกว่าที่คนรับรู้ คุณอาจจะใช้แขนขวาตลอดชีวิต โดยไม่รู้เลยว่าถ้าฝึกแขนซ้ายก็ใช้แขนซ้ายได้ แต่ถ้าคุณไม่เชื่อเลย คุณก็จะทำอะไรไม่ได้หลังที่เสียแขนขวา เพราะฉะนั้นเราต้องหาว่าอะไร คือความสามารถที่จำเป็นต้องชีวิตเขา การฟื้นฟูจึงเป็นเรื่องที่จะทำอย่างไรก็ได้ให้เขาสามารถดำเนินชีวิตได้ บางกรณีเป็นการบริหารฟื้นฟูอวัยวะที่ผิดปกติไปจากเดิม ให้กลับมาใช้งานได้เหมือนเดิม เช่น อ่อนแรงไปก็เอามาฝึกจนดีขึ้นและใช้งานได้ หรือถ้าไม่ดีขึ้นก็เอาอุปกรณ์มาช่วยเพื่อทำให้เขาดีขึ้น

หรือบางทีทำยังไงก็ไม่ได้ ต้องใช้อวัยวะส่วนอื่นแทน หรือมีระบบผู้ช่วยเหลือเข้ามา นี่คือ ระบบคิดที่มองว่าทุกคนมีความหวังที่จะดำรงชีวิตได้ ขึ้นอยู่กับว่าคุณจะใช้อะไร ใช้ศักยภาพข้างในแบบไหน ถ้าเราใช้กรอบคิดแบบนี้ ต่อไประบบจะไม่ใช่แค่ทำให้คนรอดตายหายจากโรค เพราะบางทีบางโรคก็ไม่หาย เช่น ความพิการ แต่ต้องทำอย่างไรให้เขาสามารถดำรงชีวิตได้ทั้งในบ้าน ทั้งในสังคม ถ้าเขายังมีความต้องการที่จะทำอยู่”

จุดอ่อนของความพิการที่มองไม่เห็น

ความลักลั่นของระบบกองทุนสุขภาพของเมืองไทย คือ ร่มใหญ่ที่นำมาสู่ปัญหาของความเหลื่อมล้ำ หากแต่นั่นไม่ใช่เหตุผลเดียวที่เป็นช่องโหว่ของบริการสุขภาพคนพิการ เพราะด้วยโครงสร้างและข้อบัญญัติ รวมไปถึงความหลากหลายของคนพิการเองก็นำมาสู่ข้อถกเถียงมากมาย

หนึ่งเรื่องที่โดดเด่นสุด คือ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการระหว่างคนพิการด้วยกันเอง เพราะความที่คนพิการมีหลายแบบหลายประเภท บางประเภทก็เป็นคนพิการที่เห็นประจักษ์ เช่น คนตาบอด คนหูหนวก ขาแขน หรือขาขาด ขณะที่บางประเภทต้องพิสูจน์ถึงจะทราบ เช่น พิการทางสติปัญญา พิการทางจิต พิการทางการเรียนรู้ ซึ่งการต้องใช้เวลาพิสูจน์ที่นานนี่เอง ทำให้คนพิการประเภทหลังไม่สามารถใช้สิทธิในฐานะคนพิการได้อย่างทันท่วงที

ชูศักดิ์ จันทยานนท์ ประธานมูลนิธิออทิสติกไทยและกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ อธิบายว่าเรื่องนี้สัมพันธ์กับ 2 ประเด็นใหญ่ คือ สิทธิในการได้รับบริการกับสิทธิประโยชน์ ซึ่งในเรื่องสิทธิการได้รับบริการ ตามหลักใหญ่ไม่ค่อยมีปัญหา เนื่องจากถูกระบุเอาไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ แต่ความวุ่นวายกลับอยู่ไปที่กฎหมายประกอบ โดยเฉพาะบริการที่จะจัดให้คนพิการส่วนใหญ่ จะมุ่งเน้นไปที่ความพิการที่มองเห็นได้ ระบบหรือหน่วยบริการจึงถูกออกแบบเพื่อดูแลคนพิการกลุ่มนี้ค่อนข้างมาก

“โรงพยาบาลที่เป็น UC (Universal Coverage: หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า) มักจะมีบริการให้คนพิการเชิงประจักษ์ ความพิการของคนกลุ่มนี้จะมีอยู่ 2 ด้าน คือ การรักษาความพยาบาลทั่วไปกับการฟื้นฟูความพิการ ซึ่งถ้าเป็นแพทย์สายฟื้นฟูจะเยอะ แต่ถ้าพิการทางจิตเวชหรือทางปัญญาจะมีบริการค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะการผลิตบุคลากรของแพทย์ทางด้านฝ่ายกายจะเยอะกว่าฝ่ายจิตเวช ซึ่งตรงนี้สะท้อนไปถึงหลักสูตรการสอนแพทย์ การอบรมต่างๆ ด้วย ที่ผ่านมาเราไม่มีแพทย์เฉพาะทางในหน่วยบริการหลายๆ แห่ง เช่นจิตแพทย์เด็ก จิตแพทย์วัยรุ่นก็มีไม่ครบโรงพยาบาล หรือมีก็เป็นจำนวนที่น้อยมาก หรือถ้าไปดูในโรงพยาบาลศูนย์ หน่วยฟื้นฟูที่มีห้องหรือพื้นที่ชัดเจนก็ คือ เรื่องของกายภาพ พร้อมอุปกรณ์เครื่องช่วยจะมี Service Center เลย แต่พอเป็นเรื่องของพัฒนาการ มันถูกแฝงอยู่ใน Well Child Clinic ซึ่งทำเรื่องคัดกรองและให้คำแนะนำ เรื่องการกระตุ้นพัฒนาการก็เลยมีจำกัด”

ขณะเดียวกันเมื่อมองย้อนไปถึงตัวกฎหมาย ถึงจะเขียนให้คนพิการมีสิทธิได้รับบริการต่างๆ แต่ก็ไปผูกเงื่อนไขว่า ต้องถูกรับรองโดยแพทย์ถึงจะนำเอกสารรองรับ ตรงนี้ไปขอบัตรประจำตัวคนพิการและได้รับสิทธิเต็มที่ ในฐานะของคนพิการ แต่ปัญหาคือ เด็กที่ปัญหาเรื่องพัฒนาการต้องรอการสังเกตอาการและรอเพื่อพิสูจน์ไว้เด็กเป็นอะไรหรือไม่ ซึ่งกลุ่มนี้ไม่มีสิทธิพิเศษอะไรเลย โดยเฉพาะสิทธิฟื้นฟูเพราะไม่มีบัตรประจำตัวคนพิการ

“บริการฝึกพูดหรือการขอยาสมาธิ ซึ่งมีราคาแพงเด็กกลุ่มนี้จะไม่ได้เลย เพราะถ้าหมอหรือสถานพยาบาลให้บริการไป สุดท้ายมันไปเคลมไม่ได้ ตรงนี้ ถือเป็นการกีดกันโดยไม่เจตนา เพราะทุกคนไม่ได้ตั้งใจให้มันเป็น แต่มันเป็นเพราะกฎหมายเขียนไว้ แล้วเขาก็ตีความตามตัวอักษรมากกว่าความจำเป็นพิเศษของคนพิการ”

“ผมมีตัวอย่างหนึ่งเป็นเด็กออทิสติก ตอนแรกหมอก็ยังไม่ออกเอกสารรับรองเพราะต้องการให้รอดูอาการก่อนครึ่งปี แต่มันผิดคอนเซ็ปต์เพราะพอไปรอดู สุดท้ายกลายเป็นเด็กพิการถาวรแทน ทั้งๆ ที่หากช่วยตั้งแต่วันนั้น เขาจะไม่กลายเป็นเด็กมีปัญหาทางสติปัญญา เพราะถูกกระตุ้นพัฒนาการ แล้วพัฒนาการเด็กขึ้นได้ตามวัย ตรงนี้เป็นประเด็นเพราะหมอเองไม่มีเครื่องมือ ขณะเดียวกันหมอบางคนก็ไม่มีความรู้ เพราะเรียนแต่เรื่องทางกายมาจะให้มารับรองเรื่องทางปัญญาก็ทำไม่ได้ ความจริงเรามีกรมการแพทย์กับกรมสุขภาพจิต 2 กรมนี้น่าจะมาทำงานร่วมกัน แล้วเวลาที่กรมการแพทย์ไปอบรมเรื่องสุขภาพจิต ก็ไม่ได้การอบรมในแพทย์ประจำบ้าน เพราะฉะนั้นถ้าจะปรับก็ต้องปรับระบบสนับสนุน เรื่องพวกนี้ด้วย คือ ไม่ใช่หมอไม่อยากทำนะ แต่เขาไม่กล้าทำเพราะเขาไม่รู้ว่าความรู้ที่ตัวเองมีทันสมัยพอ ที่จะรับรองได้ไหม”

ไม่เพียงแค่นั้น กฎหมายบ้านเรายังมีความย้อนแย้งกันอีก คือ ถึงจะกำหนดมาเรียบร้อย แต่อยู่ภายใต้คนละมาตรฐาน เช่น เด็กพิการทางจิตไม่สามารถรับสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้ เพราะบริการที่รัฐจัดหามาให้ กับสิทธิที่อยู่ในหลักประกันนั้นมีความแตกต่างกันอยู่

ตัวอย่าง ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องการบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยกระบวนการทางการแพทย์และค่าใช้จ่ายในการรักษา พยาบาล ค่าอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการและสื่อส่งเสริมพัฒนาการสำหรับคนพิการ พ.ศ.2552 ซึ่งถือเป็นประกาศที่ว่าด้วยบริการที่รัฐ จะต้องจัดหาเพื่อตอบโจทย์เรื่องการฟื้นฟู โดยครอบคลุม 26 เรื่อง ดังนี้ (1) การตรวจวินิจฉัย การตรวจทางห้องปฏิบัติการและการตรวจพิเศษด้วยวิธีอื่นๆ ตามชุดสิทธิประโยชน์ (2) การแนะแนว การให้คำปรึกษา และการจัดบริการเป็นรายกรณี (3) การให้ยา ผลิตภัณฑ์ เวชภัณฑ์และหัตถการพิเศษอื่น ๆ เพื่อการบำบัดฟื้นฟู เช่น การฉีดยาลดเกร็ง การรักษาด้วยไฟฟ้า Hemoencephalography (HEG) เป็นต้น (4) การศัลยกรรม (5) การบริการพยาบาลเฉพาะทาง เช่น พยาบาลจิตเวช เป็นต้น (6) กายภาพบำบัด (7) กิจกรรมบำบัด (8) การแก้ไขการพูด (อรรถบำบัด) (9) พฤติกรรมบำบัด (10) จิตบำบัด (11) ดนตรีบำบัด (12) พลบำบัด (13) ศิลปะบำบัด (14) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการได้ยิน (15) การพัฒนาทักษะในการสื่อความหมาย (16) การบริการส่งเสริมพัฒนาการ หรือบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (17) การบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เช่น นวดไทย ฝังเข็ม เป็นต้น (18) การพัฒนาทักษะทางสังคม สังคมสงเคราะห์ และสังคมบำบัด เช่น กลุ่มสันทนาการ เป็นต้น (19) การประเมินและเตรียมความพร้อม ก่อนการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพหรือการประกอบอาชีพ (20) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการเห็น การสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (21) การบริการข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพผ่านสื่อในรูปแบบที่เหมาะสมกับความพิการซึ่งคนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (22) การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะแก่คนพิการ ผู้ดูแลคนพิการ และผู้ช่วยคนพิการ (23) การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยครอบครัวและชุมชน การเยี่ยมบ้าน กิจกรรมการให้บริการเชิงรุก (24) การฝึกทักษะการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน เช่น การฝึกทักษะชีวิต การฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระสำหรับคนพิการ การฝึกทักษะการใช้อุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการ เป็นต้น (25) การบริการทันตกรรม เช่น การเคลือบหลุมร่องฟัน เป็นต้น และ (26) การให้บริการเกี่ยวกับกายอุปกรณ์เทียม กายอุปกรณ์เสริม เครื่องช่วยความพิการ หรือสื่อส่งเสริมพัฒนาการ

แต่พอมาถึงขั้นตอนของสิทธิที่พึงได้ โดยเฉพาะระบบบัตรทองซึ่งครอบคลุมคนพิการมากที่สุด กลับมีการแบ่งบริการฟื้นฟูออกเป็นหมวดใหญ่ๆ 9 หมวด คือ (1) กายภาพบำบัด (2) กิจกรรมบำบัด (3) การประเมิน/แก้ไขการพูด (4) จิตบำบัด (5) พฤติกรรมบำบัด (6) การฟื้นฟูการได้ยิน (7) การฟื้นฟูการเห็น (8) Early Intervention - การกระตุ้นเด็กที่มีพัฒนาการช้า (9) Phenol block - การฉีดยา Phenol ไปที่กล้ามเนื้อ เพื่อลดอาการเกร็งของกล้ามเนื้อมัด โดยภายในแต่ละหมวด ก็จะมีรายละเอียดย่อยๆ ลงไปอีก

ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะพบว่าสิ่งที่อยู่หลักประกันสุขภาพนั้นมีน้อยกว่าและไม่ครอบคลุมเท่ากับประกาศกระทรวงสาธารณสุข คนพิการบางประเภทที่ไม่เข้าหลักการของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ จึงไม่สามารถใช้บริการที่กระทรวงสาธารณสุขจัดมาให้โดยปริยาย

“สิทธิกับบริการต้องสัมพันธ์กัน ถ้าสิทธิไม่มีบริการก็ไม่เกิด ขณะเดียวกันกระทรวงสาธารณสุขก็มองว่า ถ้าบริการไม่มีก็ไม่รู้จะให้สิทธิอย่างไร มันจึงเหมือนสมการที่ผูกติดกัน วิธีแก้ก็คือต้องจัดหน่วยบริการที่หลากหลายและโฟกัสเลยว่า บริการ UC ในโรงพยาบาล เรื่องปฐมภูมิจะต้องมีบริการขั้นต่ำอะไรบ้าง โดยอาจจะเขียนลงไปในหลักประกันคุณภาพสถานพยาบาล บริการปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ตติยภูมิต้องมีอะไรบ้าง ถ้ากำหนดได้มันจะแก้ไขปัญหาทั้งระบบ เสร็จแล้วคนที่จ่ายเงิน ทั้งกองทุนประกันสังคม สปสช. หรือข้าราชการ ก็มาทำสิทธิประโยชน์ให้มันตอบโจทย์กัน สุดท้ายจะต้องเกิดระบบการสนับสนุนทั้งหน่วยบริการและหน่วยจ่าย และคนพิการก็จะได้ประโยชน์ทั้งหมด”

ขณะเดียวกัน ภาครัฐก็จำเป็นต้องปรับระเบียบต่างๆ ให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้น โดยขยายขอบเขตของการพิจารณา เรื่องความพิการออกไป เพื่อให้ครอบคลุมมากขึ้น และเป็นการอุดโหว่เดิมๆ ให้หมดสิ้นไป

“ถ้าเป็นกฎหมายที่เป็นระเบียบ แก้ง่ายมากเพราะเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข แล้วถ้าหยิบกฎหมายคนพิการฉบับแก้ไข เมื่อปี 2556 มีคำหนึ่งที่ผมไปเขียนเอาไว้ คือ ‘คนที่มีแนวโน้มว่าจะพิการ’ คำนี้กระทรวงสาธารณสุขจะต้องเอามาขยาย และคนที่จะรับมีสิทธิเป็นอย่างไรบ้าง เราเขียนลงกฎหมายใหญ่ให้แล้ว รัฐมนตรีที่รักษาการตามพระราชบัญญัติ 4-5 กระทรวง เช่น สาธารณสุข พม. มหาดไทย ก็ควรหยิบตรงนี้ แล้วมาทำเรื่องของการวินิจฉัยรับรอง ทำระเบียบ แนวปฏิบัติให้ชัดมันแก้ปัญหาได้เลย ที่ผ่านมาพูดมาตลอด แต่เมื่อพูดด้วยวาจา เขาก็แค่รับฟัง และไม่ได้เชื่อมโยงกับระบบทั้งหมด เพราะฉะนั้น เราต้องทำตรงนี้ให้เป็นที่ประจักษ์ชัดขึ้นมา แล้วก็อ้างประเด็นเรื่องของกฎหมาย วิชาการต่างๆ มาสนับสนุน”

กองทุนคนพิการ เพื่อใคร?

ตลอด 7 ปีกว่า ที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการประกาศใช้ มีการสร้างเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมต่างๆ มากขึ้น รวมไปถึงการสร้างมาตรการรองรับ เพื่อให้เครื่องมือมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยเฉพาะกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งมีภารกิจในการตอบสนองมาตรา 20 ของพระราชบัญญัติฯ ที่ว่าด้วยสิทธิประโยชน์และสวัสดิการ ที่คนพิการพึงได้ให้เป็นจริง

ที่ผ่านมาต้องยอมรับว่า กองทุนนี้มีศักยภาพสูงมาก โดยเฉพาะในเรื่องเงินที่ไหลเวียนเข้ากองทุน เพราะมีการเก็บเงินจากผู้ประกอบการต่างๆ ที่ไม่ได้จ้างคนพิการเข้าทำงาน แต่ในทางกลับกัน กองทุนนี้กลับถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักโดยเฉพาะเรื่องประสิทธิภาพและการใช้เงิน ดังเช่นที่ **มณเฑียร บุญตัน** สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เคยให้สัมภาษณ์กับ Blue Rolling Dot ว่า กองทุนเงินไหลเข้าเป็นท่อขนาด 6 นิ้ว แต่เงินไหลออก 5 มิลลิเมตร มันก็โป่งพองขึ้นเหมือนอึ่งอ่าง และสุดท้ายท้องอาจจะแตกตายเสียก่อน

ผู้อำนวยการ สสพ. อธิบายว่าจริงๆ แล้วกองทุนนี้มีประโยชน์มาก เพราะหน่วยงานใดๆ ก็ตามที่ต้องการเสนอโครงการ ซึ่งไม่ทับซ้อนกับภารกิจของตัวเอง สามารถ ของบตรงนี้ทั้งสิ้น ทว่าที่ผ่านมา กลับมีปัญหาในการบริหาร เพราะเงินส่วนใหญ่มักจะนำมาใช้กับเรื่องการให้คนพิการกู้ยืมเงินประกอบอาชีพ โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย รองลงมาก็เป็นเรื่องพัฒนาระบบผู้ช่วยเหลือคนพิการ การพัฒนาระบบการบริการปรับบ้านคนพิการ การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรคนพิการ โดยแต่ละโครงการ ไม่มีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของคนพิการที่ชัดเจน เช่น ให้กู้ไปแต่ก็ไม่มีคนที่จะไปแนะนำหรือช่วยวางแผนธุรกิจให้ หรือเรื่องปรับสภาพบ้านก็ตั้งเป็นแค่เป้าหมายแบ่งเงินไปตามโควตาจังหวัดต่างๆ เท่านั้น

“จุดอ่อนสำคัญ คือการบริหารกองทุนยังอยู่ในระบบราชการ ยังเป็นการใช้เงินแบบระบบราชการ แต่ยังดีตรงที่เรามีผู้นำคนพิการที่เข้าไปมีส่วนในการผลักดัน และกำกับจึงสามารถดึงได้ระดับหนึ่ง แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในการผลักดันหรือสร้างแผนในการเคลื่อนระบบ ความจริงเรามีความตั้งใจมาตั้งแต่ ช่วงที่ร่างพระราชบัญญัติ จากปี 2534 มาสู่ปี 2550 เป้าหมายสำคัญมี 2-3 อย่าง เรื่องแรก คือ ทำให้ พก. (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ) ออกมาเป็นอิสระออกมาอยู่กำกับของรัฐ หรืออยู่ข้างในก็ต้องยกระดับให้เป็นกรม เพราะถ้าเป็นแค่ระดับกองจะทำอะไรที่เป็นนิติบุคคลไม่ได้ เรื่องที่ 2 คือ เราควรจะเอากองทุนออกมานอกระบบ คือถ้าได้ตั้งแต่อันแรก กองทุนก็อยู่นอกระบบอยู่แล้ว แต่ถ้าไม่ได้ เราก็ต้องหาวิธีเอามาอยู่นอกระบบเพื่อให้เกิดความคล่องตัว แต่ปี 2550 เราทำสำเร็จแค่การยกสำนักงาน พก. ขึ้นเป็นกรม ขณะที่กองทุนยังอยู่ในสภาพเดิม ตอนนี้มีความพยายามจะแก้อีกรอบ เพื่อให้กองทุนออกมาเป็นนิติบุคคลของตัวเอง มีอิสระในการบริหารงาน โดยไม่จำเป็นต้องติดขัดกับกฎระเบียบการคลัง เพราะตอนนี้มีเงินเป็นพันล้านแล้ว”

“แต่ทั้งนี้กลไกธรรมาภิบาลของการจัดสรร การติดตามผลลัพธ์ของการจัดสรร ก็เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากต่อให้คุณออกนอกระบบได้ แต่ถ้ากลไกนี้ไม่ดี เงินก็ถูกใช้อย่างอีหลุยฉุยแฉก ดังนั้น เมื่อออกมาแล้วคุณต้องมีเป้าหมายที่ดี มีนวัตกรรมการพัฒนา ถ้าได้แบบนี้ ผลไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะคนพิการเท่านั้น แต่ยังไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย”

ขณะที่ชูศักดิ์ ในฐานะกรรมการกองทุนนี้ด้วย อธิบายเสริมในเชิงเห็นด้วยถึงข้อจำกัดดังกล่าว เพราะที่ผ่านมาเห็นได้ชัดว่า นโยบายของกองทุนแปรผันไปตามความสนใจของรัฐบาลหรือผู้ใหญ่ในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เช่น ปี 2557 เน้นไปที่เรื่องอาชีพก็จะมุ่งไปที่เรื่องนี้เป็นหลัก หรือบางปีที่เน้นไปการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ก็จะทำเรื่องนี้อย่างเดียว ซึ่งพอเน้นก็จะเกิดการทิ้งบางเรื่องไป และนำมาสู่การเกี่ยงให้กองทุนอื่น ทำให้เกิดการไขว้กันของการเข้าถึงในแต่ละกองทุน

“เราต้องเข้าก่อนว่าแต่ละกองทุน ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจหลักของเขา อย่างกองทุน สปสช. ก็จะมีกองทุนย่อยๆ อย่างกองทุนฟื้นฟูสุขภาพ ซึ่งไม่ใช่แค่คนพิการ ผู้สูงอายุก็ใช้กองทุนนี้ได้ ซึ่งตอนนี้ก็งานร่วมกับจังหวัดต่างๆ จำนวน 35 แห่ง ขณะเดียวกัน กองทุน พก. ก็กระจายไปตามจังหวัดเหมือนกัน แต่ 2 กองทุนนี้ ไม่ไปเจอกันในจังหวัด ต่างคนต่างทำ ที่ผ่านมาเลขาธิการ สปสช. ก็มาคุยจะทำอย่างไรให้กองทุน 3-4 แห่งนี้เข้าหากันให้ได้ จะมาบูรณาการกันได้อย่างไร ซึ่งถ้าพิจารณาจะพบว่า เรามีโครงสร้างอยู่แล้ว อย่างของคนพิการก็มีผู้ว่าฯ เป็นประธานคนพิการจังหวัด ส่วนของ สปสช. ก็มี อบจ. เป็นประธานกองทุนฟื้นฟูสุขภาพจังหวัด ซึ่งจริงๆ แล้วเป็นคนคณะเดียวกันเพียงแต่สลับหัว เราจะทำยังไงให้ทั้งสองส่วนเข้าหากัน และทำงานด้วยกันได้ หรือเราจะใช้วิธีแยกส่วนงานของคนพิการออกมาต่างหากก็ได้ เพราะจากประสบการณ์เวลาเราไม่แยกมันจะถูกกินเนื้อ เพราะทุกคนก็อยากได้เงิน ผมจำได้ว่า เมื่อปี 2545 ตอนนั้นสุดารัตน์ (คุณหญิงสุดารัตน์ เกยุราพันธ์) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เราไปเรียกร้องให้กันงบคนพิการ (ของ สปสช.) ไว้ 10 บาทต่อหัว แต่เขาให้ 4 บาท ตรงนี้เป็นที่ของกองทุนฟื้นฟูฯ เหตุผลก็คือตอนนั้นรัฐบาลก็เห็นด้วยว่าถ้าไม่เขียนไว้ คนพิการอดแน่นอน เพราะเวลาเขียนงบประมาณเราต้องมองภาพหลักก่อนใช่ไหม ซึ่งคนพิการตอนนั้นเป็นแค่กลุ่มน้อย มีประมาณ 200,000 กว่าคน แต่เดี๋ยวนี้เป็นล้านแล้ว”

เพราะฉะนั้น นี่อาจจะถึงเวลาแล้วที่แต่ละกองทุนจะต้องบูรณาการตัวเองว่า ควรจะดูแลเรื่องอะไรบ้าง หรือมีด้านไหนที่คาบเกี่ยวจะต้องจัดระบบและฐานข้อมูล เพื่อให้ทำงานต่อเนื่องกันได้ เพื่อลดปัญหาความซ้ำซ้อนและความเหลื่อมล้ำในระบบ เพราะต้องยอมรับว่านี่เป็นปัญหาใหญ่มากของระบบ เช่นคนพิการคนเดียว แต่ได้รถเข็นถึง 3 คันจาก 3 กองทุน ขณะที่บางคนอาจจะไม่ได้เลยสักคัน ซึ่งถือเป็นการสะท้อนการจัดการของภาครัฐได้ดีว่าถึงเวลาของการขจัดปัญหาเพื่อไม่ให้สุดท้ายต้องกลายเป็นดินพอกหางหมูต่อไปเรื่อยๆ และที่สำคัญยังเป็นการสิ้นเปลืองเงินโดยไม่จำเป็นอีกต่างหาก

ความพิการ เรื่องเล็กๆ ในโครงสร้างใหญ่

เงินกับนโยบาย ถือเป็นประเด็นที่มีความสัมพันธ์กันยิ่งยวด หลายๆ กรณีที่เงินมีแต่นโยบายไม่ตามมาก็ไม่สามารถจัดการอะไรได้ ปัญหาของคนพิการก็เช่นกัน ภาพจำในสังคมไทยเวลาพูดถึงความพิการ ก็มักจะนึกถึงโรงพยาบาล การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูต่างๆ มากมาย ทว่าเมื่อไปพิจารณาโครงสร้างของระบบราชการไทย โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการแล้วต้องถือว่า น่าประหลาดใจมาก

โดยหน่วยงานหลักในปัจจุบัน ก็คือ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แต่อย่างที่เกริ่นไปแล้วว่าค่อนข้างจำกัดบทบาทตัวเอง ยิ่งหากเป็นงานที่มีเกี่ยวเนื่องกับกระทรวงอื่นๆ เช่น งานด้านการศึกษา และงานด้านสุขภาพ อีกทั้งปัจจุบัน 2 งานนี้ มีหน่วยงานเข้ามาดูแลเป็นกิจจะลักษณะแล้ว แต่ปัญหา คือ งานเหล่านี้กลับไปซุกอยู่ในภายใต้หน่วยงานใหญ่ซึ่งมีภารกิจไม่ครอบคลุมนัก เช่น สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ซึ่งมีภารกิจดูแลการศึกษาของคนพิการทุกภาคส่วน ทว่าอยู่ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งดูแลการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น

ขณะที่กระทรวงสาธารณสุขเองมีศูนย์สิรินธร เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ อยู่ภายใต้กรมการแพทย์ ทว่าปัญหาคนพิการนั้นกระจายไปทั่ว ดังเช่นที่ชูศักดิ์อ้างถึงกรมสุขภาพจิต จึงกลายเป็นอุปสรรคสำคัญการพัฒนากระบวนการเข้าถึง ระบบสุขภาพคนพิการเพราะศูนย์สิรินธรฯ เองก็ไม่มีอำนาจพอที่จะไปสั่งการข้ามหน่วยงานแม้จะอยู่ในสังกัดเดียวกันก็ตาม

“ศูนย์สิรินธรฯ ทำหน้าที่คล้ายกับเป็นหน่วยวิชาการในกรมการแพทย์ ซึ่งต้องรับนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ให้ดูแลเรื่องมาตรฐานการฟื้นฟู โดยในปีนี้จะเน้นไปในงานกลุ่มเวชกรรมฟื้นฟูต้องมีมาตรฐานต่างๆ กิจกรรมแต่ละกิจกรรม ต้องมีการประเมินตัวเองว่าสิ่งที่ขาด คืออะไร สิ่งที่ต้องเพิ่มเติมมีอะไรบ้าง และในอนาคตก็คาดหวังว่า คู่มือฉบับนี้จะเข้าไปอยู่ร่วมในบริการต่างๆ แต่ทั้งนี้ต้องยอมรับว่า การที่เราอยู่ภายใต้กรมการแพทย์ก็เป็นความลำบากเหมือนกัน เพราะคนพิการมีตั้ง 7 ประเภท ตอนนี้ดูแลระหว่างกรมการแพทย์ กรมสุขภาพจิต และกรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เราก็เหมือนตัวประสานงานด้วย ซึ่งอุปสรรค ก็คือข้อมูลต่างๆ นั้นขอยากพอสมควร เพราะปัจจุบันฐานะเราเท่ากอง แถมกองที่เราอยู่เป็นหน่วยวิชาการผสมกับงานบริการ แล้วก็ดูงานทุกประเภท ไม่ใช่แค่งานประสานงานเท่านั้น ซึ่งถ้าประสานงานราบรื่นก็คงไม่เป็นไร แต่ตอนนี้ก็ยังติดขัดอยู่ ดังนั้นถ้าเราเป็นสำนักขึ้นมา เหมือนที่ พก. เป็น อาจไม่ต้องเป็นกรมก็ได้ เป็นแค่สำนักฟื้นฟู แล้วก็รวมงานคนพิการทุกประเภทมาไว้ที่นี่ ทุกกิจกรรมไว้ที่นี่ ก็จะดีขึ้น เพราะทุกวันนี้มาตรฐาน นโยบาย ตัวชี้วัด คู่มือเราทำหมดอยู่แล้ว แต่ถามว่าเรามีปัญหามากไหม ก็ลดทอนไปได้ระดับหนึ่ง เพราะกรมเองก็มีความเข้าใจมากขึ้น รวมไปถึงการประสานงานก็ง่ายขึ้นกว่าเดิม เพราะเริ่มมีคนชี้มาแล้วว่าตรงไหนที่เป็นหน้าที่ของเรา” **พญ.ดารณี สุวพันธ์** ผู้อำนวยการศูนย์สิรินธร เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ อธิบาย

ข้อดีอย่างหนึ่งของการยกระดับ คือ การอุดช่องโหว่ต่างๆ เพราะด้วยสภาพปัจจุบันของศูนย์สิรินธรฯ มีลักษณะคล้ายๆ โรงพยาบาล คือ มีแพทย์ มีนักกายภาพบำบัด มีพยาบาล ส่วนนักวิชาการสาธารณสุขมีเพียง 3 ตำแหน่ง ทั้งๆ ที่ความพิการมากถึง 7 ประเภทจึงไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก ซึ่งการยกฐานะขึ้นมา อย่างแรกเลยก็ต้องขยายขอบเขตงาน ขอบเขตอำนาจให้กว้างขึ้น รวมไปถึงงบประมาณและบุคลากรภายในที่จะต้องตอบโจทย์ของสถานการณ์กว่านี้ เพราะอย่างน้อยๆ ในกรมหรือสำนักก็จะมีการแบ่งงานย่อยๆ เป็นกอง ซึ่งจำแนกตามแต่ประเภทความพิการ และภายในก็จะมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง นักสาธารณสุข นักสังคมสงเคราะห์ หรือแม้แต่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีหรือเครื่องอำนวยความสะดวกของคนพิการสังกัดอยู่ เพื่อต่อไปศูนย์สิรินธรฯ จะได้ทำงานได้ตามภารกิจที่สังกัดคาดหวังเอาไว้

“การมีฐานะเป็นเพียงกอง มีผลต่อเรื่องงบประมาณมาก เวลาทำอะไรทุกบาทต้องผ่านขึ้นไปยังกรม แล้วกรมเองก็ไม่ได้ถือว่าเรื่องเราเป็นเรื่องใหญ่ เพราะเขาก็ต้องดูแลโรงพยาบาลทุกโรง ดังนั้นงบประมาณเขาให้เราเยอะไม่ได้หรอก ก็ต้องแบ่งปันกัน เราจะไปเอาเงินทำเรื่องคนพิการทางสายตาก็โดนโยนกลับมาว่าไม่ได้เกี่ยวอะไรกับศูนย์ฯ เลย เรื่องหูหนวก ก็ไม่เกี่ยวกับศูนย์ฯ พอจะทำเรื่องจิตก็บอกไม่เกี่ยว ไปให้กรมสุขภาพจิตทำ ดังนั้นปัญหาก็เลยหมักอยู่ใต้พรมแล้วก็กระทบกับคนพิการค่อนข้างเยอะ เพราะยิ่งลงลึกไปในระดับโรงพยาบาลก็ยิ่งไม่เห็นความสำคัญเลย”

“ที่ผ่านมา คนพูดส่วนใหญ่ มักจะพูดแต่เรื่องกว้างๆ แต่ไม่เคยลงมาสัมผัสเชิงลึก ไม่มีใครเคยวิเคราะห์โครงสร้างปัญหาของคนพิการ ในกระทรวงสาธารณสุขอย่างจริงจัง บางคนก็พูดว่ามีกรมการแพทย์แล้วไง กรมการแพทย์ก็ไปทำ หรือให้หมอเข้าไปทำ แต่เขาไม่รู้เลยว่างานคนพิการนั้นเป็นแค่งานเล็กๆ ในกระทรวงสาธารณสุข และเป็นหน่วยเล็กๆ ในกรมการแพทย์เท่านั้นเอง แล้วเดี๋ยวก็มีเรื่องอีโบล่ามา มีเรื่องนั้นมา เขาก็วิ่งไปทำเรื่องนั้นเรื่องนี้ ส่วนคนพิการก็เป็นลำดับท้ายๆ การที่จะให้กระแสคนพิการเกิดขึ้นมาได้ คนพิการต้องเข้มแข็ง กล้าต่อสู้และรู้ปัญหา ที่สำคัญการต่อสู้ไม่ใช่เพื่อตัวเอง แต่สู้เพื่อส่วนรวม ทุกวันนี้กลุ่มคนพิการสู้เพื่อตัวเอง ไม่มีใครขึ้นมาสู้เพื่อคนพิการทั่วประเทศเท่าใด เพราะงานพวกนี้ทำคนเดียวไม่สำเร็จ แต่ต้องมีทำเป็นเครือข่ายต้องช่วยกันรวมไปถึงการดูว่าโครงสร้างแบบไหนที่เหมาะสมหรือรับได้”

อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่มีการยกระดับโครงสร้างขึ้นมา พญ.ดารณี ก็ชี้ว่าควรจะมีการจัดระเบียบโครงสร้างใหญ่ด้วยการกำหนดให้ชัดว่าไปเลยว่าใครเป็นเจ้าภาพในประเด็นไหน โดยจะต้องดูว่าศักยภาพของหน่วยงานนั้นมีเป็นเช่นใด เพื่อจะได้จัดสรรงานที่เหมาะสม และเดินหน้าภารกิจที่ได้รับไปอย่างมีทิศทาง

“ในปีนี้เริ่มเห็นชัดเพราะมีการแบ่งพื้นที่เป็นเขตสุขภาพ ในพื้นที่จังหวัดต่างๆ แต่สุดท้ายจังหวัดจะทำหรือไม่ ก็อยู่ที่นโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ว่าจะเอาจริงหรือเปล่า เพราะงานในจังหวัดมันมีเป็นกระบุง การที่เขาจะมานึกถึงงานคนพิการ นโยบายต้องออกมาให้ชัด ตอนนี้ศูนย์สิรินธรฯ ซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำนโยบายก็ต้องทำให้ชัด มีการติดตามและถ่ายทอด งบประมาณก็จะตามออกมา เราคิดว่าภายในรูปแบบเช่นนี้งานก็น่าจะเข้าทีเข้าทางได้ ส่วนการปรับโครงสร้างก็ต้องเป็นเรื่องของอนาคต แต่เราคิดว่าภายใน 4-5 ปีก็น่าจะเห็นผล”

เมื่อประเทศไทยเจริญไม่เท่ากัน

กองทุนต่างๆ รวมไปถึงความชัดเจนของระบบและโครงสร้างต่างๆ ที่ภาครัฐจัดเอาไว้แก่คนพิการอาจเป็นหัวใจสำคัญต่อการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของประชาชน ทว่านี่เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ด้วยเทคนิคต่างๆ ที่รัฐสามารถทำได้ ผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น แก้ไขกฎ ระเบียบ กฎหมายต่างๆ หรือการหยิบยกปัญหาขึ้นเจรจา เพื่อให้จุดเชื่อมที่ลงตัวที่

แต่ประเด็นที่เป็นจุดอ่อนของบ้านเรา ซึ่งไม่ใช่เฉพาะคนพิการเท่านั้น คือการที่ทรัพยากรหรือระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ยังกระจุกตัวอยู่ที่เมืองใหญ่เป็นหลัก ทำให้ความเจริญของในแต่ละพื้นที่ไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้น ต่อให้ออกแบบระบบดีแค่ไหน อาจจะไม่สามารถจะนำมาใช้ได้จริงก็เป็นได้ ดังเช่นหลายๆ ประเด็นที่ Blue Rolling Dot เคยนำเสนอ ไม่ว่าจะเป็น การศึกษา อาชีพ หรือระบบสาธารณูปโภค

ธีรยุทธ สุคนธวิท เลขานุการสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการประเทศไทย อธิบายว่าปัญหานี้เกิดขึ้นมากในต่างจังหวัดและชนบท เพราะคนพิการส่วนมาก อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมากกว่า 70-80 เปอร์เซ็นต์ ยิ่งคนพิการทางการเคลื่อนไหวโอกาสที่จะเข้าถึงก็มีน้อยลงไปอีก ส่วนคนพิการที่ไม่ชัดเจน เช่น พิการทางจิตหรือทางหู ก็มักจะตกสำรวจ

“บริการสาธารณสุขที่มีอยู่ก็ยังกระจุกตัวอยู่ในเขตเมือง อย่างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หรือ รพ.สต. ตามข้อเท็จจริงแล้ว ก็ยังไม่ถือเป็นโรงพยาบาล ยังไม่มีแพทย์ประจำ ไม่มีเตียงคนไข้นอนพักได้ เพราะฉะนั้นโรงพยาบาลที่พูด ผมก็เน้นไปที่โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลอำเภอ ซึ่งบางโรงพยาบาลก็ยังไม่ได้มีแพทย์เฉพาะทาง อย่างเรื่องเวชศาสตร์ฟื้นฟู กายภาพบำบัด อาชีวบำบัด จิตบำบัด สุดท้ายก็ย้อนกลับมาที่เมืองอีก ดังนั้นถ้าคนพิการจะเข้าถึงก็ต้องเดินทางมาที่เมือง ซึ่งตรงนี้ค่ารักษาพยาบาลฟรี แต่ค่ารถค่าเดินทางไม่ฟรี แล้วกรณีที่ไม่สามารถเดินทางมาด้วยตัวเองได้ ก็ต้องพึ่งพาบุคคลอื่น จึงเป็นปัญหามาก หลายคนแก้ปัญหาด้วยการซื้อยามากินกันเอง รักษากันตามที่เขาทำได้”

ปัญหาเรื่องบุคลากรทางแพทย์ โดยเฉพาะสายฟื้นฟูและจิตเวชนี้ คงต้องย้อนกลับไปถึงสิ่งที่ประธานมูลนิธิออทิสติกไทยอธิบายในเบื้องต้นว่า มีไม่เพียงพอและไม่ตอบสนองกับระบบสุขภาพที่เปลี่ยนไป เพราะปัจจุบันประเทศไทย มีโรงพยาบาลด้านจิตเวชอยู่แค่ 4 โรงเท่านั้น ขณะที่มีคนพิการด้านนี้ ร่วมหมื่นร่วมแสนคน

พญ.ดารณี สะท้อนว่า ด้วยความที่กระแสของเรื่องการฟื้นฟูนั้นเพิ่งเกิดมาได้ไม่เท่าไหร่ ในมหาวิทยาลัยต่างๆ จึงแทบไม่เคยพูดถึงเรื่องคนพิการเลยด้วยซ้ำ แพทย์ที่จบออกมาบางคนเพิ่งมาเข้าใจ เรื่องคนพิการช่วงที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่จริง ซึ่งนี่ไม่ได้เป็นปัญหาเฉพาะนิสิตนักศึกษาเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงตัวอาจารย์เองที่แทบไม่มีองค์ความรู้ด้านนี้เลย

“เรื่องของคนพิการจริงๆ ต้องเริ่มมาจากระดับมหาวิทยาลัย เพราะพวกราชวิทยาลัยอย่างตานี้ แทบไม่รู้เรื่องคนพิการเลย เวลาพูดเรื่องคนตาบอดก็บอกไม่ใช่หน้าที่ฉัน พูดเรื่อง O&M ก็บอกว่านี่ไม่ใช่หน้าที่ฉัน แล้วถามว่าประเทศอื่นเขาทำกันแบบนี้เหรอ อเมริกาคุณไปดูงานเรื่องพวกนี้เขาต้องรู้หมด สุดท้ายถามว่าทั้งหมดนี้เป็นหน้าที่ใคร คือ องค์ความรู้เรื่องความพิการนั้นต้องเปิดใจคุยในระดับนักวิชาการด้วย ไม่ใช่มาฟังแต่ปัญหาคนพิการ ฟังเสร็จเราต้องเอาปัญหาคนพิการมาวิเคราะห์เลยว่า บทบาทของใคร ต้องทำเรื่องนี้ให้ได้ อย่างมหาวิทยาลัยเองมีบุคลากรทางการแพทย์ที่เข้าใจ หรือมีทัศนคติต่อคนพิการแล้วหรือไม่ บางทีผลิตออกมาแล้วไม่รู้เรื่องไปทะเลาะกับคนพิการ สร้างปัญหาให้เขา พยาบาลอยากทำ แต่หมอไม่ให้ทำ”

เพราะฉะนั้น แนวทางหลักในการแก้ไขปัญหา คือ การใส่เนื้อหาโดยเฉพาะเรื่องคนพิการเข้าไปในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งตอนนี้ทางศูนย์ฯ เอง ก็มีแผนการจะผลักดันเข้าไปบ้างแล้ว ซึ่งหลายแห่งก็เริ่มตอบรับ เช่น ในราชวิทยาลัยจักษุแพทย์แห่งประเทศไทย

“เรื่องพวกนี้ต้องทำ Roadmap ออกมาให้ชัด โดยเฉพาะบุคลากรที่ยังไม่เพียงพอ บางอันก็ยังแหว่งๆ ไม่เคยมีในประเทศไทย เช่นเรื่อง O&M เราควรจะมีผู้เชี่ยวชาญดีๆ ที่จบด้านนี้มาโดยตรง หมอเคยคุยกับทางวิทยาลัยราชสุดา ว่าทำไมไม่ตั้งสถาบันสักแห่งที่ทำงานเรื่องนี้โดยตรง เพราะ O&M ก็เป็นเรื่องใหญ่ ต้องเชื่อมกับทั่วโลก แล้วที่อื่นเขาไปถึงไหนแล้ว บ้านเรายังใช้ O&M แบบคนพิการสอนกันเองซึ่งหลายๆ ที่ก็ไม่ยอมรับ หรือคนพิการทางการได้ยิน ผู้เชี่ยวชาญบ้านเราผ่าเฉพาะคนรวย ถามว่าลูกคนจนที่ต้องผ่าก็ยังไม่อยู่ในสิทธิประโยชน์ สปสช. ผ่าเสร็จก็ยังมีปัญหาเรื่องการเตรียมพร้อมสำหรับการฟื้นฟู โมเดลนี้ ก็ยังไม่มี ศูนย์ก็เตรียมการด้วยการไปคุยกับราชวิทยาลัยฯ เตรียมคนส่งไปเรียน นี่เป็นการวางแผนระดับชาติทั้งนั้นเลย อีกเรื่อง คือ พิการทางสื่อ-ความหมายก็ต้องทำให้หนักกว่า ซึ่งถ้าจะแก้ไขทั้งระบบ เราต้องวางแผนและแบ่งงานกันให้ชัดเจน”

นอกจากคนในระบบแล้ว สังคมรอบข้างคนพิการก็ถือเป็นอีกส่วนที่ปัจจัยสำคัญ เพราะต้องยอมรับว่า เรื่องทัศนคติ เรื่องคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนพิการ ยังเป็นปัญหา โดยเฉพาะบทบาททางสังคมที่ถูกมองว่าไม่มีปากมีเสียงและเป็นเพียงผู้รับบริการเท่านั้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกที่จะเป็นเช่นนี้

“สถานการณ์เรื่องชุมชนกำลังดีขึ้น เพราะทุกคนเริ่มหันมาให้ความสนใจเรื่องนี้ ทิศทางกำลังดีขึ้น แล้วท้องถิ่นก็เริ่มมีงบประมาณของตัวเอง เริ่มใส่ใจคุณภาพชีวิตคนมากขึ้น แต่ต้องยอมรับว่ากระแสของคนพิการอาจจะสู้คนสูงอายุไม่ได้ เพราะผู้สูงอายุมีผลต่อการเลือกตั้งท้องถิ่น เพราะเป็นผู้นำความคิดของคนในชุมชน เป็นพ่อเป็นแม่เป็นผู้ดูแลคะแนนเสียงในบ้าน ถ้าจับคะแนนเสียงได้ก็ชนะไปครึ่ง ขณะที่คนพิการไม่ค่อยออกไปเลือกตั้งก็เลยได้รับความใส่ใจระดับรองลงไป เพราะเขายังมองว่าเป็นผู้รับการสงเคราะห์อยู่” ธีรยุทธในฐานะที่ทำงานด้านชุมชนมาตลอดกล่าว

เพราะฉะนั้นการแก้ปัญหาหลักๆ จึงจำเป็นต้องเสริมความเข้มแข็งให้ทุกภาคส่วน ตั้งแต่คนพิการเองที่จะต้องมีศักยภาพในการดูแลตัวเองให้มากกว่า โดยเฉพาะการไม่ปล่อยให้โรคไม่ติดต่ออย่างเบาหวานและความดันโลหิตสูงเข้ามาแทรกซ้อนความพิการได้ รวมไปถึงรับรู้เรื่องสิทธิและผลประโยชน์ของตัวเอง เพื่อจะได้เข้าถึงบริการสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

“คนพิการบางคนไม่รู้ว่าตัวเองมีสิทธิก็เลยไม่ไปใช้สิทธิ ไม่รู้ว่าหน่วยบริการใกล้บ้านสามารถใช้ได้ เพราะคนพิการมีสิทธิรักษาฟรีด้วยบัตรทอง ท.74 ในทุกโรงพยาบาล ไม่ใช่แค่โรงพยาบาลที่อยู่ในบัตรก็ได้ ถ้ามีความจำเป็น หรือในกรณีที่ย้ายถิ่นฐาน ทะเบียนบ้านอยู่ที่หนึ่งตัวอยู่อีกที่หนึ่งก็สามารถใช้สิทธิโรงพยาบาลแถวนั้นได้ แต่หลายคนไม่รู้สิทธิ ทั้งๆ ที่บางคนก็อยู่กรุงเทพฯ โอกาสที่จะรักษาพยาบาลก็ยิ่งง่าย แต่เมื่อไม่รู้เขาก็จะคิดว่าต้องใช้สิทธิที่ต่างจังหวัดเหมือนเดิม ซึ่งพอเสียสิทธิ เมื่อถึงเวลารักษาพยาบาลก็จะเจอคำถามว่ามีเงินจ่ายไหม ใช้บัตรอะไร ต้องเก็บเงินก่อน คนพิการก็เลยไม่อยากไปโรงพยาบาล เพราะต้องเสียค่ารถค่าเดินทาง และยังต้องเสียค่ารักษาอีก ทั้งที่ไม่ควรจะเสีย เพราะฉะนั้นข้อมูลข่าวสารเป็นเรื่องจำเป็น ซึ่งคนที่ให้ก็ควรจะเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเขา จะเป็น อสม. อบต. เทศบาล ซึ่งมีภารกิจดูแลเขาอยู่แล้ว เวลาลงพื้นที่เยี่ยมบ้านก็ต้องให้ข้อมูลพวกนี้ พอเขารู้แล้วก็บอกว่าต้องไปใช้สิทธิตรงนี้ง่ายสุด เพราะเดี๋ยวนี้ระบบส่งต่อเราพัฒนาไปเยอะ คือ สามารถส่งต่อคนพิการที่มีความจำเป็นเข้าสู่ระบบได้ แต่สิ่งสำคัญสุด คือ คนพิการต้องเข้าไปรายงานตัวในจุดแรกให้ได้ก่อน”

ส่วนเรื่องความขาดแคลนและความไม่สะดวกในเรื่องการขนส่งนั้น การแก้ไขปัญหาแบบเร่งด่วนและควรทำทันที คือ การดึงทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแม้แต่บุคลากรสายสุขภาพ โดยก่อนอื่นจะต้องสร้างเสริมความรู้ในเรื่องการฟื้นฟูให้ซึมซับลงสู่สังคม ไม่จำกัดเฉพาะภาคส่วนใดส่วนหนึ่ง

“สายแพทย์ค่อนข้างเคร่งครัด เรื่องวิชาชีพ เช่นพยาบาลต้องจบจิตเวชถึงจะเป็นพยาบาลจิตเวช กายภาพบำบัดต้องจบกิจกรรมบำบัดปริญญาโท แต่ตอนหลังเริ่มมีแนวคิดเรื่องกึ่งวิชาชีพ ซึ่งคนพิการควรเอามาใช้ได้แล้ว เช่น ผมจะสอนภาษาเด็กออทิสติก ผมไม่จำเป็นต้องจบเรื่องการพูด แต่ผมผ่านการฝึกอบรมการสอนพูดที่มหาวิทยาลัยรับรอง และมาฝึกในบริบทนั้น ผมเชื่อว่ามันจะเกิดผลตามมาเยอะแยะเลย” ชูศักดิ์ อธิบาย

ขณะที่เรื่องการเข้าถึงบริการสุขภาพ จะต้องมีการปรับ 2 ส่วนไปพร้อมๆ กัน ส่วนแรก คือ โรงพยาบาล ธีรยุทธเสนอหลักการง่ายๆ ว่า โรงพยาบาลชุมชนเป็นฐาน-โรงพยาบาลอำเภอเป็นหลัก เช่น ถ้าคนพิการป่วยอาจจะมี อสม. หรือพยาบาลจาก รพ.สต. เข้าไปดูแลที่บ้าน และถ้าในกรณีไหนที่ต้องถึงมือแพทย์ก็จะมีรถจากคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรถของ อบต. เทศบาล หรืออนามัย เข้าไปคอยรับส่งไปยังบริการที่สูงขึ้น และควรจะจบได้ในระดับโรงพยาบาลประจำอำเภอ

ส่วนที่สอง คือ ชุมชนและครอบครัว ซึ่งชูศักดิ์เรียกระบบนี้ว่า ‘ระบบร่วมบริการ’ คือ เน้นการดึงครอบครัว ชุมชน อาสาสมัครเข้ามาเป็นแกนในการฟื้นฟูบำบัด โดยมีแพทย์และโรงพยาบาลเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ให้คำปรึกษา ซึ่งการจะทำเช่นนั้นได้ ยังต้องสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ชุมชนและครอบครัวให้เกิดขึ้นก่อน โดยภาครัฐอาจจะต้องช่วยสนับสนุนทั้งการให้ความรู้หรือการเงินให้มากกว่านี้ เพราะทุกวันนี้ หน่วยงานต่างๆ ยังเกี่ยงกันอยู่ว่ากระทรวงสาธารณสุขหรือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งตรงนี้ก็ควรจะเขียนให้ชัดไปเลย เพื่อจะได้ง่ายต่อการจัดการในภายภาคหน้า

“ผมเชื่อว่า ถ้าเราทำเรื่องนี้สำเร็จจะแก้ไขปัญหาเรื่องคนพิการไปมาก อย่างแรกเลย คือ กระทรวงสาธารณสุขไม่จำเป็นต้องไปสร้างโรงพยาบาลใหม่ สังเกตดีๆ ทุกวันนี้กระทรวงไม่ค่อยสร้างโรงพยาบาล เพราะหลักประกันไปบีบเขาว่าคุณไม่ต้องสร้างหรอก คุณไปหาโรงพยาบาลคู่ได้ เช่นพวกคลินิกชุมชน คลินิกเข้มแข็ง ถ้าโมเดลนี้เกิดเป็นดอกเห็ด และมีแยกเป็นกลุ่มคนพิการด้วย ก็จะยิ่งทำให้คนพิการเข้าถึงง่ายเยอะ และทำระดับว่าเขาจะให้บริการได้ขนาดไหน เรื่องไหนจะต้องส่งไปให้ใคร ถ้ามีระบบส่งต่อเชื่อมได้ มันจะแก้ปัญหาได้ทั้งระบบ โดยที่เราใช้เงินเท่าเดิม”

ทั้งนี้ชูศักดิ์ย้ำว่าปัญหาเรื่องการเข้าถึงจริงๆ แล้วแก้ไขไม่ยาก หากเครือข่ายและภาคส่วนต่างๆ เข้มแข็งพอและมีการจัดระบบระเบียบที่ชัดเจน ภายใน 1 ปีก็มีความเป็นไปได้ เพราะช่วงนี้เป็นช่วงที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในกระแสปฏิรูปประเทศไทย ซึ่งง่ายต่อการเหวี่ยงประเด็นและการเกิดแรงกระเพื่อมขึ้นในสังคม

การดำรงชีวิตอิสระ : ทางเลือกของสุขภาพด้วยตัวเอง

อย่างไรก็ดี แนวทางทั้งหมดนี้ที่กล่าวมานี้อาจจะต้องอาศัยพลังการผลักดันของภาคส่วนต่างๆ ของค่อนข้างมาก และอย่างที่ทราบว่าประเทศไทยนั้น มีข้อจำกัดเต็มไปหมด การช่วยเหลือและพึงพิงตัวเองให้มากที่สุดจึงเป็นตัวเลือกแรก ที่คนพิการและคนรอบข้างควรจะพิจารณา

โดยที่ผ่านมีแนวคิดหนึ่งที่ถูกพูดถึงในสังคม คือ การดำรงชีวิตชีวิตอิสระ หรือ Independent Living (IL) ซึ่งเน้นการพึงตัวเองมากกว่า การจะรอคอยบริการจากสิ่งที่รัฐจัดหามาให้

“เราทำงานในลักษณะ Support Group ด้วยการเอาคนพิการมาล้อมวงพูดคุยกัน โดยหัวข้อจะมีตั้งแต่การเสริมสร้างกำลังใจ การปรับทัศนคติที่มีต่อความพิการ เรายังต้องทำให้เขามีความคิด ความฝัน มีการชวนคุยถึงเรื่องเป้าหมายในอนาคต เขาอยากทำงาน อยากมีรายได้ เราก็โยงว่าถ้าจะเป็นแบบนั้น แต่คุณยังเป็นแผลกดทับ นั่งไม่ได้ ต้องอยู่บนเตียงตลอดเวลา มันก็ไม่มีทางที่จะมีชีวิตอิสระ คุณก็จะถูกฝังอยู่บนเตียงบนห้อง ดังนั้นการดูแลสุขภาพตัวเองก็เป็นส่วนสำคัญ แต่ต้องยอมรับว่า การทำ IL ทำได้จำนวนจำกัด เหตุผลหนึ่งเพราะเราเน้นความพิการรุนแรง กลุ่มที่ด้อยโอกาส หรือมีทัศนคติที่ไม่ดีกับตัวเองมากๆ ยังปิดกั้นตัวเอง ซึ่งพอทำกับกลุ่มยาก การจะจัดกิจกรรมพูดคุยหรือสนับสนุน ให้กำลังใจก็เลยทำได้ยาก แล้วพ่อแม่ผู้ปกครองส่วนหนึ่งก็ไม่ค่อยยอมปล่อยลูกหลานออกมา กลัวจะเป็นภาระ กลัวจะมีปัญหาด้านสุขภาพตามมา เป็นแผล กลับมาเป็นไข้ เพราะฉะนั้นปีๆ หนึ่งเราเลยทำได้ประมาณ 20 กว่าคนเท่านั้นเอง” ธีรยุทธ ในฐานะคนที่ทำงานเรื่อง IL มายาวนานกล่าว

แต่ถึงแนวคิดนี้จะไม่ประสบความสำเร็จมากนักในเชิงปริมาณ แต่ในเชิงคุณภาพแล้วถือว่ามีส่วนสำคัญ ที่ทำให้คนพิการสามารถลุกขึ้นมาหยัดยืนได้อีกครั้งในฐานะมนุษย์ โดยวิธีการทำงาน นอกจากจะเน้นการนั่งคุยแลกเปลี่ยนความฝันและความคิดแล้ว ต้องทำให้คนพิการเกิดความไว้วางใจก่อน ผ่านการพบปะพูดคุย ซึ่งถือเป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะคนพิการและคนรอบข้างหลายคนยังมีทัศนคติที่ไม่ดีกับความพิการ ทีมงานจึงใช้วิธีการสร้างโอกาส ทดลองเพื่อให้ทุกคนได้เห็นว่าคนพิการคนนั้น ทำอะไรได้หรือไม่ได้

ขณะเดียวกันก็จะนำต้นแบบคนพิการที่มีสภาพใกล้เคียงหรือหนักกว่ากลุ่มเป้าหมาย แต่สามารถดำรงชีวิตอิสระ ได้มาพูดคุยเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งพอคนพิการเริ่มเห็นก็จะเริ่มตั้งคำถามกับตัวเอง ตรงนี้คนทำงานก็จะใช้กระบวนการผู้ให้คำปรึกษาเข้าไปพูดคุย และเริ่มชักชวนให้คนพิการออกจากบ้านมาร่วมกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนๆ คนพิการ คนพิการก็จะเริ่มเปิดตัวเอง เปิดมุมมองและความกล้าพอที่ก้าวสู่สังคม ซึ่งระยะเวลาตรงนี้อาจจะยาวนาน 3-6 เดือนหรือมากกว่านั้น แล้วแต่ความรุนแรงของปัญหา

“วิธีการสร้างเป้าหมายของชีวิตนั้น เราใช้วิธีโยนคำถามเข้าไปว่า คุณมีความฝันจะทำอะไรใน 3 เดือนจากนี้ไป แล้วก็ลองจัดโปรแกรมดู เพื่อเขาจะไปถึงความฝัน แต่ระหว่างทางผู้ให้คำปรึกษาก็จะช่วยพูด ช่วยคุย และตั้งคำถามกับเขาว่าจะเดินทางอย่างไร เงินทองจะหายังไง ให้เขาคิดตลอดเวลา คือ เราไม่ได้สนับสนุนเขาทั้งหมด แต่ทำเฉพาะที่จำเป็น หลังจากนั้นเขาก็จะเริ่มทำตามโปรแกรมที่ออกแบบร่วมกัน และมีการสรุปความรู้สึกระหว่างทาง เช่น ครึ่งทางแล้วเป็นอย่างไร จะไปถึงเป้าหมายร่วมกันอย่างไร ถ้าขาดความมั่นใจ หรือจะลดอะไร ตรงนั้นต้องทำอย่างไร ซึ่งสุดท้ายเขาจะหารูปแบบการดำรงชีวิตชีวิตที่เหมาะสมด้วยตัวเองได้ อยากเรียนก็เรียนต่อ อยากทำงานก็หางานที่เหมาะสมทำ โดยมีการสอดแทรกเรื่องต่างๆ ลงไปด้วย เช่น ถ้าคุณรักจะทำงานก็ต้องมีความรับผิดชอบ ต้องตรงต่อเวลา ถ้าจะตรงต่อเวลาก็ต้องมีสุขภาพที่ดีด้วย ไม่ใช่พอรับปากแล้วก็ป่วยไข้ ไม่สบาย”

ทั้งนี้ ธีรยุทธยังกล่าวเลยไปถึงกลุ่มคนพิการบางกลุ่ม ที่ช่วยเหลือตัวเองได้ว่าน่าเป็นห่วงไม่แพ้กัน เพราะถึงจะมีศักยภาพในการดูแลตัวเองมากกว่า แต่ก็ไม่ค่อยใส่ใจเท่าที่ควรเพราะมุ่งความสนใจ ไปที่เรื่องการทำมาหากินเท่านั้น

“ผมมีกรณีหนึ่งเป็นคนพิการนั่งมอเตอร์ไซน์ขายลอตเตอรี่ และด้วยความเป็นอัมพาตมีแผลกดทับเยอะ ฝนตกปอยๆ ก็ยังขี่อยู่ เราก็ถามว่าไม่พักผ่อนเหรอ ไม่ดูแลสุขภาพบ้างเหรอ เขาก็ตอบว่าไม่สนใจเพราะไม่เจ็บ กลัวอดมากกว่า คือ เขาสนใจแต่ปัญหาปากท้องแล้วละเลยปัญหาสุขภาพ สุดท้ายก็เสียชีวิตเพราะติดเชื่อในกระแสเลือดจากแผลกดทับ ซึ่งตรงนี้เป็นปัญหาของคนพิการบางคนที่เริ่มช่วยตัวเองได้ เริ่มทำมาหากินได้ เริ่มมีรายได้ ก็จะเริ่มไม่เอาเพื่อนแล้ว จะเอาเงินอย่างเดียว เพราะเราชวนมาร่วมกิจกรรมเขาก็จะไม่ว่าง ติดขายลอตเตอรี่ ซึ่งก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งใหญ่ เพราะเมื่อเราช่วยให้หลุดจากเตียงได้ ก็ไปติดหวย ติดสังคม และติดกับเรื่องเงินทอง

เพราะฉะนั้นผมคิดว่าต้องมีการรณรงค์เรื่องนี้อย่างจริงจัง แต่อาจจะใช้การประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง เหมือนกับคนทั่วไปให้เขาตระหนัก ถึงความสำคัญของสุขภาพมากกว่านี้”

สู่เส้นทาง...สาธารณสุขเชิงรุก

ไม่ใช่แค่คนพิการเท่านั้นที่อาจจะต้องช่วยเหลือตัวเอง ในยุคที่ระบบโครงสร้างส่วนบนยังมีปัญหามากมาย โครงสร้างระดับล่างโดยเฉพาะคนทำงานในพื้นที่ อย่างหน่วยบริการสาธารณสุขก็อาจจะต้องปรับตัวหรือหาช่องทางในการช่วยเหลือผู้คน แม้เส้นทางนี้จะไม่รับประกันความยั่งยืนก็ตาม

หนึ่งในโมเดลที่น่าสนใจและถูกพูดถึงมานานกว่า 7 ปี คือ ‘ทีมไม้เลื้อย’ แห่งโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชกุฉินารายณ์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเริ่มจัดหน่วยบริการสุขภาพลงไปในพื้นที่ต่างๆ และดูแลปัญหาต่างๆ ของคนพิการ ซึ่งไม่ใช่แค่เรื่องสุขภาพเท่านั้น หากแต่ยังขยายไปถึงสภาพแวดล้อม สภาพชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตในอนาคตของคนพิการอย่างมาก

ไพฑูรย์ ไชยนาเมือง หัวหน้ากลุ่มงานเวชกรรมฟื้นฟู โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชกุฉินารายณ์ เล่าที่มาที่ไปของทีมไม้เลื้อยว่า ปัญหาอย่างหนึ่งของนักวิชาชีพไทย คือ การถูกฝึกให้เรียนมาเฉพาะด้าน ทว่าปัญหาของคนไข้กลับมีรอบด้านและมีหลายมิติที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วย เมื่อ 2 สิ่งย้อนแย้งกันจึงทำให้บริการบางอย่างก็ไม่ตอบโจทย์ เช่น โรงพยาบาลฝึกออกกำลังกายให้แข็งแรงอยู่ที่โรงพยาบาล แต่พอกลับบ้านไปไม่มีอะไรกิน ซึ่งตรงนี้เป็นจุดอ่อนของการฟื้นฟู ที่สำคัญปัจจัยที่เอื้อต่อการเข้าถึงบริการสาธารณสุขนั้นมีน้อยมาก เช่น มีคนพิการในพื้นที่มากถึง 2,000 ราย แต่เข้ามารับบริการเพียงแค่หลักร้อยราย คำถามคืออีกพันกว่ารายหายไปไหน คำตอบที่ง่ายสุด คือ คนที่มาได้เป็นคนมีเงิน มีคนพามา มียานพาหนะ มีปัจจัยที่เอื้อต่อการฟื้นฟูที่โรงพยาบาลได้ ตรงกันข้ามกับพันกว่ารายที่ลำพังแค่กินอาหารให้ครบยังทำไม่ได้ หรือจะมาโรงพยาบาลที ก็ต้องเหมารถมา ตรงนี้เป็นโจทย์ที่ทำให้ทีมงานต้องกลับมาคิด ว่าจะทำอย่างไรถึงจะเหมาะสม

“เราไปหาเขาเป็นเรื่องที่ง่ายกว่า ซึ่งทำให้เราสามารถมองเห็นชีวิตเขาได้มากกว่า ได้เห็นความลำบากของเขา ได้เห็นชีวิตในบ้านจริงๆ สิ่งเหล่านี้ถ้าเป็นในโรงพยาบาลเราไม่มีทางเห็นหรอก เพราะที่โรงพยาบาล หมอหรือบุคลากรทางการแพทย์จะมีอำนาจสูงสุด แต่ถ้าเราไปหาเขา เขาก็ยังต่อรองได้บ้าง เช่นขอฝึกแบบนี้ไหม คือ อำนาจการตัดสินใจกลับกัน ตรงนี้ทำให้เรามองสะท้อนถึงกระบวนการดูแลฟื้นฟูว่าจริงๆ แล้วคนที่ควรได้รับการฟื้นฟูมากที่สุด กลับได้รับการฟื้นฟูน้อยสุด เพราะเขามาไม่ได้ แต่คนที่พอเดินได้กลับเข้ามาฟื้นฟู นี่เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามสำหรับมุมมองที่เราเห็นในกระบวนการดูแลฟื้นฟูผู้ป่วยหรือบุคคลพิการ”

“ที่สำคัญเวลาเกิดคนพิการ มันสะท้อนกลับไปที่ครอบครัวทันที โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจในครัวเรือน ซึ่งเห็นได้ชัดในกลุ่มเด็กสมองพิการ ร้อยทั้งร้อยแม่หรือยายจะต้องหยุดงานทุกอย่างเพื่อดูแลเด็กคนนั้น แทบจะไม่มีอาชีพอื่นเลย และยิ่งเด็กสมองพิการโตขึ้นภาระก็ยิ่งมากขึ้น และเด็กกลุ่มนี้ก็มีโอกาสจะถูกสังคมทำร้ายมากขึ้น ตั้งแต่คำพูดหรือร้ายแรงสุด คือ โดนข่มขืน กลายเป็นปัญหาสังคม เป็นทุกข์ซ้ำซ้อน ทีมงานเราถึงไม่ใช่คำว่าฟื้นฟูสมรรถภาพ เพราะมันไม่พอแต่เราต้องฟื้นฟูชีวิต เราเยียมแค่คนไข้ไม่ได้ แต่ต้องเยี่ยมทั้งครอบครัว เพราะบางทีกว่าเขาจะเข้าถึงคำแนะนำที่ถูกได้ก็ยากมาก บางคนอาการไม่เท่าไหร่ก็ปล่อยให้ตัวเองป่วยหนัก เช่น บางคนเป็นกระดูกทับเส้นแต่ปล่อยจนเป็นอัมพาตครึ่งท่อน ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้แค่อาการชารักษาให้หายขาดได้ด้วยซ้ำ นี่ก็เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งของชีวิต ซึ่งรวมไปถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมด้วย อย่างผู้สูงอายุยิ่งเห็นชัด เพราะเขาจะกลัวเป็นภาระของคนดูแล บางคนก็ยอมทำในสิ่งที่คาดไม่ถึง

เช่นทำให้ตัวเองตายให้เร็วที่สุด เพราะฉะนั้นโจทย์หนึ่งที่ต้องทำให้ได้คือทำอย่างไรให้เขารู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่า”

การใช้ทุกข์หรือปัญหาของคนไข้เป็นตัวตั้งเป็นหนึ่งในทฤษฎีที่ไพฑูรย์ย้ำเสมอ โดยเฉพาะการสร้างทีมงานให้มีความแข็งแกร่ง ซึ่งการจะเห็นทุกข์ได้ก็ต้องผ่านการสัมผัสก่อน ทีมงานจะต้องลงพื้นที่ไปเยี่ยมบ้าน ไปพูดคุย ไปรับทราบความทุกข์ของคนไข้ที่ขาดแคลน ซึ่งพอเห็นโจทย์ร่วมกัน ทีมงานก็จะค่อยซึมซับความรู้สึกอยากช่วยเหลือหรืออยากช่วยหาหนทางที่จะทำให้เขาสามารถดำเนินชีวิตได้สะดวกขึ้น

เช่นเดียวกับ การใช้ระบบส่งต่อจากพี่สอนน้องก็สำคัญ โดยรุ่นพี่จะปลูกฝังให้รุ่นน้องซึมซับเรื่องนี้ ด้วยการชี้ให้เห็นถึงประเด็นที่ทำให้ชาวบ้านทุกข์ พร้อมกับแนะแนววิธีการแก้ไข เช่น การใช้หลักธรรมเข้ามาช่วยเสริม

“เราทำงานมา 8 รุ่นแล้ว ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน ซึ่งก่อนไปเราจะมีการคุยกันก่อนเตรียมใจ เตรียมทีมงาน พอกลับมาก็มาคุยกันอีกรอบ ถึงแนวทางที่จะดูแลกันต่อ วันนี้เราไปเยี่ยมที่นี่เราเห็นทุกข์อะไรไหมที่จะเข้าไปช่วยเหลือเขา เช่น คนไข้คนนี้ต้องอยู่บ้านคนเดียว บ้านนี้ขาดยานะหรือบางคนมีปัญหากับการแกะซองยา เพราะร่างกายใช้ได้แค่ซีกเดียว เอาทุกข์มากองเอาไว้แต่อย่าเก็บทุกข์กลับบ้าน แล้วเวลาไปเยี่ยมพื้นที่ อุปกรณ์ไหนที่จำเป็นต่อการฝึกเราให้เขาไปด้วย รถเข็น วอล์กเกอร์ ไม้ค้ำยัน ซัพพอร์ต ชุดทำแผล เราพกเต็มกระเป๋า นอกจากยาเฉพาะทาง ถ้าเราไปเจอเราค่อยเบิกไปให้ แต่อุปกรณ์อื่นมีในรถหมดเลย ฝึกปุ๊บให้เลยแล้วมาเคลียร์ทีหลัง คือเราเน้นหลักทำทันที ซึ่งที่เราทำแบบนี้ได้เพราะเราสั่งสมประสบการณ์กันมาตั้งแต่ปี 2550 แล้วเราเลยรู้กระบวนการหลายอย่างที่ต้องปรับ เพื่อให้ทำงานได้เร็วขึ้น เข้าถึงได้มากขึ้น ตอบโจทย์ได้มากขึ้น และคนไข้เองก็ไม่ต้องรอเพราะเขาต้องเจอเราทุกอาทิตย์อยู่แล้ว”

ส่วนข้อจำกัด ในเรื่องความรู้ความสามารถของบุคลากร ไพฑูรย์บอกว่า การสร้างเครือข่ายเป็นสิ่งจำเป็น ในแต่ละพื้นที่จะมีเจ้าหน้าที่คนหนึ่งของกลุ่ม รับหน้าที่เป็นเจ้าภาพ คอยประสานงานระหว่างคนพิการกับภาคส่วนต่างๆ เช่น ถ้าต้องการปรับสภาพบ้าน เจ้าหน้าที่คนนั้นก็จะต้องประสานงานกับผู้นำท้องถิ่น เพื่อให้เข้ามาช่วยเหลือ หรือต้องการเข้าเรียน เจ้าหน้าที่ก็อาจจะต้องเป็นคนช่วยติดต่อให้

“การทำงานสมัยเก่า เวลาลงไปเยี่ยมทุกคนก็จะทำงานตามวิชาชีพของตัวเอง คนนี้เข้ามาตรวจ ตรวจเสร็จก็ถอยออกมา ให้คนต่อมาตรวจอีกทีเข้าไปแทน เวลาจ่ายยาก็จ่ายกันคนละถุง แต่มิติใหม่เราให้คนๆ หนึ่งเป็นคนดูแลเลย เขาจะรู้ว่าจะจัดยาอย่างไร ทุกข์จากการกินยามีไหม เช่น คนไข้กินยายาก เราก็จัดยาเป็นชั้นให้เลย ไม่ต้องมานั่งแกะ นั่งอ่าน เพราะถ้าเป็นแบบเก่ากินไม่ได้หรอกหรือทุกข์จากการฟื้นฟูเราก็หาอุปกรณ์ให้ เพื่อเขาจะได้มีออกมาใช้ชีวิตได้ ออกมาปลูกผัก ทำอาชีพนอกบ้าน

ปรับสภาพบ้านให้ ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง มากกว่าจะแค่เดินเข้ามารักษาแล้วกลับไป”

ทว่าการลงพื้นที่ในเชิงรุกเช่นนี้ ก็มีอุปสรรคอยู่บ้าง โดยเฉพาะระเบียบราชการ ตั้งแต่จำนวนบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ซึ่งที่ผ่านมาก็มีคนสนใจค่อนข้างมาก แต่กลับไม่มีการบรรจุเลย รวมไปถึงปัจจัยที่ไม่เอื้อ เช่นไม่มีรถเยี่ยมบ้าน ขาดสวัสดิการในการดูแลคนที่จะลงพื้นที่ หรือแม้แต่ความเข้าใจของคนในชุมชนบางแห่งที่ยังไม่เห็นความจำเป็น ของการทำงานร่วมกัน เพราะยังไม่เห็นความสำคัญของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสเพราะมองว่าไม่มีผลต่อคะแนนเสียง

“ปัจจัยเสริมที่ทำให้เกิดกระบวนการเชิงรุกยังน้อย เช่นถ้าผู้อำนวยการที่ไม่ให้ความสำคัญเรื่องเชิงรุก ก็ทำไม่ได้แล้ว เพราะฉะนั้นนโยบายระดับบนต้องชัด เพราะคนพิการที่ยังไม่เข้าถึงบริการมีมาก แต่ผู้ใหญ่จะเอาข้อมูลต้องไปสะท้อนอะไรต้องทบทวนกันอีกเยอะเลย หรือแม้แต่การตั้งศูนย์ เพื่อให้ทุกภาคส่วนเข้ามาทำงานร่วมกัน ตรงนี้ก็ยังไม่ชัด เพราะเอาเข้าจริงนิยามคำว่า ‘ส่วนร่วม’ เองก็ยังไม่ชัด อย่างเป็นเกียรติมาเปิดป้ายแบบนี้คงไม่ใช่ หรือแม้กระทั่งระดับจังหวัด อบจ. สสจ. อบต. เวลาไปเยี่ยมคนพิการ ก็ไปเยี่ยมกันคนละรอบ ทั้งที่เงินก็ออกจากก้อนเดียวกัน แต่ต่างคนต่างทำ เวลาจัดมารวมกัน แค่ชื่อก็ผิดกันแล้ว สุดท้ายทะเลาะกันเรื่องชื่อทั้งๆ ที่ทุกคนควรจะหันหน้ามาพูดคุยกัน เพราะทุกคนอยากแอ็กชัน การทำงานเลยไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”

ถึงจะมีอุปสรรคไปบ้าง แต่ทีมไม้เลื้อยก็ยังถือเป็นต้นแบบที่หลายๆ พื้นที่เดินทางเข้ามาขอดูงานและศึกษาแนวทางการทำงานเพื่อกลับไปปรับปรุงในพื้นที่ของตัวเอง อย่างไรก็ดีไพฑูรย์บอกว่ากำลังมีแนวคิดจะสร้างโมเดลขึ้นใหม่ ซึ่งใช้บุคลากรน้อยกว่า ชื่อว่า ‘ศูนย์โฮมสุข’ ซึ่งเน้นสร้างแนวร่วมจากภาคชุมชนเป็นหลัก

โดยชุมชนจะทำหน้าที่ประเมินคนไข้แล้วส่งต่อไปยังศูนย์โฮมสุข ซึ่งทำหน้าที่รับฟื้นฟูเยี่ยมบ้านหรือกระบวนการใดๆ จนคนไข้ดีขึ้น โดยอาจจะมีกำหนดอัตราค่าบริการอยู่ที่ 50 บาทต่อคนต่อกรณี ซึ่งเงินตรงนี้ สำนักงานหลักประกันสังคมแห่งชาติควรจะเป็นผู้รับผิดชอบไป ขณะที่อาสาสมัครก็มีสิทธิ์ที่จะเบิกจ่ายงบประมาณในศูนย์ได้ โดยมีข้อกำหนดว่าศูนย์นั้นจะต้องผ่านการประเมินมาตรฐานของนักวิชาชีพ

“ถ้าที่อื่นจะทำโมเดลนี้ ต้องไม่เน้นที่ปริมาณ แต่ทำไปที่ละกรณีแล้วทำให้เขาดีขึ้นทีละรายๆ จากน้อยไปมาก ชุมชนก็จะเริ่มเห็นว่าคนไข้ดีขึ้นจริงๆ ไม่ใช่แค่ลงไปเยี่ยมบ้านเฉยๆ หรือเน้นการเยี่ยมให้ครบ แต่เราทำทีละราย ทุ่มกำลังลงไปจนแน่ใจว่าเขาดีขึ้น เพื่อสะท้อนคุณภาพการรักษาของเรา” ไพฑูรย์กล่าวสรุปการทำงานในฝัน

เวลาแห่งการบูรณาการ (จริงๆ)

หากจะสรุปสิ่งที่เล่ามาทั้งหมดนี้ไม่ว่าจะเป็นระบบต่างๆ อย่างกองทุน โครงสร้างระบบราชการ กระบวนการทำงานของเจ้าหน้า กระบวนการทางสังคมหรือแม้แต่การปรับตัวของคนพิการเอง คงจะไม่มีทางเกิดขึ้นได้ หรือเกิดแล้วก็ไม่มีความยั่งยืน หากทุกฝ่ายยังยึดติดกับตัวเองและไม่หันหน้ามาพูดคุยกันอย่างจริงจังถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น

ต้องยอมรับว่า ตลอดหลายปีที่ผ่านมา สังคมไทยพูดถึงการบูรณาการอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนางานคนพิการเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และสามารถทำงานอย่างไหลเลื่อนไม่มีจุดสะดุดแต่ดูเหมือนเรื่องนี้จะเป็นวัฏจักรซ้ำซากที่พูดถึงแต่ไม่เคยเกิดขึ้นได้จริง แต่ทั้งนี้ก็ใช่ว่าจะไม่มีความพยายามเลย

อย่างเช่น การประชุมสมัชชาแห่งชาติ ครั้งที่ 3 เมื่อเดือนธันวาคม 2553 โดยมีการรวบรวมภาคีองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรคนพิการ และหน่วยงานเครือข่ายต่างๆ เข้ามาประชุมหารือ ซึ่งประเด็นหลักของการสนทนา คือ ‘ความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนพิการ’ ก่อนที่จะมีข้อสรุปออกมาเป็นมติ 6 ข้อ

ข้อ 1 ขอให้คณะกรรมการพัฒนาระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพแห่งชาติ ตระหนักถึงความสำคัญของความแตกต่างเหลื่อมล้ำของสิทธิประโยชน์ และกลไกการจ่ายค่าบริการในการดูแลสุขภาพคนพิการของระบบหลักประกันสุขภาพต่างๆ ที่ทำให้คนพิการ ไม่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้ตามความจำเป็น ฯลฯ

ข้อ 2 ขอให้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พิจารณามอบหมายให้คณะอนุกรรมการส่งเสริมฯ คนพิการประจำจังหวัด รวมถึงคณะอนุกรรมการส่งเสริมฯ คนพิการกรุงเทพฯ บูรณาการประเด็นการพัฒนาสุขภาพคนพิการ เข้ากับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการประจำจังหวัด โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ และให้บรรจุในแผนพัฒนายุทธศาสตร์ระดับจังหวัด โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน รวมทั้งพิจารณาจัดสรรงบประมาณเพื่อการลงทุนและดำเนินการพัฒนาสุขภาพคนพิการระดับจังหวัดอย่างเป็นระบบ

ข้อ 3 ขอให้สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ และสถาบันการศึกษา ดำเนินการพัฒนาศักยภาพการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้มากขึ้น

ข้อ 4 ขอให้กระทรวงสาธารณสุข จัดทำแผนพัฒนาระบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการแพทย์เพื่อพัฒนาศักยภาพของสถานบริการในทุกสังกัด เร่งผลิตและกระจายกำลังคนอย่างเหมาะสม

ข้อ 5 ขอให้กระทรวงที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน กระทรวงคมนาคม กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา พิจารณากำหนดตัวชี้วัดระดับกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี

ข้อ 6 ขอให้คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ พิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการสุขภาพคนพิการเพื่อทำหน้าที่เชื่อมประสานหน่วยงานและองค์กรภาคีเครือข่ายต่างๆ ในการจัดสมัชชาสุขภาพ เฉพาะประเด็นว่าด้วยคนพิการ เพื่อขับเคลื่อนและติดตามการดำเนินงาน ตามมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ไปสู่การปฏิบัติของฝ่ายต่างๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนการสร้างและจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้อง

ระยะเวลาเกือบ 4 ปีมานี้ พญ.วัชรา มองว่ามติดังกล่าวได้ผลในเชิงรูปธรรมเป็นหลัก เช่น มีบริการอุปกรณ์เครื่องช่วยคนพิการเกิดขึ้น ทว่าในเชิงระบบนั้นยังไม่เห็นผลเท่าที่ควร เพราะยังขาดคนที่จะมองในภาพรวมว่าจุดอ่อนของระบบอยู่ตรงไหน ควรแก้อย่างไร ดังนั้น ถ้าต้องการจะพัฒนาเรื่องนี้ ก็ควรจะมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงวิชาการเสียก่อน เพราะทุกวันนี้ การพัฒนาของวงการคนพิการ มีลักษณะแบบทำตามเสียงเรียกร้องหรือกระแสสังคมที่เกิดขึ้นมาอย่างไม่เป็นระบบ เช่น คนพิการบ่นถึงเรื่องต่างๆ ว่าทำไมถึงไม่มีสิ่งนั้นสิ่งนี้ โดยไม่ได้ชี้ว่าปัญหาเชิงระบบอยู่ตรงไหน ซึ่งการศึกษาเหล่านี้ต้องใช้ทุนเยอะ แต่การจัดสรรงบประมาณกลับมีข้อจำกัด ด้วยเหตุนี้หน่วยงานที่เป็นแหล่งทุนการวิจัยต่างๆ ควรจะต้องทำงานร่วมกัน และหาจุดเชื่อมต่อกันให้เจอ เพื่อให้การถ่ายทอด การส่งต่อ และการจัดสรรองค์ความรู้ร่วมกัน

นอกจากเครือข่ายจะมีความเคลื่อนไหวแล้ว ในส่วนของภาครัฐเองก็มีความพยายามจะขับเคลื่อนเรื่องนี้ ผ่านคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ ซึ่งอยู่ภายใต้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธาน ทว่า พญ.ดารณี กลับมองว่า กลไกนี้ไม่เคยทำงานได้จริง เพราะองคาพยพเยอะไป ทำให้เวลาประชุมแต่ละคนครั้งก็มักจะไม่ได้ข้อสรุปอะไรที่เป็นรูปธรรม ภายหลังศูนย์สิรินธรฯ จึงมาจัดเป็นคณะกรรมการชุดเล็ก โดยมีกรมการแพทย์เป็นเจ้าภาพ ผลิตแผนและแนวนโยบายการพัฒนาสุขภาพคนพิการออกมา โดยแผนนี้จะดำเนินการ ตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปี 2559 ตามตัวชี้วัดที่กำหนดเอาไว้

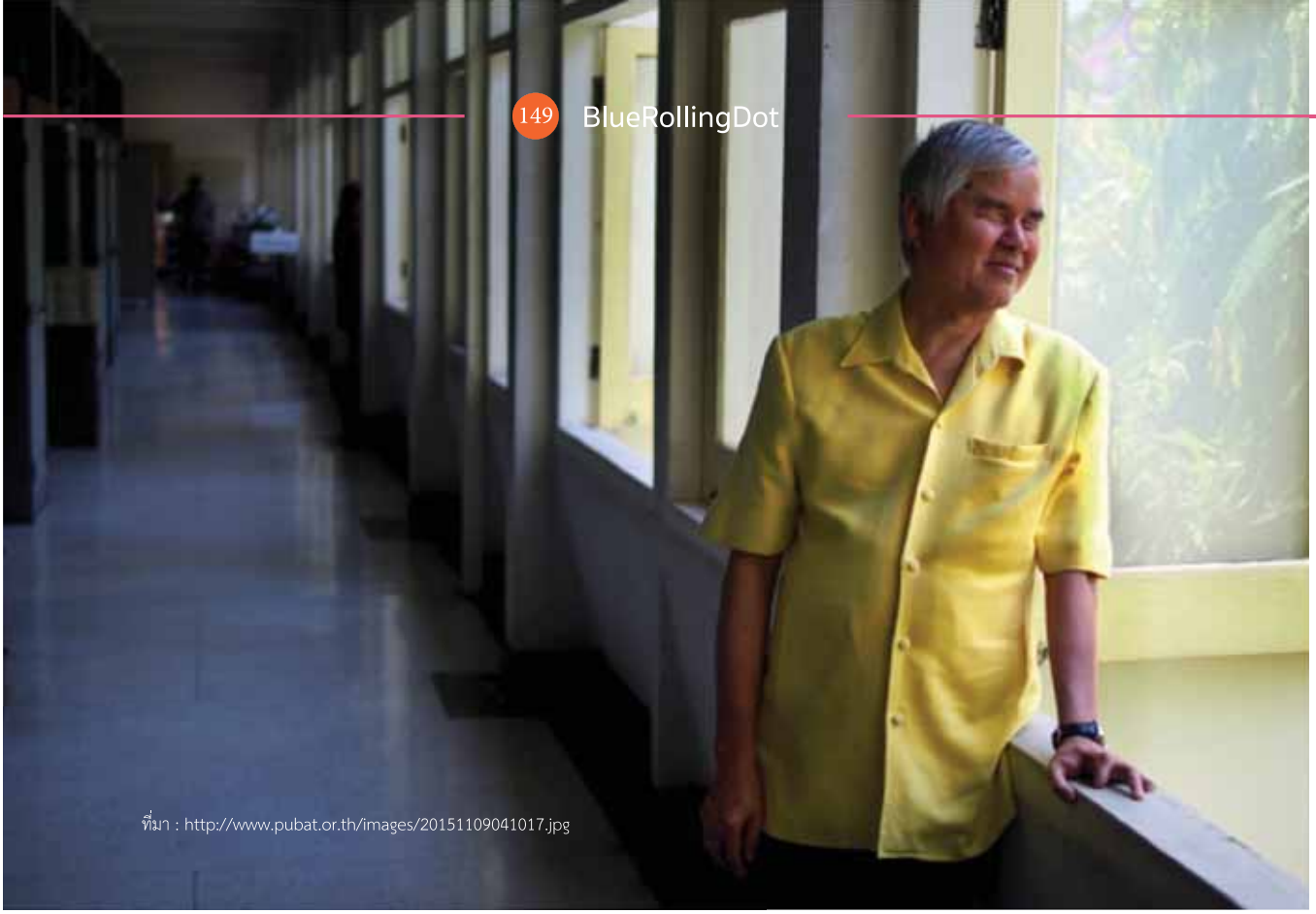
แต่ทั้งนี้จะสำเร็จแค่ไหนก็ต้องขึ้นอยู่กับว่า จะคุยกัน เพื่อทำให้งานที่แต่ละภาคส่วนนั้นเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะระหว่างกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งดูแลเรื่องนโยบายกับสำนักหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ที่ดูเรื่องงบประมาณ ไม่เช่นนั้นสุดท้าย นโยบายก็จะไปทาง งบประมาณไปอีกทาง และสุดท้าย ปัญหาก็ไม่ได้รับการสะสางเสียที

“ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ อย่างแรกทุกฝ่ายต้องลดอคติลง หรือไม่ก็เป็นการสั่งการจากผู้บริหารสูงสุด โดยเอาปัญหาเป็นตัวตั้งว่าเราก็ทำมานานขนาดนี้แล้ว ทำไมปัญหาถึงยังอยู่ ที่สำคัญเราต้องรับความจริงให้ได้ว่า สถานการณ์เป็นแบบนี้แล้วเราจะยังยืนยันที่จะทำแบบเดิมต่อหรือไม่ บางทีเราอาจจะต้องมีเวทีเพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้พูด เพราะส่วนใหญ่คนพูดมีแต่ผู้บริหารแล้วก็ไปคิดเองเออเอง พอออกมาก็เลยบังคับเราทำ สุดท้ายก็จะเกิดความไม่เข้าใจ ล้มเหลว เบื่อท้อแท้กันไป ดังนั้นเวลาจะทำอะไร โดยเฉพาะเรื่องคนพิการ ก็ต้องทำแบบสหวิชาชีพ และทำแบบมีส่วนร่วม คือ ให้เกียรติเขาได้ร่วมคิดตั้งแต่แรก ไม่ใช่คุณนับไปถึง 10 จะให้เขานับตาม ต้องนับพร้อมๆ กัน นโยบายถึงจะเกิดได้” พญ.ดารณี กล่าวทิ้งท้าย

เรื่องสุขภาพกับคนพิการอาจจะเป็นของคู่กันก็จริง แต่ด้วยระบบโครงสร้างที่มีอุปสรรคอยู่รายทาง จึงทำให้สองประเด็นนี้ยังไม่ลงตัวเสียที คำถามคือ จริงๆ แล้วปัญหานี้สามารถแก้ไขหรือผ่านพ้นไปได้หรือไม่ ซึ่งถ้าตอบอย่างเป็นธรรม คงจะบอกได้เลยว่า แก้ยากแต่แก้ได้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าทุกภาคส่วน จะได้เห็นความสำคัญของปัญหานี้แค่ไหน

แน่นอน หากทุกคนในสังคมเห็นคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์ ไม่ว่าจะพิการหรือไม่พิการก็ตาม ก็เชื่อว่าปัญหานี้คงจะถูกแก้ไขอย่างรวดเร็ว และต่างฝ่ายก็คงจะพยายามหาช่องทางเพื่อข้ามพ้นอุปสรรคนี้ไปให้ได้ แต่ในทางกลับกัน ตราบใดที่ภาครัฐ ภาคเอกชน ยังคงมองมนุษย์แล้วตัดสินด้วยฐานะ สภาพสังคม หรือสภาพทางกายภาพ การแก้ไขปัญหาก็ไม่มีทางเกิดขึ้นได้จริงๆ อย่างที่เป็นอยู่เช่นทุกวันนี้

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : สิราษฎร์ อินทรโชติ
ขอบคุณ คุณอภิพงศ์ ชูติกุล และสถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพพระประแดง

ที่มา : http://www.pubat.or.th/images/20151109041017.jpg

‘ศาสตราจารย์ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์’
ปฏิรูปทุกภาคส่วน สู่การยกระดับคนพิการ

ท่ามกลางกระแสของการปฏิรูป **ศาสตราจารย์ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์** อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และประธานมูลนิธิสากลคนพิการ ได้รับการสรรหาให้เป็น สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ด้านสังคม ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการผลักดันแนวคิดใหม่ๆ เกี่ยวข้องกับคนพิการ ลงสู่ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ รวมไปถึงการสร้างแผนการปฏิรูปประเทศไทยด้านต่างๆ ซึ่งจะดำเนินต่อไปในอีกหลายปี

จากพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 เมื่อครั้งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อปี 2549 เรื่อยมาจนถึงการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังมีโจทย์ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการอีกมากที่รอการสะสางอยู่ ทั้งเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน รวมไปถึงสวัสดิการสังคม ศาสตราจารย์วิริยะ ในฐานะตัวแทนหนึ่งเดียวของคนพิการ และผู้ที่เชื่อมโยงในประเด็นนี้มาตั้งแต่ต้น ได้ให้ทัศนะต่อการปฏิรูปครั้งนี้ รวมไปถึงความตั้งใจและความพยายามเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่คนพิการไทย ซึ่งครั้งนี้ จะไม่ได้มุ่งเพียงคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น หากแต่มีเป้าหมายเพื่อคนทุกคน ซึ่งต่างก็เป็นองคาพยพในสังคมที่เรียกว่าประเทศไทยเหมือนกัน

ยุคที่ประเทศไทยกำลังมีการปฏิรูป อาจารย์คิดว่าประเด็นเรื่องคนพิการประเด็นใดที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่สุด

สำหรับคนพิการเรา ทำ 2 เรื่อง เรื่องแรก คือ ปรับแก้เรื่องสิทธิให้ดูดี ก็คือแต่เดิมเรามองว่าประเด็นในรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคนพิการโดยตรง ก็จะบอกว่าคนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ซึ่งในรัฐธรรมนูญปี 2540 อยู่ในมาตรา 55 พอปี 2550 มาอยู่มาตรา 54 และมีการใช้คำว่ามีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ แทนคำว่าได้รับ เพราะได้รับบางทีใช้ประโยชน์ไม่ได้ แต่พอมาร่างใหม่ เรื่องคนพิการมาอยู่มาตรา 46 วรรค 6 แล้วกลายมาเป็นสิทธิของครอบครัว และยังใช้คำว่าได้รับอีกเหมือนเดิม ซึ่งผมขอเรียกว่าเป็นอีแอบย้อนยุค มาตอนหลังพบก็เลยเสนอให้ตัดมาตรา 46 วรรค 6 นี้ออก แล้วก็มาตรา 59 (พลเมืองย่อมมีสิทธิเข้าถึงและได้รับบริการสาธารณะของรัฐที่จัดให้อย่างต่อเนื่อง ทั่วถึง และเท่าเทียมกัน โดยต้องมีการปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ) และมาตรา 61 (พลเมืองย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในความครอบครองของรัฐ เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล) เพราะมันเป็นเรื่องเดียวกัน แล้วเขียนใหม่ว่าพลเมืองมีสิทธิเข้าถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นสาธารณะ แล้วก็ไล่มาเรื่อย อาคาร สถานที่ การคมนาคม การสื่อสาร ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี การบริการสาธารณะ สิ่งอำนวยความสะดวกและการช่วยเหลือที่สมเหตุสมผล

“ที่สำคัญต้องทำให้สตรี เด็ก คนพิการ ผู้สูงอายุ และกลุ่มอื่นๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของพลเมือง ไม่ต้องไปแยก”

ที่มา : http://4.bp.blogspot.com/

อาจารย์กำลังสื่อสารว่ายิ่งเราร่างรัฐธรรมนูญ เรื่องสิทธิของคนพิการก็ยิ่งแย่ลง

เฉพาะร่างคราวนี้ที่แย่ลง คือ ผมเองก็อยู่ใน สปช. นะ แต่ไม่ได้อยู่ในกรรมาธิการยกร่างเรื่องคนพิการเขาก็คงจินตนาการมา แต่เมื่อคอมเม้นต์ไปเขาก็คงปรับแก้ เพราะว่ามันเห็นชัดอยู่แล้ว โดยเริ่มจากการยุบ 3 มาตราให้เป็นมาตราเดียว ไม่ให้เป็นอีแอบ ที่สำคัญต้องทำให้สตรี เด็ก คนพิการ ผู้สูงอายุ และกลุ่มอื่นๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองไม่ต้องไปแยก พูดง่ายๆ คือ เป็นพลเมืองมีสิทธิเหมือนกันทุกอย่าง เป็นสังคมสำหรับทุกคน

ส่วนอีกเรื่องที่เราจะทำ คือ ปฏิรูป เขาเขียนไว้ไม่ชัดเจน ไปพูดเรื่องอารยสถาปัตย์ ดูแลตลอดต่อเนื่อง เราไม่เอา เราเอาให้ชัดเจน อย่างอารยสถาปัตย์เราไม่เอา เราเอาคำสากลนี่แหละ สภาพแวดล้อมเป็นสาธารณะ ซึ่งข้างหน้าเราก็เขียนไว้เรียบร้อยแล้วว่าสภาพแวดล้อมเป็นสาธารณะมีอะไรบ้าง แล้วเรื่องดูแลเราก็บอกไว้เลยให้ชัดเจนว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการหรือคนด้อยโอกาสพวกนี้ มีอะไรบ้าง เรื่องการศึกษาพิเศษ เรื่องอาชีพ ที่อยู่อาศัย

แต่สิ่งที่อาจารย์กล่าวมาก็ไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคม

คือคราวนี้ เราต้องการเอาคนพิการบูรณาการไปเข้ากับกลุ่มอื่น เราไม่อยากแยกเพราะแยกแล้วมีปัญหา เช่นเราไปรณรงค์ห้องน้ำสำหรับคนพิการ คนพิการไม่ใช้ บางทีก็ใส่กุญแจพอจะใช้ก็ต้องวิ่งไปหากุญแจ คือ มันยุ่งยาก ทุกวันนี้เราก็เลยรณรงค์ห้องน้ำสำหรับทุกคน หรือรถเมล์เราก็ต้องรณรงค์รถเมล์สำหรับทุกคน เพราะถ้ารณรงค์รถเมล์แบบเดิม เขาก็จะทำรณรงค์รถเมล์สำหรับคนพิการอยู่นั่นแหละ แล้วมันต่างกันอย่างไร รถเมล์สำหรับคนพิการ คือ รถเมล์ติดลิฟต์ยกให้ไง ซึ่งมันถูกกว่ารถเมล์ชานต่ำ เราบอกเราไม่เอา เราจะเอารถเมล์ชานต่ำให้ทุกคนใช้ได้ ผู้สูงอายุ คนตาบอด เพราะติดไฮดรอลิกก็ใช้ได้แต่วีลแชร์ แล้ววีลแชร์จะมาใช้กันกี่คน นานๆ มาใช้ก็เป็นสนิมอีก

ที่มา : http://static.naewna.com/

ที่มา : http://www.busandtruckmedia.com/images/detail/d92ba2be.jpg

ที่มา : http://www.photo.rmutt.ac.th/wp-content/uploads/2014/07/20140728-02.jpg

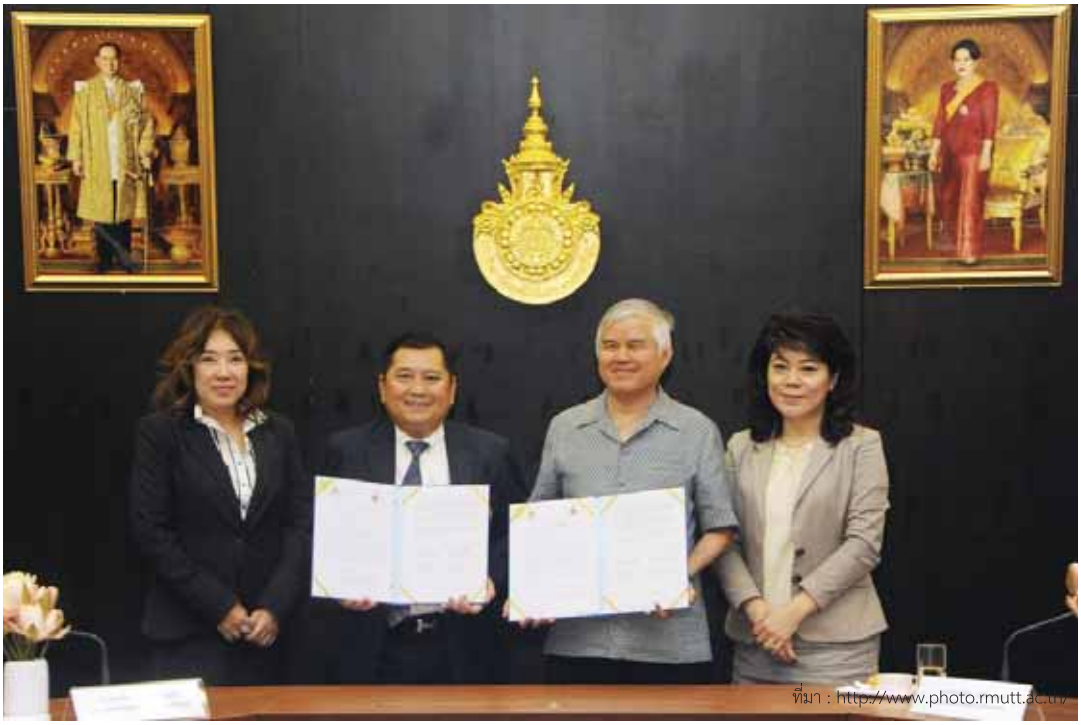
เพราะฉะนั้นสิ่งไหนที่ทำได้ ถึงจะสร้างไปแล้วก็ต้องมีผลย้อนหลัง เพราะศาลปกครองมีคำวินิจฉัยมาแล้ว เช่น รถไฟฟ้าบีทีเอส ไม่มีลิฟต์ ศาลก็สั่งให้ทำแล้ว แม้ทางบีทีเอสจะอ้างว่ากฎหมายนี้มีมาทีหลัง แต่ศาลก็บอกว่ากฎหมายย้อนหลังสามารถใช้ได้เพื่อประโยชน์สาธารณะ ต่อมารัฐธรรมนูญก็ยอมรับเหมือนกัน

ในฐานะของสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ อาจารย์เสนอแผนหรือแนวคิดอย่างไรที่จะทำให้ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นจริงในแง่ของการปฏิบัติ

ตอนนี้เรามีแผนอยู่ 5-6 เรื่องที่กำลังจะเสนอเข้าไป คือ สภาพแวดล้อมอันเป็นสาธารณะ แล้วก็ทำให้อุปสงค์ให้อุปทานของคนพิการนั้นเกิดขึ้น และก็ทำเรื่องพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเน้นเรื่องการศึกษาพิเศษ อาชีพ และที่อยู่อาศัย และเพื่อให้สิทธิเหล่านี้มันเกิดได้ทั่วถึง จึงต้องมาเน้นเรื่องขจัดการเลือกปฏิบัติ และเสริมเข้าไปอีก เราก็จะทำเรื่องคลังเพื่อสังคม คือ เราอยากเอาสลากกินแบ่งมาเป็นสลากวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มคนต่างๆ ที่ด้อยโอกาสลุกขึ้นมาทำธุรกิจ แล้วกำไรก็นำมาใช้ในกลุ่มของตัวเอง คือไม่เอากำไรเข้ากระเป๋าส่วนตัว ซึ่งอังกฤษเขาทำได้ผลดีมาก

แต่ต้องยอมรับว่า อุปสรรคอย่างหนึ่งของการแก้ปัญหา คือ การที่ภาครัฐมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องคนพิการมากเกินไป ทำให้เกิดความไม่เป็นเอกภาพในการทำงาน อาจารย์คิดว่าจะอุดช่องโหว่ตรงนี้อย่างไร

วิธีแก้ปัญหาของเรา คือให้บูรณาการอยู่ที่ศูนย์บริการ ซึ่งตรงนี้กฎหมายแก้ไปเรียบร้อยแล้วตั้งแต่ปี 2556 เราก็จะเริ่มทำงานตั้งแต่ปีนี้ โดยจะมีศูนย์บริการระดับจังหวัดเป็น Regulator (ตัวควบคุม) ซึ่งเป็นของรัฐ แล้วที่เราถกกันอยู่คือศูนย์บริการระดับทั่วไป คือ ตัว Service Provider หรือพวกเราจะลุกขึ้นมาบริการ แล้วศูนย์บริการระดับจังหวัดก็จ่ายค่ารายหัวมาเพื่อเป็น

งบบริหาร แล้วก็มาติดตามผล ประเมินคุณภาพ ช่วยกันทำ เพราะสิทธิของคนพิการมาจากหลายกระทรวง อย่างเรื่องคนตาบอด ก็มี O&M เราก็เอาศูนย์ไปทำงานร่วมกับ สปสช. เรามีโครงการอบรมคอมพิวเตอร์ เราก็ไปทำกับ กสทช. มีเรื่องการศึกษา ก็ไปทำกับกระทรวงศึกษาธิการ การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การเรียนเฉพาะคนพิการอะไรก็แล้วแต่ เราใช้ศูนย์บริการที่เดียวสุดท้าย ก็กลายเป็น One Stop Service

ศูนย์บริการนี้จะดูแลเฉพาะคนพิการที่อยู่ในระบบเป็นหลักหรือไม่

ก็เป็นหน้าที่ของศูนย์บริการที่จะต้องไปตามจับคนที่อยู่ข้างนอกให้มาเข้าระบบเสีย เพราะเขามีสิทธิได้เบี้ยคนพิการ 800 บาท พอเขาได้เบี้ย คุณก็ได้งบ แล้วคุณก็จัดบริการทั้งหลายให้เขา คุณก็ได้ค่าบริหาร แล้วต่อไปคุณฝึกอาชีพ คุณก็มีงบ แล้วก็จับมาตั้งบริษัท บริษัทกำไรก็ปรับมาช่วยศูนย์บริการต่อ

ศูนย์บริการนี้อยู่ภายใต้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เหมือนกับกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการหรือไม่

ไม่ใช่ ศูนย์นี้เป็นของสมาคมฯ ของมูลนิธิฯ ของท้องถิ่น ของเอกชนทั้งพิการ และไม่พิการ แล้วแต่ใครลุกขึ้นมาทำให้ เราเอาทั้งนั้น เพราะมันจะเป็น Demand Side (เศรษฐกิจที่มุ่งเน้นไปที่ความต้องการสินค้าและการอุปโภคบริโภค) คนพิการเห็นว่าหน่วยไหนบริการดีก็ไปใช้บริการที่นั่น เขาก็ดูแลคุณครบวงจร

ที่มา : www.senate.go.th

พูดง่ายๆ ก็คือ การปฏิรูปเรื่องคนพิการสามารถเดินหน้าไปได้เลยโดยไม่จำเป็นต้องรอรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ใช่ รัฐธรรมนูญเป็นแค่ตัวเสริม อย่างสลากเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมเมื่อไหร่ ถ้ามีเงินมาอัดฉีดให้เราทำธุรกิจ เราก็ตั้งเป็นบริษัทได้เลย แล้วก็ไปหาบริษัทอื่นๆ ที่เชี่ยวชาญเรื่องนี้ มาถือหุ้นร่วมกันแล้วก็มาบริหารเลย โดยไม่ต้องคำนึงว่า คนทำงานต้องเป็นคนพิการเท่านั้น เพราะคนพิการก็ทำงานกับคนอื่นได้เหมือนกัน

หลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ อาจารย์คิดว่าตัวกฎหมายประกอบจะต้องมีการปรับ แก้ไข หรือร่างขึ้นมาใหม่อย่างไรบ้าง

ตัวกฎหมายลูก เช่น พรบ. ส่งเสริมฯ ก็จะปรับเปลี่ยน 3 เรื่อง เรื่องแรก คือ ปรับกองทุนฯ ให้เป็นนิติบุคคล เรื่องที่ 2 คือ เรื่องสวัสดิการ ก็จะต้องมีนโนบายชัดเจนว่าจะมีวิธีปฏิบัติอย่างไร เช่น รถเมล์ก็บังคับไปเลยให้กระทรวงคมนาคม ออกระเบียบให้รถเมล์เป็นรถชานต่ำ และสุดท้ายก็คือ ยกระดับคณะอนุกรรมการขจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ ให้เป็นคณะกรรมการชัดเจน เพราะการเป็นเพียงอนุกรรมการ ทำให้เราอิงกับราชการค่อนข้างเยอะ และปัญหาเลือกปฏิบัติส่วนใหญ่ก็มาจากราชการ แถมคนไทยก็ยังติดอยู่กับระบบอุปถัมภ์ มันยอมจำนนมานานแล้ว ไม่ชอบที่จะร้องเรียนให้ตัวเองได้สิทธิ ซึ่งถ้ามีการยกระดับเป็นกรรมการขจัดการเลือกปฏิบัติ แล้วหลายฝ่ายๆ ก็ทำ เด็กก็ทำ สตรีก็ทำ มันก็คึกคัก เพราะตอนนี้พิการทำอยู่ที่เดียว มันก็จ๋อยๆ แต่เราก็ทำได้ประโยชน์เยอะนะ ที่ร้องๆ มา เราแก้ปัญหาได้เยอะ

ยกตัวอย่างง่ายๆ เช่น เด็กพิการจะเรียนต่อ เขาบอกว่าไม่ได้ โรงเรียนไม่มีครูดูแล ผู้ปกครองก็ร้องมา ร้องมาเราก็ไกล่เกลี่ย จากนั้นเราก็เรียกหน่วยงานที่รับผิดชอบมา หน่วยงานบอกไม่พอเหรอเดี๋ยวเติมให้ แค่นี้ก็จบ หรือที่ขนส่งนี้ไม่มีทางลาด ไม่มีห้องน้ำ เราก็เรียกมาชี้แจง อย่างร้อยเอ็ดเขาก็แจ้งมาเลยผมทำให้เรียบร้อยแล้ว ถ่ายรูปส่งมาให้เลย

นอกจากพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแล้ว ยังมีฉบับอื่นอีกไหม

ก็มีอีกประมาณ 6-7 ฉบับ เช่น พรบ. จัดการศึกษาฯ จะต้องมีการแก้ไขเพื่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาพิเศษ พรบ. สลากฯ เราก็ต้องทำ เพื่อให้เป็นเงินที่จะนำมาหนุนให้เราทำเอสเอ็มอีต่อไป หรือแม้แต่เรื่องสภาพแวดล้อมที่ผมบอกก็เขียนโดยเน้นเรื่องการใช้งานให้มากขึ้น รวมไปถึงเรื่องภัยพิบัติ คุณจะเตรียมที่ไหนเป็นที่หนีภัยก็ต้องทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ในอดีตหนีน้ำท่วมไปแล้วอยู่ไม่ได้ มันไม่อำนวยให้ทุกใช้ประโยชน์ได้ เพราะฉะนั้นต่ออาจจะมีการกำหนดจุดลงไว้ในกูเกิลเลยก็ได้ เวลาที่คนพิการกดดู ตรงไหนใกล้จะได้ไปตรงนั้น

สุดท้ายปัญหาทั้งหมดมันก็ยังวกกลับมาที่ทัศนคติและความเข้าใจของคนในสังคมที่มีไม่เพียงพอ

ถูกต้อง ทัศนคติก็ถือเป็นเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่ง ที่ผ่านมาคณะอนุกรรมการขจัดการเลือกปฏิบัติฯ ก็เข้ามาช่วยได้เยอะ แต่อย่างที่ผมบอกนั่นแหละว่า คนพิการถูกกดทับด้วยระบบอุปถัมภ์ก็เลยไม่กล้าลุกขึ้นมาร้องเรียน เพราะฉะนั้นจุดอ่อนที่สุดในเวลานี้ คือ พวกเรายังไม่แข็งแรงพอที่จะลุกขึ้นมาจัดบริการให้พวกเราเอง คือความไม่เข้มแข็งนี้มันรวมสารพัดเรื่องนะ ตั้งแต่ไม่รู้ข้อมูลข่าวสาร ไม่มีทักษะ เป็นผู้นำขึ้นมาแล้วก็หาประโยชน์เข้าตน ขณะเดียวกันสังคมเองก็ยังไม่เชื่อมั่นในความสามารถของพวกเรา พอไม่เชื่อก็ไม่มีใครมาสนับสนุน จะพยายามแข็งแรงก็เจอแต่คนไม่เชื่อก็เลยแข็งแรงยาก ทุกวันนี้ ผมก็เลยต้องเดินสายทุกเสาร์-อาทิตย์ไปพูดคุยในระดับจังหวัด เพื่อจะคุยกันว่าจะทำอย่างไร จะแก้ไขปัญหากันอย่างไร

ที่มา : http://www.a-sa.org/files/asm54/IMG_4421.jpg

ที่มา : http://waymagazine.org/wp-content/uploads/2013/08/way64-5Qs.jpg

ประเด็นอะไรที่อาจารย์ไปสื่อสารเวลาเดินสาย

ให้เขาเข้าใจกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงไป ทิศทางที่เปลี่ยนแปลงไป แล้วก็บอกว่ากฎหมายเรามี เงินเรามี กองทุนฯ เรามีเงิน 7,000 ล้านบาท เหลือแต่ว่าพวกเราจะลุกขึ้นมาใช้เงินให้เกิดประโยชน์กับพวกเราอย่างไรเท่านั้นเอง ซึ่งตอนนี้ผมมองว่าคนพิการเริ่มลุกขึ้นมามากขึ้นเรื่อยๆ คนไหนมีศักยภาพเราก็พยายามหนุนให้เด่นขึ้นมา แต่ใครที่ยังเฉื่อยๆ แฉะๆ เราก็ข้ามไปก่อน แล้วเอาคนที่แข็งแรงมาช่วยกันต่อ ซึ่งต้องใช้เวลาสักหน่อย

อาจารย์พูดถึงเรื่องกองทุนส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแต่ที่ผ่านมาต้องยอมรับว่ากองทุนฯนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์เรื่องประสิทธิ์ภาพการปรับเปลี่ยนเป็นนิติบุคคล จะสามารถรับประกันว่าจะแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร

นิติบุคคลจะทำงานในเชิงรุก ตอนนี้มันอยู่ภายใต้กรม ก็เลยทำงานในเชิงรับ เน้นปลอดภัยไว้ก่อน เอ๊ะอะก็ไม่ได้ แต่เชิงรุกเขาเน้นผลงาน ระเบียบแก้ได้ ขอให้ผลงานมันเกิด ที่สำคัญถ้ากองทุนฯ เป็นนิติบุคคลก็จะมีทีมงานมาช่วยดูแลบริหาร และยังช่วยส่งเสริมศูนย์บริการให้เป็นตัวเป็นตน ซึ่งถือเป็นประโยชน์มาก

ที่มา : http://www.thinsiam.com/wp-content/uploads/2015/07

แต่ถ้าพูดจริงๆ การบริหารกองทุนฯ คนพิการก็เข้าไปเป็นคณะกรรมการค่อนข้างมาก(7 ใน 27 คน) ไม่สามารถช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาเลยได้เลยหรือ

บางครั้งเราก็ไม่อยากทะเลาะกับคนไปทั่ว อะไรยอมกันได้เราก็ยอมกัน เช่น เขาบอกแบบนี้ไม่ได้ เราบอกได้ เขาก็บอกถ้าได้แบบนี้โหวต จริงๆ โหวตเราก็อาจจะชนะ แต่เราไม่อยากให้มีบรรยากาศที่ไม่เป็นมิตรกัน แล้วต่อไปการทำงานก็จะลำบาก

อาจารย์พูดแบบนี้ ก็เหมือนคนทำงานด้านคนพิการก็ยังไม่ค่อยเป็นเอกภาพกันเท่าที่ควร

ต้องยอมรับ แต่ผมเชื่อว่าต้องใช้เวลาหน่อย เพราะกลุ่มเราก็ถือว่าไปข้างหน้าเร็วกว่ากลุ่มอื่นๆ

ที่มา : https://i.ytimg.com/vi/PfZxgebdwAU/maxresdefault.jpg

อาจารย์มองภาพ 10 ปีต่อจากนี้ การปฏิรูปคนพิการควรจะต้องถึงขั้นไหนแล้ว

ต้อง For All สังคมต้องอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ดังนั้นต่อไป เวลาทำงานจะต้องมีการเชื่อมโยงกับองค์กรอื่นด้วย ไม่ว่าจะเป็นเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนชายขอบ หรือกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ที่มีปัญหา เพราะจริงๆ เราก็ใช้วิธีทำงานอย่างเดียวกัน ทั้งเรื่องสวัสดิการ เรื่องเลือกปฏิบัติ เพียงแต่รายละเอียดต่างกันเท่านั้นเอง การทำงานเชื่อมโยงกันจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ดีขึ้น และที่สำคัญคนพิการเอง ก็อยู่ในทุกกลุ่มนั่นแหละ คนพิการ 1.9 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุสัก 1.2 ล้านคนแล้ว

ตรงนี้หมายรวมไปถึงการปรับโครงสร้างราชการไทยด้วยหรือเปล่า

แน่นอน โครงสร้างราชการก็จะเป็นเหมือนที่ผมพูด คือ มันต้องเป็น Regulator กับ Service Provider ส่วนราชการ ควรจะเป็นแค่ Regulator แล้วก็ถ่ายงาน Service Provider ให้ท้องถิ่นหรือเอกชนทำ แต่เรื่องนี้คงต้องต่อสู้กันหลายยก เพราะเขาคงไม่ยอมง่ายๆ เนื่องจากพอแยกปุ๊บส่วนกลางมันจะเล็กลงทันตาเห็นเลย

เรื่อง : สุทธิโชค จรรยาอังกูร
ภาพ : ปณัสย์ พุ่มริ้ว

ที่มา : http://nep.go.th/sites/default/files/images/event/DSC_1861.jpg

“**Scoop หาหาสาระ(ผูก)พัน** บทความเล่มนี้
จะมาเรียนรู้และทำความเข้าใจคนทำงานในสังคม
บนมิติที่แตกต่างกัน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกของนักเขียน
ที่คนทำงานจะมาเปิดใจให้เห็นแนวความคิด ความรู้สึก
ลองก้าวเข้าไปมองการขับเคลื่อนขบวนงานของแต่ละฝ่าย
การทุ่มเท เสียสละบางสิ่งที่เป็นส่วนตัว เพื่อแลกกับบางสิ่ง
ที่ได้มาซึ่งส่วนรวม และมาพร้อมกับความภาคภูมิใจ
อาจมีบางมุมที่เรามองไม่เห็นเบื้องลึกเบื้องหลัง
ความคิดคนทำงานเหล่านี้จะช่วยสร้างการรับรู้
ในมุมมองใหม่ๆ ให้คุณสามารถสร้างคุณค่าต่อตัวเอง
สังคม ลดช่องว่างที่เกิดขึ้นและเชื่อมโยง
ให้เห็นถึงความผูกพันคนทุกคนเข้าด้วยกัน!!”

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
สสส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
สสพ. สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ

ดาวน์โหลดหนังสือเล่มนี้และงานวิจัยอื่นๆ ของสวรส. และเครือข่ายได้ที่
คลังข้อมูลและความรู้ระบบสุขภาพของสวรส.และองค์กรเครือข่าย http://kb.hsri.or.th

BlueRollingDot

โดย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)
88/39 อาคารสุขภาพแห่งชาติ ชั้น 4 กระทรวงสาธารณสุข ซ.6
ถ.ติวานนท์ 14 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์ : 0-2832-9200 โทรสาร : 0-2832-9201
http://www.hsri.or.th